

CATALOGUE

OF THE

SANSKRIT MANUSCRIPTS

IN THE

LIBRARY OF THE INDIA OFFICE.

PART V.

Sanskrit Literature :

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

IX. MEDICINE, X. ASTRONOMY AND MATHEMATICS, XI. ARCHITECTURE AND
TECHNICAL SCIENCE.

EDITED BY

JULIUS EGGELENG, PH.D.

PROFESSOR OF SANSKRIT AND COMPARATIVE PHILOLOGY IN THE UNIVERSITY OF EDINBURGH.

London :

PRINTED BY ORDER OF THE SECRETARY OF STATE FOR INDIA IN COUNCIL.

1896.

LONDON:
PRINTED BY GILBERT AND RIVINGTON, LIMITED,
ST. JOHN'S HOUSE, CLERKENWELL.

PREFATORY NOTE.

THE present part of the Catalogue is based, to a large extent, on materials left behind by my late friend and collaborator, Dr. Ernst Haas; and the same will be the case as regards the remaining sections of the work. Since the time when the MSS. here dealt with passed through Dr. Haas's hands—in the case of the majority of them upwards of twenty years ago—so many new MSS. have come to light, and so much has been done in the way of cataloging collections, and editing hitherto unpublished works, that his descriptions could not but be expected to require, not only a very thorough revision, but also very considerable alterations; and accordingly there is scarcely a single MS. among those noticed in the present part which has not been subjected to a renewed examination. In this work of revision Professor Aufrecht's *Catalogus Catalogorum* has been of great use to me; for, besides facilitating the task of cataloging Sanskrit MSS. generally, this work also proves an excellent guide to research by bringing out clearly the points on which additional information is still required regarding particular authors and works.

As in former parts, I have to express my sincere thanks to several scholars for valuable assistance rendered me during the progress of the work,—first and foremost to Professor Aufrecht for having again kindly taken upon himself the trouble of reading the proof-sheets, and for having offered numerous suggestions and corrections. To the late Professor R. von Roth, as well as to Professors Macdonell and Bendall, I am indebted for collations of passages of MSS. and editions within their reach; whilst Professor Kern I have to thank for suggestions regarding the classification of astronomical and astrological works, and Professor Kielhorn for the verification of several dates. In my constant dealings with the India Office Library I have met with unvarying courtesy and hearty co-operation on the part of Mr. Tawney and his staff, and have never appealed to them in vain when information was required regarding MSS. and editions in the Library.

J. EGGELING.

Edinburgh, *February* 1896.

CONTENTS OF PART V.

SANSKRIT LITERATURE :—

A. *Scientific and Technical Literature (continued):—*

IX. Medicine (Āyurveda, Vaidyaśāstra):	PAGE
a. Complete Systems of Medicine	923
b. Treatises on Special Branches of Medical Science	933
c. Materia Medica	973
d. Veterinary Art	986
X. Astronomy, Mathematics, and Astrology (Jyotiḥśāstra):	
a. Astronomy and Mathematics (Siddhānta, Gaṇita)	991
b. Astrology, Divination, etc. (Phalagrantha):	
a. <i>Natural Astrology</i>	1055
b. <i>Horoscopy</i>	1093
c. <i>Prognostication of various kinds</i>	1107
XI. Architecture and Technical Science	1129

CORRECTIONS.

- Page 942*b*, l. 8, *read* अक्षे (? अर्के) चेन्मथु लभ्येत° cf. p. 659*b*, l. 31.
„ 946*b*, l. 5, *read* न श्रेष्ठस्तरणि°
„ „ l. 14, *read* शास्त्रचया[द्वय]निमं
„ 950*b*, l. 12, *read* ° संप्रचक्षते ।
„ 958*a*, l. 19, *separate* यावत्सप्त पयोधयः
„ 960*b*, l. 5, *read* : a treatise on the diagnosis of the principal diseases,
ascribed to *Agniveśa*.
„ 976*a*, l. 24, *read* आहारो व्यवहारश्च°
„ 977*b*, ll. 21–23. According to Prof. Aufrecht, the suggested date is
untenable, *Nṛihari* and *Nṛisimha* being identical persons.
„ 979*b*, l. 30, Prof. Aufrecht suggests वैद्यस्य वाक्ये रतः ॥
„ 1013*b*, l. 17, *read* वृद्धिं ॥
„ 1014*a*, l. 21, *read* : the last two chapters, the 3rd and 4th.
„ 1028*a*, l. 32, *read* परिहृत्य.
„ 1030*a*, l. 35, *separate* कर्णे कृता कृतधियां°.

IX. Medicine (Āyurveda, Vaidyāsāstra).

A. COMPLETE SYSTEMS OF MEDICINE.

2637.

335. Foll. 480; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing (the last leaf by a different hand from the rest); nine lines in a page. Fol. 322 is misplaced between foll. 421 and 422.

Carakasamhitā, the famous synopsis of medical science, which, according to the tradition recorded in it, was derived from divine revelation, and having been propounded ultimately by *Ātreya Punarvasu*, was collected by one of his pupils, *Agniveśa*, into a *tantra*, and subsequently remodelled by *Caraka*.

According to *Bīrūnī* ('India,' transl. by E. Sachau, vol. i. p. 158-9; cf. Reinaud, *Mémoire Géog. sur l'Inde*, p. 316), *Caraka*—i.e. 'the intelligent one' (!)—was at that time believed to be only another designation for the *Rishi Agniveśa*; whilst *Bhāvamiśra*, in his *Bhāvaprakāśa*, on the other hand, makes him to be no other than the god *Hari* himself.

The work has been edited by *Pandit Jībānanda Vidyāsāgara* (Calc. 1877). According to this edition, the work consists of eight *sthānas*, viz. the *Sūtra*, *Nidāna*, *Vimāna*, *Śārīra*, *Indriya*, *Āikitsita*, *Kalpa* and *Siddhi-sthāna*. This division agrees so far with the statement of *Madhusūdana*, in his *Prasthāna-bheda* (Ind. Stud., i. p. 9), according to which the *Āyurveda*, as finally arranged by *Caraka*, consists of eight *sthānas*. Our MSS. seem to reflect a similar division, which, however, has been to some extent obscured by the colophons added by scribes. In the present MS. the *Rasāyana* and *Vājīkaraṇa* sections are treated as two different *sthānas* consisting

of four *adhyāyas* each. The colophons of these chapters, however, do not agree in this respect with their opening *ślokas*, in which the chapters are called *pādas* instead of *adhyāyas*. Hence the Calc. editor is clearly right in making these two sections two *adhyāyas* of four *pādas* each. Moreover, it is only in this way that the total number of 120 *adhyāyas*, of which the whole work is stated to consist, is obtained. The chief cause of the confusion in the MSS. (cf. also Prof. von Roth's article in the *Zeitschr. d. Deutschen Morg. Ges.*, vol. xxvi. p. 441 seq.) is evidently the position of these two sections, which in one of our MSS. are included in the preceding fifth *sthāna*, the *Indriyasthāna*. We have in the following analysis followed the division adopted in the Calc. edition, except in that a kind of independent position is allowed to the *Rasāyana* and *Vājīkaraṇa* sections between the fifth and sixth *sthānas*, so as to leave it doubtful to which of the two they belong. In the present MS. these two sections are displaced after the *Āikitsitasthāna*.

I. *Sūtrasthāna*.—*Adhyāyas* 1-4. *bheshaja-catushka**:—1. (fol. 7b) *dīrghajīvitīya adhyāyah*; 2. (fol. 9a) *apāmārgatanūlīya*; 3. (fol. 11a) *ārag-vadhīya*; 4. (fol. 15b) *śaḍvirecanaśatīya* (further details on the subject of purgatives being promised in the *Kalpopanishad*); [5-8. *svasthavṛttacatushka*:] 5. (fol. 20a) *mātrāśitīya*; 6. (fol. 22b) *tasyāśitīya* (from "*tasya*, viz. *ṛitor, aśita*" in a *śloka* at the end); 7. (fol. 26b) *na-vegān-dhāraṇīya*; 8. (fol. 30a) *indriyopakramaṇīya*; [9-12. *nirdeśacatushka*:] 9. (fol. 31a) *khudḍāka* (i.e. *kshudraka*) *catushpāda*; 10. (fol. 33a) *mahācatushpāda*; 11. (fol. 38b) *tisraishāṇīya*,

* The *catushkas* are not marked in this MS., except after the fourth *adhyāya*.

(the three wishes of man being *prāṇa*, *dhana*, *paraloka*); 12. (fol. 41a) *vātakalākalyā*; [13-16. *kalpanācatuṣka* :] 13. (fol. 46a) *snehādhyā*; 14. (fol. 50b) *svedādhyā*; 15. (fol. 54a) *upakalpanīya* (provisional measures); 16. (fol. 56a) *cikitsāprābhṛitīya*; [17-20. *rogacatuṣka* :] 17. (fol. 62a) *kīyantaḥ-śīrasīya* (diseases of the head and heart); 18. (fol. 65b) *trīṣophīya*; 19. (fol. 68a) *aṣṭodarīya*; 20. (fol. 72a) *mahārogādhy*; [21-24. *yojanācatuṣka* :] 21. (fol. 75b) *aṣṭau-nīnditīya* ("aṣṭau nīnditāḥ puruṣāḥ"); 22. (fol. 77a) *langhanavṛṇṇhaṇīya*; 23. (fol. 79a) *santarpāṇīya*; 24. (fol. 81b) *vidhīṣṇitīya*; [25-28. *annapānacatuṣka* :] 25. (fol. 88b) *yajjapuruṣīya* (*kim nu bho puruṣo yajjas tajjās tasyāmayāḥ smṛitāḥ*); 26. (fol. 98a) *ātreyabhadrakāp(y)īya*; 27. (fol. 114a) *annapānavidhi*; 28. (fol. 117a) *vividhāṣitapīya*; 29. (fol. 119a) *daśapṛāṇyatanīya*; 30. (fol. 125a) *daśa(mahā)mūlīya*. Col.: इति श्रीचरकसंहितायां सूत्रस्थाने सार्धत्रिंशद्विंशं नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥

II. *Nīdānasthāna*.—1. (fol. 129a) *sarvajvara-nīdāna*; 2. (fol. 131a) *raktapitta*; 3. (fol. 133b) *gulma*; 4. (fol. 137a) *prameha*; 5. (fol. 139b) *kushīḥ*; 6. (fol. 142b) *śoṣa*; 7. (fol. 146a) *unmāda*; 8. (fol. 148b) *apasmāra*.

III. *Vimānasthāna*.—1. (fol. 153a) *rasavimāna*; 2. (fol. 155a) *trivīdhakukṣhivimāna*; 3. (fol. 161b) *janapadoddhvaṃsanīya adhy*; 4. (fol. 163a) *trīroga(viśeṣa)vijñānīya adhy*; 5. (fol. 166a) *srotovimāna*; 6. (fol. 169b) *rogānīkavimāna*; 7. (fol. 175a) *vyādhitarūpīya vimāna*; 8. (fol. 199a) *rogabhīṣajjītiya* (*°jyītiya*, ed.)

IV. *Śārīrasthāna*.—1 (fol. 205b) *katidhāpuruṣhīya-śārīra*; 2. (fol. 208a) *atulyagotrīya*; 3. (fol. 213a) *khudḍāṭikā-garbhāvakraṇṭi*; 4. (fol. 218a) *mahatī-garbhāvakraṇṭi*; 5. (fol. 221a)

puruṣhavicaya; 6. (fol. 225a) *śārīravicaya*; 7. (fol. 227b) *śārīrasaṃkhyā*; 8. (fol. 242a) *jātisūtrīya-śārīram*.

V. *Indriyasthāna*.—1. (fol. 244a) *varṇasvarīya*; 2. (fol. 245a) *puṣhpitaka-indriya*; 3. (fol. 246a) *parimarśanīya*; 4. (fol. 247a) *indriyānīka [indriya]*; 5. (fol. 249a) *pūrvārūpīya*; 6. (fol. 250a) *katamāni-śārīrīya*; (i.e. *katamāni śārīrāṇi*); 7. (fol. 251b) *yatrarūpīya* (signs from which to recognise that life is extinct; *pūrvārūpīya*, ed.); 8. (fol. 252b) *vākśīrasīya*; 9. (fol. 253b) *yasya-śyūvanimitīya*; 10. (fol. 254b) *sadyomaraṇīya*; 11. (fol. 255b) *aṇujyotirīya*; 12. (fol. 259a) *gomayacūrṇīya*.

Rasāyana.—1. (fol. 463b) *abhayāmalakīya*; 2. (fol. 466b) *prāṇakāmīya*; 3. (fol. 469b) *karapracitīkiya*; 4. (fol. 473a) *āyurvedasamutthānīya*. Each of these four chapters (called *adhyāya* in the colophons) begins: अथातः (अभयामलकीयं etc.) रसायनपादं व्याख्यास्यामः ॥

Col.: इति श्रीचरकसंहितायां रसायनस्थाने आयुर्वेदसमुत्पत्तीयो नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ समाप्तं चेद् रसायनस्थानं षष्ठं (corr. सप्तं) ॥

Vājīkaraṇa.—1. (fol. 475b) *samprayogaśaramūlīya*; 2. (fol. 477a) *āśīktakṣhīrīya*; 3. (fol. 478a) *māṣhaparṇabhṛitīya*; 4. (fol. 480b) *pumān-jātabalādikam*. Each of these four chapters (called *adhyāya* in the colophons) begins: अथातः (संप्रयोगशरमूलीयं etc.) वाजीकरणपादं व्याख्यास्यामः ॥

The last leaf (of the volume) has been supplied by another hand. Col.: इति श्रीचरकसंहितायां वाजीकरणस्थाने पुमान्जातबलादिको नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ समाप्तेद् वाजीकरणस्थानमष्टमं ॥

VI. *Cikitsasthāna*.—1. (fol. 272b) *jvara-*
* In two of the colophons of chapters it is called *Cikitsasthāna*.

cikitsitam ;* 2. (fol. 277a) *raktapitta-c.*; 3. (fol. 284b) *gulma-c.*; 4. (fol. 287b) *pramehac.*; 5. (fol. 295a) *kushīlac.*; 6. (fol. 302b) *rājayakshmac.*; 7. (fol. 307b) *unmādac.*; 8. (310b) *apas-mārac.*; 9. (fol. 314b) *kshatakshīnac.*; 10. (fol. 320a) *śvayathuc.*; 11. (fol. 328b) *udarac.*; 12. (fol. 340b) *arśāśc.*; 13. (fol. 349b) *grahāṇīdoshac.*; 14. (fol. 355a) *pāṇḍurogac.*; 15. (fol. 361b) *hishkā(hikkā)śvāsac.*; 16. (fol. 370b) *kūśac.*; 17. (fol. 375b) *atisārac.*; 18. (fol. 378a) *chardic.*; 19. (fol. 385a) *visarpac.*; 20. (fol. 388a) *trishnāc.*; 21. (fol. 398b) *vishac.*; 22. (fol. 407a) *madātyayac.*; 23. (fol. 412a) *dvivraṇīyac.*; 24. (fol. 426a) *trimarmīyac.*; 25. (fol. 428b) *ūrustambhac.*; 26. (fol. 438a) *vātavyādhiac.*; 27. (fol. 444b) *vātaraktac.*; 28. (fol. 459a) *yonīdoshavyāpaccikitsitam.*

It ends :

अग्निवेशकृते तन्त्रे चरकप्रतिसंस्कृते ।

चिकित्सितनिर्देशं स्थानमष्टमं परिपूर्णम् ॥

इति श्रीचरकसंहितायां चिकित्सितस्थाने योनिदोषव्यापचिकित्सितं नामाष्टविंशोऽध्यायः ॥ समाप्तं चेदं चिकित्सितस्थानमष्टमं ॥

The MS. is noticed in Dietz' Anal. Med., p. 128.

[H. T. COLEBROOKE.]

* The Calc. edition, counting the *Rasāyana* and *Vājīkaraṇa* as *adhy.* 1 and 2 (each consisting of four *pādas*), has the remaining 28 *adhyāyas* of the *Cikitsitasthāna* in the following order:—3. *jvaracikitsitam*; 4. *raktapitta*; 5. *gulma*; 6. *prameha*; 7. *kushīla*; 8. *rājayakshma*; 9. *arśasāṇ cik.*; 10. *atisāra*; 11. *visarpa*; 12. *madātyaya*; 13. *dvivraṇīya*; 14. *unmāda*; 15. *apasmāra*; 16. *kshatakshīna*; 17. *śvayathu*; 18. *udara*; 19. *grahāṇīdoshā*; 20. *pāṇḍuroga*; 21. *hikkāśvāsa*; 22. *kūśa*; 23. *chardi*; 24. *trishnā*; 25. *visha*; 26. *trimarmīya*; 27. *ūrustambha*; 28. *vātavyādhi*; 29. *vātasāṇita* (20-29 wrongly numbered 18-27); 30. *yonivyāpaccikitsitam*. The only other MS. of the *Cikitsitasthāna* in our collection (MS. 359, no. 2643 below) follows the same order of sections as our MS. above.

2638.

1535. Foll. 60; size 11 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1733 A.D.; ten lines in a page.

Carakasamhitā. The remaining sections.

VII. *Kalpasthāna*.—1. (fol. 5b) *madana-kalpa*; 2. (fol. 6a) *jīmūta-k.*; 3. (fol. 7a) *ikshvāku-k.*; 4. (fol. 8a) *dhāmārgava-k.*; 5. (fol. 8b) *vatsaka-k.*; 6. (fol. 9b) *kṛitavedhana-k.*; 7. (fol. 12b) *śyāmātrivṛit-k.*; 8. (fol. 13b) *caturaṅgula-k.*; 9. (fol. 14a) *tīlvaka-k.*; 10. (fol. 15a) *sudhā-k.*; 11. (fol. 16a) *śaṅkhinī-k.*; 12. (fol. 20a) *dantīdravanti-kalpa* (ending with a discussion on the two kinds of apothecaries' weights, *kaliṅgamāna* and *māgadhamāna*; preference being given to the latter).

It ends :

विधिश्चावस्थिको मानं चेद्द्वयाकश्च दर्शितः ॥

अग्निवेशकृते तन्त्रे चरकप्रतिसंस्कृते ।

परिशिष्टं दार्घ्यबलं सप्तमं स्थानकल्पनं ॥

इति श्रीचरकसंहितायां कल्पस्थानं नवमं (!) ॥

VIII. *Siddhisthāna*.—1-11. *pañcakarmādhi-kāra* : 1. (fol. 23b) *kalpanāśiddhivarnana*; 2. (fol. 27b) *pañcakarmīyasiddhivarnana*; 3. (fol. 31b) *vastikarmīya-siddhi*; 4. (fol. 34a) *śnehavyāpat-s.*; 5. (fol. 35a) *netravastivyāpat-s.*; 6. (fol. 39a) *vamanavirecanavyāpat-s.*; (this *adhyāya* is numbered the 18th, as if from the beginning of the *Kalpasthāna*); 7. (fol. 41b) *vastivyāpat-s.*; 8. (fol. 43b) *prasritayonigā* (r. with ed. *yogikā*)-s.; 9. (fol. 49a) *trimargīyā-s.*; 10. (fol. 51a) *vasti-s.*; 11. (fol. 53a) *phala-mātrā-siddhivarnana*.

Colophon : इति श्रीचरकसंहितायां पञ्चकर्मोपनिषद् फलमात्रासिद्धिवर्णनो नामैकादशोऽध्यायः ॥ समाप्तोऽयं पञ्चकर्मोपनिषद् ॥

12. *uttarasiddhi*. Towards the end (fol. 58b)

the following passage occurs, only partially contained in the edition :

कर्मणां धमनादीनामसम्यक्करणपदा ।
यत्रोक्तं (यत्रोक्तं ed.) साधनं स्थाने सिद्धिस्थानं तदुच्यते ॥
इत्यध्यायशतं विंशमात्रेयमुनिवाङ्मयं ।
हितार्थं प्राणिनां प्रोक्तमग्निवेशेन धीमता ॥
दीर्घमायुर्दशः स्वाध्या (!) त्रिवर्गं चापि पुष्कलं * ।
सिद्धिं चानुत्तमां लोके लभते (प्राप्नोति ed.) विधिना
पठन् ॥

संक्षिपत्यतिविस्तीर्णं लेशोक्तं विस्तृणोति च† ।
[संस्कृता कुरुते तत्र पुराणं च पुनर्नवं ॥ ed.]
अतस्तत्रोत्तममिदं चरकेश्याम्वुद्धिना ।
संस्कृतं तत्र संपूर्णं विभागेनोपलभ्यते ॥
तच्छंकरं भूतपतिं संप्रसाद्य समापयन् ।
अखंडार्द्धे (?) च दृढबलो जातः पांचनदे पदे ॥
कृत्वा बहुभ्यस्तत्रेभ्यो विशेषाद्वा (!) शिलोच्चयं ।
सप्तदशीपथध्यायाः (!) सिद्धकल्यैरपूरयत् ॥
दृढमन्युन (!) शब्दार्थं तत्रदोषविवर्जितं ।
षट्त्रिंशद्विचित्रिणिभिर्भूषितं (!) तत्रयुक्तिभिः‡ ॥
तत्राधिकरणे °

It ends :

इदमखिलमधीत्य सम्यगर्थान्
विमृशति (विदिशति ed.) योगविमनाः प्रयोगनिष्ठः ।
स मनुजसुखजीवितप्रदाता (सममनुज° ed.)
भवति च धीधृतिवृद्धिसिद्धिवृद्धः § ॥
अग्निवेशकृते तत्रे चरकप्रतिसंस्कृते ।
सिद्धिस्थानमिदं श्रेष्ठमष्टमं परिपूर्णं ॥
जनो न्तस्तत्तावच्चिरवधिरिति निवहो (!)
न संख्यातुं शक्या बहुविधरसा द्रव्यगतयः ।
विचित्राः संयोगाः परिणतिरपूर्वतं च कुतश्च
चिकित्सायाः परतरतियुगलक्षैरपि नरः (!) ॥
मरणं प्राणिनां दृढमायुः पुण्यो भयक्षयात् ।
तयोरप्यक्षया दृष्टं विषमापरिहारिणं ॥

* दीर्घमायुर्दशः प्रज्ञामारोग्यं चापि पुष्कला । ed.

† विस्तारयति लेशोक्तं संक्षिपत्यतिविस्तारम् ed.

‡ These last four *ślohas* are omitted in the edition.

§ भवति धृतिस्मृतिवृद्धिर्भवेवृद्धः । ed.

द्रव्यमेकरसं नास्ति न रोगोऽप्येकदोषतः ।

यो अधिकस्तेन निर्देशः क्रियते रसदोषयोः ॥ ॥

इति श्रीचरकसंहितायामुत्तरसिद्धिवर्णनो नाम ॥ संपूर्णो
स्य चरकमिति (!) समाप्तः ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 137.

[H. T. COLEBROOKE.]

2639.

1903. Foll. 74; size 11 in. by 5 in.; clear modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

A fragment of the *Sūtrasthāna* of the *Carakasaṃhitā*.

In the first *adhyāya* a considerable amount is omitted, and the whole ends abruptly on fol. 73b, 1, a few *ślohas* before the end of the 18th *adhyāya*; the remaining page and a half being occupied by a kind of *anukramanīkā*.

The first leaf is marked चरकमुश्रुत°, the others मुश्रुत°; and the real title does not occur in any of the colophons. [DR. J. TAYLOR.]

2640.

881. Foll. 105 (only 101 of which are numbered, the others having been added by a different hand); size 8 in. by 10½ in.; fair Devanāgarī writing of 1806 A.D.; twenty lines in a page.

Carakasaṃhitā, sthānas II.-V.

II. *Nīlāna*, ends fol. 16b; III. *Vimāna*, fol. 51a; IV. *Śūrīra*, fol. 84a; V. *Indriya*, fol. 97b. This is followed by a fragment of the *Rasāyana*, which breaks off in the second *adhyāya* (or *pāda*) on fol. 102a (fol. 464b, l. 4, in MS. 335; Calc. ed. p. 439, l. 2).

Then follows a fragment of the *Dīrghajīvītā-dhyāya*, or first *adhyāya* of the *Sūtrasthāna*, ending on l. 9 inf. of the last page.

|| The last four *ślohas* are omitted in the edition.

An index to the several *adhyāyas* is appended on a separate leaf.

On the outside page the title *Agniveśa-tantra* is inscribed; cf. Dietz, Anal. Med., p. 143. [H. T. COLEBROOKE.]

2641, 2642.

1445a & b. Foll. 45 and 46; size 11½ in. by 4½ in.; clear Devanāgarī writing of the latter part of last century; nine and ten lines in a page.

Carakasamhitā, *sthānas* iii. and v.

a. *Indriyasthāna*.

As if part of it, this is followed on fol. 21a by the (four *pādas* of the) *Rasāyana*: अथातो भव्यामलकीयं रसायनमिन्द्रियं व्याख्यास्यामः ॥° with the colophon: रसायनानि समाग्राणि ॥ and this, on fol. 37a, by the (four *pādas* of the) *Vājīkaraṇa*, अथातः संयोगशरीरमूलीयं वाजीकरणपादं व्याख्यास्यामः ॥

The final colophon represents the whole as forming *sthāna* V.: इति पुमान् जातबलादिकानि वाजीकरणानि समाग्राणि ॥ इति चरकसंहितायां पंचमं ईद्रीस्थानं(!) समाग्राणि ॥

b. *Vimānasthāna*. [H. T. COLEBROOKE.]

2643.

359. Foll. 186; size 10½ in. by 4½ in.; clear Devanāgarī writing of about 1770 A.D.; eleven lines in a page.

Cikitsāsthāna of the *Carakasamhitā*. Incomplete.

The order of chapters is the same as in MS. 335; *jvarakīya-cikitsitam* beg. fol. 1b; *raktapitta* fol. 13b; *gulma* fol. 18b; *prameha* fol. 25b; *kushṭha* fol. 29a; *rājanyakshma* fol. 36a; *unmāda* fol. 43b; *apasmāra* fol. 48a; *kshatakshhṇa* fol. 50a; *śvayathu* fol. 53b; *udara* fol. 59a; *arśasūṃ cikitsitam* fol. 67; *grahaṇīroga* fol. 78b; *pāṇḍuroga* fol. 87a; etc.

The original MS. terminates at the end of fol. 185, in the 28th *adhyāya* (viz. at fol. 451a, l. 4, of MS. 335; Calc. ed. p. 849, sl. 5); a second hand having completed this *śloka* on a fresh leaf, and added the colophon: इति चरकसंहितायां चिकित्सास्थानं संपूर्णमिति ॥

अग्निवेशकृते तंत्रे चरकप्रतिसंस्कृते ।

चिकित्सास्थानमेतन्नु यथावत्परिसमाप्यते(!) ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 127.

[H. T. COLEBROOKE.]

2644.

1249. Foll. 107; size 9½ in. by 4½ in.; Devanāgarī writing; 12 or 13 lines in a page.

Suśruta's Ayurvedasāstra. The *Sūtrasthāna*.

Suśruta's work has been edited at Calcutta, by *Madhusūdanagupta* (1835-36); by *Jībānanda Vidyāsāgara* (1877; 3rd ed. 1889). Cf. also Dr. F. Haas' essay on the origin of Hindu medicine, Zeitsch. d. D. Morg., Ges. xxx., p. 617 seq.

The present MS. was transcribed by one *Śukadeva*, in 1720 A.D.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 134.

[H. T. COLEBROOKE.]

2645.

72b. Foll. 39; size 10½ in. by 4 in.; in-different Devanāgarī writing of 1639 A.D.; 9-11 lines in a page.

Śārīrasthāna of *Suśruta's Samhitā*.

Colophon: संवत् १६९६ समये नाम सावनवदि ९ रवौ समाप्तं ॥ सिद्धिः श्रीमहाराजाधिराजश्रीअमरसिंहदेवराज्यभुज्यमाने मुकुंदपुरनगरे श्रीठाकुरदमनरायआत्मजविस्वंबरदासलिपितं पुस्तकं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2646.

1842. Foll. 59, 75, 18, and 1-199, 202-233; size 11½ in. by 5 in.; clear, modern Devanāgarī writing; 8-11 lines in a page.

Portions of the *Sauśrutiya Āyurvedasāstra*, in *Candraṭa's* revision of the text made after *Jaijjata's* (*Jaiyyata's*) commentary.

Whether the explanatory notes frequently added above and below the text belong to *Jaijjata's* commentary does not appear.

I. *Nidānasthāna*, foll. 59; frequently differing from the printed edition.

Colophon: इति सौश्रुतीये आयुर्वेदशास्त्रे निदानस्थानं समाप्तं ॥

सौश्रुते चंद्रटेनेह भिषक्तीसटसूनुना ।

पाठशुद्धिः कृता तत्र टीकामालोक्य जैज्जटी ॥

The glosses begin: श्रीधन्वतरेन । बीजभूतेन सूत्रस्थाने संक्षेपाद्विष्टस्य हेतुलिङ्गीयधस्य विवरणे सर्वोपेयं स्थानानि प्रस्तुतानि । तेषु च प्रस्तुतेषु स्वाधिकारिणां शस्यतंत्रहेतु-
---अनया निदानस्थानस्यारंभः ॥ तत्रापि दोषाणां वातस्य प्रधानत्वात् तद्वाधिहेतुलक्षणाभ्यां प्राक्प्रतिपादनं पृच्छत इत्याह । वातेन व्याधयो वातव्याधयः । ०

II. *Sārīrasthāna*, foll. 75.

Colophon: इति सौश्रुते आयुर्वेदशास्त्रे शारीरस्थानं तृतीयं समाप्तं ॥

III. *Sūtrasthāna*, *adhyāyas* 12 and 13; text and commentary intermixed; foll. 18.

IV. *Uttaratantra*, foll. 233; with a gap on fol. 59, extending from 24, 29 to 27, 7; and another caused by the loss of foll. 200 and 201, comprising *adhy.* 55.

Colophon: इति श्रीसौश्रुतां संहितायां दोषभेदविकल्पनीयो नाम षट्षष्टितमो अध्यायः ॥

The scholia begins: संबंधसुगंधकारेण उपरिनिबद्धः । आभिधानं (!) चक्षुःप्राधान्यादुक्तं च ।

चक्षुःप्रधानं सर्वेषामिन्द्रियाणां विदुर्बुधाः ।

यननीहारमुक्तानां ज्योतिषामिव भास्करः ॥ ०

[DR. J. TAYLOR.]

2647.

908. Foll. 223; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Bhānumatī, or *Suśrutatātparyatīkā*, a commentary on the *Sūtrasthāna* of *Suśruta's* work, by *mahāmahopādhyāya Cakrapāṇidatta*.

It begins (cf. the author's comm. on *Carakasamhitā*, Rāj. Mitra, vi., p. 223):

गुणत्रयविभेदेन मूर्तित्रयमुपेयुषे ।

त्रयीभुवे त्रिनेत्राय त्रिलोकीपतये नमः ॥

सरस्वत्यै नमो यस्याः प्रसादात्पुण्यकर्मभिः ।

यदारोपणसंक्रान्तं (?) जगदध्यक्षमीक्ष्यते ॥

ब्रह्मदक्षाश्चिदेवेशधन्वन्तरिमुखान् गुरुन् ।

जगच्छक्तिं गणाधीशं चक्रपाणिर्नमस्यति ॥

असद्वोधतमश्छन्नसौश्रुताम्भोजबोधिका ।

वासवश्रीरिवारम्भा टीका भानुमती मया ॥

इह धर्मार्थकाममोक्षपरिपन्थिरोगोपशमाय ब्रह्मप्रभृतिभिः कृतायुर्वेदतन्त्रेष्वतिविस्तरत्वेन संप्रतिवर्तमानात्पदुर्मेधसा पुरुषाणां न सम्यगर्थोपधिगमः । तदधिगमाच्च तद्विहिताननुष्ठानात् तत्रैवोपपन्नो रुजामिति मन्वानः परमकारुणिको विश्वामित्रमुतः सुश्रुतोऽप्यायुर्मेधसामपि सुखोपलभ्यार्थं शस्यप्रधानमायुर्वेदतन्त्रं प्रणेतुमारब्धवान् तस्मिंश्च सूत्रनिदानशारीरचिकित्सितकल्पस्थानभेदाच्चाथैसंततिरित्यादि । सूत्रस्थाने ऽपि पञ्चस्थानात्मके अथ चलागतोत्तरतन्त्रसंहते ऽभिधातव्ये संक्षेपेण निखिलतन्त्रप्रधानाभिधायतया सूत्रस्थानं वक्तव्यं । ०

Whether the author has commented on the whole of *Suśruta's Āyurvedasāstra* does not appear from the present MS. The commentary, so far as it goes, is however a very useful one; the author often weighing carefully the views of his predecessors referred to in general terms such as 'ity etc' etc. The only authority he often quotes by name is *Caraka*, from whom he adduces parallel passages in illustration of *Suśruta's* opinions. On fol. 5b he also refers to *Bhaṭṭāra Hari-candra's* comment on the *dirghajīvītiya adhyāya*, the first *adhyāya* of the *Carakasamhitā*.

The colophon runs thus: इति महामहोपाध्याय-श्रीचक्रपाणिदत्तकृतसुश्रुततात्पर्यटीकायां भानुमत्यां सूत्रस्थानं समाप्तं ॥

Cf. Dietz, Anal. Mod., p. 142.

[H. T. COLEBROOKE.]

2648.

1920. Foll. 164; size 11 in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Ātreyaśaṃhitā, a system of medicine, in the form of a dialogue between the sage *Ātreya* and his son and pupil *Hārita*.

The work has been edited, under the title of *Hārītasamhitā*, at Calcutta, by *Kavirāj Binod Lal Sen*; but this MS. offers various readings in almost every line. The edited text (pp. 420) consists of six *sthānas*, subdivided into *adhyāyas*, viz.: I. 23; II. 9; III. 58; IV. *Sūtra-sthāna*, 6; V. *Kalkasthāna*, 5; VI. *Śārīrasthāna*, 1 *adhyāya*. The present MS., which is rather incorrect, contains the work from the beginning up to the end of the 56th *adhyāya* of the 3rd *sthāna*.

It begins: श्रीआत्रेयसिंता लक्ष्मते (० संहिता लिख्यते)॥
श्रीधन्वंतरये नमः ॥ गुरुभ्यो नमः ॥

नत्वा शिवं सकलतत्त्वकलाधिरूढं (परम० ed.)

ज्ञानामृतैकचदुलं परमात्मरूपं ।

रागादिरोगशमनं दमनं स्मरस्य

शांतं क्षपाधिपथं त्रिगुणात्मरूपं ॥ १ ॥

हिमवदुन्नेर कूले सिद्धिर्विगणसेविते ।

शांतमृगगणाकीर्णं नानापादपशोभिते ॥ २ ॥

तत्रस्थं तपतेजाङ्गं (तपसा युक्तं ed.) तरुणादित्यतेजसं ।

शुद्धस्फटिकवच्छुभं भूतिभूषितविग्रहं ॥ ३ ॥

जटाजूटाटवीमौलिभासितं शुभकुंडलं ।

आत्रेयं बहुशिष्यैस्तु राजितं तपसावृतं ।

यप्रच्छ शिष्यो हारीतः सर्वज्ञानमिदं महत् ॥ ४ ॥

हारीत उवाच ॥

भगवन् (भवन् ed.) गुणस्रग्गाधार आयुर्वेदविशारद ।

विनयावनतोऽहं त्रि (० त्वा) पृच्छामि मुनिपुंगव ॥ ५ ॥

कथं रोगसमुत्पत्तिरूपको ज्ञायते कथं ।

उपचारप्रचारश्च कथं वा सिद्धिमिच्छति ॥ ६ ॥

एतत्सम्यक् परिज्ञानं वद त्वं वदतां वर ।

एवं पृष्ठो महाचार्यो हारीतेन महात्मना ॥ ७ ॥

प्रत्युवाच ऋषिः पुत्रं प्रहस्योत्फुल्ललोचनं (० नः ed.) ।

[प्रशांतमनसं शांतं हारीतं विनयानतं marg.; om. ed.] ॥ ८ ॥

आत्रेय उवाच ॥

शृणु पुत्र महाप्राज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ।

चिकित्साशास्त्रकुशल वेदवेदांगगोविद (० कोविद) ॥ ९ ॥

आयुर्वेदमपारं तं श्लोकानां लक्षसंख्यया ।

कथं तस्य परं ज्ञानं कालेनात्येन पुत्रक ॥ १० ॥

कल्यायुषोऽव्यवहारः सत्यशास्त्रविशारद ।

अस्यावधारणे शक्ताः कलौ जाता यमे नर (० इमे नराः) ॥ ११ ॥

अल्पं कलियुगं चैतन्नरोपद्रवकारकं ।

कथं पुत्र प्रवक्ष्यामि विस्तरेण तु चागमं (? तवागमं) ॥ १२ ॥

तस्य श्रुतेन कालोऽयं याति चांतं तु पुत्रक ।

तस्माच्चात्यतरेणैव वक्ष्यामि शृणु सांप्रतं ॥ १३ ॥

चतुर्विंशतिसाहस्री मयोक्ता चाद्यसंहिता ।

तथा द्वादशसाहस्री द्वितीया संहिता मिता ॥ १४ ॥

तृतीया षट्सहस्री च चतुर्थी त्रिभिरेव च ।

पंचमी पंचदशशतैः (दिक्पञ्चशतैः ed.) प्रोक्ता पंचत्रि

[(पञ्चात्र ed.) संहिता ॥ १५ ॥

तस्माच्चात्यतरेणैव वक्ष्यामि शृणु सांप्रतं ।

येन विज्ञानमात्रेण गदे वक्ता (? वेत्ता) नरो भवेत् ॥ १६ ॥

किमत्र बहुनोक्तेन सादरेण विशारद ।

येन धर्मो न सौख्यं च न तत्कर्म समाचरेत् ॥ १७ ॥

येन संजायते श्रेयो येन कीर्तिर्महत्सुखं ।

तत्कर्म नितरां साध्यं जनानंदविधायकं ॥ १८ ॥

एकं शास्त्रं वेदमध्यात्मकं वा

सेव्यं चैकं यत्सुखं वा तपो वा ।

वंद्यश्चैको भूपतिर्वा यतिर्वा

तत्कर्मिकं यत्सुखं वा यशो वा ॥ १९ ॥

बहुतरमुपचारात्सारमादाय लोके

जननमति [सु] खानां वर्धनं श्रेयसां च ।

विगतकलुषभावादुज्ज्वला मूर्तिर्कीर्तिः [कीर्तिर्मूर्तिः ed.]

न सलु कुटिलतास्मिन् (० न्दु) श्यते लोकसंहि (० तास्याः

[श्रूयते लोकवृन्दैः ed.] ॥ २० ॥

आयुर्वेदमिदं सम्यग् न देयं यस्य कस्य चित् ।

नाभक्ताय नाशांताय न मूर्खाय न चाधमे ॥ २१ ॥

धर्मिष्ठः कुहनाविवर्जितमनाः शांतः शुचिः अहधी
[(!शुद्धधीर् ed.)]

धीरो भीरुविवेकसारचतुरो विद्याविलासोज्ज्वलः ।
प्राज्ञो रोगगणोपचारनिपुणो लुब्धः सदा तोषधृक्
इत्थं सर्वगुणाकरो नृपजनैः पूज्यः सदा रोगवित् ॥ २२ ॥
शास्त्रेषु अमवान् क्रियासु कुशलः प्रोक्षे (? प्राज्ञः) कृतज्ञः
[शुचिः]

धीरो रोगनिवर्हणातिनिपुणः पीयूषहस्तो ऽस्पृहः ।
द्रव्याणां रसवीर्यकार्यमखिलं नेता दयाधीर्निधी (? ० धी-
निधिर्)
निर्णेता बलदेशकालवयवामात्राधिकारी (!) भिषक् ॥
[२३ ॥ (verse omitted by ed.)]

दृष्ट्वा यथा मृगपतिं गजयूथनाथः
संशुष्कमानमदविंदुकपोलधरं ।
त्यक्त्वा वनं व्रजति चाकुलमानसेन
दृष्ट्वा तथा मृगगदं (गदमृगं ed.) भिषजं प्रयाति ॥ २४ ॥

लुब्धः क्रूरः शठजठरको मद्यपश्चालसञ्च
धीरो भीरुविकलहृदयो हीन[क]र्माथैर्मदः ।
शास्त्रज्ञातो[ऽ]प्यविदितगदो[ऽ]ज्ञानपापंड्यदो
वर्ज्यो वैद्यः प्रबलमतिभिर्भूमिपैर्वै सुदूरं ॥ २५ ॥

9 additional *śloka*s in ed., and one before 25.
इति आत्रेयभाषिते हारीतोत्तरे शास्त्रप्रशंसा नाम ॥

अथातः संप्रवक्ष्यामि शास्त्रस्यास्य समुच्चयं ।
आयुर्वेदसमुत्पत्तिं सर्वशास्त्रार्थसंग्रहं ॥ १ ॥
अष्टौ चात्र चिकित्साश्च तिष्ठति भिषजां वर ।
ता वक्ष्यामि समासेन चिकित्साश्च पृथक् पृथक् ॥ २ ॥
संग्रहं च प्रवक्ष्यामि प्रथमं चात्रापानकं ।
आरिष्टकं द्वितीयं स्यात् तृतीयं तु चिकित्सितं ॥ ३ ॥
कल्पं चतुर्थकं प्रोक्तं सूत्रस्थानं च पंचमं ।
षष्ठं चात्र शरीरं (? शा०) स्यादित्या[यु]र्वेदकामगे ॥ ४ ॥
शल्पं शालाक्यं कायः स्यात्तथा बालचिकित्सितं ।
अगदं विपतंत्रं च भूतविद्या रसायनं ॥ ५ ॥
वाजीकरणमेवैतच्चिकित्साष्टकमुच्यते ।
वैद्यागमेषु सर्वेषु प्रोक्तं श्रेष्ठतमं महत् ॥ ६ ॥ ०

इति० चिकित्सासंग्रहः fol. 4b; इति वैद्यशिष्या fol. 6b;
इति चतुर्थी fol. 10a; इति वयोलक्षणं fol. 11a;
इति षड्गुणाः fol. 14b; इति भोजनवर्गः fol. 43b.

2. अथातः संप्रवक्ष्यामि द्वितीयं स्थानमुत्तमं ।
शुभाशुभानि स्वप्नानि स्वप्नारिष्टानि मानुषे ॥ ०

इति दोषप्रकारः fol. 45b; इति स्वप्नफलानि fol. 47a;
इति शकुनानि fol. 51a.

3. अथातः संप्रवक्ष्यामि रोगसंस्कारकारणं ।
अमाद् व्यायामरोगाद्वा चिंताशोकभयादपि ॥ ०

इति भेषजपरिक्रमविधिः fol. 54b; अथ ज्वराचिकित्सा
fol. 57a; इत्यतिसारचिकित्सा fol. 73b; इति गुल्मचिकित्सा
fol. 79b; इत्यजीर्णचिकित्सा fol. 82b, etc.; इति शिरोरोग-
चिकित्सा fol. 157a; इति नेत्ररोगचिकित्सा fol. 157b;
इति वाजीकरणचिकित्सा ib.; इति गर्भोपचारः fol. 159a;
इति स्त्रीरदोषचिकित्सा fol. 160a; इति बालचिकित्सा
fol. 160b; इति स्थावरविषप्रतीकारः fol. 161a.

It ends: इति वनवीरचर्यं रसं ॥ इति श्रीमहर्षिआ-
त्रेयभाषिते हारीतोत्तरे विषप्रतीकारः ॥ समाप्तो ऽयमात्रेयः ॥
श्रीआत्रेयसिंता संपूर्णा ॥

The leaves are marked throughout आत्र० सि.

Mrs. Manning's 'Ancient and Mediæval India,' i., pp. 339-42, contains an analysis of this work by the late Prof. Goldstücker, as being, in his opinion, probably the oldest existing work on Hindu medicine.

Cf. also Dietz, *Anal. Med.*, p. 159.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2649.

2455. Foll. 439 (including a blank leaf, 246); size 11½ in. by 6½ in.; Devanāgarī writing of 1808 A.D.; ten lines in a page.

Ashṭāṅgahṛidayasamhitā (also called *Ashṭāṅga-samgraha*), the famous work on medicine, in six *sthānas*, by *Vāgbhaṭa* (the younger), son of *Siṃhagupta*, and grandson of *Vāgbhaṭa*.

See Oxf. Cat., nos. 741, 742.

The work has been edited by *Appā Moreswar Kunte*, 2nd ed. Bombay 1891.

The *Kalpasthāna*, from fol. 296-313, is pro-
coded, on foll. 247-295, by *Arjunadatta*'s commen-
tary, called *Sarvāṅgasundarī*, on that section.
See Berl. Cat., no. 933. [DAIKAWAR.]

2650.

3217. Foll. 199 (numbered 44 + 15 + 21 + 52 + 8 + 59); size 12½ in. by 7½ in.; fairly written in Devanāgarī, on European paper, thirteen lines in a page.

Aṣṭāṅgahrīdayasaṃhitā, complete. Each *sthāna* is paged separately.

The name of *Vāgbhaṭa*'s father is twice spelt (*vaidyapati*-) *śrī-Saṅghagupta* and twice *śrī-Siṃhagupta*. [?]

2651.

1195b. Foll. 11, 36 and 17; size 12½ in. by 5½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the end of last century; eleven lines in a page.

Aṣṭāṅgahrīdayasaṃhitā, *sthānas* ii., i. and iii., with marginal glosses.

See Dietz, Anal. Med., p. 150.

[H. T. COLEBROOKE.]

2652.

2787. Foll. 66 and 22; size 6½ in. by 9½ in. (European fashion); clear Devanāgarī writing of 1821 A.D.; 24 or 25 lines in a page.

Aṣṭāṅgahrīdayasaṃhitā, *sthānas* i. and ii.

Copied at Bhaṭaulī, one *yojana* west of Benares, where there is a shrine of *Gaṇeśa*: ग्राम भटौली नाम है दुर्गिराज अस्यान काशी ते पश्चिमदिशा योजन एक प्रमान ॥

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

2653.

72a. Foll. 93; size 10½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of about 1550 A.D.; ten lines in a page.

Aṣṭāṅgahrīdayasaṃhitā, *sthānas* v. and vi., with select glosses on the margin.

A good MS., but defective at the end. It breaks off within a few verses from the end of the 39th *adhyāya* (on fol. 93a), and a modern hand thought fit to paste a new leaf over the

last page (fol. 93b)—which originally carried the text into the last or *vājīkaraṇādhyāya*—and to end the text with the last few *śloka*s of the *rasāyanādhyāya*.

The names mostly met with in the annotations are those of the commentators *Aruṇa* or *Aruṇadatta* and *Candra* (doubtless the author of the *Padārthacandrikā*, and hence identical with the *Candrikākūra* quoted foll. 2a, 13b). Besides these we occasionally find *Hemādri* (foll. 8a, 11a), and once *Candrikāyām Hemādriḥ* (fol. 41b), *Amara* (fol. 4a), a quotation from the *Janakatantra* (fol. 38a), and *variae lectiones* to the text (*iti pāṭhaḥ*).

See Dietz, Anal. Med., p. 140.

[H. T. COLEBROOKE.]

2654.

1351. Foll. 16; size 11 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

A fragment of the *Aṣṭāṅgahrīdayasaṃhitā*, comprising the first, second, and part of the third *adhyāyas* of the *Oikitsāsthāna*, extracted by, or wrongly ascribed to, *Vācaspati Miśra*.

Colophon: इत्यष्टांगहृदयसंहितायां आयुर्वेदशास्त्रे वाचस्पतिमिश्रकृते सर्वरोगचिकित्सितं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2655.

985. Foll. 216; size 13 in. by 5 in.; good Devanāgarī writing of about 1550 A.D.; eleven lines in a page.

Sarvāṅgasundarī, a commentary on *Vāgbhaṭa*'s *Aṣṭāṅgahrīdayasaṃhitā*, by *Aruṇadatta*, son of *Mṛigāṅkadatta*. The *Sūtrasthāna*.

It begins:

दीप्या यस्यैदानीलोपलसकलरजोनीलया नीलितानां
लक्ष्मीनुस्रमभास्वत्कनकरुचिमपि स्पृशीरोमाचितायौ ।
कालीत्वांशकमानः स्फुरदधरपुटश्चक्रपाणिः किलाभूद्
भूतौ लोकस्य शश्वत्स भवतु भवतां भूतये पसनाभः ॥

को मत्सरिणि लोके ऽस्मिन्विद्वान्किञ्चिच्चिकीर्षति ।

किंतु कश्चिद्वेत्साधुस्ततो ऽयं तत्परिश्रमः ॥

श्रीमन्मृगांकतनयष्टीकामष्टांगहृदयस्य ।

श्रीमानरुणः कुरुते सम्यग्दृष्टिः पदार्थबोधाय ॥

इह हि शास्त्रारंभे शास्त्रपरिसमाप्ते ०

If the author's interpretations rest on other authorities, he does not at least mention them by name.

Colophon : इति श्रीमृगांकदत्तपुत्रश्रीमदारुणदत्तविरचितायामष्टांगहृदयटीकायां सवीगमुंदराख्यायां (thus always) सूत्रस्थाने क्षाराग्निकर्मेविधिस्तिष्ठन्नमो ऽध्यायः ॥

See Dietz, Anal. Med., p. 148.

[H. T. COLEBROOKE.]

2656.

927. Foll. 224 (of which fol. 46 is double); size 12½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by two different hands, in 1726 A.D.; 7-14 lines in a page.

Hemādri's Āyurvedadarasāyana, a commentary on *Vāgbhaṭa's Aṣṭāṅgahṛidayā*, of which the present MS., however, comprises only the *Sūtrasthāna*. See Dietz, Anal. Med., p. 150.

It begins :

पृष्ठे कूर्मतया चतुर्भुजतया दोर्मंडले मंदरं

रुद्धा क्षीरसमुद्रमौषधभृतं निर्मथ्य निष्पादितैः ।

आनीतैरमृतैर्भिषक्कृततया योषित्तयापायितैर्

देवानामजरामरत्नमकरोत्तस्मै नमो विष्णवे ॥ १ ॥

हेमाद्रिणा चतुर्वर्गचिंतामणिविधायिना ।

तदुक्तव्रतदानादिसिद्धांगारोग्यसिद्धये ॥ २ ॥

क्रियते ऽष्टांगहृदयस्यायुर्वेदस्य सुसंग्रहा(1) ।

टीका चरकहारीतसुश्रुतादिमत्तानुगा ॥ ३ ॥

चरके हरिचंद्राद्यैः सुश्रुते जैज्जटादिभिः ।

टीकाकारैर्न निर्णीतमिह हेमाद्रिणोच्यते ॥ ४ ॥

देशभंशभयाद्विचाल्य लयिनः स्नेहैः प्रतापैः परान्

प्रद्राव्य प्रसृतान्प्रवेश्य परितो दुर्गोदरं द्राक् ततः ।

ऊर्ध्वाधोगतिं निर्गम्य मदनैर्देवादिभिर्विद्विषो

दोषानद्रुदि रामराज्यमगदंकारेण हेमाद्रिणा ॥ ५ ॥

हेमाद्रिनाम रामस्य राज्ञः श्रीकरणेध्वधि ।

ननुभौ भगवन्नष्टपादुख्यकरणेध्वधि ॥ ६ ॥

सर्वेषां द्वीपवर्षाणां मेरुरुत्तरतः स्थितः ।

तदस्तु सर्वोत्तरता हेमाद्रौ दृश्यते यतः ॥ ७ ॥

सेव्या हेमाद्रिटीकेयमायुर्वेदरसायनी ।

आयुर्वेदात्मनां पुंसां निर्दोषत्वं हि नान्यथा ॥ ८ ॥

अष्टांगहृदयं मुख्यमनूक्ते ऽष्टांगसंग्रहः ।

तत्रांतराणि वैपम्ये सर्वेषां स्ववृत्तानि च ॥ ९ ॥

आयुर्वेदं व्याचिख्यासुः वाग्भटाचार्यः प्रथमदोकेनेष्टदेवतां नमस्करोति । रागादिरोगानिति ।

The copying of the MS. seems to have been taken in hand by two writers at the same time. In joining them together at the end of the eleventh *prakarana* (fol. 80) the first overlaps the second by a few lines of commentary. At first it was intended to give the commentary only; after the fifth *prakarana* (fol. 28), however, the text is added in the middle of the pages as far as fol. 80, with the exception of foll. 53-56. In the work of the second writer blanks are left throughout for the text in the middle, but only occasionally filled up in the first writer's hand, and foll. 135, 136 and 161 are again entirely in his hand, both text and commentary. [H. T. COLEBROOKE.]

2657.

525. Foll. 215 (one of which, fol. 7, is missing); size 9½ in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Bhāvaprakāśa, a system of medicine by *Mīśra Bhāva*, son of *Mīśra Jāṭakana*.

The present MS. contains only the introduction, *pūrvakhaṇḍa*, in six *prakarana*, fully described in Aufrecht's Oxf. Cat., pp. 309-311.

It covers the first 470 of the 1221 pages of the Calcutta edition of 1875.

The name of the author's father is spelt *Jāṭhakana* in this MS. [H. T. COLEBROOKE.]

2658.

404. Foll. 53; size 12½ in. by 5 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1781 A.D.; twelve lines in a page.

A fragment of the *Bhāvaprakāśa*, containing part of the fifth *prakaraṇa*, on *materia medica*. In MS. 525, that chapter extends from fol. 58a to 207b, of which the present MS. covers from fol. 73a, l. 3 to fol. 167a, l. 6.

[H. T. COLEBROOKE.]

B. TREATISES ON SPECIAL BRANCHES
OF MEDICAL SCIENCE.

2659.

2791a. Foll. 131; size 10 in. by 6 in.; good, clear Devanāgarī writing of 1807 A.D.; ten lines in a page.

Śārṅgadharasamhitā, a compendium of therapeutics, by *Śārṅgadharma*, son of *Dāmodara*.

See Aufrecht, Oxf. Cat., no. 748; Weber, Berl. Cat., nos. 935, 936. The work has been repeatedly printed in India.

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

2660.

2057. Foll. 98; size 12 in. by 5½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1693 A.D.; 10-12 lines in a page.

Śārṅgadharasamhitā.

Copyist's signature: संवत् १७५० वर्षे पौषशुद्धि २ सोमवासरे लिखितमिदं पुस्तकं षड्विंशतिना (!) तुलशीरामेण रघुरामपठनार्थं शुभं भूयात् ॥ विंदावतां अनिरुद्धसिंहनरोराज्ये ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 154.

[GAIKAWAR.]

2661.

942. Foll. 156; size 12 in. by 6½ in.; Devanāgarī writing of 1805 A.D.; eight lines in a page.

The same work. A fine copy, in large characters, written by one *Kṛishṇa Nārāyaṇa*.

See Dietz, Anal. Med., p. 142.

[H. T. COLEBROOKE.]

2662, 2663.

1886a & b. Foll. 52+183; size 11½ in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing of 1813 A.D.; 12-15 lines in a page.

a) *Rugviniścaya*, or *Rogaviniścaya*, the well-known compendium of pathology, also called *Mādhavanidāna*, from its author, *Mādhava*, son of *Indukara*.

b) *Ātaṅkadarpaṇa*, a commentary on the above work, by *Vaidya-Vācaspati*, son of *Pramoda*, chief physician to king *Hammīra*. Each verse of the text is given in full before it is commented upon.

Dated: शके १७३५ श्रीमुखनामादे फाल्गुशुक्लचतुर्थी गरी प्रातः इदं पुस्तकं समाप्तं ॥

Both text and commentary are described by Aufrecht, Oxf. Cat., nos. 745-747.

A printed edition of the *Rugviniścaya* was published, with a Marāṭhī commentary, at Bombay in 1862; and another, with a Sanskrit commentary, at Calcutta in 1865; 2nd ed. 1880.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2664, 2665.

324a & b. Foll. 185; size 12 in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 10-12 lines in a page.

a) Foll. 133. *Rugviniścaya*, with *Vācaspati*'s commentary. *Nidānas* 1-69 (ending with the *visphoṭanidāna*).

This MS. omits the introductory *śloka*s of the commentary; nor does the name of its author appear in any of the colophons.

b) Foll. 53 (counted 52, two leaves being numbered 46). The text of the *Rugviniścaya*.
Cf. Dietz, Anal. Med., p. 128.

[H. T. COLEBROOKE.]

2666.

1110. Foll. 159; size 12½ in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Āṭāṅkadarpaṇa, with the full text of each verse of the *Rugviniścaya* given before the commentary.

See Dietz, Anal. Med., p. 149.

It may be worthy of remark that the title of the *Jagadvaidyaka* quoted from fol. 10b of MS. 746 in the Oxf. Cat. appears in the form of *Gajavaidyaka* in all our MSS.

[H. T. COLEBROOKE.]

2667.

587. Foll. 118, four of which (5-8) are wanting; size 11 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Āṭāṅkadarpaṇa, as far as the *galagaṇḍa* (fol. 106a in MS. 1886b). It differs considerably in details from the other MSS., especially in the first part (foll. 1-26), which is written in another hand, and apparently older, than the rest.

The author is called *Misra Vācaspati* on fol. 10a.

See Dietz, Anal. Med., p. 128.

[H. T. COLEBROOKE.]

2668.

714. Foll. 182; size 16 in. by 5½ in.; good modern Bengali handwriting; eight lines in a page; foll. 152 and 169 are misplaced between foll. 159 and 160.

Vijayarakshita's commentary on the *Rugviniścaya*, entitled *Vyākhyā-Madhukosha*, or simply *Madhukosha*.

It begins:

शशिरुचिरहरार्धव्यक्तशक्तार्धदेहो
दिशतु घनघनाभः पद्मनाभः श्रियं वः ।
त्रिदशसरिदशीतद्योतजावारिमध्य-
भ्रमिभवमिव नाभौ वारिजं यस्य रेजे ॥ १ ॥

भट्टारजेज्जडगदाधरवाप्यचन्द्र-
श्रीचक्रपाणिबकुलेश्वरसेनभयैः ।
ईशानकार्तिकमुकीरसुधीरवैद्यैर्
मैत्रेयमाधवमुखैर्लिखितं विचिन्त्य ॥ २ ॥

तत्त्वान्तराख्यपि विलोक्य मनैष यत्नः
सद्भिर्विधेय इह दोषविधौ समाधिः ।
मयैरसवैविधुषैर्विहिते क्ल नाम
ग्रन्थे ऽस्ति दोषविरहः सुचिरन्तने ऽपि ॥ ३ ॥

तत्त्वतत्त्वतस्तुभ्यो व्याख्याकुसुमरसमाहृत्य ।
धमरेणेव मयायं व्याख्यानधुकोप आरभ्यः ॥ ४ ॥

उपयुक्तमिहानुक्तं निदानं माधवेन यत् ।
ग्रन्थव्याख्याप्रसङ्गेन मया तदपि लिख्यते ॥ ४ ॥

अथ प्रथितसर्वायुर्वेदयोधविशुद्धबुद्धिर्नाथो करो विकार-
निकरहेत्वादितस्त्वबुभुत्सोत्सुकचिकित्सकजनानुजिघृक्षया वि-
धित्सितग्रन्थसंदर्भारम्भे तत्प्रत्यहव्यपोहहेतुं परमाभाचारपरंपरा-
परिप्राप्तं स्वेष्टदेवताप्रणामं प्राक् प्राणीयते । ग्रन्थश्रोतृणामपि
विश्वेश्वरस्य महेश्वरस्य प्रणामानुवादमात्रादपि विमोपशमो
भवतीत्यभिप्रायेण तद्व्यादी निबद्धवान् । प्रणम्येति ॥

It ends: न समदोषः प्रसज्यामिश्रेत्यादेः प्रोक्तस्य सकल
एवार्थो निबन्धे इति ॥ इति विजयरक्षितकृते व्याख्यानधुकोपे
विपनिदानं समाप्तं ॥

भट्टारजेज्जड (जेज्जट = जैयट) गदाधर वाप्यचन्द्र श्रीचक्रपाणि
बकुलेश्वर सेनभय ईशान कार्तिक मुकीर सुधीर मैत्रेय
चक्र हरिश्च चक्रदत्त तीशताचार्यः (१. तीसटा) सुदन्तसेन
सुश्रुत वाभट ईश्वरसेन पाणिकाख्य दृढबल भालुकिरत्न विदेह
हारीत नागभट्टतन्त्र जतूकर्ण करवीर्याचार्य भोज नागाजुन
बकुलकुण्ड भेल चन्द्रिकाकार कश्यप चलन्नायन वात्स्यायनो
नानैतान् ग्रन्थानालोक्य श्रीविजयरक्षितेन टीका कृता ॥

Three additional leaves contain an index to the *nidānas*.

Cf. Rāj. Mitra, Bikaner Cat., p. 649.

[H. T. COLEBROOKE.]

2669.

1156. Foll. 99; size 9½ in. by 5½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1616 A.D.; 20-23 lines in a page.

Madhukosha, by *Vijayarakshita*.

The first two leaves were lost and have been replaced by a more modern hand, which, however, omitted a considerable portion at the beginning. There is also an omission on fol. 16, the second page of which is left blank.

The statement at the end of the preceding MS., enumerating the author's sources, is omitted here.

Dated : संवत् १६७३ वर्षे चैत्रवदि १३ बुधवासरे अष्टमे स्तंभतीर्थवास्तव्यसमीपशंकरपुरवास्तव्य-श्रीमोदतृवेष्टज्ञातीयभट-
श्री ५ गोरषसुतश्रीकंडसुतहरीकंडेन स्वयमेव पठनार्थं लिखितं
रुग्निनिश्चयमाधवकृतनिदानस्य भाष्यं मधुकोशसंज्ञापुस्तकं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2670.

1186. Foll. 118; size 13½ in. by 6 in.; fair, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Siddhāntacintāmaṇi, a commentary on *Mādhava's Rogaviniścaya*, by *Narasimha Kavirāja*, assistant (*paricāraka*, *Suśr.* i. 123, 7) to *Rāma-kṛishṇa Bhaṭṭa*, son of *Nīlakaṇṭha Bhaṭṭa*.

It begins :

इशमनीशं कारणमकारणं व्यक्तमव्यक्तं ।

आदिमनादिं शाश्वतमशाश्वतम(१.०तं चा)हमच्युतं वन्दे ॥

आयुर्वेदमहोदधिं सुकृतिभिर्वैद्यैर्विमथ्योद्धृता

ये व्याख्यामणयो नितान्तकुमतिध्वान्तौघविध्वंसिनः ।

तेभ्यः केवलरामकृष्णकृपया व्यक्तीकृतः केनचिद्

धीराः सोऽयमुपास्यतामनुदिनं सिद्धान्तचिन्तामणिः ॥

अथ खलु निखिलतन्त्रतत्त्वज्ञानमहीमहिमासत्याधियामार्जित-
तसंततस्नानसंतापसंततियशोदानन्दबलेन च कलितकलेवरो
माधवः सर्वेषां सुखेन प्रकृतिविकारादितत्त्वज्ञानार्थं रोगविनिश्चय-
सृष्टिमाविष्कार ०

Fol. 24b: इति दाक्षिणात्यवैदिकमहामहोपाध्यायश्री-
नीलकण्ठभट्टात्मजरामकृष्णभट्टचरणपरिचारकश्रीनरसिंहकवि-
राजविरचिते रोगविनिश्चयविवरणे सिद्धान्तचिन्तामणौ सर्वरोग-
निदानव्याख्या समाप्ता ॥

On fol. 2a, l. 2, the author refers to his commentary on *Caraka's* work under the title of *Carakatattvaparakāśakaustubhaṭīkā*. We need not wonder, therefore, that *Caraka* is so frequently adduced in illustration of *Mādhava's* precepts, whilst quotations from *Suśruta* are much rarer. Besides these two we find *bhaṭṭāra Haricandra*, fol. 5b, l. 2 inf.; *Vijaya*, fol. 2a, 6; 2b, 3; 3a, 6; 12b, 2; 15b, 4; 29a, 1 inf.; 49b, 3 inf.; *Videha*, fol. 25a, 1; *Vābhata*, fol. 28b, 2-63a, 3 inf. The expression “*śālākyasiddhāntānusāreṇa*” (fol. 114a, 1 inf.) is perhaps meant for the corresponding section in the *Aṣṭāṅgaḥṛidayasaṃhitā*.

Sarvaroga, fol. 24b; *jvara*, fol. 42a; *atīsāra*, fol. 44b; *grahāṇṇ*, fol. 47a; *arśas*, fol. 50a; *agnimāndya*, fol. 52b; *kṛimi*, fol. 53a; *pāṇḍu*, fol. 54a; *raktapitta*, 55b; *rājyakakṣhma*, fol. 58a; *kāsa*, fol. 59a; *hikkāśvāsa*, fol. 61a; *svarabhedā*, fol. 61b; *arocaka*, fol. 62a; *chardi*, fol. 62b; *trishṇā*, fol. 63b; *mūrchā*, fol. 65a; *madātyāya*, fol. 67a; *dāha*, fol. 68a; *unmāda*, fol. 70b; *apasmāra*, fol. 71a; *vāta*, fol. 74b; *vātarakta*, fol. 75b; *ūrustambha*, fol. 75b; *āmaavāta*, fol. 76a; *śūla*, fol. 76b; *pariṇāmaśūla*, 77a; *udāvarta*, fol. 77b; *gulma*, 79b; *hṛid-roga*, 79b; *mūtrakricchra*, fol. 80b; *mūtrāghāta*, fol. 81a; *āsmarē*, fol. 82a; *prameha*, fol. 86a; *medas*, fol. 86b; *udara*, fol. 88a; *śoṭha*, fol. 89b; *vṛiddhi*, fol. 90a; *galagaṇḍa*, fol. 91a; *ślīpada*, fol. 91b; *vidradhi*, fol. 92b; *vraṇa-śoṭha*, fol. 93b; *śūrīravraṇa*, fol. 94a; *sadyo-vraṇa*, fol. 95b; *bhagnavraṇa*, fol. 96b; *nāḍī-vraṇa*, fol. 97a; *bhagandara*, fol. 97b; *upadamśa*, fol. 97b; *śūkadosha*, fol. 98b; *kushṭha*, fol. 102a; *sītāpitta*, fol. 102b; *amlapitta*, fol. 103a;

visarpa, fol. 103a; *visphoṭa*, fol. 104a; *masū-rikā*, fol. 104b; *kshudraroga*, fol. 107a; *mukha-
roga*, 110a; *karnaroga*, fol. 111a; *nāsāroga*,
fol. 113b; *netraroga* (not completed). The
end is wanting.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 150.

[H. T. COLEBROOKE.]

2671.

347. Foll. 104; size 12 in. by 4 in.;
legibly written, in Devanāgarī, about A.D.
1750; eleven or twelve lines in a page.

Nidānapradīpa, a treatise on pathology
composed, in *śloka*s, by *Nāganātha*, eldest son
of *Kṛishṇapāṇḍita*, and descendant of a family
of *vaidyas*. Rather incorrect.

It begins: श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीनागनाथाय नमः ॥

सकलसुरमुनींद्वैरोषितायैसिद्धे

सततमखिलविमोक्षेदकृद् ध्यायते यत् ।

निखिलनिगमवैद्याचिंत्यशक्तिप्रकाशं

गणपतिपदपद्मद्वंद्वमाराधयामि ॥ १ ॥

कृते चरकहारीतसुश्रुतादिमनीषिभिः ।

निदानग्रंथसंदर्भे संक्षिप्ताः पिहित्वाश्च ये ॥ २ ॥

अथैस्तेषां प्रकाशाय दीपोऽयं तन्यते मया ।

निदानार्थप्रदीपेन सुखेन भिषजोऽमुना ॥ ३ ॥

प्रकाशितानिदं (!) त्वथैनबोधतिमिरे हते ।

निदानैः पूर्वरूपैश्च रूपैरुपशयैस्तथा ॥ ४ ॥

संप्राप्तिभिश्च विज्ञाय रोगान्स्वम्यगुपाचरेत् ।

रोगस्तु रोगदूषाणां वैषम्यं ते तु समथा ॥ ५ ॥

सहजा गभेजा जातजाताः पीडासमुद्भवाः ।

कालोद्भवाः प्रभावोत्थाः स्वभावोत्थाश्च तत्र ते ॥ ६ ॥

सहजाताः समुद्दिष्टा ये स्युः शुक्रातैवान्वयैः ।

दोषैर्दुर्नाम[स] कुष्ठाद्याः पितृजाताश्च मातृजाः ॥ ७ ॥

The authorities quoted, besides *Caraka* and
Suśruta, who are confronted constantly in
every chapter, are the following: *Kārttika*
(fol. 57b, l. 2; 84b, l. 6); *Kshīrapāṇi* (fol.
58a, ll. 6, 9); *Gadādhara* (fol. 35b, l. 4; 64b,
l. 2; 73b, l. 1 inf.; 85b, l. 8); *Gayadāsa*
(! fol. 58a, l. 3 inf.); *Jaijñāṭa* (fol. 26a, l. 2

inf.; 31b, l. 7; 58a, l. 3 inf.; 74b, l. 2 inf.);
Dṛiḍhabala (fol. 60a, l. 3 inf.; 60b, l. 5);
Vāgbhaṭa (fol. 9b, l. 2; 29a, ll. 5, 11; 85b, l. 7;
95b, l. 2); *Videha* (fol. 21a, l. 5); *bhaṭṭāraka*
Haricandra (fol. 32a, l. 7); *Hariscandra* (fol.
6b, l. 7; 58a, 3 inf.).

It is rather surprising that *Mādhava* is
never once alluded to by the author; unless,
indeed, the title of his work is meant to
imply that the work is intended for an
exposition or paraphrase of the *Mādhava-
nidāna*.

It ends (*śvavisha*):

जलं विनापि नीरस्य चासो भवति निश्चितं ।

बुद्धिस्थानं यदा श्लेष्मा केवलं त्वधिगच्छति ॥ १९ ॥

प्रसुप्तो वीथितो वापि स्वस्थस्वामात्र सीध्यतीति (!) ।

चतुष्पाद्भिर्द्विपाद्भिर्वै नखदंतपरिज्ञतं ।

सूयते पच्यते रोगज्वरसुतिरुजान्वितं ॥ २० ॥

ग्रंथं ततान बुधसंमतमेतपीड्यं (?)

श्रीकृष्णसूरितनुजाग्रजनागनाथः ।

अस्मिन्प्रमादगलिता यदि वर्णमात्रां

ताः संप्रधार्य विबुधाः परिशोधयंतु ॥ १ ॥

ध्यात्वा सुश्रुतखारद(?) र.० चक्रदत्त) चरकादीनां मुनीनां

[वचो]

ऽमुष्यान्वोत्पविरोधसंभवहतिं कृत्वा च सम्यक्क्रया ।

प्राणेषीदुत्तमो (?) र.० दयमुत्तमो) गुणवरः श्रीनागनाथा-

[भिधो]

वैद्यानंदमुदा कृतेन तु निदानार्थप्रदीपं वरं ॥ २ ॥

यदीह कुहचिन्नवेदननुभापितं यन्मया

विभाव्य तदिदं वरैः सुमतिभिर्विशोध्य परं ।

न चात्र मम दूषणं परमिदं तु मे भूषणं

यतो ऋटिति धावतः सरलमेव संजायते ॥ ३ ॥

इति श्रीमद्वैद्यकुलतिलकायमानश्रीकृष्णपंडितात्मजनागनाथ-
कृते निदानप्रदीपः समाप्तः ॥

For another MS. of this work (foll. 680 !),
omitting the first introductory stanza and
ending differently, see Rāj. Mitra's Cat. of
Bikaner MSS., p. 652, where the work is
called a gloss on the *Mādhavanidāna* (cf.
Auftr., Cat. Cat.). [H. T. COLEBROOKE.]

2672.

573. Fol. 217 (counted 218, no. 18 being passed over); size 11½ in. by 4¾ in.; stiff, but clear Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 10-13 lines in a page.

Siddhayoga, a work on the treatment of maladies, by *Vrinda*. It is arranged on the plan of *Mādhava's Rugvinīscaya*, as the author states in the introduction :

ध्यात्वा शिवं परमतत्त्वविचारवेद्यं
चंडीमभीष्टफलदां सगणं गणेशं ।
धन्वंतरिं मुनिवरं मुनिसुश्रुतादीन्
आचयेयमुग्रतपसं मनसा प्रणम्य ॥

नानामतप्रथितदृष्टफलप्रयोगैः
प्रस्ताववाक्यसहितैरिह सिद्धयोगः ।

वृंदेन मंदमतिनात्महितार्थिनार्यं
संलिख्यते गदविनिश्चयत (r. वत् OR तत्) क्रमेण ॥
शास्त्रं गुरुमुखोद्गीर्णमादायोद्यम्य चासकृत् ।
यः कर्म कुरुते वैद्यः स वैद्यो ऽन्ये तु तस्कराः ॥
नैव कुर्वीत लोभेन चिकित्सापण्यविक्रयं ।
ईश्वराणां वसुमतां लिप्स्येताथैनुवृत्तये ॥
चिकित्सितं शरीरं यो न निष्क्रीणाति दुर्मतिः ।
स यत्करोति सुकृतं तत्सर्वं भिषगश्रुते ॥

Cf. Aufrecht, Oxf. Cat., nos. 750, 849, 850 (where an analysis of the contents is given). The MS. is incomplete, breaking off in the middle of the *strīrogādihikāra*.

A different hand has then supplied the fictitious colophon: इति श्रीधन्वंतरीविरचितः सिद्धयोगः समाप्तः, which was readily adopted by Dietz, Anal. Med., p. 127.

[H. T. COLEBROOKE.]

2673.

710. Fol. 231; size 16 in. by 5¼ in.; good modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Gūḍhabodhakasamgraha, a work on pathology, by *Herambasena Sahapatnī*, son of *Śubhasena*.

It begins :

नमो गणेशाय शिवात्मजाय
गजेन्द्रवक्त्राय चतुर्भुजाय ।
किमुद्धिनाशाय वरप्रदाय
योगात्मने सिद्धिसुसेवकाय ॥

चक्रपाणिपदद्वन्द्वं वन्दे वन्द्यं महेश्वरं ।
माधवं नित्यनाथं च नित्यं भूषि कृताञ्जलिः ॥

यत्प्रसिद्धं तदत्रास्ति यद्यद्रोगेषु यौगिकं ।
तत्तत्सर्वं प्रयत्नेन सारमेव कृतं मया ॥

रसरत्नाकराच्चक्रादन्यपुस्तकसंकुलात् ।
महेश्वरात्ममाकृष्य संग्रहो गूढबोधकः ।

धन्वनारिकुलोद्भूतशुभेनमुनेन च ।
हेरस्यसेनभिषजा सहपत्न्या प्रकाशितः ॥

कर्मजा व्याधयः केचिद् दोषजाः सन्ति चापरे ।
कर्मदोषोद्भवाश्चान्ये कर्मजा दैवहेतुकाः ॥

यथाशास्त्रं विनिर्णीतो यथाव्याधि चिकित्सितः ।
न समं (r. शमं) याति यो व्याधिः स ज्ञेयः कर्मजो बुधैः ॥

अल्पदोषो गरीयान्यः स ज्ञेयः कर्मदोषजः ।
कर्मक्षयात्कर्मकृतो दोषजः सुखमौषधैः ॥

ये वा गदाः स्युरपरे द्रविणापहार-
गुर्वङ्गनागमनविप्रवधादिभिश्च ।
दुष्कर्मभिस्तनुभूतामिह कर्मजास्ते
नोपक्रमेण भिषजामायानि सिद्धिं ॥

दानैर्देयाभिरतिथिद्विजदेवतागो-
गुर्वचैनाप्रणतिभिश्च जपैस्तपोभिः ।
इत्युक्तपुण्यनिचयैरुपचीयमानाः
प्राक्कर्मजा यदि रुजः प्रशमं प्रयान्ति ॥

स्वहेतुदुष्टैरनिलादिदोषैरुपभूतैः खेषु परिस्खलन्ति ।
भवन्ति ये प्राणभृतां विकारास्ते दोषजा [विकाराः]
[सिद्धिसाध्याः(?)] ॥ ०

It ends fol. 222a : ततश्चतुर्विंशतीः आदृक्स्वरससंयुताः
खादेत् ॥ श्लेष्मशैलेन्द्ररसः ॥ इति हेरस्यसेनविरचितो गूढबोध-
कसंग्रहः समाप्तः ॥

Then follows, for comparison, an *index rerum* to the *Rugvīṣṭaya*, in nine *śloka*s, beginning :

ज्वरो गतिसारो ग्रहणी अर्शो जीर्णो विसूचिका ।
आलसको विलम्बी च क्रिमिरूक् पाण्डुकामला ॥

and ending :

क्षुद्रास्यकर्णनासादृक्शिरोस्त्रीवालकामयाः ।
विषं चेति समुद्दिष्टा रुग्निनिश्चयसंग्रहे ॥

Then follows an index on eight leaves, and an additional leaf containing the following note :

ग्रन्थकारस्य वंशपरम्परा । धन्वन्तरि^० *śl.* 5 above ॥

एतानि ग्रन्थसंमतानि । तेषां नामानि । रसरत्नाकर १ ।
चक्रदत्त २ ॥ माहेश्वर ३ । निदान ४ । वाभट ५ । चरक ६ ।
एतानि षट् ग्रन्थसंमतानि ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 138; Rāj. Mitra, Notices, i., p. 110, where in the fourth introductory *śloka* चन्द्रात् is a mistake for चक्रात्, copied in Cat. Cat. s.v. गूढबोधकसंग्रह.

[H. T. COLEBROOKE.]

2674.

851. Fol. 170; size 12½ in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing of about 1600 A.D.; nine (foll. 64-138 eight) lines in a page.

Cikitsāsamgraha, a compendium of pathology, by *Oakrapānidatta* (*Oakradatta*)—of the *Lodhravālī* branch of the *Datta* family—son of *Nārāyaṇa* (minister, and superintendent of the culinary department, of King *Nayapāla* of Bengal), and younger brother of *Bhānu*.

The work is chiefly based on those of *Heramba* and *Vrinda*.

Another MS. of this work (incomplete at the end) is noticed in Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 71. An edition of the work (चक्रदत्तः । चक्रपाणिदत्तचरितः । pp. 538) was published at Calcutta in 1872. Like it, our MS. begins:

गुणत्रयविभेदेन मूर्तित्रयमुपेयुषे ।

त्रयीभुवे (त्रयीशाय R.M.) त्रिनेत्राय त्रिलोकीपतये

[नमः ॥

नानायुर्वेदविख्यातसद्योगैश्चक्रपाणिना (सद्योगचक्र^०

[R. M.] ।

क्रियते संग्रहो गूढवाक्यबोधकवाक्यवान् (० कराक्षरः
रोगमादौ परीक्षेत ततो ज्वनरमौघम् । [R. M.] ॥
ततः कर्म भिषक् पश्चाज्ज्ञानपूर्वं समाचरेत् ॥

Between foll. 63 and 64 there is a large gap extending, in the edition, from p. 148, l. 5 to p. 313, l. 9; the leaves from 64 to the end having been numbered by a different hand from those before.

At the end a leaf is lost, the MS. ending in the third *pāda* of the first of two final *śloka*s, which (as partly supplied from the edition and commentary) run as follows : सुस्थाचाराधिकारः ॥

गौडाधिनाथरसवत्पदधिकारिपात्र-

नारायणस्य जनयः सुनयो ज्वनरत्नात् ।

भानोरनु प्रथितलोघवली [कुलीनः

श्रीचक्रदत्त इह कर्तृपदाधिकारी ॥

यः सिद्धयोगलिखिताधिकसिद्धयोगान्

अत्रैव निक्षिपति केवलमुद्धरेद्वा ।

भट्टत्रयत्रिपथवेदविदा जनेन

दत्तः पतेत्सपदि मूर्धनि तस्य शपः ॥]

Cf. Dietz, Anal. Mod., p. 133.

According to the introduction to the author's *Āyurvedadīpikā* (Rāj. M., vi., p. 223), he was the pupil of *Naradatta*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2675.

57a. Fol. 70; size 10½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; 10-12 lines in a page.

Cikitsāsamgraha. Incomplete; the MS. terminating shortly after the *sarvavāttaghnamāṣṭa-taila* (Calc. ed. p. 175).

The first leaf of the MS. does not belong to this work, but to the *Rasendracintāmaṇi* by *Rāmacandra* (for which see no. 2755). The title of that work has, however, been effaced in the

introduction, and चक्रदत्तनाम [ग्रंथमारम्भाय] written over it; whence a later hand, which has supplied the colophon on the last leaf (70), makes the work to be श्रीकुहकुलसंभवश्रीरामचंद्रवि-रचितश्चक्रदत्तनामको ग्रंथः । This is the reason why *Cakradatta* appears as the title of the work in Dietz' Anal. Med., p. 141; and in a note to the Oxf. Cat. p. 470; as, indeed, it does in the Calcutta edition; whilst the commentary calls the work *Oakrasamgraha*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2676.

300. Foll. 241; size 13½ in. by 4½ in.; fairly good Bengali writing of 1807 A.D.; eight lines in a page.

Tattvacandrikā, a commentary on *Cakra-datta's Samgraha*—mainly condensed from a previously existing commentary entitled *Ratnaprabhā*—by *vaidyamahāmāhopādhyāya Śivadāsasena Yaśodhara*, son of *Ananta*, and grandson of *Uddharaṇa*.

It begins (the MS. has often श for स):

यः समवर्षदेशीयो दधार धरणीधर ।
कंसध्वंसकरं वन्दे तं देवं देवकीसुतं ॥
तातः किमप्य मातेति यं दृष्ट्वा दृष्टपूर्वकं ।
अभूत् स्कन्दे ऽपि संदेहस्तं देहं शिवयोर्भजे ॥
टीका रत्नप्रभा चक्रदत्तनिर्मितसंग्रहे ।
यद्यप्यास्ते तथाप्येष संक्षेपाय मनोद्यमः ॥
विस्तरोक्तं च संक्षिप्य प्रतिक्षिप्य च दुर्वचः ।
व्याख्यानं च निक्षिप्य टीकेयं क्रियते मया ॥

विशिष्टाशिष्टाचारानुमितश्रुतिबोधितकर्तव्यताकं प्रारिम्भित-ग्रन्थसमाप्तिफलकं ० ज्ञप्ति । गुणत्रयेत्यादि । गुणत्रयं सत्त्वर-जस्तमोर्हृषं मूर्तित्रयं ब्रह्महरिहरस्वरूपं ॥ १ ॥ प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यर्थं संबन्धाभिधेयप्रयोजनमाह । नानायुर्वेद इत्यादि ॥ सदिति सिद्धि-फलं गूढवाक्यं गूढार्थं वचनं तद्वोधकं तदर्थप्रतिपादकं यद्वचनं यद्युक्तः (?) यथा नवचक्षुरे षडङ्गादिभेषजविधानं तथा तत्रैव न दद्यात्तत्र भेषजमिति भेषजनिषेधो ऽपि । अतो विधिनिषेधयो-रेकश्च विषयत्वेन विरोधः स्यात् यतस्तत्परिहारार्थं मुख्यभेषज-

संबन्धो निषिद्ध इत्यादिवचनं निषिद्धमिति संग्रहेण सह सद्यो-गानां वाच्यवाचकलक्षणः संबन्धः सद्योग एवातिरेके अवाप्तर-प्रयोजनं च चिकित्सितं मुख्यं चारोग्यमिति ॥ २ ॥ अथ चिकि-त्साक्रममाह । रोगमित्यादि ॥

The commentator thus does not take "गूढ-वाक्यबोधक" to refer to *Heramba's Gūḍhabodhaka-samgraha*, as one might at first sight think to be the case; whilst, in his interpretation of the final stanza, he takes *Cakradatta* to specify *Vrinda's Siddhayoga* as his principal authority.

The author of the *Cikitsāsamgraha* is vari-ously called *Oakra* (fol. 203b, l. 3), *Cakradatta* (as above and fol. 38a, l. 3), *Oakrapāṇi* (fol. 83a, l. 6; fol. 132b, l. 6), and *Oakrapāṇidatta* (fol. 195b, l. 5; fol. 228b, l. 7).

Like the text of MS. 851, this commentary also is imperfect in the middle, although the pagination does not show it. Foll. 132-138 are written in a different hand from the rest. They continue the subject of the preceding pages and bring it up to *asmarīcikitsā* (p. 250 of the ed. of the text). After this a large gap occurs, fol. 139 treating already of *netra-roga-cikitsā* (ib. fol. 406), after which the work is carried on to the end.

The commentator concludes with an explana-tion of the final verses of the *Samgraha*, after which he gives an account of his own lineage:

इति सुस्थाधिकारः ॥ इदानीं ग्रन्थसमाप्तौ पित्रादीनामुक्तीर्त्तनं निवेशयन्माह ॥ गौडाधिनायेत्यादि ॥ गौडाधिनायो नयपालदेवः तस्य रसवतो महानसं तस्याधिकारी तथा पात्रमिति मन्त्री च । उक्तं हि मेदिनीकरेण यथा । ईदृशो यो नारायणस्तस्य तनयः सुनय इति नीतिमान् । अनन्तरादिति लब्धान्तरङ्गपदवीकृता[द्] भानोरनु नारायणस्य तनय इति योज्यं तेन भानोरनुज इत्यर्थः । विद्याकुलसंपन्नो हि भिषगन्तरङ्ग इत्युच्यते । लोभवलीकुलीन इति लोभवलीसंज्ञकदत्तकुलोत्पन्नः ॥ न (र.य) इत्यादि । सिद्धयोग इति वृन्दकृतसंग्रहस्य संज्ञा तस्मिन्निखितयोगमपेक्षाधिकाः सिद्ध-योगाः संग्रहे उक्तास्तानधियोगान् तत्रैव सिद्धयोगे यो निक्षिपति

तथा यो वा तानधिसिद्धयो[ग]ान् इति संग्रहादुद्धरेदूरीकुर्यात्तस्य
ये ऽत्र कीदृशेन भट्टत्रयत्रिपथवेदविदा कारिकावृहट्टीकातन्त्र-
टीकेति भट्टत्रयं त्रिपथो वेदं ऋग्यजुःसामरूपः तद्विदा ॥

असन्व्याख्यानतमसा जगदन्धीकृतं तन्नाशिका अस्माभिर्नि-
र्मिता तत्त्वचन्द्रिका ॥

आसीत्सभायां शिखरेश्वरस्य

लब्धप्रतिष्ठः किल साउसेनः ।

वाणीविलासं कविसावैभौमं

विजित्य यः प्राप यशो दुरापं ॥

काकुत्स्थसेनस्तनयस्ततो भूत्

ततो ऽपि लक्ष्मीधरसेननाम्ना (? नामा) ।

तस्मादभूदुद्धरणस्तनूजम्

तस्मादनन्तस्तनयो ऽप्य जज्ञे ॥

— — — — —

मालं चिकाग्रामनिवासभूमिः ।

गौडावलीलोकहिते चकार

टीकामिमां श्रीशिवदाससेनः ॥

टीकासु पूर्वैर्विहितासु ये ऽथै

ये वा गुरुभ्यो ऽधिगता मयापि ।

सन्त्यत्र ते विस्तरसंभ्रमेण

टीकान्तरान्वेषणजेन धीराः ॥

इति श्रीशिवदाससेनकृता तत्त्वचन्द्रिकाख्या चक्रसंग्रहटीका
समाप्ता ॥ Cf. Dietz, Anal. Med., p. 136.

[H. T. COLEBROOKE.]

2677.

902. Foll. 227; size 15 in. by 5 in.; fair,
modern Bengali handwriting; eight lines in
a page.

Siddhayogārṇava, a compendium of patho-
logy, by *Rājīvalocana Dhanvantārī*, son of
mahopādhyāya Vaidyakaṇṭhābharana and *Śrī-
matī*.

It begins :

पत्रालीं लेखयन्त्याः प्रसभमभिगते कैतवाकैटभारौ

यस्या लज्जानतायाः पदकमलमभूज्जातसंचारजाड्यं ।

कोकानन्दच्छिदेव अतमुकुलमहामुद्रमास्यस्य भासा

सा पसा कसुकुण्डी वितरतु भवतां भूतये मङ्गलानि ॥

गौरीशपादकमलं विनिधाय मौली

भक्तिप्रपन्नजनवाञ्छितकल्पवृक्षं ।

राज्ञीवल्लोचनभिवक् कुरुते सुसिद्ध-

योगार्थं ग्रहिलवैद्यहिताय योगैः ॥

पैशुन्यशून्यभिपज्ञां विविधैर्विचारैः

काचैर्निजैः सरसगुम्फमयैः कवीनां ।

योगैर्वरै रसमयैश्च चिकित्सकालाम्

आनन्दसन्ततिकरो ऽत्र मम श्रमो ऽस्तु ॥

अथातो गुरुवन्दनं ॥

नमो ऽस्तु गुरवे तस्मै सच्चिदानन्ददायिने ।

दुःखाणैर्वनिमग्नानां यद्वाणी तरशिर्भवेत् ॥

नमो ब्रह्मप्रजापत्यश्चिशक्रभरद्वाजात्रेयाग्निवेशेभ्यः ॥

दीर्घजीवितमन्विच्छन् भरद्वाज उपागमत् ।

इन्द्रमुग्रतपा बुद्धा शरस्यममरेश्वरं ॥

ब्रह्मणा हि पुरा प्रोक्तमायुर्वेदं प्रजापतिः ।

जग्राह निखिलेनादावाग्निनेयी पुनस्ततः ॥

अश्विभ्यां भगवाञ्शक्रः प्रतिपदे तु केवलं ।

ऋषिप्रोक्तो भरद्वाजस्तस्मात् शक्रमुपागतः ॥

विघ्नभूता यदा रोगाः प्रादुर्भूताः शरीरेणां ।

तपोपवासाध्ययनब्रह्मचर्यव्रतायुषां ॥

तदा भूतेष्वनुक्रोशं पुरस्कृत्य महर्षयः ।

समेताः पुण्यकर्माणः पार्श्वे हिमवतः शुभे ॥

अङ्गिरा जमदग्निश्च वशिष्ठः काश्यपो भृगुः ।

आत्रेयो गीतमः सांख्यः पुलस्त्यो नारदो ऽसितः ॥ ०

The work is divided into 10 chapters (*upa-
deśa*), viz. :—

I. *cikitsitāṅga*, onds: निदानमानादि विहाय सिद्ध-
योगार्थे विस्तरशङ्कितेन । चिकित्सिताङ्गं कियदेव योग्यं
सङ्ग्रहधन्वनरिणा व्यलेखि ॥ इति श्रीश्रीमत्तिसंभवमहोपाध्याय-
श्रीवैद्यकशडाभरणात्मजश्रीराज्ञीवल्लोचनधन्वनरिणी सिद्ध-
योगार्थे चिकित्सिताङ्गो नाम प्रथमोपदेशः । fol. 16a ; II.
nānāvīdhajvaracikitsita, fol. 40a ; III. *jvarā-
tīsārādicikitsita*, fol. 63a ; IV. *krimiyādicikitsita*,
fol. 82a ; V. *vātavyādhyaicikitsita*, fol. 115a ;
VI. *amlapittādinivāraṇa*, fol. 171b ; VII. *pra-
darādinivāraṇa*, fol. 190a ; VIII. *rasūyanādi-
vijñāna*, fol. 202a ; IX. *snehaprakriyādivijñāna*,

fol. 217a; X. *rasādīśuddhyādivijñāna*, ends:—

इति श्रीमति (corr. into श्रीमती) संभव ० दशमोपदेशः ॥

सो ज्यं मयोक्तो हि दशोपदेशैर्येन्यो मुनीनां मतसारगर्भैः ।

शास्त्रप्रपञ्चेन समानसानामानन्दधारां तनुतामुदारां ॥

य उक्ताः स्वग्रन्थे प्रचुरविषयाः पूर्वमुनिभिः

सुखार्थं भूतानां विविधपरिपाटीपरिचिते ।

प्रयोगास्तान् सिद्धान्तयनविषयीकृत्य मुधियो

मदीये ग्रन्थे ऽस्मिन्निदधतु मनः सारबहुले ॥

The work, from the second chapter onwards, seems chiefly based on that of *Oakrapāṇi*, as the latter (see no. 2674) was on those of *Heramba* and *Vrinda*.

Several times the author refers to his own *Ratnāvalī*, viz. fol. 15a [मदीयरत्नावल्यां । गदाज्ञौ नाचरन्मथ्यं भैषज्यं किमपेक्षन् । ०], foll. 16b, 20b, etc.

Cf. Dietz, *Anal. Med.*, p. 142.

[H. T. COLEBROOKE.]

2678.

1302. Foll. 116 (numbered 117; numbers 19 and 82 occurring twice, and 42, 55 and 92 being omitted); size 13½ in. by 6½ in.; small, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Prayogaratnākara, a treatise on therapeutics, by *Kavikaṇṭhahāra*.

It begins:

प्रणम्य देवीचरणारविन्दं समीक्ष्य तन्त्राणि च संग्रहांश्च ।

भिषग्वरः श्रीकविकण्ठहारः प्रयोगरत्नाकरमातनोति ॥

ये हि सिद्धफला योगा वृद्धा व्यवहरन्ति यान् ।

तानेव व्यवहारार्थं समासात्प्रविचक्षहे ॥

रसस्यापि प्रयोगा हि वाच्याः सिद्धफलाश्चिह्न ।

अतस्तदुपयोगित्वात्प्रक्रियागौरवादिपि ।

आदावेव रसादीनां वक्ष्यामि शोधनादिकं ॥

तत्र रसप्रशंसा ।

हरति सकलरोगान् मूर्च्छितो यो नराणां

विरचयति सुबद्धः खेचरत्वं जवेन ।

सकलसुरमुनीन्दैर्विन्दितं शम्भुबीजं

स जयति भवसिन्धोः पारदः पारदो ज्यं ॥

दोषहीनो रसो ब्रह्मा मूर्च्छितो हि जनार्दनः ।

मारितो रुद्ररूपः स्याद्बद्धः साक्षात्सदाशिवः ॥

रसलक्षणमाह ।

अतः मुनीलो बहिरुज्ज्वलश्च मध्याह्नसूर्यप्रतिमप्रकाशः ।

शक्तोऽप्य धूमः परिपायदुरश्च चित्रो न योज्यो रसकर्म-
[सिद्धे] ॥

विष्णुं शिवं समभ्यर्च्य दिक्पालांश्च नव ग्रहान् ।

योगिनीं क्षेत्रपालं च वटुकं च गणाधिपं ॥

शुभे ऽहनि शुभे लग्ने रसकर्म समाचरेत् ।

शतादिपलपर्यन्तं गृह्णीयात् शोधने रसं ॥

Having described the chemical preparation of metals (*rasa*) [fol. 9a], and semi-metals (*uparasa*) [fol. 24b], and the use of animal and vegetable products such as milk and oil (*rasāyana*) [fol. 37b], he enters on his subject proper: *sarvarogacikitsā*, the application of the different medicines to particular maladies, which he arranges in the following order: 1. *jvara* (foll. 39b-54b); 2. *jvarātisāra* (fol. 57a); 3. *atīsāra* (fol. 61b); 4. *grahaṇī* (fol. 67b); 5. *arśa* (fol. 73b); 6. *agnimāndya* (fol. 78a); 7. *kṛimī* (fol. 79b); 8. *pāṇḍu-kūmalā-halīmaka* (fol. 83b); 9. *raktapitta* (fol. 86a); 10. *rājayakshma* (fol. 89b); 11. *kāsa* (fol. 92a); 12. *hikkā-śvāsa* (fol. 93a); 13. *svarabheda* (fol. 94a); 14. *aruci* or *arocaka* (fol. 94b); 15. *chardi* (fol. 95b); 16. *trishṇā* (fol. 96b); 17. *murchā* (fol. 97a); 18. *pānātyaya* or *madātyaya* (fol. 97b); 19. *dāha* (fol. 98a); 20. *unmāda* (fol. 101a); 21. *apasmāra* (fol. 103a); 22. *vātavyādhi*. In this chapter the MS. breaks off abruptly in the middle of a verse. Of the remaining part of the work one may form an opinion by comparing it with *Mādhava's Rugviniścaya* (Oxf. MS. 745) upon the plan of which this work seems to be framed. It will be seen that, of the 79 chapters of the *Rugviniścaya*, our work spreads over the first 29 only.

Being frequently quoted in the *Sandeha-bhañjanī*, a compilation on the preparation of

medicines, printed at Berhampore in 1868, the *Prayogaratnākura* would seem to be a work of some authority in Bengal. The author puts himself sometimes in opposition to the southern school of medicine (e.g. दक्षिणात्यास्तु पृथक्शोधनमाहुः fol. 2a), and mentions a western school (इति पाश्चात्याः fol. 78b).

Of other authorities quoted by him may be noticed : *Garga*, fol. 52b; *Pradyumna*, fol. 78b; and *Maheśvara*, fol. 88a (प्रद्युम्नः पचति महेश्वरो न पचति । fol. 104b); *Bhīmaparākrama*, fol. 54a (इति गर्गमतं भीमपराक्रममतं च); *Rasaratnadīpa*, fol. 4a; *Vishṇu* [तेलनेतद्(i.e. विष्णुतेलं)भगवता विष्णुना परिकीर्तितं fol. 112a]; *Śiva*, fol. 2a (अष्टादशैव संस्कारा रसस्योक्ताः शिवादिभिः); *Suśruta* (सौश्रुतो योगः) foll. 103b, 104b.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 151.

[H. T. COLEBROOKE.]

2679.

73. Foll. 246, and 13 of Index; size 18½ in. by 5½ in.; excellent Bengali handwriting of 1806 A.D.; eight lines in a page.

Sukhabodha, a comprehensive work on therapeutics, compiled (in A.D. 1567 or 1702) by *Vaidyārāja*, son of *Viśārada* (son of *Vaidya-cintāmaṇi*), and nephew of *Ratnamāṇi*.

It begins :

गीर्वाणवृन्दपरिवन्द्यपदारविन्दम्

आनन्ददेहमभिवन्द्य सुदीनवन्धु ।

पूर्णेन्दुनिन्दवदनं दयितं तनोमि

श्रीनन्दनन्दनमहं सुखबोधनाम ॥

विख्यातो भुवि सर्वतो गुणगणैश्चिन्तामणिधार्मिकः

श्रीमद्वैद्यविशारदो ज्ञानि ततः स्ववैद्यतुल्यः क्षिती ।

विप्राणां परिचारको ज्ञानि सुतः श्रीवैद्यराजस्ततः

सो ऽहं चक्र इमं च बालकहितान्वेष्टी मुदा यत्नतः ॥

पर्यालोच्य निरूपितं मुनिगणैर्ग्रन्थं च नानाविधं

यत्नेनैव निरूप्यते बहुविधो ऽत्रार्थो विदिष्टो मया ।

आयासेन विना यतः शिशुगणज्ञानं दुतं जायते

यत्रास्ते रसप्रक्रिया बहुविधा काषायकर्मनिवृत्ता ॥

किं दरिद्रस्य विद्याभिर्जराजीर्णस्य किं धनैः ।

आरोग्यमजरया विज्ञमत्र यत्नात्प्रपद्यते ॥

अहो केनोपमीयते शास्त्रमेतन्महीपते ।

यत्प्रसादेन निर्विघ्नमुत्तरन्ति भवार्णवं ॥

मृषा सरस्वती लक्ष्मीस्तुन्ये जल्पन्ति दुर्धियः ।

एतच्छास्त्रं सरस्वत्या यत्नलक्ष्मीः खलु जन्यते ॥

दुर्गमाः संहिताः सर्वा यद्वित्वा संग्रहं पठेत् ।

अक्षे(?)मद्ये चेन्मधु लभ्यत किमर्थं पर्वतं व्रजेत् ॥

अथ शुद्धोपाख्याने ॥

असाम्यः कस्यचिद्योगः कस्यचिज्ज्ञाननिश्चयः ।

द्वौ प्रकारौ ततो देवो जगाद परमः शिवः ॥

धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं मूलमुत्तमं ।

रोगास्तस्यापहर्तारः श्रेयसो जीवितस्य च ॥

अन्यच्च । शरीरं धर्मसर्वस्वं रक्षणाय प्रयत्नतः ।

शरीराद्वधेते धर्मः पर्वतात्सलिलं यथा ॥

तस्माद्विद्वान् प्रयत्नेन व्याधिवारणमन्त्रणा ।

कारयिष्यति सदैवैश्वर्यशक्तिं मुनिभाषितां ॥

दीर्घं जीवितमन्विच्छन् भरद्वाज उपागमत् ।

इन्द्रमुग्रतपा बुद्ध्वा शरण्यममरेश्वरं ॥

ब्रह्मणा हि यथा प्रोक्तमायुर्वेदं प्रजापतिः ।

जग्राह निखिलेनादावश्विनी तु पुनस्ततः ॥

अश्विभ्यां भगवाभ्याकः प्रतिपेदे हि केयलं ।

क्षुपिप्रोक्तो भरद्वाजस्तस्माच्छक्रमुपागमत् ॥

विघ्नभूता यदा रोगाः प्रादुर्भूताः शरीरिणां ।

मुनयः पुण्यकर्मणः पार्श्वे हिमवतः शुभे ॥

सुखोपविष्टास्ते तत्र पुण्यां चक्रुः कथाभिमां ।

प्रादुर्भूतो मनुष्याणामन्तरायो महानर्यं ॥

कः स्यात्तेषां शमोपाय इत्युक्त्वा ध्यानमास्थिताः ।

अथ ते शरणं शक्रं ददृशुर्ध्यानचक्षुषा ॥

स वक्ष्यति शमोपायं यथावदमरप्रभुः ।

कः सहसाद्यभवन् गच्छेत्प्रष्टुं शक्नोषितीति ॥

अहमर्थं नियुक्तो ऽस्मि भरद्वाजो ऽब्रवीत्तदा ।

स शक्रभवनं गत्वा शतक्रतुमपाम्रवीत् ॥

व्याधयो हि समुत्पन्नाः सर्वप्राणिभयंकराः ।

तद् ब्रूहि मे शमोपायान् यथावदमरप्रभो ॥

तस्मै प्रोवाच भगवानायुर्वेदं शतक्रतुः ।

चक्षुषश्च भरद्वाजाज्जगृहस्तं प्रजाहितं ॥०

Cf. *Carakasamhitā*, i. 1.

It ends : इति श्रीवैद्यराजकृते सुखबोधे रसकषाये
विषयोगाधिकारः ॥

श्रीनाथो वसुरीश्वरं समभजन्नमोचपङ्कं यवं
भुक्ता प्राणविधारणं सुतपसा मोक्षाय तुष्टः शिवः(?) ।
प्रत्यक्षं भृशमादरादुदितवान् ग्रन्थं रुजां नाशकं
त्वं मत्तो नय सो ऽपि तं समनयन्नातिप्रदुष्टः सुधीः ॥
पुत्रो ज्ञायत सार्वभौमयदुनाथाख्यस्ततस्तत्समो
यो वाचस्पतिना समो ज्ञानि ततः श्रीवैद्यवाचस्पतिः ।
तस्मात्साधुवरो ज्ञानिष्ठ तनयः श्रीवैद्यचिन्तामणिसु
तस्माच्छ्रीलविशारदो ज्ञानि सुतस्तुल्यो ऽश्विनोर्भूतले ॥
तस्माद्भूसुरसेवनोत्सुकमतिः श्रीवैद्यराजो भवत्
सोऽहं संविकलय्य तान्बहुविधान्यन्यानिहताथं शिशोः ।
चक्रे सारमवाददन्निजमुदे श्रान्त्या तथा यत्नतः
संक्षेपात् सुखबोधनाम जलैर्भिद्विद्विद्वैदशीत्यन्दके ॥
चरकं वाभटे शारङ्गधरं सुश्रुतं तथा ।
रसेन्द्रचिन्तामणि-रसेन्द्रकल्पद्रुमावपि ॥
रसरत्नाकर-रसप्रयोगौ रसदीपिका ।
रसमञ्जरौ रसकलिकां च सारसंग्रहं ।
परिभाषां च मदनविनोदं वङ्गसेनकं ॥
विलोक्य बालबोधायाक्रियतेदं प्रयत्नतः ।
मया पितृव्यश्रीरत्नमण्यः पादप्रसादतः ॥
आयुर्वेदसमुद्राच्च गूढार्थमणिसंचयः ।
जातः कैश्चिद्बुधैस्तेषु कृता विविधसंहिताः ॥
कश्चिदर्थं ततो नीत्वा क्रियते संग्रहो मया ।
कृपाकटाक्षविक्षेपमत्र कुर्वन्तु साधवः ॥

समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥ शकाब्दाः १७२६ ॥

Besides the above-named authorities, quotations have been found from *Agnipurāṇa*, *Garuḍapurāṇa*, *Gopā(la)samhitā* (fol. 18b), the *Rāvaṇakṛitaṃ Kumāratāntram* (given entire foll. 242-245a), *Vāsudeva* (fol. 113b), *Vishṇu* (fol. 240a), *Sāralatikā* (fol. 4b).

In the Cat. Cat., the work has been entered under the title '*Rasakashāya*,' but this designation occurs only in the one colophon given above.

The MS. is very correct, and the work,

being composed in a clear and easy style, might prove useful as an introduction to the study of the older authorities on which it is based.

Cf. Dietz, *Anal. Med.*, p. 135.

[H. T. COLEBROOKE.]

2680.

807. Foll. 241; size 16½ in. by 5½ in.; clear, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Mugdhabodha, a compilation from older sources on the treatment of different maladies, by *Mādhava Kavirāja*, of *Nārītagrāma*.

It begins:

गोपीनाथपदाम्भोजं चित्रं गाङ्गपयःकरं ।
भक्तचित्रार्कसुखदं वन्दे किञ्चिदनाशनं ॥
यत्प्रसिद्धं तदत्रापि यद्यद्गोमेषु यौगिकं ।
औषधानि च पथ्यानि प्रमाण्यानि बहूनि च ॥
यदुक्तं वाभटे तन्मे सुश्रुते वैद्यसागरे ।
अन्यैश्च बहुभिः सिद्धैर्वैद्यदुक्तं विलोक्य तत् ॥
तत्र यद्यदसाध्यं स्याद् यद्यहेशेषु दुर्लभं ।
तत्तत्सर्वं परित्यज्य सारभूतं मया कृतं ॥
मुग्धबोधमहं कुर्वे वैद्यशास्त्रमहासुधी ।
संगृह्य सर्वसारं च वैद्यः श्रीमाधवः कविः ॥
सुगिरां वैद्यधीराणां प्रमोदाय मया कृतः ।
सति ग्रन्थे च बालानां बोधाय तनुना पुनः ॥
कर्मजा व्याधयः केचिद् दोषजाः सन्ति चापरे ।
कर्मदोषोद्भवाश्चान्ये कर्मजा देहसंश्रयाः ॥
यथाशास्त्रं विनिर्णीतो यथाव्याधि चिकित्सितः ।
न शमं याति यो व्याधिः स ज्ञेयः कर्मजो बुधैः ॥
अल्पदोषैर्गरीयान् यः स ज्ञेयः कर्मदोषजः ।
कर्मक्षयात्कर्मकृतो दोषजः(?) जः सुखमौषधैः ।
कर्मदोषोद्भवा याति कर्मदोषक्षयात्स्थायं ॥

परं च ।

कर्मप्रकोपेण कदाचिदेव दोषप्रकोपेण भवन्ति चान्ये ।
तथापरे प्राणिषु कर्मदोषप्रकोपजाः कायमनोविकाराः ॥

ये वा गदाः स्युरपरे द्रविणापहार-

गुर्वङ्गनागमनविप्रवधादिभिश्च ।

दुष्कर्मभिस्तनुभृतामिह कर्मजास्तु

नोपक्रमेण भिषजानुपयान्ति सिद्धिं ॥ ०

After this the work agrees for some time with the preceding one.

It ends fol. 231a :

क्षुद्ररोगेषु सर्वेषु नानारोगानुकारिषु ।

दोषान्दूष्यानवस्थाश्च निरीक्ष्य मतिमान् भिषक् ॥

तस्य तस्य च रोगस्य पथ्यापथ्यानि कारयेत् ।

यथादोषं यथादूष्यं यथावस्थं च कारयेत् ॥

इति पथ्यापथ्यं ॥ इति क्षुद्ररोगचिकित्सा समाप्ता ॥ इति श्रीमाधवकविराजकृतायां मुग्धबोधख्यायां ज्वरादिरोगचिकित्सा समाप्ता ॥

Then follows, on foll. 231b-241b, a list of contents, ending with a list of 22 authorities, of which the following may be mentioned :— (*śrīmat*) *Gaṇanātha*, *Candranātha*, *Caraka*, *Tantra*, *Tantranātha*, *Nidāna* (probl. *Mādhava's Rugvinīśaya*), *Pātāñjala*, *Bhāskara*, *Mahāsena*, *Māheśvara*(1), *Ratnāvali*, *Vābhāṭa*, *Vṛiddha-Vābhāṭa*, *Vaidyasāgara*, *Sārakaumudī*, *Suśruta*.

This list is followed by: एतेषां मतमालोच्य मण्डलघाटीयनारिदग्रामनिवासिश्रीमाधवकविकृतमिदं ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 137.

[H. T. COLEBROOKE.]

2681.

1580. Foll. 171; size 17 in. by 5½ in.; fair, modern Bengali writing by two different hands; nine (from fol. 127 eight) lines in a page.

Sārakaumudī, or *Cikitsā-sārakaumudī*, an anonymous work on the treatment of maladies.

It begins :

प्रणम्य परमातन्द्वन्द्वकन्दं गुरोः पदं ।

मन्दधीसाधुबोधाय साध्यते सारकौमुदी ॥

धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं मूलमुत्तमं (फल° R. M.) ।

रोगास्तस्यापहतैरः श्रेयसो जीवितस्य च ॥

क्वचिदर्थः (० द्वर्गः ib.) क्वचिद्वर्गः (० तर्क ib.) क्वचिन्मित्रं [क्वचिद्यशः ।

कर्माभ्यासः क्वचिन्मित्रं चिकित्सा नास्ति निष्फला ॥

व्याधेस्तत्र परिज्ञानं वेदनायाश्च निग्रहः ।

एतद्वैद्यस्य वैद्यत्वं न वैद्यः प्रभुरागुधः ॥

यावत्करादगताः प्राणा यावन्नास्ति निरिन्द्रियं ।

तावच्चिकित्सा कर्तव्या कालस्य कुटिला गतिः ॥

चिकित्सितशरीरं तु यो न क्रीणाति दुर्मतिः ।

स यत्करोति सुकृतं तत्फलं भिषगमुते ॥

रोगमादौ परीक्षेत ततोऽनन्तरमौषधं ।

ततः कर्म भिषक् पश्चाज्ज्ञानपूर्वं समाचरेत् ॥

दर्शनस्पर्शनप्रश्नैः परीक्षा तु त्रिधा मता ।

दर्शनं मूत्रजिह्वाद्यैः स्पर्शनं नाडिकादिभिः ॥

निदानं पूर्वरूपाणि रूपाण्युपशयस्तथा ।

संप्राप्तिश्चेति विज्ञानं रोगाणां पञ्चधा स्मृतं ॥ ०

इति सारकौमुद्यां संकीर्णधिकारपरिच्छेदः ॥ fol. 2b ;

इति° शरीराधिकारः fol. 5a ; इति° रोगनिरूपणाधिकारः

fol. 5b ; इति मूत्रजिह्वानासिकापरीक्षा fol. 6a ; इति

चिकित्सासारकौमुद्यां नाडीपरीक्षा fol. 6b ; इति सार°

परिमलनिरूपणं fol. 7a ; इति चिकित्सा° परिभाषाप्रकाशः

fol. 11a ; इति सार° शस्त्रजलोकादिपातनदाहकर्मनिरूप-

णाधिकारः fol. 13b ; इति स्नेहपानस्वेदननिरूपणं fol. 14a ;

इति विवेकनिरूपणं fol. 15b ; इति वमनादिपञ्चकर्मपरिच्छेदः

fol. 16b ; इति° धूमपानकवलगखड्वाञ्जनादिनिरूपणं fol.

17a ; इति धातुनिरूपणं fol. 17b ; इति देशनिरूपणं fol.

18a ; इति° दिनाचरणपरिच्छेदः fol. 18b ; इति° द्रवाणां

रसवीर्यविपाकप्रभावगुणनिरूपणपरिच्छेदः fol. 31b ; etc.

It ends : इति विषशुद्धिः ॥

क्षीरेण परिपूर्णायां स्थत्यामुपविषं सुधीः ।

दोलायन्ते पचेत्सम्यग् विषुष्मति न संशयः ॥

इति जैपालधुस्तूरादिवीजशुद्धिः ॥

मह्यादिपित्तं संशुष्कं निघट्टावैर्बिभाविता ।

दिनान्ते शुद्धिमायाति सत्यं गुरुवच्चो यथा ॥

मत्स्यपूरादिपित्तशुद्धिः ॥ उष्णे दशमूलकापे पूते गुग्गुलुं

प्रक्षिप्वालोड्य वस्त्रपूतं विधाय । उपेष्य विशोष्य घृतं दत्त्वा

पेषितं ग्राह्यं । विफलाकापे इति कश्चित् ॥ इति गुग्गुलुशुद्धिः ॥

आतश्चकटुकीप्रभृतीनां (!) उष्णगोमयोदकेन शुद्धिलोक्तो

विज्ञातव्यः ॥ इति सारकौमुद्यां शोधनाधिकारः ॥ समाप्तश्चायं

ग्रन्थः ॥

The MS. is perhaps not quite complete; cf. Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 286.

[H. T. COLEBROOKE.]

2682.

798. Foll. 170 (counted 171, no. 103 being passed over); size 10½ in. by 4½ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Yogasamgraha, a work on the treatment of maladies, composed, in 1616 A.D., by *ciramiśrī-Jagannātha*, son of *miśrī-Lakshmaṇa*, of the *Rāṣṭri-vamśa* (of the *Kāśyapa* *kula*).

It begins: यो व्यानश्चे विम्वननेकमेको० see Weber, Berl. Cat., no. 958.

We notice that the particular method of healing children's maladies by the recitation of magic spells, referred to in other works as "*Rūvaṇakṛitaṇ kumāratantram*," is here mentioned (fol. 124b) under the title of "*Rūvaṇakṛitir bālātantram*" (cf. under nos. 2679, 2698-9).

It ends: इति श्रीमद्वाटीवंशोद्भूतनिश्रीश्रीलक्ष्मणतत्पुत्र-चिरंजीवमिश्रीश्रीजगन्नाथकृतः योगसंग्रहः समाप्तः ॥

वह्निर्धुरसचंद्रसंज्ञके माधवे धवलपद्मसंयुते ।

भानुवारहरिवासरे तिथौ ग्रंथ एष परिपूर्णो गतः ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 129.

[H. T. COLEBROOKE.]

2683.

2664. Foll. 89 (and a *śuddhapatra* after fol. 6); size 10 in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 12-14 lines in a page.

Sūrasamgrahatarāṅgiṇī, or simply *Samgrahatarāṅgiṇī*, a manual of therapeutics and dietotics, in twenty-three chapters (*tarāṅga*), by *Śāma* (or *Śāmajī*, i.e. *Śyāmajī*) *Panta Vidvāmsa*.

It begins:

विघ्नराजचरणी परिणम्य

पार्वतीशिवपदी द्विदि भाव्यौ ।

मंदवैद्यकजनाय करिष्ये

सारसंग्रहतरंगिणीनाम्नी ॥ १ ॥

अल्पबुद्धिबलजीवनकाया

मानवाः कलिपुगे तनुरायाः ।

ग्रंथराशिगहनानि रुजाताः

संभवन्ति गमिषु न हि शक्ताः ॥ २ ॥

गुरोरधीताखिलवैद्यविद्यः

पिपूषपाणिः कुशलः क्रियासु ।

गतस्पृहो धैर्यधरः कृपालुः

शुद्धो गधिकारी भिषगीदृशः स्यात् ॥ ३ ॥ ०

1. *vaidyaprasaṃsā-vātādidoshavarṇanam* (śl. 37), fol. 3a; 2. *ṛitukālādīdharmavarṇanam* (śl. 32), fol. 5a; 3. *vayodeśaprakṛitibalavarṇanam* (śl. 24), fol. 6b; 4. *dhātūtpattidhātusthānagarbhotpādanādivarṇanam* (śl. 54), fol. 9a; 5. *garbhotthadūḥkhakumāragrahajanitapīḍavarṇanam* (śl. 16), fol. 9b; 6. *dhānyaguṇavarṇanam* (śl. 84), fol. 11a; 7. *drākṣhāphalādiguṇavarṇanam* (śl. 59), fol. 14a; 8. *śākakandādivarṇanam* (śl. 44), fol. 15b; 9. *māṃsaguṇāguṇavarṇanam* (śl. 40), fol. 17b; 10. *pakvānnapānasnānabhōjanayānaśayanādivarṇanam* (śl. 126), fol. 23b; 11. *virudhāhāravarṇanam* (śl. 36), fol. 25b; 12. *nīdānavarṇanam* (śl. 159), fol. 33b; 13. *vātādijanītarogavarṇanam* (śl. 44), fol. 36a; 14. *nāḍyādi-parīkṣhavarṇanam* (śl. 47), fol. 38b; 15. *roga-svapnanakṣatrādināsādhyaśādhyaavarṇanam* (śl. 49), fol. 40a; 16. *aśṭajvaranīdūnalakṣhaṇavarṇanam* (śl. 81), fol. 45b; 17. *kvāthādi-paribhāshavarṇanam* (śl. 19), fol. 49b; 18. *cūrṇakalpanāguṇāguṇavarṇanam* (śl. 127), fol. 55b; 19. *dhātūpadhātusodhanamāraṇam* (śl. 79), fol. 59b; 20. *rasakalpanāguṇāguṇavarṇanam* (śl. 220), fol. 70b; 21. *pākādivarṇanam* (śl. 112), fol. 76b; 22. *tailaghrīṭādivarṇanam* (śl. 103), fol. 81b; 23. *nasyavidhidravayaguṇāguṇavarṇanam* (śl. 159).

It ends:

शास्त्रसंग्रहनिघंटमतानां सारमेव सकलं परिगृह्य ।

शामपंतविदुषा रचिता वै सारसंग्रहतरंगिणीकृतं ॥

मंदवैद्यमतिबोधनवेगालोचनाकलुषोन्मिहतरोगा ।
 आगता सकलशास्त्रगिरिभ्यः पातु संग्रहतरंगिणिका सा ॥
 यो विद्वांसकुले द्विजातिविमले जातः सुधीः कीर्तिमान्
 नाम्ना शामजिपंत शंकरपदाभोजनतः सन्नतः ।
 दृष्ट्वा योगतरंगिणीं तु विविधान् ग्रंथान् लिलेख स्वयं
 तत्संग्राहतरंगिणीं हि भुवने गंगामिव श्रेयसां ॥ १५९ ॥
 [H. T. COLEBROOKE.]

2684.

2370. Foll. 171; size 10½ in. by 5½ in.;
 good, modern Devanāgarī writing; ten lines
 in a page.

Virasimhāvaloka, a compilation from older
 sources on the threefold method of treatment
 of maladies—viz. prophylactic, piacular and
 empirical—by *Virasimha Deva*, son of *Deva-*
śarman (? *varman*) of the *Tomaravamsa*.

The arrangement of the subject followed
 by the author and the scientific basis of his
 system are those of the *Rugviniścaya*, while
 the prescripts of the *jātaka* and *karmavipāka*
 are merely tacked on under each head.

It begins :

यच्चक्षुर्भुवनस्य दिव्यममलं धाम श्रुतीनां परं
 यद्भ्रूयैकनिकेतनं च पयसां बीजं यदेकं परं ।
 सचेध्वग्निहुतस्य वेदविदितं स्यात्तं च यत्सर्वदा
 तद्धः पातु सनातनं हरिमहस्तत्त्वप्रबोधदयं ॥ १ ॥
 देवज्ञागमधर्मशास्त्रनिगमायुर्वेददुग्धोदधौ
 सामर्थ्यं स्फुरदात्मबुद्धिगिरिणा विश्वोपकारोज्ज्वलं ।
 आलोक्यामृतमातनोति विबुधैरासेव्यमयद्भुतं
 श्रीमन्नोमरदेवशर्मनयः श्रीवीरसिंहो नृपः ॥ ३ ॥

इह खलु पुरुषार्थचतुष्टयाय धीमतां प्रवृत्तिः । तत्राद्यो धर्मः
 स च शरीरमंतरेण न संभवति । तच्च रोगरहितं धर्मकर्मसं
 भवति । तत्स्वरूपनिरूपणाय तद्दोषप्रतीकाराय च रोगाः
 परिगण्यन्ते । °

The other medical authorities that are ad-
 duced in various places are *Ātreya*, *Arogya-*
cintāmaṇi, *Tīsaṭācārya*, *Vāgbhaṭa*, *Vrinda* (*sam-*
graha), and *Suśruta*. For astrology we are

referred to *Śrīpati*, the *Sārāvalījātaka*, and
 others, while the sources for religious practices
 are different *Purāṇas* and *Tantras*.

It ends :

न श्रेष्ठास्तरणिप्रभावजनितो वंशः समालिख्यते
 रामाद्याः पृथिवीश्वराः समभवन्त्यत्र प्रतापोन्नताः ।
 नो वा यत्र युधिष्ठिरप्रभृतयो भूपा बभूवुस्ततः
 मृष्टस्तोमरवंश एव विधिना सत्कर्मसंसेविना ॥ १ ॥

तत्राभवत् कमलसिंह इति प्रसिद्धः

सर्वागमाचरणसेवितदेवसिद्धः ।

तस्मादभूज्जगति भूपतिदेवशर्मा

विद्याविनोदमतिराट्टतपुण्यकर्मा ॥ २ ॥

श्रीदेवशर्मात्मज एव धीरः स्वशस्त्रसंतापितशत्रुवीरः ।

श्रीवीरसिंहः क्षितिपालसिंहः शास्त्रचया [न] मिमं

[व्यथत् ॥ ३ ॥

श्रीमत्कपिलमुनिप्रतिष्ठितकपिलसानीयटकारीवास्तव्ययाज्ञि-
 कयज्ञानंदतनूजयाज्ञिकश्रीमधुसूदनांगजयाज्ञिकश्रीनीलकंठा -
 त्मजयाज्ञिकश्रीगणेशनंदश्रीसज्जनां चरणारविंदमधुव्रतेन रामेण
 स्वपरोपकृतबुधानंदाय श्रीनारायणप्रीतये स्वयमलेखि ग्रंथो ज्यं ॥

The three *śāstras* referred to in verse 3 as
 having been written upon by the author (under
 the common title of *Virasimhāvaloka*) are law,
 astronomy and medicine. Cf. Aufrecht, *Cat.*
Cat., s.v., where *Virasimha* is stated to have
 lived about 1375 A.D. [GAIKAWAR.]

2685.

1643b. Foll. 31; size 9½ in. by 5 in.;
 large, clear Devanāgarī writing of 1793 A.D.
 (from fol. 9b by a different hand from the
 rest); six lines in a page.

Vaidyajīvana, a treatise of five chapters
 (*vilāsa*) on pathology, by *Lokimburāja*, son of
Divākara.

It begins : अथ वैद्यजीवनपुस्तकं लिख्यते ॥ ° प्रकृ-
 तिसुभगगात्रं प्रीतिपात्रं रमायाः °

See Dietz, *Anal. Med.*, p. 135; Weber, *Berl.*
Cat., no. 976. Various published in India.

The leaves are marked **वेद्य** on the left, and **संजीव** on the right hand margin of the second page. [H. T. COLEBROOKE.]

2686.

2651. Foll. 16; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 6 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work. Cf. Dietz, Anal. Med., p. 156. [R. JOHNSON.]

2687.

1753a. Foll. 25; size 8 $\frac{3}{4}$ in. by 3 $\frac{3}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; seven lines in a page.

The same work.

In this MS. the last chapter has the following additional verse (not commented upon by *Rudrabhaṭṭa*):

रातं चालं मर्दयेच्चुल्यभागं
ताभ्यां तुल्यं मेरिक् चूलीतं च ।
लेपः कार्यो लोमशांश्चै मुराशां (?)
सरादूचे लाललोळिवरानः ॥ २५ ॥

Cf. Dietz, ib., p. 141.

[H. T. COLEBROOKE.]

2688.

2071c. Foll. 56; size 11 $\frac{1}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{4}$ in.; clear, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Vaidyajīvana, with a commentary, called *Dīpikā*, by *Rudrabhaṭṭa*, son of *Koparibhaṭṭa* and *Cirajāmbā*.

Both text and commentary are described in the Oxf. Cat., no. 754; Dietz, Anal. Med., p. 154.

An edition of them was published at Bombay in 1874. [GAIKAWAR.]

2689.

2180. Foll. 78 (numbered 79, no. 59 having been passed over); size 11 $\frac{1}{4}$ in. by 6 in.; good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same works. Dietz, Anal. Med., p. 155. [GAIKAWAR.]

2690.

1906. Foll. 56; size 11 $\frac{1}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{4}$ in.; good, modern Devanāgarī writing (foll. 1-40 by a somewhat older hand than the rest); eleven lines in a page.

The same works. Dietz, Anal. Med., p. 158. [J. TAYLOR.]

2691.

2071b. Foll. 29; size 11 $\frac{1}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of the latter part of last century; ten lines in a page.

Hitopadeśa, or *Vaidyakaśārasaṃgraha*, a treatise on nosology and medicaments, by *Śrīkaṇṭha Śiva Paṇḍita*.

It begins :

भक्त्यो भुवनाधिपत्यवरदं देवैर्महेंद्रादिभिः
शस्त्रस्त्रैर्किरीटकोटिमणिभिः प्रोद्भूटपादांजुजं ।
संसारधनभोगिज्ञातमनसो ध्यायति यं योगिनस्
तं वंदे शशिखंडमंडितजटाजूटं भुवं धूर्जटिं ॥ १ ॥

आधिव्याधिहरं नतप्रियकरं नित्यप्रभावाकरं
चंद्रालंकृतशेखरं तृणमिव क्रोधाग्निदग्धस्मरं ।
भीमांघासुरचस्मरं (?) भीत्यंघा ० गजमुखक्रीडाभिजाताहरं
वंदे दिव्यभुजंगभूषणधरं विश्वेश्वरं शंकरं ॥ २ ॥

यत्कर्णमारुतहता गिरयो युगांतं
चूर्णमिवति किल मेरुहिमाचलाद्याः ।
श्रुयति सप्तसरितां पतयो ऽपि नित्यं
वंदे तराय शमनाय गणेश्वरं तं ॥ ३ ॥

धन्वंतरिमतं जेतुं नालं वर्षशतैरपि ।
न हि शोभयितुं शक्यः सागरो ऽंगुलिचालनैः ॥ ४ ॥

तथापि तत्परिज्ञानप्रकाशपरया धिया ।
 आद्यवैद्ययशोलेशप्रामये क्रियते मया ॥ ५ ॥
 हितोपदेशनामायं ग्रंथः श्रीकण्ठशंभुना ।
 रोगिरोगापनोदाय क्रियते हि समासतः ॥ ६ ॥
 रसायनं च धान्यानां विधिं वक्ष्यि समासतः ।
 गुणदोषानुरूपेण वैद्यसिद्धांतसंगतं ॥ ७ ॥

The colophons of the chapters (*samuddēśa*) run thus: इति परमशैवाचार्यश्रीकण्ठशिवपंडितविरचिते वैद्यकसारसंग्रहे हितोपदेशनाम्नि धान्यादिरसायनतनुगुणदोष-विधिना प्रथमः समुद्देशः ॥ fol. 5a; इति श्रीहितोपदेशे शिरोरोगप्रतिकारे द्वितीयः समुद्देशः ॥ fol. 6b; इति श्रीकण्ठविरचिते वैद्यकसारसंग्रहे नयननासामुखगलरोगप्रती-कारनामा तृतीयसमुद्देशः ॥ fol. 8b; इति श्रीकण्ठशिवपंडित-विरचिते वै० हि० नाम्नि हृद्रोगश्चतुर्थः ॥ fol. 10b; इति श्रीश्रीकण्ठपंडितविरचिते हि० नाम्नि अर्द्धजलोदरश्वासप्लीहजं-तुपुष्टिक्षिकटिनाभिपूलषट्प्रमेहनामा पंचमः स० ॥ fol. 14a; इति श्रीश्रीकण्ठशिवपंडितविरचिते हि० नाम्नि कुरंडमूल-व्याधिस्रुतिसारग्रहणीश्चोषदंघणीवात उरुस्तंभविचर्चिकारोग-प्रतीकारनामा षष्ठः स० ॥ fol. 18a; इति श्रीश्रीकण्ठशिव-पंडितविरचिते वै० हे हि० नाम्नि लूताभगंदरज्वालागर्दभस्फोट-गोघैरशीतलीशोफरोगप्रतीकारनामा सप्तमः स० ॥ fol. 21b.

The MS. is perhaps incomplete; the eighth chapter beginning with the treatment of कुष्ठरोग, and ending इति नवञ्जारिस्व(!!) समाप्ते इयं ग्रंथः ॥

An extra leaf at the end contains the title इति सन्निपातकलीका समाप्ता । written by a different hand; and the same hand has added this title in various abbreviations on the margin of several leaves of the MS.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 154; Aufrecht, Oxf. Cat., p. 317a, note.

[GAIKAWAR.]

2692.

1753b. Foll. 77; size 8½ in. by 3½ in.; good, clear Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Vaidyaratna, a compendium of rules for

medical practice, in seven chapters (*prakāśa*) and an appendix, composed by *Gosvāmin Śivānanda Bhaṭṭa*.

It begins :

नारदादिमुनिदृष्टेर्विज्ञातं पारदादिषु नितांतमुञ्चला ।
 शारदामृतमरीचिभानना शारदा वसतु मे हृदयुजे ॥
 ये वैद्या अलसाः सति बृहद्व्याधिलोकने ।
 तेषां कृते इति संक्षिप्तं वैद्यरत्नं वितन्यते ॥

तत्र नाडीज्ञानेन रोगे ज्ञाते भेषजस्य कर्तव्यत्वादादीं नाडीज्ञानं निरूप्यते ॥ अथ नाडीपरीक्षा ॥

सद्यःस्नातस्य भुक्तस्य तथा स्नेहायगाहिनः ।
 क्षुत्तृषातस्य सुप्तस्य सम्यग् नाडी न बुध्यते ॥

It ends :

यामैश्वर्यमूर्तिर्द्विभ्यां च भोज्यभेषज्ययोः समे ।
 पाको ऽग्नौ युक्तयोर्द्वौऽङ्गौ तीक्ष्णं मंदं पुनश्चिरात् ॥

ग्रंथसंख्या ॥ ९७५ ॥ संवत् १८५३ फाल्गुण सुदी पुरणवासी (r. पौर्णमासी) वार मंगलवार लिखितं वैनाथ (? r. वैद्यनाथ) ब्राह्मण देसवाली (i.e. *وال دیس* or inhabitant of) कांठ्याठी काना [i.e. *خانه* residence] राजमंदर [the royal palace].

The outside page of fol. 1 is marked वैद्यरत्न-टोका, a mistake that was adopted by Dietz, Anal. Med., p. 142.

[H. T. COLEBROOKE.]

2693.

126. Foll. 76; size 9½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1797 A.D.; 7-9 lines in a page.

The same work. This MS. is marked वैद्यविनोद on the outside page, without any apparent reason again.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 138.

[H. T. COLEBROOKE.]

2694.

701. Foll. 63; size 9½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of the latter part of last century; eleven lines in a page.

Vaidyarahasya(-paddhati), a treatise on the practice of medicine, by *Vidyāpati* (son of *Vamśīdhara*).

It begins:

यन्नामस्मरणं समस्तदुरितध्वंसावहं पुण्यदं
भक्तानामभयंकरं सुखकरं सर्वार्थसिद्धिप्रदं ।
तं नन्वाज्ञेनमीश्वरं गुरुकृपावाप्तैः सुसिद्धैर्वैरैर्
योगैर्वैरहस्यमद्य तनुते विद्यापतिः कौतुकात् ॥ १ ॥
यतः समस्तयोगाणां ज्वरो राजेति विश्रुतः ।
अतो ज्वराधिकारो ऽत्र प्रथमं लिख्यते मया ॥ २ ॥
अंशांशं यत्र दोषाणां विवेक्तुं नैव शक्नुयात् ।
साधारणीं क्रियां तत्र विदधीत चिकित्सकः ॥ ३ ॥ ०

For another MS., the first leaf of which seems to be wanting (the beginning there given being found on fol. 3a, l. 3, of the present MS.), see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 78. According to the final *śloka*s of that MS., the treatise was written for *Dyānatirāya*(?), of Bengal; and completed on the second day of the light fortnight of *Pauṣa*, of the (Samvat) year 1738 (1682 A.D.).

The present MS. had apparently lost a leaf at the end: on the last line of fol. 63a ends the *oṣṭharogopakrama*, whilst the second page has been pasted over with a leaf containing a few lines in a different hand, made up for the purpose, and the colophon: इति श्रीविद्यापतिभट्ट-विरचितं वैद्यरत्ननामको(!) ग्रंथ समाप्तमिति ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 134.

[H. T. COLEBROOKE.]

2695.

1967. Foll. 39; size 6½ in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Vaidyavilāsa, a popular treatise on the healing art, composed, in 1697 A.D., by *Rāghunātha* (or *Rāghava*) *Pañḍita Kavīśvara* of the *Manoharakula*, a resident of *Campāvatīpura* (Bhāgalpur).

It begins:

अलिकुलसंकुलगंडं धृतशशिखंडं साधु(वरादि ed.)दोर्दंडं ।
लीलाकुचतण्डुलं वंदे वरदविभवरतुंडं* ॥ १ ॥
पुराविदां बोध्य हि योगसारं सतां मुदे द्वाग्गदखंडनाय ।
सदुक्तिभाजां कविराघवेण वितन्यते वैद्यविलास एषः ॥ २ ॥
ये ये भिषग्भिः शतशो ऽनुभूता
मयापि तेषां कृपयानुलभाः ।
तानेव योगान्प्रवदामि यत्र
पूर्वं प्रयुक्तान्मुनिभिः प्रयत्नात् ॥ ३ ॥ [० ५ ॥ ed.]

अथ वातज्वरचिकित्सा । ०

It ends:

[(?)]

मधुमिलनमिदं सुधाधितं च मदनविलासरसद्विगुंजमात्रः
युवतिशतविवृद्धदपहारो कविवरपंडितराघवप्रणीतः ॥
इति मदनविलासरसः ॥ ० १०७ ॥ [१०६ ॥
चंपावतीपुरनिवासवतादरेण
संदभितश्च रघुनाथकवीश्वरेण ।
मोदाय वैद्यविदुषां गदखंडनाय
मान्यः सतां तमित(r.जयति) वैद्यविलास एषः ॥ १०८ ॥
प्रहृष्टुरसचंद्रे च शके विरचितो मुदा(मासि च कार्तिके ed.) ।
तारणाब्दे विलासो ऽयं वैद्यपूर्वो विराजते† ॥ १०९ ॥ ०
मनोहरकुलामोधे रघुनाथविधोर्भुवः ।
वागस्त्वमे(r.वागुसैव) रसज्ञानां हृत्पथं विकसन्निह ॥
सतां पदरजःसंगजातविस्फूर्तिराघवः । [१११ ॥
तस्य वाचां विलासो ऽयं न धत्ते स्फूर्तितां कथं‡ ॥ ११२ ॥
इति श्रीमन्मनोहरोपनामकरघुनाथपंडितविरचिते वैद्यविलासे
मष्टस्तरंगः ॥ पादरंचविषं ० 3 śloka.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 157. A Bombay lithographed edition of the work has four additional chapters, with the colophon: इति श्री-वैद्यविलासे महाकाव्ये कविकुलावतंसरघुनाथपंडितकृतौ दशम-स्तरंगः ॥ [DR. JOHN TAYLOR.]

* ? The ed., kindly collated by Prof. Bendall, reads this line: वंदे सुंदरतुंडं दानवचंडं द्विरदतुंडं ॥

† The edition reads for this line:

अयं वैद्यविलासश्च चरितो वृषवत्सरे ॥ ५२ ॥

‡ This verse is omitted in the ed., which has here our stanza 108, there counted 55. Moreover, the last topic of this chapter in the edition is इति द्रव्यप्रमाणं ॥

2696.

1703b. Foll. 38; size 9½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1786 A.D.; ten lines in a page.

Ayurvedaprakāśa, apparently a complete system of medicine, by *Mādhava* (*upādhyāya dvijavarya*), a resident of Benares, belonging to the *Sāravata-kula* of Saurāshṭra.

The present MS. contains only a small portion of the work, consisting of three *adhyāyas*, and treating of the hygienic rules to be observed in the intercourse of the two sexes with a view to obtaining offspring.

It begins :

हरकोपानलेनैव भस्मीभूयाकरोत् स्मरः ।
अर्धेनारीशरीरं हि यस्य तस्मै नमो ऽस्तु ते ॥
सम्यगाराधितः कामः सुगंधकुसुमादिभिः ।
विदधाति वरस्त्रीणां मानग्रंथिविमोचनं ॥
अनेककामशास्त्राणां सारमाकृष्य यत्नतः ।
बालव्युत्पत्तये स्त्रीणां चित्रसंतोषणाय च ॥
कामशास्त्रं प्रवक्ष्यामि नातिसंक्षिप्तवित्तृतं ।
आयुर्वेदागमे तद्धि यद्विना वृष्यना (? ० ते) वृष्या ॥
कामशास्त्रस्य तत्त्वज्ञा जायते सुंदरीप्रियाः ।
कामशास्त्रमजानंतो रमते पशुवत्स्त्रियं ॥
नानानिबंधाः सुरतोपचारैः
क्रीडासुखं जन्मफलं नराणां ।
किं सौरभेयीशतमध्यवर्ती
वृषो ऽपि संयोगसुखं न भुङ्क्ते ॥
स्नानारीक्षणं पुंसां परनार्यनुरजनं ।
बंधभेदे गितज्ञानमेतत्फलमुदाहृतं ॥
मुक्तिमपि कारणमेतच्छास्त्रमिषाह । ०

It ends :

खीरं पीत्वा रमेद्रामां कामव्याकुलितान्विता ।
मुखस्थां धारयेद्वस्त्रे (?) तदा वीर्यं न भुङ्कति ॥
इति वीर्यरोधिनी गुटिका ॥
इति सौराष्ट्रदेशोद्भवकुलावतंस उपाध्यायद्विजवर्यमाधवविर-
चिते आयुर्वेद[प्र]काशे उपशारीरके स्त्रीलक्षणसेवनादिकाम-
शास्त्रविषयनिरूपणाध्यायः ॥ संवत् १८४३ ॥

[H. T. COLLEBROOKE.]

2697.

2472. Foll. 114; size 11 in. by 5½ in.; good, clear Devanāgarī writing of the latter part of last century; ten lines in a page.

Ayurvedaprakāśa. Another section, treating of the preparation of mercury and other mineral substances for medical purposes. It begins :

अर्धप्रकाशकासारविमर्शावुजनीमयं (r. ० जिनीमयं) ।
सच्चिदानंदविभवं शिवयोर्विपुलाश्रये ॥ १* ॥
देवेन्द्रमौलिर्मंदारमकरंदकणातृणा (? ० वृताः) ।
विभं हरंतु हेरो (r. हेरं) भचरणं बुजरेणवः ॥ २ ॥
अधुना रसरजस्य (r. रसरजस्य) संस्कारान्संप्रवक्ष्यहे ।
नानातंत्राणि संदृश्य भिषजां सिद्धिहेतवे ॥ ३ ॥
संस्काराः परतंत्रेषु ये गृहाः सिद्धिमृचिताः ।
तानेव प्रकटीकृतमुद्यमं किल कुर्महे ॥ ४ ॥
ग्रंथादस्मादाहरंति प्रयोगान् स्वीयं चास्मिन्नामधेयं ति (!) ।
गोवाख्येपामस्मदीयश्रमोष्मा भस्मीकुर्धन्वायुगं बोधयितुं ॥ ५ ॥
अश्रीयं बहुविदुषां मुखादपश्यं
शास्त्रेषु स्थितमदृतं न तस्मिन्नास्ति ।
यत्कर्म व्यरचयमग्रतो गुरुणा
प्रौढानां तदिह यदापि यतीतशंकः ॥ ६ ॥ ० १० ॥
कृचिच्छास्त्रे क्रिया नास्ति कर्मसंख्या न च कृचिन् ।
रसयुक्तिः कृचिन्नास्ति संप्रदायः कृचिन् च ॥ ११ ॥
अतः सिद्धिर्न सर्वत्र रसे वापि रसायने ।
वैद्यवादे प्रयोगे च तस्माच्छान्तो मया कृतः ॥ १२ ॥
यद्यनुस्मृतोद्गीतं स्थानुभूतं च यन्मया ।
तत्र लोकहितार्थाय वक्ष्याम्यनतिविस्तरं ॥ १३ ॥ ० ॥

Fol. 38b : इति श्रीसौराष्ट्रदेशोद्भवसारस्वतकुलावतंस
उपाध्यायमाधवविरचितायुर्वेदप्रकाशे मृतमाधनाध्यायः समाप्तः ॥

The second chapter begins : गंधो हिंगुलमधता-
लकशिलाः । ०

It ends : इत्यायुर्वेदप्रकाशे श्रीमदुपाध्यायसारस्वतकुला-
वतंसकाशिर (r. काशी) निवासिमाधवविरचिते विषो [प] विषादि-
साधनाध्यायः समाप्तः ॥

Of quotations we have noted the following :
Yogataranṅgīṇī, fol. 110a; *Laghuyogataranṅgīṇī*,

* Cf. v. 1 of the *Rasendracintāmaṇi*, Berl. Cat., no. 967 (r. ० *nīmāyam*); and Oxf. Cat., no. 762.

fol. 51a; *Rasacintūmaṇi*, foll. 23b, 31a, 36b; *Rasapadhlāṭi*, foll. 53a, 66b, 74a, 84b; *Rasaratnākara*, foll. 12b, 15b; *Vāgbhaṭa* (or *Rasavāgbhaṭa*), foll. 43a, 46a, 45b.

Cf. Dietz, *Anal. Med.*, p. 155.

[GAIKAWAR.]

2698, 2699.

1433, 1434. Foll. 1-254 and 255-508 (of which 444 is passed over); size 12½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1805 A.D.; seven lines in a page. [A.]

Cikitsāsūrasaṃgraha, a work on pathology and materia medica, by *Vanigasena*, son of *Gadādhara*, whose family came originally from the *Kāntika* (v. l. *Kāñjika*, Camb. Add. MS. 1707, p. ult.) country.

The work has been published by *Pandit Nand Kumar Goswami Baidya*, Calc. 1889.

The MS. begins :

नत्वा शिवं प्रथमतः प्रणिपत्य चंडीं
वाग्देवतां तदनु तातपदं गुरुंश्च (गुरुं च ed.) ।
संगृह्यते किमपि यत्सुजनास्तद्वच (यत्सुजनैस्त° ed.)
चैतो विधातुमुचितं मदनुग्रहेण (°चितस्तद° ed.) ॥
हे दुर्जनाः (हेतुर्जनः ed.) परगुणेषु भवादृशानां
द्वेषः किमेव सहजो गुणतापहारी ।
यांच्छापि (य. याञ्छापि) दैवफलभूरिफला तदानर्था
तादृग्विधस्य मिथुनस्य विमोचनाय ॥
कांतिकावासनिधौत (निजौत ed.) श्रीगदाधरसूनुना ।
क्रियते वंगमेनेन चिकित्सासारसंग्रहः ॥
इति दिष्टति यस्यैव चिकित्सासारसंग्रहः ।
स निदानचिकित्सायां न हरिद्रात्यसौ भिद्यक् ॥
धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं मूलसाधनं (मूलमुत्तमं ed.) ।
रोगास्तस्य ग्रहणैरः श्रेयसो जीवितस्य च ॥
तेषां प्रथमनोपायमतिदुर्वारं रंहसा ।
ब्रूमहे नातिविस्तीर्णं सनिदानचिकित्सितं ॥
निदानं पूर्वरूपाणि रूपाण्युपशयस्तथा ।
संप्राप्तिश्चेति विज्ञानं रोगाणां यंचथा स्मृतं ॥

निमित्तहेत्वायतनप्रत्ययोत्थानकारणैः ।

निदानमाहुः पर्यायैः प्रायूप येन लक्ष्यते ॥°

The chapters are not numbered and no authorities are quoted except a few semi-mythical ones, such as *Agastī*, fol. 432a, l. 2 inf.; *Kapila*, fol. 20b, 6; *Bhāradvāja*, fol. 384b, 4 inf. Others are doubtful, such as the *Kaumāratantra*, which is ascribed to *Pārvatī* in one place (fol. 396a, l. 1 inf. = 350b, 3 inf. of MS. B), while in others (402b, 5; 409b, 2; 411a, 6) we have a *Kumāratantra* attributed to the son of *Rāvaṇa* (cf. under nos. 2679, 2682). *Nāgārjuna* is mentioned as the author of a *Yogasāra* (fol. 382a, l. 1) which is, perhaps, the same work as the *Yogaratanāvalī*, fol. 412a, ll. 3, 8; 412b, 3 inf.; a *Prayogasāra* being also quoted without an author's name in foll. 402a, 4 inf.; 409a, 4; 410a, 5 inf.; 411b, 4; 412a, 5; 412b, 3. The whole of that section, from fol. 402a, 7 to 413b, 5, in which these quotations occur, and which seems to be an extract from the *Kaumāratantra*, if not the *Kaumāratantra* itself, is left out in MS. B, 353a, l. 1. A *Rogasamgraha* is quoted on fol. 382a, l. 1, for which, however, B (fol. 336b, 7) reads *Yoga-samgraha*.

The work, however, on which *Vanigasena* relies for every statement, in his pathological part at least, and the title of which is nowhere mentioned, is again *Mādhava's Rugvinīś-caya*. The borrowing from it is not limited to single verses every now and then, but extends to entire chapters as well as to the classification of the subject in general. To conclude from a comparison of some of the chapters in the beginning, the middle and towards the end, the whole of *Mādhava's* text seems to be incorporated in this work.

In the other parts, *Suśruta* appears to be the authority chiefly made use of. The last

subject, for instance, that is treated of in this MS. (fol. 502b, 2 inf. to 507b, 4 inf.) is a dissertation on omnia and portenta by which the physician has to be guided in his prediction of the probable issue of the malady. With the exception of a few alterations and transpositions, this will be found identical with *adhyāyas* 28-31 of *Suśruta's Sūtrasthāna* (vol. i., 102-117).

The Cambridge Library possesses in Add. 1707 (=No. 26 in Daniel Wright's History of Nepal, p. 324) two portions of this work, in 151 leaves, numbered 1-100 and 501-551. Though there it is called *Vaidyavallabha*, and differs a good deal in the latter portion with regard to the particular extracts that are selected for the text, there can be no doubt that it is substantially the same work as ours. Under these circumstances, the copyist's date (Nepal Samvat 396, i.e. A.D. 1276) affixed to the Camb. MS. is of some interest as fixing *Vaṅgasena's* time before the second half of the 13th century at least.

The concluding verse, in which our MS. agrees with the Camb. MS., runs thus in the better reading of the latter :

यो ज्यं मया चिरपरिभ्रमतः कथंचित्
संवर्धितो जगति कीर्तिलताप्ररोहः ।
सो ज्यं भवेन्न यदि गोभिरलं खलानां
द्वित्रो ज्यं केन न सकौतुकमोक्षितः स्यात् ॥

In the edition this verse is not found, but there are four *ślokas* called "*vaṅgasenotpatti*," which do not, however, add any new information about the author.

In two colophons (fol. 413b, l. 5, and at the end), the copyist *Bhagavanta*, a *kāyath* residing at *Rāmāpurā*, has substituted the author's name for the name of the book.

Cf. Dietz, Anal. Med., pp. 145, 150.

[H. T. COLEBROOKE.]

2700.

979. Foll. 387, besides a double fol. 83; size 14½ in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing; 11-13 lines in a page. [B.]

The same work. This MS. is more correct in its readings than the first, but defective in the text. One omission has been noticed above, others occur in other parts, and towards the end the two MSS. seem to differ considerably. The last point of contact between the two is found on fol. 386b, l. 1, which corresponds to fol. 455b, l. 4 inf. of the preceding MS. Soon after that our MS. ends abruptly. In the colophon of this MS. also the author's name stands for that of the work.

This MS. is made up of different parts, written by different hands, the bulk about the middle of last century; whilst foll. 39-81 have been supplied at the beginning of the present century. The pagination of some portions has been changed several times.

This MS. is noticed in Dietz' Anal. Med., p. 148. [H. T. COLEBROOKE.]

2701.

1074a. Foll. 50; size 13½ in. by 5½ in.; fairly good Devanāgarī writing of the latter part of last century; 11-13 lines in a page.

Āyurveda-Siddhāntasambodhinī, a work on dietetics and pathology, by *Kāmeśvara*, son of *Narendra* (or *Narahara Gaṇādityumaṇi*), brother of *Viśveśa Vidyānidhi*, of the *Puru-shottama* family.

It begins: श्रीगणेशाय नमः । श्रीगुरुवर्यकमलेभ्यो नमः । श्रीविपुलसुन्दर्यै नमः ॥

त्रिभुवनकमनीयं विश्वव्यंष्टं निजाश्रीं

विधिहरिहरं वैध्यात्मात्माभिरामं ।

अमिततरणितेजोनालजैत्रं पुरस्ताद्

इह भवतु मम श्रीसुन्दरीसंज्ञमोक्षः ॥ १ ॥

आयुर्वेदमजः सुखाय सत्तुजां संरक्षणायास्तुजां
कृत्वाजिग्रहदात्मजं स भिषजौ स्वस्तौ (i.e. स्वर्लोकस्य
तौ) हरौ (r. हरि) यो मुनीन् ।

ते हंत्राणि पृथग्निजान्यरचयन्तान्यस्यबुद्ध्यायुषां
दुर्बोधानि विमृश्य तत्र रचितान्संक्षेपतो ऽर्थान्
[लिखन् ॥ २ ॥

अगौडद्विजराजनिर्मितसभामूर्धस्य पूज्यस्य भू-
लोकस्यार्चितशंकरात्मयशसः षट्शास्त्रवाचस्पतिः ।

पुत्रः श्रीनृहरेर्गुरुर्गुरुगुरोः कामेश्वरः श्रीमतो
वंश्यो यः पुरुषोत्तमस्य कुरुत सिद्धांतसंबोधिनीं ॥ ३ ॥

संदेहश्चांतविभ्रांतस्वांतप्रोद्धरणोद्धरैः (? ० दुर्दैः) ।
खंतव्यः क्षणमक्षुब्धधीभिर्धार्ष्ट्यमदो मम ॥ ४ ॥ ०

It consists of two chapters (*vṛitti*), the first of which, treating of general matters, esp. dietetics, ends fol. 14b :

अगौडद्विजराजः सुतो नरहरेर्विश्वेशविद्यानिधिः
[(r. निधेर)

भ्राता यः पुरुषोत्तमान्वयभवः कामेश्वरस्सामुरः ।
तस्यायुर्निगमांतरप्रविलसत्सिद्धांतसंबोधिनी-

ग्रंथे ऽगादियमाद्यवृत्तिरखिलद्रव्यप्रपंचोज्ज्वला ॥ २४३ ॥

इति श्रीमन्मालवीश्रीगुरुधरासुराचार्यश्रीमत्तरेद्रात्मजकामे-
श्वरकृतायामायुर्वेदसिद्धांतसंबोधन्यां (!) प्रथमा वृत्तिः ॥

Ch. ii. (bog. कर्मदोषकृतरोपतस्ततः ०), treating of maladies and their treatment, is incomplete. It breaks off abruptly at the end of fol. 50b, in *śloka* 816 (of this chapter); after which, on a fresh page, the above colophon (including *प्रथमा वृत्तिः*) is repeated with sundry mistakes.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 149.

[H. T. COLEBROOKE.]

2702.

1351B. Foll. 30, the first three of which are wanting; size 10½ in. by 6 in.; fair, clear Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Vṛitturatnāvalī, a treatise on pathology, in short paragraphs and in "various metres," composed, in 1641 A.D., by *Manirāma Mīśra*, son of *Vasanta* of Lucknow.

इति वायुलक्षणं fol. 4a; इति पित्तलक्षणं fol. 5a; इति कफलक्षणं ib.; इति वातज्ञातिः ... fol. 5b; इति लघनवर्जनं fol. 6a; इति शारीरस्थानं ॥ अथ ज्वरप्रतीकारः fol. 7b, etc.

It ends : इति शिशिरः ॥

ये स्त्रीयनामात्र विनिःक्षिपयुर्ग्रंथे मदीये बहुकष्टजाते ।
तेषां मदीयश्रमवहिरुच्चैर्दोषुत्तनु (!) स्वर्गयशोवसूनि ॥

ये ये प्रयोगा न सुताय वाच्यास्
तेऽप्यत्र योगाः प्रकटीकृतार्थाः ।

परोपकाराय यशःप्रवृत्तै
तस्मान्नवंतो ऽप्यनुमोदयन्तु ॥

यो याच्यमानं प्रददीत पुस्तकं मदीयमेतद्विषये विपश्चिते ।
शिवस्य पूजा बहुयत्नतः कृता फलेन तस्याददतः प्रयुज्यतां ॥

लक्ष्मीलक्षणलक्ष्यलक्ष्यपुरे जायज्जगज्जैतली (!)

श्रीसारस्वतविप्रवंशविदितः श्रीमद्वसंतो द्विजः ।

तत्पुत्रो मणिराम उन्नमयशाः श्रीकृष्णपादांबुज-
भाजलेशरसौरभेष्पुनधुपस्तेनेयमाविष्कृता ॥

यत्रोत्तमोत्तमजला सरितां वरिष्ठा

श्रीगोमती (Goomty) प्रचुरपातकपुंजहर्त्री ।

यस्यां वसंति कविबाहुजवैश्यशूद्रा

भूयान्मुदे लखनऊइतिनामधेया ॥

वसुनवरसचंद्रे १६९६ वत्सरे मासि चंद्रे (r. चैत्रे)

शशिकरकृतपुत्रे शुक्रवारे दशम्यां ।

प्रकटितगुणमाला वैद्यविद्या विशाला

जयति विविधवृत्तैर्वृत्तरत्नावलीयं ॥

मणिरामभिषग्जने (? ने) न या रचितेयं विविधवृत्त्यामति ।

यदि वृत्तचिकित्सितोत्सुका बुधवैद्यैः कृपया विलोक्यतां ॥

श्रीमन्मंजुलवंजुलावलिलताकुंजे जलिपुंजे हसत्-

कंजे रंजित इंदुरश्मिनिकरैर्वानादुमामोदिते ।

कालिंदीमृदुवालाकासुललिते श्रीमत्पदैरंजिते

राधामाधवयोविष्कन्नमनसो वृंदावने मंगलं ॥

भवं भव्यमितीरयति वनिताः श्रुत्वा वचः सादरं

पृच्छन्त्या किमिदं स सरिचर्हारिरसौ (!) तातेत्यवोचत्पदं ।

आनंदोदधिबीचिमग्नमनसा मात्रा पुनश्चुचिरे

लीलोल्हासितयोद्धविष्णुदशने कृष्णे सदा मंगलं ॥

इति श्रीमणिराममिश्रविरचिता वृत्तरत्नावली समाप्ता ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 151.

[H. T. COLEBROOKE.]

2703.

894. Foll. 232 (and 6 of index); size 15 in. by 5 in.; fairly good, modern Bengali handwriting; 8 or 9 lines in a page.

Cikitsādarpaṇa, a work on the treatment of maladies, by an unknown author.

In the disposition of the subject, and the descriptions of the different diseases, the author follows closely *Mādhava's Rāgviniścaya*. Of remedies he gives a vast amount, likewise drawn from other sources.

It begins: अथ जिह्वापरीक्षा वक्ष्यते ॥

जिह्वा पीता खरस्पर्शा स्फुटिता तीव्रमारुते ।
रक्ता श्यावा भवेत्पित्ते कफे शुभ्रा द्रवा घना ॥
कृष्णा सकष्टदा शुष्का सन्निपाताधिके तु सा ।
मिश्रिते मिश्रिता श्लेष्मा रिष्टे चक्रा(?)विवर्जिता ॥

इति जिह्वापरीक्षा ॥

धृत्वा मूत्रं समालोक्य कुर्यात्तस्य परीक्षणं ।
वाते तोयसमं मूत्रं रुद्धं बहुतरां भवेत् ॥ ०

It ends: इति चिकित्साद्वैते विज्ञाधिकारः ॥

चरणौ कर्कटस्यापि गोक्षीरेण प्रपाचयेत् ।
धनता(?)घनता) जायते तस्मिन् रात्रौ चरणलेपनात् ॥
दन्तानां कङ्काड्यौ(?)कुङ्काळ) हन्ति सत्यं सत्यं च पार्वति ।
कृष्णवर्णश्चेत्पुच्छस्य सन्ना(?) च कचोष्ठिता ।
तां बद्धा च गले दन्तकङ्काड्यौ हन्ति मानवः ॥

चिकित्साद्वैतश्चायं समाप्तः ॥

The index at the end extends only to fol. 124 of the text; the rest being apparently lost.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 144.

A *Cikitsādarpaṇa*, by *Divodāsa*, is mentioned in the *Brahmavaivarta-purāṇa*, Aufrecht, Cat. Bodl., p. 22a. [H. T. COLEBROOKE.]

2704.

57b. Foll. 50; size 10½ in. by 5½ in.; indifferent Devanāgarī writing, by two or three different hands, of about 1750 A.D.; twelve lines in a page.

Bhūpālavalabha, or *Bhūpacaryā*, notes on dietetics and pathology, by *Sundara Deva*, son of *Govinda Deva*.

The author seems merely to repeat the precepts of predecessors, frequently however, interlarding his text with paraphrases and comments on it; *Vāgbhaṭa* being occasionally referred to for further particulars. The MS. professes to contain only the first *adhikāra* of the work.

It begins: अथ षड्रुचर्या ॥ तत्र प्रथमं वार्धादयो दक्षिणायणं त्रय चतुर्वो विसर्गाख्या भवन्ति । तेषु वार्धायां वातकोपः शरदि पित्तकोपो हेमन्ते कफपित्तकोपः ०

The title of the treatise occurs in the following colophons: इति भूपालवल्गुभे देशिकवर्णविवेकः fol. 10a; इति भूपालवल्गुभे गार्भीयगुणागुणाः fol. 11a; इति सुन्दरदेवविरचिते भूपचर्या(चूडामणी suppl. in marg. by another hand)परनाम्नि भूपालवल्गुभे व्यायामविवेकः fol. 42a.

The MS. is in very poor condition, and a gap occurs between foll. 43 and 44.

Foll. 45-49 contain a chapter on the art of wrestling and the training required for those who want to practise it successfully. It is not clear, however, if this portion originally formed part of *Sundara Deva's* work, or if these leaves have only accidentally been inserted it. They are written in a different hand and are numbered in a different way from the others; nor is the subject brought to a proper termination in those five leaves.

This section begins: अथ व्यायामोत्तरं दिनचर्यायां मल्लविद्या । तत्र मल्लपुराणे कृष्णसोमेश्वरसंवादे ।

विद्यारंभणभे शुभे जहि सुतिथौ रंगक्षमायां कृतं

रागस्वस्ति कहेमकुंभविलसद्गुरैश्चतुर्भिर्मुतं ।

नानातोरणवैजयंत्यभिनवं वहेः मुकुंडातिगं

वेद्याढ्यं शतहस्तमंडपमलकुर्वन्ति मल्लार्थिनः ॥ १ ॥ ०

इति वृत्तसुन्दरे मल्लविद्यायां पात्रकथनतरंगः fol. 46b;

इति वृ० न० पंचांगमल्ललक्षणतरंगः fol. 47b; इति वृत्तसुन्दरे

पंचजातिमल्लस्वरूपतरंगः fol. 48b.

It ends after the first half of v. 18 of the next chapter.

The last leaf of the MS. begins: अथात्रवृद्धौ ॥^० five *śloka*s, followed by the colophon: इति अत्र-वृद्धौ ॥ इति गोविन्ददेवसुतसुन्दरदेवविरचिते भूपालवल्लभे चतु-चर्यायां वर्षेर्तुचर्याव्यवहृतिः प्रथमाधिकारः संपूर्णः ॥

The work is mentioned in Dietz, Anal. Med., p. 141. [H. T. COLEBROOKE.]

2705, 2706.

1439, 1440. Foll. 374 (besides 2 double leaves 142 and 172, and a *suddhapatra* to 116b); size 12 in. by 5½ in.; fairly written, in Devanāgarī, by three or four different hands, in the latter part of last century; 10-12 lines in a page.

Yogatarāṅgiṇī, a comprehensive work on dietetics and therapeutics, compiled, from various sources, by *Trimalla*, a Telugu Brāhman of Tripurāntakanagara. On the blank pages of the first and last leaves the work is called *Bṛihadīyogatarāṅgiṇī*, to distinguish it from the shorter version described under no. 2708.

The work is divided into paragraphs (*tarāṅga*) for each subject, of which the first portion—as far as fol. 108b—may be looked upon as a kind of treatise on practical chemistry. It gives a number of recipes for the preparation of food in connection with precepts for good diet, as well as prescriptions for the preparation of medicines used for different illnesses. The remaining portion is principally concerned with the diagnosis and treatment of all kinds of maladies.

It begins:

जयति जगति जनताजयहेतुः

सकलदुःखविनाशकारिणः ।

गणपतिरचलमुतामुखसिंधुः

प्रणतमनुजमुनिदेवतर्षुः ॥ १ ॥

कुचकलशपयोभिर्मेनया साधुसिक्त-

पुरमथनसुरद्रुस्तंबमालंबमाना ।

करकिसलयकांता मंदहासप्रसूना

फलानु फलमभीष्टकस्यवल्ली शिवा नः ॥ २ ॥

ब्रह्मादीनभिर्वंदे संदेहध्वान्तभास्करान् भिषजः ।

सुश्रुतचरकाचार्याचार्यावुच्चैश्च वैद्यके शास्त्रे ॥ ३ ॥

सर्वाधीदिरसैर्निदानसहितैरात्मानुभूतैर्मितैस्

तैलंगस्त्रिपुरांतकस्य नगरे योगैस्त्रिमल्लो द्विजः ।

नाम्ना योगतरंगिणीं ग्रथयति ग्रंथं ज्वराद्यामय-

श्रेणीपावककालजुष्टवपुषां नृणामिह श्रेयसे ॥ ४ ॥

अत्र ग्रंथे भूरितंत्राज्ञसारे सद्भिर्देवं दूषणं भूषणं नः ।

क्षिप्तं दग्धं घृष्टमष्टापदं हि ज्ञायामज्ज्ञामृच्छति स्वेच्छयैव

देहादुत्पद्यते पुंसः पुरुषार्थचतुष्टयं । ॥ ५ ॥

न नोरोगः स कस्यापि तच्छातिस्तु चिकित्साया ॥ ६ ॥

रोगपकार्णवे मग्नं यः समुद्धरते नरं ।

कस्तेन न कृतो धर्मः कां च पूजां न सो ऽहेति ॥ ७ ॥

क्षिचिद्धर्मः क्षिचिन्मैत्री क्षिचिर्दयः क्षिचिद्यशः ।

कर्मभ्यासः क्षिचिच्चेति चिकित्सा नास्ति निष्फला ॥ ८ ॥

अतो मम अमस्तोमश्चिकित्सायां जयत्ययं ।

संक्षिप्ता सरसा चर्यं संहिता भुवि जृभतां ॥ ९ ॥

जन्मांतरकृतं पापं व्याधिरूपेण बाधते ।

तच्छातिरौषधैर्दानैर्जैपहोमसुरार्चनैः ॥ १० ॥

हारीताम् ॥ रोगस्तु दोषवैषम्यं^०

A short outline of the contents of this work has been given by Dietz, in his Anal. Med., pp. 145-48.

The following list of authorities quoted will enable us to gain an idea of its relative position to other works of the same kind :

Ārogyadarpaṇa, fol. 126a ; *Kṛishṇātreyā*, fol. 12a ; *Kaumāratānta* by *Rāvaṇa*, fol. 349b ; * *Gorakshamata*, fol. 13a ; *Tīsaṭācārya*, fol. 3a ;

* Quoted likewise at full length in the *Gūḍha-bodhakasamgraha* — MS. 710 (no. 2673), foll. 209b, 212b, and in *Calakrapāṇi's Samgraha* — MS. 851 (no. 2674), foll. 137a, 141b. *Rāvaṇasūnuproktakumāratantra* in *Vaṅgasena*, MS. 1434, foll. 402b l. 5, 409b l. 2, 411a l. 6. Cf. also nos. 2679, 2682, 2698-9.

Pīyūshasāgara, foll. 86b, 110a, 120a; *Bauddha-sarvasva*, foll. 90b, 177a, 212b; *Bhadraśannaka*, fol. 13b; *Matimukura*, fol. 15a; *Yogarātnāvalī*, foll. 15a, 127a; *Yogaśataka*, fol. 125b; *Rasadarpaṇa*, fol. 12a; *Rasamañjarī*, foll. 110a, 112b; *Rasarātnapradīpa*, foll. 18b, 157a, 159a; *Rasārṇava*, foll. 90a, 168a; *Rasendra-cintāmaṇi*, fol. 90b; *Rājamārtanḍa*, foll. 160a, 373a, *Vasishṭhasaṃhitā*, fol. 6a; *Vasantarāja*, foll. 177a, 372a; *Vāgbhaṭa*, foll. 2a, 124a; *Vṛiddhavāgbhaṭa*, fol. 124a; *Vṛihadūtreyā*, fol. 20b; *Vaidyālaṃkāra*, fol. 13a; *Śārngadhara*, fol. 12a; *Śivāgama*, fol. 90b; *Sārasaṃgraha*, fol. 14b, etc.; *Sudhāsāgara*, fol. 113b; *Hārīta*, fol. 2a.

It ends :

काश्ये मांसरसोऽश्मरोषु गिरिभिद्भुल्लेषु सेतुत्वचा
मोक्षोऽस्य तु विद्वधौ जतुरसैर्हि ध्यामुनस्य(?) हितं ।
दाहे शीतविधिर्भगंदरगदे तूर्वालताश्चास्थिनी
घृष्टे रासभलोहितैः खरगदे मध्वन्तिर्तं पौष्करं ॥ ५ ॥

इति श्रीयोगतरंगिण्यां संक्षेपतः सर्वरोगचिकित्साकथकस्त-
रङ्गः समाप्तः ॥

In one place, fol. 316a, the title *Aśvinīku-mārasaṃhitā* seems to be substituted for the above in the colophon: इति श्रीअश्विनिकुमारसंहितायां मुखरागनिदानचिकित्साकथकस्तरंगः ॥ unless, indeed, this be nothing but the copyist's mistake, by inadvertently combining a quotation from the A. with the colophon of the *Yogatarāṅgiṇī*.

Cf. Rāj. Mitra, Bikaner MSS., p. 667, where the author is erroneously called *Vimalla*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2707.

1899. Foll. 16; size 12 in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing of 1809 A.D.; twelve lines in a page.

The last chapter of the same work, treating of the restoration of fading youth and flagging

virile power by artificial means (*vājīkarā yogāh**). It corresponds to foll. 358-72 of the preceding MS.

The MS. was acquired in Śaka 1731, by *Jayarāma Śāstrin*, surnamed *Sudarajōṣi*, of *Puṇagrāma*, from *Prasiddharāja-daivajña*.

Cf. Dietz, *Anal. Med.*, p. 160.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2708.

1074b. Foll. 53 (the first three of which were lost and replaced by five leaves in a more modern hand); size 13½ in. by 5½ in.; stiff, but clear, Devanāgarī writing of about 1730 A.D.; fifteen lines in a page.

Yogatarāṅgiṇī, in a somewhat shorter version, likewise ascribed to *Trimalla Bhaṭṭa*, son of *Vallabha*, grandson of *Śiṅgaṇa Bhaṭṭa* (a Telugu Brāhman residing at Benares), and brother of *Rāma* and *Gopa*.

It begins :

कपोलविगललोलदानपानीयपिच्छिलं ।

धमद्भ्रमरभाकारं वंदे द्विरदनाननं ॥ १ ॥

आपस्तंभारवेलोपनाम्नो(!)

धासो भासां कुंडपल्लीभवस्य ।

तैलंगस्य प्रीतिभाजो गिरिशे

काशीवासं कुर्वतो भूरिकीर्तः ॥ २ ॥

राजामात्यस्याव शिंघणभट्ट(? r. शिंघणभट्ट)-

स्यासीत्युक्तो वल्लभो वेदविद्यः ।

तस्यासीरन्(? ० भूवन्) सूनवो श्री त्रिमल्लो

रामो गोपश्चेति नाम्ना त्रयो जपि ॥ ३ ॥

* The term *yoga*, like *prayoga*, means a mixed, or compound, medicine, a *yukti* of different ingredients, as defined in an axiom on apothecary's weights and measures in the first part of this work (MS. 1439, fol. 11a):

न मानेन विना युक्तिद्वैव्याणां जायते क्वचित् ।

अतः प्रयोगकार्थं मानमत्रोच्यते मया ॥

तेषु चिमलभट्टेन नाम्ना योगतरंगिणी ।

चिकित्सा लिख्यते भूरिग्रंथेभ्यः स्वपराधिना ॥ ४ ॥

देहादुपपद्यते ° as above p. 955b, sl. 6.

Though the matter making up this version seems generally to be contained in the other, it also gives verses and quotations not found in the latter. Thus we notice quotations from *Cakradatta*, fol. 20a; *Cikitsākulikā*, foll. 18a, 53a, b; *Cikitsāḍḍipā*, fol. 33a; *Prayogapārijāta*, fol. 9b; *Rasaratnākara*, fol. 51b; *Rugvinīś-caya*, fol. 43b; *Rudratanta*, fol. 12b; *Vīrasaṃhāvaloka*, foll. 35a, 37a, b; *Vṛinda*, fol. 21a.

The MS. is incomplete at the end. In comparing it with the other version, we can trace its progress as far as fol. 317b, of MS. 1440, where it terminates rather abruptly, shortly after the description of the *lughukshūratulām*; another hand having pasted over the second half of the last line of fol. 53b a colophon, in which the work (*Yogataranī*) is wrongly ascribed to *Vaidyavallā*, son of *Śrīṅga*, mistakes which have crept into Dietz's account of the work, in his *Anal. Med.*, p. 149. [H. T. COLEBROOKE.]

2709.

1961. Foll. 380 (besides indexes); size 9½ in. by 6 in.; fair Devanāgarī writing of 1815 A.D.; fourteen lines in a page.

Yogaratanākara, an anonymous compilation on the cure of internal diseases, on the same plan as the *Yogataranī*, which it repeatedly quotes.

It begins :

शिवं हरिं विधातारं तत्पत्नीं तत्सुतानुदन् ।

नाना समस्तप्रत्यूहशतये संगलाय च ॥ १ ॥

अन्नदो जलदश्चैव सातुरस्य चिकित्सकः ।

त्रयस्ते स्वर्गनायाति विना यत्नेन (यत्नेन ed.) भारत ॥ २ ॥

रोगपंकार्णवे मग्नं यः समुद्धरते नरं ।

कस्तेन न कृतो धर्मः कां च पूजां न सो ऽर्हति ॥ ३ ॥

वैद्यः पुरोहितो मंत्री देवज्ञश्च चतुर्थकः ।

द्रष्टव्याः प्रातरैवैते नित्यं श्रेयोविवृद्धये ॥ ४ ॥

गतश्रीर्गणकान् द्वेष्टि गतायुश्च चिकित्सकान् ।

गतश्रीश्च गतायुश्च ब्राह्मणान् द्वेष्टि भारत ॥ ५ ॥

ज्योतिषं व्यवहारश्च प्रायश्चित्तं चिकित्सितं ।

विना शास्त्रेण यो ब्रूयात्तमाहुर्वैद्यघातकं ॥ ६ ॥

क्वचिद्धर्मः क्वचिन्मैत्री क्वचिदर्थः क्वचिद्यशः ।

कर्माभ्यासः क्वचिच्चेति चिकित्सा नास्ति निष्फला ॥ ७ ॥

जन्मांतरकृतं पापं व्याधिरूपेण बाधते ।

तच्छांतिरौपधैर्दानैर्जपहोमसुरार्चनैः ॥ ८ ॥

The fact that it begins with the same *versus memoriales* on the honourable calling of those who devote themselves to the alleviation of human ailments, and that such coincidences occur elsewhere in the middle and at the end of the work, has induced Dietz, in his *Anal. Med.*, p. 160, to declare the two works identical. That such, however, is by no means the case, a glance at the list of authorities quoted will show. Those most frequently referred to are *Vaṅgasena*, *Vṛinda*, and the *Yogasāra* (besides a *Yogasāgara* quoted fol. 139b). The others are:—

Anaṅgarāṅga, foll. 354b, 356b, 357a, 377b; *Aśvinīkumārasaṃhitā*, fol. 330b; *Ārogyadarpaṇa*, fol. 66a; *Cakradatta*, foll. 54b, 264b; *Candrasena*, fol. 265a; *Cikitsākalikā*, fol. 379a; *Cikitsāsāra*, foll. 168b, 170a, 171a, 174b; *Navaratnamālā*, foll. 73b, 152a; *Nirṇayasindhu*, fol. 73b; *Bauddhasarvasva*, fol. 155b; *Bhāvaprakāśa*, foll. 84a, 289b; *Bhoja*, fol. 253a, 297b, 343a; *Matimukura*, fol. 29a; *Mādhava*, fol. 49a; *Yogacintāmaṇi*, fol. 84a; *Yogataranī*, foll. 138a, 139a, 140a, 155a, etc.; *Yogapradīpa*, fol. 330b; *Yogaratanasamuccaya*, foll. 32a, 68a; *Yogaratanāvalī*, foll. 29b, 152b, 167b; *Yogasāta*, fol. 158a; *Ratna-*

pradīpa, fol. 118b; *Rasaratnapradīpa*, foll. 137a, 155b, 170b, 172b; *Rasaratnākara*, foll. 67b, 287b; *Rasārṇava*, fol. 140a; *Rasendracintāmaṇi*, fol. 111a; *Rājamārtanḍa*, foll. 124a, 169a, 255b; *Rudratāntra*, fol. 5a; (= *Yāmala*, fol. 6a?); *Līlāvātī* (on a question of arithmetic, fol. 9b); *Vāgbhaṭa* and *Vṛiddhavāgbhaṭa*, fol. 54a; *Vaidyajīvana*, foll. 56a, 86b; *Vaidyavilāsa*, foll. 56a, 86b; *Vaidyālaṃkāra*, fol. 29b; *Vopadevaśata*, foll. 183a, 202b; *Śaṅkaramata*, fol. 20b; *Śārṅgadhara*, foll. 29b, 68b; *Śivāgama*, fol. 39a; *Sūrasaṃgraha*, fol. 29b; *bhaṭṭāraka Hariścandra*, foll. 212b, 221a; *Hārīta*, fol. 339b; *Vṛiddhahārīta*, fol. 3a.

It ends : इति सर्वरोगेषु अनुपानानि ॥

यत्किञ्चिदौषधं वैद्यैर्देयं रोगानुपानतः ।

तत्तद्गुणकरं ज्ञेयमनुपानचलादिह ॥

यावद्भोगनि विवर्तमन्त्रेणोद्दिष्टं विद्योतते

यावत्समपयोधयः सगिरयस्तिष्ठन्ति पृष्ठे भुवः ।

यावच्चानिमिषं फणितेरास्ते फणामंडले

तावत् सद्भिषजः पठन्तु परितः श्रीयोगरत्नाकरं ॥

इति श्रीयोगरत्नाकरः समाप्तः ॥ शके १७३७ युवानामसंवत्सरे माघशुक्ल १४ इंदुवासरे ग्रंथः समाप्तः ॥ इदं पुस्तकं सिद्धेश्वरवैद्य अगटे(?) दे) बेलगुपुरस्थ स्वहस्तेन लिखितं ॥

Appended to the MS. are two copies of an index, on 10 and 14 leaves respectively.

The work has been carefully edited in the *Anandāśrama* series (Poona, 1889).

MS. 2511 contains another large work on the same subject, and with the same title, which, however, has nothing to do with the present one. It is written in a dialect standing in the middle between Hindi and Gujarāṭī, and is certainly not a translation of the present work. [DR. JOHN TAYLOR.]

2710.

704. Foll. 295, besides two of index; size 16½ in. by 5½ in.; fair, modern Bengali handwriting; nine lines in a page.

Oikitsāratnāvalī, or simply *Ratnāvalī* (as it is more commonly called in the colophons), a compilation from older sources on the treatment of internal diseases, by *Kavicanuṭra*, son of *Kavikarṇapūra*, and grandson of *Vaidyaviśārada*(?) of the *Dattakula*, a *vidyā* of *Sudhīra* on the banks of the Ganges. The author also mentions that he was the father of several sons, the eldest of whom was called *Kavivallabha* (whilst another, *Kavibhūṣaṇa*, is mentioned elsewhere), and that he wrote his work at *Dīrghāṅganagara*, in the Śāka year 1583 (A.D. 1661).

Although the author does not mention by name the authorities he has used, it is sufficient to say that in the introduction he has freely copied the *Carakasamhitā*, while later on, in the description of maladies, he has followed *Mādhava's Rūgviniścaya* from beginning to end.

It begins :

श्रीमद्गुरोश्चरणपङ्कजपांशुलेशं

क्लेशैककोपबहुदोषान्धोषवैजं(?) वीजं) ।

लोभ्यं परं परमपुण्यसहस्रलभ्यं

भव्यप्रदं भुवनभीतिभिदं भजे ॥ १ ॥

सम्यग्वेदविदो ऽपि यत्कलयितुं नार्हन्ति योगीश्वरा

यत्पादासुजमसुजोद्भवमुखा ध्यायन्ति जन्मावधि ।

आस्ते यत्समवेतमेतदखिलं ब्रह्माखडभायै ततं

खाने तन्मम संततं विजयतां कृष्णाभिधेयं महः ॥ २ ॥

आसीद्वैद्यविशारदः सुरधुनीतीरे सुधीरे परे(r.पुरे)

श्रीमद्भक्तकुलाब्जभास्करवरो गाम्भीर्यधियाकरः ।

हिखरीस्फुटपुण्डरीकपटनीकपूरपूरस्फुरत्-

कीर्तिः काव्यविचारचारुचतुरो विद्याविनोदाश्रयः ॥ ३ ॥

तत्सूनुः कविकर्णपूरसुकृती नानागुणालङ्कृती

तज्जातः कविकन्द एष सुधियो वैद्यानिदं याचते ।

नानातन्त्रकवीन्द्रसंयहर्ण संवीक्ष्य यत्किञ्चिदपि

तत्र स्तम्भवतां सतां मतिमतां धीरावधानक्षटा ॥ ४ ॥

चिकित्सायां बुभुत्सायामुत्सुका ये चिकित्सकाः ।

संक्षेपेण कृते तेषां कृतिरेषा मनोहता ॥ ५ ॥

संगृह्य ग्रन्थसिन्धोगुरुकुलकृपया साररत्नानि यत्नैर्
अस्या रत्नावली या विमलकुलवती गुम्फ्यते ऽस्मा-
[भिरैका ।

सा सद्गुणैर्वकीर्णा रुचिरतरपदा सम्यगर्थरूपेता
राज्ञामाज्ञारतानां सदसि निवसतां राजतां चारुकण्ठे
[॥ ६ ॥

ग्रन्थस्य ग्रन्थनश्रमेण गुरुणा यज्ञाव्यमुद्भाव्यते
तेन व्याधिमतां सतां शतशतं नश्यंतु तास्ता रुजः ।
किं तु प्रार्थनमस्मदीयमधिकं तेषां प्रसादोदयात्
मत्पुत्राः कविवल्लभप्रभृतयः कुर्वन्तु वंशोन्नतिं ॥ ८ ॥

ग्रन्थने यदिह दूषणं भवैत्
संविभाव्य निपुणैर्निरस्यतां ।
क्रूरतां यदि करोति पामरस्
तस्य वंशविभवैर्विनश्यतां ॥ ९ ॥

गङ्गातरङ्गलसदङ्गविहङ्गभृङ्ग-
रङ्गम्फुरत्सततगुञ्जितमञ्जुकुञ्जे ।
दीर्घाङ्गनामनगरे कृतगुम्फनो ऽयं
ग्रन्थः कृशानुवसुवाणशशाङ्गशाके ॥ १० ॥

धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं मूलमुत्तमं ।
रोगास्तस्यापहर्तारः श्रेयसो जीवितस्य च ॥

अथायुर्वेदोत्पत्तिः ॥ ०

The MS. ends without a colophon to the last chapter (*vishādāhikāragumphaṇa*). Of the index there is only a small fragment.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 137.

The Paris Library contains a MS. of a *Vaidyakaratanvālī* by *Kavicandra*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2711.

1677. Foll. 59; size 9½ in. by 3½ in.; large, clear Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; five lines in a page.

Notes on the pathology and treatment of fever, accompanied by occasional paraphrases and enlargements in some dialect of Hindi (perhaps that of Behar). Rather incorrect.

It begins (somewhat corrected):

या कुन्देन्दुतुषारहारधवला या शुभ्रवस्त्रावृता
या वीणावरदंडमंडितकरा जा (r. या) श्वेतपद्मासना ।
य[1] ब्रह्माक्षितशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वंदिता
सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाङ्मापहा ॥ १ ॥
रोगमादौ परीक्षेत ततो ऽनुज्ञरमौषधं ।
ततः कर्म भिषक् पश्चात् ज्ञानपूर्वं समाचरेत् ॥ २ ॥
विचार्य दोषौषधदेशकालवपुर्वयश्चापि . . . चिकित्से-
[द्विषगामयाज्ञानं ॥ ३ ॥

At the end another hand has added the title : इति मगधपरिभाषावैद्यकं समाप्तं ॥

See Dietz, Anal. Med., p. 136.

[H. T. COLEBROOKE.]

2712.

1949. Foll. 19; size 10½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of 1707 A.D.; nine lines in a page.

Trayodaśasannipātānām cūkītsā, a treatise on the diagnosis of fever and its treatment, by *Vaidyamathana Simha*.

Thirteen (or fourteen) different species of fever are distinguished, and their symptoms described in as many memorial verses at the beginning of each paragraph. These verses are substantially the same as those published separately at Colombo under the title of *Trayodaśasannipātalakṣhaṇa*; the differences in reading being, however, just considerable enough to establish two divergent channels of tradition in regard to them.

The treatise is supplemented (on foll. 15-19) by two additional chapters on the same subject, called *guṭīkādhikāra* and *sannipātakālīkā*.

It begins :

रोगग्रस्तशरीरशक्तिकरणौ विश्वप्रमोदप्रदौ
भक्तिप्रहसुरीषसेवितपदौ त्रैलोक्यचेष्टाविदौ ।
आयुर्वेदविशारदौ स्मितरुचाविद्योतमानाननौ
स्यातां तौ जगतः सुखाय सततं वैद्याद्यवद्याश्विनौ ॥ १ ॥

अङ्गस्त्रिगोष्ठाख्यैः कटुमधुररसैस्तायसे वा कपायैः
स्वाधुक्रोधातितीक्ष्णैर्गुरुतरपिशिताहारसौहित्यशीतैः ।
शोकध्यायानचिंतायहणवनितायंतसंगप्रसंगैः (!)
प्रायः कुप्यंति पुंसां मधुसमयशरद्वर्षेण संनिपाताः ॥ २ ॥

अथ चिकित्सा fol. 4a; इति संधिगचिकित्सा fol. 4b;
इत्यंतकचिकित्सा fol. 5a; इति रुग्दाहकचिकित्सा fol. 5b;
इति चित्तधर्मचिकित्सा fol. 6b; इति शीतांगचिकित्सा fol.
7a; इति तंद्रिकचिकित्सा fol. 7b; इति कंठकुञ्जचिकित्सा
fol. 8a; इति हारिद्रकचिकित्सा fol. 9b; इति भग्ननेत्र-
चिकित्सा fol. 10a; इति रक्तहीविचिकित्सा fol. 10b;
इति निहृकचिकित्सा fol. 11b; इत्यभिन्यासचिकित्सा fol.
13b; इति वैद्यमथनसिंहकृतत्रयोदशसंनिपातानां चिकित्सा
समाप्ता fol. 14b; इति गुटिकाधिकारो द्वितीयः fol. 15a.

It ends:

फलत्रिकामृता वा सातिका भूर्निर्वनिबजः ।

क्वाथः क्षौद्रयुतो हन्यात् पांडुपित्तासृकामलान् ॥ ५४ ॥

इति सन्निपातकलिका संपूर्णा समाप्ता ॥

संवत् १७ आषाढादि ६४ वर्षे शाके १६२९ प्रवर्तमाने
अषाढमासे कृष्णपक्षे ११ सोमवासरे लिखितं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2713.

1351E. Foll. 25; size 9 in. by 5½ in.;
careless Devanāgarī writing of 1733 A.D.; 9-11
lines in a page.

Trisati, otherwise known under the titles
of *Jvaratrisati* and *Vaidyavallabha*, a treatise
on fever, by *Śārngadhara*, son of *Devarāja*
Sukavi.

It begins: उदयगिरिशिरः स्यो° see Oxf. Cat.,
no. 755. Dietz, Anal. Med., p. 152.

Colophon: इति शाङ्गधरविरचिता त्रिशतिः समाप्ति-
मगमत् ॥ ° संवत् १७९० शके सोलाशे ५५ पंचावनरुधिरा-
रितानसं° माघे मासि कृष्णपक्षे तिथौ प्रतिपदौ (!) सोम्यवासरे
ग्रंथः समाप्तं ॥ लिखितं वैद्यविश्वनाथेन ॥

The blank page of the last leaf contains
the note: पुस्तकमिदं श्यामसुतवैद्यविश्वनाथेन लिखित्वा-
पदेवाय काश्यां दत्तं । श्रीशिवः प्रीयतां ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2714.

1643a. Foll. 32; size 9½ in. by 5 in.;
large, stiff Devanāgarī writing of 1793 A.D.;
six lines in a page.

Añjana, or *Añjanamūlāna*, a treatise on eye-
diseases, ascribed to *Agnireśa*. It begins:

अक्षोधातिमिरस्त्रिचक्षुषं भिषजां कृते ।

सूक्ष्मं करोत्यग्निवेशो ग्रंथमंजनमाख्यया ॥ १ ॥

See Aufrecht, Oxf. Cat., p. 310a; Rāj.
Mitra, Cat. of Bikaner MSS., p. 650; Dietz,
Anal. Med., p. 135.

Colophon: इत्यग्निवेशकृतमंजनिदानाख्यं (!) संपूर्णम् ॥
संवत् १७५० शाके १७१५ आषाढशुक्लद्वादशीरविचारे शन १२०१ ॥
इति पुस्तकं समाप्तं लिपितं श्रीमोतीराममिश्रशरवरीयाब्राह्म-
णशाः मोहदीपुर ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2715.

864b. Foll. 2; size 16 in. by 3½ in.;
folded to one half their length; modern
Bengali handwriting; eight lines in a page.

Dhātulakṣhaṇa, a treatise on the humours
and pulsation, ascribed to *Nārada*.

It begins: अथ धातुज्ञानं ॥

वामभागे तु नारीणां दक्षिणे पुरुषस्य तु ।

लक्ष्यं लक्ष्यते सर्वं शुभाशुभफलप्रदं ॥

सद्यःस्नातस्य भुक्तस्य क्षुत्तृणातपसेविनः ।

व्यायामश्नानदेहस्य सम्यङ्माडी न बुध्यते ॥

तैलाभ्यङ्गे प्रसुप्ते च भोजनान्ते तथैव च ।

तथा न ज्ञायते नाडी यथा दुर्गतरा नदी ॥

विलसति मणिवन्धे ग्रन्थिरङ्गुलमूले

तदधरणमिताभिस्त्यङ्गुलीभिर्निपीड्य ।

स्फुरणमसकृदेया नाडिकायाः परीक्षा

पदमनुष्ठुटिकाधोऽङ्गुलमूले तथैव ॥

इपङ्घिनसधृतकुर्पेरभागभाजि

हस्ते प्रसारितकराङ्गुलिसंख्ये च ।

अङ्गुलमूलपरिपश्चिमवामभागे

नाडीं प्रभञ्जनगतिं सततं परीक्षेत ॥

कुटिलाकुटिलारम्भा तनोति कुटिली गतिं ।

वातात्मिका गतिं धत्ते जलौकःसर्पयोरिव ॥

दाहं दधाना सर्वाङ्गे विशेष्य हस्तपादयोः ।
पित्तप्रकोपे सा नाडी काकमण्डूकयोरिव ॥
हंसस्येव कफोद्वेगे गतिं पारावतस्य च ।
कफान्विता स्मरूपा गतिं स्तंभां वितन्वती(!) ॥
गतिं धत्ते त्रिदोषाच्च नाडी तित्तिरिलावयोः ।
वातेन नाडी वक्रा स्यात् पित्तेनातन्द्रचञ्चला ॥
श्लेष्मणा च स्थिरा मन्दा संसर्गान्मिश्रलक्षणा ।
ज्वरवेगेन धमनी सोष्णा वेगवती भवेत् ॥
वातपित्तान्विता नाडी कौटिल्यलोलतान्विता ।
कफे सर्पगतिं धत्ते मिश्रिता द्वन्द्वजा स्मृता ॥
वातश्लेष्मान्विता नाडी मान्द्यकौटिल्यसंस्मृता ।
हंससर्पगतिं धत्ते मिश्रिता द्वन्द्वजा स्मृता ॥
पित्तश्लेष्मान्विता नाडी मान्द्यचाञ्चल्यसंयुता ।
गुरुद्रव्यभुजः स्थूलाः खराः खरभुजः पराः ।
स्निग्धा मिष्टभुजः ख्याता नाडी त्रये त्रयो(!) ॥ ०

It ends :

पादाङ्गुलगता नाडी चञ्चला यदि तिष्ठति ।
त्रिभिस्तु दिवसेस्तस्य मृत्युरेव न संशयः ॥
पादाङ्गुलगता नाडी सोष्णा वेगवती यदि ।
पञ्चभिर्दिवसेस्तस्य मरणं निर्दिशेद्बुधः ॥
एवं मृत्सादिभेदेन नाडी ज्ञेया विचक्षणैः ।
स्वर्गे ऽपि दुर्लभा विद्या गोपनीया प्रयत्नतः ॥

इति नारदकृतधातुलक्षणं समाप्तं ॥

[II. T. COLEBROOKE.]

2716.

2010b. Foll. 10 ; size 8½ in. by 5 in.; in-
different Devanāgarī writing of about A.D. 1700 ;
10-12 lines in a page.

Kālaśāstrānavicāra (and other medical tracts),
by *Śambhunātha*.

It begins : श्रीधन्वंतरये नमः ।

कालज्ञानं कलायुक्तं शंभुना तद्यभाषितं(!) ।
देहिनां ज्ञायते मृत्युः पङ्क्तिमैसैर्यथायतः ॥ १ ॥
कालः सृजति भूतानि कालः संहरते प्रजाः ।
कालः सुमेधु जागर्ति कालो हि दुरतिक्रमः ॥ २ ॥
काले देवा विनश्यन्ति कालेनासुरपुत्रगाः ।
नरेन्द्राः सवज्रीवाश्च सर्वे काले विनश्यन्ति ॥ ३ ॥

Chapter I. (34 *ślohas*) ends: इति शंभुनाथविरचिते
कालज्ञानविचारे वैदीके कालवर्णीनं नाम प्रथमसमुद्देशः ॥ ;
II. (23 *śl.*) ० साध्यलक्षणं द्वितीय[स]मुद्देशः ; III. (23 *śl.*)
इति कालज्ञानवैदिके विचारे मृत्युलक्षणं नाम तृतीयः समुद्देशः ;
IV. (14 *śl.*) नाडीलक्षणविचरणीनं नाम चतुर्थः ० ; V. (44 *śl.*)
० ज्वरस्थानविचरणीनं नाम पंचमः समुद्देशः ॥ इति कालज्ञानं ॥
अथ नाडीपरीक्षा ॥ ज्ञायुर्नाडी ० (20 *śl.*) ; अथ मूत्रपरीक्षा ॥
पश्चात्वे रजनीया ० (30 *śl.*) ; इति मूत्रपरीक्षा ॥ अथ दोष-
परीक्षा (4 *śl.*).

It ends: इति मूत्रपरीक्षायां दोषज्ञानं समाप्तोऽयं काल-
ज्ञानग्रंथः ॥

For the same tracts see Aufrecht, Oxf. Cat.,
no. 753. [Dr. J. TAYLOR.]

2717.

1608a. Foll. 29 ; size 19 in. by 3 in.;
(folded to half their length); fair, modern
Bengali handwriting ; six lines in a page.

Rājavallabha-Dravyaguṇa, a treatise on
hygiene, particularly with regard to food and
diet, and on the properties of various medica-
ments, by *Nārāyaṇadāsa Kavirāja*. [A.]

It begins :

परमानन्दसंदोहकन्दं भद्रकरं सती ।
इन्दिरामन्दिरं वन्दे गोपालं(गोविन्दं B) नन्दनन्दनं ॥
श्रीनारायणदासेन कविराजेन धीमता ।
प्रतिसंस्क्रियते द्रव्यगुणोऽयं राजवल्लभः ॥
प्रभातप्राह्णमध्याह्नापराह्णरजनीभवाः ।
इति पञ्च परिच्छेदाः षष्ठोऽप्यत्रौषधाश्रयः ॥
ब्राह्मणे मुहूर्ते चोत्तिष्ठेत् सुस्थो रक्षार्थेनायुषः ।
शरीरचिन्तां निर्वृत्य नैवं कर्म समाचरेत् ॥
स्वभावतः प्रवृत्तानां मलादीनां जिजीविषुः ।
न वेगान्धारयेद्द्वीरः कामादीनां च धारयेत् ॥
मेध्यं पवित्रमायुष्मलक्ष्णीं च विनाशयेत् ।
पादयोर्मेलमागीणां शौचाधानमभीक्ष्णशः ॥
कासः श्वासातिसारज्वरवमथुकटीकोठकुष्ठप्रकारान्
सूत्राघातोदरार्शःश्वयथुगलशिरःकर्णनासाक्षिरोगान् ।
ये चान्ये वातपित्तक्षयजकफकृता व्याधयः सन्ति जन्तोस्
तान्ज्ञानभ्यासयोगादपनयति पयः पीतमन्त्रे निज्ञायाः ॥

विगतघननिशीथे प्रातरुत्थाय नित्यं
यदि पिबति (नित्यं पिबति खलु B) नरो यो नास-
[रन्ध्रेण वारि ।

स भवति मतिपूर्णेच्छुषा तार्क्षितुल्यो
वलिपलितविहीनः सर्वरोगैर्विमुक्तः ॥
रात्रिमात्रनिशीथो ऽत्र घनो ऽप्यत्र पयोधरे ।
प्रातर्भुक्ता च मृद्वग्रं कषायं कटु तिक्तकं ॥
भक्षयेद्दन्तपत्रं दन्तमांसान्यवाधयन् ।
के ऽप्यत्र करवोराभ्रकरञ्जबहुलासनान् ॥

Ch. I. ends fol. 2b; II., fol. 7b; III., fol. 25a; IV., fol. 26b; V., fol. 27a; VI., fol. 29b.

It ends:

कषाया मधुरा रुक्षा वातघ्नी वंशलोचना ।
तुगाक्षीरी क्षयश्वासकासघ्नी मधुरा हि सा ॥
इति नानौषधगुणः ॥ इति द्रव्यगुणः समाप्तः ॥
See Rāj. Mitra's Notices, i., p. 265.

[H. T. COLEBROOKE.]

2718.

1093. Foll. 33; size folio, 13 in. by 8 in.; indifferent Bengali handwriting, on European paper; fourteen lines in a page.

An enlarged version of the *Rājavallabha*, having numerous verses and occasional glosses inserted in it.

After the above first three *ślokas*, it proceeds:

सार्धं चिकित्सितमधीतमनर्थं स्याद्
द्रव्यादि वेत्ति यदि नैव गुणागुणाभ्यां ।
पुष्टः सदा भवति वा स कथं नृपाणां
सो वा (!) चिकित्सितविधौ च भवितप्रपन्नः ॥

ब्राह्मणे मुहूर्ते उत्थाय सुस्थो रक्षार्थमायुषः ।
शरीरचिन्तां निर्वृत्य मैत्रं कर्म समाचरेत् ॥

मैत्रं मूत्रपुरीषोत्सर्गः ॥

स्वभावतः प्रवृत्तानां मलादीनां जिज्ञीविषुः ।
न वेगान्धारयेद्बिमान् कामादीनां तु धारयेत् ॥
मेध्यं पवित्रमायुष्यमलक्ष्मीकविनाशनं ।
पादयोर्गैलमार्गाणां शीचाधानमभीक्ष्णशः ॥ ०

Between the two hemistichs of the last *śloka*s extracted above (before के ऽप्यत्र ०) this MS. inserts a passage consisting of quotations from the *Nṛsiṃhapurāṇa*, *Vāsishṭha*, and *Sātātapi*.

Ch. I. ends fol. 3a; II., fol. 9a; III., fol. 28a; IV., fol. 29a; V., fol. 30; VI., fol. 33b.

After the final *śloka* of the preceding MS., this copy has an additional passage of more than two pages, beginning: अथ स्वर्णमाक्षिकादिगुणाः । and ending: इति रसमज्जादिगुणाः ॥ इति नानौषधगुणाः ॥

श्रीनारायणदासस्य कविराजस्य धीमतः ।

नानौषधपरिच्छेदः समाप्तो राजवल्गवे ॥

इति नारायणदासकविराजकृतो राजवल्गवद्रव्यगुणः समाप्तः ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 151.

[H. T. COLEBROOKE.]

2719.

2030. Foll. 404 (of which foll. 256, 261, 285, 299 and 365 are wanting; whilst 154 was passed over in numbering the leaves); size 12½ in. by 6½ in.; clear Devanāgarī writing, by at least three different hands, of about 1500 A.D.; 9-13 lines in a page.

Jñānabhāskara, a series of conversations between *Sūrya* and his charioteer *Arṇava* (*Kāśyapa*), on the evils of human existence, their causes and remedies.

It begins: नमः श्रीहयग्रीवाय ॥ श्रीगणेशाय ॥ ओं नमः श्रीसूर्याय ॥

आर्णवोऽयं बुधमनःकमलं स्वभाभिः

प्रध्वंसयन् वृजिनदुर्दिनमंतरस्थं ।

कल्पांतरोपचितकर्मविलोकहेतुः

स ज्ञानभास्कर उदेत्तु हृदयरे नः ॥ १ ॥

संदिग्धमाने संदिग्धे संधिस्थिति च चक्षुनि ।

ज्ञानमुद्भासयन्नेव जयति ज्ञानभास्करः ॥

गते मये स्वविषयानवाप्तज्ञानमंडले ।

पुरुषे ऽर्कशंभूते प्रविष्टे चाकर्ममंडले ॥

प्रणम्य शिरसा देवं भानुमंतं कृताञ्जलिः ।
प्रश्रयाचनतो भूत्वा अरुणो वाक्चमव्रवीत् ॥

अरुणः ॥

अहो मयो महाभागस्तपसा येन तोषितः ।
भगवानपि विश्वात्मा ददौ ज्ञानमतीन्द्रियं ॥
तदहं श्रोतुमिच्छामि त्वन्नः कमलवज्रभ ।
यदि श्रवं मया स्वाभिन् अनुग्राह्यो ऽस्मि चेन्नव ॥

श्रीसूर्य उ० ॥

इदं रहस्यं परमं ज्योतिषं (० पां W.) परमाद्भुतं ।
चक्षुर्भूतं हि देवस्य (वेदस्य marg., W.) सर्वशास्त्रो-
[त्तमोत्तमं ॥

यज्ञादिकालमंसिद्धिहेतुभूतं सनातनं ।
वेदार्थानां च सर्वेषां शुभकालप्रसाधनं ॥
बुद्ध्यादिप्रलयांतस्य कालस्योत्पत्तिहेतु च ।
अधीते य इदं नित्यं पवित्रं शुभकृद् द्विज ॥
स प्राप्नोति यशः सौख्यं धनं धान्यं यथेष्टिते ।
देहांते परमं स्थानं यत्सुरैरपि दुर्लभं ॥
ग्रहज्ञो ग्रहलोकेषु चिरकालं वसेन्नरः ।
त्रिस्त्रिंशद्वयं परं ब्रह्म सूर्यमंडलभेदकः ॥
प्राप्नुयान्नियतं स्थानं पुनरावृत्तिवर्जितं ।
त्रिस्त्रिंशद्वयो द्विजो दृष्टो हन्यादेनो दशाह्निकं ॥
सिद्धांतज्ञस्तु मासोत्थं तंत्रवित् पंचरात्रिकं ।
संहिताजन्मशास्त्रादिवेत्ता हंति दिनोद्भवं ॥
पातकं नृपतेस्तस्मात् ज्योतिषं पाचनं परं ।

अरुणः ॥

स्कंधाः के च त्रयः प्रोक्ताः शास्त्रस्यास्य च या प्रभो ॥
सिद्धांतसंज्ञया किं च संहिता चात्र क्रोच्यते ।
गणितार्थं च जन्मादिसाधनं किमिहोच्यते ॥

श्रीसूर्य उ० ॥

भृगुपुत्रावहितो भूत्वा विस्तरेण मयेरितं ।
ज्योतिषं परमं शास्त्रं व्याप्तं भेदैरनेकधा ॥
पैतामहं च सौरं च वासिष्ठं पीलिशं तथा ।
रोमकं चेति गणितं पंचकं परमाद्भुतं ॥
वेदैः सह समुद्भूतं वेदचक्षुः सनातनं ।
रहस्यं वेदमध्यस्थं स्मृतवान् प्र (corr. यत्) पितामहः ॥
तेन पैतामहं ज्ञानमाद्यं तच्छ्रुतिसंमितं ।
तेन दत्तं स्वपुत्राय वसिष्ठाय महात्मने ॥ ०

The introductory section, treating of astro-
nomical and astrological subjects, ends fol. 65a:
इति श्रीज्ञानभास्करे कर्मप्रकाशिके सूर्यारुणसंवादे प्राक्तनकर्म-
ज्ञानोपायनिरूपणं ॥

The rest of the work, as far as it goes,
deals exclusively with the different diseases
and maladies which are represented as the
fruit of our actions in a former existence
(vipāka), and have to be atoned for in this life.
The pathological descriptions are sometimes
very detailed, but the method of their cure
is entirely of the piacular order; medical
treatment being jealously excluded, and almost
every case being represented as *duṣkṛitsya-*
tama, and only to be approached by penance,
sacrifices and donations to the officiating
priests. In this respect, therefore, the work
is of a similar nature to those on *Vipāka*,
described under nos. 1763-68 above.

इति ० कर्मविषाके ० वृक्षपञ्चादिप्रकाशः fol. 7b; ० प्रा-
क्तनसंभवोपदेशः fol. 9a; कालप्रशंसाप्रकरणं fol. 14b;
दैवज्ञप्रशंसा fol. 15b; जन्मजातिविशेषविवेचनं fol. 18a;
० कर्मलक्षणप्रकाशः fol. 38b; उपायलक्षणप्रकाशः fol. 40a;
स्वप्नोपपत्तिप्रकाशः fol. 43b; ज्ञानविप्रशंसा fol. 47b;
वेदविद्विप्रसभाधिकारः fol. 49a; विप्रपारिपदे प्रतिग्रहप्रा-
यश्चित्तप्रकाशः fol. 56b; व्रतोपदेशप्रायश्चित्तप्रकाशः fol.
57b; व्याधिकर्मनिरूपणं fol. 60a; दोषकर्मज्ञव्याधिनिरूपणं
fol. 62a; प्राक्तनकर्मज्ञानोपायनिरूपणं fol. 65a;—
० व्याधिकारः fol. 76a; प्रमेहाधिकार fol. 84a; मूत्र-
कृच्छ्राधिकारः fol. 89a; अश्मरीरोगाधिकारः fol. 91b;
अतीसाराधिकारः fol. 98a; ग्रहण्यधिकारः fol. 109a;
अर्शाधिकारः fol. 111a; गुदरोगाधिकारः fol. 112a;
श्यासाधिकारः fol. 121a; अषमसाराधिकारः fol. 126a;
उदराधिकारः fol. 140b; गुल्माधिकारः fol. 144a;
व्रणाधिकारः fol. 187a; (उपदंशाधिकारः fol. 198b);
व्रणाधिकारः fol. 205b; पिठिकाधिकारः fol. 210b;
अंतर्वृद्धाधिकारः fol. 215b; लिंगदोषाधिकारः fol. 218a;
मुखरोगाधिकारः fol. 231a; तालुदेशाधिकारः fol. 232b;
जिह्वाधिकारः fol. 234b; शिरोरोगाधिकारः fol. 241b;
नेत्ररोगाधिकारः fol. 260b; रक्तपित्ताधिकारः fol. 263a;

वातरक्ताधिकारः fol. 267a; कुष्ठाधिकारः fol. 300a;
दहुरोगाधिकारः fol. 306a; हीनाग्न्याधिकारः fol. 312a;
अजीर्णाधिकारः fol. 315b; वातरोगाधिकारः fol. 353a;
मूत्राधिकारः fol. 358b; वाग्दोषाधिकारः fol. 362a;
कर्णदोषाधिकारः fol. 369a; शूलरोगाधिकारः fol. 375b;
शोफाधिकारः fol. 379b; विसर्पाधिकारः fol. 388b;
प्रदराधिकारः fol. 393b; क्लेयाधिकारः fol. 398b;
वर्दिरोगाधिकारः fol. 400b; उदावर्ताधिकारः fol. 402b;
आमवाताधिकारः fol. 404b; — the MS. breaks off
abruptly four lines after the completion of
this chapter.

For another MS. of the work see Weber,
Berl. Cat., p. 287. The British Museum also
possesses, in Or. 1254, a complete MS. in
466 ff., of which all after fol. 329 is new
matter not contained in our MS.; leading off,
in its latter portion, into *paurāṇik* legends,
with different interlocutors, regarding the
sun-god (e.g. *bhaviṣhyasāmbacarita*), etc.

Moreover, the introductory portion of the
British Museum MS., as far as fol. 37, although
identical in matter, differs completely from
this and the Berlin MSS.

[GAIKAWAR.]

2720.

1948. Foll. 187; size 9½ in. by 3½ in.;
good old Devanāgarī writing, by three different
hands; seven or (from fol. 165) eight lines in
a page.

Sisurakṣhārātna, a manual for the treatment
of children, by *Prithvimalla*, son of *Madana-*
pāla, and elder brother of *Māndhātṛi*.

It begins:

नमः सकलकल्याणभाजनाय पिनाकिने ।
नमो लक्ष्मीनिवासाय देवतायै गिरा नमः ॥ १ ॥
प्रवालद्रुमस्थद्युति ० ॥ २ ॥
यदिदिरानाथपुरंदरा ० ॥ ३ ॥
प्रकृष्टचलकुंडलस्तव ० ॥ ४ ॥

कांते कृतागसि ० ॥ ५ ॥

आसीदसीमगुणटाक ० ० श्रीरत्नपालनृपतिर्भुवनैकरत्न
तस्यात्मजो भरहपालो ० ॥ ७ ॥ [॥ ६ ॥

सुतो ऽस्य ० हरिश्चंद्र इति व्यधत्त ॥ ८ ॥

तस्यात्मजो भूदनुत्प्रतापः साधारणो भूमिपतिर्विद्वान् ।
बंधच्छिदां विरुदकीर्ति ० ॥ १० ॥ [० ९ ॥

See Aufrecht, Cat. Bodl., no. 653 (sl. 3-11);
and nos. 1763 above and 2746 below.

अस्यात्मजो श्रीमदनो तु नाम्ना

धात्वा च रूपेण च संगतार्थः ।

रोपारुणे चक्षुषि यद्विषयो

नितांतकांतारसमाश्रितो भूत् ॥ ११ ॥

यः कूपानारामान्धर्मायतनानि सन्निबन्धांश्च ।

कृत्वा स्वकीर्तिमेकामदौशन्मूर्तिभेदेन ॥ १२ ॥

परिशीलयता कलाकलापं

विदधानेन च भूरिशः प्रबन्धान् ।

मदनेन महीभृताथ येन

प्रथिता नूतनभोजराजकीर्तिः ॥ १३ ॥

पुत्रेषु सत्सुपि कलत्रयुगे ऽपि तस्य

पुत्रौ जगत्त्रयविसृत्वरकीर्तिपूरी ।

जातौ प्रियावतितरां प्रथमप्रसूती

नीतौ महोन्नतिमनस्यगुणैर्विनीतौ ॥ १४ ॥

उदारशीलौ सुमनोविलासमनोज्ञवृंदावनकेलिलौ ।

यशोदयावर्धितमंगलांगौ यौ रामकृष्णाविति संप्रतीतौ
यच्छैशवानुकरणं न युवा न वृद्धः [॥ १५ ॥

शङ्कोति कर्तुमपरः श्रुतसङ्ख्यो ऽपि ।

दानं निदानमखिलार्थिजनार्थसिद्धेः

कीर्तिर्दिगंतवितता च यतस्तदीया ॥ १६ ॥

अप्रतिमज्ञः पृथिव्यां पृथ्वीमल्लस्तयोरभूज्ज्येष्ठः ।

अपरो मांघातृगुणैर्मोधाता गीयते जगति ॥ १७ ॥

तनुते पृथ्वीमल्लः सोऽयं कलोप्यकलचरितश्रीः (?) ।

जगति हिताय शिशूनां शिशुरक्षारत्नसंज्ञकं संघं ॥ १८ ॥

प्रयोगसारप्रमुखगमेषु

प्रोक्तेषु शास्त्रेषु च सुश्रुताद्यैः ।

यदुक्तमेकत्र निबध्यते ऽस्मिन्

संघे मया तत्सल्लु बालतंत्रं ॥ १९ ॥

बालतंत्रं नाम बालकरखाथैर्न कर्माणि यथाभिधीयते
तदुच्यते । गर्भकोशाच्च प्रसवसमये विनिर्गताः । शोडशवर्षपर्यंतं

बालव्यपदेशं भजते । गर्भश्च स्त्रीपुरुषकृतजन्मांतरदुष्कर्मवशाच्च
जायते । ये चैवंविधाः पुरुषा याश्च स्त्रियस्ते सर्वे वंध्याव्यपदेश-
भाजो भवन्ति । अतो वंध्यानामपि गर्भसंजननाय वंध्याभिवेका-
दिविधिः प्रथममभिधीयते ॥ भविष्योत्तरे कान्तिकेय उवाच ॥ ०

The work consists of three chapters (*prakāśa*); viz.:—

I. *Garbhini-garbhakarashānirūpaṇa* :

इति भविष्योत्तरे वंध्याभिवेकविधिः fol. 7a; ib. घटि-
काभिवेकः fol. 8b; ib. रुद्रज्ञानं fol. 10b; इति प्रथमे
मासि गर्भिणीगर्भरक्षार्थं बलिः fol. 11a; इति प्रथमे मासि
गर्भवेदनाहरमौषधं fol. 11b; fol. 12 is almost wholly,
fol. 13a partly left blank (a leaf having prob-
ably been missing in the original MS.); इति
तृतीयमासि गर्भवेदनाहरमौषधं fol. 13a; चतुर्थे मासि
गर्भिणीगर्भरक्षार्थं देयबलिः fol. 13b; चतुर्थे^० औषधं fol.
14a; पंचमे^० fol. 15a; षष्ठे^० देयबलिः fol. 15b; षष्ठे^०
औषधं fol. 16a; सप्तमे^० देयबलिः fol. 16b; अष्टमे^०
fol. 17b; नवमे^० fol. 18a; दशमे^० fol. 19a; एकादशे^०
fol. 19b; द्वादशे^० fol. 20a; इति सुखप्रसवोपायः ॥ ०
fol. 20b.

II. *Bālakarakshānirūpaṇa*, chiefly on the
bālagrahas (demoniacal influences on children)
and the contrivances for averting their evil
effects; beg. fol. 21a:

उक्ता गर्भिणीगर्भरक्षार्थं गर्भप्रथमासादिषु बलयो गर्भवेद-
नाहरमौषधानि सुखप्रसवोपायश्च ॥ अथ बालरक्षाकराणि ॥
तत्र प्रयोगसारे नारायणीये च क्रियाकालगुणोत्तरानुसारेणा-
भिहितानि तान्यत्राभिधीयते ॥ ०

III. *Vaidyakoṭtanuśādhānirūpaṇa*, on
children's diseases and their treatment, beg.
fol. 65a :

ईशानस्य समाधिमास्थितवतो रमेण गंगां पयो

हास्यार्थं शिवयेरितश्चिरतरं पीत्वा गजास्यः शिशुः ।
शेवालभमतो जटाविशधिया नीलेः सुधांशोः कलाम्
आकषेत्तसकृत्कुरेण कुरुतात्कल्याणमव्याहर्तं ॥ १ ॥

शय्या यस्य भुवं चिभर्ति निखिली नाभी प्रसूते जगत्
आधत्ते प्रलयं निमेयरचना यत्नेत्रयोश्चित्रयोः ।

ततोपीकरतालिकाभिरभितो नृत्यद्वजं गोपतं (? गौ^०)

चिंत्वावेद्यश्चरित्रचारुचिरं पायान्पुराणं महः ॥ २ ॥ ०

अथ ज्वरचिकित्सा fol. 76b; इति ज्वरचिकित्सा fol.
82a; अतीसारचिकित्सा fol. 85b; ज्वरादिसारचिकित्सा
fol. 86b; अर्शचिकित्सा fol. 89b; भस्मकचिकित्सा fol.
90b; छर्दिचिकित्सा fol. 91b; तृष्णाचिकित्सा fol. 92b;
हिक्काचिकित्सा fol. 93a; कृमिचिकित्सा fol. 95b;
पांडुरोगकामलाचिकित्सा fol. 97a; क्षयचिकित्सा fol. 97b;
खरभेदचिकित्सा fol. 98a; अरोचकचिकित्सा fol. 99a;
मूर्छाचिकित्सा fol. 99b; दाहचिकित्सा fol. 100a;
कल्याणकघृतं^० चैलघृतं fol. 101a; सारस्वतं घृतं fol.
101b; उन्मादचिकित्सा fol. 102a; कूष्मांडकघृतं ib.;
पंचगव्यं घृतं^० कंसघृतं^० अपस्मारचिकित्सा fol. 102b;
रक्तपित्तचिकित्सा fol. 103b; राक्षापंचकं fol. 104b;
मापादितैलं fol. 105a; योगराजः fol. 106a; नारायणं
तैलं fol. 106b; प्रसारणीतैलं fol. 108b; महासुगंधतैलं
fol. 109a; वातक्यादचिकित्सा fol. 109a; मंजिष्ठादि-
क्वाथः fol. 110a; कैशोरुकं गुग्गुलु fol. 111a; आमवातः
fol. 112a; वातशूलं fol. 113a; पित्तशूलं fol. 113b;
त्रिलवणाढ्यं fol. 115b; सामुद्राढ्यं । शूलचिकित्सा fol.
116a; नाराचकं चूर्णं fol. 116b; उदावर्तनोहचिकित्सा^०
चित्रकाढ्यं घृतं fol. 117a; द्राक्षाढ्यं^० पिप्पल्याढ्यं^० पौषाढ्यं
घृतं fol. 117b; गुल्मचिकित्सा fol. 118b; महाघांडवं
चूर्णं । इति हृद्रोगचिकित्सा fol. 119b; मूत्रकृच्छ्रचिकित्सा
fol. 121a; मूत्राघातचिकित्सा fol. 121b; मूधाढ्यं घृतं
fol. 122a; अश्मरीचिकित्सा fol. 123a; foll. 123b
and 124a left blank; प्रमेहचिकित्सा fol. 125a;
मेदोरोगचिकित्सा fol. 125b; नारायणं चूर्णं fol. 126a;
चिंदुघृतं fol. 126b; पिप्पल्यादिक्वाथः fol. 127a; fol.
128 almost entirely left blank; ग्रीहोदरयकुदुदर-
चिकित्सा fol. 129a; पुनर्णवादिक्वाथः^० शोथोदरचिकित्सा
fol. 129b; पुनर्णवादिलेहः fol. 130b; शोथचिकित्सा
fol. 131b; शतपुष्पाढ्यं घृतं fol. 133a; विल्लाढ्यं चूर्णं ।
अंववृद्धिकुरंडद्रव्यचिकित्सा fol. 133b; गलगंडचिकित्सा
fol. 134b; वचाढ्यं तैलं fol. 135b; अजमोदाढ्यं^० गुजाढ्यं^०
कुजुंदरीतैलं fol. 136a; इति गंडमालाचिकित्सा fol. 137a;
यंथिचिकित्सा fol. 138a; अत्यर्बुदचिकित्सा fol. 139a;
वृद्धदारुचूर्णं^० वृद्धदारुकघृतं तैलं च । इति स्त्रीपदचिकित्सा
fol. 140b; गुग्गुलुतिक्तकं घृतं । विद्रधिचिकित्सा fol. 142b;
महागौराढ्यघृतं fol. 144b; चंदनाढ्यं यमकं । व्रणाग्निदग्ध-
व्रणचिकित्सा fol. 145a; कर्चूराढ्यं^० भस्मातकाढ्यं तैलं
fol. 145b; नाडीव्रणचिकित्सा fol. 146b; नचकाधिको

गुग्गुलुः । भग्नरचिकित्सा fol. 147b; उपदंशचिकित्सा fol. 148b; भूकदोषचिकित्सा ib.; नवकपायः fol. 149a; वज्रकं घृतं fol. 149b; कुष्ठपंचनिघाढ्यं चूर्णं fol. 150a; सिंदूरद्वयं तैलं ° अर्कतैलं fol. 150b; मरिचाढ्यं तैलं fol. 151b; ज्योतिष्मतीतैलं । कुष्ठचिकित्सा fol. 152a; दशांगो लयः fol. 152b; विसर्पचिकित्सा fol. 153a; उददंकोष्ठ-शीतपित्तचिकित्सा fol. 154a; चतुःसर्प चूर्णं fol. 155a; स्कंदपिप्पलियोगः । अम्लपित्तचिकित्सा fol. 155b; स्कंदपुराणे शीतलाष्टकं । मसूरिकाचिकित्सा fol. 158a; तंत्रांतरात् कुंकुमाढ्यं तैलं fol. 161a; भृंगराजतैलं fol. 162b; कौटभं तैलं fol. 163b; मनःशिलाढ्यं तैलं fol. 164a; मूषकतैलं fol. 164b; इति प्रसिद्धक्षुद्ररोगचिकित्सा fol. 165b; त्रिस्त्रांजनं fol. 167a; महात्रैफलं घृतं etc., fol. 168a; ° नेत्ररोगचिकित्सा fol. 170b; नासारोगचिकित्सा fol. 171b; कर्णरोगचिकित्सा fol. 173a; शिरोरोगचिकित्सा fol. 175b; मुखरोगचिकित्सा fol. 177b; प्रदरासामूत्रा-तीसारचिकित्सा fol. 178b; सर्पविषं fol. 179b; वृश्चि-कविषं fol. 180a; लूताविषं fol. 180b; कुङ्कुरविषं fol. 181a; कौटविषं fol. 181b; इति वरटीमक्षिकापिपीलि-कामंडूकमत्स्यजलौकाविषचिकित्सा fol. 182a; नखदंतविष-चिकित्सा fol. 182b; इति रसायनाधिकारः fol. 184b.

It ends :

प्रखालनं भगे नित्यं कृत्वा मलकचल्कैः ।

वृद्धापि कामिनी कामं बालेव कुरुते रतिं ॥

इति वाजीकरयाध्यायः ॥ इति पृथ्वीमल्लकृते शिशुरक्षारत्न-संज्ञके ग्रंथे प्रकटितवैद्यकतंत्रस्तृतीय एव प्रकाशः ॥ इति श्री-पंडितपारिजातकटारमल्लेयादिविरुद्रराजीविराजमानश्रीमदन-पालपुत्रेण पृथ्वीमल्लेन कृते शिशुरक्षारत्ने वैद्यकोक्तौषधादिनि-रूपणं नाम तृतीयः प्रकाशः समाप्तः ॥

A different hand has added the date : संवत् १५२६ वर्षे फाल्गुणशुदि १४ सोमे ॥ [DR. J. TAYLOR.]

2721.

96a. Foll. 7; size 10 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Rasamañjarī, a work on quack medicines and prognostication, by Śālinātha, son of paṇḍita Vaidyanātha. Incomplete.

The MS. comprises part of the 8th, and the whole of the 9th, and 10th *adhyāyas*, with which the work seems to come to an end.

It begins : अथ केशानामंजनमाह ॥

त्रिफलालोहचूर्णं तु वारिणा पेपयेत्सर्वं ।

द्वयोस्तुत्येन तैलेन पपेन्मृद्वग्निना क्षणं ॥ १ ॥ ° ८ ॥

इति रसमंजरी नेत्रांजनकथनं नानाष्टमोऽध्यायः ॥

Adhy. IX. beg.: अथ वीर्यस्तंभनं ॥ कर्पूरं टंकणं मृतं ° *vīryastambhana, liṅgavardhana, śhaṇḍatranāśana, strīvaśīkaraṇa, bhāgasamhāraṇa, śtanuḍṛi-ḍhīkaraṇa, bandhyākaraṇa, bandhyātranirpīti, garbhapātānivarāṇa, sukhaḥprasavayoga.*

Adhy. X. beg.:

अथ कालस्य विज्ञानं कथयामि यथाश्रुतं ।

जीवनं मरणं योगि(r. °गो) यतो यानाति(r. जा °)

[निश्चितं ॥ १ ॥

kāla-jñāna and chāyāpuruṣaślakṣhaṇa.

Colophon : इति श्रीपंडितवेद्यनाथपुत्रशालिनाथविर-चितायां रसमंजरी कालज्ञानादिकथनो नाम दशमोऽध्यायः ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 136.

[H. T. COLEBROOKE.]

2722.

1540b. Foll. 112; size 10½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī in 1699 A.D.(?); eleven lines in a page.

Rasaratnasamuccaya, a work, in 27 chapters, on the preparation of medicines, particularly from inorganic substances, and on their practical use in different maladies, compiled by the "son of *Sinhagupta*," i.e. *Vāybhata* the younger, grandson of *Vāybhata*. [A.]

It begins :

यस्यानंदभवेन मंगलकलासंभावितेन स्फुरद-

धास्य सिद्धरसामृतेन करुणावीक्षामुधासिंधुना ।

भक्तानां प्रभवप्रसङ्गतितरारागादिरोगाः क्षणाच्च

क्षीतिं याति जगत्प्रधानभिपजे तस्मै परस्मै नमः ॥ १ ॥

आदिमंश्चंद्रसेनश्च लंकेश्च विशारदः ।

कपाली मणिमांडवी भास्करः सूरसेनकः ॥ २ ॥

रत्नयोपश्च शंभुश्च सात्विको नरवाहनः ।
इंद्रो गोमुखश्चैव कंबलिर्बलिरेव च ॥ ३ ॥
नागार्जुनः मुरानंदो नागबोधियशोधनः ।
खंडः (चंडः B) कापालिको ब्रह्मा गोविंदो लुंपको
(ल्यको B, लंपको C) हरिः ॥ ४ ॥

सप्तविंशतिरस्यका रससिद्धिप्रदायकाः ।
रसकुंडुरो (०शो B, C) भैरवश्च नंदी खड्गदभैरवः ॥ ५ ॥
मंथानभैरवश्चैव काकचंडीश्चरस्तथा ॥ ६ ॥
वामुदेव चृष्मशृंगः क्रियातंत्रसमुच्चयी ।
रसेद्रुतिलको योगी भालुकिर्मेलाह्वयः (०निधि-
[लाह्वयः B, ०मेलयाह्वयः C) ॥ ७ ॥

महादेवो नरेन्द्रश्च रत्नाकरहरीश्चरी ।
एतेषां क्रियते ऽन्येषां तंत्राख्यालोच्य संग्रहः ॥ ८ ॥
रसानानागयमनां चिकित्सार्थोपयोगिनां ।
मूलानां सिंहगुप्तस्य रसरत्नसमुच्चयः ॥ ९ ॥
रसोपरसलोहानां यंत्रादिकरणानि च ।
शुद्धिः सत्त्वं द्रुतिर्भस्मकरणं च प्रचक्ष्यते ॥ १० ॥

It ends :

व्याधिमृत्युजरायस्तेदुःखप्रायेः सुखार्थिभिः ।
किं पुनः निपजो मर्त्यः पूज्याः स्युर्नैतिशक्तिः ॥

इति रसरत्नसमुच्चये सप्तविंशोऽध्यायः । शके १५८५ संवत्
१७५६ माघसुदिपंचमीवारे बुधवारे पुस्तकं संपूर्णं ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., Cod. xxviii., p. 138.
[H. T. COLBROOKE.]

2723.

85. Foll. 150 (numbered 148, foll. 41 and 67 being double); size 10 in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; foll. 69-150 by a different hand from the rest; twelve lines in a page.

Rasaratnasamuccaya. [B.]

It ends : व्याधि० ॥ इति रसरत्नसमुच्चये सप्तविंशोऽध्यायः ॥

रसरत्नसमुच्चयो मयत्

रचितः साधु नितांतमाद्रियतां ।

सुधियो यदि पियते ऽत्र दोषः

अचिदहेति ममाप्यलं विसोदुं ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 134.

[H. T. COLBROOKE.]

2724.

2175. Foll. 163 (numbered 157; foll. 15, 16, 93, 94, 112, 113 being double); size 11 in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work. [C.]

After the final *śloka* of the preceding MS., this MS. adds a second colophon: इति वैद्यमति-संशुग्नस्य सूनोर्वाहटाचार्यस्य कृतौ रसरत्नसमुच्चयः ॥ Here the author's name, often spelt *Vābhaṭa*, is further prakritized to *Vāhaṭa*. Cf. *Bāhaṭa*, quoted by *Mallinātha* on *Raghuvamśa* III. 1, 2, 6; Oxf. Cat., p. 113b (printed *Vāhvaṭa* in some editions).

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 152. [GAIKAWAR.]

2725.

1956. Foll. 73; size 10 in. by 5½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 11 or 12 lines in a page.

Kautukanirūpaṇa (?), or *Kautukaprayoga* (?), a treatise on quack medicines and spells, and their miraculous power in effecting cures and the fulfilment of one's desires.

The title of the work is not given (except that the donor seems to have called it *Oikitsā-grantha*); the above being conjectured from the leaf-mark of the next MS.

It begins (somewhat corrected):

व्यामोहप्रथमौषधं मुनिमनोमुक्तिप्रवृत्त्यौषधं

दैत्येद्रुतिंकरौषधं त्रिभुवने संजीवनैकौषधं ।

भक्तातिप्रशमौषधं भवभयप्रध्वंसनैकौषधं

श्रेयःप्राप्तिंकरौषधं पिव मनः श्रीकृष्णादिव्यौषधं ॥

पूर्वं तावत्तीतिचिकित्सा । संपादितविधिराज्यस्यैवता राज्ञा व्यसनानि निरस्य कौतुकावलोक[ने]नैव कालयापनेनैव (om. B.) कर्तव्यमित्युक्तमवबुध्यातः प्राप्तावसराणि कौतुकानि संक्षेपतो निरूप्यते ॥ तानि च कौतुकानि विविधान्यैरूपणि शब्दरूपाणि च । तत्रार्थरूपाणि संभनवशीकरणाजिकरणा-कृत्रिमवस्तुकरणवृक्षदोहदादिभेदानि बहुप्रकाराणि शब्दाधी-लंकारालंकारकृतगद्यपद्योभयात्मककाव्यरूपाणि । तत्रार्थालंकारवतां

काव्यानां पंडितापंडितसारखेन (r. ० साधारण्येन) कौतुककरत्वा-
भावादतिविसृतत्वा[त्] न्युपेक्ष्यशब्दालंकारवत्स्वपि हठादेव सर्वे-
षामपि कौतुकव्यवहारविचित्रबंधप्रहेलिकाविभक्त्या विश्ववैका-
क्षरप्रभृतीनि (see below) कश्चित् ॥ ति चन (? r. कति चन)
प्रसूयते (!) उभयविधानामपि कौतुकावग[त]त्वात् कौतुकत्वं
समानमेव । तत्रादौ अर्थरूपाण्युच्यते ॥ तत्र च कौतुकप्रयोक्ता पर-
कृतप्रतिकूलसंभावनया स्वशरीररक्षणपूर्वकमेकं कौतुकानि (!)
प्रयुज्यते ॥ तत्र शरीररक्षणं ॥

नासारं ध्वजं लिप्त्वा गोघृतेन ततो मुखे ।
क्षिपेद्विषफलं यच्च कुयोर्गैर्न हि बाध्यते ॥
तगराजितनेत्रो वा तगरेणाथ धूपितः ।
पूर्वं रक्षाविधिं कृत्वा पश्चात्कौतुकमाचरेत् ।
विना रक्षाविधानेन यः करोति स सीदति ॥

तद्यथा । प्रायशो हस्तलाघवादिमूले किंचित्कौतुकप्रयोगेषु
प्रथमप्रेक्षदृष्टिबंधनं (!) कुर्वीत । तत्प्रकारस्तु ।

श्मशाने तरुमूले च कुर्यात्पादांगुलीयकं ।
मृत्तनिर्माल्यसंयुक्तं रक्तसूत्रेण वेष्टयेत् ॥
तेन निःशेषलोकस्य दृष्टिबंधः । मयूरशिखा (!) ।
घूर्णतालकपंचांगं कनकेन युताथवा ॥
मुद्रिका सर्वलोकस्य पादस्या दृष्टिबंधकृत् ।
स्वपादे धारयेदेनां पश्चात्सिध्यति कौतुकं ॥

संग्रामे जयः । ०

अथ खड्गस्तंभः fol. 3a; अग्निस्तंभः fol. 3b; संगारभक्ष्यं
fol. 4a; तप्तदिव्यस्तंभः fol. 4b; तप्तघृतस्तंभं ib.;
अश्वनिस्तंभः fol. 5a; जलस्तंभः fol. 5b, etc.; बीजस्तंभः
fol. 6b; अथ वशीकरणभेदाः fol. 8a; राजावश्यप्रकारः
ib.; स्त्रीवश्यं ib.; पतिवश्यं fol. 10a; गजवश्यं fol.
10b; अथ वाजीकरणं fol. 11a; अथ कृत्रिमवस्तुकरणा-
धिकारः fol. 23b; इदानीं पादपदोद्दहमुच्यते fol. 37a;
etc. [विचित्रबंधाः ।] छुरिकाबंधः ।

श्रीपते पादपदे ते शरणं मे दयां कुरु ।
रक्षोवारिजनीहार मास्याज्जदिवाकरः (!) ॥

अथ हारबंधः १० fol. 62b; अथ प्रहेलिका । तत्र क्रिया-
गोपकं ।

स्तनजघनभरालसातिमंदं (or स्तनज ०)

गमनमिदं मंदिरालसेखणायाः ।

कथमिव सहसा विलोकयंतो

मदकलमानसवृत्तयो युवानः ॥

प्रातः प्रातः समुत्थाय द्वौ मुनी कुंभसंभसा ।

अत्र क्रियापदं गुप्तं यो जानाति स पंडितः ॥

कर्तृगोपकं यथा १० fol. 63a; विभक्तिश्लेषः fol. 63b;
भाषाश्लेषः fol. 64a; एकाक्षरं यथा । न नो नुन्नो नुन्नो
नोना नानाननाननु । न नानुन्नो नो नानेना नुन्ननु ॥ द्वाक्षरं १०
ib.; अथ वंध्यास्त्रीणां संतानकरणं fol. 66a; इत्यर्थकौतु-
कानि ॥ अथ शब्दरूपाणि कौतुकानि । तत्र विचित्रबंधेषु
चक्रबंधो यथा ।

सत्त्वं मानविशिष्टमाजिरभसादालंब्य भयः परो

लम्बागक्षपशुद्धरुद्धनृतरः श्रीवत्सभूमिर्मुदा ।

मुक्ता काममपास्तभीषरमृगव्याधः सनानंदरे

देवाद्यैः समकालमश्रमुदयारोपेस्तदा न स्मरे ॥ ० fol.

It ends: अथ विषप्रतीकारः ॥ [70b.]

पुष्पे पुनर्नवानूलं पिष्ट्वा तोयेन यः पिबेत् ।

अष्टं (? रिष्टं) नायाति तत्पार्श्वे वृश्चिकाशी (r. ० ली) वि-
10 *śloka*s ending:— [पादयः ॥ ०

तातं गमलजातेन शिलेंद्रेण फलानि च ।

बहुवार[स्य] वृक्षस्य निर्मिता गुटिका धुवं ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 160, Cod. lxxxiv.

[J. TAYLOR.]

2726.

2072a. Foll. 37, one of which (27) is
wanting; size 11½ in. by 5½ in.; fair, modern
Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

The same work; incomplete. The leaves
are marked कौ०

The MS. breaks off abruptly in a *śloka*
occurring on fol. 49b, l. 6, of the preceding
MS. It is also shorter in some parts, whole
pages of matter contained in the other MS.
being omitted. Thus, on the first page, there
occurs a lacuna, extending from बंधप्रहेलिकाविभक्त्या
(col. a, l. 3 above) to shortly before अथ जलस्तंभः
(ib., l. 25). [CHAKRAWARTY.]

2727.

2010a. Foll. 13; size 8½ in. by 5 in.; in-
different Devanāgarī writing of about A.D. 1700;
10-12 lines in a page.

Saṭuśloṭī, a treatise, in 100 stanzas, on the composition of medicated powders, pills, electuaries, etc.; by *Vopadeva*, son of *Keśava*, and disciple of *Dhaneśa*.

It begins: भैषज्यद्विजतारकाधिपतिरप्येति शिक्षयः (!) स्त्रीणां: °

For other MSS. see Aufrecht, Oxf. Cat., nos. 756, 757; Weber, Berl. Cat., no. 978; Burnell, Tanjore MSS., p. 67a.

It ends: चक्रेचंद्रकलामुगोपितश्लोकपदोद्भासिनी (!)

स त्रैलोक्यकर्षोद्भूतद्रविलकः श्रीबोपदेवः कविः १०० ॥

इति श्रीबोपदेवविरचिता शतश्लोकी समाप्ता ॥

[DR. J. TAYLOR.]

2728.

42b. Foll. 30; size 9½ in. by 4 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Pākāvalī, a compilation on pharmacology, containing prescriptions for the preparation of different concoctions (*pāka*); with a Hindī translation of the ingredients embodied in a *Tikā* following the description of each *pāka*.

It begins: अथ पाकावली लिख्यते ॥

कषिककुः प्रस्थमेकं क्षीरद्रोणे विपातयेत् ।

घृतस्य कुडवं (!) दद्यात् शिताद्विप्रस्थमादिशेत् ॥ १ ॥

It ends: इति विजयापकः ॥ इति श्रीपाकाध्याय समाप्तं ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 139.

This MS. is followed, in the same volume, by a Hindī medical treatise called *Rāmaṣinoda*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2729.

2098d. Foll. 27, one of which (15) is wanting; size 7½ in. by 4 in.; logibly written, in Devanāgarī, by two or three different hands, about 1600 A.D.; 8-11 lines in a page.

[*Pākāvalī*], a similar series of pharmaceutical recipes, with directions for their use in different maladies. Incomplete and incorrect.

It begins: अथ लिङ्गादि (r. लवंगादि) पाकः [.] लिख्यते । °

प्रस्थार्धं देवकुसुमं गन्धं दुग्धं च मानकं ।

घृतप्रस्थार्धसंयुक्तं शर्कराप्रस्तमेव च ॥ १ ॥

शनैर्मग्निपाचितं चूर्णे तानि क्षपयेत् (!) ।

एतत् चूर्णप्रदातव्या नीलोत्पलं एलचंदनं (!) ॥ २ ॥

The successive *pākas* are named after the principal ingredient, many of which appear in a Persian-Hindustani form.

It ends: इति अगस्ताहरीतकीपाकः ॥

The above collective title is inscribed in pencil on the first page. [GAIKAWAR.]

2730.

1351A. Foll. 18; size 10 in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the latter part of last century; eleven lines in a page.

Kalpatalā, a treatise on quack medicines prepared from various plants. [A.] Very incorrect.

It begins: अथ औषधीकल्पः ॥

[पट्टिशवर्षदेशीय पुमान्कुर्वीद्रसायनं ।

पंचाशद्वर्षिको वापि कृत्वा तत्रावसीदति ॥ १ ॥

अथ लक्षणाकल्पः ॥ marg.]

कृष्ण (शुक्ल B, orig. A) पक्षे चतुर्दश्यो गुरुपुण्ये इय [लक्षणां ।

स मंत्रं तु समुच्चार्य सोपचारं समुद्धरेत् ॥

अथ सर्वार्थसाधिनिलक्षणायै (सर्वार्थसाधिनिलक्षणे marg. corr.) स्वाहा ॥

शुभं तन्मूलमादाय कृष्णोन्मत्तफलस्थितं ।

त्रिदिनं तु सप्तश्लेष्म मंत्रेणानेन वश्यकृत् ॥

रोचनालक्षणा मूलं चंदनं कुंकुमं [समं marg.; गुरु-
मुखले पादितं सर्वं विशेषात्तरमोहनं ॥ [कुंकुमं B]

वशी नमो नमः ॥

तन्मूलमेव स्वर्णार्ण्यं हारसभाविनं ।*

तद्भूपधूपितं धूपं दद्यात् सद्यो विमुह्यति ॥

* Thus corr. A (? स्वर्णं स्याद् ध०); तन्मूलं मूल-
मेवाप्यं B, orig. A.

ईश्वरीकल्पः ॥ ओ ईश्वरी सर्वदानववर्शं करो तारासा-
धनीयै (!) स्वाहा इत्यमुना मंत्रेण संवेद्य गुटिकां संप्रपूजयेत् ०

अथ पलाशकल्पः fol. 2b; अथ कृष्णहरिद्राकल्पः ib.;
अथ कटुरोहिणीकल्पः 3a; अथ अश्वगंधाकल्पः ib.; etc.

It ends :

सर्वेषां विषक्रीडानां वारिनस्येव (!) नश्यति ।

स्यावरं जंगमं वापि कृत्रिमं चापि यद्विषं ॥

अजीर्णं विविधं भूतं पुष्पं च सर्वेषां स [ह B] ।

वारि नश्यति (!) सर्वत्र विषनाशनम् ॥

इति श्रीकल्पलता शिवेन प्रोक्ता समाप्ता ॥

The outside page of the last leaf has the
title वैद्यकल्पलतासं० written by another hand.

[H. T. COLEBROOKE.]

2731.

1351D. Foll. 30; size 10 in. by 4½ in.;
indifferent, modern Devanāgarī writing, 8-11
lines in a page.

The same treatise. [B.]

This copy was apparently made from the same
MS. as the preceding one, if not from that MS.
itself, before corrections had been made in it.

On fol. 1a another hand has written the
title औषधीकल्पसं० (which, in point of fact, is
merely the first subject of the treatise); and
the leaves are marked औष० कल्पः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2732.

2071a. Foll. 60; size 11 in. by 5½ in.;
good, modern Devanāgarī writing; nine lines
in a page.

Ayurvedamahodadhi, or a chapter from it,
called *Annapānavidhi*, treating of dietetics and
articles of food, by *Sushenadeva*.

It begins :

नत्वा धन्वंतरि देवं गणाध्यक्षं दिवौकसं ।

अन्नपानविधिं वक्ष्ये समस्तमुनिसंमतं ॥ १ ॥

चतुर्दिवसामधे (?)

तान्नीये (sic AB; ? r. तान्नीये) निपुणा वदंति जलदं
[तस्माद्विशीये शरत्

पूर्वैः शैशिरिकस्ततो हिमचतुः] सूर्योदयाद्यन्तः ।

मध्याह्ने च तथा वदंति निपुणा ग्रैष्णीचतुः स्यात्ततो

वासंतो कथिता चतुस्तु मुनिभिः पूर्वोक्तमेवं सदा ॥ २ ॥

हरीतकीगण ।

पीयूषं पिबतो विहंगमपतेर्ये बिंदवो विच्युताः

तेभ्यो भूदभया दिवाकरकरश्रेणीव दोषापहा ।

कार्लिंदीव बलप्रहर्षजननी गंगेव शृङ्गिप्रिया

वहेर्दोषिकरी घृताहुतिरिव क्षोणीव नानारमा ॥ ३ ॥ ० ६ ॥

मुखेन देव उवाच ॥ तत्रादौ सकलसंजीवनद्रव्यप्रधानवारिगुणाः

कथ्यंते ।

खादुपाकरसंशीतं त्रिदोषशमनं तथा ।

पवित्रमतिपथ्यं च गांगं वारि मनोहरं ॥ ९ ॥ ०

इत्यायवेदमहोदधी श्रीमुखेन कृते पानीयगुणाः समाप्ताः
fol. 8a; इत्या० जलादियासस्य विधिः fol. 9a; इत्या०
क्षीरवर्गः fol. 12a; ०दधिवर्गः fol. 14b; ०तक्रवर्गः fol.
16b; ०घृतवर्गः fol. 18b; ०तैलवर्गः fol. 19b; मधुवर्गः
fol. 20b; ०इक्षुवर्गः fol. 22b; etc.

It ends (with some obvious corrections in
the stanza): इत्यायवेदमहोदधी श्रीमुखेन देवविरचिते
अन्नपानविधिः समाप्तः ॥

एकोऽंशो रुचकादुभौ मरिचतः शुद्ध्यास्तयो जीरका [च.]

चत्वारो ऽर्धकृतास्तमुद्रलवणाद्भागस्तथा सिंधयात् ।

चूर्णं सिंहलभृञ्जा निगदितां तक्रेण संयोजितां

गुल्माध्मानविषूचिकामयहरं स्याद्भोजनार्थं सदा ॥ १ ॥

इति श्रीमुखेन संपूर्णं समाप्तिमगमत् ॥

Owing to the interchange of प and ख, so
common in MSS., the author's name has been
sometimes erroneously taken to be *Śrīśukha*,
or even *Śrīmukha*. According to Fitz-Edw.
Hall, Pref. to *Vāsavadattā*, p. 52, a *Sushena*
was the son of King *Prabhākara-vardhana*'s
physician.

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 154.

[CAIKAWAR.]

2733.

1944. Foll. 50; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Āyurvedamahodadhī. [B.]

In this MS. also the author's name is spelt *Sukheṇa* throughout; and *Sukheṇa* in the title on fol. 15b. The leaves are marked मुख^०, sometimes मुख^० J. TAYLOR.

2734.

2623. Foll. 52; size 11 $\frac{1}{2}$ in. by 8 $\frac{1}{2}$ in.; coarse Indian paper; modern Telugu handwriting; 15-18 lines in a page. Rather incorrect.

Rasapradīpikā, a treatise on drugs, with a partial commentary, by Maṅgalagiri Sūri, son of Jagannātha, of the *Gelavaṅgala-vamśa*.

A. Foll. 10-31. *Rasapradīpikā*, in four *adhyāya*s.

It begins :

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ।
यं नत्वा कृतकृत्वाः स्युस्तं नमामि गजाननं ॥
नमामि धन्वंतरिमादिदेवं सुरासुरैर्विदितपादपद्मं ।
लोके जरासुरभयमृत्युनाशं दातारमीशं विविधौषधीनां
[(cf. no. 2728.)]

हस्ति (r. अस्ति) नीहारनिलयो महानुत्तरदिङ्मुखे ।
उङ्गुगुण्गुसंघातलङ्घिताश्रो महीधरः ॥
चक्रास्ति सर्वजगतामादिदेवो महेश्वरः ।
रसात्मना जगत्तातुं जातो यत्र दयारसः ॥
शैलेस्मिन् शिवयोः प्रीत्या परस्परजिगीषया ।
संप्रवर्ते (?) संप्रवृत्ते तु संभोगे त्रिलोकलोभकारणे ॥
विनिवारयितुं वह्निः [?] संभोगं प्रेषितैः (?) प्रेषितः सुरैः ।
काक्षमायैस्तयोः पुत्रं तारकासुरमारकं ॥
कपोतरूपिणं प्राप्तं हिमवत्कंदरे [?] नलं ।
अनक्षिभाषसंक्षिप्तं स्मरलीलावलोकितं ॥
तं दृष्ट्वा लज्जितः शंभुर्विरतः सुरतस्तथा (?) सुरतात्तदा ।
प्रक्षिप्तो वदनो (r. वदने) वह्नेर्गंगायां सोपपातयत् ॥

वह्निः क्षिप्तस्तथा सोपि परिहृदयमानया ।

संजातास्तन्मलानानां (?) तन्मया नानां धातवः सिद्धहेतवः ॥

यावदग्निमुखाद्रेतो न्यपतद्भूमिभागतः ।

शतयोजननिस्सृत्य कृत्वा कृपाश्च पंच च ॥

रसो रसेद्रः सूतश्च पारदो मिश्रिकस्तथा ।

इति पंचविधो जातः क्षेत्रभेदेन शंभुजः ॥^०

Adhy. I. *rasasuddhibhasmādhikāra*, ends fol. 15b; II. *mahārasoparasasādhāraṇarasānāṇi* *suddhibhasmādhikāra*, fol. 22a; III. *navaratna-suddhibhasmādhikāra*, fol. 24b; IV. *navaloḥa-suddhibhasmasindūrādhikāra*, ends :

कृत्वाधूमलं (!) संरुध्य वालुकायंत्रके पचेत् ।

बालाग्निना पचेत्सम्यक् शनैश्च षट्कालायं ॥

पश्चादूर्ध्वमुद्धृत्य तिष्ठती सूतये पचेत् ।

अनेनैव प्रकारेण कुरुते गगनादिकान् ॥

इति रसप्रदीपिकायां नवलोलहशुद्धिभस्मशिंदूराधिकारो नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥

B. Foll. 1-9. A commentary on the first *adhyāya* of the *Rasapradīpikā*.

It begins :

नमामि धन्वंतरिमादिदेवं सुरासुरैर्विदितपादपद्मं ।

लोके जरासुरभयमृत्युनाशं दातारमीशं विविधौषधीनां ॥

अस्त्युत्तरस्यां दिशि उङ्गुगुण्गुसंघातलङ्घिताश्रोः पूर्वपश्चिमसा-
गरापरः नगाधिराजः । तस्य हिमाचलस्य महेश्वरनिवासस्या-
नत्वात् तं महेश्वरं ब्रह्मादयः निखिललोकप्रापंचकवर्तमानव्याव-
हारिकान् विज्ञापयन् (!) तत्र किमिति त्रिपुरपट्टणमध्ये रसकूपस्य
स्थितत्वात् तद्रसकूपमहोयस्त्वात् यस्मिन्निर्गन्धर्वदेवनरकिंनरकिं-
पुरुषदिक्पालकलोकान् निर्मूलयति तस्य त्रिपुरस्य बहुयोज-
नविस्तीर्णत्वात् । खेचरभूपरत्वाच्च लोहमयत्वाच्च कामगमनत्वाच्च
त्रयाणां पुराणां समाहारत्वाच्च तस्मिन्निपुरमीश्वरं विना भेत्तुं
देवादयः अशक्याः अभवन् । तथा हि तं बहुलोकपट्टवं
तस्मिन्निपुरमीश्वर एव ससाद । तत्प्रभृति माहेश्वरस्य (r. म^०) त्रिपुरांतक
इति पदं लो[के]षु जगत्प्रसिद्धं । तस्मिन्निपुरपट्टणमध्ये रसस्थानं
कथमित्यत्र गंगायां शिववीर्यं वह्नेः विसृष्टत्वात् (!) परिहृदय-
मानया गंगया विसृष्टं त्रिपुरासुरनिकरः मृगयाविनोदार्थं गच्छन्
सन् गंगातटनटच्छटच्छटाघटितचंद्रिकापादितमनोहरं (!) हरवीर्यं
जहार तस्य त्रिपुरस्य लोहमयत्वात् लोहान् (!) रसस्य ग्रस्तत्वात् ।
तत्कृतकभूमिवरे रक्षां रसमास्थापयन् इति पुराणेषु प्रसिद्धिः ।^०

It ends : इति श्रीमन्नेलवंगलवंशपारावारसुधाकररस-
शस्त्रशास्त्रमूलिकामांत्रिकातांत्रिकादिसकलवैद्यविद्यामुखांजुजप्र-
भाकर आत्रेयसगोत्रजगन्नाथपुत्रसंगलगिरिसूरिविरचितायां रस-
मूत्राभिधानं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ रसखंडशिरोमणि संपूर्णम् ॥

The remaining portion of the volume (foll.
32-52) is in the Telugu language.

[MACK. COLL.]

2735.

2176. Foll. 73; size 11 in. by 5½ in.;
good, modern Devanāgarī writing; nine lines
in a page.

Kshemakutūhala, a manual of cookery based
on hygienic principles, composed (? in 1548 A.D.)
in twelve chapters (*utsava*), by *Kshemaśarman*,
son of *Manmatha*, and grandson of *Dūdāni*.

It begins :

कयोलमलनिर्गतप्रमदवारिधारासत् -

षडंघ्रिकुलकाकलीकलितमंजुकोलाहलः ।

गिरीशतनयो गुरुः सकलसिद्धिवारां निधिर्

भिनजु दुरितानि चः सततमोदकादः सदा ॥ १ ॥

हृदयभुजविशालः कंठमंदारमाला-

समरभुवि करालः शोचिषा शोभिभालः ।

दनुजविचयकालः सर्वलोकैकपालः

स जयति मतिशाल्यस्त्रगोपालबालः ॥ २ ॥

भरद्वाजकुलभोधिबलक्षा पक्षयोद्धेयोः ।

द्विजराजततिर्जाता निष्कलंका सदा ऽक्षया ॥ ३ ॥

सत्ताहलुढान्वयभूषणो भूत्

स लक्ष्मणो लक्ष्मणपूणीगात्रः ।

भिषग्वरो राक्षसराजधान्यां

विभीषणं यो न्यगदं (? व्य०) व्यधत् ॥ ४ ॥

तदन्वये धर्मधरः समजनि भिषजां शिरोरत्नं ।

येनायानि जरस्थः सुश्रुतविदुषा रुजां निचयः ॥ ५ ॥

अजनि तदनु रामः सत्सुहृदपूणीकामः

सुकृतगमितयामः पुण्यकर्म्मस्वधामः ।

गदनिचयविदारी वैद्यविद्याविहारी

बुधजनसुखकारी साधुमार्गप्रचारी ॥ ६ ॥

अभूत्यतिस्तस्य (!) सुतो महीजा

विज्ञातभैषज्यकलाकलापः ।

दृष्टीकचक्रं प्रथमं विजित्य

व्यजेष्ट यो व्याधिभयं प्रजानां ॥ ७ ॥

यशोराजो महाराजः प्रह्लादः कामजारकः (!) ।

निज (marg. corr. दूद्) निस्त्रिपुरारिश्च पद् सुतास्तस्य

[जज्ञिरे ॥ ८ ॥

शीलचातुर्यविज्ञानकलाभैषज्यसंपदः ।

यथा समानां भाग्येन महाराजो ऽधिको ऽभवत् ॥ ९ ॥

येनाराधि शकेश्वरो निजकलाकोशल्यमातन्वता

दिल्लीनाम्नि पुरे खपाठवबलेर्विदीय निमोचिता (!) ।

नीतो ग्रामगडाजरो दशपुरैः साकं शकाधीशतो

धन्यो ऽभून्महाराज एव भिषजां चक्रेकचूडामणिः ॥ १० ॥

दूदनिसदनुजो बहुतेजा

वाग्भटं चरकमुश्रुतशास्त्रं (० स्त्रे) ।

शीलयत्निशमीशसादरः

शर्मै कस्य न ततान भूतले ॥ ११ ॥

मन्मथो जयशर्मा च वामदेवो ऽयं पंडितः ।

सूर्यदासश्च विख्यातो दूदनेः पंच सूनवः ॥ १२ ॥

आचारः [ः] पटुता विवेकविधयः कौलीनमत्यद्भुता

भैषज्याश्रितचातुरी प्रियवचःपांडित्यसात्संगता ।

पुण्यं पापघिरिक्लिशक्लितयो दीने सदा दानता

सर्वो मन्मथमाश्रितो गुणगणः श्रीकांतपूजारतं ॥ १३ ॥

क्षेमशर्ममल्लिनाथमंजुको

तत्सुतावभवतां मनोरमी ।

यौ विलोक्य न भुवं समागती

लज्जयेव भिषजां दिवः पुनः ॥ १४ ॥

अकृतनिजविपक्षस्तर्कविद्यामुदक्षः

कलितमुजनरक्षः काव्यकलीपु दक्षः ।

विधिविहितसुकर्म्मै संचित्तानेकधर्म्मै

विदितसुकर्म्मिणो राजते क्षेमशर्मा ॥ १५ ॥

क्षेमो विक्रमसेनभूपतिलकं संसेव्य विद्वज्जनैर्

मंचक्षात्रकलावतंसमभवद्वैषज्यविद्याविभुः ।

पात्रापात्रविवेकवान्मरहिताधाने सदा सादरस्

तद्वत्ने च पुरे सुधामयजलापूणी व्यधाद्वापिकां ॥ १६ ॥

शीतेव शीता (!) जननी यदीया

नेया परेस्या (!) पतिदेवतानां ।

स क्षेमशर्मा कृतसूपकर्मै

शर्माणि धत्ते न कथं परेयां ॥ १७ ॥

वैकुण्ठलोकमगमद् दहनं प्रविश्य
शीता सती सुकृतचारुविचारदक्षा ।
भर्त्रा सह प्रथितशीलुगुणोदयेन
अग्निं वशाखकुलभूषणरत्नशोभा ॥ १८ ॥
श्रीसूर्यदासगुरुपादसरोजसेवा-
हेलाधिना परिहृताथैपरायणेन ।
स्नेहेण तर्कपदवाक्यविचारदक्षा
ग्रंथस्य कर्मविधये धिपणा व्यधायि ॥ १९ ॥
ग्रंथं व्यधत्त सुरसं त्वमृतप्रपूर्णं
स्नेहं क्षमाजलनिधिद्विजदेवभक्तः ।
भूमंडले कृतनिवासजना यदीय-
पादार्थभावरसिका न सुधां धयन्ति ॥ २० ॥
गौरीमतं च नलवाग्भटभोमसूक्तिं
हारोत्तमुद्युतमतं रविसिद्धपाकं ।
स्नेहो भिषग्वरमुधीरवलोक्य सम्यग्
ग्रंथं व्यधत्त खलु स्नेमकुतूहलाख्यं ॥ २१ ॥
इष्टदेवनमस्कारस्ततो वंशप्रशंसनं ।
सगुणो वस्तुनिर्देश उक्तश्च प्रथमोत्सवे ॥ २२ ॥ ०

I. *vaṃśaprasamsana*, fol. 3b; II. *mahāna-
sopayoggyopakarapr.*, fol. 6a; III. *vaidyāhāra-
sūpakāpr.*, fol. 9a; IV. *ṛitulaḥkṣaṇācaryāpr.*,
fol. 12a; V. *dīnacaryāpr.*, fol. 17a; VI.
māṃsapr., fol. 31a; VII. *matsyumāṃsapr.*,
fol. 33b; VIII. *śhaḍvidhaśāḥapr.*, fol. 47b;
IX. *piśṭānnakṛitaprakāpr.*, fol. 52a; X.
paṭnūnāpr., fol. 61a; XI. *kṣudbodhaka-
vastupr.*, fol. 63b; XII. *gorasapānakādika-
thana*.

It ends:

वंशो ज्यं किमु वक्ष्यते सुविमलो नानागुणैरुत्तमो
यच्चैकेन विभीषणश्च भिषजा नीरोगतामात्रवान् ।
श्रीरामादपरेण या सुविहिता लब्धा हि कोलापुरी
ग्रामा द्वादश एव चाप्यविदुषा लब्धा हि द्विलीश्वरात् ॥
पुत्राः स्नेमभिषग्वरस्य षडिमे नानागुणैरुत्तमा
गोपालः शिवपालमाधववरौ नारायणस्त्वद्भुतः ।
रामो लक्ष्मणसंज्ञकाः (!) सुविहिताः संवत्सराणां शतं
जीव्यासुः पृथिवीतले स्तिमुखिनो नित्योत्सवैरुत्तुकाः ॥

प्रजास्नेमकृता स्नेमशर्मणा वंशपद्धतिः ।
स्वकीया स्वयमावर्षी वर्यैर्विन्यासशालिना ॥
परदोषकथास्त्रमादरा बहवः संति क्षितौ सृजनाः ।
इति चेतसि संविधाय यत्कृतमाद्रियतां तदार्थकैः ॥
नंदतां नीतिभाजः सकलवसुमती ज्ञानमायातु विश्वं
दुर्वृत्ता यांतु नाशं भवतु वसुमती सम्यगासन्नदेवा(वी) ।
नीरं यच्छंतु मेघाः कलयतु मुकविः काव्यकौशल्यलीलाम्
अव्यादव्याजभाजं परहतदुरितं स्नेमशर्माणमीशः ॥
वाणाकाशयुतेनाष्टवत्सरे विक्रमांकिते ।
जर्जेषु शुक्लत्रयोदश्यां ग्रंथः पूर्णो ज्यमैदवे ॥
इति श्रीनरवैद्यमन्मथात्मजस्नेमशर्मैर्विरचिते स्नेमकुतूहले
द्वादशोत्सवः । समाप्तो ज्यं ग्रंथः ॥

In the above chronogram, Dr. Haas sug-
gests that we should read वाणाकाशक्षितिनाष्टवत्सरे
विक्रमांकिते, which would make the date of the
work Samvat 1605 (1548 A.D.). Perhaps नाथ
for नाष्ट alone might suffice.

The imperfect Berlin MS. of the work (Cat.,
no. 950) was copied in Samvat 1721.

[GAIKAWAR.]

C. MATERIA MEDICA.

2736.

1507b. Foll. 51; size 11½ in. by 4½ in.;
legibly written, in Devanāgarī; 8-13 lines in
a page.

Dhanvantari-nighaṇṭu, a dictionary of ma-
teria medica, in nine chapters (*varga*).

After the first 14 verses: नमामि धन्वंतरिमा-
दिदेवं ० (see Aufrecht, Oxf. Cat., no. 451), this
MS. proceeds:

द्रव्यावलीं विना वैद्यास्ते वैद्या हास्यभाजनाः ।
द्रव्यावल्यभिधानानां तृतीयमपि लोचनं ॥ १५ ॥
अनंतसारस्य निगूह्य किंचित्
सारं चिकित्सागमसागरस्य ।
उक्तं मयेदं प्रविभोज्य भोज्यं
द्रव्यावली नाम समुच्चयो ज्यं ॥ १६ ॥

Then follows a versified summary of the first six chapters, ending fol. 4b: इति धन्वन्तरि-निर्घटे गणसमुच्चयः समाप्तः ॥ after which it proceeds: गुडूच्यमृतवल्ली च ०.

The MS. is dated: संवत् १८५७ रौद्राब्दनामसंवत्सरे नर्मदादक्षिणभागे ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2737.

1114. Foll. 55; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing; 9 or 10 lines in a page.

The same work, without the *gaṇasamuccaya*.

After the first 14 verses, this MS. proceeds:

क्वचिद्रक्तं विपर्यस्तं द्रष्टुं नामेह तद्यथा ।

मधुपर्णवेतसाज्ञो रोहिणीकटुकादिकाः ॥

गुडूचीनाम । गुडूच्यमृतवल्ली च ०

The text of this MS. differs considerably from that of the preceding one. It also contains only seven chapters, the last being the *miśrakavarga*.

It ends:

इति ये क्रमशः सप्त वर्गाः [प्राक्] परिकीर्तिताः ।

सूतचिन्तानां (!) द्रव्याणां गुणनामविनिर्ययं ॥

इतीदमुक्तं निखिलं निर्घटुञ्जानमुत्तमं ।

भिषजां बुद्धिवृद्धयै धन्वन्तरिविनर्मितं ॥

सप्तद्वीपावती यावद्यावत्सप्तविंशत्ययः ।

तावन्निर्घटुरित्येष भुवि द्रव्यप्रकाशकः ॥

इति श्रीधन्वन्तरिप्रणीतनिर्घटु समाप्तं ॥ श्रीसंवत् १८६१ माघमासे शुक्लपक्षे परिवाया सुक्वासरे (!) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2738.

987b. Foll. 35; size 14½ in. by 4½ in.; good, clear, modern Bengali handwriting; 7 or 8 lines in a page.

Śabdacandrikā, a medical dictionary, by *Cakrapāṇidatta*.

It begins:

देवं प्रणम्य हेरक्षं वैद्यश्रीचक्रपाणिना ।

भैषज्यशब्दबोधाय क्रियते शब्दचन्द्रिका ॥

See Aufrecht, Oxf. Cat., no. 453.

The *vr̥kṣhādīvarga* ends fol. 71a; *śarṇādīvarga*, fol. 72b; *ghṛitādīvarga*, fol. 73b; *bhū-mṛyādīvarga*, fol. 76a; *manuṣhyavarga*, fol. 78b; *śiṃhādīvarga*, fol. 82b; *madhādīvarga*, fol. 84a; *pañcakashāyādīvarga*, fol. 86a; *triphalādīvarga*:

अलाभादधिकाख्याया मयोक्तं नेह यत्क्वचित् ।

शब्दार्थवादि कोपेभ्यस्तज्ज्ञातव्यं भिषग्वरेः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2739.

1351C. Foll. 49; size 11 in. by 5 in.; fairly good Devanāgarī writing; 9-12 lines in a page.

Śabdapradīpa, a dictionary of medical botany, by *Sureśvara*, or *Surapāla*, son of *Bhadreśvara*, grandson of *Yasodhana*, and great-grandson of *Devagana*.

The author was court physician to King *Bhīmāpāla*, his father having acted in a similar capacity to *Rāmāpāla* of Bengal, and his great-grandfather to king *Govindacandra*.

It begins:

भागीरथीतरलतुंगतरंगमौलिः

शश्वत्सुरच्छशिकलामलां दधानः ।

लीलाचलच्छफरिकामिव चंद्रलेखा-

चूडामणिर्भवतु यो विजयाय नित्यं ॥

धीरः कविर्मेधुरवाग् निरवद्यविद्य-

वैद्योत्तमो विमलकीर्तिलतावितानः ।

यो भीमपालनृपतेर्भिषगन्तरंगः

शब्दप्रदीपमकरोत् सुरपालनामा ॥

यः शब्दसूचनचयैरिह वैद्यविद्या-

मोहांधकारभिदुरप्रतिमैकपात्रं ।

शब्दप्रदीपमयमारचया चकार

अहेन तं कृतधियः परिपालयध्वं ॥

अनेकवैद्यागमसंगतानि

शब्दाभिधानानि भट्टित्यवाहुं ।

शब्दप्रदीपो भवितायमेव

ध्वांतस्थितं द्रव्यमिव प्रदीपः ॥

एकार्थद्वयवद्द्वयार्थं वक्तव्या नियमं विना ।

शब्दाः शब्दप्रदीपेन वैद्यशास्त्रानुगामिनः ॥

प्रथमांता द्वितीयांता निर्देश्या वाचका इह ।

वाच्यास्तु सप्तमीसिद्धा नियमो ज्यं समंततः ॥

ते पूर्वं वाचकाः शब्दा वाच्याश्च तदनंतरं ।

विरामः पूर्ववाच्यानां यावदन्यो हि वाचकः ॥

कृचिन्निर्देशभेदेन लिंगनिर्देशतः कृचित् ।

कृचिद्विशेषणाख्यानाद्विद्यात् स्त्रीपुंनपुंसकं ॥

विज्ञेयो लिंगनिर्देशो वाच्यस्य पुरतो बुधैः ।

सप्तमीसिद्धरूपो वाच्य वाचकरूपतः (!) ॥

बालाः सुखेन जानंतु यतोऽपभ्रंशसंज्ञया ।

अपभ्रंशानुरूपे च तस्माद्दोषो न संस्कृते ॥

अवङ्मन्त्रस्यैवाग्रोऽक्षिरादिगेरिह (!) ।

त्यक्तानि शब्दनामानि वैद्यशास्त्रेष्वसंभवात् ॥

आद्यवर्णैकाराद्यैः धातैरादिगतैः क्रमात् ।

यथासंभवमुच्यते शब्दनामानि विस्तरात् ॥

इति सूचं ॥

अमृतं विभीतदुग्धाबुसुधासर्पिर्गुरुचिविषेषु च (!) ।

अमृता वाभयाकृष्णाधात्रीद्राक्षागुरुचिषु ॥

कीर्तिता अहिवाता (!) च शरण्यामंबुदो घने ।

तथा चांबुधरो मुस्ते घने च परिकीर्तितः ॥

अंबुधरातिविषा पाठा कणा चांगेरियूथिषु (यष्टिषु

[marg.) ।

अंबुधरी माचिका च स्यात् यूथिका च प्रकीर्तिता ॥

अपया (!) पन्नके शृङ्गां पय्याभिमुखप्रियंगुषु ।

अक्षीवः शिशुसामुद्रनिववृक्षे तथाकैके ॥

अक्षिभेषजशब्दो नापुष्पका सीसलोभयोः ।

अकर्णविद्धा (!) जानीयात् पाठायामनृजुंनते (?) ॥

अरिष्टो निर्वनिष्ठाकतक्राशवरसोनके ।

वाद्यसीसकयोः क्लीवे भविष्यन्मृत्युलक्षणे ॥

स्त्रीलिङ्गे च तथा नागवलाकटुकयोर्भवेत् ।

अरुणातिविषारक्तयष्टीआवणिकामु च ॥

त्रिवृतायां भवेत्पुंसि पुंक्लीवे चार्कपर्णके ।

अतिच्छत्रा शताह्वायां द्रोणपुष्पां च भूस्तृणे ॥

अर्वातिसोमशब्दस्तु कीर्तितः पुंसि कान्तिके ।

अज्जटा (r. अज्जटा) तामलक्यामनंतः पिप्पलपादपे

[(? पिप्पल ०) ॥

अनंता सारिवादूर्वादंतीहेमवतीषु च ।

कर्ष्यामुक्तां (!) दुरालंभागुरुचोलांगुलीषु च ॥

अन्नं रसांजने पक्षे स्त्रियां श्रुक्ती च पुंसि च ।

शंखसैवलमत्सेषु वेतसे रजनीकरे ॥

अध्रपुष्पस्तु वानीरे ग्लर्को मंदारके श्रुति ।

अर्कश्च स्फटिके सूर्ये सूर्यावर्ते ऽर्कपर्णके ॥ ०

The svarādīkāṇḍa ends fol. 5b.

It ends : इति क्षकारादिवर्गः ॥

द्रव्यावलितिलेसेन (? विलासेन) व्यंजनादीनि यत्नतः ।

श्रीमान् सुरेश्वरो वैद्यविद्याविद्वानचीकरत् ॥

व्यंजनादिकाण्डः ॥

श्रीमद्वोविंदचंद्रस्य राज्ञो वैद्यगणाग्रणीः ।

करणादयजः (? करणान्वयजः) श्रीमानभूद् देवगणः

तस्मादजायत सुधाकरकांतकीर्तिः [सुधीः ॥

श्रीमान् यशोधन इति प्रथितस्तनूजः ।

तस्यात्मजः सकलवैद्यकसारवेत्ता

भट्टेश्वरः कविकदंबकचक्रवर्ती ॥

खैरं निजगुणोत्कर्षैः श्रीमद्विश्वेश्वरस्य यः ।

राज्यं प्राप्यमलंचक्रे रामपालस्य भूपतेः ॥

तस्यात्मजः परमसज्जनकैरवेदुः

श्रीमान् सुरेश्वर इति प्रथितः पृथिव्यां ।

पादीश्वरस्य भुजनिर्जितवीरवैरि-

श्रीभीमपालनृपतेर्भिवगंतरंगः ॥

सो ज्यं सुधासोदरवाग्विलासैर्

दाता सुचिः सत्यरतः क्षमावान् ।

वृद्धोपसेवी करुणाद्रैचिह्नः

शब्दप्रदीपं कृतवान् मनीषी ॥

इति श्रीराजवैद्यानंतरंगश्रीसुरेश्वरविरचितं शब्दप्रदीपनाम-
द्रव्याभिधानं समाप्तं ॥ संवत् १७२१ वर्षे पौषसुदिपंचमीसोमे ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 151.

[H. T. COLEBROOKE.]

2740.

1511e. Foll. 25 (173-197 of vol.); size 11½ in. by 9 in.; fair Devanāgarī writing (European paper, watermark 1801); ten lines in a page.

Paryāya-Ratnamālā, a synonymic vocabulary of medical terms, the name of whose compiler is not mentioned. Very incorrect.

It begins:

प्रणम्य परमं देवं दुःखत्रयहरं परं ।
संसारसागरोन्मत्तं सेतुमिवोत्थितं ॥
पर्यायरत्नमालेयमायुर्वेदाख्योत्थिता ।
धार्वा भिषग्विदा कल्पा (r. कण्ठे) नातिसंक्षेपविस्तरा ॥
किं करोति नरः शूरः समरे शस्त्रवर्जितः ।
तद्वत्पर्यायरहितश्चिकित्सायां चिकित्सकः ॥
तेन नामानि रक्षामि (r. वक्ष्यामि) श्लोकेनार्थेन पादतः ।
श्रीपर्णी काश्मरी भट्टा गम्भारी (MS. ० रि) गोप-
[भट्टिका ॥

कुमुदा च सदाभट्टा कटफला कृष्णवृत्तिका ॥

गम्भारि ॥

पाटलानि प्रिया स्थाली ताघपुष्पा फलेरुहा ।

कामदूती कुवेराक्षी कुतोयाद्रि[नि]वासिनी ॥

पारली ॥ ०

This vocabulary ends fol. 25a (197a):

असिद्धमृतं चामं पक्वं तु कथितं शृतं ।
आहारो व्यवहारश्च लघनं चापतर्पणं ॥
करभः करलो (? r. कवल्लो) यासो नस्यं नस्तं च
[लावनं (!) ।
ज्येष्ठां बुधं च ललावुः (!) स्यात् सुखोदकं (?) सुखोदकं ॥
इति चिकित्साशांते (? सागरे) रत्नमालाध्यायः समाप्तः ॥

The remainder of the leaf contains a passage on weights and measures: अथ मानपरिभाषा । जालांतरगते भानोरनुव (!) दृश्यते रजः । ०

Appended to the volume are three leaves containing an index to this treatise, separated therefrom by four leaves, marked अक्षर (? अक्ष-रावली), containing a list of synonyms of similar form, beginning दिव् । दिव । दुह । दुहाण । दुहित ।

विरंचः । विरंचिः । ० and ending फलकृष्ण । कृष्णफल । फलपाक । पाकफल ॥

For another MS. of this work, in the colophon of which *Mādhavakara* is given as the author, see Rāj. Mitra, Notices, ix., p. 234; whilst in the description of yet another MS., ib. i., p. 111 (beginning in the same way but incomplete at the end), *Rājavallabha* is said to be the author as well as an alternative title of the work itself.

There is another *Paryāyaratnamālā*, by *Maheśvara Mīśra*, of which a MS. is in the Bibl. Nat. of Paris (Gr. 24).

[H. T. COLEBROOKE.]

2741.

2621b. Foll. 16 (paged 1-32); size 4to, 10 in. by 7½ in.; written, on rough country paper, in the Telugu character; 22-27 lines in a page.

Abhidhāna-ratnamālā, or *Shadrusa-nighanṭu*, a dictionary of materia medica, in six chapters (*skandha*) corresponding to the different *rasas*. With Telugu explanations.

It begins: पदसन्निधेयुः ॥

येन केनापि यद्यद्वा यस्य कस्य चिदीरितं ।

नाम तत्र [त] तदीयं स्यात्तन्मामि जगन्मयं ॥

सर्वतंत्रप्रयुक्तानि नामान्यादाय सर्वेशः ।

रसभेदेन पदस्थो निघंटुरभिधीयते ॥

तत्राद्यस्थः ॥

आज्य-क्षौद्र-तिलोद्भ (1)-दुग्ध-नवनीताभो-विदारो-वरी-
काकोली-कपिकक्षु-गोपतनया-मेदा-पयस्याद्वयं ।

खजूरो-तृणराण-मधूकयुगलं पर्णीचतुष्कं कुशं

द्राक्षा-काशयुगं शितोपल-बला-दूधौत्रयं गोक्षुरः ॥

चोचा-[ऽ]श्लोक-वानरेष्ट-मुषवी-चादेष्टु-पारेषिता

त्वक्षीरो (1)-पनस-द्विवृद्धि-कदली-जीवर्षभाध्रसना ।

पन्ना-मस्तक-मुंजरि-खर-नली-खट्वा-द्रव्यमुत्कटा

देवा स्वस्तिरुपदको-नट-मधूकं लक्षणा शूलिनी ॥

कार्पासी-प्रियवत्यग्रस्य-मुषिकानंता-मर्तिन्यच्छदा

[(? सतिग्य° comm.)]

वत्सादत्यथ रक्तनाल-मधुरा-भूकंद-शृंगाटकाः ।

स्थौण्यं ककुभांड (कुकु° comm.)-मूत्रल-कलिगालाबु-
[धामागैव-

स्निग्धं हेम-सणूक-शिंविज-घनस्कंधः खिल स्वादुभिः ॥

एषां क्रमेणाभिधानं वक्ष्यते ॥ °

I., *madhuradravyaskandha*, ends p. 7; II., *amladravya*, p. 9; III., *lavayadravya*, p. 10; IV., *tiktadravya*, p. 19; V., *katuladravya*, p. 24; VI., *kashāyadravya*, p. 32:

पत्रं दलं च छदनं पालाशं च दलं च तत् ।

शिंवी शमी स्यात्प्रागु(?) फलपुष्पोद्भवं स्मृतं ॥

° गिंज । बीजमस्थीति कथ्यते ॥ इत्यभिधानरत्नमालायां
पष्ट स्कंधः ॥

As Prof. Aufrecht has pointed out in the Cat. Cat., this work is quoted twice by *Mallinātha*, on *Śisup.* i. 19, and xvi. 18. The half-verses referred to occur in the last *skandha*, viz.: जंबूः मुरभिपत्रा च राजजंबूमहाफला p. 27, l. 3 infra; महापत्रो महाशकः स्थिरकश्च हली मतः ॥ p. 29, l. 7 infra.

For other copies of this treatise see Burnell, Ind. Tanjore MSS., p. 72, no. lii.

A leaf (paged 33 and 34) attached to the above MS. contains: *Āyurvede Aṣṭadhātu-parīkṣā*.

It begins:

अथातः संप्रवक्ष्यामि संक्षिप्तं सूक्ष्ममुत्तमं ।

आयुर्वेदोपदेशेस्मिं अष्टधातुं निगद्यते ॥

नाझाष्टी पाण्डिचक्रं नानासोपातसमाश्रितः (!) ।

पादयोर्हस्तयोर्ध्वाग्रमूलयोः कंठमूलयोः ॥ °

[MACK. COLL.]

2742.

3248f. Foll. 27 (paged 37-90); size 4to, 9½ in. by 7½ in.; rough country paper, Telugu character; 17-20 lines in a page.

Abhidhānaratnamālā, with the *Aṣṭadhātu-parīkṣā*. [MACK. COLL.]

2743.

209. Foll. 154; size 11½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; eleven lines in a page.

Nighaṇṭurāja, also called *Rājanighaṇṭu* and *Abhidhānacūdāmaṇi*, a dictionary of materia medica, by *Narahari* (*Narahara*, *Nṛihari*), son of *Īśvara*, a Brāhman of Kāśmīr. [A.]

It begins:

[यस्य निःश्चितं वेदा यो वेदेभ्यो ऽखिलं जगत् ।

निर्ममे तमहं वंदे विद्यातीर्थं महेश्वरं ॥ १ not in B ॥]

श्रीकंठाचलमेखलापरिणमकुंभोद्भुद्धा रद-

प्रांतोत्तंभितसंभृताब्दगलितैः शीतैरपां शीकरैः ।

निर्वीणो मदसंस्पर्शं प्रमुदितस्नेहानपवश्रियं

तन्वानेन निरन्तरं दिशतु वः श्रीविघ्नराजो मुदम् ॥ १ ॥

For a fuller account see Oxf. Cat., p. 323.

A lithographed edition of the work was published at Benares, in 1883. The 13th *varga*, treating of minerals, has been edited, with a German translation (Leipzig, 1882), by Dr. R. Garbo, according to whom the author wrote his work in the reign of King *Simhadeva Nṛisimha* of Kāśmīr, between 1235 and 1250 A.D.

[H. T. COLEBROOKE.]

2744.

1507a. Foll. 198; size 11½ in. by 4½ in.; good modern Devanāgarī writing; 9 or 10 lines in a page.

The same work. [B.]

This MS. is less correct than the preceding one; and is, moreover, slightly deficient at the end, breaking off abruptly, as it does, in the *tryarthāḥ* of the 13th (and last) *varga*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2745.

795. Foll. 81; size 10½ in. by 5½ in.; in different Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; fourteen lines in a page.

Madanavinoda-Nighaṇṭu, a series of brief descriptions of medicinal plants, and articles of food, composed, in Samvat 1431 (1374 A.D.), by *Madanapāla*, of the *Tāka* family ruling at Kāshthā,* north of Delhi, on the *Yamunā*.

The work consists of 13 chapters (*varga*), to which this and other MSS. add a 14th, consisting of genealogical verses.

It begins :

बीजं श्रुतीनां सुधनं (a, b, c सुखदं R. M.) मुनीनां

बीजं गुणानां (बीजं जडानां c) महदादिकानां ।

आग्नेयमस्तं भवपातकानां (भय R. M.)

किञ्चिन्महः श्यामलमाश्रयामि ॥ १ ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 264; and Prof. von Roth's account of the work and author in Weber's Indische Studien, xiv., p. 398 seqq.

A lithographed edition of the work has been published at Benares (1869, 2nd ed. 1875). The subjoined text of the genealogical verses referred to is based on the present MS. (a), and a copy from the (not very correct) Ben. edition (b) very kindly sent me by Prof. von Roth, together with collations of a MS. (c) in his possession, and another (d) in the University Library at Tübingen.

* These names are somewhat doubtful. The present MS. calls the family-name *kāṭānvaya* (or *kūṭānvaya*), but two marks (? figures) over the first two syllables seem to indicate that these syllables (or the consonants) are to be transposed. Other variants of the name are *ṭika*, *ṭhika*, *śāka*. The city in which this princely race resided is called in the present MS. *kāṇḍā*, whilst other MSS. read *kāshthā*, or (the prakritized form of this) *kāphā*, and the Ben. ed. *kāchā*. Some scholars make *Hariscandra* the father of *Madanapāla* (and his elder brother *Sahajapāla*); but there can be no doubt that in the genealogical account found in similar terms in several of the works patronized by *Madanapāla* (cf. Aufrecht, Oxf. Cat., nos. 651-53; and above, no. 2720), the verse तस्यात्मजो भूदनुत्तमप्रतापः साधारणो भूमिपतिवैदान्यः must contain the name of another prince who ruled between *Hariscandra* and *Sahajapāla*.

टाकान्वये (टी० d, ? a, टी० b) महति भूमिभुजां विष्णुदे
काष्ठेति¹ नाम नगरं जयति प्रसिद्धम् ।

यद्वेधसा विहितमादरतः स्वमृष्टे

उत्कृष्टतातिशयपुञ्जदिदृश्येव ॥ १ ॥

तत्र श्रीरत्नपालः समजनि जनतानन्दवृन्दैककण्ठः

कुन्देन्दुखच्छकीर्तिः परमददलनो दानदीर्घैकदक्षः ।

यस्याकर्ण्य प्रभूतं प्रथितगुणगणं कर्णसाफल्यभाजो

दैवं निन्दन्ति लोका (लोके c) नयनविफलताखेदमा-

जननयनसुधांशुस्तस्य शुद्धस्तनूजो [वेदयन्तः ॥ २ ॥

जगति भरहपालः क्षोणिपालो बभूव ।

सकलसफलवाञ्छासिद्धिहेतोर्विधाता

सुरतरुमिह² चक्रे यत्करच्छन्नैव ॥ ३ ॥

हरिश्चन्द्रस्तस्मात्समजनि जनानन्दजननो

हरिश्चन्द्रो लोके [s] पर इव परीतापदलनः³ ।

परं विश्रामित्रेभ्यश्चित्तमयमाधत्त मतिमान्

वसिष्ठो⁴ नैतस्माज्जगति महितो ऽन्यः सुकृतिनः ॥ ४ ॥

तस्माद्भूदनुत्तमकृत्यमान्यः

साधारणो भूमिपतिवैदान्यः ।

दारिद्र्यमुन्मूल्य पुनः (यतः a, युतः d) स्ववैरि-

ध्यस्थापि कामं कृपयेव येन⁵ ॥ ५ ॥

कामं सर्वमहेशमान्य उदयो नास्तं⁶ प्रयातः क्षत्रिन्

नो दानं मधुपप्रियं जनमनःसंतापनुद्धरता⁷ ।

सच्चक्रातिविचित्रमित्रसुखिता⁸ वृद्धिप्रदा चन्दता⁹

चातुर्येण महेन्द्रता कविमता किं किं न¹⁰ यस्याद्भुतम् ॥ ६ ॥

अजनि सहजपालस्तस्य पूर्वस्तनूजः

सकलगुणनिधानं शास्त्रधर्मकवेज्ञा ।

प्रथितपुरुषरत्नं यं समालोक्य लोका¹¹

बहुविधिपु विधातुः कान्तां मन्यते स्म¹² ॥ ७ ॥

¹ काष्ठेति d, काष्ठेति b, काष्ठेति c, काष्ठेति a.

² सुरतरुमिह c, ⁰ तरुवर b, a om. from सफल to जनानन्द.

³ परद्रव⁰ b d, परितापञ्चलनः a b.

⁴ विशिष्टो c, ⁰ मानिशिष्टो b.

⁵ स्ववैरिस्थ्यापि ⁰ कृपयेव⁰ b, क्रियते च यत्नं ॥ d.

⁶ कामः a b c d, धर्ममहेश⁰ b, ⁰ मान्यनुदयनामं a, ⁰ नाशं c, मान्यमुदयो नाशः d.

⁷ ⁰ नुत्तरता d, तन ⁰ रुत्तरता b, ⁰ नुत्तरतः a.

⁸ ⁰ चित्रमित्र सुखितां c, सच्चक्राति⁰ संत्रसुखिता d.

⁹ चन्द्रता b, नृहता c, नन्दता d.

¹⁰ किञ्चिन् b. ¹¹ लोको c. ¹² मन्यते स्म a, b, c.

किं वक्ष्यते श्रीसहनेन्द्ररूपं
लोकाक्षिनीलोत्पलपूर्णचन्द्रम्¹³ ।

सदा रतिः(रतः *a*) श्रीमदनो ऽपि यस्य
सहोदरत्वेन कनिष्ठ एव ॥ ८ ॥

जयति मदनपालः सर्वविद्याविशालः

सुजनपिकरसालस्तुष्टगोपालबालः ।

रुचिरतरचरित्रश्चारुचातुर्वचित्रः(० चित्रः *c*)

कृतसरसिजमित्रः कर्मधर्मैः(० धर्मैः *c*) पवित्रः ॥ ९ ॥

सदा यदोया गुणरत्नमाला

करदेष्वतो वात्र(कंठेषु *a*, कंठोष्ठकंठेषु *d*) सतां लुठन्ती ।

अस्यैव शोभामधिकां विधत्ते

लोके चरित्रं महतां विचित्रम्¹⁴ ॥ १० ॥

निन्दन्तः सेतुभेदं¹⁵ जलनिधिविषये शीततां शीतशैले¹⁶

कैलाशे गम्यभावं विषधरभवने सर्ववासं¹⁷ सदर्पम् ।

यस्योदग्रप्रतापञ्चलनकवलनाद्वैरिणो चक्रभाजो¹⁸

रक्षन्ति स्वं तृणेनाकुलितमतिदुदृष्टिचक्रमेतच्चरित्रम्¹⁹ ॥

[११ ॥

याक्तीतिभुदमादधाति गुणिनां करदेषु लग्ना परं²⁰

त्रिष्वेव भ्रमणं करोति भुवनेष्वेकाकिनी²¹ खेच्छया ।

भूपानां नरिनर्त्तिं संसदि सदा सर्वाङ्गसंदर्शिनी²²

लोके सा विदिता तथाप्यतिसती²³ पुख्यैर्यशः²³

तेन श्रीमदनेन्द्रेण निघण्टुरयमद्भुतः²⁴ । [प्राप्यते ॥ १२ ॥

कृतः सुकृतिनां लोके हिताय महात्माना²⁵ ॥ १३ ॥

¹³ लोला ० *a*, ० रूप लो ० चंद्रः *d*, *b* om. vv. 8-16.

¹⁴ महतोह चित्रं *d*, विचित्रं महतां हि चित्रं *a*.

¹⁵ निर्दंतं सेतुभेदे *d*, निर्दंतं सेतुबंधं *c*.

¹⁶ ० शैलेः *a*, ० विषयं ० शीतशैलं *d*.

¹⁷ ० भवनेः ० *a*, ० भुवने ० *d*, सर्ववासं *c*.

¹⁸ ० यं प्रतापं ० कवलताद्वै ० *c*, ० चक्रबलकवलताद्वैरिणो

वक्त्रं ० *d*, भाजा *a*, *d*.

¹⁹ स्वं नृपेणा ० *c*.

²⁰ याक्तीतिं मु ० ददाति ० *d*, ० परी *c*.

²¹ करोतु भवनेकेकाकिनी *a*, भुवनेकेकानि *d*.

²² भूतानां परि ० संपदि ० सर्वाङ्गं *d*.

²³ लोकाशा ० तथा व्यतिसती ० *a*, ० मती ० *d*.

²⁴ निघंटोयं महाद्भुतः *c*.

²⁵ सुकृतिना *a*, लोकहिताय *d*, महात्मानां *c*.

अब्दे ब्रह्मजगद्गुणेन्दुगणिते²⁶ श्रीविक्रमार्कप्रभोर्

माघे मासि दशपक्षललिते षष्ठां सुधांशोर्दिने ।

दीनानां परितापपादपलने ग्रन्थं निघण्टे किल²⁷

श्रीदः श्रीमदनो व्यधत्त चतुरः सच्चक्रचूडामणिः ॥ १४ ॥

अनवद्यानि पद्यानि दश द्वादश वा²⁸ मया ।

परेषामपि केषां चित्तिखितानीह कौतुकात् ॥ १५ ॥

[वाचस्पतेः पितुरुदारसुवन्द्यविद्या-

वाचस्पतेश्चरणपङ्कजघटपदेन ।

वादीभपञ्चवदनेन कवीश्वरेण

साहाय्यमत्र समकारि गुणाकरेण ॥ १६ ॥ *a*]

यो राज्ञां मुखतिलकः कटारमञ्जस्(कटार ० *a*)

तेन श्रीमदननृपेण निर्मिते ऽव ।

ग्रन्थे ऽभून्मदनविनोदनाम्नि पूर्णा

कण्ठानाममृतरसप्रदा प्रशस्तिः²⁹ ॥ १७ ॥

इति श्रीमदनपालविरचिते मदनविनोदनिघण्टौ चतुर्दशो
वर्गः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2746.

42a. Foll. 111; size 9½ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Madanavinoda.

In this copy the work is preceded by a short passage (14 lines) in *bhāṣā*: अथ वंगक्रिया लिख्यते । तेलपुट ७ तक्रपुट ७ अमलीपुट ० ending अन-पान २३ ।

The MS. ends :

शुभे हर्म्यतले शयीत शयने प्रलयपुष्पाचिन्ते

वातैश्चंदनचंद्रचर्चित[त]नुः संसृज्यमानं सुखैः ।

व्यायामं परिशोभिन्मैथुनरतिं मद्यं तथोष्णं रसान्

आग्नेयान्परितस्थजेन्मतिमतो वैद्यवाक्यैर्नरः ॥

²⁶ ब्रह्मयुगे युगेन्द्रगणिते *d*.

²⁷ परितापपाटनपटुर्धैर्यो निघंटः कलः *c*, परितापपादपलतो ग्रंथं निघंटुं कलिख्यातं श्रीमदनो ० *d*.

²⁸ पंच वा दश वा *d*.

²⁹ ग्रंथेस्मिन् ० पूर्णो वर्गोयं गुणागुणमित्रमिश्रकोयं ॥ *a* (followed by the colophon); *c* has the *pāda* पूर्णोयं वर्गो ललितपदैः प्रशस्तिनामा चतुर्दशः ॥ १४ ॥ ०

यो राज्ञा मुखतिलकः कटारमल्लस्तेन

श्रीमदननूपेण निर्मिते च ।

ग्रंथे ऽभून्मदनविनोदनासि वगो

मिश्राख्यो ललितपदैस्तयोदशो ऽयं ॥

इति श्रीमदननूपेण निर्मिते मदनविनोदे निघंटौ मिश्रवर्ग-
स्तयोदशमः ॥ १३ ॥

अननि सहजपालस्तस्य पूर्वस्तनूजस्

तदनु मदनपालः पुत्ररत्नं बभूव ।

अकृतसुकृतभाजा येन राज्ञा निघंटुर्

भिषगभिमतसिद्धौ कीर्तिसंदोहभाजा ॥

इति श्रीमदनविनोदनिघंटुः समाप्तिगमत् ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 139.

[H. T. COLEBROOKE.]

2747.

2038a. Foll. 154; size 13½ in. by 4 in.;
fair Devanāgarī writing of 1811 A.D.; seven
lines in a page.

Madanavinoda.

After the introductory verses, this MS. presents so many and considerable variations as almost to amount to a new work. The author's name and the title of the work are, however, so persistently repeated in the colophons of the chapters—of which there are seventeen in this version—as to leave no doubt as to the identity of the work; whilst the title *Dravyagūṇanāma*, under which it figures in the old Catalogue and in Dietz' Anal. Med., p. 156, originated in the leaf-mark द्रव्यनामगुण on fol. 1, and द्र०ना०गु० or द्र०ना० on the others, merely intended to describe its contents, and repeated in the copyist's final verse.

It ends: इति दिनचर्या ॥ इति श्रीमदनपालविरचिते
मदनविनोदनासि ग्रंथे निघंटौ सप्तदशवर्गः समाप्तः ॥

शाक्रे अग्नि च भूधरेन्दुप्रमिते मासे तथा आचरे

दिक्संख्ये च तिथौ तथापि शशिनो वारे त्विदं पुस्तकं ।

खालेख्यं खलु लेखकेन सुतरां द्रव्यं च नाम(!)गुणं

शोधं साधुजनैर्विचार्यं शकलं विज्ञप्तिरेषा मन ॥

[F. BUCHANAN.]

2748.

1240. Foll. 60 (numbered 61, no. 53 being passed over); size 11 in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1770 A.D.; 12-18 lines in a page.

Pathyāpathyavibodhaka (-*Nighaṇṭu*), a treatise on materia medica, in 6 chapters (*varga*), by *Kaiyadeva* (*Keyadeva*, *Kaiṇḍeva*) *Pandita*, son of *Sāranga*, and grandson of *Padmanābha*, of the *Bhāradvājagotra*.

It begins:

नत्वेकं विश्वरूपं त्रिभुवनशरणं स्वर्गमोक्षेकहेतुं

शंभुं वाग्देवतां च व्यवहरति यया विश्वमेतन्निर्मातं ।

यस्य ध्यानप्रसादात्प्रभवति पुरुषः सर्वकार्यार्थसिद्धिं

कर्तुं तं देववन्द्यं स्फुरदुरगवरस्फारभासं गणेशं ॥ १ ॥

भारद्वाजपवित्रगोत्रतिलकः श्रीपद्मनाभो ऽभवद्

वेदव्याकृतिनाटकागमकथालंकारपारंगमः ।

तत्पुत्रो गुणभूषितः समभवत् सारंगनामा द्विजो¹

येन प्राणिगदो ऽगदैरपहृतो ऽसी सर्वविद्यालयः ॥ २ ॥

तत्पुत्रः कैयदेवो² ऽस्ति वैद्यविद्याविशारदः ।

नामरत्नाकरो येन कृतो ऽन्यो नामसागरः ॥ ३ ॥

नामरत्नाकरोक्तानां द्रव्याणां च रसादिषु ।

ग्रंथो ऽयं क्रियते तेन पथ्यापथ्यविबोधकः ॥ ४ ॥

इहोपधीधातुधान्यद्रवपञ्चात्रमांसगः ।

स विहारो ऽयं मिश्रश्च नानार्थो नयनः(!) स्मृतः ॥ ५ ॥

Varga 1 ends fol. 38b; 2. fol. 41b; 3. fol. 43b; 4. fol. 52b; 5. fol. 56b; 6. fol. 61b.

It ends:

स्त्रिज्ञाद्रिकानां द्रव्याणां रसवीर्यादयः कृताः ।

सूरिणा कैयदेवेन यथाशास्त्रानुसारतः ॥

इति श्रीवैद्यकैयदेवपंडितविरचिते पथ्यापथ्यविबोधके मांस-
वर्गः समाप्तः ॥

Cf. Weber, Berl. Cat., no. 1748; Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 126; Dietz, Anal. Med., p. 143.

[H. T. COLEBROOKE.]

¹ श्रीशारंगनामा द्विजो Web., श्रीशारंगनामा भिषग् R.M.

² कैयदेवो W., R. M.

According to a Madras edition (1880), the work consists of 118½ verses, ending:

इमं समस्तरोगाणां प्रशस्तीपथसंग्रहं ।
अकार्षीद् बालबोधार्थमवधानसरस्वती ॥

Cf. Burnell, Tanjore MSS., p. 67a.

[MACK. COLL.]

2753.

1195a. Foll. 38; size 12½ in. by 5½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1743 A.D.; 13-15 lines in a page.

Yogacandrikā, a treatise on materia medica, in 38 chapters, by *Lakṣmaṇa Paṇḍita*, son of *Datta*.

The author studied medicine at Benares under the tuition of two brothers, *Nāgeśa* (*Nāganātha*) and *Nārāyaṇa*, and had three elder brothers, *Gaṇeśa*, *Rāghunātha*, and *Rāma*, and a younger brother, *Viṭṭhala*.

It begins:

विश्वोत्पत्तिस्थानसंहारहेतुं
जेतुं देवैरादिदैत्यान् स्मृतं तं ।
संदिग्धार्थोद्वेगदुस्तरानावं
देवं प्रत्यूहाडवीदावमीडे ॥ १ ॥
कृतं यदीयं सुकृतं वर्दति
चेताचित्ताने ऽपि यमाहुरम्यं ।
जिज्ञासुः स द्वापरद्वत्कालिप्तं
तं दत्तसंज्ञं पितरं नतो ऽस्मि ॥ २ ॥

पूर्वापुराणायकृतां दिदृक्षा
यदीक्षणेनैव कृतावसानं(?) ।
विचक्षणानां बुधनागनाथ-
नारायणौ तावद्मानतो ऽस्मि ॥ ३ ॥

विचिच्य हारीतपराशरादीन्
तन्त्रप्रकीर्णानतिसिद्धियोगान् ।

मुदे अङ्गकारचयस्य तेषां
सुसंग्रहं लक्ष्मण आतनोति ॥ ४ ॥

पुराणतन्त्रविस्तरादगम्यमर्थसंचयं ।
प्रकाशयिष्यति क्षणादियं हि योगचंद्रिका ॥ ५ ॥

The colophons run thus:

अतिगूढविधिप्रकाशिकायामगदंकारचकोरतोषिकायां ।
बुधलक्ष्मणनिर्मितौ (ज्वरघ्ना उपचारा इति) योगचंद्रि-
[कायां ॥

It ends:

विशिष्टतरशिष्टसंसदवर्तसनागेशतस्
तथा तदनुजादतिप्रथितविद्यनारायणात् ।
अधीतचरकादिकः परिलसत्ययोवाहिनी-
पवित्रितनरे पुरे महति यस्तु देवालये ॥ १ ॥

स दत्ततनुजो गणेशरघुनाथरामानुजो
अग्रजः सुमतिविद्वत्पारमार्थस्त्वित्संततो ।
शरत्त्रिंशि समुद्यतो हरिदिशीव शीतद्युतिः
सुधीरकृत चंद्रिकामतुलमातुलानुग्रहात् ॥ २ ॥

चिरं चरकसुश्रुतादिरचितानि तन्त्राणि यद्
विभाव्य नियतं ततो ऽर्थमतिदुर्ग्रहं विस्तरात् ।
वि[विच्य सुखसंग्रहं] रचयतो महायास इ-
त्यदभ्रमतिसेभृतस्य गुणगूढतास्तामपि(?) ॥ ३ ॥

इति श्रीमद्ब्रह्मज्ञानिवंशावतंसदत्तमुत्थीलक्ष्मणपंडितवि-
रचिता योग[चंद्रिका समाप्ति]मगमत् ॥ संवत् १७०० वैशाख ३ भ ।
मंदवासरे गणेशपंडितेन लिखितो ग्रंथः श्रीअजीतसिंहराज्ये
रीवीग्रामे स्थायै परायै च ॥ १२९६ ॥

The title of the work in the colophon, being partly eaten away, has been supplied by a later hand as योगीक्षा, whence Colobrooke's *Paṇḍit* calls the work *Yogaturāṅgiṇī* on fol. 1a.

Cf. Rāj. Mitra, Notices, i., p. 96; Dietz, Anal. Med., p. 149. [H. T. COLBROOKE.]

2754.

1540a. Foll. 67; size 10½ in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī, by one *Lambodara*, in Samvat 1733 (A.D. 1676); twelve lines in a page.

The same work. Cf. Dietz, Anal. Med., p. 138. [H. T. COLBROOKE.]

2755.

2357a. Foll. 38; size 10½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1573 A.D.; thirteen lines in a page.

Yogarātnūvalī, a treatise on materia medica, in twelve chapters, by *Gaṅgādharma*, son of *Dāsa*(?). Cf. Dietz, Anal. Med., p. 153.

It begins :

पायाद्वो ऽथ करोतु कामदहनाज्जातो महांश्च श्रियं
पीनोऽङ्गमनोहरातिरसिकारामाविलासैर्वृता ।
निष्प्रत्यूहमुपास्महे गणवृतावीरो(?) भवानोभवा-
वन्यः कोपि कृपालुरोदृशतमो विष्णुर्यथा मातरं ॥ १ ॥
सञ्ज्ञास्त्रार्थविशारदो ऽतिचतुरो नत्वा गिरीशं मुदा
कुर्वे वै नररूपकामकरणी दामात्मजो ऽयं द्विजः ।
देवानामधिपं सुरेशनमितं श्रीशैलजावलम्भं
योगश्रेष्ठिसमन्वितातिचतुरां रत्नावलीमद्भुतां ॥ २ ॥
वृद्धं विशालैः सुरसुन्दरीणां
नत्वा रमेशं मञ्जुशामनोऽयं(?) मनसा मनोज्ञं ।
रत्नावलीं योगयुतां मुरुरां
गङ्गाधरो ऽयं प्रकरोति सिद्धे ॥ ३ ॥
सूताभ्रगंधकशिलाहरितालशंखे
वैक्रान्तमौक्तिकशिलाजितुहिङ्गुलानां ।
प्रवालतुच्छकवरारकपर्पराणां(?) शर्वराणां
वीर्ये विधानमभिधानुसमं(?) हि चैषां ॥ ४ ॥ ०

I. (3a) *rasādiguṇavarṇana* ; II. (5a) *anushadhā-
nām guṇavarṇanam* ; III. (7a) *rasadhātumīśra-
guṇavarṇana* ; IV. (10b) *rasurājasya śodhanam* ;
V. (13b) *dhātūnām śodhanam* ; VI. (19b) *rogāṇām
cāleṣṭsāvīdhiḥ* ; VII. (22a) *atīśārādīnām vidhiḥ* ;
VIII. (24b) *rogarājāṭi* ; IX. (28a) *kushthādi-
vidhiḥ* ; X. (30a) *pramchūḍivīdhiḥ* ; XI. (32a) *vājū-
karaṇa* ; XII. *kashūyanushadhānām yogādi*.

The colophon of the first chapter is followed by the date : संवत् १६३० अकबरमुगलराज्ये । श्रीअब्द-
दावादन्तरे ॥

The MS. ends :

सगर्धने सत्यप्रभृतिस्त्रीम्या(!)
क्रोधादिदोषैर्विनिवर्तितो ऽपि ।
शास्त्रार्थचारी विशदं च स्त्रीम्या
यतेन्द्रियस्तत्परमार्थसिद्धिः ॥ ११५ ॥

इति योगरत्नावल्यां द्वादशमो अध्यायः ॥ १२ ॥ ० संवत् १६३०
वर्षे श्रीअब्ददावादे । अश्विनमासे । कृष्णपंचमीगुरुवासरे लिपितं ।
पं० सवनीलिपितं ॥ ० ॥ [GAIKAWAR.]

2756.

2357b. Foll. 37 ; size 10½ in. by 4½ in. ; fairly good, clear Devanāgarī writing of 1651 A.D. (foll. 18-30, 34, 36, 37 by a second, fol. 35 by a third hand) ; 6-9 lines in a page.

Yogaśata, a manual of materia medica, in 102 verses, the author of which is not mentioned ; with a commentary, *Yogaśatabhāṣya*, by *Amitaprabha*.

Text and commentary begin :

कृत्स्नस्य तंत्रस्य गृहीतधाम्नाश्चिकित्साद्विप्रसृतस्य दूरं ।
विदग्धवैद्यप्रतिपूजितस्य करिष्यते योगशतस्य बंधः ॥ १ ॥

अनेन प्रतिज्ञावाक्येना[युर्वे]दः प्रतिपादितः । तत्र च त्रितयं
वक्तव्यं चिकित्सा निदानं लक्षणं चेति । मया योगशत[स्य]
बंधः करिष्यते युज्यते । एभिरारोग्येणातुरा इति योगाः छिन्नो-
ज्ञावादिप्रभृतयः । तेषां शतं योगशतं तस्य संबंधः(!) संग्रहः
एकत्राभिधानं करिष्यत इत्यर्थः । ०

The author of the treatise is repeatedly referred to by the commentator as the *ācārya*.

Only a quotation from *Caraka* (fol. 37a), and a few references to former commentaries are met with in the commentary, viz.: on śl. 23 (fol. 10a) नीपपाठे (for निंब) नीपा पूर्वैति करंजः । तदभावे कलंवा इति टीकांतरे प्रतीतः ॥ ; śl. 47 (fol. 15a) हंत्यजुनं शर्करयाधिमनो नक्तांधतांगोसावकृता(!) इति पाठे (viz. for the last *pāda* दाहं च रागं च रुजं च हन्यात्) गोकृता गोकालखंडेन । इति टीकांतरे ॥ ; and śl. 57 (fol. 17b, text वासानिंबपटोलपपेटफलश्रीचव्यदार्यबुद्धेः ॥) comm. पटोलपपेटकौ प्रतीतौ । फलं केचित् मदनफलं । फलशब्देन मृद्विति टीकांतरे । त्रिफला । श्रीवेष्टकं आचण्डूयं प्रसिद्धं ॥

The commentary ends : न विद्यते रोगो ऽस्य तत्
अरोगं निर्विकारमित्यर्थः ॥ इति अनितप्रभवविरचितं(!) योग-
शतभाष्यं समाप्तं ॥ संवत् १९०८ ॥

The Berlin Cat., nos. 959-60, and Burnell, Tanjore MSS., p. 67b, ascribe the text of the *Yogaśata* to a *Vararuci* ; whilst Berl. 961 contains the present commentary without, however, the author's name. In the Oxford MS.

2759.

1875a. Foll. 13; size 11½ in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Rasamuktīvalī, a treatise on metals and their medicinal properties.

It begins :

गिरिजातनुजं प्रणम्य पूर्वं
गिरिजेशं किल वेधसं च भक्त्या ।
कमलेशमहं करोमि रम्यां
रसमुक्तावलिं परोपकृत्य ॥ १ ॥

अथ धातुप्रमाणं लिख्यते ॥

कनकतारकताम्रकतीक्ष्णक-
त्र्युभुजंगममारकमेव च ।

इति वदंत्यपि धातुगुणं बुधाः

सकलशास्त्रमते ऽप्यतिविस्तरात् ॥ २ ॥

अथ सुवर्णसंख्या लिख्यते ॥ ०

इति हेमभस्म । इति हेमविधिः ॥ fol. 2b; इति बालमृ-
गांकविधिः fol. 3b; इति राजमृगांकविधिः fol. 4a; इति
रूपविधिः fol. 4b; इति तारेश्वरविधिः fol. 5a; इति
ताम्रविधिः fol. 6a; इति लोहविधिः fol. 7a; इति वंगे-
श्वरविधिः fol. 8a; इति नागेश्वरविधिः fol. 9a; इति ०
सप्तधातूनां मारणं ॥ अथ धातुभिर्धातुमारणं । fol. 9b; इति
नीलांजनमुद्भिः fol. 10a; इति तालकेश्वरविधिः fol. 11b,
etc. It ends :

धननादरसाचिते च मङ्गः

परिपाच्यः किल दोलकाभ्यर्चने ।

शुभवहिरथो दिनं च मंदं

परिदेयः परिजायते मुष्ण्डः ॥

इति सोमलमुद्भिः ॥ इति रसमुक्तावली समाप्ता ॥ with
the marginal note: शके १७३१ शुक्ल आश्विनशु १ पुणे
यामे जयरामशास्त्रिणा त्रयक्रीतमिदं पुस्तकं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2760.

1898. Foll. 20; size 12 in. by 5 in.; modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Another treatise on the medicinal properties

of metals, and the preparation of drugs there-
from, extracted mainly from the *Yogataraṅgiṇī*.

The original title योगतरंगिणी on fol. 1a has
been scored out and उक्तकदपेण written over it,
under which title the MS. has figured in the
old lists.

It begins: अथ शीलाजित(r.शिलाजतु)करणं ॥ ०
and five lines further on it proceeds :

अधुना धात्वादीनां लक्षणशोधनमारणगुणानाह । स्वर्ण-
तारारताराणि ० from here onwards most of the
matter is taken from the “*dhātūpadhātūtpatti-
śodhanamāraṇakathaka-taraṅga*” of that work
(MS. 1439, foll. 83-89).

It ends: इति क्षारकल्पनं ॥

Śārṅgadharma and the *Rasaratnākara* are
quoted on fol. 16b.

The last page has the same marginal note
as the last MS. [DR. JOHN TAYLOR.]

2761.

729. Foll. 80; size 12½ in. by 6½ in.;
careless Devanāgarī writing of 1790 A.D.; 14
or 15 lines in a page.

Yogarātnāvalī, a treatise on quack medicines,
and their supposed effect, by *paramaśarivācārya
Śrīkaṇṭha Paṇḍita*. Very incorrect.

The metrical text is in some parts accom-
panied by explanations in *Bhāṣhā*, and some
of the diagrams show Urdu letters.

It begins rather abrupt: श्रीधन्वन्तराय नमः ॥

पाषाणं पाहुमानं(?) बाहुमानं च शुभमादाय चूर्णीयेत् ।
अतीव सूक्ष्मतां प्राप्ते पात्रे धार्यं ततः शुभे ॥

कीरेदारितरं(!) कृत्वा पंचमाहृत्य(!) बुद्धिमान् ।

तत्पंकजमसारेण संयुक्तं कारयेद्बुधः ॥ ०

इति फटकरणविधिः ॥

On fol. 18b, l. 1 infra, a new section (if not
the treatise proper) begins, the verses being
henceforth numbered consecutively as far as
fol. 70b.

This section begins :

गोसर्पिःषु समालोक्य तंडुलीमूलनिश्रितं ।
गोनसस्य विषं तीव्रमुत्तरस्य विलंबितं ॥ १ ॥
तंडुलीयकमूलानि पिष्ट्वा तंडुलवारिणा ।
सर्पिर्धान्यकयुक्तानि पानाद्विषहराणि वा ॥ २ ॥

From here the treatise is divided into the following chapters (*pariccheda* or *paṭala*): I. *sumastavishanigrahaḥ* (vv. 1-242), fol. 25a; II. *bhūtagrahaśākinīnām jvaranigrahaḥ* (vv. 243-440), fol. 29a, beg.:

प्रणम्य विश्वस्य विशिष्टहेतुं क्षमं समस्तस्य तमो विनेतुं ।
अपारसंसारसमुद्रसेतुं शिवं सुरद्वेषविनाशकतुं ॥

III. *saṁhitasādhikakarmādhikārah* (to v. 1077), fol. 43b; IV. *kantukādhikārah* (to v. 1589), fol. 52a; V. (*vaidyakādhikārah*, to v. 2198), fol. 67a; *pāmādhya*, fol. 54a; *ganḍārbudādhya*, fol. 58a; *garbhapatānavārāṇa*, fol. 64a; *stanaparakarāṇa*, *iti strīvaidyaka*, fol. 65a; VI. *rasāyanavidhi* (to v. 2346), fol. 70b; VII. *ratnādi-parīkshādhikārah* (vv. 1-83, 10-136), begins :

पाषाणा अपि रत्नामुपगता लोहान्यपि स्वयंतां
निर्गन्धा अपि शास्त्रिनः परिमलं प्रापुर्लताः सूचतां ।
हंसो योगमवाप यस्य महसस्तं विश्वविस्म[र]कं
भग्नं(?) भोगिविभूषणीभवभयङ्कशपहं नौम्यहं ॥ १ ॥

VIII. *kārajñānādividhi* (vv. 1-71), fol. 79a; IX. *aushadhacikitsāprakarāṇa*, 44 vv., apparently extracted from *Nāgārjuna's Kakshaputa* (though not in no. 2616 above). This chapter begins :

मंत्रतंत्ररसपादुकांजनस्वर्ग-○○○ तादिसिद्धयः ।
तं अयंतिपुर-हनेश्वरं(?) दिव्यतपसा वशीकृतः ॥ १ ॥
पिबंति शिवसिद्धांतवारिधेरंघ्रितं(?) रुद्धतां मया ।
कर्णौजलपुटैर्दिव्या रसवासुधार्थं बुधाः ॥

It ends :

स्वच्छः स्वजायतेवक्त्र(?) जंबुफलरसोद्धतः ।
आतपे गुडसंयुक्तः पीततपोत्तप्रज्ञांतकृतः(?) ॥

इति कक्षकुटीनागानविरचिते (!) समस्तमंत्रयंत्राधिकार
औषधचिकित्साप्रकरणं समाप्तं ॥

On fol. 1a a different hand has supplied the title *वृहत्सिद्धनागार्जुन*°. [H. T. COLEBROOKE.]

D. VETERINARY ART.

2762.

2536. Foll. 174, six of which (112, 130, 135, 154, 167, 169) are missing; while fol. 48 is double; size 10 in. by 5½ in.; clear Devanāgarī writing of about 1550 or 1600 A.D.; ten lines in a page.

Śālihotra, a systematic work on the veterinary art, so named after its reputed author, *Śālihotra Muni*, who is represented in the work as the son of *Hayagrha* and the father of *Susruta*, in answer to whose questions he expounds the "*hayāyurveda*" revealed to him by Brahman himself.

According to the analysis given in the introductory chapter, the complete work consists of eight *sthānas*, only the first of which, and even this not quite complete, is contained in the present MS.

It begins :

श्रीवत्सवक्षसः कान्तां प्रणम्य तुरंगारणिं(!) ।
श्रियं देवीं प्रवक्ष्यामि तुरंगाणां चिकित्सितं ॥ १ ॥
कृताग्निहोत्रमासीनं शालिहोत्रं महामुनिं ।
मुमुक्षुः श्रुतसंपन्नः पप्रच्छ पितरं स्तुतं ॥ २ ॥
भगवन् सर्वधर्मज्ञ हयायुर्वेदकोविद ।
कथमेतत्समुत्पन्नं तुरंगाणां चिकित्सितं ॥ ३ ॥
तमुवाच महातेजाः शालिहोत्रोऽर्थतत्त्ववित् ।
आसन् विहगमाः पूर्वं तुरंगाः कामचारिणः ॥ ४ ॥
कामाहारविहाराणां तेषां स्वच्छंदचारिणां ।
शरीरसात्त्व्यात्सर्वेषामासीद्गोमसमुद्भवः ॥ ५ ॥
यतः प्रभृति ते नीता वाहनानि मया सुत ।
ततः प्रभृति वैरुद्धात्पीड्यंते व्याधिभिर्भृशं ॥ ६ ॥
ततस्तेषां दयापन्नः कृत्वाहं सुमहत्तपः ।
आराध्य देवं ब्रह्मार्थं प्राप्तवांस्तच्चिकित्सितं ॥ ७ ॥
यतः प्रभृति वाहानां पक्षच्छेदो मया कृतः ।
पक्षिसंक्षिप्तवेगाच्च महौ पद्मां चरंति ते ॥ ८ ॥
ततः प्रभृति ते रुद्धा वाहने बंधनेषु च ।
क्षुत्पिपासासहास्ते ऽश्वाः शीतवातनिपीडिताः ॥ ९ ॥

परचक्षागतान्ते ऽष्ट्याः पीयूतं व्याधिभिस्तु ते ।
ततस्तेषां दयापन्ना ब्रह्मपार्थ्वी गता वयं ॥ १० ॥

ब्रह्मोवाच ॥

शालिहोत्रं किमायातो हयघोषजुतः शुचिः ।
सर्वधर्मविदां श्रेष्ठो हयरत्नासु तत्परः ॥ ११ ॥
ब्रह्मप्रोक्तमिदं वाक्यं मयोक्तं ब्रह्मणा सह ।
वेदः किमात्मकः प्रोक्तः केनासी परिकल्पितः ॥ १२ ॥
त्वदुद्भवः कथं स्वामिन् मां प्रति ब्रूहि सृष्टिद ।
एवं प्रोक्तं मया पुत्र ब्रह्मप्रोक्तं शृणुष्व तत् ॥ १३ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

वेदः स्वयंभूतियुक्तो न केनापि प्रकल्पितः ।
मया हि पठितो यस्मात्सर्वभूतसदहं मुने ॥ १४ ॥
धाता स्रष्टा जगत्कर्ता वेदिकः स चराचरे ।
मया हि पठितो यस्मात् कर्ता तेनापहं मुने ॥ १५ ॥
नैकाननेन प्रोक्तो ऽहं वेदसंचारधारणे ।
तस्माद्विभज्य महसा निक्षिप्तश्चातुरानने ॥ १६ ॥
पूर्वं च्युत्वेदसंभूतिर्धनुर्वेदस्य दक्षिणे ।
पश्चिमे सामवेदस्य अथर्वस्योत्तरे (!) तथा ॥ १७ ॥
इतिहास च्युचो वेदात् धनुर्वेदो यजोर्वेदः (!) ।
गंधर्ववेदः सामस्य (!) आयुर्वेदस्त्वथर्वणः ॥ १८ ॥
अथर्ववेदस्योपांगमायुर्वेदं प्रचक्षत ।
श्लोकाः शतमहसाणि पंचविंशतिकानि च ॥ १९ ॥
सपादलक्षं तेनैतद् ब्रह्मणा परिभाषितं ।
अष्टादश महसाणि आरदाक्षमुदाहृतं (!) ॥ २० ॥
उत्तरायां तु संभृतं तेन वै कूलमुत्तरं ।
मागधे मागधे (!) देशे महसाणि चतुर्दश ॥ २१ ॥
पूर्वाशायां तु संभृतं पूर्वकूलं तु तेन वि (?) वै ।
गांधारं दक्षिणे देशे ब्रह्मणा परिकल्पितं ॥ २२ ॥
द्वादशैव महसाणि कूलं तेन तु दक्षिणं ।
श्रीपाठं पत्रने (?) देशे शालिहोत्रस्य भाषितं ॥ २३ ॥
दश चैव महसाणि कूलं चैव तु पश्चिमं ।
आराध्य देवं ब्रह्मण्य उपांगं प्राप्तमष्टधा ॥ २४ ॥
अंगान्यष्टौ ततः पुत्र सांगोपांगं चिकित्सितं ।
शल्यं कायचिकित्सा च तथा शालाक्यमेव च ॥ २५ ॥
किशोरबालचिकित्सा विपतंत्रं तथैव च ।
सामयनं भूतविद्या वाजीकरणमष्टमं ॥ २६ ॥
हयामुर्वेद इत्येव अष्टांगः परिकीर्तितः ।
अंगान्यष्टौ विज्ञानीयाः शृणु सुश्रुत विस्तरं ॥ २७ ॥

शल्यं तृणं च काष्ठं च पांशु पापाण्यलोष्ठकं ।

रोमवालनखाः केशाः शस्त्राणि विविधानि च ॥ २८ ॥

अंत्राणि चास्थिनिचयं गर्भनुक्तं च शल्यकं ।

यंत्रक्षाराग्निशस्त्राणां व्रणान् यदुपज्ञानयेत् ॥ २९ ॥

अौषधादक्षियोगेषु शल्यतंत्रं तदुच्यते ।

कायजांश्च विकारांश्च सर्वांगांश्च श्रुतांस्तथा ॥ ३० ॥

ज्व[रा]तीसाररोगाश्च उन्मादः शोष एव च ।

कुष्ठान्यर्शां रक्तं पित्तं सूत्ररोगांश्च दारुणान् ।

एवं कायचिकित्सा च हयतंत्रे प्रतिष्ठिता ॥ ३१ ॥

शालाक्यं नाम यच्चार्गं ऊर्ध्वजनुगता (?) ऊर्ध्वजानु^० रुजः ।

अवणे नयने घ्राणे वदने मस्तके तथा ।

येन ते प्रशमं याति शालाक्यं तदुदाहृतं ॥ ३२ ॥

किशोरकचिकित्सा च किशोरो येन वर्धते ।

आरोग्यं जायते येन स्तस्य येन विशुध्यति ॥ ३३ ॥

गुर्विण्यो येन पुष्यति वृषा येन तथैव न ।

रोगाद्यो *

अष्टांगस्यास्य कात्वेन शृणु स्थानानि पुत्रक ॥ ३४ ॥

उत्तरं प्रथमं स्थानं द्वितीयं स्यात्तथोत्तरं ।

शारीरकं तृतीयं तु चतुर्थं तु चिकित्सितं ॥ ३५ ॥

पंचमं शिशुभेषज्यं षष्ठं स्यादुत्तरोत्तरं ।

नास्ति च तत् क्रियापत्रं सिद्धिस्थानं तु सप्तमं ।

रहस्यमष्टमं स्थानमित्यायुर्वेदसंग्रहः ॥ ३६ ॥

अध्यायानां क्रमं सम्यक् स्थाने स्थाने निबोध मे ।

आयुर्वेदसमुत्पत्ति (fol. 5a) विद्याध्ययनमेव (7a, b) च
[॥ ३७ ॥

उत्तरे संभवः (20a) पूर्वं ततः स्याद्भ्रमसंभवः (28b) ।

प्रकृति (33a) वैरीविज्ञानं (38b) चातुर्वर्ण्यं (41b) तथैव
[च ॥ ३८ ॥

सर्वांगसंपरीक्षा (48a) च प्रदेशो (54a) व्यंजनानि
[55b, 64a) च ।

आचक्षा (76b) वयसो ज्ञानं (87a) शरीरोक्तवर्णं (91b)
[गतिः (96b) ॥ ३९ ॥

गंधाः (92b) पुष्पाणि (94b) पुंद्वाणि (98b) सञ्ज्ञान-
[कानि (102b) सारदा (107b) ।

मानसूचं (111b) कुलाध्यायो (122b) विकृताविकृतं
[(125a) तथा ॥ ४० ॥

* There is evidently a lacuna here, the definition of the other four headings being omitted.

दशांगाभिजनं (126a) मिश्रं (141a) वशीलक्षणमेव
 [(145b) च ।
 मात्रज्ञानं (149a) विधायोगः (152a) शोभा (151b)
 [शुक्ल(159b)धावितं (165a) ।
 क्रयो (to end of MS.) राजोपवासश्च सौगंधी वेधनं
 [तथा ॥ ४९* ॥ * ॥

उत्तरे तु महाप्रश्नः खंडजसंभवस्तथा ।
 त्रिविधं रोगविज्ञानं दुर्मेनोज्ञानमेव च ॥
 वर्तमानसारो वर्तमान प्रसक्तो लिंगितानि च ।
 चतुर्दोषास्त्वभिष्यदमनुष्यदपङ्क्तुः ।
 पादरोगाभिज्ञापश्च हिष्काश्वासस्तथा ज्वरः ॥
 हारिद्रुकं तथा ज्ञानं कृमिशूलं तथैव च ।
 मिषाणकश्च कासश्च तथातीसार एव च ॥
 क्षीरसंवृहणं चैव तथा कटुकपिष्टिका ।
 बालादकौशुदभंशं तथा शोणितपैक्तिकं ॥
 अधिदंतचिकित्सा च पादोलूकचिकित्सितं ।
 विज्ञानं सपेजातीनां दृष्टव्यजनभेजं ॥
 तथा विगर्हणीयं च वेगविज्ञानमेव च ।
 व्यंजनं विषपीतस्य दिग्धं विद्वस्य चोभयोः ॥
 ग्रहणीबंधविधश्च (!) विषोपशममेव च ।
 यत्तावदुत्तरं प्रोक्तं द्वितीयं स्थानकं तथा ॥ * ॥
 शरीरकं तृतीयं तु वक्ष्यते ज्ञः परं तव ।
 गर्भोत्पत्तिश्च महती शरीरनिचयस्तथा ॥
 कायोत्पत्तिः शिरोब्यूहस्तथा देशप्रमाणिका ।
 हीनानि रिक्तमध्याह्न्यं काविकावै निपानिकं ॥
 अधिकारचिकित्सा च जडांधवधिराणि च ।
 रसस्कंधाश्च चत्वारो यवसानां रसास्तथा ॥
 श्वयुद्धिद्विषणीयश्च मूत्रकावरणानि (!) च ।
 लंघनं वृहणं चैव मूढगर्भचिकित्सितं ॥
 प्रनष्टशल्योद्धरणं शल्योद्धरणमेव च ।
 नाडिभग्नचिकित्सा च तथाचुदचिकित्सितं ॥
 वातादिता योनिदोषा वृषशुक्रचिकित्सितं ।
 लक्षणं प्रसूकानां (प्रसू०) च शरीरं तु प्रकीर्तितं ॥
 व्यानकः प्रथमो व्याधित्तथाश्चान्योनिराणकः (!) ।
 अवातुकिरवार्तकी (? अलावुक०) जिह्वास्तभो घृणिस्तथा ॥
 शालूकी शिरसस्तापी ० 11 slokas, ending
 आध्मानश्चाप्यतीसारः स्थानमेतच्चिकित्सितं ॥ * ॥

किशोरकचिकित्साया मिश्रकं प्रथमं भवेत् ।
 ग्रहभूपस्ततः प्रोक्तो ज्वराध्यायस्ततः परः ॥
 पामाध्यायः कृमिः कोष्ठे ० 4 slokas, ending
 तथा भग्नचिकित्सा च किशोरकचिकित्सितं ॥ * ॥
 हयमारो वास्तुविद्यारेवं (!) तस्य च पूजनं ।
 ग्रहाणां शांतिकं चैव श्रियः संपूजनं तथा ॥
 तथा च स्वातिसंपातो रम्या नीराजनक्रिया ।
 लोहाभिहरणं चैवमश्वानां च विवेष्टितं ।
 एतत्ते पृष्ठमुद्दिष्टं स्थानं वै उत्तरोत्तरं ॥ * ॥
 स्नेहक्षीरसुराधान्यलवणादिसमुत्थिताः ।
 विज्ञेया व्यापदश्चेता नाडीव्यापदथैव च ।
 सिद्धस्थानमिदं प्रोक्तं रहस्यं शृणु चाप्यथ ॥ * ॥
 रेखानिर्याणकाश्चैव आयुज्ञानं ततः परं ।
 रिष्टिकाध्यायस्तच्चोक्तं कल्पादिष्टकमेव च ॥
 उपसर्गारिष्टकं च नक्षत्राहतारिष्टकं ।
 हरीतकीनां कल्पस्तु रमोनम्य च गुग्गुलीः ॥
 सार्वपाणां तथा कल्पो लाक्षायाः कल्प एव च ।
 त्रिफलायास्तथा कल्पः स्मृत्तिकाकल्प एव च ॥
 रसायनानि दिव्यानि वाजीकरणमेव च ।
 शिक्षा चैव तथाश्वानां बालानां दमनक्रिया ॥
 भारादानं तथा प्रोक्तं विविधा रणकल्पना ।
 रथबंधश्च विज्ञेयस्तथा वाससरक्रिया ॥
 मंत्रयोगः क्रियायोगो रहस्योपनिषत्तथा ।
 इत्येतदष्टमं स्थानं रहस्यं परिकीर्तितं ॥
 सप्तममेतद्विद्वं (? ० धी) स्थानेः सर्वस्तथाष्टभिः ।
 हयायुर्वेदमखिलं ब्रह्मा शुभं चतुर्मुखः ॥
 इति श्रीश्रीशालिहोत्रे आयुर्वेदोत्पत्तिः प्रथमः ॥
 अथोवाच पुनः पुत्रं शालिहोत्रस्तु सुश्रुतं ।
 शिष्योपनयनं नाम सुश्रुताय शृणुष्व मे ॥ ०

At the end of the MS. some leaves have been lost. It is mentioned under its old number (2041) in Dietz, Anal. Med., p. 155.

Besides the two following works, a similar one is known in the Berlin Library, no. 944. The information gathered in the Berl. Cat. by Prof. Weber regarding the adaptations of such works in Arabic and Persian may here be completed by the quotation of an English

* The MS. counts 37 verses, 21-24 not being numbered. After this the numbering is discontinued.

book published at Calcutta in 1788 under the following title :

"A Treatise on Horses, entitled Saloter, or, a complete system of Indian Farriery, in two parts: the first, containing a particular description of the different colours and marks of horses, etc.; the second, a description of all the disorders they are subject to, etc. Compiled originally by a Society of Learned Pundits, in the Shanskrit Language: translated thence into Persian, in the reign of the Emperor Shah Jehan, by Abdallah Khan Firoze Jung, an Emeer of his Court, which is now translated into English, by Joseph Earles."

Of. also Garcin de Tassy, Histoire de la Littérature Hindouie, 2nd ed., iii. 294.

[GAIKAWAR.]

2763.

2402. Foll. 83; size 8½ in. by 5½ in.; good (Jaina) Devanāgarī writing of 1424 A.D.; ten lines in a page.

[*Āśvavidyaka*], a manual of the veterinary art, by Jayadatta, the son of Vijayadatta.

The work has been edited, under the title of *Āśvavidyaka*, in the Bibl. Ind., by Kavirāj Umesa Chandra Gupta Kaviratna (1886). The present MS. merely calls the treatise by its generic title of *Sālīhotrasāstra*.

For comparison we extract the first chapter :

प्रणम्य शंकरं देवं शंकरं सर्वदेहिना ।
शिवाय जगतः शान्तं शिवां चापि विशेषतः ॥ १ ॥
मुखाय बोधशब्दार्थं ग्रंथविस्तरवर्जितं ।
लक्ष्यं वाजिदेहस्य संक्षेपेण यथाक्रमं ॥ २ ॥
चिकित्सां च समासेन सिद्धौषधसमायुतां ।
मुनिप्रोक्तानि शास्त्राणि सम्यगालोक्य वाजिनां ॥ ३ ॥
श्रीमद्विजयदत्तस्य पुत्रेण क्रियते ऽधुना ।
श्रीमता जयदत्तेन वाहानां हितमिच्छता ॥ ४ ॥
अध्यायानां यथायोगं पृथग्ग्रन्थसमयया ।
श्लोकानां च सहस्रेण शतत्रययुतेन च ।
प्रदेशलक्ष्यं चैव जीवितं च वयस्तथा ॥ ५ ॥
दशाधिभागे क्षेत्राणां दशानामथ निश्चयं ।
द्रव्यमात्राविधिं चैव निर्यटं पोषणक्रमं ॥ ६ ॥

विधिं क्षाराग्निशास्त्राणां शरावेध्यविधिक्रमं ॥ ६ (!) ॥

निरुहणविधिं सम्पक् सम्पक् चैवानुवासनं ।

तस्य मेदविधिं चैव स्नेहपानविधिं तथा ॥ ७ ॥

श्रोतोपचारो वाहानां उपसर्गविधिः क्रिया ।

वातादीनां च दोषाणां कोपदोषं तथैव च ॥ १० ॥

निदानं चैव चिह्नं च रोगाणां च चिकित्सितं ।

साध्यासाध्यपरिज्ञानं कृच्छ्रसाध्यविनिश्चयं ॥ ११ ॥

प्रकृतिं च तुरंगाणां शालिहोत्रादिभाषितं ।

रसनादि यथाकल्यं मुनिभिः पूर्वैवेदितं ॥ १२ ॥

कथयामि समासेन स्फुटार्थं च सथाक्रमं ॥

इत्युद्देशाध्यायः समाप्तः ॥

In many parts of the text the MS. differs considerably from the edition, both as regards matter and arrangement. We subjoin the subjects treated in the different chapters, which are not numbered in this MS :

इति प्रदेशाध्यायः fol. 5a; इत्यंगलक्षणाध्यायः fol. 7a;
इत्यावर्तनाध्यायः fol. 11b; इति पुंद्रकाध्यायः fol. 12b; इति
पुष्पाध्यायः fol. 13a; इति गव्यध्यायः fol. 13b; इति
वर्णाध्यायः fol. 15a; इति हेपिताध्यायः fol. 15b; इति
महादोषाध्यायः fol. 17b; इति वाताध्यायः fol. 18b; इति
क्षयाध्यायः ib.; इति गंधाध्यायः fol. 19a; इति सत्त्वा-
ध्यायः ib.; इति प्रमाणाध्यायः fol. 20a; इति वयोज्ञाना-
ध्यायः fol. 22a; इति वाहनाध्यायः fol. 24a; इति
क्षेत्राध्यायः fol. 25a; इति जन्मदेशाध्यायः fol. 26a; इति
द्रव्यप्रमाणाध्यायः fol. 28b; इति स्वस्थवृत्तनीराजनविधिः
fol. 31b; इति स्वस्थवृत्ते हेमंतपोषणविधिः fol. 32b;
इति शिशिरविधानं fol. 33a, etc.; इति क्षारदाहविधानं
fol. 34b; इति दाहविधानं fol. 35a; इति शस्त्रविधानं
fol. 35b; इति शिरोवेधाध्यायः fol. 38a; इति निरुहा-
नुवासनं fol. 39b; इति नस्याध्यायः fol. 40b; इति
स्वेदविधानं fol. 41a; इति तैलविधानं fol. 42b; इति
श्रोतोपचारविधानं fol. 43b; इति पंचतिक्कघृतं fol. 44a;
इति रिष्टलक्ष्यं fol. 45a; इति वेधलक्ष्यं fol. 46a;
इति कीटारिष्टाध्यायः fol. 46b; इति वातादिकोपनिदाना-
ध्यायः fol. 47a; इति व्याधिनिर्देशाध्यायः fol. 47b; इति
मुखरोगचिकित्सा fol. 49a; इति वातिकाक्षिरोगचिकित्सा-
ध्यायः fol. 50b; इति रक्ताधिष्यंदचिकित्सा fol. 51b; इति
पटलचिकित्सा fol. 52b; इति मुंजचिकित्सा fol. 53a;

इति नेत्रचिकित्सा fol. 53b; इति वातिकशिरोरोगचिकित्सा ib.; इति पित्रिकशिरोरोगचिकित्सा fol. 54a; इति कफस्य रोगचिकित्सा fol. 54b; इति सन्निपातरोगचिकित्सा fol. 55a; इति रक्तजाभिघातशिरोरोगचिकित्सा ib.; इति कृमिशिरोरोगचिकित्सा fol. 55b; इति लिंगिताध्यायः fol. 57a; इति कर्णरोगचिकित्सा ib.; इति कासचिकित्सा fol. 58a; इति पित्तकासचिकित्सा fol. 58b; इति कफकासचिकित्सा fol. 59a; इति हिष्काचिकित्सा fol. 59b; इति व्रणाध्यायः fol. 60b; इति सिंहाणकचिकित्सा fol. 61a; इति घृणरोगचिकित्सा fol. 62b; इति पादरोगचिकित्सा fol. 65a; इति ज्वरचिकित्सा fol. 67a; इत्यनीयाध्यायः ib.; इत्यनीसाचिकित्सा fol. 68b; इति शूलाध्यायः fol. 69b; इत्युदावर्ताध्यायः ib.; इति प्रसूनाध्यायः fol. 70a; इति कृमिकोष्ठेभ्यःकोष्ठचिकित्सा fol. 71a; इति मूत्ररोगचिकित्सा fol. 72b; इति शोफचिकित्सा fol. 74b; इति मुक्कुरोगचिकित्सा fol. 76b; इति वातोदरचिकित्सा fol. 77b; इत्युदकोदरचिकित्सा fol. 78b; इति वातबलासचिकित्सा fol. 79a; इति लवणस्त्रीरव्यापदध्यायः fol. 79b; इति विषदूषिताचिकित्सा fol. 80a; इत्यपस्मारचिकित्सा fol. 80b; इति रसोनकल्पः (17 śl.), fol. 81b; इति गुग्गुलुकल्पः (12 śl.), fol. 82a; इति चीनुलीकल्पः (2 śl.), ib. Then follow strings of names (partly in *bhāṣā*) and rules or prescriptions: विश्वमागधिका निंबनेयी जीरा। सोडा। अजमोदि। कटू। अतिविस। गलो। ह्रींगु। सरिसव। चूरीं सनांसकं। °

It ends:

विधिरेष समुद्दिष्टो नेत्रसंतर्पणे सदा।

अपर अमुखोपायो विधिः संतर्पणे स्मृतः ॥ १ ॥

कूलं स्नेहेन संज्ञाय नयनाभ्यंतरे क्षिपेत्।

ततोपरि (!) श्वयं पट्टं वस्त्रीयाद्वा सुखं भिषक् ॥ २ ॥

वडं पट्टे पुनर्नेत्रं मुत्रस्नेहेन स्विंतयेत् (?) ॥

इति शालिहोत्रशास्त्रं समाप्तं ॥ ° संवत् १४ चैत्रादि ६१ वर्षे माघवदि २ सोमे सेनापुरे लिखितं ॥

Cf. Dietz, Anal. Med., p. 153.

[GAIKAWAR.]

2764.

107b. Foll. 19; size 9½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1661 A.D.; 10-12 lines in a page.

[*Āśvacikitsita*], occasional notes on horses, by *Nakula*.

This treatise has been published as a supplement (*pariśiṣṭa*) to *Jayadatta's Āśvavaidyaka* in the Bibl. Ind., under the above title, whilst the MS. again gives to it merely the generic title of *Śālīhotraśāstra*.

Whilst the edited text consists of 17 *adhyāyas* (or rather 18, the last but one of which has not however yet been forthcoming) of together 415 *ślokas*, the MS. has only 12 *adhyāyas* of together 185 *ślokas*. Moreover, the text of the MS. is in very poor condition, and each verse is accompanied by a paraphrase in some dialect of Hindi.

It begins (cf. ed. p. 4):

उत्तमा मध्यमा नीचा अनीचा च तथा परं।

चतुर्थी वाजिनो भूमी जायते देशसंभवाः ॥ १ ॥

मध्यम। उत्तम। नीच। अनीच। देशेने आश्रये करी बहुप्रकारे जयया ॥ °

Chapters 1-6 of the MS. correspond to chs. 2-7 of the edition; ch. 7 to ch. 10; chs. 8 and 9 to ch. 11; chs. 10 and 11 to chs. 12 and 13; and ch. 12 to chs. 15 and 16 of the edition.

It ends (cf. ed. p. 61): एता कंकोलिकामूलं ° ॥ कोसंभो केसरं लाक्षा ° ॥

इति श्रीशालिहोत्रशास्त्रे निकृलकृते (!) अश्वविषयचिकित्सा नाम द्वादशोऽध्यायः संपूर्णः ॥ ° संवत् १४ चैत्रादि ६१ वर्षे त्रिनागास्तिथौ १५६३ शाके आश्विनमासशिते सुनयने पक्षे ज्यज्यायं तिथौ। चाद्रिः सांशितयासरे सुसमे पितृभसाजं तथा। विप्रेणैव विश्वेश्वरेण लिखितं शास्त्रे हयानां शुभं। ° लिखितं धनदपुरनिवासिना विश्वेश्वरेण ° ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

X. Astronomy, Mathematics, and Astrology (Jyotiḥśāstra).

A. ASTRONOMY AND MATHEMATICS (SIDDHĀNTA, GAṆITA).

2765.

3265a-c. Foll. 27 (numbered 17 + 8 + 2); size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{4}$ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 12-14 lines in a page.

A. *Jyotiṣa*, in the *Yajus* recension, with *Somākara's* commentary, *Jyotiḥśāstrabhāṣya*.

It begins:

अध्याकृताङ्गाकृतं यत्तदाद्यं
त्रय्यात्मकं शब्दराशिं विशिष्टैः ।
कालस्येदं कारणं यज्ञसारं
भोगावाप्तेः साधनं संप्रणम्य (!) ॥ १ ॥

See above, no. 559.

B. The same work with an abbreviated version of *Somākara's* commentary.

It begins:

यच्चसंवत्सरमयं युगाध्यक्षं प्रजापतिं ।
दिनतैयनमासां प्रणम्य शिरसा श्रुचिः ॥ १ ॥
ज्योतिषामयनं पुण्यं प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वशः ।
समतं ब्राह्मणैर्द्राणां यज्ञकालार्थसिद्धये ॥ २ ॥

श्रुचिरहं वाङ्मनःकायमयः ज्योतिषामयनं चंद्रसूर्यनक्षत्राणां
गमनं प्रवक्ष्यामि । कथं अनुपूर्वशः ०

It ends:

सोमसूर्ये[स्तृ]चरितं विद्वान्वेदविद्वद्भुते ।
सोमसूर्येस्तृचरितं लोकं लोके च संततमिति ॥ ३३ ॥

सोमसूर्यस्य नक्षत्राणां चरितं गतागतविज्ञानं विद्वान्वेदविद्वद्भुते यो जानाति सः अद्भुते प्राप्नोति किं सोमसूर्यनक्षत्रचरितं लोकं सायुज्यं इत्यर्थः । तथेह लोके च संततं अनवच्छिन्ना संतानसिद्धं (!) स्वर्गवान् लोकवान् भवतीत्यर्थः ॥ इति वेदांगज्योतिषभाष्यं ॥

Cf. A. Weber, *Jyotiṣa*, p. 110.

C. *Jyotiṣa*, in the *Rik* recension (36 sl.).

[?]

2766.

2716. Foll. 29; size 8 $\frac{1}{2}$ in. by 5 $\frac{1}{4}$ in.; clear Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

[*Vṛiddha*-] *Vasishṭhasiddhānta*, or *Viśvapra-kāśa*, ascribed to *Vṛiddha-Vasishṭha*. The MS. contains only a fragment of the *Gaṇita-shandha*(?), in 13 chapters.

It begins:

नमस्ते चित्स्वरूपाय पराय परमात्मने ।
योगध्येयाय शांताय कालरूपाय विष्णवे ॥ १ ॥
नैमिषे ऽग्निमिषक्षेत्रे वामदेवो द्विजोत्तमः ।
अभिवाद्य सुखासीनं वसिष्ठं परिपृच्छति ॥ २ ॥
गुरो धर्मज्ञ शांतात्मन् त्रिकालज्ञ दयानिधे ।
सर्वशास्त्राख्यधीतानि त्वत्प्रसादान्महामुने ॥ ३ ॥
तानि सर्वाणि शास्त्राणि वृथारूपाणि भूति मे ।
वेदनेन विना तस्माज्ज्योतिःशास्त्रं प्रयच्छ मे ॥ ४ ॥

वसिष्ठ उवाच ॥

साधु साधु महाभाग यन्मां त्वं परिपृच्छसि ।
विस्तरेण प्रवक्ष्यामि यथा ज्ञातं पितामहात् ॥ ५ ॥
ज्योतिःशास्त्रं समग्रं प्रथमपुरुषतः स्वर्णैर्भाद्विदित्वा
पूर्वं ब्रह्मा तथोपयैखिलमुनिगणप्रायेनाद्यच्चकार ।
तच्चेदं सुप्रसन्नं मृदुपदनिकरैर्गुह्यमध्यात्मरूपं
शश्वद्विश्वप्रकाशं ग्रहचरितविदां निर्मलं ज्ञानचक्षुः ॥ ६ ॥

छंदः पादौ शब्दशास्त्रं च वक्त्रं
कल्पः पाणी ज्योतिषं लोचने च ।

शिक्षा घ्राणं श्रोत्रमुक्तं निरुक्तं
वेदस्यांगान्याहुरेतानि च च ॥ ७ ॥

वेदस्य चक्षुः किल शास्त्रमेतत्
प्रधानतांगेषु ततो ऽर्थजाता ।

संगैर्युतो ऽज्यैः परिपूर्णमूर्तिन्
चक्षुर्विहीनः पुरुषो न किञ्चित् ॥ ८ ॥

क्रतुक्रियार्थं श्रुतयः प्रवृत्ताः
कालाश्रयास्ते क्रतवो निरुक्ताः ।

शास्त्रादमुष्माकिल कालबोधो
वेदांगमुख्यत्वमितः प्रसिद्धं ॥ ९ ॥

अध्येतव्यं ब्राह्मणैरेव तस्माज्ज्योतिःशास्त्रं मुख्यमेतद्रहस्यं ।
एतद्ब्रह्मा सम्यगाप्नोति यस्मादर्थं धर्मं मोक्षमयं यज्ञश्च ॥

[१०]

मृष्टा ज्योतिश्चक्रं खनयवेदाङ्गखाद्विशिवैः

[११०६४००० ।

शश्वद्धमणे क्षिप्ता मेघादिगता ग्रहाः कमलभुवा (!) ॥ ११ ॥

पश्चिमदिग्गतिवायुप्रवहनिबद्धे भर्षजरे शीघ्रं ।

भ्रमति स खचरे सत्यपि खेटागतितः प्रयाति पूर्वदिशि ॥ १२ ॥

मृष्ट्यादौ मधुमुक्तप्रतिपदि भानुर्गृहाश्च मेघादौ ।

मेघादिगा युगादौ खेटावारो ज्ञेया च मृदुपाताः ॥ १३ ॥

दशगुर्वक्षरोच्चारकालः प्रायोऽभिधीयते ।

तत्पञ्चद्वयपलं पथ्या नाडीष्वधार्त्तजं दिनं ॥ १४ ॥ °

1. *madhyamādhikāra* (69 vv.), fol. 5a; 2. *spashtādhikāra* (44 vv.), fol. 8a; 3. *prāśnādhikāra* (67 vv.), fol. 11b; 4. *candragrahaṇādhikāra* (35 vv.), fol. 13b; 5. *sūryagrahādhikāra* (25 vv.), fol. 15a; 6. *parilekhādhikāra* (25 vv.), fol. 16a; 7. *tārūgrahayogādhikāra* (27 vv.), fol. 17a; 8. *nakshatradhruvādhikāra* (22 vv.), fol. 18b; 9. *grahodayāstādhikāra* (20 vv.), fol. 19b; 10. *śrin-gonmatyādhikāra* (23 vv.), fol. 20b; 11. *pātādhikāra* (37 vv.), fol. 22b; 12. *bhūgolādhikāra* (124 vv.), fol. 28a; 13. *grahakakshādhikāra* (28 vv.).

It ends: इति श्रीब्रह्मविष्वक्वसिष्ठप्रणीते गणितसूत्रे विश्वप्रकाशे (thus always) कक्षाधिकारस्तयोदशः ॥ ° ॥ श्रीशके ११२९ प्रवर्तमाने प्रभववर्षे भाद्रपदशुद्ध १३ चंद्रे ज्योतिर्विष्काशीनायसुतश्रीनिवासेनेदं पुस्तकमालेखि ॥ ग्रंथसंख्या ७४६ ॥

The leaves are marked व० सि०; and fol. 1a and the fly-leaf contain the title श्रीब्रह्मविष्वक्वसिष्ठप्रणीतप्रारंभः ॥

For another MS., consisting of 205 (?) leaves, but likewise ending with the 13th chapter, or *kakshādhikāra*, see Rāj. Mitra, Notices, v., p. 219.

[MACK. COLL.]

2767.

3210. Foll. 7 + 80; size foolscap, 12½ in. by 8 in.; Grantham character; European paper (watermark 1822); 22 or 23 lines in a page.

Āryabhaṭīya, or, as it is here called, *Bhaṭasiddhānta*—also known under the titles *Ārya-bhaṭasiddhānta*, *Āryasiddhānta*, and *Āryāshṭa-śata*—a manual of astronomy, composed, in 499 A.D., by *Āryabhaṭa*; with *Sūryadeva*'s commentary, entitled *Bhaṭaparakāśa*.

The text of the treatise—consisting of four chapters, viz.: *gītikāpāda* (often called *daśa-gītikā*), *gaṇitapāda*, *kālakriyāpāda*, and *golapāda*—has been edited, with *Paramadīśvara*'s *Bhaṭadīpikā*, by Dr. H. Kern (Leiden, 1874).

The first 7 leaves of the present MS. contain the text separately, which, moreover, is given again along with the commentary.

In the separate copy, it begins with an *āryā* verse not explained by the commentator: वन्दे गजेन्द्रवदनं ° ॥ १ ॥ प्रणिपत्यैकमनेकं °

The commentary begins:

नमस्तकलकल्याणगुणसंवासभूमये ।

निरवश्याय(°द्याय K.) नित्याय महसे(महते K.) स्तु
महीयसे ॥ °

See Aufrecht, Cat. of Trin. Coll. Camb., pp. 37-39; and Kern, pref., p. vii., where the whole of the introduction is given, and this copy is referred to as a very poor one. The MS. breaks off abruptly in verse 45 of the last chapter.

On *Āryabhaṭa*'s age and works cp. Bhāu Dājī, Journ. Roy. As. Soc., New Ser., i., p. 392; Kern, *Brihatsamhitā*, pref., pp. 54 seqq.

[MACK. COLL.]

2768.

2529d. Foll. 27; size 9½ in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing of 1621 A.D.; 17-20 lines in a page; some leaves injured by wear and insects; foll. 1 and 2a (pasted on the original leaf) supplied by a comparatively modern hand.

Brahmasiddhānta, or *Brāhma Sphuṭasiddhānta*, a compendium of astronomical science, composed, in 628 A.D. (at the age of 30), by *Brahmagupta*, son of *Jishnu*, in the reign of *Vyāghramukha*, of the *Cōpavansa*.

It begins :

जयति प्रणतसुरासुरमौलि (r. किरोट) रत्नप्रभाञ्जुरितपादः ।
कर्ता जगदुत्पत्तिस्थितिविलयानां महादेवः ॥ ०

See Weber, Berl. Cat., no. 1733 (*adhy.* 1-24); Bhāu Dāji, Journ. Roy. As. Soc., New Ser., i., p. 410 seq.

The work consists of 25 *adhyāyas*, composed throughout in the *āryā* metre.

In *adhy.* 11, v. 59, this MS. reads the title ब्राह्मे (ब्राह्मे Berl.) स्फुटसिद्धांते; ib., v. 61, स्फुटसिद्धांतस्ततो ब्राह्मः ॥ *adhy.* 16, v. 37, ब्राह्मे स्फुटं कृतं; v. 38, ब्राह्मोक्तः; *adhy.* 21, vv. 71-73 of Berl. MS. are here (against the comm.) *adhy.* 22, vv. 1-3, where, in v. 2, the MS. reads श्रीपेशावैभटचंद्राद्यैः (श्रीपेशावैभटविष्णुचंद्राद्यैः Berl., comm.) । ० ब्राह्मो (ब्राह्मे Berl.) गोलः ०; *adhy.* 24, v. 5, ब्राह्मे (ब्राह्मो Berl.); v. 8, ब्राह्मः स्फुटसिद्धांतः (ब्रह्मस्फुटसिद्धांतैः Berl.); v. 10, स्फुटसिद्धांतः कृतो ब्रह्मः (! ब्रह्मा Berl.). The colophons of the chapters have throughout the title ब्रह्मसिद्धांते.

1. *madhyamādhikāra*, 64 (62 Berl.*) verses; 2. *sphuṭīkaraṇādhikāra*, 68 (67 B.) vv.; 3. *tripraśnādhikāra*, 65 (66 B.) vv.; 4. *candragrahaṇādhikāra*, 20 vv.; 5. *ravigrahaṇādhikāra*, 27 (26 B.) vv.; 6. *udayāstamayādhikāra*, 14 (12 B.) vv.; 7. *śṛṅgonnatīśmāṇāko 'dhyāyah*, 18 vv.; 8. *candracchāyādhikāra*, 9 vv.; 9. *grahamelaṇa 'dhyāyah*, 24 (? 25, 26 B.) vv.; 10. *bhagrahaṇayutyaadhikāra*, 70 vv.; 11. *dūṣhaṇādhikāra*, 63 vv.; 12. *saṃkalitādhikāra*, 66 vv.; 13. *madhyagatīvāsanaadhikāra*, 48 (49 B.) vv.; 14. *sphu-*

tagatyādhikāra,† 54½ vv.; 15. *tripraśnottarādhikāra*, 60 vv.; 16. *grahaṇottarādhikāra*, 47 (46 B.) vv.; 17. *parilekhādhikāra*, 10 vv.; 18. *kuṭṭakādhikāra*, 101 (103 B.) vv.; 19. 20 vv.; 20. *chandaścītyuttarādhikāra*, 19 (20 B.) vv.; 21. *golādhikāra*, 70 vv.; 22. *yantrādhikāra*, 54 (53 B.) vv.; 23. *mānādhikāra*, 12 vv.; 24. *saṃjñādhikāra*, 13 vv.; 25. *dhyānādhikāra*, 72 vv.

Ch. 25, wanting in the Berlin MS., begins :

पंचाशत्संयुक्तेर्विशतैः पंचभिर्विना शाकः ।

त्रिस्योऽर्के १२ वसुवेदैः ३८ नैवचंद्रैः १९ स्ताडितः क्र [म] शः ॥ १ ॥

पंचाभियुतोऽथः षष्टिभाजितो लभ्युक् सरस्वदः ।

मध्यमशशिविष्वभाजिताभ्यधिकं मासाः स्युः (!) ॥ २ ॥ ०

The last leaf, unfortunately, is in a bad state of preservation, and over the lower part of the first page of it (comprising verses 53b-59) a piece of thick grey paper has been pasted, which could hardly be removed without completely destroying that part of the leaf, even the reverse of which is badly damaged.

It ends :

दुर्जनकृत . . . वक्रचक्रकारिणामेष न प्रदातव्यः ।

ध्यानग्रहाधिकारो जिष्णुसुतब्रह्मगुप्तेन ॥ ७२ ॥

इति श्रीब्रह्मसिद्धांते पंचविंशतितमो ध्यानाधिकारः समाप्तः ॥
स्वस्ति श्रीमन्मृगविक्रमाक्षसमयाति संवत् १६७६ वर्षे मार्गशीर्षे वदी
७ सप्तम्यां तिथौ रविदिने (some words obliterated)
ब्रह्मसिद्धांतपुस्तका लिखिता ॥ [GAIKAWAR.]

2769.

1304. Foll. 292; numbered in two sets of foll. 58 and 232, with double leaves for fol. 7

† V. 46 of this chapter runs thus :

पौलिशरोमकवासिष्ठसौरपैतामहेषु यत्प्रोक्तं ।

तत्तत्त्वज्ञानयनं नार्यभटोक्तं तदुक्तिरतः ॥ ४६ ॥

on which the commentary remarks: इदानीमध्याधे-
समक्षेपाणामानयनं विवक्षुरादौ तावत्स्फुटसिद्धांतप्रशंसार्थमायौ-
माह । पौलिश ० ॥ पंचसिद्धांतानुसारेण मयैतद्वक्ष्यमाणं तत्त्व-
ज्ञानयनमुपनिबध्ते स्वमनीषिकयेत्यर्थः ॥

* For the real number of verses there should be, acc. to the statement in the last verse of each chapter, cf. Berl. Cat.

in the first, and fol. 180 in the second set; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

[*Brahmasiddhānta*-] *Vāsanābhāṣya*, a commentary on the *Brahmasiddhānta*, by *Caturveda Prithūlakasvāmin*, son of *Bhaṭṭa Madhusūdana*; with the text of the original work. On this fragmentary MS. cp. Colebrooke's remarks, in his *Misc. Ess.*, ii., p. 455.

The different sections of the MS. are jumbled together in a most perplexing manner, owing to the fact that several of them are without beginning and end, and that they were sent to the binder before Colebrooke himself had had an opportunity of examining and arranging the sections, derived from fragments of two different MSS. About one, if not two sections, indeed, Colebrooke himself, having no copy of the original text to guide him, appears to have remained doubtful as to what chapters they belonged to. Additional confusion is caused by the fact that the commentator does not seem to have taken the different chapters in the order in which our texts give them, but commenced with the 21st *adhyāya*.

a. Foll. 1-44b, l. 5,—contains chapter xxi. (*golādhyāya*); the comment on verse 1 and part of 2 being wanting.

Foll. 44b, l. 5-58a, l. 2;—ch. i., beginning: *सौ खल्लि ।*

अधर्मेन सहस्रेण नया गोलोऽनुवर्णितः ।

अतर्कत्वं (अतर्कितं) समस्ते ऽहं सिद्धांते भाष्यकारभे ॥

इदं गोलाध्यायं व्याख्याय पुनः सकलसिद्धांतो व्याख्यायते ॥
त्राद्यानायैव पूर्वमेव व्याख्यातमधुना कस्यादौ कालदेशयोः
प्रतिपादनार्थमाह । चैत्रसितादेरुदयाद् ° this chapter terminates abruptly in the comment on v. 32 (*इष्टग्रहभाग* °).

b. Foll. 1a-28b, l. 6,—a portion of ch. ii., beginning in the comment on v. 29; col. *स्फुट-*

सिद्धांते ब्राह्मे द्वितीयोऽध्यायः ॥ fol. 20a; and ch. iii., vv. 1-6 (*दिङ्मये ज्ञाया* °), in the explanation of which this section terminates.

Foll. 159-163,—ch. ii. from v. 27b (*शंकुकृति* °) to v. 33 (*अल्पप्रज्ञासूना* °), in the comment on which it breaks off abruptly on fol. 163a, l. 9.

Foll. 197-232,—ch. iv. from the latter part of the comm. on v. 2 (*दिग्दर्श* °) to the end (fol. 211a); and ch. v. from the beginning to v. 23 (*विचित्र* °), in the comm. on which the vol. breaks off abruptly on fol. 232a, l. 3.

Foll. 164-189,—ch. ix. from the latter part of the comm. on v. 10a to the end (fol. 173b), l. 3; ch. x. from the beginning to near the end.

Foll. 29-141,—ch. x. continued (ends fol. 29b); ch. xi. ends fol. 42b, ° *ब्राह्मे स्फुटसिद्धांते* °; ch. xii. ends fol. 99a, l. 8, ° *ब्रह्मसिद्धांतवासनाभाष्ये गणिताध्यायो* °; ch. xiii. (half of fol. 119a and whole of 119b left blank, the gap extending from the middle of the comm. on v. 40 to near the end of that on v. 44); ends fol. 122a, l. 5, ° *ब्रह्मे स्फुटसिद्धांते* °; ch. xiv. as far as v. 42.

Foll. 190-196,—ch. xiv. continued to the end; ch. xv. (vv. 1-9 already commented upon in ch. iii.) beg. with v. 10 (9), *दिनगतश्चे* °; and breaks off in the comm. on vv. 19, 20.

Foll. 142-158,—ch. xv. continued; it breaks off in the comm. on v. 57.

Prefixed to the MS. are 19 leaves containing a table of contents in double columns.

Such, then, is the nature of the materials on which Colebrooke had to rely in his endeavour to form an opinion of *Brahmagupta's* astronomical system; and the marginal notes with which the volume is covered bear eloquent testimony to the careful and conscientious manner in which he performed his irksome task, and the almost

affectionate interest he took in the subject. Nothing is perhaps more calculated to give one an idea of the slow and sure way in which the great Sanskritist built up his scholarship, and of the thoroughly judicial nature of his mind, than to compare this MS., on which he must have devoted months of labour, with the brief and carefully weighed statement on *Brahmagupta* in the Dissertation prefixed to his *Algebra*. (J. E.)

2770.

2266. Foll. 197 (numbered 205, owing to the omission of nos. 191-200, and the insertion of a leaf after foll. 89 and 141); size quarto, 9½ in. by 13 in.; excellent, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

The same work; a reproduction of the preceding MS. with all its gaps and confusion.

The *sūcīpattrā* was also slavishly copied on 13 leaves with its page references which, as they do not fit the present MS., were subsequently obliterated, without new ones being substituted for them.

This is one of a set of 49 quarto volumes containing astronomical works, marked in the old list as having come from "Calcutta," having probably been transcribed (for the most part by unintelligent scribes) for the College of Fort William, and ultimately made over to the Library of East India Company, where they now figure under nos. 2260-2308.

[CALCUTTA.]

2771.

596A. Foll. 43; size 9½ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Kuṭṭakādhyāya, being the 18th chapter of the *Brahmasiddhānta*, with an anonymous commentary.

This is the MS. from which Colebrooke translated the latter part of his *Algebra*, that chapter being wanting in his copy of *Prithūdaka's* commentary.

It begins: अथ कुट्टकाध्यायो व्याख्यायते । तत्रादौ तदारभ्यप्रयोजनमाह । प्रायेण यतः प्रश्नाः ० ॥ १ ॥ ० ६ ॥

अथास्य प्रश्नः (v. 15 of chapter) ।

यो जानाति युगादिं ग्रहयुद्धयातैः पृथक्पृथक्कथितैः ।

द्वित्रिचतुःप्रभृतीनां कुट्टाकारं संजानाति ॥ १ ॥

अत्र तावत्तावत्तार्थं रव्यादीनां भगणाद्याः कल्पन्ते । ०

It ends: इदानीमध्यायोपसंहारार्थमार्यायाह ।

प्रतिसूत्रमनी प्रश्नाः पठिताः सोद्देशकेषु सूत्रेषु ।

आर्याणां अधिकशतेन कुट्टको ष्ठादशो ऽध्यायः ॥

अत्र सूत्रायाः सार्धैकवष्टिः ६१ ॥

प्रश्नायाः सार्धैकचत्वारिंशत् ४१ ॥

इति श्रीब्रह्मगुप्तविरचिते ब्रह्मसिद्धान्ते बीजगणितकुट्टकवि-
वरणं ॥

The back of the last leaf has the title ब्रह्म-
[गुप्त]बीज[गणित]पद्मनाभमत, to which Colebrooke (to whose hands the inserted words seem to be due) has added the pencil note, "Is *Padmanābha* the commentator, or is this introduction of his name a mere error?"

[H. T. COLEBROOKE.]

2772.

2260. Foll. 22; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 24 lines in a page.

Sūryasiddhānta.

An English translation of this ancient textbook of astronomy, accompanied by valuable notes, was published by the Rev. E. Burgess (assisted by several scholars, esp. W. D. Whitney), in the *Journal of the Amer. Or. Soc.*, vol. vi. (1860); and another by *Pandit Bāpū Deva Śāstrī* (Bibl. Ind., 1860). For editions of text and commentary, see no. 2775. Cf. also Colebrooke, *Misc. Ess.*, ii., 389-91.

[CALCUTTA.]

2773.

312b. Foll. 33; size 13½ in. by 4¾ in.; modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Another copy of the same work, not very correct. [H. T. COLEBROOKE.]

2774.

1510c. Foll. 3; size 11½ in. by 6¼ in.; modern Devanāgarī writing (European paper); eleven lines in a page.

A fragment of the *Sūryasiddhānta*, consisting of the *nakshatradhruvakavikshepādhikāra* and the *udayāstādhikāra*, foll. 12-14 of MS. 2260.

[H. T. COLEBROOKE.]

2775.

454. Foll. 176 + 47 + 27; size 9½ in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of the latter part of last century; nine lines in a page.

Sūryasiddhānta-Gūḍhārthaprakāśaka, a commentary on the *Sūryasiddhānta* (the text of which is given in full), composed, in A.D. 1603,* by *Raṅganātha*, son of *Ballāla Gaṇaka* and *Goji*, whilst residing at Kāśī.

Both text and commentary have been edited, in the Bibliotheca Indica, by Dr. Fitz-Edward Hall (Calc. 1859).

According to the final *śloka*s of the commentary *Ballāla Gaṇaka* had five sons,—viz. 1. *Rāma*, who commented on *Ananta's Sudhā-rasa*†; 2. *Kṛishṇa*, who played a conspicuous part at the court of the emperor *Jehangīr*, and

* शके तत्सन्निवृत्तिर् १५२५ चैत्रमासे सिते शुभुतिथ्यां बुधे ।
In the same year the author's son *Munīśvara* was born.

† Thus our MSS. read instead of Hall's सुधाकरस्य; cf. Aufrecht, Cat. Cat., s.v. अनन्त, p. 13b.

commented upon *Bhāskara's Bījagaṇita* and the *Śrīpatipaddhati*; 3. *Govinda*; 4. *Raṅganātha*; and 5. *Mahādeva*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2776.

1844. Foll. 11 + 34; size 12½ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing (European paper); 10 or 11 lines in a page.

Sūryasiddhānta-Gūḍhārthaprakāśikā, with the text of the *Sūryasiddhānta*.

[? DR. JOHN TAYLOR.]

2777.

2263. Foll. 110 + 32 + 14; size 4to, 13 in. by 9¾ in.; good, modern Devanāgarī writing of 1792 A.D.; 24 lines in a page.

The same works.

This copy is a reproduction of MS. 454, including the index with its reference numbers which, not fitting this copy, were afterwards obliterated without being replaced by fresh ones.

[CALCUTTA.]

2778.

1755. Foll. 204; size 8½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1790 A.D. (from fol. 201b, l. 7, by a different hand from the rest; and fol. 1 supplied by yet another, somewhat more modern hand); ten lines in a page.

Sūryasiddhānta-Vāsanābhāṣya, or simply *Saurabhāṣya*, a commentary on the *Sūryasiddhānta*; by *Nṛsiṃha Gaṇaka*, son of *Kṛishṇa daivajña*, who was one of five sons of *Divākara*, son of *Bhaṭṭācārya* of Golagrāma.

It begins:

प्रमूहव्यूहविश्वसकारणाय महात्मने ।

गणेशाय नमस्तस्मै जगतामेकसाक्षिणे ॥ १ ॥ ०

See Anfrecht, Cat. Trin. Coll. Camb., pp. 41-3, where also a list of authorities quoted by the author, and the final verses relating to his pedigree, are given. The remaining verses run as follows :

दैवज्ञार्यैदिवाकरात्मजवरः श्रीकृष्णानामा द्विजो

यो भूत् तत्तनयो नृसिंहगणकः सद्युक्तिभाष्यं व्यधात् ।

ब्रह्मेशानजनादैनप्रभृतिभिः सेव्येन तिग्मांशुना

सिद्धांतस्य मयासुराय कथितस्याज्ञानदोषावहं ॥ ५ ॥

दुर्वोधं यदतीव तद्विजहति स्पष्टार्थमित्युक्तिभिः

स्पष्टार्थं त्वतिविस्तृतिं विदधते व्यर्थैः समासादिभिः ।

अस्थाने ऽनुपयोगिभिश्च बहुभिर्जल्यैर्भनं तन्वते

श्रोतृणामिति वस्तुचिप्रवक्तुः सर्वे ऽपि टीकाकृतः ॥ ६ ॥

इदं कीदृगिति प्रीतिर्विलोक्यं ॥

श्रीमन्नृसिंहेन विदा वरेण

सिद्धांतभाष्यं समकारि भानोः ।

सवासनं तन्नु समाभिमागाज्

ज्योतिर्विदां प्रीतिकरं सुबोधं ॥ ७ ॥

इति श्रीनृसिंहगणकविरचितं सूर्यसिद्धांतभाष्यं संपूर्णं ॥

Of. Rāj. Mitra, Notices, v., p. 148.

In Prof. Anfrecht's opinion, based on a calculation (for Samv. 1641, Śaka 1576) occurring in the work (fol. 192b of this MS.), this commentary would seem to have been composed in 1584 A.D.; whilst Colebrooke, Misc. Ess., ii., p. 452, on the other hand, assigns to it the date Śaka 1542 (A.D. 1620). This date seems to be derived from the following verse in the same author's *Siddhāntasīromani-Vāsanāvarttika* which is dated, in chronogram and figures, in Śaka 1543 (A.D. 1621), and is stated to have been composed by the author at the age of 35(?) :

जिते(?) निजे तत्त्वमिते वर्षे सीरभाष्यं मया कृतं ।

पंचविंशन्मिते वर्षे वामनावार्त्तिकं कृतं ॥

Here Colebrooke would seem to have read पंचविंशन्मिते, and to have taken तत्त्वमिते वर्षे in the sense of the 24th year of age, instead of the

25th, as one might do. If the latter is the correct interpretation, the present commentary was composed in 1611 A.D.; and the interval of time between the composition of the two works was ten years, instead of one year, as Colebrooke supposed. [H. T. COLEBROOKE.]

2779.

2264. Foll. 88; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 24 lines in a page.

The same work, copied from the preceding MS., with occasional corrections in another hand. [CALCUTTA.]

2780.

2261. Foll. 86; size 4to, 10 in. by 13¼ in.; good, modern Devanāgarī writing; 26 lines in a page.

Kiraṇāvalī, a commentary on the *Sūryasiddhānta* (*Saurasūtravivaraṇa*), by *Dādābhāi*, son of *Mādhava*, surnamed *Gāṃvākara* (*Gāṃvkar*), of the *Ottapāvana* (*Citpāvan*) family.

It begins :

प्रणिपत्य परं ब्रह्म सूर्याशयनहोदधेः ।

सारचंद्रं समुद्भूय तनोमि किरणावलीं ॥ १ ॥

चित्रपावनजातीयमाधवांगभवः सुधीः ।

दादाभाई समालोच्य वराहादिकृतीः स्फुटाः ॥ २ ॥ ०

Prof. Bhandarkar, Rep. 1883-84, p. 84, shows that the author, in the course of his work, gives his date three times as Śaka 1641 (A.D. 1719).

See also Anfrecht, Oxf. Cat., no. 772; Cat. Trin. Coll. Camb., p. 44.

A colophon on fol. 12a, l. 18, gives the commentary the fuller title (*saṃjñā*) of *Saurasāra-candrakiraṇāvalī* (cf. the first introductory *śloka*); and another on fol. 81a, l. 18, that of *Jagaccandrakiraṇāvalī*.

A passage of some length in the introduction, describing the circumstances under which the *Sūryasiddhānta* was revealed, agrees literally with the same account in the preceding commentary, by *Nṛsiṃha*; though whether it was taken therefrom, or whether both drew from a common source, does not appear.

[CALCUTTA.]

2781.

1122e. Foll. 77; size 11½ in. by 4 in.; careless Devanāgarī writing (by two different hands) of 1800 A.D.; twelve lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

2782.

580. Foll. 206 (one of which, 129, is missing); size 10½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1792 A.D.; ten lines in a page.

Sūryasiddhānta, with a commentary (*vivaraṇa*) by *Bhūdhara*, son of *Devadatta*.

It begins:

नमस्कृत्य गुरुं सूर्यं ब्रह्मविष्णुशिवात्मकम् ।
इन्द्रादीन् लोकपालांश्च कृष्णं विष्णुविनाशनम् ॥ १ ॥
सोपपत्तिविवरणं सूर्यसिद्धांतवस्तुतम् ।
विरच्यते भूधरेण गणकानां हिताय वै ॥ २ ॥

अथ प्रारिखितग्रंथस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तिहेतोरभिमतदेवतानां
नमस्काररूपं मंगलमाचरति । अचिन्त्या ०

See Aufrecht, Oxf. Cat., no. 773.

For different introductory *ślokas* (यस्योदये०), according to which *Devadatta* was the son of *Soma-sarman* of the *Bharadvāja* clan, an inhabitant of *Kāmpilya* on the banks of the river *Sindhu*, see Rāj. Mitra, Notices, v., p. 127.

The date of this commentary is fixed by Colebrooke, in a manuscript note on fol. 1a, at 1571-2 A.D., on the ground that the corresponding year (*Kaliy.* 4673) is twice (foll. 13b and 22a) selected as the basis for astronomical calculations.

Of quotations, besides the *Siddhāntasīromani* and *Līlīvati*, we notice *Jivadatta*, fol. 15b; *Āryabhaṭa* and *Śrīpatibhaṭṭa*, fol. 20a; and *Ratnamālā*, fol. 141a.

It ends with the text of the last 10 *ślokas* of the *Sūryasiddhānta*, followed by:

एषा व्याख्या सुगमा ॥ इति श्रीज्योतिर्विज्ञेयदत्तात्मजभूधर-
विरचिते सूर्यसिद्धांतविवरणे मानाध्यायश्चतुर्दशः १४ ॥ समाप्तं
सूर्यसिद्धांतटीका ॥ संवत् १७४९ वर्षे वैशाख्यदि ४ शनिदिने
लिपितमिदं ग्रंथं जयरामेणेंद्रप्रस्थे महता [आनंदरामस्य oblit.]
पठनायैव ॥

The concluding sentence of the (incomplete) MS. noticed by Rāj. M. occurs at the top of the last page but one of the present MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

2783.

2262. Foll. 136; size 4to, 13 in. by 10 in.; good, modern Devanāgarī writing; 24 lines in a page.

The same work; transcribed from the preceding MS. with all its mistakes, which have, however, been partly corrected by a revising hand.

The gap caused by the loss of a leaf (129) in the above MS. not having been noticed by the copyist, the text here runs on without a break on fol. 84a, l. 1. [CALCUTTA.]

2784.

207a. Foll. 39; size 11 in. by 4½ in.; clear Devanāgarī writing of 1792 A.D.; nine lines in a page.

Brahmasiddhānta, a course of astronomy, in 6 *adhyāyas*, forming part of the *Śūkalya-saṃhitā*. [A.]

It begins:

आनययोगसमारुहं ब्रह्माणं त्रिजगद्गुरुं ।
अभिवाद्य सुखासीनं नारदः परिपूजयति ॥ १ ॥

नारद उवाच ॥

देवदेव जगन्नाथ सर्वज्ञ कमलासन ।

ज्योतिषां चरितज्ञानं ब्रूहि कालाश्रयं महत् ॥ २ ॥ ०

For an analysis of the work see Weber, Berl. Cat., no. 1736.

Adhy. I. (vv. 111) ends:

द्वितीया यत्फलं वेदं विकलाद्यमयोक्तवत् ।

स्फुटज्याविधिश्चात्र (स्फुटज्याविधि^० C.) नोक्तमज्या-
[खंडमेलनं^० खमेलनं D.) ॥ १० ॥

ज्यात्वाभावानुलोम्येन स षड्गीत्यभासभा (०त्यभासभा B.
[ह्यवाक्षान् C.; ०त्यभासभा D.) ।

परखंडफलं प्रोक्तं खखंडात्खखपूर्वया ॥ ११ ॥

मौर्व्याचतुष्क - - -

breaking off; where B. has: मौर्व्या तच्चतुष्क[स्य
आनुलोम्येन संहरेत् suppl.]; C. मौर्व्यानश्चतुष्कलाकर्वतः^०
(2nd *adhy.*); D. मौर्व्या तच्चतुष्कस्य आनुलोम्येन संहरेत् ॥

The 5 *Siddhāntas* (पंचसु सिद्धांतपूक्तमार्गैः) are referred to in v. 90 of this chapter.

Adhy. II. (vv. 263) beg.:

आकर्षतः स्वसंबन्धाद् (आकर्षे तस्य संबन्धाद् B., D.)
[गच्छतीति स्फुटस्थितिः ।

मंदोच्चाभ्यामर्कचंद्रौ यदा मंदफलं मुने ॥ १ ॥

It ends:

आयालग्नगमे तत्तन्नाड्यो यासा इति स्थितिः ।

अनुक्तं रोमशेन्द्रकैराद्यैस्तत्रे स्मृतं स्वकः (!) ॥ ६३ ॥

Adhy. III. (vv. 172) beg.:

तिथयस्त्रिंशदुद्याणि सप्तविंशतिरेव हि ।

तावन्तो भगणे योगाः करणानि नभोरसाः ॥ १ ॥

It ends:

अश्विनी कृत्तिका हस्तो मैत्रं पुष्यः पुनर्वसुः (०सौ A.) ।

प्रोष्टपाद्विषादं विषादुः केचित्सीम्यमिति स्थितिः ॥ १२२ ॥

B. and C. have the figure 172 (D. 171) after पुनर्वसुः ॥ C. counts v. 132 of this chapter v. 500 (from the beginning).

Adhy. IV. (vv. 119½-120½) beg.:

अतिक्षेपः (अवि^० B.; अवि^० C.) स्फुरन्मते (०स्फुट-
[ज्ञाते] रुदक्षिप्रस्ततः पुरः ।

उदेति पश्चादेत्यंतं (०त्यस्तं) अवाक्षिप्रस्तदन्यथा ॥ १ ॥

It ends: ग्राह्यांतरक्षेपमध्यं अभागनविवेक्षन (आमसावि-
[वेचने B.; अभाग - विविचने C.) ॥

Adhy. V. (vv. 78 A.; 83½ B., C.) beg.:

समागमो वा युद्धं वा भौमादीनां परस्परं ।

बोभवीति (नो भवीति B.; नो भवतीति C.) मुनिश्रेष्ठ
[चंद्रेश्वैव समागमः ॥ १ ॥

It ends:

नान्ययो (०जो B.; ०ज्यो C.) त्क्रमजाकार्यं नतासोः सन्नि-
[भग्रहात् ।

वेदाः संप्रवर्तते च नक्षत्रकालाय वा यतः (नक्षत्रकालाय-
[चापतः B.; नक्षत्रकालाय चापत C.) ॥

Adhy. VI. (vv. 14) beg.:

छेदकेन विना छेदाः सुस्फुटा उपरागयोः ।

न ज्ञायते यतस्तस्माच्छेद्यकज्ञानमुच्यते ॥ १ ॥

It ends:

न देयं यस्य कस्यापि रहस्यं शास्त्रमुत्तमं ।

एतद्वेयं सुशिष्याय मुने वत्सरवासिने ॥ १३ ॥

इति शाकल्यसंहितायां द्वितीयप्रश्ने ब्रह्मसिद्धांते षष्ठोऽध्यायः ॥

रंभिचेदं च वस्तिदं विक्रमाद्यं समन्वितं ।

वैशाखकृष्णपक्षस्य द्वादशी बुधवासरे ॥

चिरंजीवेन लिखितं ब्रह्मसिद्धांतज्योतिषं ।

काश्या भागीरथीतीरे कालभैरवसन्निधौ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2785.

252a. Foll. 36; size 12½ in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing of 1798 A.D.; nine lines in a page.

The same work. [B.]

This MS. is preceded by 5 leaves containing extracts bearing on the position and motion of the seven *Rishis*. The first leaf contains an extract from *Bṛīhatsaṃhitā*, xiii., 3-6, with *Bhaṭṭotpala's* commentary. The second leaf, headed तत्त्वविवेक, discusses the views of "muni Śākalya" as found at ii. 169 seqq. of the *Brahmasaṃhitā*, which thus is here considered as being the work of Śākalya. The following three leaves contain an extract on the same

subject from *Muniśvara's Siddhāntasārvabha-*
rat, in which the words of the *Śākyasamhitā*
are quoted as an authority for the author's
opinion. Cf. Colebrooke, Misc. Ess., ii., 355
seqq., where these passages (probably com-
piled for him for the purpose) are adverted to.

[H. T. COLEBROOKE.]

2786.

1804. Foll. 22; size 13 in. by 5½ in.;
fair, modern Devanāgarī writing (European
paper); twelve lines in a page.

The same work. [C.]

[DR. JOHN TAYLOR.]

2787.

1013. Foll. 23; size 4to, 12 in. by 9½ in.;
stiff Devanāgarī writing of the lapidary kind,
of 1791 A.D.; eighteen lines in a page.

Brahmasiddhānta, of the *Śākyasamhitā*.
Adhyāyas 1-3. [D.]

Dated: संवत् १८४८ मिति चैत्रकृष्णमावास्यां तिथौ
रविवासरे लिखितमिदं पुस्तकं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2788.

520e. Foll. 23; size 9½ in. by 4 in.; clear,
modern Devanāgarī writing; nine lines in a
page.

Gaṇitasāra, also called *Trisatī*, a compendium
of arithmetic, by *Śrīdharaācārya*, the precursor
of *Bhāskarācārya*, whose *Līlāvati* seems to
have been written in distinct imitation of this
work. [A.]

The rules are composed in (?150) *āryā*
stanzas and followed by short practical illus-
trations, just as in the *Līlāvati*. Colebrooke
frequently quotes parallel passages from this
treatise in his translation of the latter work.

It begins :

नत्वा शिवं स्वविरचितपाठ्या गणितस्य सारमुद्धृत्य ।

लोकव्यवहाराय प्रवक्ष्यति श्रीधराचार्यः ॥ १ ॥

एकं दशशतमस्मात्सहस्रमयुतं ततः परं लक्षं ।

प्रयुतं कोटिमयावृद्धमज्जं खर्वं निखर्वं च ॥ २ ॥

तस्मान्महासरोजं शकुं सरितां पतिं ततश्चात्यं ।

मध्यं परार्धमाहुर्वयोत्तरं दशगुणं तज्ज्ञाः ॥ ३ ॥

षोडशपणप्रमाणः पणो भवेत्काकिणीचतुष्केण ।

पंचाहतैश्चतुर्भिर्वैराटकेः काकिणी चैका ॥ ४ ॥

खार्येका षोडशभिर्द्रोणैश्चतुरादको भवेद्द्वयोः ।

प्रस्थैश्चतुर्भिर्दण्डैः एकप्रस्थश्चतुःकुडवः ॥ ५ ॥

मापो दशदलगुणः षोडशमापो निगद्यते कर्षः ।

स सुवर्णस्य सुवर्णस्तेरेव पलं चतुर्भिश्च ॥ ६ ॥

हस्तोगुलविंशत्या चतुरन्वितया चतुःकरो दंडः ।

तद्विंशहसं क्रोशो योजनमेकं चतुःक्रोशं ॥ ७ ॥

भवति घटीनां पञ्चाहोरात्रं तैस्त्रिंशद्गुणैर्दशभिः ।

मासो द्वादशभिस्तैर्वैधं गणिते ऽत्र परिभाषा ॥ ८ ॥

इति परिभाषा समाप्ता ॥

It ends : ज्ञाप्यवहारः समाप्तः ॥

उत्तरतः सुरनिलयं दक्षिणतो मलयपर्वतं (मलयागिरि

[B.] यावत् ।

प्रागपरौ ऽधुममध्ये (० परोदधि ० B.) नो गणकः श्री-

इति त्रिशती समाप्ता ॥

[धरादन्यः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2789.

2409b. Foll. 23; size 8 in. by 4½ in.;
indifferent Devanāgarī writing of 1605 A.D.;
11 or 12 lines in a page.

Gaṇitasāra, or *Trisatikā*. [B.]

It ends : एवं गणितसारे व्यवहारसारः समाप्तः ॥ इति
त्रिशतिका समाप्ता ॥ उत्तरतः सुरनिलयं ० ॥

श्रीमन्नृपविक्रमाकैसमयातीतसंवत् १६६२ वर्षे शा[के] १५२७
प्रवर्तमाने भाद्रपदशुद्ध ९ सोमे माघातृपुरनिवासिना भर(?)भट्ट-
श्रीविष्णुदासात्मजेन लक्ष्मीधरेणैवं शास्त्रमल्लेखि । राजनगरनि-
वासी गुज्जरवशिकान्वये (1) लघुसज्जनमंत्रो श्रीमाधवसुतमंत्रो-
श्रीवीरजीतसुतमंत्रो भास्करावधनार्थं सुदृढावेन लिखितं ॥ ०

[GAIKAWAR.]

2790.

2296. Foll. 15; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

The same work; slavishly copied from MS. 520c, with all mistakes. [CALCUTTA.]

2791.

1122d. Foll. 21; size 11¼ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Līlāvati, being the first of the four sections of *Bhāskara's Siddhāntaśiromaṇi*, viz. that treating of arithmetic (*gaṇitapāṭi*).

Bhāskara, the son of *Mahāśvaropādhyāya*, completed his great work in the year Śaka 1072 (A.D. 1150), at the age of 36.

Editions of the *Līlāvati* have been published, at Calcutta in 1832 and 1846; at Madras in 1863; an English translation, by H. T. Colebrooke, in his "Algebra with Arithmetic and Mensuration," London, 1817.

[H. T. COLEBROOKE.]

2792.

2409a. Foll. 23; size 8 in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī, in 1596 A.D., at Mihakaragrāma, near Bālāpur, in the Berar country; 12-14 lines in a page.

Gaṇitapāṭi Līlāvati.

Dated: संवत् १६५३ वर्षे ज्येष्ठवदि १२ गुरौ लिखितमिदं त्रिगोविंदशर्मात्मजमथुरादासस्य पाठार्थं दक्षिणदेशे मिहकरग्रामे बालापुरनिकटे बरारदेशे ॥ [GAIKAWAR.]

2793.

2657a. Foll. 14; size 10 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in a small Jaina hand, in 1673 A.D.; 21 lines in a page.

The same work. [GAIKAWAR.]

2794.

1904. Foll. 38; size 11¼ in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work. [DR. JOHN TAYLOR.]

2795.

1968. Foll. 35; size 8 in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing of 1816 A.D.; fifteen lines in a page.

The same work. [DR. JOHN TAYLOR.]

2796.

2649. Foll. 41; size 10 in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of 1672 A.D.; eight lines in a page.

Gaṇitapāṭi Līlāvati.

Dated: संवत् १७२९ वर्षे कार्तिकशुदि १५ शुक्रवासरे ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2797.

1510b. Foll. 20; size 11 in. by 4½ in.; good, clear Devanāgarī (not Jaina) writing of 1800 A.D.; fifteen lines in a page.

Līlāvati, or *Pāṭyādhyāya* of the *Siddhāntaśiromaṇi*.

The MS. was copied by *Jinadattarshi* of *Nagraśubha*, pupil of *rishi Kṛishṇa*, who again was the pupil of *rishi Premāji*, pupil of *Māna-simhajī*. [H. T. COLEBROOKE.]

2798.

2367. Foll. 51 (counted 52, no. 33 having been passed over); size 10½ in. by 6½ in.; modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Līlāvati. An extremely careless copy.

[GAIKAWAR.]

2799.

89a. Foll. 28; size 10½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1796 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Līlāvati, or *Pāṭiganitādhyaṃya* of the *Siddhāntaśiromaṇi*.

The MS. was transcribed from one written at Gayāpura, in Samvat 1840; as the following verse at the end shows:

वत्सरे विक्रमाङ्कस्य खात्रिनागेंदुसंमते ।

माधवे सितपंचम्यां भौने श्लेखि गयापुरे ॥

संवत् १८५३ । चैत्रकृष्ण ८ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2800.

2274. Foll. 27; size 4to, 13 in. by 10 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

Līlāvati, being a reproduction of the preceding MS. [CALCUTTA.]

2801.

2658. Foll. 41; size 10½ in. by 7 in.; fair Devanāgarī writing of 1792 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Another copy of the *Līlāvati* or *Gaṇitapāṭi* of the *Siddhāntaśiromaṇi*, differing somewhat in details from the preceding MSS., and agreeing more with the following Bengali MS.

Marginal notes have been added in the first half of the MS. [GAIKAWAR.]

2802.

1493. Foll. 21; size 15½ in. by 6½ in.; modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Another copy of the *Līlāvati*, omitting the last two chapters. [H. T. COLEBROOKE.]

2803.

1049. Foll. 30; size 10½ in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Another copy of *Bhāskara's Līlāvati*, likewise imperfect. It breaks off shortly after the beginning of the last chapter but one.

[H. T. COLEBROOKE.]

2804.

1807. Foll. 90; size 12½ in. by 6½ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1813 A.D.; thirteen lines in a page.

Gaṇitāmṛtalahari Līlāvativṛitti, a commentary on the *Līlāvati*, composed, in 1338 A.D. (?), by *Rāmakṛishṇa*, son of *Lakshmaṇa*, grandson of *Nṛsiṃhadeva*, a pupil of *Somanātha*, who was a native of Jalapura on the Sahyādri range, or Western Ghats.

It begins:

नृसिंहपादपंकजं नमामि सिद्धिदायकं ।

गुरोश्च पादपंकजं भजामि शास्त्रकारणम् ॥ १ ॥

यदीयं यद्भानं किमपि जगतां संभवकरं

खवायुस्य वह्निजलकणमहामूधरगतम् ।

स्वभक्तानां भयं दिशति निजसायुज्यविभवं

सदा वंदे मे तद्ब्र[ह्म]यकमले संततगतम् ॥ २ ॥

सत्त्वाद्देनिकटस्थिते जलपुरे जातः कदाचोदरे (!)

मच्छे (? मत्से) द्वाघ्रियुगप्रसादमुदितः श्रीसोमनाथः सुधीः ।

तत्पादां बुजसेधनैकनिरतः श्रीरामकृष्णाभिधः

कुर्वे सन्नयिते हि भास्करकृते टीकां मुदे तद्विदाम् ॥ ३ ॥

बुद्ध्यादिप्रलयांतकालकलना मानप्रभेदक्रमाचाराश्च सुसदां
द्विधा च गणितमित्याद्युक्तक्रमेण सिद्धांतशिरोमणिं कर्तुं भास्कराचार्यः
० जानीते । प्रीतिं भक्तिजनस्य ०

It ends: इति भास्करीयलीलावतीसंज्ञापाठ्यध्यायः
समाप्तः ॥

दैवज्ञवैयुक्तुडरे (? नृहरेः) सुतलक्ष्मणस्य

श्रीरामकृष्ण इति नामतयास्ति पुत्रः ।

श्रीसोमनाथभजनतात्परिलक्षणबोधः

श्रीविष्णुसूर्यगुरुभक्तिरतो नितांत ॥ १ ॥

सो ऽयं भास्करप्रोक्तपाटिगणिते सद्युक्तियुक्ते ऽकरोद
टीकां सन्नखितामृतस्य लहरीं तत्त्वार्थबोधप्रदा ।
नंदाभक्तुम१२६०मामिति (!) शकगते वर्षे सहस्रासिते
पक्षे सर्वतिथौ सदाशिवपदाचार्ये हि भूयात्सदा ॥

इति श्रीनृसिंह[देवज्ञात्मजलक्षण]देवज्ञसुतसिद्धांतविह्वैवज्ञ-
रामकृष्णविरचिता लीलावतीवृत्तिर्गणितामृतलहरी संपूर्णा ॥
संवत् १६७० रावर्षे शाके १७३५ प्रवर्तमाने मासोत्तमासे (? मासोत्त-
मासे) चैत्रमासे कृष्णपक्षे पंचम्यां तिथौ शुक्रवासरे ॥

Cp. the same author's commentary (*Bijā-
prabodha*) on the *Bijaganita*, no. 2832; the
colophon of which shows what has been
omitted by the present copyist.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2805.

1895. Foll. 96; size 6½ in. by 4½ in.;
good, clear Devanāgarī writing of 1814 A.D.;
ten lines in a page.

A fragment of *Gaṅgādharma's Gaṇitāmṛita-
sāgarī*, followed by the concluding portion of
Rāmakaṣṣha's Gaṇitāmṛitalaharī.

The last colophon of the former work
occurs on fol. 47b: इति भास्करोयलीलावत्या विवरणे
गणकगंगाधरविरचिते श्रेष्ठोप्यवहारविवृतिः समाप्ता ॥ (MS.
728, fol. 32b), while the first colophon of the
latter commentary is found on fol. 73a: इति
श्रीभास्करोयलीलावतीटीकायां सिद्धांतदैवज्ञरामकृष्णविरचि-
तायां गणितामृतलहरीसंज्ञायां श्रेष्ठोप्यवहारः ॥ and the
junction of the two commentaries occurring on
fol. 56b, corresponding to fol. 56a of MS. 1807,
from which indeed the latter portion of the
volume is derived, containing as it does the
same copyist's colophon with the Samvat and
Śaka dates; and the special date Śaka 1736
added thereto.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2806.

728. Foll. 61; size 12½ in. by 6½ in.;
good, modern Bengali handwriting; 18 lines
in a page.

Gaṇitāmṛitasāgarī, or *Amṛitasāgarī* (*Līlā-
vatīpāṭikāṭikā*), a commentary on *Bhāskarā-
cārya's Līlāvatī*, by *Gaṅgādharma*, son of
Govardhana, grandson of *Divākara* of Jambū-
saronagara, and younger brother of *Lakṣmī-
dhara* and *Viṣṇu Paṇḍita* (author of the
Gaṇitasāra).

It begins:

आदितं जगदुद्भवस्थितिलयव्यापारपारंगमं¹

धीरा ब्रह्म षड्विंशदोषरहितं पश्यन्ति यं दृष्ट्वत् ।

भक्तानां च मनोरथार्थफलदं ज्ञेशचयच्छेदकं

गीतं सत्सुतिभिः सदोदयमहं वन्दे जगद्भास्करं ॥ १ ॥

गुरोरङ्घ्रिपसङ्गं च प्रणौमि

प्रसादोन्मुखं² सिंधुरास्यं गणेशं ।

जगद्बोधरूपां मतिं विश्वमायां

गिरां चेश्वरीं ब्रह्मपुत्रीं प्रसन्नां ॥ २ ॥

महेश्वरो ऽभूच्च महेश्वरस्य

प्रसादलब्धोदयबुद्धिवृद्धिः ।

तस्यात्मजो भास्करलब्धबोधः

श्रीभास्कराचार्य इति प्रसिद्धः ॥ ३ ॥

वेदोपवेदवेदाङ्गवेत्ता विश्वैककोविदः ।

गणितज्ञगणायो यो गणनायां द्विजोत्तमः ॥ ४ ॥

ब्रह्मादिर्जगदादिकालकलना पञ्चप्रकारा गतिः

खेटानां च सवासना च विनियद्गोलप्रपञ्चस्थितिः ।

यन्त्राणि द्विविधं च यच्च गणितं तेन क्रमाद्विस्तृतं

सत्सिद्धन्तशिरोमणी सुकविना श्रीभास्करेण स्फुटं ॥ ५ ॥

विष्णुस्वरूपं गणितं रहस्यं

व्यक्तं तथाव्यक्तमिति द्विधा यत् ।

गुरुप्रसादाभ्यसनैर्विदित्वा

मुच्येत धीमान्महतो ऽपि मोहात् ॥ ६ ॥

अव्यक्तं बीजभूतत्वाद् गणितं बीजसंज्ञितं ।

व्यक्तं च पाटीगणितं प्राहुर्गणितविद्वज्जनाः ॥ ७ ॥

तत्र लीलावती नाम गणिकोत्तमपाटिका ।

रचिता भास्करेणान्यपाटिकोत्तमरूपिणी ॥ ८ ॥

¹ MS. 1895 reads: °स्थितिविभुं भासां निधिं योगिनां ;
cf. Rāj. M.'s and Berl. MSS.

² Thus MS. 1895; प्रणम्य प्रसीदन्मुखं MS. 728.

श्रीयाज्ञवल्क्यमुनिवयैकृतप्रतिष्ठं

जम्बूसरोनगरमस्ति सुतीर्थमयम् ।

धीमांस्तु वत्सकुलजो ऽत्र दिवाकरात्म-

ज्ञानो दिवाकर इति प्रथितो द्विजो ऽभूत् ॥ ९ ॥

तत्सूनुर्गणितश्रुतिस्मृतिपुराणज्ञो ऽग्रगण्यो विदां

श्रीगोवर्धनपादपञ्चशरणं स्नानः पवित्रात्मवान् ।

सद्गुणः सुयशः परोपकृतिकृद् दीने दयालुः कृती

श्रीगोवर्धनसंज्ञितो द्विजवरः स्थातो ऽस्ति भूमखड्गे ॥ १० ॥

तत्सूनुर्नुजो विष्णोर्धीमान्¹ लक्ष्मीधराद्बुधात् ।

गङ्गाधरकृपालम्बोदयो गङ्गाधराह्वयः ॥ ११ ॥

तेन ध्यातदिवाकरेण सुधिया² विद्वत्सु च प्रीतिदा

संदेहार्तिविनाशिनी गणकधीवृद्धिप्रदाम्भ्यते ।

श्रीगोवर्धननन्दनेन विमला लीलावतीपाटिका-

टीका चामृतसागरीति³ सरला गङ्गाधरेण स्फुटा ॥ १२ ॥

From a passage occurring on fol. 60a [सया-
ययोगादिमादि शको ये ४२ भाद्रपदशुदि १५ शुकेत (!) श्री-
सूर्यसिद्धान्तशिरोमणौ संसाधितो ऽहर्गणः १२०६३६०९४९९९
कल्पे कुदिनानि १५७७९६३५०००० रविभागाः ४७२०००००००
अतः साधितः राश्यादिरवेर्भगणः] Colebrooke supposes
this commentary to have been composed about
Saka 1342 (A.D. 1420); but in a marginal note
on that passage he remarks that the number
(of days from the beginning of the *Kalpa*) in
the text seems to be wrong.

It ends :

तेषां विशुद्धगुणवर्णविभूषिताङ्गी

शुद्धाखिलव्यवहृतिः खलु कण्ठशक्त्या ।

लीलावती तु शरलोत्तिमुदा हरन्ति (? हरन्ती)

तेषां सदैव सुखसंपदपैतु वृद्धिं ॥

इति श्रीगणकगङ्गाधरविरचितायाममृतसागरी लीलावती-
विवृतिः समाप्ता ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 243; Weber,
Berlin Cat., nos. 831, 1739.

[H. T. COLEBROOKE.]

¹ वृद्धो धीमान् MS. 728.

² ध्यातदिवाकरात्मसुधिया MSS. 1895, Berl.

³ पाटिका या चैकामृतसागरीति MS. 1895.

2807.

2278. Foll. 47 (paged 1-93); size 4to,
13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī
writing; 24 lines in a page.

Gaṇitāmṛitasāgarī; apparently copied from
the preceding MS. [CALCUTTA.]

2808.

1061b. Foll. 13; size 6½ in. by 4½ in.;
legibly written, in Devanāgarī, about 1780 A.D.;
13 lines in a page.

A fragment of the same work; viz. the
second chapter (*parikarmāṣṭaka*), extending
from fol. 4b to 12a of MS. 728.

[H. T. COLEBROOKE.]

2809.

115. Foll. 114; size 10 in. by 4½ in.;
fair Devanāgarī writing of the latter part of
the last century; 10 or 11 lines in a page.

Gaṇitāmṛitakāpikā, a commentary on the
Līlāvātī, composed, in Śaka 1463 (A.D. 1541),
by *Sūryadāsa* or *Sūryakavi*, son of *Jñānarāja*,
and grandson of *Nāgavātha*, of the *Ithāravā-
jakula*, a resident of Pārthapura, near the
confluence of the Godā and Vidarbā.*

It begins :

यः पीयूषमयूखशोभितशिरोदेशः सुरेशार्चितः

शेषाशीविषभूषणो मदगलह्वानाबुधप्रदः ।

कथौदोलितचारुचामरमहम्मालाविलासोन्नसच् -

चिह्नोन्मत्तमर्तुगवदनः पापादपायास्त यः ॥ १ ॥

* The Vidarbā, according to Colebrooke, is the
modern Wardhā; but as, on our maps, that river
does not flow directly into the Godāvarī, but into the
Prānhitā, the latter would seem here to be taken as
forming the lower part of the Wardhā. No such
name as Pārthapura is, however, given on our maps
near the confluence of that river and the Godāvarī.
Indeed, in our author's *Sūryaprakāśa* (no. 2823), this
lower part of the river (resulting from the confluence
of the Wardhā and the Pengangā) is called Maṅgalā-
gaṅgā.

भृंगश्रेण्योव(?त)वेणी विलसति० ॥ २ ॥
 अच्युतं गणितं सवासनतया व्याख्याय लीलावतीं
 व्याख्यातुं विहितादरो ऽस्यहमथ व्यक्तोपपत्तिक्रमैः ।
 श्रीमत्सुब्रह्मविज्ञपंडितवरज्ञानाधिराजात्मजः
 स्वप्रज्ञापरिणामतः सुगणकः सूर्याभिधानः कविः ॥ ३ ॥
 निर्मेय्य बीजगणितारवि(?णि)मात्मयत्नात्
 सद्वासनामृतमवाप्नमिदं मया यत् ।
 तत्संग्रहाय गणितार्णवकूपिकेयं(!)
 टीका विरच्यत इहावनिदेवतुष्टै ॥ ४ ॥ ०

It ends :

अस्ति त्रस्तमस्तदोपनिचयं गोदाविदभ्यायुतेः
 क्रोशेनोत्तरतः तदुत्तरतटे पार्थाभिधानं पुरं ।
 तत्राभूद्वर्णकोत्तमः पृथुयशाः श्रीनागनाथाभिधो
 भारद्वाजकुले सदैव परमाचारो द्विजन्माग्रणीः ॥ १ ॥
 पुत्रस्तस्य कलाकलापकुशलः क्षापालमालाचिंतः
 सौजन्यैकमुधाकरः क्षितितले सौभागभाग्यास्पदं ।
 कीर्तियैस्य दिगंतरेषु विविधैर्व्या[ख्या]नसंख्यागमैर्
 विख्याता ननु सत्कविर्विजयते श्रीज्ञानराजाभिधः ॥ २ ॥
 तत्सूनुर्गणितार्णवप्रतरणः सत्कर्णधारः सुधीश्
 छंदोऽलंकृतिगीतशास्त्रनिपुणो वैदग्ध्यपारंगतः ।
 सूर्यो देवविदां मुदे रचितवान्यक्तस्य टीकामिमाम्
 आचार्याः सदसद्विचारचतुराः पश्यंतु तुष्यंतु च ॥ ३ ॥
 दुर्ज्ञेया गणितोपपत्तिरथ० ॥ ४ ॥
 आस्वादितापि विविधैरुपयाति वृद्धिं
 व्यक्तादिपञ्चयुगले ऽपि तनोति शोभां ।
 पूर्णा कलाभिरत एव सुधांशुमूर्तेर्
 आधिक्यमेति गणितामृतकूपिकेयं ॥ ५ ॥
 परोपकारार्थमुदाहृतेन
 मद्वाग्बिलासेन रसोत्कटेन ।
 शब्दाभिधं ब्रह्म यतः प्रवृत्तं
 य(r. स) प्रीयतां यादवराजसिंहः ॥ ६ ॥
 सदला त्रिसहस्री ३१०० स्यादनुपुभां ग्रंथसंमितिः शाके ।
 त्रिसपुरंदरगणिते गणितामृतकूपिका रचिता ॥ ७ ॥
 व्याख्ये वासनयान्विते गणितयोल्लीलावतीबीजयोस्
 तद्वच्छ्रीपतिपद्मतेश्च गणितं बीजं तरयेकं(r. तथैकं)
 [व्यधात् ।
 एकं ताजिकमच्युतार्थमपरं काव्यद्वयं प्रौढधीः
 सूर्यो बोधमुधाकराख्यमकरोदध्यात्मशास्त्रे ऽष्टमं ॥ ८ ॥

The colophon, written by a different hand, runs : इति श्रीमत्सकलानवविद्याविद्योत्तमानसानसगणितो-
 पनिपद्महस्याभिज्ञदैवज्ञपंडितज्ञानराजतनयपंडितसूर्येदासविरचिता
 गणितामृतकूपिका भास्करोयलीलावतीटीका संपूर्णा ॥

Besides the above-mentioned eight works of the author,—viz. the commentaries on *Līlāvati* and *Bījaganita*, and on the *Śrī-patipaddhati* (and a *Bījaganita* of his own), a *Tājika*, two *Kāvyas* (probably the *Nṛsiṃha-canpū* and *Rāmakaṛṣṇa-kāvya*), and the *Bodhasudhākara* on the *Adhyātmaśāstra* (?)—he (subsequently to 1541 A.D.) composed other works, for which see Aufrecht, Cat. Cat., sub *Sūryakavi*.

For the earlier ancestry of our author see no. 2901. [H. T. COLEBROOKE.]

2810.

2275. Foll. 90 (erroneously counted 92); size 4to, 13 in. by 10 in.; good modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

The same work. A reproduction of the preceding MS. [CALCUTTA.]

2811.

1012. Foll. 105; size 11½ in. by 4½ in.; fairly good Bengali handwriting of 1658 A.D.; ten lines in a page.

Buddhivilāsinī, a commentary on the *Līlāvati*, composed, in Śaka 1467 (1545 A.D.), by Gaṇeśa, son of Keśava, of Nandigrāma.

It begins :

श्रीविद्याधरसेवितो द्विजपतिश्रीवर्धनो^१ यस्तथी-
 मूर्तिः खोजमनात्सदा सुमनसामानन्दपूरप्रदः ।
 कव्याचार्यैविदो^२ ऽपि यत्पदमिताः[स्युः] स्वप्रकाशा अपि
 द्युत्युता जयति क्षितौ खगपतिः^३ श्रीकेशवः सहस्रः ॥
 अथ त्रयी वाची ॥
 शरजाव इवानीश शनीरामसुरधामश^४ ।
 शमधाम वै पापाश शपाप हृदिजावश^५ ॥

अल्लपसवन्धश्लोकः ॥

श्रीभास्करोक्तवचसामपि संस्मृदानां

व्याख्याविशेषकथनेन न चास्ति चित्रं ।

अत्रोपपत्तिकथने स्थिलसारभूते

पश्यन्तु सुगणका मम बुद्धिचित्रं ॥

व्यक्ते व्यक्तसंज्ञे यदुदितमखिलं नोपपत्तिं विना तच्चेद्

विधाना नो अत्र ते तां सुगणकसदसि प्रौढतां नैति
[चायं(?) ।

प्रत्यक्षं दृश्यते सा करतलकलितादर्शवत्सुप्रसन्ना

तस्मादग्न्योपपत्तिं निगदितुमखिलानुत्सहे बुद्धिवृद्धौ ॥

नानागमार्थनिपुणः प्रथितो धरायां

श्रीकेशवोऽस्य तनयेन गणेशनाम्ना ।

लीलावतीविवृतिरग्रिमबुद्धितुष्टौ

प्रारभ्यते विमलबुद्धिविलासिनोऽयं ॥

अत्रोच्चावचदैवज्ञा दृष्ट्वा व्याख्यानकौशलं ।

तुष्यन्तु मतिमत्तस्तु वासनावचनामृते ॥

Having explained his first two mysterious stanzas—the first in three different ways—he proceeds to explain his text. The first leaf of the MS. having suffered considerably through wear, a somewhat later hand has supplied a fresh copy of the first page on two leaves, the first of which has been inserted in front (in consequence of which the original pagination of the leaves was afterwards changed), and the second at the end of the volume.

¹ द्विजपतयो द्विजश्रेष्ठाः० तान् श्रिया लक्ष्म्या वर्धयतीति ००
द्विजाः पक्षिणस्तेषां पतिर्गुरुः । तस्य श्रीस्तां वर्धयतीति तद्वा ॥
comm.

² कवयः प्रसिद्धाः । आचार्यविदोऽध्यापकाः शास्त्राभिज्ञाः ।
comm.

³ खगः श्रीसूर्यः० । सूर्योपासक इत्यर्थः । comm.

⁴ शरेषु बाणवृक्षेषु जातः कान्तिकेयः । तमवति पालयति
प्रीणयति ॥ शनिं शनिपीडां ईरयति निराकरोतीति शनीरा ॥
असुरस्थानं इयति तद्गणोतीति ० ॥

⁵ शमः शान्तत्वं योगादित्यस्य धाम निकेतनं ०० शापाः(?) शपः)
श्लेशः ताव पाति न रक्षतीति शपापः ॥ हृदि जातः हृदिजः
मनोभक्तमवमत्यय(?) ० ॥ इयति तद्गणोतीति हृदिजावजः ॥

After another stanza to *Kṛṣṇa* (भुवनवदविरिष्ठे), which he again thinks it necessary to explain, the author concludes his work as follows :

दृष्ट्वा केचिदिहोपपत्तिममलां तुष्यन्तु ये सज्जनाः

केचित् सत्कवितान्विता विशेषवचनां (?) विरचनां

[व्याख्यादिकं केचन ।

केचिद्विब्रुवते अत्र किञ्चिदपि नापूर्वं वचोऽस्तीति ये
तुष्यन्तु स्वगिरैरतिपि (?) निखिलं पश्यन्तु सन्तः समं ॥

श्रीमत्सज्जनधामवृन्दरुचिरे धारासुधेः प्राकटे*

नन्दिग्राम इहावसद् द्विजवरः श्रीकेशवोऽस्यात्मजः ।

तस्यादाञ्जयुगामशस्त्रविभवः श्रीमत्तण्डुलः कृती

नानायुक्तिमतीमिमां हि कृतवान् लीलावतीव्याहृतिं ॥

श्रीशालिवाहनशकेऽद्विरसेन्दुतुल्ये १४६९

विश्रावसौ शरदि मासि मधी मिताने (!) ।

लीलावतीमुच्यति कृतवान् गणेशः

श्रीकेशविर्गणकवर्षकुलावतंसः ॥

श्रीकालागमार्थवर्षश्रीकेशवदैवज्ञमुतश्रीगणेशदैवज्ञविर-
चिता लीलावतीटीका बुद्धिविलासिनी समाप्ता ॥ ०

वारः शक्रयुतस्तिपुस्तिगुणिता येदोत्पता वत्सरो

मासस्तस्य दलं च तद्युतिदलं खाद्याहृतं पशियुक् ।

शाकः स्यान्नगभूशतप्रपतितो नक्षत्रयोगाहतिः

स्याद् भूनाङ्गकृता भयो गजमितिर्नैवाङ्गसमेन्दवः ॥

[१७६९ ॥

शके खनागेपुमहीमते (1580) इति लीलावतीबुद्धिविला-
सिनोऽयं । श्रीगङ्गारामशर्मेणा लिखितं नारसिंहना सीरमुचा-
वलिखे (!) ॥ श्रीरामचन्द्रचक्रवर्तीयाः स्वकीयपुस्तकमिदं ॥

Cf. Colebrooke, Misc. Ess., ii., p. 451.

[H. T. COLEBROOKE.]

2812.

89b. Foll. 100; size 10 in. by 4½; fairly good Devanāgarī writing of 1797 A.D.; ten lines in a page.

* That is, on the shore to the east of the (western) ocean; for we know from the *Grahalāghava* that Nandigrāma was situated in the Aparānta country in the west (the northern Konkan, according to Prof. Bhandarkar, Rep. 1882-3, p. 29).

Buddhicūṣinī. This MS. is written in the same hand as the text of the *Jīlāvatī* contained in the same volume.

Whether the following verse at the end refers to the copyist of the present or a former MS. does not appear:

शांडिल्याख्यकुले स्वकीर्तिविमले श्रीमन्निनाथो भवत्
तस्यासीन्ननयः कृतातिविनयः श्रीच्यंकाख्यो महान् ।
ज्योतिःशास्त्रविचारसारचतुरो गोपालनामाकरो
बुद्धीनां जगद्विकाशिकमलहं द्वातिसेवापरः ॥

संवत् १८५४ वैशाखमासे शुक्लपक्षे अष्टम्यां गुरुवारे ॥

[H. T. COLBROOKE.]

2813.

2279. Foll. 96; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1812 A.D.; 23 lines in a page.

The same work. A reproduction of the preceding MS.

[CALCUTTA.]

2814.

133. Foll. 89; size 9½ in. by 4½ in.; good, clear, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Mitabhāṣinī, a commentary (*vivṛiti*) on Bhāskara's *Jīlāvatī*, by *Chapakasārvabhauma Raṅganātha*, son of *Nṛsiṃha daivajña*, and brother of *Dinākara* and *Kamalākara*.

It begins:

यथादयमभजनादतिमंदबुद्धिर्
यन्मादृशो ऽपि सुतरां सुमतिः प्रजातः ।
वंदे तमोऽभजनात्प्रमत्तिप्रसारं
श्रीमच्छिवं गणकवैकुण्ठावतंसं ॥ १ ॥
सरस्वती यदुसनाग्रगा नरो-
नृतीति तं पंडितमंडनायितम् ।
कलाकलापाकलनाकुलानिधिं
गुरुं गुरुणां कलये दिवाकरम् ॥ २ ॥

गुणमंडितपंडिताग्रणीं विधिविभ्रं डलमंडनायितम् ।
दधतं श्रियमुत्तमं गुरुं सततश्रीकमलाकरं भजे ॥ ३ ॥

या भास्करोक्ता चतुरोक्तिशालिनी
लीलावती तत्र विलोकयंतु ।

मद्भासनाचारुविचारचतुरी-

चमत्कृतिं चारुविचारवंतः ॥ ४ ॥

या व्यक्तीया यदलेखि पूर्वैर्
युक्तिर्न युक्ता न योऽस्तु भेदात् (?) ।

व्यक्तानवद्या हृदये ऽत्र हृद्या

विद्यावतां तोषकरी भवद्भिः ॥ ५ ॥

इत्थं हि सच्छिष्यगणैर्विशिष्य

संप्रार्थितो ऽहं कृतिरंगनाथः ।

तद्भासना[चारुवि]चारसारं

व्याख्यावतारं प्रकटीकरिष्ये ॥ ६ ॥

श्रीभास्करकृतव्याख्यामाख्यातुमपि न क्षमः ।

तथाप्यनुग्रहाद्भानोः करोमि मितभाषिणीम् ॥

अथ विशिष्टशिष्टाचारपरिप्राप्तं मंगलमाचरन् चिकीर्षितं
प्रतिजानीते । प्रीतिमिति ० ॥

It ends:

दैवज्ञवैद्यगणसेव्यनृसिंहजन्म-

श्रीरंगनाथगणकेन विनिर्मिते ऽस्मिन् ।

लीलावतीविचरणे बहुयुक्तियुक्ते

यातोऽकपाश इति चारुविधानलभ्यः ॥

इति श्रीसकलगणकसार्वभौमश्रीमन्नृसिंहदैवज्ञसुतरंगनाथ-
कृतायां लीलावतीविवृतौ मितभाषिणीसमाख्यायां अंकपाशा-
ध्यायः समाप्तिमगमत् ॥

The author quotes his brother *Kamalākara* (foll. 27b, 36b, 37b, 41b), his father *Nṛsiṃha* (foll. 50a, 53a), *Padmanābha* (fol. 67b), *Śrīdhara* (foll. 47b, 50a, 67b); and the works *Gaṇitakaumudī* (foll. 47b, 49a, 50a), *Pāṭirātna* (foll. 44a, 47b), *Śrīṅgaratilaka* (foll. 42a, 53a).

Colebrooke, Misc. Ess., ii., p. 452, puts the author's date about the middle of the 16th century of the Śaka era (c. 1630 A.D.). His brother *Kamalākara*, indeed, wrote his *Siddhāntatattvarivēka* (no. 2890-91) in 1658 A.D.

[H. T. COLBROOKE.]

2815.

2276. Foll. 40; size 4to, 13 in. by 10 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 26 lines in a page.

Mitabhāṣiṇī, transcribed from the preceding MS. [CALCUTTA.]

2816.

1742. Foll. 59 (one of which, 53, seems to be missing); size 9½ in. by 4 in.; logibly written in Devanāgarī, about 1750 A.D.; 13 lines in a page.

Manorajñana, a commentary (*vivaraṇa*) on the *Līlāvatī*, by *Rāmakrishṇa Deva*, son of *Sadāśiva Āpadeva* and *Bhuvānī*, grandson of *Śrīpati Deva*, a resident of Devālayapura, great-grandson of *Nilakaṇṭha Deva*, and great-great-grandson of *Gopāla Deva*, of the *Ātreya-gotra*.

It begins: प्रीतिमिति । अहं भास्कराचार्यः ०

It ends:

लीलावती सुगहना शक्या नैव कथंचन ।
उपायेन वशीकर्तुमिति सर्वत्र निश्चितं ॥ १ ॥
आपदेवमुत्तमेन धृत्वोभयसमाशक्तं ।
मनोरंजनमात्रेण रामकृष्णस्तथाकरोत् ॥ २ ॥
आत्रेयगोत्रे सुतरां पवित्रे
गोपालदेवो विबुधादिदेवः ।
अभूद्भूमिः प्रतिवादिजन्मनां
पराभवानां भुवनैकमान्यः ॥ ३ ॥
तस्मादभूच्छास्त्रविदां वरिष्ठः
श्रीनीलकण्ठो ऽर्चितनीलकण्ठः ।
तस्मादभूत्पंडितमंडलीडितः
श्रीश्रीपतिः श्रीपतिसक्तचेताः ॥ ४ ॥
शेषपक्षगरी रुचिरैकवक्त्रा
तर्कनीतिरदनोपनिषत्सुवक्त्राः ।
ज्योतिषामयननेत्रमनोऽभिरामा
ह्रंदसां चित्पदा सकलागमांगी ॥ ५ ॥
जिज्ञासांगणरंगे विद्याविद्याधरी यस्य ।
नृस्यति नानाभावान्विदुषामुपदर्शयतीव ॥ ६ ॥

सदाशिवो ऽस्ति तत्पुत्रः समर्चितसदाशिवः ।

शब्दधर्मेनयाभिज्ञ आपदेवापराभिधः ॥ ७ ॥

तदंगजन्मना रामकृष्णदेवेन निर्मितं ।

लीलावतीविवरणं मनोरंजनसंज्ञकं ॥ ८ ॥

संप्राप्तये ऽहं सततं कृतांजलिर्

निर्मा[त्स]रा ये ऽत्र वसंति लोके ।

संशोध्य संशोध्य कृतिं मदीयां

विपश्चितस्ते परिशीलयंतु ॥ ९ ॥

इति श्रीमद्विष्णुकुटुमाशिकपदवाक्यप्रमाणपारावारीणधुरीण-
श्रीमन्नीलकण्ठदेवात्मजसकलविद्यानिधानश्रीमच्छ्रीपतिदेवात्मज-
श्रीमत्सदाशिवदेवापराभिधानश्रीमदापदेवमुत्तमभवानीगर्भजसाम-
कृष्णदेवनिर्मिते लीलावतीविवरणे मनोरंजनाभिधे संक्षेपाशा-
ध्यायः ॥ समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥

देवालयपुरावाग्निदेवश्रीपतिजन्मनः ।

आपदेवस्य विदुषो जगज्जानातु पुस्तकम् ॥

The MS. from which this verse was copied would thus seem to have been the very one which the author presented to his father. Colebrooke, *Misc. Ess.*, ii., p. 453-4, remarks that this commentary "bears no date, nor any indication whatsoever of the period when the author wrote." As regards the author's grandfather, *Śrīpati*, it may be remarked that the *Divyajñanavallabha* (see *Cat. Cat.*) is ascribed either to *Śrīpati* or to (? his father) *Nilakaṇṭha*. [H. T. COLEBROOKE.]

2817.

2277. Foll. 46; size 4to, 13 in. by 10 in.; good, modern Devanāgarī writing; 25 lines in a page.

The same work; apparently transcribed from the preceding MS. [CALCUTTA.]

2818.

1976. Foll. 88; size 8½ in. by 3½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Pāṭīyāḥkhyāna, also called *Pāṭīgaṇita* or *Līlāvatyudāharaṇa*, a practical commentary on the *Līlāvati*, consisting chiefly of a series of examples in illustration of its rules; by *Paṇḍita Vīreśvara*.

It begins: श्रीवरदत्तये नमः ॥ श्रीगुरुभूतये नमः ॥
श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ श्रीदुर्दिगजमोडे भूयः परिवारसंयुतं ब्रह्म ॥

पाटीपुटत्वं न विनाधिगंतुं

वीजं समर्थो विवृथो ऽपि कश्चित् ।

उदाहृतिं नास्ति विना तदस्मात्

संक्षेपतस्तां कथयामि तावत् ॥ १ ॥

विशिष्टविशिष्टाचारपरिप्राप्तं संगलमाचरन् चिकीर्षितं प्रति-
जानीते । प्रीतिमिति । अहं भास्कराचार्यनिर्दूषणगणितस्य पाटीं
परिपाटीं व्यक्रमणितमिति यावत् । ०

The MS. is incomplete: it breaks off abruptly in the *Kuṭṭakaśādhyaṇa*; the *sthira-kuṭṭaka* beginning on fol. 85b. The author quotes a *Pāṭīratna* (fol. 6a, 48a), besides the *Gaṇitakaumudī*, *Lakṣmīdāsa-mīśra*, and *Śrīdharaśāstra*. [DR. JOHN TAYLOR.]

2819.

871b. Foll. 36; size 10 in. by 4½ in.; good, small Bengali handwriting of 1790 A.D.; 10-12 lines in a page.

Bījagaṇita, being the second, or algebraic, section of *Bhāskarācārya's Siddhāntaśiromani*, acknowledged by the author to be founded on the works of *Brahmagupta*, *Śrīdhara*, and *Paṇḍita* on the same subject.

Editions of the text were published at Calcutta in 1834 and 1853; and an English translation, by H. T. Colebrooke, in his "Algebra with Arithmetic and Mensuration," London, 1817.

The MS. was copied, by order of Colebrooke Sāhib, by *mahopādhyāya Citrapati-sarman*. [H. T. COLEBROOKE.]

2820.

871c. Foll. 25; size 10½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, about 1730 A.D.; 14-16 lines in a page.

Another copy of *Bhāskarācārya's Bījagaṇita*, imperfect at the end.

The last leaf, numbered 26, and dated Benares (*vāṇarāṣi*) Samvat 1841, Śaka 1706, is in a different hand from the rest, and follows upon fol. 24, leaving a gap of one leaf in the text. Fol. 19 has likewise been supplied by a more modern hand.

This MS. is followed by two more leaves in Bengali writing, containing fragments of some astronomical treatise.

[H. T. COLEBROOKE.]

2821.

611a. Foll. 51; size 10 in. by 4½ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1704 A.D.; nine lines in a page.

Bhāskarācārya's Bījagaṇita.

Dated: संवत् १७६१ वर्षे अगहनसूदिनचमौ ९ शुक्र-
वासरे प्रयागनगरे अनुपसीछलेखक इदं पुस्तकं लोख्यते ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2822.

2293. Foll. 37; size 4to, 13 in. by 10 in.; fair Devanāgarī writing of 1813 A.D.; 23 lines in a page.

Another MS. of the *Bījagaṇita*, copied from the preceding MS. [CALCUTTA.]

2823.

1533a. Foll. 73; size, royal 8vo, 9 in. by 6½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 26-28 lines in a page.

Sūryapraśāsa Bījavyākhyā, a commentary on *Bhāskara's Bījagaṇita*, composed, in 1541 A.D.,

at the age of 31, by *Sūryadāsa*, son of *Jñānarāja*, and grandson of *Nāganātha*, of *Pārthapura*, near the confluence of the *Godā* (*Godāvari*) and *Maṅgalāgaṅgā* (*Vidarbha*, *Colebr.*).

It begins:

भाले प्रालेयरश्मिः सुनयनयुगलोन्मीलने सिद्धयो ष्ठौ
कंठे श्रीकण्ठपीठे स्फुरति फणिफणासन्मयीनां*
[प्रकाशः ।

आस्ते ब्रह्मादिभौलित्यलमधुपगणो यत्पदांभोजपीठ-
प्राप्ते स्तनप्रभावं गणपतिरिति यज्जातिरव्यादिहा-
[स्मान् ॥ १ ॥

[यावत्कालकनीलवर्णैरुचिरं पीतं सितं लोहितं
वासो हासकराधरैरिव गुणं हारप्रवर्गं दधत् ।
सम्भूतं समशोधनैरधिगतव्यक्ताभिधं वा धिया
वेद्यं योगविशेषतः किमपि तत्कृष्येति बीजं भजे ॥ २ ॥

यत्पादांबुरुहप्रसादकणिकासंजातबोधादहं [om. A.]
पाटीकुट्टकबीजतंत्रगहनाकूपारपारंगमः (गतः B. C.) ।

छंदोऽलंकृतिकाव्यनाटकमहासंगीतशास्त्रार्थवित्
तं वंदे निजतातमुत्तमगुणं श्रीज्ञानराजं गुरुं ॥ ३ ॥

चक्रे चक्रविहंगयोरिव युतिं निम्ननिर्मोहद्वयं
विश्वेषे गणितार्थयोः कविमुखांभोजं समुज्जासयन् ।

शृंगारादिरसानुसक्तविबुधेन्द्राणामसौ पूरयन्
शश्वद्विष्णुपदस्थिरो विजयते सद्बोधसूर्योदयः ॥ ४ ॥

स्फुरद्बीजांभोधौ विविधरचनागाथसलिले
तितीर्षणां मा भूदयमतिमतीनां (भूदपगतम° B., C.)

विमुग्धानामित्यादृतसद्यचेताः परिमिताम् [अमभरः ।
इमां व्याख्यानावं सपदि रचये सूर्यगणकः ॥ ५ ॥

बीजाक्षरार्थः प्रथमं दुरागः
का वासना तत्र विचारणीया ।

तथापि सूर्योऽहमुदारबुद्धिर्
बीजं सवीजं विशदीकरोमि ॥ ६ ॥

तत्र° भास्करः° निबध्नाति । उत्पादकमिति । °

It ends (as collated):

दैवज्ञानराजात्मजकविगणकाचार्यसूर्याभिधान-
प्रोक्ते सद्बीजभाष्ये सुजनबुधजनानंदसंदोहहेतौ ।

सम्यक् सूर्यप्रकाशे षट्पदबुद्धद्वयं तद्विध्वंसदक्षे
तूष्णं संपूर्णमेतद्विविधमतिभरैर्भाविताख्यं हि बीजं ॥ १ ॥

* श्रीकण्ठसूनुर्बुधमणिफणि° B. (° सूनुोद्भि°) C.

यः षट्कर्मविचक्षणैकमुल्लभः सद्बीजयणीश्रयो
यत्र स्वर्णविशोधनादिविधिना व्यक्तं फलं दृश्यते ।
मूलं भावनया परं प्रकृतितोऽप्यानंदहेतुर्नृणां
ध्यातॄणां† च गुरुकृतितो विजयते स्यक्तज्ञास्त्रागमः ॥ २ ॥

गोदोदकटपूणीतीर्थनिकटावासे तथा मंगला-
गंगासंगमतस्तु पश्चिमदिशि क्रोशान्तरेण स्थिते ।
श्रीमत्पार्थपुरे बभूव परमाचारो द्विजन्माश्रणीर्
न्योतिःशास्त्रविचारविस्तृतमतिः श्रीनागनाथाभिधः ॥ ३ ॥

पुत्रस्तस्य कलाकलापकुशलः क्षमापालमालार्चितः
सौजन्यैकमुधाकरः द्युतितले सौभाग्यभाग्याम्पदं ।
कीर्तियैस्य दिगंतरेषु विबुधेर्व्याख्यात° न संख्यागमैर्‡
विख्यातो ननु सत्कविर्विजयते श्रीज्ञानराजाभिधः ॥ ४ ॥

सिद्धांतं सुंदराख्यं ग्रहगणितविधौ ज्ञातके चैकमेकं
साहित्ये गीतशास्त्रे परमिदमकरोद् यश्चतुर्ग्रथरत्नं ।
तत्सूनुः सूर्यदासः सुजनविधिविदां प्रीतये बीजभाष्यं
चक्रे सूर्यप्रकाशं स्वमतिपरिचयादादितः सोपपन्नं
सुजनगणकवर्ध्याः संनिरीक्ष्य प्रयातु ॥ ५ ॥

प्रमुदमिह मदुक्तांसिद्विज्ञेयानशेषान ।

मुखविवरविकासैर्वा हि संतोऽप्यसंतः

स्वहृदयगतमोहस्योज्जितं दर्शयंतु ॥ ६ ॥

पट्टिशक्रगणिते शक्रे कृतं भाष्यमिदुगुणवत्तरं निजे ।
पंचविंशति शतान्यनुष्ठुभां ग्रंथसंमितिरीहास्ति केवलं ॥ ७ ॥

व्याख्ये वासनयान्विते गणितयोल्लोहावतीयीजयोम्
तद्वच्छ्रीपतिपद्मेश्वर गणितं बीजं तथैकं व्यधात् ।

एकं ताजकमच्युता° [न्य B., r. थै] मपरं काष्यद्वयं प्रीदधीः
सूर्यो बोधमुधाकराख्यमकरोदव्यात्मशास्त्रे षष्ठं ॥ ८ ॥

परोपकारार्थमुदाहृतेन मद्भाष्येलासेन रसोज्ज्वलेन ।
शब्दाभिधं ब्रह्म यतः प्रवृत्तं स प्रीयतां यादवराजमिहः ॥ ९ ॥

Of the same author's commentary on the *Jñānātī* (no. 2809), where the verso enumerating the author's works occurs likewise. See also Colebrooke, Misc. Ess., ii., p. 451; Weber, Berl. Cat., no. 832.

[H. T. COLEBROOKE.]

† शत्रूणां B.; C. om. this stanza.

‡ व्याख्या हि शास्त्रागमैर् B.; व्याख्यासांख्यागमैर् C.

§ सूर्यो बोधकराख्यकाव्यमकरोद् ° B.; C. om. this verse and the next.

2824.

1891. Foll. 71; size 12½ in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing (European paper); 24 lines in a page.

Sūryadāsa's Sūryaprahāsa. [B.]

Though by no means faultless, this MS. is useful for checking the misreadings of the preceding MS. [DR. J. TAYLOR.]

2825.

789. Foll. 134 (counted 133, nos. 62 and 73 being double, and 87 passed over); size 9¾ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Another copy of the *Sūryaprahāsa*, not very correct. [C.] [H. T. COLEBROOKE.]

2826.

2290. Foll. 74; size 4to, 13 in. by 9¾ in.; good, modern Devanāgarī writing; 24 lines in a page.

The same work; being a reproduction of the preceding MS., slightly corrected by the copyist. [CALCUTTA.]

2827.

1533b. Foll. 86+71; size royal 8vo, 9¾ in. by 6½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 22-24 lines in a page.

Bijavivṛiti-Kalpatalāvatāra, also called *Bijapallava*, a commentary on the metrical portions of *Bhāskara's Bijaganita*, by *Kṛishṇa Gaṇaka*, son of *Bullāla*. [A.]

The author was the disciple of *Vishṇu*, who, on his part, was the pupil of *Nṛisimha* (nephew of *Gaṇeśa*, son of *Keśava*). The date of the work is fixed approximately by Colebrooke at about the close of the 16th century, "by the notice of it and of the author in a work

of his brother *Raṅganātha*, dated 1524 Śaka (A.D. 1602), as well as in one by his nephew *Munīśvara*" (Misc. Ess., 2nd ed., ii., p. 407). Cf. no. 2775.

It begins (as collated and slightly corrected):

शिवयोर्भोजनातिगौरवाद्यत्

सुतलीलाधृतकुंजरास्वरूपम् ।

अप्रहंतु ममांतरं तमस्तत्

सततानन्दमयं महो महीयः ॥ १ ॥

यदीयचरणाभोजस्मृतिः सकलसिद्धयः ।

भवन्ति वशवर्तिन्यः सिद्धेशीं तामहं भजे ॥ २ ॥

मिहिरनिच (MSS., ?i.e. मिहिव or मिहिरिच)

[चराहमिहिरं वंदे संदेहभेदिनं जगताम् ।

ज्योतिश्चक्रविभावनहेतुं जगदेकचक्षुरक्षुद्रं ॥ ३ ॥

कविबुधजनमूर्धनि स्फुरन्तं

कविबुधसंततसेवनीयपाश्र्वम् ।

गणितनिपुणतां प्रवर्तयन्तं

ग्रणमत भास्करमीप्सितार्थसिद्धौ ॥ ४ ॥

कदापि नैव संभ्रमः स्थितश्च भौममंडले ।

अपूर्वमागीमाश्रयन् जयत्यपूर्वभास्करः ॥ ५ ॥

आसीदसीमगुणरत्ननिधानकुम्भः

कुम्भोद्भवभरणदिगललनाललाम् ।

आज्ञैश्वार्जितविशेषकलानुवर्ती

श्रीकेशवः सुगणितागमचक्रवर्ती ॥ ६ ॥

तस्मादभूद्वनभूषणभूतमूर्तिः

श्रीमानगण्यगुणगौरवगेयकीर्तिः ।

ज्योतिर्विदागमगुरुर्गुरुसंप्रदाय-

प्रज्ञातशास्त्रद्वयः सदयो गणेशः ॥ ७ ॥

ध्रातुः सुतस्तस्य यथार्थनामा नृसिंह इत्यद्भुतरूपशोभः ।

अवर्धयद्यो जगतामभौष्टं प्रह्लादमाश्रयेकरः सुराणाम् ॥ ८ ॥

तच्छिष्यो विष्णुनामा स जयति जगतीजागरूकप्रतिष्ठः*

शिष्टानामग्रगण्यः सुभणितगणितज्ञायविद्याशरयः ।

यद्वक्तोन्मुक्तमुक्ताफलविमलवचोवीचिमालागलंतो

द्विजाः सिद्धांतलेशा जगति विदधते ऽज्ञे ऽपि सार्व-

[अग्रवैम् ॥ ९ ॥

* जगतीजागरूकः प्रदिष्टः B. C.

† सवैज्ञवर्गं B.; सवैज्ञवर्गं D.

तस्मादधीत्य विधिवत् त्रिस्तंभं ज्योतिषं गुरोः ।
 कृष्णो देवविदां श्रेष्ठस्तनुते बीजपञ्चवम् ॥ १० ॥
 अव्यक्तत्वादिदं बीजमित्युक्तं शास्त्रकर्तृभिः ।
 तद्व्याकृतकरणं शक्यं न विना गुर्वनुग्रहम् ॥ ११ ॥

अत्र शांडिल्यगोत्रमुनिवरवंशावतंसजडविडनगरनिवासिकुं-
 भोद्भवभूषणदिग्भूषणसकलागमाचार्यवर्यश्रीमहेश्वरोपाध्यायतन-
 यनिखिलविद्यावाचस्पतिगणितविद्याचतुराननधरणितरणिश्री-
 भास्कराचार्यः खगगणितरूपं सिद्धांतशिरोमणिं चिकीर्षुः^०
 निबध्नाति । उत्प्रादकं^०

The colophon of the first part runs as fol-
 lows :

दैवज्ञवर्यगणसंततसेव्यपार्श्व-
 बल्लालसंज्ञगणकात्मजनिर्मिते ऽस्मिन् ।
 बीजक्रियाविवृतिकल्पलतावतारे
 जाता कतिप्रकृतिरत्र तु चक्रवालं ॥

अत्र वर्गप्रकृतौ चक्रवालमपि वर्गप्रकृत्यंतर्गतमित्यर्थः ॥ इति
 श्रीसकलगणकसार्वभौमश्रीवल्लालदैवज्ञसुत - कृष्णदैवज्ञविरचिते
 बीजविवृतिकल्पलतावतारे निजभेदचक्रवालपुस्तकवर्गप्रकृतिवि-
 वरणं ॥

The second part begins : अत्र अतो बीजं प्रवक्ष्या-
 मोति बीजनिरूपणं^०

It ends (as collated):

अभुमृषिभ्यां प्रथितो गुणौघैश्च
 चिंतामणिदैवविदां वरिष्ठः ।
 संपूजनानेहसि यस्य गौरी
 स्मृता स्तुता प्रत्यहमाविरासीत् ॥ १ ॥

तत्सूनवः पंच बभूवूरेषां
 ज्येष्ठो ऽभिरामः किल रामनामा ।

भविष्यदर्थज्ञतया हि यस्य
 विदर्भराजो ऽपि निदेशकता ॥ २ ॥

रामादभूतां सीतायां पुत्रौ कुशलचाविव ।
 विमल्लो गोपिराजश्च गुणैः सर्वैः समन्वितौ ॥ ३ ॥

त्रिमल्लसूनुर्जयति द्विजेंद्रो

वल्लालसंज्ञः शितिकंठभक्तः ।

यः संततं रुद्रजपादिसंगाद्
 ब्राह्मं (ब्राह्मणं B. C.) महो मूर्तेनिवावभाति ॥ ४ ॥

दैवज्ञवर्यगणसंततसेव्यपार्श्व-
 बल्लालसंज्ञगणकस्य सुतो ऽस्ति कृष्णः ।
 रामानुजः स परमेश्वरतुष्टिहेतोर्
 बीजक्रियाविवृतिकल्पलतामकार्षीत् ॥ ५ ॥

यज्ञास्करेण निजधामगुणातिरेकात्
 संपादितं सगुणवर्गपनं (० धनं (1.; वर्गधनं B.) हि
 तत्कृष्णभूमिमधिगम्य विचारवारि- [बीजं ।
 संसिक्तमंकुरजनुष्यभवत्समर्थं ॥ ६ ॥

यैर्यैः श्रमैर्विचरितो ऽस्ति नवांकुरो ऽसौ
 तेषामभिज्ञ इह कः परमात्मनो ऽन्यः ।
 इत्थं विचिंत्य जगदीश तवैव तुष्ट्यै
 सर्वज्ञ ते चरणयोर्निहितस्ततो ऽयं ॥ ७ ॥

In Aufrecht's Cat. Cat. a *Bijarirpitikalpala-*
latā, by *Paramasukha*, is mentioned from the
 Cat. of N.W. Pr. MSS. But this is possibly
 based on a wrong reading in the above 5th
 final *śloka*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2828.

1946. Foll. 162; size 10 in. by 4 in.;
 legibly written, in Devanāgarī, in 1654 A.D.;
 9-13 lines in a page.

Kalpalaṭāvatāra. [B.] A good, though
 by no means faultless, copy.

Dated: शके १५०६ जयसंवत्सरे वैशाखशुक्ल १ शुक्ले
 सप्तम्या लिखितं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2829.

1974. Foll. 196 (counted 195, no. 138
 being double); size 8½ in. by 6 in.; good,
 modern Devanāgarī writing; foll. 1-49, 15-18;
 foll. 50-196 (by a different hand), 12 or 13
 lines in a page.

The same work. [C.]

On fol. 1a it is by mistake called *Vijā-*
vatāmsa, under which title it has figured in
 the old list.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2830.

611b. Foll. 122; size 10 in. by 4½ in.; good, clear Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Another copy of *Kṛishṇa's Kalpalatāvatāra*, incomplete at the end; the last two chapters being wanting. [D.]

A few lines have been added by a modern hand, including the colophon.

The MS. was copied by the same hand as the text of the *Bījagaṇita* (dated 1704 A.D.), which precedes it. [H. T. COLEBROOKE.]

2831.

2291. Foll. 84; size 4to, 13 in by 10 in.; fair Devanāgarī writing of 1813 A.D.; 23 lines in a page.

The same work, copied from the proceeding MS. [CALCUTTA.]

2832.

1945. Foll. 196; size 9½ in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; generally twelve lines in a page.

Bījaprabodha, a commentary on *Bhāskara's Bījagaṇita* (the text of which is given in full), by *Rāmakṛishṇa*, son of *Lakshmaṇa*, and grandson of *Nṛsiṃha*, of *Amarāvati*.

The commentary begins:

सर्वज्ञं भास्करं नमोमि सोमनाथं च सहस्रं ।

मुनीश्वरं महाप्रौढं प्रौढतत्त्वार्थसागरं ॥ १ ॥

ज्योतिर्विद्वान्महोपाध्यायः स च भुवि विदुषां शीतलत्वं प्रपन्नो

भ्राता पुण्यीयदेशान् गुरुपदभजनात्प्राप्तबोधो बुधो ऽहं ।

प्रौढश्रीभास्करोऽयं लघुतरंगणितं बीजसंज्ञानिपथं

तस्योपायं च कुर्वे दिनकरसमुद्देशौ दयालस्य(?) भूयात्

[॥ २ ॥

अथ शांडिलगोत्रोत्पन्नजडविडनगरनिवासी सकलागमाचार्य-
वर्यमहेश्वरोपाध्यायतनयो निखिलतत्त्वार्थविष्ण्वीमद्भास्कराचार्यो

ग्रहगणितस्वरूपसिद्धांतशिरोमणिं चिकीर्षुस्तदुपयोगितया तद-
ध्यायात्मकं पाठोगणितमुक्त्वा तथाभूतमव्यक्तगणितं प्रारम्भमाहः
प्रसूहव्यूहनिरासाय शिष्टाचारपरिपालनाय च नंगलमाचरन्
शिष्यशिष्यार्थं वध्नाति । उत्पादकमिति । ०

It ends:

नृसिंहपदसेवनात्सकलसिद्धिपारंगतो

नृसिंह इति नामतो नृपजनैरभूद्वहितः(?) वंदितः or
तदात्मज उदारधीर्विबुधलक्षणस्तत्सुतो [वृद्धितः] ।

विधाय गुरुदेवतां स्वहृदि रामकृष्णाभिधः ॥ १ ॥

श्रीप्राणनाथयदुरामकुबेरमुख्यैः

संप्रेरितः सुजनतंत्रविदां [सु]खार्थं ।

बीजप्रबोधमकरोदमरावतीस्यो

देवाधिदेवचरणे स समर्पितो ऽस्तु ॥ २ ॥

ये रामकृष्णभजने विहितादरा ये

ऽहंकारदोषरहिताः परिशुद्धचित्ताः ।

बीजप्रबोधपरिचितनवर्तमानास्

तेषां सदैव सुखसंपदुपैति वृद्धिः ॥ ३ ॥

इति श्रीअमरावतिस्यश्रीमनृसिंहदेवज्ञात्मजलक्षणदेवज्ञमुत-
सिद्धांतविद्वैवज्ञरामकृष्णविरचिते बीजप्रबोधे ग्रंथालंकारः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2833.

1356. Foll. 140 (counted 139, fol. 23 being double); size 10 in. by 5 in.; good, clear, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Bījodāharaṇa-Bālabodhinī, a commentary on the *Bījagaṇita*, composed (in Śaka 1714, A.D. 1792) by *Kṛipārūma Miśra*, of *Ahmadābād* in *Gujarāt*, son of *Miśra Lakshminārāyaṇa*, and pupil of *Lakshminātha*.

It begins:

महेशानं गौरीगणपतिमुतं शुद्धमनसा

प्रणम्य ज्ञानाभ्योनिधिमथ गुरुं कायवचसा ।

कृपारामो मिश्रः प्रकुरुत चतुर्षु बीजगणिते

अबोधध्वांतीथप्रहरणपरोदाहृतिमिमां ॥ १ ॥

उत्पादकमिति ०

It ends :

देशे गुर्जरनाम्नि धाम्नि यशसः स्थाने ज्ञदावादके
भारद्वाजकुलप्रसूतिरभवन्मोटद्विजौघाग्रणीः ।
विद्यावेदकलामलाचलगतिः स्फूर्जन्मतिर्जोषिता (!)
मित्रः श्रीमदनन्दवन्दितपदद्वन्द्वश्रुतुर्वेदिकः ॥ १ ॥
लक्ष्मीनारायण इति मतिख्यातकीर्तिधरिभ्यां
तस्यात्मासीदगगनगतिज्ञानगीर्वाण एव ।
सूनुस्तस्याध्ययनविधिनोपाज्ञसिद्धांतविद्यो
लक्ष्मीनाथान्नजगुरुवरच्छ्रीकृपारामनामा ॥ २ ॥
भुवनात्ययिमे शाके सुनभःपूरिमागुरौ ।
बीजस्योदाहृतिमिमामकरोद्बालबोधिनीम् ॥ ३ ॥

इति श्रीगुर्जरब्राह्मणमोटचातुर्वेदीमिश्रलक्ष्मीनारायणात्मज-
मिश्रकृपारामदैवज्ञविरचिते बीजोदाहरणे बालबोधिन्याख्यं ग्रंथं
समाप्तम् ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2834.

1046. Foll. 96 (foll. 1, 2 and 56 of which are wanting); size 8 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1688 A.D.; 9 or 10 lines in a page.

Gaṇitādhyaṃya and *Golādhyaṃya*, being the last two chapters, the 4th and 5th, of *Bhāskarācārya's Siddhāntasīromani*, containing the astronomical portion of the work.

Editions of these sections (with the *Vāsanābhāṣhya*) have been published, by L. Wilkinson, Calc., 1842, and by *Paṇḍit Bāpū Deva Śāstrī*, Benares, 1866. An English translation of the *Golādhyaṃya*, by Wilkinson, revised by *Bāpū Deva Śāstrī*, Bibl. Ind., 1861.

This MS. agrees, on the whole, with the Benares text, except that the two chapters before the last, as well as part of the last chapter itself, are omitted; and the author's genealogy is taken out of the *prasnādhyaṃya*, and placed at the end of the work, with the date of its composition as given by Colebrooke, Misc. Ess., ii., 349-419. The MS., which is not very correct, was copied by one *rishi Narasiṅha*. [H. T. COLEBROOKE.]

2835.

312a. Foll. 64; size 13½ in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Gaṇitādhyaṃya and *Golādhyaṃya*.

The variations from the printed text are more considerable in this than in the previous MS., the last 7 chapters (after fol. 52b) being contracted into 3, and the sections differently arranged. Fol. 46 has been by mistake inserted between 34 and 35.

[H. T. COLEBROOKE.]

2836.

2267. Foll. 54; size 440, 13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 24 lines in a page.

The same two chapters of the *Siddhāntasīromani*.

This MS., being one of the set of modern copies referred to under no. 2770, was probably transcribed from another Devanāgarī MS., avoiding as it does those mistakes peculiar to transcripts from a Bengali original.

[CALCUTTA.]

2837.

871a. Foll. 27; size 11 in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; 9-11 lines in a page.

Gaṇitādhyaṃya.

[H. T. COLEBROOKE.]

2838.

159. Foll. 124 + 85 + 33; size 12¼ in. by 6¼ in.; fair, large Devanāgarī writing of the Kaśmīr type of about 1750 A.D., with coloured borders; twelve lines in a page.

Gaṇitādhyaṃya and *Golādhyaṃya* of *Bhāskara's Siddhāntasīromani*, with the author's own commentary, *Vāsanābhāṣhya*, also known by the special title of *Mitāksharā*.

The *Gaṇitādhyāya* here consists of two sections, numbered separately, the first of which has been accidentally placed at the end of the volume. The MS. agrees, on the whole, with the Benares edition.

[H. T. COLEBROOKE.]

2839.

2263. Foll. 23 + 81 + 56 (two of these, 26 and 27, being double); size 4to, 13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

Gaṇitādhyāya and *Golādhyāya*, with the *Vāsanābhāṣya*.

This MS. seems to be a reproduction of the preceding volume; the sections being, however, bound in the proper order.

[CALCUTTA.]

2840.

1319. Foll. 67 + 136; size 12½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1799 and 1805 A.D.; nine lines in a page.

Golādhyāya and *Gaṇitādhyāya*, with the *Vāsanābhāṣya* or *Mitāksharā*.

In the pagination of the second part, nos. 17 and 46 have been passed over, whilst foll. 10 and 118 are double.

[H. T. COLEBROOKE.]

2841.

2285. Foll. 60 + 100; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good Devanāgarī writing of 1799 and 1817 A.D.; 23 lines in a page.

Golādhyāya and *Gaṇitādhyāya*, with the author's commentary; apparently a reproduction of the preceding volume, or copied from the same original; with corrections by a different hand.

[CALCUTTA.]

2842, 2843.

340a, b. Foll. 180 + 75; size 11½ in. by 8¼ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1790 A.D.; 19 lines in a page.

Gaṇitādhyāya and *Golādhyāya*, with the *Vāsanābhāṣya*.

In the first part a gap occurs, foll. 102, 103 and 104a having been left blank, corresponding exactly to as many pages in the Benares edition.

[H. T. COLEBROOKE.]

2844.

2012. Foll. 231; size 9½ in. by 5 in.; modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Gaṇitādhyāya, with the *Vāsanābhāṣya*. An indifferent copy, a good deal worm-eaten.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2845.

2287. Foll. 118; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good Devanāgarī writing of 1790 A.D.; 19 lines in a page.

Gaṇitādhyāya, with the *Vāsanābhāṣya*.

[CALCUTTA.]

2846.

1529. Foll. 60; size 10½ in. by 6½ in.; good, modern Devanāgarī writing of the Kāśmīr type; enclosed in gold and coloured borders; eight lines in a page.

The first portion of the *Gaṇitādhyāya*, with the author's commentary; corresponding to the section at the end of MS. 159, and to pp. 1-55 of the Benares edition.

[H. T. COLEBROOKE.]

2847.

1855. Foll. 98; size 10½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1660 A.D.; 8-10 lines in a page.

Golādhyāya, with the author's *Vāsanābhāṣya*,
or *Mitākṣharā*.

Dated: शके १५८२ शिवरीवत्सरे । अधिकज्येष्ठशुक्ल ८ चंद्रे ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2848.

1221. Foll. 86; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.;
fair Devanāgarī writing of 1800 A.D.; nine
lines in a page.

Golādhyāya, with *Vāsanābhāṣya*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2849.

2286. Foll. 59; size 4to, 13 in. by
10 in.; good, modern Devanāgarī writing;
23 lines in a page.

Golādhyāya, with *Vāsanābhāṣya*.

[CALCUTTA.]

2850.

2288. Foll. 75; size 4to, 13 in. by
9 $\frac{3}{4}$ in.; good Devanāgarī writing of 1790 A.D.;
19 lines in a page.

Golādhyāya, with *Vāsanābhāṣya*.

[CALCUTTA.]

2851.

1326. Foll. 208 + 65; size 4to, 11 $\frac{3}{4}$ in.
by 9 $\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing;
19-23 lines in a page.

Gaṇitatattvacintāmaṇi, a commentary on
the *Gaṇitādhyāya* and *Golādhyāya* of *Bhāṣa-*
karācāryā's Siddhāntasīromani, composed in
1501 A.D., by *Lakṣmīdāsa*, son of *Vācaspati*
Mīśra, and grandson of *Keśava*, of the
Upamanyugotra. [A.]

It begins :

यः यसोद्भवदेवदानवपितृक्षोणीतलस्य (स्य B.) क्षपा-

हःसंध्यादिविभागबोधितजगत्प्राग्भारमध्यान्तकृत् ।

गाढध्यानतिरोहिताखिलपदायानात्मभाभिर्जनो-

द्भेगोत्पद्ययमेव भासयति तं वन्दे ग्रहाणां पतिं ॥ १ ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Camb.,
p. 51-4, where also a list of the authorities
quoted is given; Weber, Berlin Cat., no. 843.

Numerous marginal notes, in Colebrooke's
hand, bear evidence to his careful study of
the work, and the help it afforded him in
acquiring his knowledge of early Indian
astronomy.

Appended to the MS. are 18 leaves con-
taining an excellent index to the work.

The original MS. from which this was
transcribed was executed, at Argalāpura, in
Samvat 1656 (A.D. 1599), in the reign of
Pādishāh Akbar. [H. T. COLEBROOKE.]

2852.

2269. Foll. 262 (numbered 272; nos.
201-210 having been passed over); size 4to,
13 in. by 9 in.; good Devanāgarī writing of
1812 A.D.; 23 lines in a page.

The same work.

A reproduction of the preceding volume;
foll. 1-183 containing the *Gaṇitādhyāya*, the
remaining leaves the *Golādhyāya*.

The index has likewise been copied on 16
leaves, with the reference numbers daubed
over, as it was discovered that they could not
be applied to the present MS. [CALCUTTA.]

2853.

2093. Foll. 253 (numbered 255; nos. 139
and 199 having been passed over); size 9 $\frac{1}{4}$ in.
by 5 $\frac{1}{4}$ in.; good Devanāgarī writing of
1762 A.D.; 10-12 lines in a page.

Lakṣmīdāsa's Gaṇitatattvacintāmaṇi on the
Gaṇitādhyāya of the *Siddhāntasīromani*. [B.]

The text presented by this copy is more
correct than that of MS. 1326.

Dated: संवत् १८१९ वर्षे मितिमार्गशारसुदी ९ गुरुवासरे
लिखितं रोडूराम ओडपुरामध्ये ॥ नंदग्राम ॥ [GAIKAWAR.]

2854, 2855.

594, 134. Foll. 1-153 and 154-306; size 9½ in. by 5 in.; clear Devanāgarī writing of 1778 A.D.; eleven lines in a page.

Gaṇitatattvarintāmaṇi on the *Gaṇitādhyāya* of the *Siddhāntaśiromaṇi*.

Although not very correct, it is none the less useful for checking the mistakes of the other two MSS. Dated :

वर्षे पंचाग्निवस्त्रिदुमितहरिदिने कार्तिके कृष्णपक्षे
वारे सूर्यस्य सांघ्रिजयहरिनगरे गोमतीतीरवासी ।
ज्ञातौ श्रीपार्वतीयः शुकतनयवरः शंकरो भास्करो-
टीकां तत्त्वाख्यचिंतामणिमयमलिखत्सार्थपुत्रार्थसिद्धौ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2856.

1389a. Foll. 19; size 14 in. by 5 in.; modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

A fragment of the *Golādhyāya*, with *Lakṣmīdhāra*'s *Gaṇitatattvarintāmaṇi*, consisting of the 2nd chapter, or *Uvānakōśa*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2857, 2858.

1648, 1706. Foll. 133 and 85 (or rather 86, fol. 43 being double); size 9½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1751 A.D.; 10 and 11 lines in a page.

Siddhāntaśiromaṇi-Vāsanāvṛttika, a commentary on the *Gaṇitādhyāya* and *Golādhyāya* of *Bhāskarācārya*'s *Siddhāntaśiromaṇi-Vāsanābhāṣya*; by *Nṛsiṃha*, son of *Kṛṣṇa*, and grandson of *Divākara*, who was the pupil of the son of *Kaśapa* (i.e. *Jaṇeśa*) of Koṅkana (the Concan). [A.]

The author's ancestry is traced still further up to *Bhaṭṭācārya*, *Divākara*'s father, who was the son of *Rāma*, a *Mahārāṣṭriya* Brāhman residing at *Golagrāma* on the *Godāvari*.

The work was composed in Śaka 1543 (1621 A.D.), when the author had attained the age of 35.

Part I. begins (as collated with MS. 1939):

यस्मात्सर्वमिदं जगत्समुदितं स्वात्सृष्टभूतैः पुरं (?) पुरः
कृत्वा तत्र निविश्य मानसगुणान्स्मिन्मृत्वा मन्यते ।
स्वाज्ञानादिव बद्धमुक्त इति यं वेदो निबन्धावधिं
[(निवेधा ० B.)

ब्रह्मेत्याह न वेद कश्चिदपि यं प्रेमास्पदं तं भजे ॥ १ ॥

गंगाधरायामितविक्रमाय ब्रह्माय शर्वाय दिग्बराय ।
त्रिभूलहस्ताय नमः शिवाय सुरेन्द्रवन्द्याय जटाधराय ॥ २ ॥

नमामि लक्ष्मीपतिमिन्द्रवन्द्यमुपेन्द्रमिन्द्रावरजं चतुर्भुजं ।

गदारपांगाञ्जसुशंखहस्तं सुपर्णपृष्ठोपरिगं वरप्रदं ॥ ३ ॥

यां मूलप्रकृतिं जगद् अपिलो वेदांतिनो यां महा-

मायामित्यपरे हरस्य गृहिणीं त्रैलोक्यरक्षाकरिणीं ।

भक्तापङ्क्तिनिवारिणीं सुरगणैर्वन्द्यामनिर्द्यां जगद्-

वन्द्यां तौ प्रणमामि विश्वजननीं वेदैर्विमृग्यां परां ॥ ४ ॥

यद्वाचः खगभादिके जलमये संसृष्टिता भास्करा

ध्वातं तत्त्वपर्यन्ति नैशमनिशं यः सर्वदा भासते ।

कालात्मा खलु कालकृत् समयदिग्देशस्य यो व्यञ्जकस्

तस्मै चन्द्रतनोः क्षयोपचययोः कर्त्रे सवित्रे नमः ॥ ५ ॥

लंबोदरं विघ्नविनाशनाय गजाननं नौमि परावरेण ।

यः कर्मकाले स्मरणेन सद्यः कार्यस्य सिद्धिं विदधाति

[पुंसां ॥ ६ ॥

यस्याः प्रसादमासाद्य जडो याति बुधार्थतां ।

ब्राह्मी जयति सा वाणी वीणापुस्तकधारिणी ॥ ७ ॥

निजज्ञातस्य कृष्णस्य कृत्वा पादांजुजं हृदि ।

शास्त्रं पितृव्यतोऽधीत्य वक्ष्ये पूर्वां सुवासनां ॥ ८ ॥

सिद्धांतवासनाभाष्यमनितार्थं नितार्थरं ।

व्याख्यायते नृसिंहेन गणकानंदहेतवे ॥ ९ ॥

विधाय सूर्यसिद्धांतवासनाभाष्यमुत्तमं ।

वासनावाचिकं कर्तुमुद्यतोऽस्मि शिरोमयोः ॥ १० ॥

अथ शांडिल्यमुनिवरगोत्रावतंसः ० श्रीभास्कराचार्यः ० सिद्धांत-
शिरोमणिं प्रणिनाय ॥ ०

This part ends thus :

श्रीमत्कौकिलवासिकेशवसुतप्राप्तावबोधानुधाह

भट्टाचार्यसुताह्वाकर इति स्याताञ्जलिं प्राप्तवान् ।

यः कृष्णस्तनयेन तस्य रचिते सद्वासनावाचिके

सत्सिद्धांतशिरोमणेरयमगात्याताधिकारः स्फुटः ॥

इति नृसिंहकृतौ वासनावाचिके ग्रहगणिताध्यायः ॥

Part II. begins :

विश्वेश्वरं नमस्कृत्य मन्त्राणि च गजाननं ।
भास्करायस्य गोलस्य वार्तिकं क्रियते ऽधुना ॥ १ ॥
कविज्ञमागौदुपरि स्फुरन्तं समं व्रजन्तं ॐ न ॐ न ॐ ।
अथः स्थितौ(१) चाप्यवलं(२)मानमुच्चं गुरोर्भास्करमात-
[नोति ॥ २ ॥ ०

It ends: इति श्रीसकलगणकचक्रचूडामणि कृष्णदैवसुत-
नृसिंहगणकविरचिते सिद्धांतशिरोमणिवासनावार्तिके ज्योत्पत्तिः॥

बुद्धेर्विबुद्धौ गणितप्रबंधविचारसारामृतमावहन्ती ।
सद्वासनासितमानसानां मदुक्तिरेषा मुदमादधानु ॥ १ ॥
गुणवेदशरैरुसंमिमे १५४३ शककाले नगरे पुरेशितुः ।
वसता वरणा ॐ-ॐ-ॐ नृसिंहेन विनिर्मितं त्विदं ॥ २ ॥
जिते(?)निजे तत्त्वमिमे वर्षे सौरभाष्यं मया कृतं ।
पंचविंशमिमे वर्षे वासनावार्तिकं कृतं ॥ ३ ॥
नवीनयुक्तिप्रतिपादनेन पूर्वोक्तमत्रादपि सद्भिर्ज्ञेयं ।
नरप्रणीताबुद्धिप्रणीतं स्वीकार्यमायैः स्वधिया विचार्य
[॥ ४ ॥

गोदावरीसौम्यतटोपकंड-

ग्रामे च गोलेऽभिधया(?)गोलाभिः(०) प्रसिद्धे ।
विप्रो महाराष्ट्रसुगीतकीर्तिर्
बभूव रामो गणकार्यवेद्यः ॥ ५ ॥
अग्रणीस्तैस्त्रिरीयाणां भट्टाचार्यस्तु तत्सुतः ।
आसीन्मीमांसकश्रेष्ठः कुमारिल इवापरः ॥ ६ ॥

गोत्रे भरद्वाजमुनेः पवित्रे

दिवाकरस्तत्तनयो बभूव ।
वेदांतशास्त्राभ्यसनेन काश्यां
यः पुण्यराश्यां तनुमुत्सर्ज ॥ ७ ॥

सांवत्सरायस्य दिवाकरस्य

श्रीकृष्णदैवज्ञ इति प्रसिद्धः ।

बभूव पुत्रः सुतरां पवित्रः

सत्तरीकृतीखिलशास्त्रवेत्ता ॥ ८ ॥

तज्जस्तु तस्यैव कृपालवेन

तातानुजावाप्तसमस्तविद्याः ।

सद्वासनावार्तिकनामधेयं

ग्रंथं नृसिंहो रचयाम् बभूव ॥ ९ ॥

न या वराहेण च जिष्णुजेन

पृथूदकेनार्यभटेन जुष्टाः ।

असंस्तुता भास्करदर्शनेन

ता वासनावार्तिक एव लभ्याः ॥ १० ॥

सदुक्तिसद्युक्तिजलांजलीभिः

संदेहसंदेहवधं विधाय ।

बुध[ः प्रभा] भास्करदर्शनोत्थाम्

आस्वादयतो ऽभिमतानि कुर्युः ॥ ११ ॥

इति श्रीगणचक्रचूडामणिनृसिंहकृते सिद्धांतशिरोमणिवास-
नावार्तिके ग्रंथसमाप्यलंकारः ॥

Of less known works quoted by the author may be mentioned a *Saivāgamasārasaṃgraha*, and a *Samgrahakārikā*, i., fol. 9a. See also the list of authorities quoted in the author's commentary on the *Sūryasūhānta*, Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Camb., p. 43.

[H. T. COLEBROOKE.]

2859, 2860.

2289, 2283. Foll. 87 and 58 resp.; size 4to, 13 in. by 10 in.; good, modern Devanāgarī writing; 24 and 23 lines in a page.

Vāsanāvarttika on the *Gaṇitādhyāya* and *Golādhyāya*. A reproduction of the preceding two volumes. [CALCUTTA.]

2861.

1939. Foll. 180 (of which 39-42, 45-50 are wanting); size 10½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, about 1700 A.D.; 9-11 lines in a page.

Gaṇitādhyāya of *Nṛsiṃha's Vāsanāvarttika*. [B.]

At the end the following definition of *sūtra*, *bhāṣya* and *varttika* has been added:

भाष्यलक्षणां ॥

सूत्रार्थो वक्ष्यते यत्र पदैः सूत्रानुसारिभिः ।

स्वपदानि च वक्ष्यन्ते भाष्यं भाष्यविदो विदुः ॥

सूत्रलक्षणां ॥

अस्यास्वरमसंदिग्धं सारवत्सर्वतोमुखं ।

अस्तोभमतवद्यं च सूत्रं सूत्रविदो विदुः ॥

उक्तानुक्तदुरुक्तचिंतावार्तिकमिति वार्तिकलक्षणां ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2862-2868.

188, 207b, 182, 1231a, b, 190, 585.

Foll. 834; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; fairly good Devanāgarī writing of the end of last century; 9-13 lines in a page.

Marīci, a copious and excellent commentary on the *Gaṇitādhyāya* and *Golādhyāya* of *Bhāskara's Siddhāntaśiromaṇi*, by *Muniśvara*, sur-named *Viśvarūpa*, son of *Raṅganātha* (who was one of five sons, the 4th, of *Bullāla*), and pupil of his uncle *Kṛṣṇa*. Cf. nos. 2775, 2827.

At the end of his *Gūḍhaprakāśa* (Hall, *Sūryasiddhānta*, p. 388), *Raṅganātha* states that Wednesday, *sambhātithi*, of the light fortnight of *Caitra* of the year Śaka 1524 or 1525 (A.D. 1602-3) witnessed both the completion of his work, and the birth of his son *Muniśvara*.

I. *Gaṇitādhyāya* begins (somewhat amended):

प्रातर्बोधितपञ्चपञ्चविकसन्नेत्रो नवीनी(ना)बुद-
इयामः पीतदुकूलशोभिततनुः श्रीवत्समुद्रान्वितः ।
वंशीवादनतत्परो रविमुतातीरोपगो नैचकी-
गोपीभिः परिवेष्टितो मम मनस्यास्ता रंभावल्लभः ॥ १ ॥
यः पुरयत्यनुदिनं प्रणतस्य कामान्
स्वातस्थितान् स[क]लविघ्नचयं निरस्य ।
सिंदूरपूरपरिपूरितकुंभयुग्मो
भूयान्मुदे गणयतिगैजराजवक्त्रः ॥ २ ॥
या भारती सर्वबुधावलीना
मुखान्तरंगे नटनं करोति ।
सा मे मुखे वास्तुविधिं करोतु
वस्तुं सदात्कृतिभूयितांगी ॥ ३ ॥
यो बोधयत्यनुदिनं विबुधारविंदं
तत्पूर्वपक्षरजनोतिमिरं निरस्य ।
ज्योतिर्विभावनविधेस्तु निदानभूतं
श्रीमद्भारहमिहिरं मिहिरं च वंदे ॥ ४ ॥
येनाधाय कुतूहलादतितामां पाठे सुधाभोनिधेः
प्रौढाहंकृतिवादिवारणगण्यक्कारढक्कारवः ।
ज्योतिःशास्त्रदुरंतकाननमहासंचारपंचाननं
तं चातुर्यकलापकुशलं श्रीभास्करं भावये ॥ ५ ॥

गौरीभक्तेर्भजनकलया नीतकालः पितृव्यः

श्रीमद्रामो निखिलविषये सन्नबुद्धिप्रकाशः ।

ज्योतिस्त[?] कानलकवलने मूलशूनश्चकोरः(?)

कृष्णधाता जयति नितरां मद्गुरुर्वैयव्यैः ॥ ६ ॥

सिद्धांतांशुजबोधनैकमिहिरस्त्रिस्कंधपारंगमो

न्यायेनाज्ञमतिः काचित्तरण्ये साक्षात्परायो मुनिः ।

आज्ञायप्रतिपादितार्थदृढताविख्यातसारस्वतो

विष्णुः कृष्णगुरुर्जयत्यतिरती श्रीमद्व्योशात्मधीः ॥ ७ ॥

यः श्रीकृष्णपदांबुजाहितमतिः सिद्धांतवारां निधेः

पीतः श्रीजह्गौरभूमितिलकस्याननविद्यासभूः ।

षट्शस्त्रेषु कृतश्रमो जलिलगुरुमान्यो वदान्यो विदो

श्रीकृष्णः किनु वर्णनीयविभवः श्रीकृष्ण एवापरः ॥ ८ ॥

श्रीरंगनाथाभिधतातपादाः

कृष्णानुजाः श्रीकमलाधिपास्ते ।

त्रिस्कंधपारंगमरंगमज्ञा

वल्लालजा भूमितले जयति ॥ ९ ॥

नारायणो गणितशास्त्रकलाप[विज्ञ]ः

श्रीसेवितः सकलशास्त्रसरोजभृङ्गः ।

दैवज्ञकृष्णगुरुपादरतो गुरुर्मे

स्त्रायां जयत्यखिलपंडितवंद्यपादः ॥ १० ॥

मुनीश्वरापराख्येन विश्वरूपेण शुध्यते

शुद्धिशाणे मरीच्यर्थे सत्सिद्धांतशिरोमणिः ॥ ११ ॥

अत्रोपपत्तिविषये तु मया यदुक्तं

तत्सर्वमेव परिभाषितमस्ति मन्यैः ।

मान्यान्प्रणम्य विहितांजलिश्च याचे

सद्विस्तपापि परिभाष्य शोधनीयं ॥ १२ ॥

ग्रंथारंभे० निबध्नाति । यत्र चातुर्दिग्मिति । ०

Vol. I. (MS. 188), foll. 127, corresponds to pp. 1-55 of *Bāpū Deva Śāstrī's* edition of the *Siddhāntaśiromaṇivāsanābhāṣya*; and is dated Samvat 1849.

Vol. II. (MS. 207b), foll. 96 (from fol. 87 wrongly numbered 88-97), corresponds to pp. 56-94 of the edition.

Vol. III. (MS. 182), foll. 226 (numbered 228; nos. 95 and 175 being double, and 113, 163, 172, 173 passed over; and the first leaf wanting),

तत्त्वावबोधविधुरैः कृताप्युपेक्षास्य नो लघुत्वाय ।
विग्नैर्विहितावज्ञा न क्षताये(?) नक्षत्रभये B.) चन्दनस्य
[नगे(मवो: B.) ॥ ११ ॥
यो निर्मितावस्य परः श्रमो भूत् ० ॥ १८ ॥
अयं मरीचिस्तव सुप्रसादात् ० ॥ १९ ॥
एतस्यार्चनतः ० ॥ २० ॥
शिव राम हर शिव कृष्ण हरे त्वदनुग्रहतस् ० ॥ २१ ॥
सर्वाङ्गानि ममापि ते प्रणतिभिः साफल्यमायानु वै ०
[॥ २२ ॥
चतुर्भुजं चक्रगदाक्षशङ्खधरं रमामेवितपादपद्मं ।
खगेश्वरस्यं यनवर्णमेनं चक्षुर्ममेदं विषयीकरोतु ॥ २३ ॥
[क्रायेन वाचा मनसापि चेष्टा ० ॥ २४ ॥ B.]

The colophon of the present MS. runs thus :

इति श्रीसकलगणकसार्वभौमबल्लालदैवज्ञात्मजरंगनाथगण-
कतनयमुनीश्वरापरनामकगणकविश्वरूपविरचितः सिद्धांतशिरो-
मणिमरीचिः समाप्तिमगमत् ॥

खांगवाणधरणीमितशाके चंद्रवारसितपक्षशुचौ हि ।

लोखतं गणकदर्शनहेतोरुत्तरार्धमिदमात्ममरीचेः ॥ २ ॥

To this Colebrooke has attached the following note :

“The copy from which this is a transcript was written by the author's directions in Saka 1560, nearly the date of the work ; for *Nuruddin* is mentioned in the last leaf but one, as the same emperor by the title of *Jehangir* is in the preface to the commentary on the *Sūryasiddhānta* by the author's father *Ranganātha*.”

[H. T. COLEBROOKE.]

2869-2874.

2282, 2273, 2281, 2272, 2270, 2271.

Foll. 106, 208, 38, 74, 78 and 145 resp.; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 26, 23, 18, 18, 25, 24 lines in a page.

The same work. A reproduction of the preceding set of volumes, with the exception of the second volume (MS. 207b), which is not represented in this copy.

The revision which the volumes have undergone by another hand is far from complete.

[CALCUTTA.]

2875.

345. Foll. 114+158; size 11½ in. by 9 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1792 A.D.: eighteen lines in a page.

Portions of the *Marīci* on the first few chapters of the *Gaṇitādhyāya*.

The MS. is almost worthless, having been written by an ignorant scribe, whose readings would hardly be worth taking into account, even if the MS. were in better condition than it is. It was written in two sections, and, in being bound, a number of leaves of the one section were exchanged with those of the other, so that the text is in utter confusion. Moreover, whole pages of the commentary are accidentally repeated in different places of the same section; and the volume looks as if it had been submerged in water, whereby a good deal of the writing has become obliterated, and several leaves torn and injured.

[H. T. COLEBROOKE.]

2876.

163. Foll. 275; size 4to, 12 in. by 9½ in.; indifferent Bengali handwriting of the latter part of last century; 18-20 lines in a page.

Munīśvara's Marīci on the *Golādhyāya* of the *Siddhāntasīromani*. [B.]

This MS. presents, on the whole, a better text than the preceding volumes, though in the genealogical account at the end it is far less correct than MS. 585; and peculiar mistakes have throughout crept in, apparently through its having been transcribed from a Devanāgarī original.

Occasional pencil notes have been added by Colebrooke in the margin.

[H. T. COLEBROOKE.]

2877.

2280. Foll. 281; size 4to, 13 in. by 9½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 20-23, from fol. 78b, 28 lines in a page.

The same work; apparently transcribed from the preceding MS.

An irregularity in the pagination occurs after fol. 77, where a new hand begins; and foll. 79-82 are counted twice. After fol. 269, the pages, instead of the leaves, are numbered consecutively. [CALCUTTA.]

2878.

2284. Foll. 63; size 4to, 13 in. by 9½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; nineteen lines in a page.

Examples of computations according to the *Siddhāntaśiromaṇi* (as a note in Colebrooke's hand describes it on the first page). The title given to it by the copyist, and repeated in Bengali characters on the last page, is *Siddhāntaśiromaṇi ganitādhyāsyodāharaṇam siddhāntaśiromaṇivāsanābhāṣyam*.

The leaves are counted from 76-138, in continuation, apparently, of the *Golādhyāya* in the preceding vol. 2288 (no. 2850) of this set. [CALCUTTA.]

2879.

340c. Foll. 60; size 11½ in. by 8½ in.; modern Bengali handwriting; eighteen lines in a page.

Another copy of the preceding "Examples from the *Śiromaṇi*," with the same Sanskrit title written in Devanāgarī at the back.

[H. T. COLEBROOKE.]

2880.

2464f. Foll. 82; size 10½ in. by 4½ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1577 A.D.;

Sārasaṅgraha gaṇitaśāstra (or *Gaṇitasārasaṅgraha*), a Jaina treatise on arithmetic, professing to be founded on the rules laid down by *Mahāvīrācārya*, the founder of the sect.

It begins: श्रीजिनाय नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

प्रणिपत्य वड्ढमानं विद्यानंदं विशुद्धगुणनिलयं ।

सूरिं च महावीरं कुर्वे तद्विणितशास्त्रसङ्घट्टिं ॥ १ ॥

अलंघ्यं त्रिजगत्सारं यस्यानंतचतुष्टयं ।

नमस्तस्मै जिनेन्द्राय महावीराय तायिने ॥ २ ॥

यस्य त्रिजगत्सारं निरावरणत्वादनंतसाधारणत्वाच्च लोकत्रयसारं त्रिजगद्भ्याराध्यमित्यर्थः । अनंतचतुष्टयं अनंतदर्शनज्ञान-सुखवीर्याणि । अलंघ्यं आप्ताभासागम्यं अतल्लभ्यमस्ति । तायिने धर्मोपदेशकत्वेन भव्यत्राणाय तस्मै महावीराय वर्धमानस्त्वानिने जिनेन्द्राय एकदेशेन कमौरातीन् । जयंतीति जिना असंयत-सम्यग्दृष्ट्यादयस्तेषामिन्द्रस्वामी तस्मै नमः ॥

संख्याज्ञानप्रदीपेन जैनैन्द्रेण महात्विषा ।

प्रकाशितं जगत्सर्वं येन तं प्रणमाम्यहं ॥ ६(!) ॥

जिनेन्द्रेण जिनप्रणीतेन महात्विषा बहुप्रकाशेन येन संख्याज्ञानप्रदीपेन गणितशास्त्रज्योतिषा सर्वं पद्द्रव्यसमुदायरूपं जगत्प्रकाशितं । तमहं प्रणमामि ॥ ७(!) ॥ ०

The subject in hand is introduced, on fol. 2b, with some general remarks on the importance of arithmetic in a variety of human pursuits :

लौकिके वैदिके वा स्यात्तथा सामायिके ऽपि यः ।

ध्यापारस्तत्र सर्वत्र संख्यानमुपयुज्यते ॥ ०

कामतंत्रे ऽर्थशास्त्रे च गंधर्वे नाटके ऽपि वा ।

रूपशास्त्रे महावैद्ये वास्तुविद्यादिवस्तुषु ॥

इंदोलंकारकाव्येषु तर्कव्याकरणादिषु ।

कलागुणेषु सर्वेषु प्रस्तुतं गणितं पुरा ॥

सूर्यादिग्रहचारेषु ग्रहणे ग्रहसंयुतौ ।

त्रिप्रश्ने चंद्रवृत्तौ च सर्वत्रांगीकृतं हि तत् ॥ ०

द्वीपसागरशैलानां संख्याव्यासपरिक्षिपाः ।

भवनव्यंतरज्योतिर्लोककल्पादिवासिनां ॥

नारकाणां च सर्वेषां श्रेणीबद्धेन्द्रकोत्तराः ।

प्रकीर्णकप्रमाणाद्या बुध्यन्ते गुणिनेन ते ॥

प्राणिनां तत्र संस्थानमायुष्टगुणादयः ।

बहुभिर्विप्रलापैः किं त्रैलोक्ये सचराचरं ।
यत्किञ्चिद्वस्तु तत्सर्वं गणितेन विना न हि ॥
तीर्थकृद्भिः कृतार्थेभ्यः पूज्येभ्यो जगदीश्वरैः ।
तेषां शिष्यप्रशिष्येभ्यः प्रसिद्धानुरूपार्थतः ॥
जलधरेव रत्नानि पाषाणादिककाञ्चनं ।
शुक्लैर्मृत्पाफलानीव संख्याज्ञानमहोदधेः ॥
किञ्चिदुद्धृत्य तत्सारं वक्ष्ये ऽहं मतिशक्तितः ।
अल्पग्रन्थमनल्पार्थं गणितं सारसंग्रहं ॥

I. (fol. 27a) *parikarmavidhi*; II. (fol. 56a) *kalāsavarṇavyavahāra*; III. (fol. 68b) *prakīrṇa-kavyavahāra*; IV. (fol. 75b) *trairāśikavyavahāra*; V. *vargasaṃkalitānayanāsūtra* and *ghanasaṃkalitānayanāsūtra*.

The colophons of the chapters run thus :
इति सारसंग्रहे गणितशास्त्रे महावीराचार्यस्य कृतौ [प्रथमोऽ] व्यवहारः समाप्तः ॥

It ends : संयोगः [१२० + ३० + ६ + १ written one under the other] १५७ ॥ मूलं धनं स्यात् ॥ * ॥ संवत् १६३४ वर्षे माहमासे कृष्णपक्षे सप्तम्यां तिथौ बुधवासरे श्री-मूलसंघे सरस्वतीगच्छे बलात्कारण्ये । श्रीकुंदकुंदाचार्यान्ये भट्टारकश्रीसुमतिकीर्तिदेवास्तस्त्रिष्वब्रह्मसामलपठनार्थं श्रीजल-दुर्गवास्तव्यश्रीहृन्ब्रह्मातीय उत्तरेश्वरगोत्रे श्रेष्ठश्रीसरवणभायैव-इजलदेसुतश्रेष्ठश्रीसरताणभायैसोभागदेवि० रत्नादेतृती० सुहा-गदेसुतधनराजभायैधनादे भ्रातृगदा एते स्वज्ञानावरणीकर्मैश्वर्यायै लिखापि दत्तं ॥ [GAIKAWAR.]

2881.

596. Foll. 52; size 9½ in. by 4 in.; clear, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Gaṇitamajjārī, a treatise on arithmetic and mensuration, by Gaṇeśa, son of daivajña *Dhvanḍhirāja*.

It begins :

श्रीमत्कल्पतरुस्तले स्तिविलसत्सिंहासनाभ्यासिनं
कवीस्यलनमालिनं मदमिलन्मत्तलिमालाकुलं ।
वामे सिद्धिविलासिनीविलसितं लीलासकृद्वर्जितं
भाले बालसुधाकरं दशकरं वंदे करीन्द्राननं ॥ १ ॥

यत्पादतामरससंस्मरणप्रदीपान्
मोहांधकारनिक्करो जिततरां निरस्तः ।
मन्मानसात्सपदि सद्गुणभूषणाढ्यं
श्रीदुंदिराजपितरं स्वगुरुं नमामि ॥ २ ॥
पूर्वाचार्योदितगणितसत्कल्पभूमासुहाये
प्रादुर्भूतामिव नवतरां मंजर्यौ श्रीगणेशः ।
कुर्वे [३] पूर्वा गणितरचनां मंजर्यौ नाम रम्यां
मंद्राक्रांतामपि मतिभरोत्कर्वहर्षाभिवर्षां ॥ ३ ॥

The MS. is incomplete. It ends : तदा सहस्र-द्वितयमित २००० व्यासेन किमिति लब्धाः समग्र्यसादिभुजाः क्रमेण न्यासः ॥ इत्यादि द्वादशासपर्यन्ते क्षेत्रदर्शिनान्यवगंतव्यानि ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2882.

252b. Foll. 66; size 12½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of the latter part of last century; nine lines in a page.

Relkhāgaṇita-kshetravyavahāra, a treatise on geometry, composed, for king *Jayasimha* (in the early part of last century), by *Jagannātha*.

It begins :

गजाननं गणाधिपं सुरासुरार्चितं सदा ।

समस्तभक्तकामदं शिवासुतं सुखप्रभं ॥

वितंडचंड ० ॥ १ ॥

In the Oxf. MS. no. 797 the first verse is likewise not counted. Cf. Beng. As. S. Journ., vi., p. 940. [H. T. COLEBROOKE.]

2883.

596B. Foll. 37; size 9½ in. by 4½ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1791 A.D.; nine lines in a page.

The last two chapters (xiii. and xiv.) of the *Gaṇitapāṭi-Kaumudī*, or *Gaṇitakaumudī*, a work on arithmetic, composed, in 1356 A.D., by *Nārāyaṇa Paṇḍita*, son of *Nṛsiṃha*.

These two chapters, called *anḱapāśavyavahāra* and *bhadragaṇitavyavahāra* resp., are referred to in Colebrooke's *Algebra of the Hindus*, p. 113, footnote.

Ch. xiii. beg.: अर्थाकपाशमाह ॥

अथ गणकान्तदकरं संक्षेपादकपाशकं वक्ष्ये ।

नियतं नियतं नत्तरवन्तो दुष्टाः कुण्डका ये ॥ १ ॥

Ch. xiv. beg.:

त्रिभुवनगुरुणोपदिष्टमीशेन माणिभद्राय(!) ।

कौतुकिने भूताय श्रेढीसंबंधि सन्नयितम् ॥ १ ॥

It ends :

आसीत्सीजन्यदुग्धांशुधिरवनिमुरश्रेणिमुख्यो जगतां

प्रख्यः श्रीकण्ठपादद्वयनिहितमनाः शारदाया निवासः ।

श्रौतस्मार्तार्थवेत्ता सकलगुणनिधिः शिल्पविद्याप्रगल्भः

शास्त्रे शास्त्रे च तर्के प्रचुरतरगतिव(वी)दिसिंहो

[नृसिंहः ॥ १ ॥

तत्सुनुरस्ति गणितार्थवर्णधारः

श्रीशारदाप्रचुरलब्धवरप्रसादः ।

नारायणः पृथुयशा गणितस्य पाटो-

श्रीकौमुदीमिति मुदे गुणिनां प्रचक्रे ॥ २ ॥

यावत्सप्त कुलाचलाः क्षितितलं यावच्च समार्णवा

यावत्सूर्यमुखा ग्रहाश्च गगनं यावद्भुवस्तारकाः ।

स्थेयाज्ञावदियं सदोदितवती श्रीकौमुदी कौमुदी-

पूरः(?)पूरैः) स्वच्छयशःप्रवाहसुभगा नारायणं दोस्कृत(!)

[॥ ३ ॥

नारायणाननसुधाकरमंडलोत्थां

चातुर्यसूक्तिरचनानृतविंदुवृंदीं

प्रोत्थैव सज्जनचकोरगणाः पिवंतु

श्रीकौमुदीं मुदित[-]कुमुदः सदैतां ॥ ४ ॥

गजनगरविमितशाके १२७८ दुर्मुखवर्षे च बाहुले मासि ।

धातृतिथौ कृष्णदले गुरौ समानिं गतं गणितं ॥ ५ ॥

इति श्रीसकलकलानिधिनृसिंहनंदनगणितविद्याचतुरानन-

नारायणपंडितविरचितायां गणितपाट्यां कौमुद्याख्यायां भद्र-

गणितं नाम चतुर्दशो व्यवहारः ॥ श्रीसंवत् १८४८ शाके १७१२

द्विद्विभनामसंवत्सरे माघमासे कृष्णे पक्षे तिथौ ४ गुरुवासरे

समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2884.

1557. Foll. 7; size 8½ in. by 2½ in.; written, in the Bengali character, in the earlier part of last century; eight lines in a page.

Trivikramasataka, an astronomical treatise, in a hundred *śloka*s, by *Trivikrama*, son of *Nārāyaṇa*, and younger brother of *Jñānamalla*.

It begins :

नमस्कृत्य परं ब्रह्म गणकेन्दुस्तिविक्रमः ।

मुनिप्रणीतमखिलं व्यवहारं प्रवक्ष्यति ॥ १ ॥

नन्दा भद्रा जया रिक्ता पूर्येति च पुनः पुनः ।

शुक्रशारार्किजीवेपु सिद्धाः स्युस्तिथयः क्रमात् ॥ २ ॥

त्याज्याः पञ्च बुधे ऽर्के ऽष्टौ सर्वेषु अधिका दश ।

तिथिवारयुतौ तौ चेत् स्मृशेतां त्रीन् परस्परं ॥ ३ ॥

विरुद्धनामयोगेषु साभिजिद्विपमर्त्तगैः ।

अर्कादिन्दुस्तदा योगो [५] निन्द्य एकागैलातिदः ॥ ४ ॥

साध्यहर्षणशूलानां वैधृतिव्यतिपातयोः ।

यज्ञं गण्डस्य चानो स्यात् तत्पातेन निपातितं ॥ ५ ॥

It ends :

नारायणस्य तनयो ज्ञानमल्लानुजो द्विजः ।

त्रिविक्रमः शतश्लोकैर्व्यवहारममुं व्यधात् ॥ १०१ ॥

इति त्रिविक्रमशतकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2885.

1051a. Foll. 18; size 8½ in. by 3 in.; good, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Saurapaurāṇīkamatasamarthana, being an attempt to reconcile the cosmical views of the *Purāṇas*, regarding our globe, with those of the *Sūryasiddhānta*; with a commentary; compiled by *Nīlakaṇṭha*, son of *Govinda Sūri* of the *Caturdhara* family.

It begins: पौराणिकज्योतिषिकमतयोर्भुवनकोशे विरोध-
समाधानं वक्तुं प्रतिजानीते । प्रणम्येति ॥

प्रणम्य श्रीकृष्णं मुनिमखिलपौराणिकगुरुं

प्रवक्ष्ये रोदस्योत्तदभिमताकारममलं ।

यथा शृंगोन्नत्यप्रमुखमुपपद्येत सकलं

यथा वेदव्यासव्यवहृतिविरोधश्च न भवेत् ॥ १ ॥ ०

It ends :

इति संक्षिप्य पौराणसौरसिद्धांतमार्गयोः ।

भूगोलविषये साम्यं वक्षितं बुधतुष्टये ॥

इति श्रीमत्पद्माक्षप्रमाणमर्यादाधुरंधरचतुर्धरवंशावतंसगोवि-
न्दसूरिभूतोः नीलकण्ठस्य कृतौ सौरपौराणिकमतसमर्थने रोदस्योः
प्रकरणं समाप्तम् ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2886-2888.

127, 782, 783. Foll. 408, numbered 1-161 (fol. 1 of which is wanting), 162-317, 1-92 resp.; size 9½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of 1792 A.D.; ten lines in a page.

Siddhāntasārvabhauma, also called *Siddhānta-tattvārtha*, a versified compendium of theoretical astronomy, by *Muniśvara*, surnamed *Viśvarūpa*, son of *Raṅganātha*; with a copious commentary (*vivarana*) by the same author.

The MS. contains only the *pūrvārḍha* of the work. [A.]

The commentary, acc. to MS. B, begins (somewhat corrected):

यद्ब्रह्माद्यमरैर्मुनीश्वरगणैर्ध्यानेन वेदार्थतः
किंचिच्चिगुणमस्ति नित्यसुखधीरूपं महो निश्चितं ।
तद्ब्रह्माखिलसृष्टिकारणमथाज्ञानात्ममायावशात्
पदशास्त्रैकविचारगम्यमनिशं बोध्यं व्यनक्तुं स्फुटं ॥ १ ॥
यशोदयांगीकरणांरतोषं (?)
श्रीरंगनाथं कमलाधिनाथं ।
मुनीश्वरध्यातपदद्वयाच्चं
रामानुजं तातमिवानतो ऽस्मि ॥ २ ॥ ० ३ ॥
श्रीसार्वभौम[ज]हंगीरसुनंदनो ऽयं
श्रीशाहजाहं धरणीपुरुहूत एवं ।
निष्कण्टका वसुमतीं प्रविधाय तस्याः
संरक्षणार्थमथ सेह गतासने ऽस्मिन् (?) ॥ ३ (!) ॥
माणिक्यमुक्ताफलाफलीलवज्र ० ॥ ४ ॥
मंगलग्रन्थिताखिलादिने
वासरे त्रिनयनो भवस्य च (?) ।
सप्तवह्निवियदिंदुर्सेमिते १०३७
पारसीकशशिमानसनान्दे (?) ॥ ५ ॥
वह्मनमासि शराक्षि२५तारिखायां
दिनकरमानवशाच्छुभे दिने ऽस्मिन् ।
दिनकरभूमिजमंडलैक्यकालाद्
गणकनिवेदितयात्ररामनाम्ना (?) ॥ ६ ॥ ० ७ ॥
उपाविशत्साधुजनै (?) ने कृपालुः
संगीतचातुर्यकलानुरक्तः ।
दीर्घायुषस्तस्य सुराज्यकाले
श्रीसार्वभौमो रचितो मयायं ॥ ९ ॥

सप्तस्वरगुणांशो१०३७नः शेषसिद्ध२४हनंदनं (!) ।

समांगैर्धृष्ट्येगनलभ्राधिमालोकं समाः (!) ॥ १० ॥

सिद्धांतरि (?) नां सार्वभौममेनं रामं गुरुं भजन् ।

विवृणोमि निजग्रंथं परबुद्धाज्ञतुष्टये ॥ ११ ॥

ग्रंथारंभाभ्यवहितपूर्वद्वारे ० ग्रंथादौ निदध्नाति ।

विश्वं व्याप्य स्थितो सः सकलसुरनरैर्वंदितः श्रीनिवासस्य

तेजोमूर्तिः कृपालुर्मुनिवरनिकरैश्चानंददृष्ट्यैव गम्यः ।

ध्यातं हत्वा स बोधं सुखकरममिति सच्चिदानंदरूपः

स्वाते तद्भक्तिमुक्ते व्यपगतदुरिते सर्वदा मे व्यनक्तु ॥ १ ॥

The second verse of the text runs thus :

ब्रह्माद्या विबुधगणाः स्वकार्यसिद्धौ

यं विमलदुमदलनोद्धरं प्रणम्य ।

जायते सपदि कृताखिलार्थसंघास

तं दंतावलवदनं नमामि नित्यं ॥ २ ॥

See Rāj. Mitra, Notices, v., p. 171.

From the introduction the work would thus appear to have been completed (or begun) on the 25th day of the Persian month Bahman of the lunar year 1037, corresponding to 1627 A.D.; or the first year of the reign of *Shāh Jehān*, the son of *Jehāngir*, both of whom are alluded to above.

The *pūrvārḍha* consists of the following six chapters (*adhikāra*): 1. *madhyagrahānāyana* (*madhyakhagāgama*), vol. i., fol. 69a; 2. *spashṭa-grahānāyana*, vol. ii., fol. 183b; 3. *tripraśna*, ib. fol. 242b; 4. *grahacchāyā*, ib. fol. 293b; 5. *śringonmatyadhikāra*, ib. fol. 317b; 6. *grahayogādhikāra*, vol. iii., in four sections.

According to the epilogue the *uttarārḍha* was to consist of two chapters, treating of *yantra* and *praśna* respectively, but it does not appear certain that the author ever completed the work. [H. T. COLEBROOKE.]

2889.

1816. Foll. 80; size 12½ in. by 5 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; 13 lines in a page.

A fragment of the same work. [B.]

It consists of the first *adhikāra* (fol. 46b), and part of the second, as far as v. 176 (fol. 125h, l. 1 of A), where it breaks off abruptly at the end of a leaf.

The MS. is very carelessly written, and full of blunders. [DR. JOHN TAYLOR.]

2890, 2891.

34, 35. Foll. 294 (viz. 1-147, 147-295, no. 107 having been passed over); size 9½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of 1792 A.D.; nine lines in a page.

Siddhāntatattvavivēka, a course of astronomy, founded mainly on the *Sūryasiddhānta*, composed, in Śaka 1580 (A.D. 1658), by *Kamalākara* of Golagrāma, near Devagiri (Dowlatabad), son of *Nṛsiṃha*, grandson of *Kṛishṇa*, great-grandson of *Divākara*, and pupil of (his elder brother) *Divākara* (*Sāṃvatsarācārya*).

It begins :

ब्रह्मांडोदरमध्यगावनिजलाग्न्यूध्वेदुपूर्वग्रह-
क्षोर्ध्वस्यप्रवहांतगोलरचना सृष्टिर्यथावस्थिता ।
काले ऽस्मिन्ग्रहने ऽव्यये ऽस्ति सततं यस्मादियं तज्जय-
त्याद्यं निर्गुणमीशमध्यपरब्रह्मैकतत्त्वं शुभं ॥ १ ॥ ०
अतः सांवत्सराचार्यं गुरुं श्रीमद्विवाकरं ।
नत्वा नृसिंहजो ऽकैस्य मताच्छ्रीकमलाकरः ॥ ११ ॥
कृती तत्त्वविवेकाख्यं पूर्वोत्पृष्टं सवासनं ।
सिद्धांतं गोलविज्ञुष्यै करोति स्वधियोन्नमः ॥ १२ ॥ ०

The work has been edited, by *Paṇḍit Sudhākara Dūbē*, in the Benares Sansk. Series (1885).

It ends with a genealogical account of 28 verses, beginning :

अथात्र सार्धोत्तरदशर०।३०संख्य-
पलाशकैरस्ति च दक्षिणस्यां ।
गोदावरीसौम्यविभागसंख्यं
दुर्गे च यद्देवगिरौति नाम्ना ॥

प्रसिद्धमस्मानुप१६ योजनैः प्राग्

याम्यांतराशास्थितपाथरीव ।

विदर्भदेशांतरगास्ति रम्या

राज्ञां पुरी तत्रतदेशमध्ये ॥

तस्यास्तु किञ्चित्परभाग एव

सार्धद्वितुल्यैः किल योजनैश्च ।

गोदावरीवर्ति सदैव गंगा

या गौतमप्रार्थनयात्र सिद्धा ॥

अस्याः सतां सौम्यतटोपकंठ-

ग्रामोऽस्ति गोलान्निधया प्रसिद्धः ।

तथैव याम्ये पुरुषोत्तमाख्या

पुरी तयोरंतरगा स्वयं सा ॥ ०

वेदांतशास्त्राभ्यसनेन काश्यां

यः पुण्यराश्यां तनुमुत्सर्ज्य ।

अस्यार्यवैयस्य दिवाकरस्य

श्रीकृष्णदैवज्ञ इति प्रसिद्धः ॥

बभूव पुत्रः सुतारं पवित्रः सत्तरीकृताखिलशास्त्रवेत्ता ।

तज्जस्तु सङ्गोलविदां वरिष्ठो नृसिंहनामा गणकार्यवेद्यः ॥

बभूव येनात्र च सौरभाष्यं शिरोमण्येवौक्तिकमुत्तमं हि ।

स्वार्थं परार्थं च कृतं त्वपूर्वं सद्युक्तिपुक्तं ग्रहगोलतत्त्वं ॥

तज्जस्तु तस्यैव कृपालवेन स्वज्येष्ठसद्वंधुदिवाकराख्यात् ।

सांवत्सराचार्यद्वारुतः प्रलभ्यशास्त्रावबोधो गणकार्यतुष्ट्यै ॥

दृग्गोलभक्षेत्रवनोनयुक्त्या पूर्वोक्तितः श्रीकमलाकराख्यः ।

समस्तसिद्धांतसुगोलतत्त्वविवेकसंज्ञं किल सौरतत्त्वं ॥

खनागपंचेदुशके १५८० च्यतीति सिद्धांतमायौभिमतं समग्रं ।

भागीरथीसौम्यतटोपकंठवाराणसीस्थो रचयाम्बभूव ॥ ०

For a similar statement see *Nṛsiṃha's Siddhāntasiromaṇi-Vāsanāvṛttika* (nos. 2857-8).

Foll. 1-95 have one or other of the marginal marks तत्त्व-सिद्धां, त-सि, त-सि-वि, सि-तत्त्व, सि-वि-

The MS. was copied by one *Śivabandhu* at Brahmaghāṭa on the Ganges.

[H. T. COLEBROOKE.]

2892.

1877. Foll. 39 (and an extra leaf after fol. 12); size 12 in. by 4 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; 10-13 lines in a page.

A fragment of the same work; consisting of the *grahaspathādhikāra* (pp. 51-145 of Ben. edition).

It begins : अतीन्द्रियैर्गनेचराणां०; and breaks off abruptly at the end of the last leaf, a few lines after the completion of the chapter.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2893.

520a. Foll. 58; size 9½ in. by 4 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Śeshavāsana, a supplement to *Kamalākara's Siddhāntatuttvavivēka*, by the same author; included in the Benares edition of the latter work.

It begins :

जगत्सृष्टकृद्वा यदहंकारतो ऽभवत् ।
तन्नौमि वाक्प्रदं देवं ज्योतिषां गतिकारणं ॥ १ ॥
यद्यत्स्वकल्पितं तत्तद्बहुभोक्तं सवासनं ।
सिद्धीति यन्न तस्याहं वासनां वच्यथाधुना ॥ २ ॥

It ends :

खोक्ततत्त्वविवेकस्य मयेयं शेषवासना ।
कथिता तद्विद्वां प्रीत्यै सुबोधोत्कृष्टजीविनां ॥

इति श्रीसकलगणकसार्वभौमश्रीमन्नृसिंहालज्जकमलाकर-
विरचिता शेषवासना संपूर्णा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2894.

2292. Foll. 24; size 4to, 13 in. by 10 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

The same work; being a reproduction of the preceding MS.

[CALCUTTA.]

2895.

2426. Foll. 41; size 9 in. by 5½ in.; good, clear Devanāgarī writing; 9 and 10 lines in a page.

Jyotisharatnamālā, or simply *Ratnamālā*, an astronomical compendium in 20 chapters (*prakaraṇa*) by *Śrīpati*, purporting to be extracted from the *Ratnakosha*.

It begins : प्रभवविरतिमध्यज्ञानबंध्यानिर्गतं० See Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 782, 783.

It ends :

इति ललितसुवृत्तां निर्मलां [रत्नमालाम्]

उदहरदधिकार्यैः सद्गुणैः रत्नकोशात् ।

निजगुरुपदभक्तः श्रीपतिः शश्वदर्थे

चतुरगणकके राजतामुज्ज्वलश्रीः ॥

इति श्रीश्रीपतिविरचितायां ज्योतिषरत्नमालायां देवप्रति-
ष्ठाप्रकरणं विंशतितमं संपूर्णं ॥

संवत् १७३० वर्षे चैत्रशुदि २ रवौ रत्नमाला समाप्ता ॥

[GAIKAWAR.]

2896.

2041c. Foll. 36; size 11 in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Jyotisharatnamālā.

This MS. ends as follows :

इति ललितसुवृत्तां० श्रीः ॥ १२ ॥

भ्रातरद्वयतनविप्रनिर्मितं

शास्त्रमेतदिति मादृथात्मज ।

आगमो ऽयमृषिभाषितार्थतो

नापरं तदपि कीर्तितं मया ॥ १३ ॥

सुव्रतया श्रीपतिलब्धयानया

कंदस्थया ज्योतिषरत्नमालया ।

अलक्ष्णो ऽप्यर्थपरिच्युतो ऽप्यलं

सभासु भूम्यां गणको विराजते ॥ १४ ॥

[GAIKAWAR.]

2897.

2119. Foll. 148; size 9½ in. by 5½ in.; legibly written, in Devanāgarī, about 1500 A.D.; 13-15 lines in a page.

Śrīpati's Jyotisharatnamālā, accompanied by a commentary (*vivarana*), by *Mahādeva*, son of *Lūṇiga*. Very incorrect.

The commentary begins :

प्रथम्य भानुं त्रिजगत्तमस्यम्

अज्ञेयसर्गक्षितिनाशहेतुं ।

दैवज्ञबोधाय नृदुः स्फुटार्थं

व्याख्यायते ज्योतिषरत्नमाला ॥ १ ॥

आमाशनीप्रसादेदुर्विवृद्धामतिवारिधिः (!) ।

माहार्थं विवृणोम्येव रत्नमालानंतरं ॥ २ ॥

The colophons are in the form of the following stanza :

शश्वद्वाक्यप्रमाणप्रवणपटुमतेर्वेदेदांगवेत्तुः

सूनुः श्रीलृण्णिगस्याच्युतचरणनतः श्रीमहादेवनाना ।

तन्मोक्षे रत्नमालारुचिरविवरणे सज्जनीभोजभानौ

स्वभानौ दुर्जनैर्दोः प्रकरणमगमत् [प्राक्तनं वत्सरादिः] ॥

At the end a leaf, which contained the concluding portion of the comment on the last verse, has been lost.

The MS. has in some parts suffered from damp; and foll. 97-100, 112-115 are somewhat worm-eaten. [GAIKAWAR.]

2898.

1014. Foll. 79; size 12 in. by 4 in.; small, neat Bengali handwriting of about 1650 A.D.; ten lines in a page.

Sārāvalī, a systematic treatise on astronomy, composed, in different metres, by *Kalyāṇavarman*, ruler of Vyāghrataṭi (?). [A.]

It begins :

यस्योद्गमे जगदिदं प्रतिबोधमेति

मध्यस्थिते (मध्यगते B.) प्रसरति प्रकृतिक्रियासु ।

अस्तंगते स्वपिति चोच्छसितैकमात्रं¹

सूर्यः (भानुः B.) स एव जयति प्रकटप्रभावः² ॥

विस्तरकृतानि मुनिभिः परिकृत्य³ पुरातनानि शास्त्राणि ।

होरातन्त्रं रचितं वराहमिहिरेण संक्षेपात् ॥

¹ चोच्छसितैकमात्रं A.; चोत्ससि⁰ B.; बोधसि⁰ Bik.; वोद्धसि⁰ R. M.

² ० स्वभावः B.

³ संवीक्ष्य B.

राशिदशावधनृपतियोगायुर्दायगोचरदशानां⁴ ।

विषयविभागः स्पष्टः कर्तुं न च शक्यते⁵ यतस्तेन ॥

अत एव विस्तरेभ्यो यवननरेन्द्रादिरचितशास्त्रेभ्यः ।

सकलमसारं त्यक्त्वा तेभ्यः सारं समुद्धृत्य⁶ ॥

देवग्रामपयःप्रपोषणबलाद्ब्रह्माण्डसत्पञ्जरं

कीर्तिः सिंहविलासिनीव⁷ सहसा यस्येह भङ्गजागता ।

होरां व्याघ्रतटीश्वरो रचयति स्पष्टं स सारावलीं

श्रीमान् शास्त्रविनिर्मलीकृतमनाः कल्याणवर्मा कृती ॥

होरातृष्णातैनां शिष्याणां स्फुटतराय शिशिरक्षला ।

कल्याणवर्मशैलानदीव सारावली प्रसृता ॥

इति प्रभृत्कल्याणविरचितायां (thus only once) सारावल्यां शास्त्रावतारः प्रथमः ॥

The subject is treated in 39 (37 B.) chapters.

It ends: इति श्रीकल्याणवर्मविरचितायां सारावल्यां वियो[नि]जन्माध्याय जनचत्वारिंशत्तमः ॥ गोविन्दचरणद्वन्द्वे भक्तिर्भवतु मादृशः । आसा - here the MS. breaks off at the end of the leaf.

For other MSS. see Rāj. Mitra, Notices, i., p. 191; Bikaner Cat., p. 335.

The first leaf of a Nepalese MS., dated 1286 A.D., has been reproduced in Plate xxxii. of the Oriental Series of the Palaeographical Society's publications. [H. T. COLEBROOKE.]

2899.

2508. Foll. 164, four of which (35-37, 164) are missing; size 10½ in. by 5½ in.; Devanāgarī writing; 9-11 lines in a page.

The same work. [B.] [GAIKAWAR.]

2900.

1901. Foll. 59 and 2; size 11½ in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing of 1812 A.D.; thirteen lines in a page.

⁴ ? योगामर्द्धाय⁰ A.; राशिदशावधनृपतियोगायुर्दायनाभसादीनां B.; राशिदशावधनृपतियोगा युद्धयोगाश्चरदशायां R. M.

⁵ स्पष्टं कर्तुमशक्यो B. ⁶ B. omits this verse.

⁷ सिद्ध⁰ B.

Jyotishasūtra, a popular treatise on judicial astronomy, by *Śukaśrī*, son of *Lakshmaṇa-bhaṭṭa Sūri*, with an *anukramanikā* appended to it on the last two leaves.

It begins : अथ ज्योतिषप्रारंभः ॥

नानाग्रंथात्मालोक्य गणकानां प्रसिद्धये ।

कथ्यते ऋकदेवेन यं यो ज्योतिषसारकः ॥ १ ॥

तिथिवारं च नक्षत्रं योगं करणमेव च ।

पंचांगं ऋणु यन्नित्यं द्विजादैश्चर्यवर्धनं ॥ २ ॥

The version of it published repeatedly at Bombay differs a good deal in details from the text of this MS. [DR. JOHN TAYLOR.]

2901.

2002. Foll. 55; size 9½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1652 A.D.; eight lines in a page.

Siddhāntasundara, a manual of the rules of astronomical calculations, by *Jñānarāja*, son of *Nāganātha*. [A.]

It begins :

दिङ्मातृगसुतंगपंचवदनं विश्वैकलंबोदरं

चूडारलसहस्रभूधरमहाहारं सुनीलांबरं ।

स्वातन्त्र्यांतरं कलानिधिधरं क्रोडीनरुक्मसुंदरं

वाराहोपमवाहनं गणपतिं वंदे परं शंकरं ॥ १ ॥

अथ युगैः शशिशैल ७१मितैर्मेतुर्

विधिदिने मनवस्तु चतुर्दश १४ ।

कृतसमासम १७२५००० संधियुगैश्च

तैस्त्रिसमयेषु सहस्रयुगं दिनं ॥ २ ॥ ०

The work is divided into the following chapters (only the first two of which are numbered): 1. (29 vv.) *madhyamādhikārah prathamah* (*madhyagrahānayanādh.* B.), fol. 9b; 2. (48 vv.) *spashtīkaraṇādhyaṅgo dvitīyāh* (*sphuṭa-gutisādhana* B.), fol. 14a; 3. (43 vv.) *triprasānādhyaṅgo*, fol. 19a; 4. (7 vv.) *parvasambhūtināmādhyaṅgo*, fol. 20a; 5. (40 vv.) *caṇḍragrahaṇādhikārah*, fol. 23b; 6. (16 vv.) *sūryagrahaṇādhikārah*, fol. 25a; 7. (18 vv.) *grahodayāstādhikārah*, fol. 27a; 8. (21 vv.) *nakṣatracchāyā-ghaṭisādhanaādhikārah*, fol. 29a; 9. (18 vv.) *śrī-gonmatyādhikārah*, fol. 30b; 10. (9 vv.) *graha-yogādhyaṅgo*, fol. 31b; 11. (10 vv.) *tārāchāyābhū-dhruvādyam*, fol. 32a; 12. (14 vv.) *pātādhyaṅgo*, fol. 33b; 13. (78 vv.) *golādhyaṅgo bhuvanaśā-dhikārah*, fol. 41a; 14. (31 vv.) *golādhyaṅgo ma-dhyabhuktivāsanādhyaṅgah*, fol. 43b; 15. (22 vv.) *golādhyaṅgo chedyake yuktiḥ*, fol. 45b; 16. (16 vv.) *golādhyaṅgo maṇḍalavarṇanam*, fol. 47a; 17. (41 vv.) (*golādhyaṅgo*) *yantramālā*, fol. 51a; 18. (35 vv.) *golādhyaṅgo rituvārṇanam*, ends :

इत्थं श्रीमन्नानाथात्मजेन

प्रोक्ते तत्रे ज्ञानराजेन रम्ये ।

यं यागाराधारभूते प्रभूते

गोलाध्याये वर्णनं षड्वृत्तानां ॥ ३५ ॥

इति श्रीसकलसिद्धांतवासनाविचारचतुरचित्तचमत्कृतकारिणि सच्चिदाचारे सिद्धांतसुंदरे ऋतुवर्णनं नाम पंचमो (!) अध्यायः ॥ संपूर्णमेतत् ॥ अस्ति श्रीमन्नृपशालिवाहनशके १५७४ आवण-मुक्तेकादश्यां गुरौ काशिभट्टेन लिखितोऽयं सुंदरसिद्धांतः ॥

The treatise is mentioned in the *Sūryapra-kāśa* (above no. 2823), composed by the author's son in A.D. 1541.

For the *golādhyaṅgo* see Rāj. Mitra, Notices, v., p. 86; for a *bījagaṇita*, Berl. Cat., no. 831.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2902.

2114b. Foll. 37; size 9½ in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī, by several hands, in 1782 A.D.; 9-11 lines in a page.

The same work. [B.] [GAIKAWAR.]

2903.

2408c. Foll. 10; size 7½ in. by 4½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 9 or 10 lines in a page.

A portion of the *golādhyaṅgo* of the *Siddhāntacintāmaṇi*, by *Sadānanda*, son of *Vyāsavaṭakakīka* (?).

The fragment begins: वाणचंद्रा ॥ १३ ॥ this chapter consisting of 76 verses (without colophon).

Then follows another chapter, of 18 verses, beginning भान्यश्चिन्त्यादीनि धार्याणि °

Then another chapter, of 14 verses, beg. कुलालचक्रं दंडेन °

Then another chapter, of 15 verses, beg. पंचांगतो गतिं ज्ञात्वा °

It ends:

एतज्ज्ञात्वा मया पर्वे सूर्यचंद्रांतरे कृते ।

बालानामश्रमणैव ज्ञायते पर्वसंभवः ॥ १४ ॥

रविभ्रमति केतवः सुदीर्घवृत्तगामिनः ।

समीपगाः प्रदृश्यते विदूषा न दृश्यते ॥ १५ ॥

इति श्रीव्यासावटंककीकात्मजसदानंदविरचितो गोले सिद्धांतचिंतामणिः ॥

Then follow two more verses: अंकाशेशेन्द्रभूषा चंद्रा दूरतस्त्वजात् (!) । ° [GAIKAWAR.]

2904.

1492a. Foll. 25; size 14 in. by 5 in.; indifferent, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Siddhāntamañjarī, another manual of astronomy, composed (? in 1609 A.D.) by *Mathurānātha Vidyālaṅkāra*.

It begins:

प्रणिपत्य जगद्विलोचनं रविसिद्धान्तमनोऽभ्यस्यारौ ।

अबहुज्ञसुखावचुडये मधुरानाथकृती विनिर्मेने ॥

इष्टः शकाब्दः क्षितिरामवाण-

रूपैः १५३१ विंशुद्धः कथितो [५] अक्षरैः ।

चारादिवृत्तं विमुवस्य रामो

नवक्षिती पञ्चशरो युगाग्नी ३।१९।५२।३४ ॥

It ends (fol. 12b):

सिद्धान्तकल्पधरणीरूढमञ्जरीयं

कर्णे कृताकृतधियां मुदसातनोतु ।

यत्र स्फुटा दिनमयीन्द्रसुखाः प्रकामम्

उद्धोषयन्ति मणयस्तमसा निमुग्धान् ॥

इति श्रीमधुरानाथविद्यालङ्कारनिर्मिता ।

सिद्धान्तमञ्जरी पूर्णा शत्रुजिह्वपसंसदि ॥

Then follow thirteen leaves of astronomical tables. [H. T. COLEBROOKE.]

2905.

1528a. Foll. 17; size 10 in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; eight lines in a page.

Yantrarāja, or *Yantrarājāgama*, also called *Sūyantrāgama* (foll. 8a and 17a) and *Sūryantra*, a treatise in five chapters on the construction and the use of the armillary sphere in the calculation of celestial and terrestrial longitudes and latitudes, by *sūri Mahendra*,* the pupil of *Madana Sūri*, the court astrologer of the ruler of Bhṛigupura.

It begins:

श्रीसर्वज्ञपदांबुजं हृदि परामृश्य प्रभावप्रदं

श्रीमंतं मदनारख्यसूरिसुगुं कल्याणकल्पदुर्गम् ।

लोकानां हितकाम्यया प्रकुरुते सच्चरमत्यद्भुतं

नानाभेदयुतं चमत्कृतिकरं सूरिर्मेहेन्द्राभिधः ॥ १ ॥

अपारे संसारे कति कति बभूवुर्नै चतुराः

परं तैर्दुर्बोधं गणितमरचि प्रौढमतिभिः ।

ततः स्वल्पं सारं विशदयितुं तत्तत्सुगमं

वितन्ने ऽहं शास्त्रं सुहृदयहृदानंदकृतये ॥ २ ॥

कृष्णस्तथा बहुविधा यवनैः स्वखाय्या

यंत्रागमा निजनिजप्रतिभाविशेषात् ।

तान्त्वारिधीनिव विलोड्य मया सुधावत्

तत्सारभूतमखिलं प्रणिगद्यते ऽत्र ॥ ३ ॥

यथा भटः प्रौढरणोत्कटो ऽपि

शस्त्रैर्विहीनः परिभूतिमेति ।

तत्तन्महाज्योतिषपण्डितो ऽपि

यंत्रेण हीनो गणकस्तथैव ॥ ४ ॥

* In *Malayendu's* commentary he seems to be described as the head astrologer of some potentate of the name of *Firoz*, possibly the famous *Firoz Shāh*, the *Tughluk* sultan of Delhi (1351-88 A.D.).

Speaking of the seven zones ($\kappa\lambda\mu$) between the equator and the north pole, the author remarks (fol. 3b, l. 1): तेषां यवनभाषया इकलेमेति [i.e. اقليم] संज्ञा। where *Yavana* evidently means the Muhammadans, not the Greeks.

The titles of the five chapters are: 1. *ganita* (fol. 8a); 2. *ghaṭana* (fol. 8b); 3. *yantraracana* (fol. 11a); 4. *yantrasodhana* (fol. 11b); 5. *vicāraṇā* (fol. 17a). The second half of the MS. contains many marginal glosses.

It ends (cf. Aufrecht, Flor. MSS., no. 269):

अभूदुपुरे वरे गणकचक्रचूडामणिः

कृतौ नृपतिस्तुतो मदनसूरिनामा गुरुः ।

तदीयपदशालिना विरचिते सुयन्त्रागमे

महेंद्रगुरुयोदिता ऽजनि विचारणा यंत्रज्ञा ॥

इति श्रीमहेंद्रसूरिविरचिते यंत्रराजागमे विचारणाध्यायः
पंचमः ॥ समाप्तो ऽयं यंत्रराजग्रंथः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2906.

2343b. Foll. 60; size 10 in. by 4½ in.; fair, modern Jaina Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

A commentary (*ṭīkā* or *vyākhyāna*) on *Mahendra Sūri's Yantrarāja* (the text of which is given in full), by his pupil *sūri Malayendu*; with copious tables for calculations.

It begins:

प्रथम्य सर्वज्ञपदारविंदं सूरैर्महेंद्रस्य पदावुजं च ।

तनोति तनुं फितयंत्रराजग्रंथस्य टीकां मलयेंद्रसूरिः ॥

अथ प्रथमतः प्रचिकीर्षितस्य सकलगणितसारभूतस्य यंत्रराजग्रंथस्य निरंतरांतराय० ग्रंथाभिधेयमभिधत्ते ग्रंथकारः ।
श्रीसर्वज्ञ० ॥

It ends:

श्रीपीरोजमहेंद्रसर्वगणकप्रभो* महेंद्रप्रभुर्

जातः सूरिवरस्तदीयचरणाभोजैकभृङ्गाकृतिः ।

सूरिश्रीमलयेंद्रना विरचिते ऽस्मिन् यंत्रराजागम-

व्याख्याने प्रविचारणादिकथनाध्यायो गतः पंचमः ॥

[३९ ॥ ०

इति श्रीयंत्रराजस्य टीका पूर्णं यमद्वयात् ।

स्वान्यज्ञानकृते सम्यग् लिखिता प्रचुरादरात् ॥ १ ॥

संवत् सिद्धगुणाष्टकायरजनीराजांकसंज्ञे वरे

मासि प्रौष्ठपदे तिथौ च दशमी पुष्यार्कयोगागतौ ।

श्रीमद्भूपनिवासरम्यविभवे बह्मनपुःपत्तने†

नित्यं नंदनु पुस्तकं च सदिदं यावद्भूमयेदवः ॥ २ ॥

That the *Pīroja* in whose service *Mahendra Sūri* was, is meant for the famous *Fīroz Shāh*, the founder of the fortified town *Hiṣār Fīrozah* and of *Fīrozābād*,‡ is made more than probable by an incidental allusion to that historical character on fol. 14b. Speaking of the seven regions between Ceylon, which is supposed to lie on the equator, and the north pole, the longitudes of a number of Indian, Persian and other Asiatic towns within the first four zones, up to deg. 52, are noted down, and amongst them *Hisāra Pīrojābāda* is mentioned in the following terms: श्रीपीरोजनृपवासितहिंसारपीरोजवादे रक्षे । ३६ । where, however, the other MS. reads: श्रीपेरुजानृपाकितहिंसारपीरोजवादे । The examples (on foll. 22a and 58b) chosen, by way of illustration, from the *Samvat* years 1427 and 1434 (A.D. 1370 or 1377), would agree very well with *Fīroz Shāh's* time.

The five chapters end on foll. 38a, 39b, 45a, 46a, 60a.

The copyist calls himself *gaṇi Śivavijaya*, brother of *gaṇi Śāntivijaya*, living in the spiritual reign of the Jaina teacher *Vijayānanda Sūriśvara*.

Cf. Rāj. Mitra, Cat. of Bikaner MSS., p. 351.

[GAIKAWAR.]

* Var. II. श्रीपीरोजसहेंद्र० and श्रीपीरोजशकेंद्र०

† ? i.e. برهانپور, Berhampore, the sudder station of Moorshedabad?

‡ Cf. Sir H. M. Elliot, Hist. of India, iii., pp. 299-302, 354. *Fīrozābād* was founded in 1354, the third year of the emperor's reign.

2907.

2343a. Foll. 23; size 10 in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Another imperfect copy of *Malayendu's Yantrarājaṭīkā*, independent of the preceding MS. of which it covers the larger portion, as far as fol. 43b, 1. 3. [GAIKAWAR.]

2908.

1845. Foll. 40 (and an extra leaf between 14 and 15); size 11 in. by 5½ in.; fairly good Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

The same work. A modern and not very accurate copy. [DR. JOHN TAYLOR.]

2909.

1989. Foll. 16; size 7½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Yantracintāmaṇi, another treatise on the use of the armillary sphere, in 26 verses, composed by *Cakradhara*, son of *Vāmadeva* or *Vāmana*; with the author's own commentary (*vivarāṇa*).

It begins:

विज्ञानतां गोलमदो ऽस्ति गम्यं

तस्मात्परेषां सुगमं यतो नः ।

सद्यश्चिन्तामणिनामधेयं

निजप्रणीतं विवृणोमि यच्च ॥

ग्रंथारंभे ऽभिमतदेवतानमस्कारपूर्वकं संबंधप्रयोजनयुक्तं ग्रंथ-
नामाख्यानिकं प्रतिजानीते ॥

नत्वा फलाप्त्यै प्रमथादिनाथं

रविं गुरोरंध्यरविंदयुग्मं ।

यच्चं प्रवक्ष्ये गणितानपेक्ष्यम्

आप्तुप्रबोधं समयादिकानां ॥ १ ॥

The treatise consists of the following four chapters: 1. *yantrapakaranaśādhana*, fol. 5b; 2. *tripraśnādhikāra*, fol. 11a; 3. *grahāṇayanādhikāra*, fol. 12b; 4. *prakīrṇādhyaṇya*.

It ends on fol. 14b:

आसीदग्रजराजवंदितपदः श्रीवामनो विश्रुतो

ज्योतिःशास्त्रमहार्यवामृतकरः सत्सूक्तिरत्नाकरः ।

तत्सूनुः क्षिति[पाल]मौलिविलसद्गुलं ग्रहज्ञायणीम्

चक्रे चक्रधरः कृती सविद्वृतिं स यंचिन्तामणिं ॥

इति श्रीवामदेवसुततंत्रज्ञसिंहचक्रधरविरचितं स्वविरचित-
यंचिन्तामणिविवरणं समाप्तं ॥

The last two pages contain a description, in 13 verses (*विष्णवर्कमुख्यत्रिदिवेशमूर्तेः*), by *Ganeśa*, son of *Keśava* of *Nandigrāma*, of a special variety of *yantra*, called *pratodayantra* and made of ivory or *śimsa* wood, to be used in battle, when mounted on horseback, as a sort of charm. [DR. JOHN TAYLOR.]

2910.

1528b. Foll. 16; size 9½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1761 A.D.; 13-15 lines in a page.

Yantradīpikā, another commentary on *Cakradhara's* work, by *Rāma daivajña*, son of *daivajña Madhusūdana*.

It begins:

नत्वा गणाधिपं रामो मधुसूदननंदनः ।

यंचिन्तामणेश्लोकां कुर्वे ऽहं सोपपत्तिकां ॥ १ ॥

विलोकितानि यंत्राणि कृतानि बहुधा बुधैः ।

मतः शिरोमणिस्तेषां यंचिन्तामणिमेव ॥ २ ॥

यंचिन्तामणिः श्रेष्ठः कथं न गणिताद्भवेत् ।

यस्माद्गणितविज्ञानक्षेत्रज्ञमुपजायते(!) ॥ ३ ॥ ० ५ ॥

यंचिन्तामणेश्लोकेः पारगामी स एव यः ।

सिद्धांतवित्कर्णधारो मट्टीको नावमाश्रयेत् ॥ ६ ॥

तत्र तावज्ज्योतिःशास्त्रफलस्य लग्नमूलत्वात् ० यंचिन्तामणिं
नाम यंचं विवक्षुश्चक्रधरो नामाचार्यः ० स्वचिकीर्षितमाख्यानि-
कीर्णदसा व्यंजयन्नाह ।

नत्वा भवानो प्रमथादिनाथं

रविं गुरोरंध्यरविंदयुग्मं ।

यच्चं प्रवक्ष्ये गणितानपेक्ष्यं

यथा सुबोधः समयादिकानां ॥ १ ॥

It ends :

पदव्याख्यानरूपेव टीका ग्रंथकृता कृता ।

अतो मया विदां प्रीत्यै कृत्यं सोपपत्तिका ॥

इति श्रीदैवज्ञमधुसूदनात्मजरागरुदैवज्ञविरचितायां (!) ग्रंथ-
चिंतामणिटीकायां प्रकीर्णध्यायश्चतुर्थः ॥

The title *Yantradīpikā* occurs only in the colophon of the third chapter (fol. 13b).

[H. T. COLEBROOKE.]

2911, 2912.

1510d & e. Foll. 3 and 4; size 11½ in. by 6½ in.; modern Devanāgarī writing (European paper); nine lines in a page.

Extracts from the *Sūryasiddhānta* (*jyotiṣho-panishadadhyāya*, vv. 1-19; *bhūgolādhyāya*, vv. 38-58) and from the *Siddhāntaśiromaṇi* (*gola-bandhādhyāya*, vv. 1-31) on the subject of the armillary sphere. [H. T. COLEBROOKE.]

2913.

2004a. Foll. 14; size 8½ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1752 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Karaṇaprakāśa, a manual for calculating the position of the sun, moon and planets, composed (? in 1092 A.D.), by *Brahmadeva Gaṇaka*, of Madhurā, son of *Candrahaṭṭa*. [A.]

It begins :

ब्रह्माच्युतत्रिनयनाकेशशांकाभौम-

सौम्येज्यशुक्रशनिवागधिपागणेशान् ।

नत्वाहमार्यभट्टशास्त्रसमं करोमि

श्रीब्रह्मदेवगणकः करणप्रकाशं ॥ १ ॥

शाकः शक्रदशो १०१४ नितो रवि १२ गुणश्चैत्रादिमासान्वितो

द्विस्रो दस २ हतो द्विराम ३२ सहितो ध्योभूपनदे ९६ दृढतः ।

लभ्यो नो विद्वतः शिलीमुखरसैद्ध परात्माधिसैयुतः

खत्रि ३० मः सतिपिद्विधा कररसैद्धर्युक्तस्ततो ध्यः कृतः

विलोचन २२ मस्त्रिखवेदभू १४०३ दृढतः

फलान्वितः सागरवर्षि ९४ रुद्धतः ।

फलावमानो भृगुवारपूर्वको

भवत्ययं रघुदयादहर्गणः ॥ ३ ॥ ०

The treatise consists of nine chapters (and an additional one of two genealogical verses):

1. (*graha*)*madhyādhikāra* (19 vv.; 16 in comm., vv. 13, 16, 19 not being commented upon), fol. 3a; 2. *tīthyadhikāra* (18 vv.), fol. 4b; 3. *pañcatārāspashtīkaraṇādhikāra* (13 vv.), fol. 6a; 4. *tripraśnādhikāra* (14 vv.), fol. 7b; 5. *candra-graṇapaparilekhanādhikāra* (24 vv.; 22 comm.), fol. 10a; 6. *sūryagraṇādhikāra* (11 vv.; 10 comm.), fol. 11a; 7. *grahodayūstādhikāra* (8 vv.), fol. 11b; 8. *śringonnatyadhikāra* (8 vv.), fol. 12b; 9. *grahayutyadhikāra* (10 vv.), fol. 13b; 10. *granthālāmṛkaraṇādhikāra*, running thus :

वार्येदुनाडयूनतात्मज्या-

त्रिज्या १२० नित्ता सैव नतोत्क्रमज्या ।

त्रिज्याधिकस्य क्रमचापयुक्ताः

खखाभिवाणा ५४०० धनुरुत्क्रमस्य ॥ १ ॥

आसीत्पार्थिववृन्दवदितपदाभोजद्वयो नायुरः (नायुरः B.)

श्रीमच्छंद्रबुधो गुणैकवसतिर्विख्यातकीर्तिः (० त्रिख्यातो
[डिनेंद्रः B.] क्षितौ ।

नत्वा तस्य सुतोंघ्रिपंकजयुगं खंडेदुचूडामणेर

वृत्त (वृत्तं comm.; वृत्तैः B.) स्पष्टमिदं चकार करणं

[श्रीब्रह्मदेवः कृतो ॥ २ ॥

इति श्रीमज्ज्योतिर्विचंद्रभट्टसुतसमस्तगणकवंध्यब्रह्मदेवविरचिते
करणप्रकाशे ग्रंथालंकरणाधिकारो दशनः ॥ श्रीशके १६७४ ० ॥

[DE. JOHN TAYLOR.]

2914.

2004b. Foll. 65; size 8½ in. by 4 in.; the same writing of 1755 A.D.; 10-12 lines in a page.

Karaṇaprakāśavyākhyāna, with the special title of *Prabhā*, by *Śrīnivāsa*. The text of the original treatise is given in full. [B.]

It begins :

श्रीमहंतिमुखं नत्वा ब्रह्मविष्णुशिवैर्नृतं ।

सर्वाभीष्टप्रदं वंदे द्वादशस्य पुरे स्थितं ॥ १ ॥

जायती रसनग्रेम (?) मे गिरामण्यधिदेवता ।

सरस्वती जयत्येषा चतुर्वेदनगामिनी ॥ २ ॥

नत्वा दंतमुखं सुशब्दरचनाबुद्धिप्रदां भारतीं
वेधोविष्णुशिवान् गुरुनहमिमान्मूर्खैदिकान्खेचरान् ।
ज्योतिःशास्त्रसुधाभिलषन्पदुप्रीतिप्रदं बहुचो
व्याख्यासे (r. ० स्मे) करणप्रकाशमधुना श्रीश्रीनिवासः

[सुधीः ॥ ३ ॥

प्रारम्भितस्य ग्रंथस्य ० प्रतिजानीते । ब्रह्माच्युतेति । ० ॥ १ ॥
शाकः ० । शाकः शकवर्षसमुदायः । शक्रदशोऽनितः । चतुर्दशा-
धिकनहस्रो १०९४३ नितः । शेषांकः । गताब्दसंघः । सः । रविगुणः ।
द्वादशभिः १२ गुणितः । चैत्रादिमासान्वितः । चैत्रादिगतमासैर्युतः ।
द्विस्यः । द्विस्याने स्थापितः । दसहतः । एको द्विगुणितः ।
द्विरामसहितः । द्वात्रिंशता ३२ युतः । अथः । तस्याधोभागे
तद्वत्स्थापनीय इत्यर्थः । भूपतैर्द्वैतः । षोडशाधिकनवशतैर् ९६-
द्वैतः । लब्धोनः । तदुपरिस्थः । तत्फलेन हीनः । शिलीमुखरसैः ।
पंचषष्ट्या ६५ भाजितः । आप्राधिमासान्वितः । लब्धैः सैकमेकैर-
धिमासैर्युतः । खत्रिंशः । त्रिंशता ३० गुणितः । सतिथिः । तन्मा-
सगततिथिभिः सहितः । द्विधा । द्विस्याने स्थापितः । कर-
रसैर्युक्तः । द्विषष्ट्या ६२ युतः । ततोऽधःकृतः । तस्मादधोभागे तद्वत्
स्थापनीयः । विलोचनम्नः । द्विगुणितः । त्रिखवेदभूद्वतः ।
अधिकचतुःशताधिकसहस्र १०३ भक्तः । फलान्वितः । तदुपरिस्थः ।
तत्फलेन युक्तः । सागरषड्विरुद्धतः । चतुःषष्ट्या ६४ भक्तः । फला-
वसानोनः । तत्फल एव क्षयदिनै रहितः । भृगुवारपूर्वकः ।
भृगुवारादि भवत्ययं रघुदयादहर्गणः । सूर्योदयात् । अहर्गणः ।
अहो गणो भवति ॥ ३ ॥

It ends:

इत्याचार्यश्रीमन्महाभाष्यभट्टारकश्रीमद्विश्वामित्रान्ववायकारी-
शपरिपूर्णसुधाकरश्रीमच्छ्रीनिवासभट्टविरचिते करणप्रकाशव्या-
ख्याने प्रभासंज्ञे ग्रहाणां युद्धाधिकारो (!) नाम नवमो अध्यायः ॥
इत्यष्टाधिकारः (!) ॥

विंदुदुर्लपिविषयवीथिकाः भृंगपंडितपदभेददूषिकाः ।

हस्तवेगजडबुद्धिपूर्वकं क्षंतुमर्हंतु समीक्ष्य सज्जनाः ॥ १ ॥

खस्ति श्रीजयाभ्युदयनृपशालिवाहनशक १६७९ नेय ईश्वर-
संवत्सरे मार्गेश्वरवदि ७ रविवारे समान् ॥ हावनूरसदरजो-
इसनारायणदैवज्ञसुतयज्ञदैवज्ञतत्पुत्रकालिगेन लिखितं स्थायं
परार्थवत् ॥

Whilst the first of the two final stanzas of
the text is not referred to at all in the com-
mentary, the second is included in the last
chapter as verse 11 [मधुरः = मधुरा निवासो यस्य ॥
करणं = ज्योतिःशास्त्रसिद्धांतप्रकरणं । वृत्तं जातवेकवचनं
स्पर्धं चकार ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2915.

2004c. Foll. 13; size 8½ in. by 4 in.;
the same writing; eleven lines in a page.

[*Karanaprahāśavṛitti.*] A fragment of an-
other commentary on the same treatise; by
Dāmodara, pupil of *Padmanābha*.

It begins:

यशोभिरुद्भासितमासमुद्गं

विश्वंभराया वलयं च यस्य ।

सकारणादंशुमतो ज्वतारः

श्रीपद्मनाभो जयतीह धीमान् ॥ १ ॥

अहो मनुष्यस्य न तावदेवं-

विधं यशः स्याद्विचार्यमार्थैः ।

प्रकाशकारी न रविं विनाशो

यतस्तस्यी मूर्तिरिति प्रसिद्धं ॥ २ ॥

ग्रंथार्थविच्छिन्नभयादिहाको

ज्वतीर्य भूमावखिला (० लं) चकार ।

शास्त्रं खिलीभूतमिहावगम्य

श्रीब्रह्मगुप्त त्वमथा (० थ) क्रमेण ॥ ३ ॥

श्रीभास्कर त्वं च ततश्च साध्या-

श्रीपद्मनाभ त्वमनायबन्धुं ।

दयानिधिं सर्वगुरुवरेण्यं

श्रीपद्मनाभं तमहं नमामि ॥ ४ ॥

तदहिसेवाभिरवामविद्यो

दामोदरो दैवविदां वरिष्ठः ।

सहोपपत्त्या करणप्रकाशं

वृणोति दैवज्ञमनःप्रतुष्ट्यै ॥ ५ ॥

अथ ग्रंथारम्भे ०

The MS. breaks off abruptly (at the bottom
of fol. 13a) in the comment on the 11th verse
of the first chapter.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2916.

234a. Foll. 7; size 12½ in. by 4½ in.;
clear, modern Bengali handwriting; seven
lines in a page.

Bhāsvatī, or *Bhāsvatīkaraṇa*, another manual
of rules for determining the position of the

heavenly bodies (in accordance with the system of the *Sūryasiddhānta*), composed, in 1099 A.D., by *Śaṭānanda*, a resident of Purushottama, son of *Śaṅkara* and *Sarasvatī*.

It begins :

अथ प्रवक्ष्ये मिहिरोपदेशात्
तत्सूर्यसिद्धान्तसमं समासात् ।
चन्द्राश्विभूत्येन्दुविहीनशाकः १०२१
शास्त्राब्दपिण्डो भवतीह शास्त्रे ॥ १ ॥
शास्त्राब्दपिण्डः स्वरभूत्यदिग्न १००७
तानाग्नियुक्तो ३४९ ऽष्टशतैः १०० विभक्तः ।
लब्धं नगैः ७ शेषितमङ्गयुक्तं
सूर्यादिसंवत्सरपालकः स्यात् ॥ २ ॥
शेषं हरेः ६०० प्रोक्ष्य पृथग्गजाशाः १०६
लब्धं रवेरौदयिको भुवः स्यात् ।
सहस्रनिम्नः १००० खविधूनितो ऽथः
खसिद्धभागोन २४० भचक्र २७०० शेषः ॥ ३ ॥
खपञ्च ५० संयुक्त ० ॥
पृथक् खखागाम ० ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Camb., pp. 48-50; Colebrooke, Misc. Ess., ii., 389-90.

There seem to be two recensions of this little work, the one, as contained in the present MS. (? the Bengali rec.) being somewhat shorter than the other (? Dey. rec.)

This MS. ends :

खखाश्ववेदाधिगते युगाब्दे
दिव्योक्तिः श्रीपुरुषोत्तमस्यः ।
श्रीमान् शतानन्द इतीदमाह
सरस्वतीशङ्करयोस्तनूजः ॥
इति भास्वती समाप्ता ॥
नेत्राग्निभूषाधिगते शकाब्दे
प्रणम्य नारायणमादिदेवं ।
श्रीकाशिरामाख्यधरासुपर्व
लिलेख पुस्तकं दयितां बुधानां ॥

This date (Śaka 1632 = A.D. 1710) must have been that of a former MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

2917.

1051c. Foll. 8; size 16½ in. by 3½ in. (folded to half the length); careless, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

The same work, in the same recension.

Between the first two verses of the preceding MS., this copy, however, inserts the following verse (cf. Camb. MS.):

नत्वा मुरारेश्वरगणारविन्दं
श्रीमान् शतानन्द इति प्रसिद्धः ।
तां भास्वतीं शिष्यहितायमाह
शाके विहीने शशिपक्षकैः १०२१ ॥

It ends : खखाश्ववेदविगते युगाब्दे ० स्तनूजः ॥ इति पञ्चसिद्धान्त्यां श्रीभास्वत्यां परिलेखाधिकारो नामाष्टमो ऽध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2918.

234b. Foll. 43; size 12½ in. by 4½ in.; clear, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Bhāsvatīratnadīpikā, also called *Bhāsvatīratnamālā*, or *Bhāsvatikārtharatnamālīkā*, a commentary on the *Bhāsvatī*; by *Acyuta Bhaṭṭa*, also called *Mihirācārya* and *Mihirācāryācyuta Bhaṭṭa*, son of *Sāgara Bhaṭṭa*.

It begins :

मदिष्टदेवाय महानुभाविने
विरिञ्चिनारायणशङ्करात्मने ।
समस्तवेदार्थमयाय तेजसे
भृशं नमस्ते ऽखिलविश्वमूर्तिने ॥
वेदानागमकाव्यशास्त्रनिगमव्याख्यानदीक्षागुरु-
ज्योतिःशास्त्रविकाशनैकमिहिरो भूत्सामराख्यो द्विजः ।
शिष्यप्रार्थनया तदीयतनयः संवीक्ष्य होरार्थकं
तेने भास्वतिकार्यरत्नरचितां मालां हि भट्टाच्युतः ॥
प्रारिप्सितग्रन्थसमाप्तिमभिलक्षमाणः कविर्मङ्गलमाचरति ॥
अथेत्यादि ॥ प्रारम्भग्रन्थस्य परिसमाप्त्यर्थं अथशब्दो ऽत्र मङ्गल-
प्रतिपादकः । अथशब्दो ऽज्ञाननर्त्यं वा । श्रीसूर्यसिद्धान्त-
दिवराहमिहिरादिकृतगणितशास्त्रसमनिर्दिष्टं शास्त्रं समासात् संक्षे-
पात् प्रवक्ष्ये इदं शास्त्रमित्यध्याहारः ॥ चन्द्राश्वीति । शकनृपतेर्य

वत्सरः शाकः शाको ऽयं चन्द्राश्विभूयन्दुविहीनः सन् शास्त्रा-
न्दिपिण्डो भवति। तदुच्यते। तथा चायं शास्त्रान्दिपिण्डः चन्द्राश्वि-
भूयन्दुयुतः सन् शाको भवति। तथा च शास्त्रान्दो रूपनेत्राशा-
१०२१युतः शाको निगद्यते। शाकं च रूपनेत्राशा१०२१हीनं
शास्त्रान्द उच्यते ॥ * ॥ संवत्सरपरिज्ञानार्थमाह । शास्त्रान्दिपिण्ड
इति । स एव शास्त्रान्दिपिण्डः स्वरभूयन्दिग्नः समाधिकसहस्रेण
गुणनीयः । स्वराः सप्त एव स्वरभूयन्दिपूरिताङ्कः । ताना-
ग्निमुक्तः जनपञ्चाशदधिकशतत्रयं तत्राङ्के योज्यं ताना(? ताला)
एकोनपञ्चाशद्विग्नः त्रयं । तथा च स्वराः सप्त त्रयो ग्रामा
मृच्छेनास्वेकविंशतिः । ताना एकोनपञ्चाशदको द्वादशवाचकः ।
स चाष्टशतैर्विभक्तः तमङ्कं अष्टशतेन हरेदित्यर्थः ॥ एतदुक्तं भवति ।
अष्टशतेन हृते यत्तमं तन्नगैः शेषितं कृत्वा पुनरङ्कं दत्त्वा पुनरपि
नगैः सप्तभिः शेषिते स एव शेषः स एव सूयादिसंवत्सरपालकः
स्यात् । सौरसंवत्सरस्यादौ प्रथमदिनं पालकनामा स्यात्
तस्मिन्नुद्दे ग्रहे यत्र यत्र शेष एव (oblit.) ग्राह्यः तत्र लब्धशब्द
इत्युच्यते तत्र शेष एव ग्राह्यः तत्र लब्धं प्रोच्येत लब्धस्य प्रयोज-
नाभावात् ॥ * ॥ रवेर्ध्रुवार्थमाह शेषमिति । ० ॥ न तु लब्धं स्थाप-
येदिति ततः किं कर्तव्यमित्याह खपञ्चेति ।

The colophons of the first seven chapters occur on foll. 5a, 11b, 17b, 25a, 29b, 34b, 38b. The eighth chapter ends without colophon on fol. 40b, l. 2, after which an appendix on *meghajñāna*, "not explained in its proper place in the first *khaṇḍa* (cf. 76, 1 inf.), is adduced from another book by *Acyuta Śarman*."

That *Sātānanda's* calculations are based on the meridian of *Purushottamakshetra* (in *Utkala*) is explained by *Acyuta* (fol. 4a) as well as by other commentators.

As to the date of composition, the choice is left between the two Śaka years 1427 and 1456, for both of which observations are recorded on foll. 41a, l. 1 and 7a, l. 2 inf.

It ends:

न शत्रवे दर्पयताय नैव (च)
न मत्सरायानुचये न चैव ।
नाशिष्यभावोपगताय दद्याद्
व्याख्यामिमां सर्वगुणोपपन्नां ॥

श्रीमत्प्रभुवरराधवपादयुग्म-
पद्मोपजीवनपरोत्सुकभृङ्गरूपी ।
श्रीभास्वतीगणनशास्त्रसुबोधटीका
अभ्याकरोत्कविवरो ऽच्युतभट्टसिंहः ॥

इति श्रीसाश्वरभट्टात्मज(!)मिहिराचार्याच्युतभट्टविरचितायां
भास्वतीकार्यरत्नमालिकायां चन्द्रादिमानाङ्गुलादिनिर्णयविवरणं
संपूर्णमिति ॥ समाप्तेयं भास्वतीकार्यरत्नमालिका ॥

The name of the author's father is not given in the other colophons, which run thus: इति श्रीमिहिराचार्याच्युतभट्टविरचितायां ०.

[H. T. COLEBROOKE.]

2919.

1286. Foll. 106; size 13 in. by 7½ in.; good Devanāgarī writing of 1811 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Bhāsvatikaraṇa (in the larger version), with four commentaries in the following order:

I. (foll. 1-34) *Bhāsvatīvyākhyā* by *Kuvera-mīśra*, composed, it would seem, in A.D. 1685.

It begins:

सिद्धिबुद्धियुतं नत्वा गणेशं च गुरुनिर्ग ।

कुर्वे ऽहं भास्वतीव्याख्यां ग्रन्थानालोच्य तत्त्वतः ॥ १ ॥

यद्यप्यार्यैः कृता टीका तथाप्यारभ्यते मया ।

योगो विषयो नास्ति (!) स तत्र लिख्यते ऽधुना ॥ २ ॥

स्वाभिप्रायेण हि मया किञ्चिदिह [न] लिख्यते ।

किंतु वाचनिकं सर्वमतो ग्राह्यं च सज्जनैः ॥ ३ ॥

कुवेरमिश्र(r. श्रेण) समकारि च टीका करणग्रन्थं बहु-
चिन्त्य (!) समूलम् करणवित्सुखयति खलु चितं तमसो ध्वस्त
उदिते सति सूर्ये खस्ति श्रीसकलभूमयडलपूजितचरणाम्भोरुहनि-
खिलशास्त्रार्थप्रवीणाख्यदृशसिन्नोपपत्तिको (!) ० श्रीमच्छंकर-
दैवज्ञात्मजश्रीमत्सतानन्ददैवज्ञवर्यः भास्वत्याख्यं करणं ० निबध्नाति ।
नत्वा मुरारेरिति । ० श्रीमान् सतानन्द इति भास्वतीमाह ।
अस्तीति सत् भगवद् अथयं चिह्नननिर्विकल्पमूर्तौ अनन्दो (!)
यस्य । यद्वा सतो मायारहितस्वरूप निर्विशेषादानन्दो यस्य सः ०
In connection with the date in v. 1, he takes Śaka 1607 as the base of another example (or as his 'epoch' year) ॥ अथ संवत्सरपालकानयनमाह ।
अथ प्रवक्ष्ये इति सार्थवृत्तेन । ० ॥ शास्त्रान्दिपिण्डः ० ॥ शेषं हर
इति । ०

The colophons of the eight chapters will be found on foll. 5a, 9a, 16a, 26b, 29a, 30b, 32b, 34b.

Colophon : इति श्रीभास्वतीटीकायां कुवेरमिश्रविरचितायां परिलेखाधिकारो ऽष्टमः ॥

II. (foll. 35-50a, 1 inf.) *Bhāsvatīprakāśikā* by *Gopīnātha Sudhā*; apparently incomplete in the beginning.

It begins : अथ द्वितीयपक्षः ॥ आलस्यादिप्रस्तोषा-
णामकषाहुत्येन सिद्धांतपाठमनिच्छतो सिद्धांतोक्तगणितं जिज्ञा-
सूनां शिष्याणां हितायै ब्रूते कथंभूतां भास्वतीं तां सूर्यसिद्धांता-
दिगणितफलसमां । कस्मिन्सति शाके विहीने अतिक्रान्ते सति
कैः शशिपक्षसैकैः ॥

The chapters end on foll. 37a, 38b, 41b, 45a, 46b, 48a, 49a, 50a.

It ends :

नन्वातिसुंदरमुकुंदपदारविदे
तद्भावमग्नमनसा परमादरेण ।

श्रीगोपीनाथसुधिया विवृतो अधिकारो
दैवज्ञबोधविधये परिलेखसंज्ञः ॥

इति श्रीभास्वत्यर्थप्रकाशिकायां (श्रीगोपीनाथरचि obl.,
and suppl. कुवेरमिश्रविरचि)तायां परिलेखाधिकारो ऽष्टमः ॥

This is immediately followed by a fragment of a treatise containing practical illustrations of the *Bhāsvatī*, by *Mādhava*, son of *Kandarpa*; beginning (fol. 50a, 1 inf.):

वीजेन येन खचरा तरणिं प्रयुक्ता
सिद्धांतगुल्यभवनंशकलाधिका स्युः ।
तद्भास्वतीचिचरणे सुविचार्य बुद्ध्या
कंदर्पजो दिशति माधवनामविप्रः ॥

This breaks off abruptly, at the bottom of fol. 51b, after the first *pāda* of a *śloka*; foll. 49-51 bearing the marginal mark प्रस्ता०.

III. (foll. 52a-65a). Text of *Śatānanda's Bhāsvatīkaraṇa* (or *Ṡlaghukaraṇa*) in the larger version, interspersed with glosses which it is not always easy to distinguish.

The Śaka years 1505 and 1506 (Samvat 1640 and 1641) are taken as the basis for certain calculations on foll. 52a, 2-60a, 7-61b, 2-62b, 5.

It begins : अथ तृतीयस्य ॥ शतानंदः भास्वतीमाह किं कृत्वा मुरारेश्वरगारविंदं नत्वा । किमर्थं शिष्याहितायै । कस्मिन्सति शाके शशिपक्षसैकैर्विहीने सति १०२१ । शकनृपतिलक्षितो ऽब्दगणः शास्त्रादपिखो भवति । श्रीसंवत् १६४१ वर्षे ०

The chapters end on foll. 53a, 54b, 56a, 60a, 61b, 62b, 63b, 64a.

IV. (foll. 66a-81a). An anonymous commentary, entitled *Bhāsvatīvivaraṇa*.

It begins : अथ चतुर्थपक्षः ॥ तत्रादौ सकलविघ्नोपशान्त्यर्थं इष्टदेवतानमस्कारपूर्वकं संबंधादिकमाह । अग्रिमस्रोक्ते वक्ष्यमाणः । शास्त्रादपिडेन सह संबंधः । यदा श्रीमता शतानंदेन शास्त्रमेतत्प्रोक्तं तदा शाकाब्दानामेकविंशतिअधिक[दश]शतमासीत् ०

The chapters end on foll. 67a, 68b, 72a, 75b, 77a, 78b, 79b, 81a.

V. (foll. 82a-106a) *Subodhinī*, by *Madhusūdana*, son of *Murāri Śūkla*; incomplete in the beginning, the whole of the first and nearly the whole of the second chapter being wanting.

Ch. ii. ends fol. 82a; iii., fol. 87a; iv., fol. 94b; v., fol. 100a; vi., fol. 101b; vii., fol. 103b.

Balabhadra (doubtless the author of the commentary *Bālabodhinī*; cf. Colebrooke, Misc. Ess., ii., p. 390; Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 189) is quoted on fol. 95a.

It ends : कीदृशः (शतानंदः) । पुरुषोत्तमस्य उत्कल-
देशस्यः । पुनः कीदृक् । सरस्वतीति सरस्वती मातुर्नाम शंकरः
पितुर्नाम तयोस्तनूजः कलौ युगे द्विचत्वारिंशच्छते परिमिते
व्यतीते सति ॥ १२ ॥

यदुदितं व्याकृतिकर्कशत्वाद्
विवर्जितं युतिगणेन वक्रात् (?) ।

धमेण यद्वल्लिखितं मया स्याद्

बुधाः खमतां तदुदात्तावाचः ॥

वीलामवालेंदुवक्ताम् (!) ० देवराजसुमनःसु मनोभिः ० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2920.

1528d. Foll. 13; size 9½ in. by 5 in.; modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Bhāsvatī, in the same version, and with, in the main, the same glosses as those contained in III. (foll. 52-65) of the preceding MS. A careless and inaccurate copy, in which whole passages are omitted.

[H. T. COLEBROOKE.]

2921.

1561a. Foll. 2; size 11 in. by 5½ in.; modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

A fragment, consisting of the first verse of the *Bhāsvatī*, with *Kuveramiśra's* commentary.

[H. T. COLEBROOKE.]

2922.

2464b. Foll. 5; size 8½ in. by 5 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1637 A.D.; nine lines in a page.

Grahañāna, a short treatise on the motion of planets, composed (? in 1132 A.D.), by *gaṇaka Āśādhara*, son of *Rihluka* (?), grandson of *Vatsa*, who on his part was the son of *Vishnu*, and the grandson of *Bhānu*, of the family of *ṛishi Mudgala*. [A.]

It begins:

ब्रह्मेशाच्युतचंद्रविस्तिरविशोणीसुतेज्यार्कजान्
नखत्राणि सरस्वतीं गणयति नत्वा पृथग्भक्तिः ।
श्रीब्रह्मोक्तपरिस्पृष्टोपकरणैर्भौमादयोः सूर्यादयो B.)
[यादृशास्त्रं]
तत्तुल्यानयनं ब्रवीमि सुखदं मंदायुषातैर्विना ॥ १ ॥

शाको ऽभिबाणदशभिः १०५४ विंशत्युतो ऽहतो ऽश्व-
बाणैः ५२ पृथक् शशिनवाहनपान् १६६९९हीनः ।
चंद्राभ्युगमः २०९ विहृतः फलमच्युक्तं
सप्तोऽङ्कतं भवति संक्रमणध्रुवो ऽयं ॥ २ ॥

उदधिश्चरदशोनः शाककालो द्विबाणैर्
गुणित इह ततो ऽध्वंश्रुतं द्वाष्टयैः ।
फलवियुगपलं भूतखेरच्युक्त(?) स्याद्
द्युमणिध्रुवक एषो ऽद्यादिभोगैर्युतः स्त्रैः ॥ ३ ॥

भोगैः स्त्रैश्च सहितो ० ॥ ४ ॥

कृतद्वादशस्थान ० ॥ ५ ॥

भौमस्य वात्सर ० ॥ ६ ॥ ०

It ends:

आसीदृषिः सन्निहिताधिवासी

श्रीमुद्गलो ब्रह्मविदां वरिष्ठः ।

तस्यान्वये वेदविदां वरिष्ठः

श्रीभानुनामा रविवत्प्रसिद्धः ॥ २८ ॥

तस्योत्पन्नः प्रथमतनयो विष्णुनामा मनीषी

वेदे शास्त्रे ऽप्रतिहतमतिः [गति B.] तस्य पुत्रो बभूव ।

श्रीवत्साख्यो धनपतिरसौ कल्पवृक्षोपमानस्

तस्यैको भूतप्रवरतनयो रिद्धकाख्यः (बोहिताख्यः B.)

[स विद्वान् ॥ २९ ॥

तस्याद्यसृनुर्गणकाज्जभानुर्

आशाधरो विष्णुपदांबुसक्तः ।

वेदोक्तमागं बहुशास्त्रसारं

चकार देवज्ञहिताय शास्त्रं ॥ ३० ॥

इति आशाधरविरचितं ग्रहज्ञानं समाप्तं ॥ संवत् १६९४ वर्षे
शा. १५५९ प्र. आषाढवदि १३ सोमे श्रीगिरीनारायणाज्ञातो-
भट्टश्रीनारायणसुतनीलकण्ठेन लि ० ॥

[GAIKAWAR.]

2923.

2464c. Foll. 5; size 10½ in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; thirteen lines in a page.

Grahasārīṇī, astronomical tables to accompany *Āśādhara's Grahañāna*.

Copied by *joṣi Vidyādhara* of the family of *Girīnārāyaṇa*. [GAIKAWAR.]

2924.

2408a. Foll. 13; size 7 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing, partly of 1555 A.D.; eleven lines in a page.

Gaṇitacūḍāmaṇi, or *Vīśanāśarvasva*, another treatise on planetary motions, in 118 verses, by paṇḍita *Harīhara*, apparently the son of *Āśādhara*, of whose *Grahañjñāna* this treatise seems to be intended as an amplified version, in which a large portion, if not the whole, of the former work is incorporated. [B.]

It begins with the same two verses as the *Grahañjñāna*, viz.: ब्रह्मेशच्युतचंद्रवित्सित ० ॥ १ ॥ शाको ऽभिवाण ० ॥ २ ॥ after which it proceeds: भोगैः स्वकैश्च ० ॥ ३ ॥ अद्वोच्चयः ० ॥ ४ ॥ अटिकैका ० ॥ ५ ॥ भग-णदिस्थिते (!) ० ॥ ६ ॥ vv. 14-17 = 6-9 of the former treatise, etc.

In the final verses the family line is carried further down. The first two of these verses are virtually the same except that this MS. reads बोहिताख्यः instead of रिह्नुकाख्यः. It then proceeds :

तस्याद्यमुर्गणकाज्जभानुर्
आशाधरो विष्णुपदैकभक्तः ।
सूर्यादिसर्वग्रहसारखाय
चकार सारं विदुषां हिताय ॥ ११२ ॥

वासनासारसर्वस्वं बुधानां हर्षवृद्धये ।
स्मृतिचंद्र ११८ मितिस्रोतैश्चक्रे हरिहरद्विजः ॥ ११३ ॥

कुतूहलाद्राजमृगाककाड्या
आशाधराखचरसिद्धितस्य (?) ० स्तु) ।
पंचांगपत्राद्विदधीत खतात् (?) ० खेटान्)
स्पष्टानुसार्यं पुनरत्र सम्यक् ॥ ११४ ॥

अंतरांशनिहता ० ॥ ११५ ॥
नाद्याहता ० ॥ ११६ ॥
गतेष्टनाडीगुणित ० ॥ ११७ ॥
घमाभ्रसर्पाभिनिता (?) ० ॥ ११८ ॥

इति श्रीपंडितहरिहरविरचितो गणितचूडामणिः समाप्तः ॥
संवत् १६५६ वर्षे शाके १५२९ प्रवर्तमाने मार्गशीर्षादिद्विती-
याभृगौ अष्टौ श्रीगिरिनारायणशास्त्रीयपद्मानरसिंहसुतपुरुषो-
त्तमेन लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

2925.

2529 a. Foll. 8; size 10 in. by 4½ in.; stiff, but clear, Devanāgarī writing of 1708 A.D.; thirteen lines in a page.

Karaṇakutūhala, another treatise on astro-
nomical computations, in ten chapters, com-
posed, in 1183 A.D., by *Bhāskara*, son of
Maheśvara of Vijjalaviḍa. [A.]

It begins: गणेशं गिरं पद्मजन्मच्युतेशान् ० see Berl.
Cat., no. 844; Oxf. Cat., no. 774; Cat. of
Trinity Coll. Camb., p. 55 (where the treatise
is called *grahāgamakutūhala*).

It ends :

आसीत्सज्जनधाम्नि विज्जलविडे (० ते B, ० ले C) शा-
[डित्यगोत्रो द्विजः

श्रीतस्मात्तविचारसारचतुरः सौजन्यरत्नाकरः ।

ज्योतिर्विज्ञितलो महेश्वर इति ख्यातः क्षिती स्वैर्गुणैस्

तत्सूनुः करणं कुतूहलमिदं चक्रे कविर्भास्करः ॥ १२९ ॥

इति श्रीकरणकुतूहले पर्वानयनाधिकारो दशमः संपूर्णः ॥

इति श्रीकरणकुतूहलनामा ग्रंथः संपूर्णमेति ॥

आसन्नेधिकमासे ० ॥ १ ॥ स्पष्टोधिमासपातितो ० ॥ २ ॥ संवत्
१७६५ वर्षे मार्गशीर्षेर्वादि १२ शनौ वासरे स्वगुरुचरणांबुजरेणु-
वर्ग ० तत्त्वहंसस्ववाचनाय समगुरुप्रशादेन लिपिकृतं आत्मार्थं ॥

[GAIKAWAR.]

2926.

1389 c. Foll. 12; size 14 in. by 5 in.; good, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Karaṇakutūhala. [B.]

[H. T. COLEBROOKE.]

2927.

2114 a. Foll. 72, the first of which is wanting; size 9½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1510 A.D.; eight lines in a page.

Karaṇakutūhala, with a commentary (*bhā-
shya*), the author of which is not mentioned in
the colophon. [C.]

The beginning is wanting. Fol. 2 begins :
अत एव किं विशिष्टं ब्रह्मसिद्धांततुल्यं । एतेन यादृशः कालो
ब्रह्मसिद्धांतेन साध्यते तादृशो ऽनेनेति भावः । ०

It ends : तदा द्वितीयः पर्वेशो ज्ञेयः । ब्रह्मशशींद्रकुबेरा
वरुणाग्नियमाश्च विज्ञेयाः । पर्वेशा इति विशेषः ॥

आसीत्सज्जनधासि विज्जलविले ० see no. 2925 ॥
वंशवर्णनं स्पष्टं ॥

इति कर्णकुतूहलभाष्ये पर्वेशानयनाधिकारो दशमः ॥ ०

Cf. Aufrecht, Flor. MSS., nos. 260-62.

[GAIKAWAR.]

2928.

2003. Foll. 75; size 9 in. by 4½ in.;
good Devanāgarī writing of 1817 A.D.; eleven
lines in a page.

Nārmadaṭīkā, or *Vāsanābhāṣya*, a commen-
tary by *Padmanābha*, son of *jyotirvid Nārmada*,
on *Bhāskarācārya's Karaṇakutūhala*, or *Brahma-
tulya*, as it is called in the colophons with
allusion to the expression *brahmasiddhānta-
tulyam* in the first verse of the text.

It begins :

ज्ञातुं सद्गुक्तिलवयुग्विवृतिं तु शिष्यैः

संप्रापितो ऽल्पविदपि प्रतिपद्यः सूक्तिं ।

श्रीभास्कारोदितपितामहतुल्यकर्म-

वृत्तिं विधातुमलमहमुद्यतो ऽसि ॥ १ ॥

गणेशं नमैदं तातं गुरुं सूर्यं सरस्वतीं ।

प्रणम्य पद्मनाभो ऽहं कुर्वे टीकां सवासनां ॥ २ ॥

तत्रादावविघ्नसमाप्यर्थं ग्रंथारंभे अभिमतदेवतानमस्कारमाचार्यैः
कुरुते ॥ गणेशमिति ॥ अहं भास्करः ब्रह्मसिद्धांततुल्यं कर्म प्रव-
क्ष्यामि । अथ इत्यनंतरं । ०

In the colophon of the first chapter (fol. 12b)
the author's father is called *Narmada*; in that
of the second (fol. 28a) *Nārmada*. The others
merely give the number of the chapter.

It ends : आसीत्सज्जनधासि विज्जलविले ० भास्करः ॥ १ ॥
इति श्रीभास्काराचार्यविरचितस्य ब्रह्मतुल्यस्य श्रीनार्मदात्मज-
पद्मनाभविरचितायां नार्मदटीकायां (thus always) वासना-
भाष्ये ग्रहणसंभवाधिकारो दशमः समाप्तः ॥ ०

शके १७३९ ईश्वरनामसंवत्सरे दक्षिणायने शरदृतौ आश्विने
मासे कृष्णपक्षे पंचम्यां गुरुवासरे तद्दिने समाप्तं । ललोपनाम-
नारायणसुतेन रामचंद्रेण लिखितं ॥ वासनाभाष्यं ॥ ०

[DR. JOHN TAYLOR.]

2929.

2541a. Foll. 35; size 10 in. by 4½ in.;
fair Devanāgarī writing of 1673 A.D.; fifteen
lines in a page.

A course of astronomical calculations in-
tended to illustrate *Bhāskarācārya's Karaṇa-
kutūhala*, or *Brahmatulya*.

The treatise was probably composed in
1541-2, calculations for the years Samvat 1598
and 1599 (= Śaka 1463 and 1464) appearing on
foll. 15a, l. 10; 18a, l. 9; 31a, l. 12; 34b, l. 12;
and the author's patron seems to have been a
certain *rāya Rāyasimha* (then 20 years old)
who is repeatedly mentioned (e.g. 28a, l. 15;
30a, 8; 32a, 1); and with the date of whose
birth the treatise begins :

संवत् १५ आपाढादि ७८ वर्षे शाके १४४३ प्रवर्त्तमाने मार्गशीर्षे-
वदि ९ शुक्ले सूर्योदयात् गतघटी ७ पल ३४ समये रायश्रीराय-
सिंहजन्म शाके ११०५ हीनकृते श्रीब्रह्मतुल्ये गताब्दाः ३३८ एषां
१२ गुणिते जाता मासाः ४०५६ मासमध्ये चैत्रादिगतमास ८ युते
जातं ४०६४ अथः द्विगुणाः जाताः ८१२८ अस्य मध्ये ६६ युक्ते
जातं ८१९४ अस्य ९०० भागे लभ्ये ९ अस्य मध्ये हीनं ०

Of authorities (besides *Bhāskara*) only *Trivi-
krama* (13a, l. 13) and *Vārāhī saṃhitā* (26a, 7;
32b, 3) are met with.

The colophon of the first chapter runs thus
(fol. 3b): इति श्रीब्रह्मतुल्ये करणकुतूहले विदग्धबुद्धवज्रभे
(r. विदग्धबुद्धिवज्रभे cf. Aufrecht, Cat. Trin. Coll.
Camb., p. 56, v. 19) नभोगमध्यसाधनं ॥

The final colophon runs thus : इति श्रीब्रह्मतुल्ये
पर्वसंभवाधिकारो दशमः संपूर्णः ॥ संवत् १७३० वर्षे शाके १५९५
प्रवर्त्तमाने उत्तरायने पोसमासे (!) कृष्णपक्षे ५ तिथौ भृगुजवासरे
लिखितं श्रीपद्मने पंडितोत्तमश्री ५ लावण्यरत्नजीशिष्यकुशल-
सागरेण लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

2930.

2408b. Foll. 9; size 7 in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of 1555 A.D.; 8-10 lines in a page.

Laghu-Khecarasiddhi, a treatise on planetary motions, in 20 verses, composed (? in 1227 A.D.) by Śrīdharaśāstrī; with a set of astronomical tables, entitled *Grahasāraṇī*, by the same author.

It begins: अथ लघुखेचरसिद्धिग्रंथं लिख्यते ॥

नारायणं श्रीधृतपादपद्मं

पारायणं पुण्यवतां प्रणम्य ।

श्रीब्रह्मसिद्धांतसमां करोमि

श्रीश्रीधरः खेचरसिद्धिमत्स्यां ॥ १ ॥

नंदाभिरुद्रो ११४९ नशको ऽर्क १२ निमग्न

चैत्रादिमासैर्युगधोऽष्टः युक्तः ।

खभूरसांशेन ६१ त्रियुगं रदा ३१ मो

युतो ऽधमासैः खगुण ३० म साध्यः ॥ २ ॥

दिनैरधोऽष्टाभिः ४८ युतः खराम-

साध्यं ७०३ युगवेदरसैः ६४ विभक्तः ।

लब्धा ऽवमोना(?) विधु ११ रक्तपूर्वः

स्या[ह] शुभ्रजो ऽस्त्रांगुणो ३६५ धृतो ऽसौ ॥ ३ ॥

It ends (fol. 4b): ७७॥

पाठीकुट्टकबीजगोलसहितोत्पत्तितामहादीन् वयं

सिद्धांतादपि मन्त्रेह प्रतिदिनं खेदावनु प्रस्तुदान् ।

इत्याकार्यं विदां वचांसि कृपया श्रीश्रीधरः प्रस्तुतां

चक्रे खेचरसिद्धिमिदुधवलां सत्कीर्तिवल्लीमिव ॥ २० ॥

इति श्रीगणकचक्रचूडामणिश्रीश्रीधराचार्यविरचिता लघु-
खेचरसिद्धिः समाप्ता ॥

Then follow five leaves of tables, with the colophon: इति श्रीगणकचक्रचूडामणिश्रीश्रीधराचार्यविर-
चितायां ग्रहसारण्यां समाप्ताः ॥ ० संवत् १६११ वर्षे शाके १४७७
प्रवर्तमाने चैत्रशुदि ३ सोमे । अद्यह श्रीजीर्णदुर्गे वास्तव्यः श्री-
गिरिनारायणज्ञातीयः सांकलीयापांड्या श्रीविद्याधरसुतविष्णु-
रघुनाथनीलकण्ठनरसिंहमुत्तपौत्रादिपठनार्थं श्रीनीलकण्ठसह-
स्रेण लिखितं ॥ ० करणकुतूहले अहर्गणार्तरं १६०९६ ॥

[GAIKAWAR.]

2931.

1983. Foll. 119; size 8½ in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 14 or 15 lines in a page.

Grahalāghava, or *Siddhāntarahasya*, a com-
pendium of astronomical calculation, composed,
in 1520 A.D., by Gaṇeśa of Nandigrāma, son of
Keśava; with a commentary by Mallāri, son
of Divākara of Golagrāma, on the Godāvari.

Acc. to Prof. Bhandarkar (Rep. 1883-4, p. 83)
Gaṇeśa's work superseded a similar *karaṇa*,
called *Graha-kartuka*, by his father Keśava.

The work begins (fol. 2b): ज्योतिःप्रबोधजननी
परिशोध चिह्नं ० see Weber, Berl. Cat., no. 845;
Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Camb., p. 57.

It ends with the following verse (cf. Bhan-
darker, Rep. 1882-3, p. 215):

नंदिग्राम इहापरांतविषये शिष्यादिगीतस्तुतिर्

यो भूल्कीर्तिशकं शजः (० गोचजः v.l.) सकलसच्चा-
[स्त्वार्यविक्षेपः] ।

सूनुस्तस्य तदंघ्रिपद्मभजनाल्लभाबोधशकं

स्पष्टं वृत्तविचित्रमत्यकरणं चैतन्नयेशो ऽकरोत् ॥ ५ ॥

The commentary begins:

नाके नाकेशमुख्याः सुरवरनिवहाः संति ये ऽनंतसंख्या-

नाख्यामाख्यातमीषां कथमपि च मनःपूर्वकं वाङ्मदीया ।

एकं हित्वैकदंतं सकलसुराशिरःसंबसंघवितांघ्रिं

शीघ्रं भक्तेष्टसिद्धिप्रदमिह हि सुरं सादरं तं नमामि ॥ १ ॥

मत्तारिं कुलनायकं रविमुखान् खेटोश्च नत्वा गुरोः

स्मत्वा पादयुगं ह्वाप्य च ततः किंचित्सुबोधात्मकं ।

मत्तारिर्ग्रहलाघवस्य कुरुते टीकां ससद्भासनं

यस्मादत्यन्तश्च कुण्ठितमतिः स्यात्पूर्वैर्विचित्रतः ॥ २ ॥ ०

Cf. Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 51.

The comment on the final stanza of the
text begins thus: केशवः नंदिग्रामे अपरांतविषयेत्यमुद्वत-
निकट पश्चिमदेशे (!) शिष्यादिभिर्नितां स्तुतिर्यस्येति स तथा । ० ॥
After the colophon it has the following verses:

देशे पाथ्यसमाह्वये जतिरुचिरे तीरे गोदोहरे

गोलग्रामपुरे पुरारिचरणाचैस्तत्त्वविद्भुते ।

आसीत्तत्र दिवाकरो जतिचतुरो देवज्ञसंघाग्रणीर

विश्वेशे सततं यदीयद्वयं यस्तस्य पुत्रो ऽकरोत् ॥ १ ॥

महारिणैकाग्रणीगुरुपदद्वंद्वान्नम्रौ रतो
लब्ध्वा बोधलवं ततो हि विवृतिं साधोपपत्तिं स्फुटा ।
वयस्य ग्रहलाघवस्य गणकश्रीमद्गणेशाभिध-
प्रोक्तस्यापि विलोकयंतु सुधियः पश्यंतु तुभ्यंत्वित्नां ॥ २ ॥

Then follow some more *ślokas* extracted from *Vasishtha*, *Bṛhaspati* and the *Vyāsa-saṃhitā*.

Both text and commentary were first edited (by Wilkinson) at Calcutta, in 1843; and with the *Udāharāṇa* at Benares, in 1864.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2932.

2181. Foll. 85; size 11 in. by 5½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 7-14 lines in a page.

Grahalāghava (*Siddhāntarahasya*), with a commentary, entitled *Siddhāntarahasyodāharāṇa*, by *Viśvanātha*, son of *Divākara*, and younger brother of *Mallāri*, the author of the preceding commentary.

It begins (as collated):

ज्योतिर्विद्वद्गुरुणा गणेशगुरुणा निर्मेय्य शास्त्राबुधिं
यच्चक्रे ग्रहलाघवं विवरणं कुर्वे ऽस्य सप्तीतये ।

स्मृत्वा शंभुसुतं दिवाकरसुतस्तद्विधनायः कृता

जाग्रज्ज्योतिषवर्गगोकुलपरित्राणाय नारायणः ॥ १ ॥

श्रीमद्गुरुणा गणेशदैवज्ञेन ये ग्रंथाः कृतास्ते तद्भानूपुत्रेण
नृसिंहज्योतिर्विदा स्वकृतग्रहलाघवटीकायां श्लोकद्वयेन निबद्धाः ।
तद्यथा ।

कृतादौ ग्रहलाघवं लघुबृहन्निष्ठ्यादिविंतामणिं
सत्सिद्धांतशिरोमणेश्च विवृतिं लीलावतीव्याकृतिं ।

श्रीवृंदावनदीपिका* च विवृतिं मौहूर्ततत्त्वस्य वै
सङ्ख्याद्वादिनिर्णयं सुविवृतिं छंदोणैवाख्यस्य वै ॥ १ ॥

सुधीरजनं तर्जनीयंचकं च

सुकृष्णाष्टमनीर्णयं होलिकायाः ।

लघूपायपातस्(० यंच R. M.) तथा न्यानपूर्वान्

गणेशो गुरुत्रैलोक्यनिर्वाणनाथ ॥ २ ॥

* vv. 11. श्रीवृंदावनदीपिका, and ० दिप्पनं.

श्रीमत्कौशिकमुनिश्रेष्ठवंशोज्ज्वलो जलधितोरनि कटवर्तिर्नंदि-
ग्रामनिवासी सकलभूमंडलपरिपूजितचरणयुगलाभोरुहनिखिल-
शास्त्रार्थप्रवीणाष्टादशसिद्धांतोपपत्तिकोविदसमस्तवैयाकरणाय -
श्रीरगणितशास्त्रविचारसारचतुरो ज्योतिर्विदुलावतंसः श्रीम-
त्केशवदैवज्ञात्मजः श्रीमद्गणेशदैवज्ञ(चर्च)वर्यो ग्रहलाघवाख्यं करणं
चिकीर्षुस्तच्चादौ ० प्रतिबध्नाति ॥ ज्योतिःप्रबोधजननी ०

Here also the text of the *Grahalāghava* ends with the verse नंदिग्राम इहापरंतविषये०, counted 16; but in the commentary no mention is made of it.

Cp. Bhandarkar, Rep. 1882-3, pp. 29, 215; Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 214; also Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Camb., p. 58, where, from calculations made in it, the probable date of the commentary is taken to lie between 1612 and 1615 A.D. (1612 Bhand.). [GAIKAWAR.]

2933.

2041a. Foll. 85; size 11 in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 8-13 lines in a page.

Grahalāghava, with *Viśvanātha's Udāharāṇa*; copied page for page from the preceding MS. [GAIKAWAR.]

2934.

2545. Foll. 80; size 10 in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Viśvanātha's Siddhāntarahasyodāharāṇa.

The MS. was copied by two different scribes, the latter half (foll. 51-80) being written in the Jaina character.

In this MS. the final verse of the text (नंदिग्राम०) is commented upon: अपरांतविषये अपरा पश्चिमा दिक् तस्याः संतः प्रातः तस्मिन् विषये स्थानं यस्य स तस्मिन्नंदिग्रामे केशवः आसीत् ० कौशिकगोत्रजः कौशिकव-
शोत्पन्नः ० ॥ This comment is followed by the

following verse, not found in the preceding MSS.:

गोलयामनिवासिनो गुरुपदद्वंद्वाज्जभक्तौ रत-
स्यासीत्तत्र दिवाकरस्य तनयः श्रीविश्वनाथाह्वयः ।

तेनेदं ग्रहलाघवस्य गणितं स्पष्टीकृतं तद्वृथैः

शोधं शुद्धमिदं तदा तु गणकैः स्वांते सदा धार्यतां ॥

इति श्रीदैवज्ञवर्यदिवाकरात्मजविश्वनाथविरचितं सिद्धांत-
रहस्योदाहरणं समाप्तं ॥ ० लिपीकारितमिदं त्रवाडीक्ष्णनतस्या-
त्मजहरदेवजीतिसंज्ञिकेन स्वात्मार्थं च परार्थमप्युद्दिश्य लिपीकृतं
त्विदं पुस्तकं पाश्चात्यैकोनविंशत्यक्षमिति त्रवाडीदुर्लभेति संज्ञिकेन ॥

[GAIKAWAR.]

2935.

92b. Foll. 77; size 10 in. by 4 in.; fairly
written, in Devanāgarī, by *Sadūrāma Brāh-
maṇa* of Kanakapura, towards the end of last
century; 10 or 11 lines in a page.

Siddhāntarahasyodāharaṇa.

[H. T. COLEBROOKE.]

2936.

183. Foll. 15; size 10½ in. by 4½ in.;
fair Devanāgarī writing of 1796 A.D.; fifteen
lines in a page.

The same work, here called *Grahalāghavas-
yodāharaṇam (vṛittih)*.

The MS. was copied by *Jinadattarshi*, pupil
of *ṛishi Krishṇāji*, pupil of *ṛishi Premāji*, pupil
of *ṛishi Mānasīphajī*. [H. T. COLEBROOKE.]

2937.

2606. Foll. 95 (of which foll. 1, 5, and 46
are wanting, besides a leaf at the end, fol. 96);
size 10 in. by 4½ in.; clear Devanāgarī writing
of about 1700 A.D., the last few leaves illegible
in places through wear; nine lines in a page.

Another copy of the same work; not parti-
cularly accurate.

The beginning and end are wanting.

[GAIKAWAR.]

2938.

2114c. Foll. 14 (two of which, 9 and 13,
are wanting); size 9 in. by 4½ in.; fair Deva-
nāgarī writing of about 1750 A.D.; 11 or 12
lines in a page.

A fragment of the text of *Gaṇeśa's Graha-
lāghava* or *Siddhāntarahasya*.

It extends from the beginning of the work
to shortly after the commencement of *adhikā-
kāra* xii., where it breaks off abruptly at the
end of a leaf. The missing leaves contained
adhik. v. 9-vii. 2, and ix. 11-x. 1.

[GAIKAWAR.]

2939, 2940.

1990a & c. Foll. 14 and 10 resp.; size 8½ in.
by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1796 A.D.;
11 and 10 lines in a page.

Fragments of the *Grahalāghava*; viz. (a)
Adhikāras I.-VI. and IX.; and (b) *Adh.* I.-VI.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2941.

2464a. Foll. 28; size 10½ in. by 4 in.;
good Devanāgarī writing of about 1650 A.D.;
nine lines in a page.

Kalpalatā, astronomical tables for the com-
putation of calendars, preceded by two chapters
of text (foll. 1-3) called *pañcāṅgaprakaraṇa* and
sūryagrahaṇa.

It begins: नमः श्रीवरगणाधिपतये ॥

शाको भूगजभास्करैर्विरहितो १२६१ तस्या १९ हतोऽथस्थितो

युक्तो देवगुणैरधो ३३३ मृतकरप्राणैर्दुदृष्टैर्भुतः २१५१ ।

भक्तौ ऽसौ तुरगाधकुंजरखगैः ९८०९ लेभोन ऊर्ध्वो हतो

नागाधाम्भिराश्रयुक् ३०८ भविद्वतः शेषे २९ भवदं

[भवेत् ॥ १ ॥

[GAIKAWAR.]

2942.

2000. Foll. 28; size 8½ in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing, by two different, recent hands.

[*Laghu-*] *Tithicintāmaṇi*, directions for astronomical computations for the construction of almanacks, with a set of tables (foll. 5-28); by *Gaṇeśa daivajña*.

It begins:

यश्चिन्तामणिर्कलेख्यबहुलो ज्ञत्यत्यक्रियो मत्कृतम्
तिथ्याद्यावगमप्रदोऽस्य सुखिनो ये लेखने भीरवः ।
तत्प्रतीयै लघुमत्पकृत्यममलं तिथ्यादिविन्तामणिं
विघ्नेशार्कमुखान्प्रणम्य कुरुते श्रीमद्विशेषः कृती ॥ १ ॥
अगयुगमनु १४४७ शाकः स्यात्समौधो ०

It ends: इति तिथिविन्तामणिः संपूर्णः ॥ शके १७०५
शोभकृत् आश्विन कृष्णचतुर्थ्यां संपूर्णः ॥ विन्तामणेन लेख्यं
नारायणं च दीयते । उपदेशं च रक्षय्यं तदर्थं दत्तपुस्तकं ॥

Foll. 2 and 3 are marked ल० वि० in the margin. [DR. JOHN TAYLOR.]

2943.

1990b. Foll. 3; size 8½ in. by 4 in.; Devanāgarī character; ten lines in a page.

Gaṇeśa daivajña's Tithicintāmaṇi.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2944.

2730a. Foll. 8; size 7½ in. by 6 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1807 A.D.; eleven lines in a page.

Rāmaṇinoda (Pañcāṅgapattra), a series of rules and data for the computation of calendars, compiled, in Śaka 1535 (A.D. 1613), by *Rāmacandra* (or *Rāmaabhaṭṭa*), son of *Ananta*, for *Rāmadāsa Bhūpāla* (minister of Akbar).

Cf. Bhandarkar, Rep. 1883-84, p. 84.

It begins:

गणपतिमभिर्वन्द्य श्रीश्यामादारविदं
स्मरणविदिततत्त्वो ज्ञतजो रामचन्द्रः ।

अक्षवरनृपशाकाद्वक्ति पंचांगपत्रं

स्फुटखगसमवेतं रामभूपालतुष्यै ॥ १ ॥

सूर्यभूपमितविक्रमशाके १६१२

लब्धवानखिलभूमिपतित्वं ।

स्थापयन्नजशकं खलु सचाङ्

भात्यसावकवरः क्षितिपालः ॥ २ ॥

बाणरामविधुहीनतः शके १३५

विक्रमस्य कलिशालिवाहनः ।

शैलशैलमनुभिर्विवर्जिते (i.e. Śaka 1477)

ऽस्मिन्नकङ्कणशकाद्वताः समाः ॥ ३ ॥

शाहक (r. कङ्कणराज्यतो गतसमाः पंचाग्नि ३५ हीना

[गुणैर्

निम्नाः क्षेपयुतास्तिथिप्रमुखतो वारादिकेन्द्रं भवेत् ।

ऊर्ध्वीकोभ्रगुणैस्तिथेर्नैगयमेभैस्वाश्वनेत्रै २७ युता

वारोऽष्टैः ७ खगुणैस्तथा तिथिभयुक्केन्द्रस्य तष्टस्ततः ॥ ४ ॥

Upakaraṇasiddhi, vv. 1-10; *tithyādisādhana*, vv. 11-13; *sūkshmanakshatrasiddhi*, vv. 14-16; *saṃkrāntimahānakshatrasādhana*, vv. 17, 18; *phalāni*, vv. 19-28; *grahāṇayana*, vv. 1-14.

It ends:

रामेण यत्नादिह रामदास-

प्रतीयै कृतो रामविनोदनाम्नि (r. ० नामा) ।

जलालदीनाकवरस्य शाकान्

नभोगसिद्धिः परिपूर्तिमागात् ॥ १४ ॥

इति श्रीअक्षवरनृपशाकाद्रामविनोदे ग्रहानयनः समाप्तः ॥

The MS. was copied by *Pāṇḍurāṅga* of *Vijayapura*, son of *Rāmājyotirvid*, and great-grandson (*prapautra*) of *Tammana* (!) *daivajña*.

[MACK. COLL.]

2945.

2083d. Foll. 3; size 9½ in. by 4 in.; small, modern Devanāgarī writing; 13 or 14 lines in a page.

Grahaṇamudī, a small treatise on planetary motions, in three chapters, by *Nṛsiṃha daivajña*, son of *Rāma daivajña*, grandson of *Keśava daivajña*, and nephew and pupil of *Gaṇeśa*, the well-known astronomer.

It begins :

स्वभजनरतविम्व्धांतविध्वंसभानुः
कमलजकमलेशाद्यैः स्तुतः खेष्टसिद्धे ।
विलसदलपुगुंडादंडसंताडितारिर्
दिशतु गिरिसुताया नंदनो मंगलं वः ॥ १ ॥
विधिहरिगिरिशायैरचितो यस्ति संधं
गगनरुचिरकारी विश्वभृत्यंतकता ।
श्रुतिगदितगुणौघो ध्वांतविध्वंसकारी
भवतु परमतत्त्वं भूतये चंडभानुः ॥ २ ॥

I. *madhyamādhikāra*, 19 vv.; II. *spashtagrahādhikāra*, 10 vv.; III. *caramādhikāra*, 12 vv.

Two of his calculations, chosen as examples for illustration, refer to the Śaka years 1510 and 1525. Of his birth in the year 1548 A.D. and of his ancestry the author speaks in the following terms at the end :

सत्ताद्रेरधरापरांतविषये क्षारांबुधेः प्राकटे
ग्रामो नदिपदादिमे सुकदलीसञ्ज्ञीर्विपूगान्विते ।
आसीत्कौशिकवंशभूषणमणिः श्रीकेशवो दैवविन्
नानाशास्त्रकलाकलापचतुरः सौजन्यरत्नाकरः ॥
तत्पुत्रो विविधागमायैकुशलो रामो ग्रहज्ञामणिस्
तत्पुत्रो ज्ञानि खाद्विवासव१४७०मिते शाके नृसिं-
[ह]भिधः ।

तद्भुजिः स्वपितृव्यतो गुरुख्येशात्प्राप्य बोधांशकं
तेनेयं ग्रहकौमुदीं विरचिता दैवज्ञसंतुष्टये ॥

इति श्रीसकलागमाचार्यवैरामदैवज्ञात्मजश्रीनृसिंहदैवज्ञविर-
चितायां ग्रहकौमुदी चरमाधिकारः ॥

कृष्णपक्षे तु पंचम्यां संक्रांतिर्यस्य जायते ।
तं मासमधिकं विद्यादागामिवत्सरे भुवं ॥ १ ॥

[GAIKAWAR.]

2946.

2083e. Foll. 71; size 9½ in. by 4 in.; modern Devanāgarī writing.

A set of astronomical tables on the motions of the planets, evidently intended to be used in connection with the preceding rules; being written by the same hand, and marked ग. कौ. in the margins.

[GAIKAWAR.]

2947.

2648. Foll. 91; size 10½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character; 8-10 lines in a page.

[*Laghu*-] *Khetasiddhi*, a manual of practical astronomy, composed, in 1578 A.D., by *Dinakar*, great-grandson of *Dunda*(?), of the *Moḍha* family of *Bārejya* (*Bārej*).

It begins:

नत्वादौ गणनायकं पशुपतिं वाग्देवतां खेचरान्
सूर्यादीन् कुलदेवतां निजगुरुं लक्ष्मीपतिं पद्मजं ।
कुर्वे दैवविदां वरो दिनकरः श्रीखेटसिद्धिं मुदा
खस्यां ब्राह्मणमताश्रितां सुगहनां विद्वज्जनानंदिनीं ॥ १ ॥

विना ध्रुवदापुमृदुक्रियाद्यैः

श्रीब्रह्मसिद्धांतसमाश्च खेटाः ।

करोम्यहं तां गगनेचराणां सिद्धिं

सुनिद्धां गणिततन्त्रिनीकां ॥ २ ॥

शाको नभःपूर्णीशिलीमुखेदु१५००-

हीनो भवेद्व्यगणाभिधेयं ।

तेनैव निम्ना गुणका भुवाः स्युः

खेपैर्युता मेघमुखाकैसाध्ये ॥ ३ ॥ ०

It ends (fol. 3b):

श्रीमद्भोक्त्रे कौशिके साग्निकोभू[ह]

दुदाख्योयं ज्ञातिमोदे प्रसूतः ।

ख्यातो ग्रामे ब्रह्ममत्याः समीपे

वारेज्याख्ये विप्रवज्र्यैर्विकीर्णं ॥ ३५ ॥

तत्पौत्रो दिनकरः सकलानि खेट-

कर्माणि बोध्य सततं हि सवासनानि ।

चक्रे शाके खखतिथिप्रमिते च संवत्

पंचाग्निभूयतिमिते लघुखेटसिद्धिं ॥

संवत् १६६३ वर्षे शाके १५५९ प्रवर्तमाने चैत्रवदि अष्टमीशुक्ले
लिखितं भट्टश्रीनारायणसुतनीलकंठेन दिनकरखेटसिद्धिः समाप्तः
ग्रंथः ॥

The remaining 88 leaves contain tables for calculating the planetary movements.

[GAIKAWAR.]

2948.

2541e. Foll. 2; size 9½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of about 1550 A.D.; fifteen lines in a page.

Fragment of a commentary, by *Dinakara*, on his *Candrārkhī*, a short treatise on the movement of the sun and the moon, for the text of which see Aufrecht, Oxf. Cat., no. 775.

The MS. begins : ॥ चंद्रस्य मध्यमगतिः ॥ खनंद्शै-
लाप्यखपूयै । नंद ९ नव शैला सप्त । ७९० पवनगनयश्च त्रि-
नागशैला । पवन पंच । अग्नयः त्रयः । ३५ । ०

It ends : दिनकरो मुदा हर्षेण चंद्रार्की चक्रे । क्व वसन् ।
ग्रामे । किं० वारेजाख्ये । किं० दि० मोदज्ञातीसमुद्भवः ।
कुशिकगोत्रे जातः ॥ इति दिनकरविरचितचंद्रार्कीटिप्पनं ॥

[GAIKAWAR.]

2949.

2464d. Foll. 7; size 10½ in. by 5 in.;
legibly written, in Devanāgarī, about 1700 A.D.;
twelve lines in a page.

Laghukarāṇa, a short treatise on astronomical
calculations, in 9 chapters (*adhikāra*), composed,
in 1598 A.D., by *Bhāvū Sadāśiva Bhaṭṭa*.

It begins :

मदीयधीतसर्वीगं कणिनूपुरराजितं ।

भक्तानां विम्वहतीरं वंदे हं गणनायकं ॥ १ ॥

शाको नखशरस्त्रो नो १५२० रवि१२ शो गतमासकैः ।

संयुतस्त्रियुतो३ द्विस्थो रामाग्न्या३३ प्राधिमासकैः ॥ २ ॥

I. *madhyamādhikāra*; II. *spashṭa*; III. *lagna*;
IV. *candragrahaṇa*; V. *sūryagrahaṇa*; VI. *udu-
yāsta*; VII. *grahayuti*; VIII. *śringonnaty-adhi-
kāra*; IX. *pātādhya*.

It ends :

तेन ते चालिताः प्राग्वत्तयोः क्रात्यादिकं पुनः ।

स्थिरं कृत्वा तु पातस्य मध्यकालो भवेत्सुदः ॥ ६ ॥

मानयोगार्धविकला भुक्तंतरहता स्थितिः ।

तया युतो नो मध्यस्तु पातस्यांताद्यकालकौ ॥ ७ ॥ ११३ ॥

इति श्रीभावासदाशिवभट्टविरचिते लघुकरणे पाताध्यायो
नवमः ॥ [GAIKAWAR.]

2950.

520c. Foll. 24; size 9½ in. by 4 in.; clear,
modern Devanāgarī writing, in two different
hands; seven lines in a page.

Sūryapakṣhaśaraṇa Karāṇa, another treatise
on the calculations of the position of the sun,
moon and planets; composed, in 1608 A.D., by
Vishṇu daivajña. Not very correct.

It begins (somewhat corrected):

विद्याटवीं विषटयन्विधिधेप्सिताथीन्

संपूरयन् सकलमंगलनायकोऽयं ।

देवो गजानन इति प्रथितस्त्रिलोक्यां

कल्याणमेव सततं प्रकटीकरोतु ॥ १ ॥

नाम्ना च धाम्ना प(१.च) हितौ महिम्ना

द्वौ सूर्यतुल्यौ मिहिरस्तदेकः ।

श्रीभास्करोऽन्यः प्रथितस्तु तावद्

वयं तु तत्पादरजो भजामः ॥ २ ॥

यथादसंशीलनलब्धबोधा

यन्मादृशा अप्यतिमंदबोधाः ।

आचार्यवर्गोत्कटकोटिवोधा

जाताश्च तेऽस्मद्गुरवो जयन्ति ॥ ३ ॥

यद्यनुरागैः करणं प्रमाणं

कृतं कियत्कालमभूत्प्रमाणं ।

किं तत्प्रमाणाच्च च संप्रतीदृग्

यतः प्रमायाः करणप्रमाणं ॥ ४ ॥

दृग्गोचरग्रहचरित्र[वि]चित्रमेतन्

नानाप्रकारगणितोक्तिविशेषरम्यं ।

चेतश्चमत्कृतिकरं लघुकर्मणैव

श्रीसूर्यपक्षशरणं करणं करोमि ॥ ५ ॥

यद्यन्ययोक्तं रविणा मयोक्तं(?) तदुक्तं or तयोक्तं

माभून्मयोक्ते सुधियां वितर्कैः ।

विचारयध्वं सुजना मदुक्तिर्

इयं सदुक्तिः किमु वासदुक्तिः ॥ ६ ॥

खरामतिथ्यु१५३०नशकः समीपः

सूर्या१२हतोऽसौ गतमासयुक्तः ।

दिनान्यथ द्विस्त्रयतिथिप्रमाण-

नाम्नो दश१०मेसमोताः(१) ॥ ७ ॥

The treatise is divided into the following
14 *prakaraṇa*: I. *madhyagraha* (3b); II. *spashṭa-
graha* (9b); III. *praśnatraya* (13a); IV. *candra-
graha* (14b); V. *sūryagraha* (15b); VI. (*tithi*-)
patrādgraha (16b); VII. *candrekhṣaṇa* (17a);
VIII. *astodaya* (19a); IX. *kheṭaprabhā* (19b);
X. *svaśringonnati* (20a); XI. *kheṭaikyatā* (20b);

XII. *rikshaprabhā* (22a); XIII. *pātasphuṭa* (23b); XIV. without special title. This agrees generally with the colophons of the *Sūryasiddhānta*.

The colophons of chapters usually read thus:

श्रीसूर्यपञ्चशरणे करणे इतिमुञ्ज-
दैवज्ञचित्तहरणे स्मिन्वप्रकारे ।
दैवज्ञविष्णुरचिते खचरागमे स्मिन्
... प्रकरणं परिपूर्णमासीत् ॥

It ends :

च्यस्तं क्षयैकान्तरमत्र वारे
क्षेपेषु शुद्धायुगणोत्पत्तेः ।
ततोऽखिलं पूर्वैवदेव कार्यं
खरामतिथ्य नशका १५३० त्यकाले ॥ ४ ॥

इति श्रीसकलगणकसार्वभौमश्रीमद्विष्णुदैवज्ञविरचितं सूर्य-
पञ्चशरणं करणं समाप्तिमगमत् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2951.

2265. Foll. 10; size quarto, 10 in. by 13 in.; good, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

Sūryapakshaśaraṇa Karaṇa, copied from the preceding MS. and revised by another hand.

[CALCUTTA.]

2952.

520b. Foll. 26; size 9½ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Vishṇukaraṇodāharana, a commentary on *Vishṇu's Karaṇa*, partly explaining the verses of the original, partly amplifying its rules; but mostly illustrating their application by examples. Apparently composed in 1612 A.D.

It begins: विष्णुकराणोदाहरणं संवत् १६६९ शाके १५३४
वैशाखी १५ सोमे समीपः ४ दिनानि ४९०

Sūryaspashtīkaraṇa and *candraspashtīkaraṇa* (2b); *spashtādhikāra* (4a); *triprasna* (ib.); *candragrahaṇa* (7b); *sūryagrahaṇa* (9b, 10b, 11a); *tithipatrācandraparvasādhanaṃ* (11a);

candrekshaṇa (11b); *udayāstādhikāra* (13a, 15b); *chāyādhikāra* (ib.); *śringonnati* (18a); *grahayutyadhikāra* (20b); *pātādhikāra* (22b, 25b).

Like that of the *karaṇa* which follows it, this MS. was transcribed by one *Hemabhaṭṭa*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2953.

2300. Foll. 16; size quarto, 10 in. by 13 in.; good, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

The same work; copied from the preceding MS.

[CALCUTTA.]

2954-2956.

2476a-c. Foll. 62; size 12 in. by 6½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; twelve lines to a full page.

I. foll. 27; *Tithyāḍipatra*, astronomical tables formed according to the *Sūryasiddhānta*, by *Makaranda*.

It begins :

श्रीसूर्यसिद्धांतमतेन सम्यग्विज्ञोपकाराय गुरुप्रसादात् ।
तित्यादिपत्रं वितनोति काश्यामानंदकंदो मकरंदनामा ॥

As far as fol. 26a these tables agree with the first 19 leaves of the Benares lithographed edition (1869), while the last 3 pages of the MS. do not correspond to anything contained in the last 25 pages of that edition. That our MS. is imperfect at the end, seems further indicated by 4 blank leaves appended to it.

"The tables of *Makaranda*" are referred to in Davis's article "On the astronomical computations of the Hindus," *Asiatic Res.*, vol. ii., pp. 254, 271.

II. foll. 24; *Makarandasyodāhṛiti*, by *Viśvanātha daivajña*; see no. 2957.

III. foll. 11; *Makarandavivarana* by *Divākara*, son of *Nṛsiṃha*, grandson of *Kṛishṇa daivajña*.

It begins :

प्रज्ञां यतः प्राप्य कृतप्रतिज्ञं

म्यधै विधत्ते प्रसन्नं प्रतिज्ञं ।

अज्ञोऽपि तं श्रीशिवनामधेयं

गुरुपुत्रं स्वीयगुरुं भजेयं ॥ १ ॥

श्रीमच्छिवात्ममधिगत्य वरप्रसादं

वृक्षांशुभिर्विवरणाभिनवार[वि]दं ।

एतद्विवाकरविकासितमायैवै-

भृंगा भजंतु मकरंदपिपासवो ये ॥ २ ॥ ०

This MS. is more complete than the Benares edition of 1879, all after fol. 9b, l. 3 in this MS. not being contained therein.

It ends : इति राजादिनिर्णयः समाप्तः ॥

पूर्वादिपद्यप्रतिपादनेन पुरातनोक्तादपि सन्निशेषं ।

नृनंदनोक्तावरसिंहसूनुप्रणीतमंगीकरणीयमार्यैः ॥ १४६ ॥

वालोदितेऽपि बहुसुंदरविस्तृतायै

तुष्टिं भजंतु सुहृदो गतमत्सरा ये ।

आकस्मिकं खलु सतां हृदयेषु लग्नं

सौख्यानि यंजरशुकस्य वचस्तनोति ॥ १४७ ॥

इति श्रीसकलगणकसार्वभौमश्रीकृष्णदैवज्ञसुतनृसिंहस्य सुतेन दिवाकरेण विरचितं मकरंदविवरणं समाप्तम् ॥

Cf. Weber, Berl. Cat., no. 864; Aufrecht, Florentine MSS., no. 296. [R. JOHNSON.]

2957.

1681b. Foll. 26; size 9½ in. by 3½ in.; date 1785 A.D.

Makarandasyodāhṛiti, a course of instructions for using *Makaranda's* astronomical tables in preparing almanacks, by *Viśvanātha daivajña*, son of *Divākara daivajña*.

It begins :

नत्वा गजाननं देवं विश्वनाथः करोत्यसौ ।

उदाहरणमुद्गमं मकरंदस्य यत्नतः ॥

श्रीसूर्यसिद्धांतमतेन सम्यग् ० मकरंदनामा ॥

स्पष्टोऽर्थः ॥ अथ मकरंदस्योदाहरणं क्रियते ॥ तत्रादौ पंचांगसाधनं ॥ तत्राप्यादौ तिथिसाधनं ॥ तत्राभीष्टवर्षादिज-
निततिथिवारादिज्ञानमाह ॥

This work was printed at Benares in 1869 in 29 foll. Our MS. (as well as 2476l) ends on fol. 25a of this edition. The tables themselves were printed at the same time under the title of *Sārāṇi* in 32 foll.

[H. T. COLEBROOKE.]

2958.

520d. Foll. 16; size 9½ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Makarandaṭippanam, or *Abhinavatāmarasa*, a course of practical illustrations for applying *Makaranda's* astronomical tables to the computation of almanacks (by *Kṛishṇasārman*).

It begins :

कौमारके[लि]कलकूजितमैदनील-

कैलासशैलशिखरेक्षणं निशम्य ।

यंजातकांतपृषदं(?) कंजातकांतविशदं वदनं भवान्या

दृष्ट्वा स्मितांचितमुखोऽवतु विश्वमोशः ॥

सेवंतु सन्मधुलिहो मकरंदलुब्धा

नित्यं शुभाभिनवतामरसं रसाढ्यं ।

सद्वाक्यराजिकरराजिविराजिताक्ष(१)

तर्काकेशंकरकृतातिविकाशिकाशि ॥ २ ॥ ०

It ends : ग्रंथसमाप्तौ अलंकारार्थं पद्यं लिख्यते ।

के के नो भुवि संति ते जतिविदकज्योतिर्महाभोनिधौ

मार्गे सेतुनिबोद्धं सुखकरं ये कुर्वते हेलया ।

तत्प्रज्ञाबुधिमग्नमुज्ज्वलतमं सद्युक्तिरत्नं स्वयं

लोके किं प्रकटीकरोति मनुजो रामाक्षिपातादृते ॥

इति श्रीमकरंदटिप्पनं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2959.

2303. Foll. 8; size 4to, 13 in. by 9½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 23 lines in a page.

The same work; slavishly copied from the preceding MS., including even the whole of the index to the works contained in vol. 520.

[CALCUTTA.]

2960.

2529b. Foll. 6; size 10 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1726 A.D.; seven lines in a page.

Pañcāṅgavidyādharī, a short treatise on the computation of time, with a view to the preparation of calendars, composed (? in 1643 A.D.), under the rule of *Vīrabhadra* of Rājakoṭa, by *Gūṅgeya-Vidyādharma*, son of *Nārāyaṇa*, and grandson of *Harīhara* of the (*Girīnārāyaṇa* branch of the) *Vasishṭha* family, residing at *Jirṇagadharpura*, near mount *Raivatika*.

It begins :

विदितपरमतस्त्वज्ञानिनो यं स्मरन्ति
सुरदनुजमनुष्याः सिद्धिं यं नमन्ति ।
सकलभुवननाथो राधया संयुतो मे
दिशतु समयसिद्धिं वाचि दामोदरः सः ॥ १ ॥

पुरविभूषणजीशैगढे पुरे
ञ्चलविभूषणरैवतिकाचले ।

सकलसच्चरितैः कुलदीपको
हरिहरो ऽत्र वसिष्ठकुले स्मृतः ॥ २ ॥

तस्याद्यपुत्रो गिरिशब्दपूर्वनारायणज्ञातिविभूषको ऽस्ति ।
नारायणाख्यो ऽयं तदाद्यसूनुर्गौणियविद्याधर एव जातः ॥ ३ ॥

सो ऽहं मते ब्रह्मभवे तथार्ये
पंचांगविद्याधरार्थं प्रवक्ष्ये ।

शाके शरांगक्षकुभि १५६५ विहीने
गताब्दनिष्ठा गुणका ध्रुवाः स्युः ॥ ४ ॥ ०

It ends :

श्रीराजकोटे नृपवीरभद्रो विराजते भागवतोत्तमो यः ।
तस्य प्रसादादधुनैव तत्र निवासिनो दीव्यन्ते मे सदैव ॥ ३६ ॥

इति श्रीविद्याधरविरचिता पंचांगविद्याधरी समाप्ता ॥ संवत्
१७८३ वर्षे शाके १६४८ प्र० मार्गशीर्षवदि ८ सेने (!) भद्रश्री ५
प्रभुजी (सुत marg.) मोरारजीकेन लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

2961.

2083c. Foll. 6; size 9½ in. by 4 in.; modern Devanāgarī handwriting; 6-8 lines in a page.

Grahavidyādharma, another short course of instructions for the preparation of almanacks, compiled (in 1638 A.D.), by *Vidyādharma*, son of *Nārāyaṇa* (and author of the preceding treatise).

It begins :

प्रभुदामोदरपादपंकजं गिरिनारायणविप्रवल्ग्वम् ।
द्विजनारायणजः स्मरन् सदा ग्रहविद्याधरमातनोति हि
शाकः खड्गबाणभुभिर्विहीनो १५६० [॥ १ ॥
याताब्दवृद्धैर्गुणिता गुणास्ते ।
स्वक्षेपयुक्तास्त्वजगे स्फुटे ऽर्के
शुद्धाब्दपौ (?) क्षत्तिथिवारमुख्यौ ॥ २ ॥

It ends :

स्वस्ति श्रीयुतबालकृष्णचरणप्राप्तप्रतापोदयो
राजन्याधिपवीरभद्ररचिते श्रीराजकोटे पुरे ।
भूपप्रोत्तिमवाप्य तत्र वसता ग्रंथो मयासौ कृतस्
तावद्दीव्यतु यावदेव गगने दीव्यन्ति सूर्योदयः ॥

इति श्रीविद्याधरविरचितः ग्रहविद्याधरः समाप्तः ॥

The MS. was copied by *Morādaji*, son of *Prabhūji*, for two brothers *Jivarāja* and *Vallabhaji*. [GAIKAWAR.]

2962.

2529e. Foll. 24 (numbered 22, foll. 8 and 10 being double); size 9½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1725 A.D.; seven lines in a page.

Tithikalpadruma, or *Pañcāṅgapatraracanā*, a summary of rules for the preparation of calendars, in 51 *ślokas*, accompanied by copious tables of figures for calculating time.

It begins :

गौर्यीं गिरं दिनकरं गुरुपादपङ्क
सर्वान् वर्गान् हरिहरात्मभुवः प्रथम्य ।
दैवज्ञवृद्धकृपया खलु संप्रवक्ष्ये
पंचांगपत्ररचनां सुमनोहरां तु ॥ १ ॥

शिवा बह्व्यो रामबाणा द्विनेत्रास्
ततोकाग्नयः (?) ततो वा ० शुद्धिपिंडः प्रदिष्टः ।
विधुबौध्वाचंद्राकुरामाः स्युरद्ये
तथापश्यः सप्तचंद्रा भवन्ति ॥ २ ॥

The first eight leaves, containing the rules, seem to have been copied by the same scribe (? *Murārijī*) as the preceding MS., whilst the remaining fourteen leaves containing tables were written by (? his father) *Bhaṭa Prabhuji*.

[GAIKAWAR.]

2963.

983. Foll. 54 (numbered 52, foll. 13 and 33 being double); size 15 in. by 4 in.; good, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Gaṇitarāja, a compendium of rules on the computation of time for calendars, followed (from fol. 14 onwards) by a set of astronomical tables; by (*Kevalarāma*) *Pañcānana*.

It begins :

विज्ञेशो यः कपदैस्थितसुरतटिनीशीतलाभःप्रवाहैर्
आकृष्टैः पुष्करेण स्तलितमदमित्याशिपसैश्चतुर्भिः ।
सिद्धं संमार्ष्टि गौरीमिव चिरकलहंसं जिहीर्षुः स्वमात्रा
सोऽयं वो विग्रहन्ता प्रभवतु जगतां बन्धपादारविन्दः ॥

सीतापतिपदद्वन्द्वनखशीतांशुरश्मयः ।
प्रबोधयन्तु वो नित्यं सर्वभाषिकुमुद्वृत्तौ ॥

श्रीकृष्णचन्द्रो द्विजसर्वभौमो
भूपालचक्रार्चितपादपद्मः ।
कलेगीताब्देऽङ्ककुराष्टवेदैः २६२
मित्रे * नवद्वीपपतित्वमायः ॥

ततो गतानां शरदां समुच्चितं
कृत्वा नवद्वीपनृपाब्दपिण्डकं ।
तत्पूर्वसिद्धान्तमतं समासतः
पञ्चाननो वक्ति विचित्रसंग्रहं ॥

The author's name does not occur in the text again, and is completed on the outside page only by a different hand; but neither the text nor the tables seem to be complete.

* This corresponds exactly to the date 1728 A.D. in the *Kṣhītisavamśāvalī*, Berl. MS. 567; cf. Dr. Pertsch's ed. of that work, pref. p. iii.

The author takes for his 'epoch' year the year of *Krishṇacandra's*† accession to the throne of Navadvīpa (Nuddea).

The treatise consists of ten chapters (called *rāshṭra*, in accordance with the title of the work), only the first seven of which are however numbered, viz.: I. (fol. 2b) *śrīṣṭījñāna*; II. (fol. 3b) *madhyasādhana*; III. (fol. 4a) *deśāntarasādhana*; IV. (fol. 5a) *chāyāsādhana*; V. (fol. 6a) *sphuṭa*; VI. (ib.) *pañcāṅgasādhana*; VII. (fol. 7b) *prakīrṇaka*; VIII. (fol. 11a) *khaṇḍakathana*; IX. *grahāṇasādhana*; X. (? *grahasādhana*), ends: इति गणितराजे [स्फुटसाधने राष्ट्रं! suppl. by second hand] ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2964.

1492d. Foll. 14; size 13 in. by 3½ in.; good, modern Bengali character; four lines in a page.

Graha-carita, a treatise on planetary movements, by *Kevalarāma Pañcānana* (?).

It begins :

केशाशेषस्तुतिपदं यस्य पादासुनाम (? ० जन्म) च ।
गोविन्दं भजत भक्त्यानन्ययामरशाखिनं ॥
नत्वा यदुदिवानाथो भवरोगनिवर्तकौ ।
ग्रहाणां चरितं ब्रूते दासो रामदयानिधेः ॥
चन्द्राष्टभूषण १६८९ गकोऽब्दपिण्डः
सप्तमपूर्वाभ्रशशाङ्क १००७ गुणयः ।
युतोऽयुतो गौडपुरःप्रतीच्योः
षष्ठेन देशान्तरयोजनानां ॥
नभोऽष्टषट्पञ्च २६८० युतोऽष्टशत्या ८००
लभोगशिष्टोऽस्मिन्लोऽब्दपालः । अब्दगतिः ॥
तच्छेषितं शुद्धिरिति प्रदिष्टं १६००
खखाष्ट १६०० युक् सा विद्वताकनैः ८९२ ॥

† That the term *abdapiṇḍa* is to be understood in the sense of a given year of *Krishṇacandra's* reign is further illustrated by a scholion on fol. 2b: कल्प्यब्दपिण्डो नवनेत्रनागवेदैः २६२२ विहीनश्च नृपाब्दपिण्डः । Cp. the beginning of our author's *Graha-carita* and *Graha-cāra*, nos. 2964, 2965, and of the *Bhāsvatī*, no. 2916.

इति ध्रुवाधिकारः fol. 3b; इति मध्याधिकारः fol. 5a;
इति ज्ञायाधिकारः fol. 7a, etc.

It ends : ग्रहवेधः ॥ इति ग्रहचरितं समाप्तं ॥

Colebrooke's *Pandit* has added, in Devanāgarī, the title ग्रहचरित्रं ० केवलरामपञ्चाननकृत.

[H. T. COLEBROOKE.]

2965.

733. Foll. 68; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; excellent, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Grahacāra, a manual of practical astronomy, composed (in 1762 A.D.) by *Kevalarāma Pañcānana*; with a commentary (*tīkā*) thereon, by *Rāmakīmkara Bhaṭṭācārya*.

The text (foll. 1-23) begins :

वेधोऽग्रगाणां नमतां सुराणां
किरीटनुष्टाङ्गियुगे गणेशं ।
वक्तव्यविम्रीषविनाशहेतोः
सिन्दूरपूरारुणमाश्रयामि ॥

श्रीमान् नमन् भास्करपादपत्रं
पञ्चाननः केवलरामपूर्वः ।
वारेन्दुगोष्ठीप्रथितो मनस्वी
चारं ग्रहाणां तनुते समासात् ॥

शाको युगाष्ट १६८३ क्षितिपालहीनः
शास्त्राब्दपिण्डो भवतीह शास्त्रे ।
अब्दो ऽग्राशा १००० गुणितः शता १०० द्यो
हतो ऽष्टशत्या ६०० सफलस्त्रिवेदैः ३३ ॥

The commentary (foll. 24-68) begins :

यदुपास्ति विना नास्ति स्वस्ति रामं प्रणम्य तं ।
कुरुते ग्रहचारस्य टीकां श्रीरामकिङ्करः ॥

निर्विघ्नग्रन्थसमाप्त्यर्थं उदकैश्चिष्यशिक्षार्थं च ० मङ्गलमाच-
रति । वेध इत्यादि । ० ॥ ० ॥ शाको ऽभीष्टगतशकाब्दः स
चतुरशीत्यधिकषोडशशतेन हीनः इह शास्त्रे ग्रहचारे शास्त्राब्द-
पिण्डसंज्ञो भवति । ० [H. T. COLEBROOKE.]

2966.

421. Foll. 73; size 4to, 12 in. by 8 in.; large Devanāgarī writing of the Kāśmīr type,

enclosed in coloured and gilt edges; dated 1804 A.D.; 12-14 lines in a page; the paper being very thin, some leaves are somewhat torn and defective.

Khaṇḍakhādya-karaṇa (-*udāharaṇa*), a course of astronomical calculations in accordance with the rules laid down in *Brahmagupta's Khaṇḍakhādya* (dated Śaka 587); composed in Śaka 1680 (1758 A.D.), by an anonymous Kāśmīrian author.

It begins : अथ खंडखाद्यं करणं लिख्यते ॥ अथ

मुनिवेदाष्टि संन्यस्य लौकिकाद्यान्निनिक्षिपेत् ।

एष कालः शकैर्द्राणां सूरिभिः समुदाहृतः* ॥

श्री-शाको ऽगवसुशरोनो ऽर्कगुणश्चैत्रादिमाससंयुक्तः ।

त्रिंशद्गुणः तिथियुतः पृथग्विषयसहितो द्विधा भक्तः† ॥

पंचोदधिनिव[मुनि]भिर्लब्धो नो भाजितः षडगनदैः ।

लब्धाधिमासकदिनैरधिको ऽथो रुद्र[सं]गुणितः ॥

स्वरनववेदयुतोऽथस्वयगतितिरुद्दैर्हृतः[.] फल[वि]हीनः ।

त्रिखनगहृतावसानो रात्र्यर्थो ऽसावर्हणोऽर्कादिः[.] ॥

* This is apparently the author's own introductory verse, followed by vv. 3-5 of *Brahmagupta's Khaṇḍakhādya*. The first two *āryā* verses of the latter work run as follows (see the fragment of *Caturveda-Prithūdakasvāmin's* commentary on the work, Weber, Berl. Cat., no. 1734):

प्रणिपत्य महादेवं जगदुत्पत्तिस्थितिप्रलयहेतुं ।

वक्ष्यामि खंडखाद्यकमाचार्यायैभट्टतुल्यफलं ॥ १ ॥

प्रायेणार्यभटेन व्यवहारः प्रतिदिनं यतो ऽज्ञेयः ।

उद्धाहजातकादिषु तत्समफललघुतरोक्तिरतः ॥ २ ॥

In Prof. Bhandarkar's Rep. for 1883-84, p. 369, a . (Kāśmīrian) work of a very similar nature to the present one is described. The MS. there begins with the first two verses of *Brahmagupta's* work, which are not however explained for the reason that "they offer no scope for astronomical computations"; after which the MS. gives the text of the first *śloka* of the present work, in which, however, it reads the chronogram as मुनिवेदतिथीश्रस्य (1547), and then proceeds to explain it.

† In one or two places the division marks of the verses and *ardharcas* were wrongly placed. This has been rectified here.

संवत् ३४ मुनिवेदाष्टस्याप्यं १६४७ पुरा संवत्सरं ३३ । मिलित्वा
१६६० जातः श्रीशालिवाहनशाकः । अस्यागवसुशरोनः ५६७ जातः
करणगाताः १०९३ । अयमर्कगुणः । १३११६ । पुनस्त्रिंश ३० दुणः
३९३४६० । एतदधः पृथक् स्याप्यं ३९३४६० । इषु ५ सहितः कार्यः
३९३४६५ । पुनरधः स्याप्यं ३९३४६५ । अस्य पंचोदधिनवभिः मनुभिः
१४९४५ । भागं दत्त्वा लब्धं २६ । शेषं ४९१५ त्याज्यं । लब्धं २६
मध्यमराशिपातं ३९३४५९ एतज्जातं । अस्य षडगनदैः ९७६ भागे
लब्धं ४०३ शेषं १३१ त्याज्यं ॥ यत्तत् ४०३ त्रिंशत् ३० गुण्यं जातं
१२०९० । एतदुपरि चात् ४०५५७० जातम् । एतदधः स्याप्यं ४०५५७० ।
रुद्रैः ११ गुण्यं ४४६१७६७ जातं । एतदुपरि स्याप्यं ४४६१७६७ ।
अस्य त्र्यगतिधिरुद्रैः १११५७३ भागे लब्धं ३९ एतन्मध्यमराशिपातं
४४६१७२६ अस्य त्रिखनगैः ७०३ भागे लब्धं ६३४६ उपरि पातं
३९९२२४ जातो दिनगणः । अस्य मुनिभिः ७ भागे लब्धं १७०३२
त्याज्यं शेषं ० दिनस्य सैकं निरेकं बोध्येह निरेकं कार्यं ३९९२२३
जातो दिनगणः । अस्य मुनिभिः ७ भागे लब्धं ५७०३१ त्याज्यं ।
शेषं ६ ॥ आदिन्यादि गणनीयं ॥ वारोऽत्र शुक्रवारः आगतः ॥
आदौ सूर्यमध्यमस्याधौ ।

खखवसुगुणितात् वसुगुणकृताधिकान् मुनिनखद्विन्दयनैः ।
भगणादि अर्कबुधसितशीघ्रोच्चकुजगुरुशनीनाम् ॥
अहर्गणं ३९९२२३ संस्याप्य । खखवसु ६०० । गुणनीयं ।
३१९३७६४० । अस्य वसुगुणकृत ४३६ चात्यजातं । ३१९३७६३६ ॥
अस्य मुनिनखद्विन्दयनैः १ २९२२०७ । ०

We extract a few more verses :

Fol. 4a : अथ चंद्रस्य ॥

खखरसगुणितात् सशरीशमुनिदुक्ताधिकान् (१) त्रिनव-
[गुणाष्टिहतात् ।

भगणादिवाहिनांशोः नवयमतानैः कलारहितम् ॥

Fol. 6a : अथ केन्द्रभगणशेषं साध्यते ॥

शुगणात् खरुद्रगुणितात् भवशरयुतात् शशिनिखाग्नि-
[हतात् (१) ।

भगणादिकेन्द्रशोधं मध्यमचंद्रात् शशांकोच्चम् ॥

Fol. 7a : अथ पातस्य भगणशेषं साध्यते ॥

सार्धकृतेषु गुणोनादहर्गणात् द्विनवमुनिरसैर्वक्तात् ।
यम्भंडलादिलब्धं चक्रात्संशोधं तत्पातः ॥

Fol. 19 : इति सूर्यस्फुटस्योदाहरणं ॥

पंचरामस्तथा दंतधीभुजाश्चैकविंशति ।

विश्वेश्वराश्च विज्ञेया सूर्यस्यांतरखंडिका ॥

पंचगुणाः सन्नरसाः शरनदाः षोडशोदवोगोर्कः ॥

कृतगुणचंद्राश्चैवधिलिप्तापि ॥ इति सूर्यस्य न्यस्तखंडं ॥
अथ चंद्रांतरखंडिका ॥ ० etc.

The year Śaka 1680 is several times again made the basis of calculations, as on fol. 41b, where, as above, it is called the (current) 34th year of the *Saptarshi* (or *Lankika*) era : श्रीकश्मीरमंडले सप्तविंशत् ३४ चैत्रश्रुति (१) १ ॥ अथ विक्र-
मार्कवत्सरसाधनं ॥

शरो ऽग्निरिंद्रशाकस्य चाधिकं कारयेद्बुधः ।

जातं श्रीविक्रमादित्यशाकमुक्तं मनोपिभिः ॥

श्रीविक्रमादित्यसंवत् १६१५ । श्रीशालिवाहनशाकाः १६६० । ०

Similarly Śaka 1652 and 1666 are referred to (fol. 64a, 60b) as the 6th and 20th *saptarshi* years respectively. Cf. Bühler, Detailed Report, p. 59 ; Bhandarkar, Report for 1883-84, p. 83-4.

The Kaśmīr country and people are referred to by the author in several other places, as *Kaśmīreshu*, fol. 15b, l. 5 ; *Kaśmīramanḍale*, fol. 41b, 2 ; 64a, 9.

In the latter half of the work numerous passages (chiefly *anushṭubh śloka*s and *indravajrā* verses) are found, apparently quoted from some other work, or works. One of these authorities is a certain *Ratnākara* (a Kaśmīrian, it would seem), who is referred to on fol. 70b :
अथ रत्नाकरमतेन सूर्यग्रहणभावाभावाद्वाह ।

पातो नंदः सौम्यजीवास्थितश्चेत्

तिथ्यंशोनः स्यात्तदा सूर्यपर्व १ । १४ । १ । १ । १ ।

पंचांशोनो याम्यजीवास्थितश्चेद्

गण्यं तज्ज्ञैः पर्व कश्मीरदेशे ॥ १ । ४ । १ । १ । १ ।

and from whom another passage is quoted towards the end of this work (fol. 72a), in which he tells us that he was the son of *San-kara*, and pupil of *Nityānanda* ; and that he wrote in Śaka 1558 (A.D. 1636), the 12th year of *Jahān Mahīpati*, apparently the Emperor *Shāh Jehān* (in which case his accession would however be antedated by four years, possibly on account of his father having been taken prisoner in 1624) : अथ चंद्रस्य ॥

उत्तरो यदि विक्षेपो वह्निदिक्प्रग्रहो भवेत् ।
 वायव्यां तमसो मुक्तिर्ग्रहग्रहणके सदा ॥
 दक्षिणो यदि विक्षेपो ह्यैशान्यां प्रग्रहो भवेत् ।
 नैर्ऋत्यां तमसो मुक्तिर्ग्रहे शैतांशवे सदा ॥
 अष्टेषुशरभुजांशु१५५६संमिते शकवत्सरे ।
 नेत्रचंद्रमिमे वर्षे जहानाख्यमहोपतेः ॥
 गणितागममाप्त्वाहं नित्यान्दादुरोमुदा ।
 श्रीशंकरतनूजन्मा ख्यातो रत्नाकराभिधः ॥
 वक्ष्ये परमरहस्यं बीजं शीतांशुपातयोः सख्यम् ।
 ग्रहणद्वयसिद्धयर्थं हर्षोत्कृष्टप्रदं विदुषां ॥
 सिद्धांतागतनुस्यो य - - - शैत्रं दृश्यते व्योम्नि ।
 तस्माद्बीजेनायं - - - नैव जातु चिन्तिष्यते ॥
 करणागतसू - तु देशांतरभुजांतरं ।
 संस्कार्यं स्पष्टतिथ्यर्थं सदा कर्म द्वयं बुधैः ॥
 कलाजातिरभिज्ञा शोधाः स्वदेशभुजसंस्कृते ।
 ग्रहणस्पष्टतिथ्यर्थं सर्वदा चंद्रमध्यमे ॥
 एकांशेन त्रयोविंशकलाभिरभिसंयुतः ।
 उत्तरस्पष्टपातः स देशांतरभुजांतरः ॥
 १२ शाकाब्दसुशरतिपिभि१५५६हीनाद्यच्छिष्यते ततो
 विंशतिः फलमात्रं लिप्ताद्यं तत्सदा देयं ॥ [भक्तात् ।
 प्रागुद्दिष्टे बीजे पातस्यात्र स्थिरे तज्ज्ञैः ।
 ज्ञेयं तत्स्फुटबीजं स्पष्टे पाते सदा धनं कार्यं ॥
 श्रीखंडखाद्ये - - - - पात-
 बीजं मयोक्तं हिम - - - ।
 पुत्राय देयं प्रतिभान्विताय
 शिष्याय वा यत्नपरोक्षिताय ॥
 बीजं रहस्यं परमं मयात्र
 निश्चित्य नानाकरणानि दृष्टम् ।
 न देयमेतत्खलु दर्शनाय
 रक्ष्यं सदा जीववदेव सद्भिः ॥
 इति श्रीखंडखाद्यनाम करणं समाप्तम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2967.

2049 c. Foll. 24; size 11½ in. by 6 in.; modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

A set of astronomical tables, probably to be used in converting lunar into solar days.

There is no text to explain the application of the tables, nor any title except a note in Gujarati on the first page to this effect: भट्ट प्रभूजी जीवराज नी प्रति: धनफली छे पांना २४ which might be rendered thus: "This copy, exhibiting the result of certain additions to be made to each *ghaṭī* of a *tithi*, belongs to *bhaṭṭa Prabhūjī Jivarāj* and consists of 24 leaves." In the old catalogue, *Dhanaphalī* was taken as the title of the treatise. [GAIKAWAR.]

2968.

834 c. Foll. 29; size 12½ in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; six lines of text in a page.

Dinacandrikā, a set of astronomical tables for the construction of almanacks, preceded by four pages of text; by *Rāghavānanda* (? i.e. *Rāghavaśarma*, the author of the *Sūryasiddhānta-rahasya*; cf. Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Cambr., p. 46).

For the basis of his tables the author has selected the Śaka year 1521 (A.D. 1599) which was probably the date of his compilation.

It begins:

गुरुं गणपतिं नत्वा गणकप्रीतये सदा ।

तनुते राघवानन्दो गणिते दिनचन्द्रिकां ॥

शाके भूभुजबाणचन्द्र१५२९वियुतो ऽब्दः स्यात्^०

[H. T. COLEBROOKE.]

2969, 2970.

2083 a & b. Foll. 37 (the first 4 of which are missing) and 8 (the 3rd of which is wanting); size 9½ in. by 4½ in.; Devanāgarī writing of about 1750 A.D.

Two sets of tables for calculating the motions of the planets; inscribed respectively *Grahaṇprabodha*, and *Grahaḷāganisāraṇi* (? belonging to *Ganeśa's Grahaḷāghava*), by other hands. [GAIKAWAR.]

2971.

2252. Foll. 1+88; size oblong, 9 in. by 4 in.; Devanāgarī character.

Astronomical tables for the construction of calendars or horoscopes.

The first leaf (relating to Śaka 1560) seems to have belonged to a different set of tables.

The MS. ends: संवत् १७५५ वर्षे शके १६२० प्र० मालवमाने माघवदी २ शनी घटी ३२ । ४६ अश्लेषा घटी २० । २९ आशुमान् घटी २६ । १७ एवं पंचांगशुद्धीतदिने प्रथमरात्रीगत-घटी ६५५(?) समये ०

[GAIKAWAR.]

2972.

1051 f. Foll. 20; size 8 in. by 3½ in.; Bengali writing of 1789 A.D.; number of lines varying.

Materials for a calendar (*pañjikā*) for the Śaka year 1711, compiled, for *Īśvaracandra*, by *Vidyā-siromani*. They consist mainly of astronomical tables without directions for using them.

It begins:

शके भूशशिचन्द्रगणिते श्रीवानपेयी कृती
धीमानीश्वरचन्द्रायनृपतिस्तस्याज्ञया पञ्जिका ।
सिद्धान्तादिमतं विलोक्य तनुते यत्नेन विद्याशिरो-
मत्याख्यः स्मरगवैखर्विततनुं श्रीकृष्णचन्द्रं स्मरन् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2973.

2631. Foll. 84; size 10 in. by 6 in.; Devanāgarī character.

Paṭtraprakāśa, or *Paṭtradīpaka*, sets of astronomical tables according to the calculations of the *Sūryasiddhānta*, composed, in 1777-82 A.D., by *Balabhadra*.

[MACK. COLL.]

2974.

1566. Foll. 240; size oblong, 10 in. by 6½ in.; the last 16 leaves 8½ in. by 5½ in.; fairly good Devanāgarī writing.

A set of sixteen almanacks for the years Samvat 1856-71, each consisting on an average of fifteen leaves, written in two colours, black and red, with an ornamental frontispiece.

Those for 1856-64, 1868 and 1870 begin:

विनायकं प्रणम्यादौ देवीं वाग्देवतां गुरुं ।

संवत्सरे फलं वक्ष्ये लोकानां हितकाम्यया ॥ १ ॥

तिथिवारं च नक्षत्रं योगं करणमेव च ।

पंचांगस्य फलं श्रुत्वा गंगाज्ञानफलं लभेत् ॥ २ ॥

अचिंताचक्ररूपाय निर्गुणाय महात्मने ।

समस्तजगदाधारमूर्तये ब्रह्मणे नमः ॥ ३ ॥

Those for the remaining years omit the first two ślokas.

[H. T. COLEBROOKE.]

2975.

2657b. Foll. 4; size 10 in. by 4½ in.; written in a good Jaina Devanāgarī hand about 1600 A.D.; 16 or 17 lines in a page.

Gaṇita-Nūmamālā, a vocabulary of astronomical terms, by *Haridatta*, son of *Śrīpati*(?).

It has been printed in the *Dvādaśakṣha-saṃgraha*, Benares 1865.

It begins:

गणितस्य नाममालां वक्ष्ये गुरुप्रसादतः ।

बालानां सुखबोधाय (हि सुबोधाय ed.) हरिदत्तो द्वि-
[जायसी:] ॥

अथ नक्षत्रनामानि । ० — *iti nakshatrasaṃjñāḥ*, fol. 1a; *aṅkasamjñāḥ*, fol. 1b; *rāśisamjñāḥ*; *dvādaśabhāvānām saṃjñāḥ* (MS. *dvādaśabhuvana-nāma*), fol. 2a; *grīhasamjñāḥ*, ib.; *sūryanāmāni*, ib.; *candranāmāni*, ib.; *bhauṃnamāmāni*, fol. 2b; *budhanāmāni*, ib.; *gurunāmāni*, ib.; *śukranāmāni*, ib.; *śanināmāni*, ib.; *navagrahāḥ*, ib.; *māsāḥ*, ib.; *caturvidha(māsa)saṃjñāḥ*, ib.; *madhyāhnamadhyarātrigataśeṣharāhnapūrvātṇapa-rāhṇasaṃjñāḥ*, fol. 3a; *saptakavarṇāḥ*, fol. 3b; *carasthiradvisvabhāvasamjñāḥ*, ib.; *saṃkrānti-samjñāḥ*, ib.; *ṛitavah*, ib.; *nṛicatushpadajala-kīṭasarīśrīpasamjñāḥ*, ib.; *grahāḥ*, fol. 4a; *iti trikoṇasvagrīhasamjñāḥ*, ib.

It ends :

कंडूलजातिविप्रेण (कंडोल^० ed.) हरिदत्तेन (हरद^० ed.)
नाममाला कृता श्रेष्ठा गुरुप्रसादतो मया । [धीमता ।
अपिपते सुतेनेव बालानां बुद्धिवृद्धये ॥

This odd half-*śloka* is wanting in the Benares edition as well as in a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 181. Cf., however, Peterson, Rep. 1882-83, p. 114.

[GAIKAWAR.]

2976.

1389b. Foll. 59; size 13½ in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 6-8 lines in a page.

Paribhāṣāpatra, a classification of astronomical and astrological terms under their different heads, intended to serve as an index to *Bhāskarācārya's Siddhāntaśiromaṇi*, besides such works as the *Tājikaśāstra* (20a), *Śrīpati Bhaṭṭācārya's Paddhati* (41a, 47a), *Varāhamihira's Laghujātaka* and *Bṛhajjātaka* (49a) and *Makarandācārya's* Tables (51b). It is a bare index of names, written in columns; but convenient enough for reference on account of its systematic arrangement. [H. T. COLEBROOKE.]

2977.

2897a. Foll. 27; size 9½ in. by 5½ in.; clear Devanāgarī writing of 1815 A.D.; nine lines in a page.

Pārasīprakāśa, a vocabulary of Persian (and Arabic) terms relating to astronomy, chronology, celestial geography and arithmetic, classified under certain heads, with their Sanskrit analogs; compiled, in the reign of *Shāh Jehān* (1627-1658), by *Vedāṅga Rāya*.

It begins :

नाना अभिवनेश्वरी हरिहरौ लंबोदरं च द्विजान्
श्रीमच्छाहजहान्महेन्द्रपरमप्रीतिप्रसादात्प्रये ।
व्रते संस्कृतपारसीकरचनाभेदप्रदं कौतुकं
ज्योतिःशास्त्रपदोपयोगि सरलं वेदाङ्गरायः सुधीः ॥ १ ॥

संस्कृतोक्तिविदि पारसीज्ञता
पारसीविदि च संस्कृतज्ञता ।
यद्वयाविदि (? यद्व^०) च तद्वयज्ञता (? तद्व^०)
जायते तु तदधीयतामिदं ॥ २ ॥

This vocabulary was apparently compiled in the year 1643 A.D., the author twice exemplifying his rules by calculations for the Śaka year 1565. It will add little to our knowledge of Persian astronomy and terminology. Cf. Wilson, Mackenzie Coll., 2nd ed., p. 370.

[MACK. COLL.]

2978.

2114d. Foll. 11; size 9½ in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī, about 1700 A.D.; fourteen lines in a page.

A fragment of *Vedāṅga Rāya's Pārasīprakāśa*, extending as far as fol. 21a of the preceding MS.

[GAIKAWAR.]

B. ASTROLOGY, DIVINATION, ETC. (PHALAGRANTHA).

a. Natural Astrology.

2979.

590a. Foll. 154 (numbered 1-60, 1-91; the latter with double leaves for foll. 18, 34 and 65); size 11½ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1749 A.D.; eight lines in a page.

Bṛhatsaṃhitā, a compendium of astrology, by *Varāha Mihira*.

Professor H. Kern has published an edition of the work in the *Bibliotheca Indica* (1865), and an English translation in the *Journal of the Roy. Asiatic Soc., New Ser., vols. iv.-viii.*

[H. T. COLEBROOKE.]

2980.

2294. Foll. 124; size quarto, 13 in. by 10 in.; good Devanāgarī writing of 1813 A.D.; 23 lines in a page.

Bṛihatsaṃhitā. A reproduction of the preceding MS., used in Dr. Kern's edition under the letter D. [CALCUTTA.]

2981.

812. Foll. 82; size 15½ in. by 5½ in.; modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

A portion of the *Bṛihatsaṃhitā*, reaching as far as chapter lxviii., v. 101 in the edition, in which its readings are recorded under the letter E. [H. T. COLEBROOKE.]

2982.

1940. Foll. 136, of which 1-4, and 125-135 are wanting; size 11 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D. (foll. 15, 21, 69, 70, 95-104 by a later hand); 9-12 lines in a page.

A portion of the *Bṛihatsaṃhitā*, covering from p. 7, l. 14 to p. 407, l. 4; and from p. 443, l. 5 to p. 445, l. 21 of the edition.

It is Dr. Kern's MS. G, "used only occasionally." [DR. JOHN TAYLOR.]

2983.

2219. Foll. 37; size 8vo, 8 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; twelve lines in a page.

A fragment of the *Bṛihatsaṃhitā*, comprising *adhys.* lxviii.-lxx., on fortune-telling, and referred to as MS. O in the edition. [GAIKAWAR.]

2984-2986.

891-893. Foll. 675 (1-243, 244-461, 462-675), and an extra leaf 620; size 10½ in. by 4½ in.; written in Devanāgarī by several hands, in 1792 A.D.; ten lines in a page.

Samhitāvivṛiti, a commentary on *Varāhamihira's Bṛihatsaṃhitā*, composed (in 966 A.D.) by *Bhaṭṭa Utpala*.

Cf. Kern, *Bṛihatsaṃhitā*, preface, p. 61.

The MS. is imperfect at the end, the last three chapters (from fol. 674b, l. 5 = fol. 525a, l. 3 of MS. 2171) being dismissed with a few disjointed remarks. The date of composition is consequently wanting in this MS.

Vol. I. also contains a complete index to the three parts, wrongly bound, and interspersed with a few stray leaves belonging to an index to the *Siddhāntaśiromaṇi* (MS. 871b).

[H. T. COLEBROOKE.]

2987.

1798. Foll. 244; size 13½ in. by 6 in.; good, modern Devanāgarī writing; 12 or 13 lines in a page.

Bhaṭṭopala's Samhitāvivṛiti. Adhyāyas i.-lxiv., or the pūrvārḍha.

The MS. has been corrected throughout.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2988.

1871. Foll. 296; size 12 in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing (smaller than that of the preceding volume); thirteen lines in a page.

The *uttarārḍha* of the same work. Revised throughout.

The date of composition is given in the first of the following verses at the end (cf. Kern, *Bṛihatsaṃhitā*, pref., p. 6):

फाल्गुनस्य द्वितीयायामसितायां गुरोर्दिने ।

वसुधावृत्तिमिदं शाकं कृतं विवृतिर्नया ॥

चतुर्विंशतिसाहसं मानमस्या हनुमुभा ।

वराहमिहरे यास्मिन् छाया स्कंदमया कृता ॥

वराहमिहाराचार्यैरचिते संहितायैवे ।

अर्थिनामुत्पलश्चक्रे ऽथौघये विवृतिर्नयं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2989.

2171. Foll. 532; fairly written, in Devanāgarī, by three modern hands (1-150, 151-378, 379-532); ten lines in a page.

The latter part of *Utpala's* commentary, from the beginning of *adhy. xliii.* (*adhy. lxxv.* 3 of Kern's text; fol. 301a, l. 3, of MS. 892) to the end.

This copy ends with the same three verses as the last MS.; and both of them seem, indeed, to be derived from the same original.

[GAIKAWAR.]

2990.

2110. Foll. 28, numbered 3-30; size 9½ in. by 4 in.; good, clear Devanāgarī writing, of 1671 A.D.; ten lines in a page.

Yogayātrā, a treatise on prognostics with reference to the setting out on military expeditions, by *Varāhamihira*.

The text and a German translation of the first nine chapters of this treatise have been published by Prof. H. Kern, from a Benares MS., in Weber's *Indische Studien*, vol. x., p. 161 seqq.; xiv., 312 seqq.; xv., 167 seqq.

The present MS. would seem to have been copied from one the first two leaves of which were wanting, since it begins at the top of fol. 3b, in the 20th stanza (corresponding to v. 19 of the edition) of the first chapter.

A MS. described in Peterson's Rep., i., p. 100, is stated to contain 16 *sargas*, the last of which (called *balotsāhasarga*) seems to have 39 verses ending with the same verse as ours; and (though consisting of only 36 leaves, with 9 lines in the page, and beginning with the same verse यश्चक्षुर्जगतः सहस्रकरवद्भास्त्रा च धामार्कवद् as the printed text) it may possibly contain the *Bṛihad-Yogayātrā*. An incomplete MS. of *Utpalabhaṭṭa's Vivaraṇa*, noticed in Rāj. Mitra's

Not., i., p. 28, ends (like Kern's MS.) with (v. 18 of) the 9th *adhyāya*.

According to the colophons of the present MS., the treatise consists of the following 14 chapters, only the first 9 of which are numbered: 1. *daivapurushākārādhyāya* (22 vv.); 2. *ācārādhyāya* (36 vv.); 3. *abhiyojyādhyāya* (23 vv.); 4. *yogādhyāya* (64 vv.; 58 vv. in ed.; there being additional stanzas after vv. 36, 37, 38, 40, 45, 52); 5. *miśrakādhyāya* (42 vv.; 39 ed.); 6. *bahurupahāranivedanādhyāya* (29 vv.); 7. *nakshatranimittādhyāya* (*snānādhy.* ed., 21 vv.); 8. *agninimittādhyāya* (27 vv.; 19 vv. ed.; there being 8 add. vv. after v. 1 of ed.); 9. *nakshatrakaitābhādhyāya* (35 vv.; 18 ed.; there being 17 add. vv. at the end); 10. *aśvaceshṭitādhyāya* (16 vv.); 11. *prasthānakīyādhyāya* (17 vv.); 12. *śrīśakunādhyāya* (34 vv.); 13. *protsāhādhyāya* (17 vv.); 14. (? *balotsāhādhyāya* or *suraniveśādhyāya*, 15 vv.) ends:

धर्मेण पृथ्वीं परिपाल्य कृत्वा

यथाशयारामसुरालयाश्च (? ० यांश्च) ।

कृत्वा सयूपी (? ० यांश्च) चित्तिभिश्चितांश्च

लोकाञ्जयत्यम्भराधिपश्च ॥ १३ ॥

स्वविषयमुपगम्य मानवेन्द्रो

बलिमुपयाचितकानि चाधिकानि ।

निगदितविधिर्नैव संविदध्यात्

प्रमथगणामुरभूतदेवताभ्यः (प्रथमगणामुद्रु P.) ॥ १५ ॥

इत्यावतिकाचार्यश्रीविराहमिहिरकृता योगयात्रा समाप्ता ॥

संवत् १७२८ वर्षे शाके १५९३ प्र ० माघवदि १ शनौ श्रीगिरि-
नारायणज्ञातीयभट्टश्रीविद्याधरसुतभाणजीकेरल्लिखितं ॥

Prof. Peterson's MS. has, after the colophon of the last *sarga*, three *ślokas* giving a list of the chapters which, though not very clearly expressed, seems to include, besides those above, a *śalākāvidhisarga* and *gajēngitasarga* (or *suraniveśasarga*), whilst the whole work would seem there to consist of 500 (?) *ślokas*, instead of 398, as the present MS. does.

[GAIKAWAR.]

2991.

487a. Foll. 28; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; good, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Daivajñavallabhā, an epitome of astrology, here ascribed to *Varāhamihira* (? by *Śrīpati*).

It begins :

नत्वा दिग्बन्तमलं (? नत्वादिहेतुम्) भैरवमद्वैतमीशानं ।
 श्रीरतिनैषा (? श्रीपतिः) क्रियते प्रश्ने दैवज्ञवल्गुभारचना ॥
 दोम्राद्यं दशभेदं व्योमचराणां निरूप्य भावफलं ।
 प्रष्टा यद्यत् कथयति श्रुताश्रुतं तत्तदन्यथा नोक्तं ॥
 दीप्तो दीनः सुखो मुदितः सुप्तः [प्र]पीडितो मुषितः ।
 परिहीयमाणवीर्यैः प्रवृद्धवीर्यैः अधिवीर्यैश्च ॥
 खोद्ये दीप्तो नीचे दीनः स्वगृहे व्यवस्थितः सुस्थः ।
 मुदितो मित्रगृहस्थो रिपुगृहस्थो भवेत् सुप्तः ॥
 गच्छन् खोद्याभिमुखं प्रवृद्धवीर्यैः समाख्यातः ।
 श्रुतवर्गस्थः खेटो अधि[क]वीर्यैः विपुलरश्मिश्च ॥
 दोमे सिद्धिनुत्तमा नरपतेर्दीने च दैन्यागमः
 सुखे स्वं मनसि स्थितं च भवति श्रीकीर्तिसौख्यानि च ।
 [आ]भेदो मुदिते यथेष्टतत्फलप्राप्तिः प्रसुप्ते विषत्
 पीडा शत्रुकृता प्रपीडिततनौ मेवं गते र्येक्ष्यः ॥
 परिहीयमाणवीर्यैः गजतुरगवाहानां (? रथानां) भवति ।
 प्रवृद्धवीर्यैः [खेटे] गजतुरगसुवर्णभूलाभः ॥
 तत्तदधिवीर्यैः मुक्ते शक्तिव्यसंपदादि राज्ञः स्यात् ॥ ०

The treatise consists of the following 16 chapters : 1. *praśnāvātara*, fol. 2b; 2. *praśna-vicāraṇā*, fol. 4a; 3. *śubhāśubhādhyāya*, fol. 4b; 4. *lābhālābhādhyāya*, fol. 5b; 5. *sāmānyagamāgamādhyāya*, fol. 6a; 6. *śatrugamāgamādhyāya*, fol. 7b; 7. *pravāśicintādhyāya*, fol. 8b; 8. *jaya-parājayādhyāya*, fol. 11a; 9. *rogīśubhāśubhādhyāya*, fol. 12a; 10. *naśtālābhālābhādhyāya*, fol. 13b; 11. *manomushticintādhyāya*, fol. 14b; 12. *vr̥ṣṭimīrṇaya*, fol. 15a; 13. *vivāhalābhālābhādhyāya*, fol. 16a; 14. *strīpūṇjanmādhyāya*, fol. 17a; 15. *prakīrṇādhyāya*, fol. 20a; 16. (? *nṛipayātrādinirūpaṇa*), begins : देहः कोषो योथो राज्यं मन्त्रः शत्रुनैर्गोऽप्यायुः । चित्तं कर्मप्राप्तिर्मेन्द्री लग्नादेते भावाश्चिन्त्याः ॥

It ends :

नारा यद्वैद्येत् क्षितिजास्तिकोणे
 सूर्यादपि स्याद्यदि वा शशाङ्कः ।
 दिगीश्वरात्पञ्चमगोवली वा
 यहः स्वकाष्ठां नयति प्रसह्य ॥
 दृष्टादृष्टफलाप्यै हृदये निधाय [वराह]मिहिरस्य ।
 दैवज्ञवल्गुभाष्यं दृष्ट्वा प्रश्नं वदेत्तज्ज्ञः ॥
 आदित्यदासतनयस्तद्वामबोधः
 कापिष्ठलः* सवितृलब्धवरप्रसादः ।
 आवन्ति को मुनिमतास्त्यलोक्य सम्यग्
 घोरां वराहमिहरो रुचिरां चकार ॥

इति वराहमिहिराचार्यकृता दैवज्ञवल्गुभा समाप्ता ॥

Of authorities, we find the *Yavanas* referred to on fol. 4a, and *Parāśara* on fol. 10a.

A *Daivajñavallabhā* (!) is ascribed to either *Śrīpati* or *Nilakaṇṭha*; cf. Cat. Cat., s.v. For another MS. of the present treatise, see Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 207; where the first verse is defective, and, in the colophon, the work is likewise attributed to *Varāhamihira*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2992.

1412c. Foll. 6; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 3 $\frac{1}{4}$ in.; modern Bengali handwriting; five lines in a page.

Horāṣhaṭpañcāśikā, or simply *Shatpañcāśikā* (*vr̥ṭti*), a series of astrological notes, by *Prithuśaśas*, son of *Varāhamihira*. [A.]

It begins :

प्रणिपत्य रविं मूर्ध्ना वराहमिहिरात्मजेन सद्यश्शसा† ।
 प्रश्ने कृतार्थगहना परार्थमुद्दिश्य पृथुयशसा† ॥

* कापिष्ठलः R.M. This verse also occurs at the end of *Varāhamihira's* *Bṛhajjātaka*, where Weber (no. 857), Aufrecht (no. 779), and Bomb. ed. of 1886 read कापिष्ठके. Perhaps these last two verses do not belong to this work.

† The other MS., as well as the Berlin MS. (no. 861) have पृथुयशसा at the end of the first, and सद्यश्शसा at that of the second line.

The matter is distributed under the following 7 heads: 1. *saṃkṣhepahorādhyāya*; 2. *gamā-gamādhyāya*; 3. *jayaparājayādhyāya*; 4. *śubhā-śubhajñānādhyāya*; 5. *pravāsacintādhyāya*; 6. *naṣṭaprapṛtyādhyāya*; 7. *putrādijñānādhyāya* (or *miśrakādhyāya*).

The colophon runs thus: इति षट्पञ्चाशिकावृत्तौ पुत्रादिज्ञानं सप्तमोऽध्यायः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2993.

487b. Foll. 33; size 12½ in. by 4½ in.; good, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

The same work, followed by *Bhaṭṭotpala's* commentary (*vivṛiti*). [A.]

At the end of the first and last chapters (the only ones which give the title and author's name) the original treatise is called *Prāśna-koshāṭhī* (cf. Colebrooke, Misc. Ess., 2nd ed., ii., p. 432), and ascribed to *Varāhacārya* (probably a mistake for *Varāhātmaja* or *Varāhamihira-patya*).

It ends on fol. 6a, l. 1: इति वराहाचार्यकृतप्रश्न-कोष्यां सप्तमोऽध्यायः समाप्तः ॥

This is immediately followed by some further notes, commencing:

जन्मर्क्षं सहितं शाकं जन्मदण्डेन ताडयेत् ।

अष्टोत्तरशतैस्तेन शेषमायुर्विनिर्दिशेत् ॥

आयुर्गणनं ॥ एकाक्षरेण पूर्वदिक् कोणवायु (r. वायुकोण)-पश्चिमदिग् ईशानकोण दक्षिणदिग् अग्निकोण उत्तरदिग् नैऋत-कोणेषु राहुज्ञात्वा तेषु जेदं बोद्धव्यं ॥ ०

This section (of which no notice is taken in the commentary) ends on fol. 10b:

भानुबन्धुवियोगशोकममृताधारो भयं भूमिजो

बन्धुं चन्द्रसुतो धनात्मजयशो धर्मान् गुरुः क्लिश्यतां ।

शुक्रः सौख्यमहर्निशं बहुविधं सौरिर्विदेशस्थितं

राहुज्ञानविलोपनं बहुशुचः कुर्यान्नतो द्वादशे ॥

इति वराहाचार्यकृतायां प्रश्नकोष्यां होराषट्पञ्चाशिका समाप्ता ॥

Below this is written, in Devanāgarī, the title वराहमिहिर(सूनु suppl. by another hand)कृत-होराषट्पञ्चाशिका ।

Then follows, from fol. 11, *Utpala's* commentary:

केशाजार्कनिशाकरक्षितिजविज्जीवास्फुजितसूर्यजान्

विघ्नेशं खगुलं प्रणम्य शिरसा देवीं च वागीश्वरीं ।

प्रश्नज्ञानविधौ वराहमिहिराचार्यस्य* सङ्गत्सुति

लोकानां हितकाम्यया द्विजवरणीकां करोत्युत्पलः ॥ ०

Verse 1 of the text is thus introduced:

तदेवमप्यावन्ति काचार्यद्विजवराहमिहिरात्मजपृथुयशः संक्षिप्तां प्रश्नविद्यां कर्तुकामः आदावेव भगवतः सूर्यस्य नमस्कारं स्वनाम-ख्यापनं चाह । प्रणिपत्येत्यादि । वराहमिहिरात्मजेन पुत्रेण पृथुयशसा सूर्ये नमस्कृत्य भूम्ना प्रणिपत्य प्रश्नविषये इयं विद्या कृता चरिता (r. रचिता) । कीदृशी अर्थगहना ०

It ends: जातिर्ब्राह्मणादिः । जीवसितौ विप्राणां खवि-यस्य भौमरवी विशां चन्द्रः शूद्राणां शशिसुतः शनैश्चरः शङ्कर-तराणामिति ॥ इति भट्टोत्पलविरचितायां पृथुयशःकृतहोराषट्-पञ्चाशिकाविवृत्तौ निम्नकाध्यायः सप्तमः समाप्तः ॥

The text and commentary have been repeatedly printed in India.

[H. T. COLEBROOKE.]

2994.

2072b. Foll. 11; size 10 in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of about 1600 A.D.; thirteen lines in a page.

Bhaṭṭotpala's commentary on the *Shatpañcā-sikā*, with most of the verses of the original written in full between the commentary. [B.]

This copy does not contain the introduction, and otherwise differs considerably in its readings from A.

It begins: प्रणिपत्य ० सद्यशसा ॥ १ ॥ प्रणिपत्य ० पृथुयशसा इत्यभिधानेन रविं सूर्येभट्टारकं शिरसा नमस्कृत्य प्रश्नविषये इयं प्रश्नविद्या कृता । किं कृत्वा परार्थमुद्दिश्य परे-वामन्येषां लोकानामर्थं हितमुद्दिश्याभिधाय । कीदृशेन पृथु ० सद्यशसा प्रधानकीर्तिना ॥ १ ॥

* An Indian print (undated) at my disposal reads: वराहमिहिराचार्यस्य. (J.E.)

It ends : जीवशितौ विप्राणां क्षत्रस्युत्तमभौम(!) विशां
चंद्रः षट्त्राधिपः शशिसुतः शनैश्चराराहू द्वेष्टनामानौ ॥ इति
जातिनिर्देशः कार्यः ॥

इति भट्टोत्पलविरचितायां षट्पंचाशिकाहोरावृत्तौ मिश्रि-
काध्यायः समाप्तः ॥ [GAIKAWAR.]

2995.

922. Foll. 127; size 12½ in. by 4½ in.;
good, modern Bengali handwriting; six, from
fol. 41 seven, lines in a page.

Vṛiddha-Vasishṭhasaṃhitā, ascribed to *Vṛid-
dha-Vasishṭha*.

It begins (cf. no. 2766):

प्रह्मभोजभवामरेन्दुनिकरस्फूर्जत्किरीटोज्ज्वल-
ज्योत्स्नालीढपदारविन्दयुगलस्त्वस्वरूपो रविः ।
ब्रह्माण्डोदरसंस्थिताखिलजगद्भानस्य विध्वंसनं
यः कुर्वन्निखिलं जगत्पनुदिनं पर्येति कालात्मकः ॥ १ ॥

ज्योतिःशास्त्रं समयं प्रथमपुरुषतः स्वर्णगर्भाद्विदित्वा
पूर्वं ब्रह्मा तथोपर्येखिलमुनिगणप्रार्थनातश्चकार ।
तच्चेदं सुप्रसन्नं मृदुपदनिकरेर्गुणमध्यात्मरूपं
शश्वद्विप्रकाशं ग्रहचरितविदां निर्मलं ज्ञानचक्षुः ॥ २ ॥

क्रतुक्रियार्थं श्रुतयः प्रवृत्ताः
कालाश्रयास्ते क्रतवो निरुक्ताः ।
शास्त्रादमुष्मात्किल कालबोधो
वेदाङ्गतामुष्य ततः प्रसिद्धा ॥ ३ ॥

छन्दः पादौ शब्दशास्त्रं च वक्त्रं
कल्पः सूत्रं ज्योतिषं चक्षुषी च ।
शिक्षा घ्राणं श्रोत्रमुक्तं निरुक्तं
वेदस्याङ्गान्याहुरेतानि षट् च ॥ ४ ॥

वेदस्य चक्षुः किल शास्त्रमेतत्
प्रधानताङ्गेषु ततो ऽस्य जाता ।
अङ्गैर्युतो ऽन्यैः परिपूर्णमूर्तिम्
चक्षुर्विहीनः पुरुषो न किञ्चित् ॥ ५ ॥

अध्येतव्यं ब्राह्मणैरेव तस्माज्
ज्योतिःशास्त्रं पुण्यमेतद्रहस्यं ।
एतद्बुद्ध्वा सम्यगाप्नोति यस्माद्
अर्थे धर्मे मोक्षमन्यं यशश्च ॥ ६ ॥

श्रुतिस्मृतिज्ञः पदुरथैशास्त्रे
श रे पटिष्ठः कुशलः कलासु ।
त्रिस्कन्धकज्योतिषिकः सुमेधाः

कलासु विज्ञस्त्वगदः सुशीलः ॥ ७ ॥

शास्त्रस्वरूपग्रहचारमानप्रत्येकपञ्चाङ्गफलक्षणाद्यः ।
गोचारसंक्रान्तिविशालताराखेटोपखेटग्रहकोविदश्च ॥ ८ ॥
त्रिस्कन्धपारंगम एव युग्यः श्रुद्धैः सदा भूरुहवृन्दकार्थैः ।
नक्षत्रसूची किल पापरूपो हेयः सदा सर्वसुधमेकृत्ये ॥ ९ ॥

आधानपुंसवनमष्टमं मङ्गलं यत्
संजातकर्मवरनामनवान्नमुक्तिः ।

चूडाविधिब्रतविवाहनृपाभिषेक-
यात्राप्रवेशनववास्तुपुरप्रतिष्ठाः ॥ १० ॥

गुणदोषयोनिर्हणमुभयोरपवादनमवरोत्पातौ ।
अखिलोत्पातप्रशमनशान्तिकमिश्राख्ययात्रकाध्यायः ॥ ११ ॥
पञ्चोत्तरचत्वारिंशद्विपुलाध्यायैर्विराजते स्कन्धः ।
अज्ञानामपीतरेषां बुद्धिवर्धनं त्वनिशं ॥ १२ ॥

इति वृद्धवसिष्ठब्रह्मर्षिविरचितायां [वृद्धवसिष्ठसंहितायां] शास्त्र-
स्वरूपाध्यायः प्रथमः ॥

अथार्कचाराज्जगतः शुभाशुभे
न्यूनाधिमासेतरमासनिश्चयैः ।
उद्वाहसंक्रान्तिदिनार्थनिश्चयः
सर्वप्रपञ्चो भवतीति तद्वशात् ॥ १ ॥

मकरादिवापि पङ्कवमुदगयनं कर्कटादिकं यास्यं ।
राशिद्वयार्कभोगात् षडृतवः (1) शैशिरादयः क्रमशः ॥ २ ॥ ०

2. रविचाराध्यायः (25 vv.) fol. 4b; 3. चन्द्रचारा-
ध्यायः (21 vv.) fol. 6b; 4. कुजचाराध्यायः (15 vv.)
fol. 7b; 5. बुधचाराध्यायः (17 vv.) fol. 9a; 6. गुरु-
चाराध्यायः (101 vv.) fol. 16b; 7. शुक्रचाराध्यायः (18
vv.) fol. 18a; 8. शनिचाराध्यायः (7 vv.) fol. 19a;
9. राहुचाराध्यायः (62 vv.) fol. 23b; 10. केतुचाराध्यायः
(51 vv.) fol. 27a; 11. मानाध्यायः (51 vv.) fol. 31a;
12. तिथिस्वरूपाध्यायः (74 vv.) fol. 36a; 13. वारस्-
रूपाध्यायः (20 vv.) fol. 37b; 14. नक्षत्राध्यायः (110
vv.) fol. 44b; 15. योगाध्यायः (41 vv.) fol. 47a;
16. करणाध्यायः (19 vv.) fol. 48a; 17. मुहूर्ताध्यायः
(10 vv.) fol. 48b; 18. गोचराध्यायः (179 vv.) fol.
57b; 19. महासंक्रान्त्याध्यायः (32 vv.) fol. 59b; 20.
चन्द्रतारावलाध्यायः (12 vv.) fol. 60b; 21. उपग्रहाध्यायः

(10 vv.) fol. 61a; 22. ग्रहकूटाध्यायः (14 vv.) fol. 62a; 23. सर्वग्रहबलाध्यायः (41 vv.) fol. 64b; 24. आधानाध्यायः (47 vv.) fol. 68a; 25. सोमनाध्यायः (9 vv.) fol. 68b; 26. जातकनैनामकरणाध्यायः (4 vv.) fol. 69a; 27. अन्नप्राशनाध्यायः (10 vv.) fol. 69b; 28. चौलाध्यायः (6 vv.) fol. 70a; 29. उपनयनाध्यायः (74 vv.) fol. 74b; 30. समावर्तनाध्यायः (3 vv.) fol. 74b; 31. विवाहप्रलग्नाध्यायः (9 vv.) fol. 75a; 32. विवाहाध्याये एकोनविंशतितमः (! 247 vv.) fol. 92a; 33. राजाभिषेकाध्यायः (50 vv.) fol. 95a; 34. गजशान्तिः (45 vv.) fol. 99a; 35. ग्रहणशान्त्यध्यायः (24 vv.) fol. 100a; 36. यात्राध्यायः (231 vv.) fol. 113a; 37. परगतग्रामप्रवेशाध्यायः (24 vv.) fol. 115a; 38. इति ब्रह्मसिंहब्रह्मविचित्रचिन्तायां महासंहितायां वास्तुपूजाध्यायः (217 vv.) fol. 127a.

Then follows another chapter, beginning :

अथ प्रतिष्ठां कथयामि सम्यक्
शिवस्य विष्णोश्च तथा परेषां ।
सौम्यायने देवगुरौ च शुक्रे
संदृश्यमाने परिवारिकाणां ॥

and terminating abruptly (before the completion of fol. 127b) in the 11th śloka.

The MS. has been corrected throughout; but only the first two, and the 23rd *adhyāyas* are numbered. [H. T. COLEBROOKE.]

2996.

2307. Foll. 90; size folio, 13 in. by 10 in.; clear, modern Devanāgarī writing; twenty lines in a page.

The same work.

This is a copy made from the same MS. as the preceding one, but far less correct. It breaks off at the same place in *adhy.* 39. On fol. 1a it is called वशिष्कृतबृहद्विश्वसंहिता खण्डिता ॥ [CALCUTTA.]

2997.

1805. Foll. 35; size 12½ in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Romakasiddhānta, or (a section of it, entitled) *Śrīshavāyana*, a modern astrological fabrication which has nothing to do with the old astronomical work of the former title, ascribed to *Śrīsheṇa*.

Cf. H. Kern, *Bṛīhatsamhitā*, pref., p. 47; Aufrecht, Oxf. Cat., no. 796.

It begins : ओ नमः श्रीरोमकसिद्धांताय ॥

ध्रुवं पुत्रं प्रति रोमकाचार्यो वदति ।

पुनरेव प्रवक्ष्यामि शृणु पुत्र प्रयत्नतः ।

सप्तद्वीपावती पृथ्वी आकारं तस्य विस्तरं ॥ १ ॥

जंबुद्वीपं कुशद्वीपं चंद्रद्वीपमथापरं ।

शास्त्रं ब्रह्मगोमेदं पुष्करं च तथा परं ॥ २ ॥ ०

जंबुद्वीपप्रमाणं fol. 2b; इति श्रीषवायणे द्वादशराशिबिभागेन देशाः fol. 4b; इति उत्तमवीर्योक्तं श्रीषवायणे कथितं fol. 6b; इति श्रीषवायणे मध्यमविशी कथिता fol. 7a; इति ० ग्रहयुद्धं । अथ संवत्सरफलं । fol. 12b; इति ० उदयादिफलं fol. 16a; इति [विस्तृत] वरलाभपृष्ठा fol. 16b; इति धृताविवाहिताभार्योपृष्ठा ib.; इति गर्भपृष्ठा fol. 17b; इति राज्यपदपृष्ठा ib., etc.

It ends :

केद्रगतौ स्त्रीपुरुषौ कन्याशकस्थितौ यदि क्षेता

[(? लक्ष्येता) ।

लग्नगतं कन्यांशं पाणिग्रहणं तदा वार्च्यं ॥ ४ ॥

इति श्रीषवायणे विवाहपृष्ठा ॥ इति श्रीरोमकसिद्धांतं श्रीषवायणे समाप्तिमगमत् ॥

The leaves are marked रोमक ० (fol. 1 रोमकसि ०, fol. 2 रोमकसिद्धा ०). [DR. JOHN TAYLOR.]

2998.

1492c. Foll. 50; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Somasiddhānta, a treatise on astrology (by *Siddhāntabhaṭṭācārya*?).

It begins :

ये ब्रह्मवेदान्तविदो वदन्ति

परं प्रधानं पुरुषं तथान्ये ।

विश्वे क्षितेः कारणमीश्वराय

तस्मै नमो विघ्नविनाशनाय ॥ १ ॥

यस्मिंश्चदयति विकसति कमलमिवान्नं प्रयाति संकोचं ।
सञ्चाचरे (१. सचराचरे) त्रिभुवनं स जयति करुणामयः
[सविता ॥ २ ॥

यस्योदयास्तसमये सुरापुटनिघृष्टचरणकमलो ऽपि ।
कुरुते ऽञ्जलिं चित्तैः स जयति धाम्ना निधिः सूर्यः ॥ ३ ॥
आदित्यचन्द्रधरणीसुतसौम्यजीव-
शुक्रार्कनन्दनतमं शिखिनो ग्रहेन्द्राः ।
नक्षत्रराशिकरणं तिथिवारयोगा
रेख्यैमस्य जनयन्तु सुदीर्घमायुः ॥ ४ ॥

श्रीमत्पञ्चजिनीपतिः कुमुदिनीप्राणेश्वरो भूभवः
शाशाङ्किः सुरराजवन्दितपदो दैत्येन्द्रमन्त्री शनिः ।
स्वभौनुः शिखिनां गणो गणपतिर्ब्रह्मेण लक्ष्मीश्वरास्
तं रक्षन्तु सदैव यस्य विमला यज्ञो मया लिख्यते ॥ ५ ॥

यदुपचितमन्यजन्मनि शुभाशुभ (? ० भं) कर्मणः पङ्क्तिं ।
व्यञ्जयति शास्त्रमेतत्तमसि द्रव्याणि दीप इव ॥ ६ ॥
विधात्रा लिखिता या तु ललाटे ऽक्षरमालिका ।
होराविज्ञां पठेद्वाक्ता होराविमलचक्षुषा ॥ ७ ॥

यस्य नास्ति खलु जन्मपत्रिका
या शुभाशुभफलप्रकाशिका ।
अन्धवद्भूमति तस्य जीवितं
दीपहीनमिव मन्दिरं निशि ॥ ८ ॥

तत्रादौ प्रभवादिवर्षफलानि ॥
सर्व[व]स्तुपरिसंग्रहे रतः पुत्रसंमतिवतीष संगतिः ।
सर्वभोगयुतदीर्घजीविता ज्ञायते प्रभवसंभवः पुमान् ॥ १ ॥
उत्पन्नभोक्ता प्रियदर्शनश्च
बलाधिशानो (? ० लो) चतुरः कलाज्ञः ।
राजा भवेद्दानकुलेषु शीलो (? सुशीलो)
विद्वान्मनुष्यो विभवाम्रजन्मा ॥ २ ॥ ०

अध्यायनफलं (2 vv.) fol. 5a; अथ चतुर्फलं (6 vv.)
ib.; अथ चैत्रादिफलं (12 vv.) fol. 5b; अथ पक्षफलं
fol. 6a; तिथिफलं fol. 6b; वारफलं fol. 7a; गणफलं
fol. 7b; नक्षत्रफलं fol. 7b; योगफलं fol. 9a; करण-
फलं fol. 10b; रव्याश्रितराशिफलं fol. 11a, etc.; इति
ग्रहयोगफलं fol. 26b; इति षड्गणफलं fol. 29b; इति
राजयोगो नीचकुलजानामपि fol. 32a; इति राजयोगाः
fol. 34b; इति विकृतिनरणयोगाः fol. 37a; इति शि-
शुविष्टं fol. 39a; इति मातृविष्टं fol. 39b, etc.; इति
तीर्थप्राप्तियोगाः fol. 41b, etc.

It ends: अथ सहमरणादियोगः ।
मेषकर्कटयोर्लङ्घनं पञ्चमस्थो निशाकरः ।
द्वितीयस्थो यदा जीवः सहानुमरणं भवेत् ॥

फलानि सर्वाणि पुरोदितानि
योग्यानि यानि प्रवदेन्मनीषी ।
वराङ्गनामु ह्यपराणि तासां
नाथेषु योग्यानि शुभाशुभानि ॥
इति सोमसिद्धान्ते स्त्रीजातकं समाप्तं ॥

The author's name (or rather title) *Siddhānta-
bhaṭṭācārya* does not occur in the work itself,
but has been added by Colebrooke's *Pandit* on
the outside page of the first leaf.

For different astronomical and astrological
treatises bearing the same title see Weber,
Berl. Cat., no. 840 (Aufrecht, Cat. Trin. Coll.
Camb., p. 30); Rāj. Mitra, Notices, v., p. 221.
[H. T. COLEBROOKE.]

2999.

2115. Foll. 102; size 9½ in. by 5½ in.;
legibly written in Devanāgarī, about 1750 A.D.;
18-21 lines in a page.

Jyotiṛvidābharana, a course of astrology,
ascribed to the poet *Kālidāsa*, but supposed to
have been composed about 300 years ago;
with a commentary in Hindī.

The complete work consists of 22 *adhyāyas*,
of which the present MS. contains 12, the last
not quite complete.

It begins :

रैभ्यान्निदेवलवसिष्टपराशराद्यैर्
नन्वोदितं जनयनव्यवहारसिद्धे ।
ग्रन्थम्यहं ननु तदेव गिरं चदार्कै (यदार्कै)
ज्योतिर्विदाभरणनाम्नि महश्च शैवं ॥ १ ॥

रैभ्या अचिदेवलवसिष्टपराशरादिकञ्चे आचार्यते ओयो । जनये
लोक । ०

The last colophon occurs on fol. 88a: इति
कालिदासीयज्योतिर्विदाभरणे त्रिविधयात्राध्याय एकादशः ॥

The MS. breaks off in chapter 12, *śl.* 105.

For the contents of the work see Weber, Berl. Cat., no. 1743; on the age of the work Kern, preface to his ed. of the *Bṛihatsaṃhitā*, p. 12 seqq.; Weber, Zeitschr. d. D.M.G., xxii., 708 seqq.; xxiii., 308; xxiv., 393 seqq.

[GAIKAWAR.]

3000.

2517. Foll. 330 (besides a second fol. 72); size 11 in. by 5 in.; very careless, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Jyotirṇibandhasarvasva, a compilation on astrology and divination, principally in connection with religious observances, by *Śivadāśa*, or *Śivarāja*.

It begins (somewhat corrected in vv. 2, 3):

वेदाद्यं यातर्थेदुभालयुग्वीदुत तत्पुनः(!) ।
मायन्त्यतमं गार्ग्यं मनु यस्य नमामि तं(!) ॥ १ ॥
अभीष्टफलदो देवः सर्वज्ञः परमेश्वरः ।
आदधातु गणाध्यक्षः स्थितिं मनसि नः सदा ॥ २ ॥
तिथ्यादिकालावयवस्वरूपं
जगत्सूत्यादिकहेतुभूतं ।
कालत्रयज्ञानविधायिनीं तं
वंदे ऽहमाद्यामिह शास्त्रदेवीं ॥ ३ ॥

Cf. Rāj. Mitra, Bikaner MSS., p. 303.

It ends with 20 verses on *punaradahana*:

अनंतपुण्यफलदा ॥ २० ॥ इति श्राद्धप्रकरणं ॥

इति श्रूर(?सूर)महाठश्रीशिवदासविनिर्मिते (श्रीसूरमहामठःश्रीशिवदास^० fol. 140a; सूरमहाडःश्रीशिवराज^० foll. 203a, 221a) ज्योतिर्निबंधसर्वस्वे तिथ्यादीनां विनिर्यः ॥
Then follow four more lines on periods of time and epochs: अथ कालषट्शकक्रतोरः । युधिष्ठिर ३०३३ etc.

Of authorities repeatedly quoted the following may be mentioned: *Ācārasāra*, *Kālanirṇaya*, *Kālavivēka*, *Gotranirṇaya*, *Janmarāsinirṇaya*, *Jayārṇava*, *Jātukatilaka*, *Jātakasāra*, *Jyotiḥprakāśa*, *Jyotiḥphalodaya*, *Jyotiḥsāgara*, *Jyotirvivaraṇa*, *Jyotiścintāmaṇi*, (*Jyotiḥ*) *Kau-*

mudī, *Jyotiḥārṇava*, *Tājika*, *Daivajñavallabha* (*°vallabhe* e.g. fol. 34b, which passage does not occur in *Daivajñavallabhā*, no. 2991), *Dharma-pradīpa*, *Nakṣatrasamuccaya*, *Pitāmahāsiddhānta*, *Purāṇasāra*, *Phalaprādīpa*, *Bhūpālavallabha*, *Bṛihadīyātrā*, *Bṛihanmārtanḍa*, *Maheśvara*, *Muhūrtadarpaṇa*, *Muhūrtanirṇaya*, *Yavanajātaka*, *Yātrāpradīpa*, *Yātrāśiromaṇi*, *Yogajātaka*, *Yogayātrā*, *Yogarahasya*, *Ratnakōśa*, *Ratnamālā*, *Ratnāvalī*, *Rājamārtanḍa*, *Rudrayāmala*, *Vāgbhaṭa*, *Vāstupradīpa*, *Vivāhapaṭala*, *Viśvambharaśāstra*, *Vaidyanātha*, *Śūkalya*, *Śilpaśāstra*, *Śrīpati*, *Saṃhitāpradīpa*, *Sahadeva*, *Sārāvalī*, *Siddhāntasāgara*, *Sureśvaravārttika*, *Smṛitibhāṣaka*, *Smṛitisūtrasamuccaya*, *Svarodaya*, *Horāpradīpa*, *Horāmakaranda*.

[GAIKAWAR.]

3001.

2049a. Foll. 20; size 10 in. by 4½ in.; small Jaina Devanāgarī handwriting, of about 1600 A.D.; nineteen lines in a page.

Jyotiḥsāroddhāra, a Jaina summary of astrology, in three(?) chapters, by *upādhyāya Harshakīrti Sūri*, disciple of *Oṇḍrakīrti Sūri* of Nāgapura.

It begins:

तं नमामि जिनाधीशं सर्वज्ञं सर्वसिद्धिदं ।
प्रतिविंबितमाभाति जगद्यज्ञानदर्पणे ॥ १ ॥
कैश्चित्पुरातनैः कैश्चिन्न(?किंचिन्न) विवृतं मया मुदा ।
क्रियते बालबोधाय ज्योतिषे सारसंग्रहः ॥ २ ॥
जन्मयोगा १ दशा चैव २ वर्षलग्नविचारणं ३ ।
ग्रहाणां गोचरस्तद्ग्रहकृतिनिवासकाः ४ ॥ ३ ॥
दिनप्रमाणं ५ लग्नस्य साधनं च विचारणं ६ ।
प्रकीर्णकं ७ मुहूर्तं च ८ बालादिकसरोदयः ९ ॥ ४ ॥

तत्रादौ जन्मकुंडलीविचारः ॥

तनु १ धन २ सहज ३ सुहृत् ४ सुत ५ रिपु ६ जाया ७ मृत्यु ८ धर्म ९
[कर्मा १० या ११ ।

अथ १२ इति लग्नाद्वावा द्वादश चिंत्याः प्रयत्नेन ॥ ५ ॥ ०

Ch. I. consists of 333 verses, ending thus :

नागपुरीयतपोगणराजा श्रीचंद्रकीर्तिसूरिचराः ।

तत्त्वहर्षकीर्तिः सूरिः संकलितवानेत ॥ ३३ ॥

इत्युपाध्यायश्रीहर्षकीर्तिसंकलितज्योतिषसारोद्गारे खरोदय-
विचारः समाप्तोऽयं ज्योतिषसारोद्गारे प्रथमाधिकारः ॥ fol. 9a.

II. युधिष्ठिरोऽपि विक्रमशालिवाहनौ ३

ततो नृपः [.] श्रीविजयाभिनंदनः ४ ।

ततश्च नागार्जुनपक्षस्त्रिंशद्

कलौ युगे षट् शककालकारकाः ॥ १ ॥ ०

The verses here are not numbered consecutively. It ends with the same verse as ch. I.

इति श्रीहर्षकीर्तिसूरिसंकलिते ज्योतिषसारोद्गारे द्वितीयो
ऽधिकारः ॥ fol. 16a.

III. वादेवतां नमस्कृत्य चंद्रकीर्तिगुरुं पुनः ।

सारोद्गाराभिधे शास्त्रे तृतीयोऽध्याय उच्यते ॥ १ ॥

जयाकुसुमसंकासं काश्यपेयं महाद्युतिं ।

ततो ऽहं सर्वपापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरं ॥ २ ॥ ० १३ ॥

इति व्यासकृतं नवग्रहस्तोत्रं ॥ followed by a series of *stotras* and *mantras*, and (*udaya*-, *patana*-) *maṅgalāni*, and concluding with a *Prākṛit* passage and four *śloka*s (numbered 1; 1-3):

द्वयोर्धनत्वे सति मिश्रतोतो (?ऽतः)

कार्यो नरश्चैकतमे च्युते तु ।

तावद्वितीभिः स्व च्युते क्रमेण

सूर्योदयात्माक् परतः प्रवृत्तिः ॥ ३ ॥

घटी १४ पल ३० ॥ ० ॥ श्रीबाबल्लुगामे ॥ पं० कल्याणनि-
धानशिष्यलक्ष्मिचंद्रलिपः

Not unfrequently the language lapses into the vernacular (Gujarātī), and sometimes into *Prākṛit*. The *Narapatiyajayacaryā* is quoted on fol. 12a (cp. MS. 745, fol. 34b).

Rāj. Mitra, Bikaner Cat., p. 306, notices another MS. of this treatise, the extent of which (fol. 148), if correct, would make it very probable that the present MS. is incomplete. [GAIKAWAR.]

3002.

1050. Foll. 20; size 16½ in. by 3½ in. (folded to half the length); fair, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Jyotirnirṇaya, the elements of astrology, as applied to the ordinary *saṃskāras*, by *Raghu-nātha*.

It begins:

विधिविष्णुशिवं नत्वा निबन्धानवलोक्य च ।

श्रीमता रघुनाथेन ज्योतिर्निर्णय उच्यते ॥

अथ राश्यादिनिर्णयः ॥ मेघवृषमिथुनकर्कटसिंहाः ०

This treatise, as far as it goes, is almost identical with the first part of *Raghunandana's Jyotistattva*; the author having merely shortened the original, transposed some passages, and occasionally added epitomes (*nishkarsha*) to *Raghunandana's* descriptions previously quoted in full.

The matter contained in the MS. corresponds to vol. i., pp. 329-362, l. 17 of the Serampore edition of *Raghunandana's Institutes* (1834), thus covering about one third of the whole section. The colophon at the end, however, represents the treatise as being complete. [H. T. COLEBROOKE.]

3003.

1359. Foll. 91; size 10 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1736 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Jyotiṣhacandrārka, or *Jyotiḥsudhāṃśutarāṇi*, a metrical treatise on astrology, in eight *adhyaṅgas*, composed, in A.D. 1726, by *Rudradeva*, son of *Mahādevaśarma* and *Mahendramatī*, and grandson of *Heramba Hīrāmaṇi* (the friend of *Bāj Bahādur* of *Kūrmācala*), who again was the son of *Harīśvara*, grandson of *Padmākara*, and great-grandson of *Purandara* of *Mallikāśrama* on the *Śarayū*.

The author was a pupil of *Gaṅgādhara* of Kāśī.

It begins :

अगौरीवचसां प्रियैः स्वविधया धाता भुवं मानसे
सूर्याग्नीन्दव एव यन्मनुकला सर्वार्थसिद्धौ सदा ।
ब्रह्मांडानि परार्थभूरिगुणितानुद्यन्ति यत्र स्फुटं
बीजानीव वटे ष्त्वननमहिमा श्रीभूतिवाक्सिद्धये ॥ १ ॥

श्रीविश्वमूर्तिं त्रिजगद्भावे
निमित्तमूलं प्रणिपत्य भानुं ।
यद्दर्शने संस्कृतिपञ्चसिद्धिर्
देवप्रमोदो जगदम्बोधः ॥ २ ॥

काश्यां हि गंगाधरवोधितो ऽसौ
ब्रह्मविद्वत्कलितं सुबुद्ध्या ।
विद्वत्तन्महादेवजर्दूदेवो
ज्योतिःसुधाश्र्वकर्तृच^१ व्यनक्ति ॥ ३ ॥

पुरातनैर्धद्वहुधा समीरितम्
अतद्विदां स्यात्तदगम्यमेव तत् ।
श्रुतीक्ष्णं संस्कृतिपञ्चसिद्धिदं
द्विजैश्चधर्माधेदतस्त्वमीरये ॥ ४ ॥

यज्ञानुष्ठिर्देवतानां प्रदिष्टा
तज्ज्ञा वृष्टिर्वृष्टितो ऽन्नं किलात्रात् ।
भूतानि स्युषैर्मूलं हि विप्राः
संस्कारैस्तद्व्यसिद्धिः सुकालात् ॥ ५ ॥

वसिष्ठः । अथेतव्यं ब्राह्मणैरेव तस्माज्
ज्योतिःशास्त्रं पुण्यमेतद्रहस्यं ।
एतद्बुद्ध्वा सम्यग्गमोति यस्माद्
अर्थं धर्मं मोक्षमम्यं यशश्च ॥ ६ ॥ ०

Glosses in red ink are written between the lines and on the margin, to explain uncommon modes of expression employed by the author to suit metrical requirements.

The following are the eight chapters into which the work is divided: I. (fol. 18a) *saṃjñā*; II. (fol. 26a) *heyopādeya*; III. (fol. 31a) *miśra*; IV. (fol. 43b) *saṃskāra*; V. (fol. 54a) *vivāha*; VI. (fol. 75a) *yātrā*; VII. (fol. 80a)

vāstu or *griha*; VIII. (fol. 91a) *grahacāra*. They are represented as comprising the six *aṅgas* of which *jyotiṣa* consists, viz: *phala*, *gaṇita*, *jātaka*, *svara*, *sāmudrika* and *śākunāni*.

It ends with the following genealogical account :

हिमाचले या शरयूरजाक्षिजा^१
शिवः पिनाकोश इतो हि पश्चिमे ।
तत्कौशिकीपूर्वनगे गति मल्लिका
तत्राश्रमः^२ श्रीगणकाग्रणीरभूत् ॥ ३३ ॥

पुरंदरो यः स्वशिरो हविर्भुज
जुहाव काश्यां पठितो हि तत्सुतः ।
पद्माकरो भूपनतो ऽप्रतिग्रही
हरीश्वरस्तत्तनयः सुसाधुधीः ॥ ३४ ॥

हेरवनामास्य सुतः सुदैवविद्
धीरामणिर्वाजबहादुराश्रितः^३ ।
तज्जो महादेव इतीशसत्कृतो
वागीशकाश्यां^४ स्वतनुं य उज्जहौ ॥ ३५ ॥

यं श्रीमार्हेन्द्रमत्यामजनि^५ सुगणकः श्रीमहादेवशर्मा
काश्यां सर्वस्वदो यः^६ कविवरगणितो वैद्यनाथप्रसा-
[दात् ।

गायत्रीं श्रीशिविद्यामकृतं हि हृदयं श्रीप्रयागादिपीठे
गोविप्रस्त्रीसुरेज्यां प्रिषु नमितशिरा एकपत्नीव्रतो
[ऽसौ ॥ ३६ ॥

काश्यां हि गंगाधरवोधितो ऽब्रवीत्
कूर्माचलीयो ऽंगिरसः कुलाग्रणीः ।
शाके ऽष्टवेदतृधरा^७ १६४८ मिते ऽर्थेदं^७
सर्वोपकाराय मुनीरितादमुं ॥ ३७ ॥

^१ हरिनेवजेति अध्यात्मरामायणे शरयूः schol.

^२ मल्लिका गौरी । आश्रमः गृहं schol.

^३ धीरामणि, i.e. हीरा^० schol.; for Bāj Bahādur 'Kūrmācalapa' (schol.), see Oxf. Cat., p. 272b.

^४ वागीशक्षेत्रे हिमाद्रिकुक्षौ उत्तरकाश्यां तत्तदेहः schol.

^५ महेंद्रमती तस्यां schol.

^६ रुद्रः schol. (Rudradeva).

^७ अर्थेदं शास्त्रं ज्योतिषस्यार्थधर्मदत्तात् schol.

^१ ज्योतिःशास्त्रं ब्रह्म वा चंद्रसूर्यौ किरणौ यस्य schol.

संज्ञाहेयौ निप्रसंस्कारकालो-
द्वाहैवावास्तुखेटप्रचाराः ।
अष्टौ षड्विंशतिता ज्योतिषागैर्
अध्यायास्तैः श्रीशदेवद्विजेष्टिः¹ ॥ ३६ ॥

इति श्रीरौद्रीये ज्योतिषचंद्रार्के ग्रहचारफलाध्यायो ऽष्टमः ॥
शाके ऽष्टवाणरसभूषमिने सुमासो-
जं कृष्णवैष्णवतिथौ व्यलितबुधे ऽह्नि ।
श्रीशंकरः पितृकृतं विविधायेदं वै
ज्योतिःसुधांशुतरणिं सुविदां प्रियार्थं ॥

The MS. thus was written by the author's son Śaṅkara, ten years after the date of the composition of the work, and it was probably he who added the glosses to the text.

For another MS. of the work see Rāj. Mitra, Bikaner Cat., where it is called *Jyotiścandrārka-Rucikāśikā*. [H. T. COLEBROOKE.]

3004.

742c. Foll. 88; size 12½ in. by 4½ in.; fair, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Jyotiḥpradīpāṅkura, a treatise on fortune-telling, composed—in the time of *Dhīrasimha's* reign in Tirabhukti (Tirhut)—by *Madhusūdana*, son of *mahopādhyāya Narasimha-śarma* and *Ratnadevi*, grandson of *miśra mahopādhyāya Nagesvara* of Māṇḍavagrāma.

The author also mentions his three brothers, viz. *Govinda* the eldest, *Narahari* the youngest, and *Vāmadeva*, the last named born from the same mother as himself.

It begins :

ध्यायेम परमात्मानं ज्योतीरूपं सनातनं ।
प्रत्यक्षदेवं मातृशब्दं जगत्स्थित्यंतकारणं ॥
ईशानं विधिविष्णुवासवमुखैः संसेविताङ्गिद्वयं
वाग्भ्रातृकृत्यतरुं विषोयप्रणभृद्भुन्दं विषादं वरं ।
पार्वत्या प्रियया प्रसन्नमुखया वामाङ्गसंविष्टया
वारस्वारमहोमुदेक्षितमुखं स्वानन्दमग्नं भजे ॥

¹ यजनं भवतु schol.

वन्दे विष्णुं विविधविबुधश्रोत(?)संनमनीलि-
न्यच्चद्रुत्ताचितपदयुगं सर्गसृष्ट्यन्तहेतुं ।
यज्ञज्ञानां भवजलनिधिर्गोप्यदीभूय भाति
प्रोह(?)प्रोद्य)द्वयडा अपि यमभटा भीतभीता भवन्ति ॥
प्रणमामः सदा विम्ववारणं वारणाननं ।
जनो यत्स्मृतिमात्रेण जायते सिद्धिभाजनं ॥
ग्रन्थान् विविच्य शतधा गुरुपदेशादतिगूढान् ।
अर्थप्रकाशपटुकं ज्योतिःप्रदीपाङ्कुरं कुर्वे ॥

तत्र प्रथमतश्चन्द्रादिषुद्धौ कर्म कर्तव्यं ॥ कर्म कुर्यात् फला-
वाप्त्यै चन्द्रादिशोभने बुधः । इति ज्योतिःपराशरवचनात्^०

We extract the chief topics from the colophons of the chapters (*vartī*): *suddhi* (fol. 9a), *paribhāṣā* (fol. 13a), *daśakarma* (fol. 21a), *rāhukālānanacakra* (fol. 32b), *yātrā* (fol. 37b), *agnyādhānādīkarma* (fol. 40a), *kṛishyādi* (fol. 45b), *vṛishṭi* (fol. 55b), *nakshatrabhakti* (fol. 59a), *grahaśānti* (fol. 64b), *svapnādhyāya* (fol. 67b), *śivācaritra* (fol. 70b), *parvanirṇaya* (fol. 77b), *samayāśuddhi* (fol. 82a), *māsādikathana* (fol. 84b), *vṛikṣādīphala* (fol. 88a).

Few quotations from other works are met with, and these only from the most common authorities, such as *Śrīpati* (2b, 1), *Rātnamālā-kāra* (2b, 4), *Matsyapurāṇa* (64a, 4), and *Rāja-mārtanḍa* (79a, 3). The *Jyotiḥparāśara* referred to above is doubtless meant for the *Parāśaratantra*.

It ends :

येनास्त्रानि सरोवरं सुविमलं येन प्रदत्ता हया
गावो येन शताधिकाः पुरवरा दत्ता द्विजेभ्यो मुहुः ।
दत्तं येन सुवर्णकङ्कणमहादानादिदानं वसं(?)वरं
तस्मिन् शासति धीरसिंहनृपतौ श्रीतीरभुक्तिं वरं ॥
सत्तर्कगमसाहित्यपुराणज्ञा(?)ज्ञो नगेश्वर[?] ।
माखड्ये ज्योतिषां सूर्यो यो भूद्वैशविभूषणः ॥
तत्पुत्रो नरसिंहशर्मेसुकृती काव्यादिविद्याधिकः
पूज्यः संसदि भूमजां शुभमतिः श्रीरत्नदेवी सुतं ।
यं सूते स्म पुरातनान् बहुमतान् ग्रन्थान् विलोक्यादृतान्
तेनायं मधुसूदनेन रचितो ज्योतिःप्रदीपाङ्कुरः ॥
साहित्यागमपाथोधिर्गोविन्दो ग्रन्थकृद्गुणो ।
ज्येष्ठस्तर्कैसरिद्वीचितरश्मिर्म शोभते ॥

Of authorities quoted, the following may be mentioned: *Utpalapaddhati*, fol. 34b; *Karma-pradīpa*, fol. 37a; *Kalikā* (? *Jyotishak.* or *Sārak.*), foll. 72b, 73a, etc.; *Kṛtyaratnākara*, foll. 10b, 77b; *Kaumudyām Rāyamukutaḥ* (? i.e. quoted in *Jyotishakaumudī*), fol. 24b; *Khaṇā(-mate)*, fol. 88a; *Gaṅgāvākyāvalī*, fol. 27a; *Garga*, fol. 10a; *Caṇḍeśvara*, fol. 98b; *Jyotiḥ-prakāśa*, fol. 1b; *Jyotishakalikā*, fol. 99b; *Jyotishakaumudī*, foll. 31b, 34b; *Jvarāvalī* ('*asmat-kṛitā*'), foll. 77a; *Dāka(-mate)*, foll. 72b, 92a; *Dīpikā* (s. *Śuddhid.*) often; *Devala*, fol. 6a; *Daivajñavallabhā*, fol. 36a; *Daivadarpaṇa*, foll. 2b, 21b, 23b, etc.; *Nanda(-mate)*, foll. 29a, 38b, 91a; *Nandikeśvara(-purāṇa)*, foll. 75b, 111a; *Paramānandamiśra*, foll. 6a, b, 7b, 38b, etc. (often); *Paśupati-dīpikā*, foll. 34a, 92a, b; *Prāyaścittasamgraha*, fol. 38b; *Phālamādhaviya*, fol. 11a; *Buddhiprakāśa*, fol. 82a; *Bṛhajjātaka*, fol. 43b; *Bhīmaparākrama*, fol. 80b; *Bhuvana-dīpikā*, foll. 14b, 15a; *Bhojarāja*, foll. 10b, 28b, 81a; *Mahānātaka*, fol. 97b; *Yavanāḥ*, fol. 26a; *Yogayātrā*, fol. 91b; *Ratnamālā*, foll. 1b, 2b, 3a, etc. (often); *Rājamārtanḍa*, foll. 3b, 13a, b, etc. (often); *Rājavallabha*, fol. 39a; *Laghujātaka*, fol. 43a; *Varāhasamhitā*, fol. 27a; *Vasantarāja*, fol. 107b (*catuṣpadādīśakunam*); *Vāstunirṇaya* (?), fol. 80b; *Vidhidarpaṇa*, fol. 11a; *Vivāhatattvārṇava*, foll. 36b, 38a; *Hayasīrṣhe Vivāhaprakaraṇam Vivāhanirvahe*, fol. 37b; *Viśārada* (*śloka on shashthīpūjā*), fol. 71a; *Viśvaprādīpa*, foll. 8b, 9b, 26b, etc. (often); *Vishṇudharmottara*, fol. 10a; *Sārakalikā*, foll. 2a, 25a, 31a, etc. (cf. *Kalikā*); *Sārāvalī*, fol. 39a, 42a, 43a, etc. (often); *Śuddhidīpikā*, foll. 2b, 6a, 8b, etc. (often; cf. *Dīpikā*); *Subodha*, fol. 38b; *Svarodaya*, foll. 6b, 14a, 23a, etc.; *Hayasīrsha*, fol. 37b; *Horāṣaṭpañcāśikā*, fol. 42b.

[H. T. COLEBROOKE.]

3007.

1626. Foll. 28; size 18½ in. by 3¼ in. (folded to half the length); good, modern Bengali handwriting (from fol. 23 by a different, less regular, hand); seven lines in a page.

Śuddhidīpikā, an original treatise on the auspicious or unauspicious relation of constellations to religious ceremonies; by Śrinivāsa (whose *Gaṇitacūḍāmaṇi* is dated 1158 A.D.; Cat. Cat., p. 671).

The work is divided into eight *adhyāyas*. For the first four *adhyāyas* see Aufrecht, Oxf. Cat., no. 792.

It begins :

तृष्णातरङ्गदुस्तरसंसाराम्बोधिलङ्घने तरणिः ।

उदयवसुधाधरारुणमुकुटमणिः पातु वस्तरणिः ॥ °

इति श्रीनिवासकृतायां शुद्धिदीपिकायां राशिनिर्णयो नाम प्रथमोऽध्यायः । fol. 3b.

Adhy. II. beg.: कालात्मा दिनकृन्मनस्तुहिनगुः °

इति ° ग्रहनिर्णयो नाम द्वितीयोऽध्यायः fol. 6b.

A. III. beg.: सर्वकर्मण्युपादेया विशुद्धिश्चन्द्रतारयोः । °

इति ° [चन्द्रतारानिर्णयस्] तृतीयोऽध्यायः fol. 8.

A. IV. beg.: रेखापूर्वापरयोर्वारः ° पादहीनाभिः ॥ देशान्तरवाराधिकारः ॥ सितेन्दुबुधजीवानां ° *

इति वारादिनिर्णयश्चतुर्थोऽध्यायः fol. 10b.

A. V. beg.: सर्वत्र कार्ये बुधजीवशुक्राः केन्द्रत्रिकोणोपगताः प्रशस्ताः । तृतीयलाभा विगताश्च पापास्तिसिर्विविक्ता शुभदस्य चाहः ॥ सौम्यादीनां स्थानविशेषेण शुभकथनं ॥ °

सौमनोन्नयनं ॥ इति ° विवाहादिनिर्णयः पञ्चमोऽध्यायः fol. 13.

A. VI. beg.: द्वारं वास्तुनि केन्द्रोपगाद् ग्रहादसति वा विलग्नश्चात् । दीपो ऽकौदुयाद्वर्तिरिन्दुतः ° ° ग्रहेनिर्देशः ॥ जातके संप्रत्ययकथनं ॥ °

इति ° जातकनिर्णयो नाम षष्ठोऽध्यायः fol. 16b.

* The other two MSS. place this *śloka* before the one preceding it, as does the Oxford MS.

3010.

A. VII. beg.: भुवमृदुचरवर्गे वाजिहस्तासमेते क्षणमु-
दयमयैषां सत्सु केन्द्रस्थितेषु । दिगविशिवशताहे तत्कुलाचारतो
वा शुभदिनतिथियोगे नाम कुर्यात्प्रशस्तं ॥ नामकरणं । ०

इति ० नामकरणादिशुद्धिः सप्तमो अध्यायः fol. 20b.

A. VIII. beg.: दैवहीनं रिपुं जेतुं यायाद्दैवान्वितो
नृपः । योज्या दैवान्वितामाया दैवहीने तथात्मनि ॥ जेययातु-
विवेकः ॥ ०

This last chapter is not quite complete in this MS. It ends thus in the other two MSS.:
मृतस्य देवलोकादि[गति]निर्णयः ॥ सुविस्तरे ज्योतिषि यत्नतः
कृतां मया समस्तकर्तव्यव्यवहारदर्शिकां । श्रीश्रीनिवासेन समाह-
तामिमाम् अमत्सराः पश्यत शुद्धिदीपिकां ॥ इति महींतापनीय-
[महिम्ना ० MS. C.] श्रीश्रीनिवासविरचितायां शुद्धिदीपि-
कायां यात्रादिनिर्णयो ऽष्टमो अध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3008.

1578. Foll. 42; size 18½ in. by 3 in.; well
written in the Bengali character, at the be-
ginning of the present century; five lines in
a page.

The same treatise; with numerous glosses
in the margin, beginning (cf. no. 3010):
ग्रन्थारम्भे अभिमतसिद्धिं वाञ्छन् अयं श्रीमत्श्रीनिवासपण्डितो
ज्योतिःशास्त्राधिकारिणं ग्रन्थाधिराजं स्तुवन्नाह नृष्णेति । ०

[H. T. COLEBROOKE.]

3009.

967a. Foll. 28; size 16½ in. by 3 in.
(folded to half the length); legibly written in
the Bengali character; seven lines in a page.

Śuddhidīpikā.

Dated: शाके १५७५ भाद्रपद समदशदिने चौरालीपयामे
(or चौवा ०) श्रीवाणीनाथभट्टाचार्यपुत्रेण श्रीरामभट्टलिखित-
मिदं पुस्तकं ० ॥

The first leaf has been supplied by a modern
hand.

[H. T. COLEBROOKE.]

493. Foll. 181; size 12¾ in. by 4½ in.;
fairly written in Bengali; 7 or 8 lines in a
page; modern.

Arthakaumudī, a commentary on *Śrīnivāsa's*
Śuddhidīpikā, by Govindānanda Kavikāṅkaṇā-
cārya, son of Gaṇapati Bhaṭṭa.

It begins:

गोपीनोहनमन्दो रतिकलकण्ठीकलझाणः ।

अवशकवीन्द्राननं (? ० नंदो) मुररिपुमुरलीध्वनिर्जयति ॥

जगति ख्यातगुणौघो हरिरवतीर्णो ऽंशतः पृथिव्यां यः ।

श्रीमन्नयतिभट्टो ज्योतिर्विद्यार्थमार्तण्डः ॥

कविकङ्कणपण्डितः श्रिया सहितस्तस्य सुतो ऽर्थकौमुदी ।

तनुते किल शुद्धिदीपिकाखिलतत्त्वार्थविवेचनाविधिं ॥

ग्रन्थारम्भे अभिमतसिद्धिं वाञ्छन् अयं श्रीमत्श्रीनिवासपण्डितो
ज्योतिःशास्त्राधिकारिणं ग्रन्थाधिराजं स्तुवन्नाह नृष्णेति । ०

Adhyāya II. beg. fol. 15b; III., fol. 33b;
IV., fol. 44; V., fol. 60; VI., fol. 71; VII.,
fol. 109; VIII., fol. 133.

Colophon: इति श्रीलश्रीगोविन्दानन्दकविकङ्कणाचार्य-
कृतायां शुद्धिदीपिकायामर्थकौमुद्यां यात्रादिनिर्णयो नामाष्टमो
अध्यायः ॥

For the same author's *Suddhikaumudī*, see
no. 1744; his *Varshakaumudī*, no. 1654.

[H. T. COLEBROOKE.]

3011.

2091d. Foll. 13; size 8½ in. by 4½ in.;
fair Devanāgarī writing of 1635 A.D. (fol. 2
by a different, but old, hand); 9-11 lines in
a page.

Prasṇajñāna, a treatise on divination, by
Brahmārka, son of *Mokheśvara*, of the *Bā-*
lampha family.

It begins:

ब्रह्मार्कं कमलापतिं गिरिसुतानाथं गणेशं गिरं

सूर्यादिग्रहमंडलं च पितरं नत्वा च मोक्षेश्वरं ।

बालभान्वयसंभवो गणितविप्रोद्दामविद्यार्थवित्

प्रश्नज्ञानमनुत्तमं प्रकुरुते ब्रह्मार्कनामा सुधीः ॥ १ ॥

यस्मिन् कलिदिवसनिशयोः पृच्छको यच्च पृच्छेत्
 तस्माद्भग्नं गणितकुशलेऽज्ञायया तोययन्त्रैः ।
 स्पष्टं कार्यं जननसमये प्रश्नकाले विवाहे
 लग्नात्खेटादशुभशुभं प्रोच्यते तत्फलं हि ॥ २ ॥
 सुवर्णमुक्ताफलपुष्पधूपैः
 फलैः समभ्यर्च्य तदा भवक्रं ।
 ततो नराणां प्रवदेत्समग्रं
 शुभाशुभाख्यं हि फलं मनीषी ॥ ३ ॥
 रक्तः सूर्यो भूमिजश्चातिरक्तः
 श्वेतश्चंद्रो भागैश्चातिशुक्लः ।
 हारिद्रो ज्ञः पीतवर्णो ज्य सूरिः
 सौरिः कृष्णो वर्णवत्कथ्यते स्वं ॥ ४ ॥ ०

It is divided into 17 chapters, of together 136 verses, viz.: 1. *dhātumūlajīvacintāprakaraṇa*; 2. *naṣṭaprapṭipr.*; 3. *śubhāśubhakāla-parijñānayaṭrāpr.*; 4. *bhāvabalābalapr.*; 5. *pravāsinām śubhāśubhagamāgamapr.*; 6. *rogagamāgamapr.*; 7. *rājñārīparājayapr.*; 8. *jayaparājayapr.*; 9. *dinacaryāpr.*; 10. *kanyālābhapr.*; 11. *garbhavipattipr.*; 12. *putraputrījanmapr.*; 13. *vṛṣṭipr.*; 14. *navyātāśubhāśubhapr.*; 15. *durgabhaṅgābhāṅgapr.*; 16. *cauradravyaprapṭipr.*; 17. *doshapṛicchāprakaraṇa*.

It ends: इति ब्रह्माकैविरचिते दोषपृच्छाध्यायः ॥

रसाग्निचन्द्रे १३६ लैलितैर्मनोमै (r. ० जैर्)

वृत्तैर्विचित्रैर्गैदितं मुनीनां ।

विलोक्य शास्त्राणि हिताय दैव-

ज्ञानां मयाधारयमेव शिष्यैः ॥ १ ॥

योतिस्तदनुसंज्ञको(?) न्योतिः संभन ०) ज्वनिसुरः शा-

[स्त्रार्थवेत्ता पुरा ।

तत्पूनुर्गणिते विचक्षणमतिमृत्वा(?) विद्या)वर्तसोद्भटः ।

होराज्ञातकसंहितासु निपुणो मोक्षेश्वराख्यो द्विजः

ब्रह्माकौ निखिलं तदीयतनुजः प्रश्नं च चक्रे कविः ॥ २ ॥

इति श्रीवालभान्वये कविगणकश्रीब्रह्माकैविरचितं प्रश्नज्ञान-
 नामा ग्रंथः संपूर्णः ॥ सं १६९२ वर्षे चैवदि ६ शनौ लिखितं ॥

Cf. Rāj. Mitra, Bikaner Cat., pp. 325-6 (where the last half of the final stanza is, by mistake, given as part of the second verse of the treatise). [GAIKAWAR.]

3012.

1388a. Foll. 12; size 13½ in. by 4½ in.; fairly good Bengali handwriting of 1826 A.D.; six lines in a page.

Nākshatrikadalāsānirṇaya, rules for predicting fortune from the conjunctions of the planets, not the *nakshatras* in the ordinary sense,

It begins: अ[य] नाक्षत्रिकदशानिर्णयः । अथ रवेर्ने-
 हादशा ॥ ६ । चत्सर । तस्य फलं । ०

It ends: ददाति राहोः सुप्रत्यन्तरे वा ॥ इति नाक्षत्रि-
 कदशान्दशाफलं समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

3013.

2417. Foll. 56; size 8½ in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī; eleven lines in a page.

Mukundavijaya, a treatise, in verse, on divination and fortune-telling, composed, at Mārtandapura, in Samvat 1591 (A.D. 1534), by Parama, son of Yadumaṇi, and grandson of Prayāga, for Rāja Mukunda Sena, son of Rudrasena, grandson of Candrasena, and great-grandson of Rūpanārāyaṇa.

It begins:

अविद्यातिमिरोच्छेदी विद्याकरसहस्रकं ।

जगदानन्दकंदं च मुकुन्दमिहिरं नुमः ॥ १ ॥

कमलकुमुदवंधू लोचने वारयंता

रहसि जलदुपुष्पाञ्जलिगतांगः सलज्जं ।

द्वुतवसनसुपीनोत्तुंगवस्त्रोजनीक्ष्य

क्षुधित इव दिशत्त्वनन्दवृन्दं मुकुन्दः ॥ २ ॥

For the succeeding couplets (r. दददशेषसंतोषकृन् in v. 5) see Rāj. Mitra, Notices of Skr. MSS., ii., p. 277.

A number of diagrams of *cakras* are given in the text.

It ends:

आसीन्नयाग इव पुण्यतनुः प्रयागः

सांगश्रुतेर्विदित एव स पारदृष्ट्वा ।

विश्वोपकारकरुणालयोप[योग]ः

साक्षादधोक्षज इव प्रथितः पृथिव्या ॥ ३५० ॥

तस्यात्मजो जुड(र.यदु)मणिश्चैमणिस्तपोभिः
ख्यातो यशोभिरधिकं विबुधाग्रणीश्च ।

कातंत्रकाव्यगणितागमसंहितानां

व्याख्याकृदेक इह तर्कविशुद्धबुद्धिः ॥ ३५१ ॥

तत्पुत्रः परमः पवित्रहृदयः पात्रे धरित्रीतले

काव्यालंकृतिकोषभूषणमणिस्तर्कध्वनत्यश्रमः ।

ज्योतिःशास्त्रचिकित्सितार्जितयशोराशिः पुराणार्थविन्
नानासुद्धमुदे मुकुन्दविजयं राज्ञां जयार्थं व्यधात् ॥ ३५२ ॥

श्रीमार्तंडपुरे स मंगलपुरानावातिनि* प्रोक्तसद्

यज्ञागारविभूषिते सुनिवसन् विद्वद्विवादोदये ।

अन्धे चन्दनवासुतेदुगणिते† १५९९ श्रीवैक्रमे भूभृतां
भूतै श्रीपरमो मुकुन्दविजयं ग्रंथं न्यवधादसुं ॥ ३५३ ॥

संवत् १६२५ आश्विनमासे कृष्णद्वितीया बुधवासरे युद्धयात्रा-
प्रकाशोयं शैलखे लिखितं मया ॥

[R. JOHNSON.]

3014.

2328. Foll. 222; size 11 in. by 5 in.;
excellent, large, modern Devanāgarī writing;
nine lines in a page.

Hāyanaratna, a comprehensive work on
astrology, in eight *adhyāyas*, composed in 1655
A.D., by *Balabhadra*, son of *Dāmodara*, of
Kanauj.

It begins:

गणाधिपं रामगुरोः पदार्चं दामोदराख्यं पितरं च नत्वा ।

प्राचीनपद्यैर्वैलभद्रनामा करोति सद्भायनरत्नसंज्ञं ॥ १ ॥

भाग्यरथीतीरविराजमाने श्रीकान्तकुक्के नगरे स्तिरम्ये । ०

See Weber, Berl. Cat., no. 881; and Ind.
Stud., ii., p. 245 seqq. [GAIKAWAR.]

3015.

1122g. Foll. 29; size 11½ in. by 4 in.;
fair Devanāgarī writing of about 1800 A.D.;
nine lines in a page.

* Read ० पुरातनवैतिनि with MS. 2445 (see no. 3110);
Rāj. Mitra quite different.

† Read चन्दनवासुतेन्दु ०

Śighrabodha, a treatise on astrology, by
Kāśinātha Bhaṭṭācārya.

It begins:

भासयंतं जगद्भासा नत्वा भास्वतमव्ययं ।

क्रियते काशिनाथेन (corr. for orig. काशी ०)

[श्रीग्नवोधाय संग्रहः ॥ १ ॥

See Weber, Berl. Cat., nos. 884-886. Re-
peatedly published in India.

Colophon: इति काशिनाथभट्टाचार्यकृतः श्रीग्नवोधः
समाप्तः ॥

The date, Samvat 1800, at the end must
have belonged to a former MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

3016.

2302. Foll. 20; size 4to, 13 in. by 10 in.;
good Devanāgarī writing of 1743 A.D.(?); 26
lines in a page.

The same work.

It is called *Horāmakarandaśigrabodha* (!) on
fol. 1. Perhaps, in its unbound state, it lay
together with MS. 2304, containing the *Horā-*
makaranda, written by the same hand.

[CALCUTTA.]

3017.

2591. Foll. 27; size 11½ in. by 4½ in.;
modern Devanāgarī writing; seven lines in
a page.

Another copy of *Kāśinātha's Śighrabodha*,
incomplete at the end. It breaks off abruptly
shortly after the conclusion of the *śanivicāra*.

[?]

3018.

742b. Foll. 58; size 12½ in. by 4½ in.;
fairly good, modern Bengali handwriting (from
fol. 35 by a different hand); nine lines in a
page.

Kṛitidīpikā, an astrological guide for the performance of domestic rites and for determining the horoscope generally, by *Vāsudeva Turkolāṅkāra Bhaṭṭācārya*, son of *Hṛidayā-nandīcārya*, of the *Caṭṭakula*.

It begins :

आद्यद्वन्द्वधनञ्जयाभितनयस्त्रीवाजिविजयहैः
काष्ठारुद्रविकर्तनैश्च रमते साक्षी य ईशो नृणां ।
तं नत्वा भुवनेश्वरं हरिमिरां काशीश्वरं कालिकां
सर्वेषां कृतिदीपिकां वितनुते श्रीवासुदेवः कुतो ॥

रविः सोमो मङ्गलश्च बुधो जीवः सितः शनिः ।

एतेषां नामतो वाराः सप्तैव कथिता मया ॥

शुक्रेन्दुबुधजीवानां वाराः सर्वत्र शोभनाः ।

भानुभुसुतमन्दानां शुभकर्मसु केष्वपि ॥

नृपाभिषेको नृपतिप्रमाणं

नृपस्य कार्यं नृपदर्शनं च ।

यच्चाग्निकार्यं भुवि किञ्चिदुक्तं

सर्वं तदादित्यदिने प्रशस्तं ॥

भेदाभिषातं नगरे पुरे वा

सेनापतित्वं च तथैव राज्ञां ।

व्यायामशस्त्रव्यसनं च चौथं

कुर्याद् दिने भूमिसुतस्य सर्वं ॥

स्थायं समाप्यं क्रतुयूपकार्यं

गृहप्रवेशं गजवाजिवाहं ।

ग्रामे प्रवेशं नगरे पुरे वा

कुर्याद् दिने सूर्यसुतस्य सर्वं ॥

इति वारकथनं ॥ तत्र वाराणां कार्यविशेषे गुणकथनं च । ०

It is divided into six *adhyāyas* : I. (fol. 14a) contains the elements of astronomy; II. (fol. 21a) and III. (fol. 22b) treat of the *samskāras*, especially of *vivāha*; IV. (fol. 51b) on *jātaka*; V. (fol. 56a) on *yātrā*; VI. (fol. 58b) on palmistry.

Of authorities quoted, the following may be mentioned: *Garga*, fol. 44a, l. 7; *Jyotiḥ-jṛadīpāṅkura*, foll. 9a, l. 9; 14a, l. 9; *Jyotiḥ-sūra*, fol. 21a, l. 7; *Jyotiḥsārasaṃgraha*, fol. 20b, l. 4; *Bhāguri*, fol. 14a, l. 9; *Bhāsvatī*, fol. 12b, l. 2; *Makarandamīśra*, fol. 7b, l. 9;

Ratnamālā, fol. 53a, l. 4; *Rājamūrtanḍa*, fol. 11a, l. 4, etc.; *Varāha*, fol. 13a, l. 1, etc.; *Śrī-patisamuccaya*, fol. 16b, l. 1.

It ends : प्रश्ने वक्कतत्रहाः शपजाः एभ्यो ऽर्थे वशी यदि भवति तदा शल्यं नास्तीति वदेः ॥ इति शल्योद्धारः ॥

इति चट्टकुलसमुद्भवश्रीहृदयानन्दाचार्यात्मजश्रीवासुदेवतर्का-लङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां कृतिदीपिकायां षष्ठोऽध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3019.

2123. Foll. 196 (and an add. leaf between 55 and 56); size 9½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1700 A.D. (fol. 1 by a more recent hand); fourteen lines to a full page.

Muhūrtacintāmaṇi, a treatise on the astrological determination of the proper time for religious observances, composed, at Benares, in 1599 A.D., by *daivajña Rāma*, younger brother of *budha Nīlakaṇṭha*, son of *Ananta*, and grandson of *Cintāmaṇi*, of Dharmapura (on the Narmadā). It is accompanied by a commentary of the same author, entitled *Pratī-tāṭksharā*.

The text begins : गौरीश्रवःकेतकपत्रभंगमाकृष्य हस्तेन ददन्मुखाग्रे । ०

The commentary begins : कैलाशे पूर्यैराकाहिमकरचिरे ०

Cf. Oxf. Cat., no. 788. Both text and commentary have been repeatedly published in India. [GAIKAWAR.]

3020.

2228. Foll. 67; size 9½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1776 A.D.; eight lines in a page.

Muhūrtacintāmaṇi, without the commentary. Cf. Berl. Cat., no. 877. [R. JOHNSON.]

3021.

680. Foll. 92 (numbered 93, no. 6 being passed over); size 12½ in. by 4¼ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; sixteen lines to a full page.

Muhūrtakalpādruma, the elements of astrology with reference to religious observances in the household circle, composed, at Benares, in Śaka 1549 (A.D. 1627), by *Viṭṭhala Dikshita*, son of *Būbaśarman* of the *Kṛishṇātrigotra* and of *Kābāmbā*.

It is accompanied by the author's own commentary, called (*Muhūrtakalpādruma*)-*Mañ-jarī*. [A.]

The text begins:

अनाथबन्धुं गणनाथमन्तश्च
चिन्ते निवेश्य क्षपितोतराय ।
प्राचीनवाक्यानि विचार्य सम्यक्
मुहूर्तकल्पद्रुममारभे ॥ १ ॥

श्रीवाणिकल्याणपरंपराभिः
संपूरयैनं मम वाङ्मगुणं ।

मुहूर्तकल्पद्रुमनामधेयं
विज्ञाय नेयं तव पादपद्मे ॥ २ ॥

शाकः सार्कषष्टिहृन्मानवो नुः(?) च्छः B)
शेषः ख्यातो दक्षिणे नर्मदायाः ।

सोऽयं नंदैरन्वितो जैवसंज्ञो
अस्मिन् देशे वत्सरः संप्रदिष्टः ॥ ३ ॥

[अथ नारदोक्तैरेव पङ्क्तिः श्लोकैः षष्टिसंवत्सरानाह B] ॥

प्रभवो विभवः शुक्रः प्रमोदोऽथ प्रजापतिः ।

अंगिराः श्रीमुखो भावो युवा धाता तथैव च ॥ ४ ॥

The treatise consists of 21 chapters, called "blossoms" (*kusuma*), treating of the following subjects: 1. *samvatsara* (fol. 3b); 2. *tithi* (fol. 5a); 3. *sadvāra* (fol. 8a, b); 4. *yogābhidhāna* (fol. 9b); 5. *karana*, or *tithyārdha* (fol. 10b); 6. *muhūrta*, or *yogāvayoga* (fol. 13b); 7. *nakshatra* (fol. 25a); 8. *samkrānti* (fol. 29a); 9. *gocara* (fol. 33a); 10. *tyājya* (fol. 34a); 11. *samskāra* (fol. 45b); 12. *vivāha* (fol. 64b); 13.

agnihotra (fol. 65b); 14. *rājābhisheka* (fol. 66a); 15. *yātrā* (fol. 81a); 16. *vāstu* (fol. 88a); 17. *grīhapraveśa* (fol. 89b); 18. *devapratishṭhā*, or *jalotsarga* (fol. 90b); 19. *dīkshāvidhāna* (fol. 91a); 20. *śubhasvapnu* (fol. 91b); 21. *cicitra* (fol. 92b).

It ends:

ग्रंथाननेकानवलोक्य सम्यक्
संदर्भिते विट्ठलदीक्षितेन ।

मुहूर्तकल्पद्रुमनामधेयं
विचित्रसंज्ञं कुसुमं समाग्रम् ॥ १८ ॥ ० २१ ॥

कृष्णात्रिगोत्रे जिततरां पवित्रे
पवित्रकर्माजनि वृचशर्मा ।

तत्सूनुना विट्ठलदीक्षितेन
मुहूर्तकल्पद्रुम एव चक्रे ॥ १ ॥

कल्पद्रुमश्चेत् किमु रत्नमाला
चिंतामणिं कर्करमेव मन्ये ।
यदेकदेशः (० शे B) किल मंजरीयं
सारं विचारं कुरु तत्त्वचोदन् (गुरुतत्त्ववेदी B) ॥ २ ॥

नानाफलाद्यैः कुसुमैः समेतः
कल्पद्रुमः कल्पितवस्तुदायी ।
आकल्पमाकल्पविभूषितानां
गेहे ऽस्तु नित्यं विबुधाधिपानां ॥ ३ ॥

नंदांबुतित्युन्मितशाककाले १५४९
काशीपुरे विट्ठलदीक्षितेन ।

मुहूर्तकल्पद्रुममंजरीयं
समर्पिता श्रीशिवपादपद्मे ॥ ४ ॥

Of these 4 verses, which evidently belong, at least partly, to the commentary, the next MS. of the text contains only the second(!).

The commentary begins:

दंतावलालयन इंदुकलावर्तसः
प्रोद्यन्मंदांबुलुलिपि(?) लुलितालि)लसत्कपोलः ।

रवः समेस्ते हृदि यैव(!) हृदि स्थितेन
वाचस्पतेरपि मुलो जडधीः प्रयाति ॥ १ ॥

शंभोः करेण अशिमंगलकारणेन
वैवाहहोनसमये दशदिशुत्तम्(!) ।

रत्नांगुलीयरुचियापु(?) रुचिरांशु)रसानुसिक्तं
गौरीपदं प्रतिपदं मम संपदे ऽस्तु ॥ २ ॥ ०

It concludes with a comment on the above four verses ending thus (on v.3): अथ शिवं प्रयच्छति नानाफलैरिति। स्वर्गस्थः कल्पद्रुमो नानाफलकुसुमसमेतः कांक्षितदाता च विबुधाधिपस्येन्द्रस्य गृहे तिष्ठति। अयमपि मुहूर्तकल्पद्रुमनामा ग्रंथो नानाविधिभुभानुभफलवद्भिः कुसुमैर्युतो वांछितमुहूर्तादिदाता विबुधाधिपानां पंडितानां गेहे तिष्ठन्निवाशीरिति शिवं ॥ ३ ॥ नंदीवूरिति स्पष्टार्थं ॥ ४ ॥ इति श्रीविट्ठलदीक्षितविरचितायां स्वकृतमुहूर्तकल्पद्रुमटीका मंजरी नाम समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3022.

2528a. Foll. 36; size 10 in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī, in 1692 A.D.; eleven lines in a page.

Muhūrtakalpādruma, without the commentary. [B.]

In this MS. the author's name is not mentioned.

Dated: लिखितं शिवदेवेन ॥ सं० १७३९ श० १६१३ प्र० पोसवदी ३ शनौ लिखितमिदं पुस्तकं ॥

[GAIKAWAR.]

3023.

2528e. Foll. 21; size 10 in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of 1795 A.D.; eight lines in a page.

Muhūrtamārtanḍa, an astrological calendar of auspicious times, composed, in 1572 A.D., by *Nārāyaṇa*, son of *Ananta*, grandson of *Kṛishṇa*, and great-grandson of *Ananta*.

It begins: सिंदूरोल्लसितमिर्भेद्रवक्त्रमर्वा० Cf. Berl. Cat., no. 879; Oxf. Cat., p. 335a. The work has been variously edited in India.

It ends:

श्रीमत्कौशिकपावनो हरिपदद्वंद्वार्पितात्मा हरिस्तज्जोर्ज्जित इलासुरोचितगुणो नारायणस्तत्सुतः ।
स्थातं देवगिरेः शिवाल्यमुदक् तस्मादुदक् टापर-
ग्रामस्तद्वसतिर्मुहूर्तभुवने मार्तंडमन्त्राकरोत् ॥ ७ ॥

यः पश्या युतशतवृत्तवद्धमेनं
मार्तंडं पठति नरः स विश्वपूज्यः ।
ब्रह्मायुःसुखधनभृत्यमित्रपुत्रान्
संप्राप्तोऽयविकलधीश्च तीर्थसिद्धिं ॥ ८ ॥
अयं केद्रप्रमिते वर्षे शालिवाहनजन्मतः ।
कृतस्तपसि मार्तंडो ज्यमलं जयतूजतः ॥ ९ ॥
पूर्ववाक्यार्थमादाय ग्रंथो ज्यं रचितो लघुः ।
पठनार्थमशक्तानामंगीकार्यो बुधैः सदा ॥ १० ॥

इति श्रीमदनंताख्याचातुर्मास्यपुत्रनारायणसूरीविरचिते मुहूर्त-
मार्तंडे संक्रांतिप्रकरणं संपूर्णं ॥ ०

The additional verses contained in the Berlin MS. are wanting in this copy.

[GAIKAWAR.]

3024.

2684a. Foll. 15; small 4to, size 8 in. by 7 in.; modern, cursive Telugu writing; 16-19 lines in a page.

The same work.

It begins: शिंधूरोल्लसितमिर्भेद्रवक्त्रमर्वा०

Of the above final *śloka*, this MS. has v.1: श्रीमत्कौशिकपावनो०, and 3: अयं केद्रप्रमिते वर्षे०, followed by the colophon: इति श्रीमदनंताख्याचातुर्मास्यपुत्रनारायणभट्टविरचिते मुहूर्तमार्तंडे मिश्रप्रकरणं संपूर्णं ॥

[MACK. COLL.]

3025.

2460. Foll. 121; size 11½ in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing; 7-13 lines in a page.

Muhūrtamārtanḍa, by *Nārāyaṇa Bhaṭṭa*, with the author's own commentary *Mārtanḍavallabhā*, composed in 1573 A.D. Very incorrect.

The commentary begins: सिंदूरोल्लसितमिति ॥ सिंदूरेण उल्लसितं शोभायमानं । इर्भेद्रवक्त्रं गजानां (r. गजाननं) । ०

Cf. Rāj. Mitra, Notices, v., p. 26; Bikaner Cat., p. 318, where the same work begins with the verse:

मार्तंडो ज्वतु वाचो नः पादैर्जाग्रतमोहरैः ।
वृत्तवद्धतनुः सेव्यो ऽभीष्टदो विश्वलोचनः ॥

The genealogical verses at the end are in a corrupt state, beginning : आसिसासमणौरनामनगरे श्रीतापरस्याचये^० cf. also Weber, Berl. Cat., no. 879, where, as here, the date given is Śaka 1494.

[GAIKAWAR.]

3026.

2528f. Foll. 9 (fol. 3 of which is missing); size 9½ in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing of 1685 A.D.; nine lines in a page.

Muhūrtadīpaka, an astrological treatise in 57 verses, by *Mahādevaka*, son of *Kānhajit Vāḍava*.

It begins :

प्रणम्यैकरदं देवं शारदां गुरुमेव च ।
मुहूर्तदीपकं कुर्वे बालाज्ञानतमोपहं ॥ ०

See Aufrecht, Oxf. Cat., no. 790. A lithographed edition of it with the author's own commentary (composed in 1661 A.D.) appeared at Benares in 1867. Our MS. was written by *Gaṅgārāma*, son of *Devakṛishṇa*, a resident of Nimrapura, only 24 years after the date of the composition of the commentary.

Copyist's signature : नीचपुरस्य उदीच्यज्ञातीयपं^० श्री ५ देवकृष्णमुतगंगारामेण लिपितोयं ग्रंथः^० विक्रमाकैसंवत् १७४२ वर्षे शके १५०७ प्रवर्तमाने मासश्रावणशुदि १ बुधे ॥

[GAIKAWAR.]

3027.

2596. Foll. 132 (numbered 131, fol. 47 being double); size 11½ in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Muhūrtagaṇapāṭi, astrological rules for determining the proper time for religious observances and festivals, public and private, composed, in vikramārka-śaka 1742 (A.D. 1685), by *Gaṇapāṭi*, son of *Rāvala Hariśaṅkara*, and grandson of *Rāmadāsa*.

It begins :

श्रीमत्या कल्पवल्केव हैमवत्या निरत्ययः ।
जयत्यालिङ्गितः कल्पद्रुमः सन्मलदः शिवः ॥ १ ॥

प्रवर्तयति सालोकं लोकं यज्ञादिकर्मसु ।
यन्मुहूर्ताकरोद्यानं वंदे ऽकै कालमोश्वरं ॥ २ ॥

श्रीविश्वेशं गणेशं गुरुचरणमथो यज्ञमूर्तिं मुकीर्तिं
नत्वा पित्रोः पदाब्जं निखिलमुनिवरान् संहितासंप्रणेतृन् ।

गंगात्रिश्रोवसिष्ठांगिरसविरचिताः संहिता मूलभूता
ज्ञात्वा ज्योतिर्निबंधानतिललितपदा रत्नमालां विचिंत्य ॥ ३ ॥

संकेतात्संविहाय व्यवहृतिमुखदं बालबोधाय शीघ्रं
ज्योतिर्ग्रंथोदितार्थैः सुगमलघुपदैः सिद्धाकार्यैर्मुहूर्तैः ।

ज्योतिःसिद्धांतवेत्तुः श्रुतिविधिविधकलाशास्त्रपारोक्षनुद्धे
गौडाधीशेन मानक्षितिपतितिलकेनाच्यमानस्य भूयः ॥ ४ ॥

श्रीरामदासजनुषो हरिशंकरस्य
श्रीरावलस्य तनयो विनयोपपन्नः ।

ग्रंथं मुहूर्तगणपत्रमिदं विधत्ते

विद्वानधिगैणपतिर्गणितागमयनं (r. ० मज्ञः) ॥ ५ ॥

शाककालः पृथक्संस्थो द्वाविंशत्याहतस्वधः (य ed.) ।
भूतदाख्यत्रि ४२९९ युगभक्तो वाणशैलगजेन्दु १८७५ भिः ॥ ६ ॥

It ends :

नेत्राभोधिराधरक्षितिमिते १७४२ श्रीविक्रमाकै^० शके
माघे मासि वसंतपंचमितिथौ चंद्रे ऽथ [मौ] नस्थिते ।

सूनुः श्रीहर (r. हरि) शंकरस्य विदुषः श्रीताहितागनेर्मुदा
शीघ्रं शंकरपूजनाद् गणपतिग्रंथं समापूरयत् ॥ २३ ॥ ० २४ ॥

आहितागनेर्द्विजश्रेष्ठाद्विशंकररावलात् ।

जातो गणपतिश्चाहं समाप ग्रंथमुत्तमं ॥ २५ ॥ ० २७ ॥

श्रीमन्नौडमनोहरक्षितिपतेः प्रीत्या [प्रतीत्या] धिकः

[काव्ये] काव्यकलासु धर्मेनिपुणो यः सर्वशास्त्रार्थवित् ।

स्थानेसोदिति (? तस्या^० eds.) कौतुकेन विदुषां प्रीत्या
[पुरा (पुरः eds.) प्रेरणाञ्ज

ज्योतिःशास्त्रविचारणाय सुगमग्रंथो ऽनुसंधीयतां ॥ २८ ॥ ० ३० ॥

आयुः प्रजा यशः सौख्यं सौभाग्यं फलमक्षयम् ।

आभिषेकचं (अभिषेकं च eds.) पश्यन् पुत्रान् लभते

[ग्रंथतत्त्ववित् ॥

इति श्रीमदग्निहोत्रिचातुर्मास्ययाजिसमासादितपुरुषार्थसाधने-
दैवज्ञवर्यरावलहरिशंकरसूरिसूनुगणपतिविरचिते मुहूर्तगणपती
ग्रंथालंकारप्रकरणं द्वाविंशतितमं समाप्तम् ॥ ०

Cf. Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 313. Several editions of the work (e.g. Bombay, 1863, 1888) have been published in India. [MACK. COLL.]

3028.

1051e. Foll. 17; size 8 in. by 3 in.; modern Bengali handwriting; 6 or 7 lines in a page.

Muhūrtamañjarī, a treatise on horoscopy as applied to the more important incidents of domestic life, compiled by *Yadunandana*.

It consists of 98 stanzas, divided into four chapters (*guccha*), viz.: 1. *samskāramuhūrtavicāra* (20 vv.); 2. *vivāha-vadhūpraveśa-dvirāgama-ravigurucandragocaravicāra* (21 vv.); 3. *grihōrambha-grihapraveśa-rājyābhishheka-yātrāvicāra* (10 vv.); 4. *sakalamuhūrtavicāra* (47 vv.).

It begins :

कारुण्यपूर्णां चरणौ शरण्या

वन्दे गुरुणा तरुणाञ्जनाभौ ।

ययोः स्मृतेशानसुखं प्रदाय

प्रत्यूहपुञ्जाः प्रलयं प्रयान्ति ॥ १ ॥

दसः कालाग्निधातुद्विजपतिगिरिशश्चादितिर्देवमन्त्री

सर्पाः पित्राख्ययोन्मर्यमदिवसप[ति]त्वष्टृवाता वृषाग्नी ।

नक्षत्रे शासु मित्रत्रिदशपतिनिशाचारिणो वारि विश्वे

वेधा(? r. देवा) विष्णुर्वसुस्वप्नतिरजपदाहिर्बुधपृषा-

[भिधानाः ॥ २ ॥

इति नक्षत्रदेवताः ॥ ० इति वर्ज्यानि ॥ ० इति सिद्धियोगा-
मृतसिद्धियोगाश्च ॥ ० इति पुंसवनसीमन्तकर्मणी ॥ ० etc., one
or two stanzas being given to each subject.

It ends : इति सर्वारम्भतात्कालिकलग्नज्ञानं ॥

गुच्छैश्चतुर्भिः सहिता सुमङ्गला

श्लोकैधरादिक्रमनैः समन्विता ।

विनिर्भितेयं यदुनन्दनेन सा

सतां सुखायासु मुहूर्त[मञ्जरी] ॥

इति श्रीपण्डितयदुनन्दनविरचितायां मुहूर्तमञ्जरीं सकल-
मुहूर्तविचारो नाम चतुर्थो गुच्छः ॥ समाप्ता चेयं मुहूर्तमञ्जरी ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3029.

2008. Foll. 9; size 9 in. by 5 in.; modern Devanāgarī writing; six lines of text in the page.

Muhūrtannuktāvalī, an elementary treatise on fortune-telling, in 45 verses (by *Śrīkaṇṭha*), with an interlinear Gujarati version.

It begins (cf. Aufrecht, Flor. MSS., p. 107):

श्रीशं श्रीहरसारदां गणपतिं ब्रह्मेन्दुनाकौकसां

श्रीसूर्यप्रमुखान् ग्रहानृषिगणान् भक्त्या नमस्कृत्य तान् ।

नानाग्रंथसमस्तसारमखिलं ह्यालोक्ष्य सम्यग्भिधां

वक्ष्ये ऽहं शिशुबोधनाय विशदां [श्री]मुहूर्तमुक्तावलीं ॥ १ ॥

माघादी पंचमासे शशि(? शशि)धवलगते शुक्रसौम्येदुजीवे

वारे पूर्या जया स्यान्निषिद्धवृषहरिभे वृश्चिके कुंभलग्ने ।

धाता पुष्योन्नराणि मृगदितिकरे वासवे मूलमैत्रे

पौष्णाश्विनो ज्जिनलाव्ये त्रिदशगुरुसदास्थापनं वा प्रतिष्ठा

इति देवप्रतिष्ठामुहूर्तं १ ॥

[॥ २ ॥

It ends :

मार्गे वैशाखपौषे तपसि च शुभे(!) रुद्रगोविंदपूजे

ब्राह्मर्ष्योन्नराणि शतभिषक् शुभे(!) नंदपूर्या जया च ।

शुक्रे सौम्येदुवारे वृषहरिचटभे तोरणं सध्वजं वा

शस्तं प्राशादव(!) उदुपतिसवले विष्टिपातं विहाय ॥ ४५ ॥

इति ध्वजतोरणमुहूर्तं ४४ ॥ इति श्रीमुहूर्तमुक्तावली संपूर्णा ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

3030.

1388b. Foll. 37; size 13½ in. by 3½ in.; indifferent Bengali handwriting of 1781 A.D.; 7 or 8 lines in a page.

Dinasaṃgraha, a treatise on auspicious days for religious observances connected with domestic life, composed, in 1711 A.D., by *Ra-ghudeva Nyālālunhāra Bhaṭṭācārya*.

It begins :

दिवानाथं नमस्कृत्य हितायात्महितार्थिनां ।

वक्ष्यते रघुदेवेन कर्मणां दिनसंग्रहः ॥

सर्वकर्मसुपादेया विमुद्दिश्रन्तदारयोः ।

तच्छुद्धावेव सर्वेषां ग्रहाणां फलदातृता ॥

अथ तत्रादी चन्द्रशुद्धिः ।

सप्तमोपचयाद्यस्यश्चन्द्रः सर्वत्र शोभनः ।

शुक्लपक्षे द्वितीयस्तु पञ्चमो नवमस्तथा ।

अथोपचयसंज्ञः स्यात् त्रिनाभरिपुर्कर्मणां ॥

विशेषफलं तु ।

समाद्यच्छन्दे ध्रुवमथैलाभः षष्ठे तृतीये धनभोगमायुः ।
सर्वार्थसिद्धिं दशमे वदन्ति एकादशे सर्वसुखानि चैव ॥
अथ वामवेधशुद्धिः । °

अथ रविशुद्धिः fol. 3a; ° सिद्धियोगः fol. 5b; मृत्यु-
योगः ib.; यमघटायोगः fol. 6b; अथ याचादिनसंग्रहः
fol. 7b, etc.

It ends on fol. 33a:

शाके रामत्रिषट्चन्द्रे धीमतां सुखहेतवे ।

कृतः श्रीरघुदेवेन समाम्ने दिनसंग्रहः ॥

इत्यागमिकश्रीरघुदेवन्यायालंकारभट्टाचार्यकृतो दिनसंग्रहः ॥

श्रीराममुन्दरशर्माः स्वाक्षरनिर्दिष्ट पुस्तकं च ॥

The remaining pages of the MS. are taken
up with (a) the description of a *Tantric* rite,
called *śalyoldhāra*, beg.: अथ शस्योद्धारः ।

मुनिश्रितां मङ्गलभूमिमादौ निखाय तोयावधि यत्नतस्तान् ।

कुर्याद्विषयामपवा नृमानं खात्वाथवा प्रश्न(?) सवगा-

[द्विधिशः ॥

(b) a chapter on chiromancy, beg. fol. 34a: अथ
स्त्रीपुरुषलक्षणं । श्रीकृष्ण उवाच ।

कीदृशः पुरुषो धन्यो निन्दितो वापि कीदृशः ।

कन्या वा कीदृशी धन्या वर्जिता चापि कीदृशी ॥ °

For the greater part this fragment is iden-
tical in its wording with the last chapter of
Vāsudeva's Kṛitidīpikā (MS. 742b, fol. 56a seq.).

[H. T. COLEBROOKE.]

3031.

2042b. Foll. 28; size 11 in. by 5½ in.;
careless Devanāgarī writing, of the latter part
of last century; ten lines in a page.

Phaladīpikā, a treatise on times and seasons
in connection with religious observances, by
Harajī.

It begins:

श्रीविश्वेश्वरकालभैरवमहामायाज्ञपूरीशशिवा[न्]

चंडीभैरवविंदुमाधवयुताम्नोदादिविश्वेश्वरान् ।

नत्वाहं क्रमतो अपि किंत्विषहरं गंगातरंगं तथा

कुर्वे सफलदीपिकां सुगणकानंदप्रदां प्रसफुटां ॥ १ ॥

वह्निर्द्विचो गिरिजा गणेशः

मन्त्री विशाखो दिनकृन्महेशः ।

दुर्गांतको विश्वहरिस्मरान्

शर्वेशशिवेति पुराणदृष्टाः ॥ °

The matter is treated in twelve chapters
(*prakaraṇa*), viz.: 1. *tithiprak.* ends fol. 2b; 2.
vārapr., fol. 4a; 3. *yogapr.*, fol. 5b; 4. *ka-
raṇapr.*, fol. 6b; 5. *nakshatrapr.*, fol. 10b; 6.
samkrāntipr., fol. 12a; 7. *gocarapr.*, fol. 15a;
8. *samskārapr.*, fol. 18a; 9. *vivāhapr.*, fol. 22a;
10. *yātrāpr.*, fol. 24a; 11. (?); 12. *saṃvatsara-
prakaraṇa*, ends (somewhat corrected):

इति सुवृत्तवर्ती फलदीपिकां

जडमतेस्तिमिरौषधिनाशिनीं ।

बुधवरो हरजी गणकायणी[र]

गुरुपदांनुरतोऽयमचीकरत् ॥ १५ ॥

इतीह फलदीपिकां निखिलशास्त्रसाराथीतो

विलोक्य जडधीनृद्विभिरनाशिनीं प्रसफुटां ।

अलिद्रुपुरि संस्थितो विबुधमंडलीमंडनं

चकार हरजीकविः सुरसरित्समीपानुगः ॥ १६ ॥

इति श्रीफलदीपिकायां संवत्सरप्रकरणं द्वादशं । समाम्ने
ग्रंथः ॥ Here follows a date, which has been
obliterated: संवत् १९२३ । °

[GAIKAWAR.]

3032.

2713. Foll. 26 (foll. 20-25 of which are
missing); size 9½ in. by 4½ in.; fairly good
Devanāgarī writing (of 1629 A.D.); eleven lines
in a page.

Sajjanavallabha, a treatise, in verse, on the
calculation of lucky days, by *Bhānu Paṇḍita*,
son of *Viśvanātha*.

It begins:

श्रीशं श्रीशिवमोक्षमोक्षतनयं विश्वस्तुतां भारतं

नत्वाकैप्रमुखांश्च खेचरवरान् श्रीविश्वनाथं [गुरुं] ।

ज्योतिःशास्त्रमनेकसूरिरचितं भानुर्विलोक्यादराच्

छास्त्रं सज्जनवर्त्मनं वितनुते श्रीविश्वनाथात्मनः ॥ १ ॥

मासाब्दायनपञ्चवासरदिनोद्गतां तु संज्ञा बुधैर्
ज्ञेयतेवजराशियोगकरणादीनां च लोकोक्तिः ।
आनंदादय एव योगनिवहा विद्युन्मुखास्त्रीदधो
योगा ऋक्षगणस्य रूपमखिलास्ताराः सुशस्त्रे ऽत्र तु ॥२॥

The treatise consists of 15 chapters, viz.:

1. *tithiprakaraṇa*, fol. 2a; 2. *vārapr.*, fol. 3a;
3. *tyājyapr.*, fol. 4a; 4. *nakṣatrapr.*, fol. 7a;
5. *samśkārapr.*, fol. 9a; 6. *vratibandhapr.*, fol. 10a;
7. *vivāhapr.*, fol. 16a; 8. *agnyādhānapr.*, fol. 16b;
9. *vāstupr.*, fol. 19a; (10-14 wanting);
15. *grahadaśāntardaśāprakarana*, ends:

आदौ सन्निधिजो विधिर्निगदितो वाराह्यस्याज्यको
भाष्यः संस्कृतिजस्ततो व्रतविधिर्वैवाहिको जग्याहुतिः ।
वेश्माहः शुभयात्रिको ग्रहचरः संक्रांतिको लग्नजो
देवस्यापनिको विधिर्ग्रहदशाख्यो ऽत्र प्रयुक्तो मया ॥२५॥

इति श्रीभानुपंडितविरचिते सज्जनवल्गुभे ग्रहदशांतदेशाप्र-
करणं पंचदशम् ॥ संवत्षोडश शतानि . . कषटशीतितमे ऽब्दे
शाके पंचदश ५९(!) प्रवर्तमाने दक्षिणायने श्रीसूर्ये शरदृक्षतौ
अश्विनमासे षष्ठे पक्षे गुरुदिने बदरीपुष्पीं निवासिना श्री-
गौरज्ञातोय्यासश्रीशिवजीतात्मजेन क्षात्रावस्थायां अध्ययनार्थं
जंबुसरस्याश्रितेन जयदेवेन लिखितो ऽयं ग्रंथः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3033.

1051b. Foll. 4; size 16½ in. by 4½ in.
(folded to half the length); modern Bengali
handwriting; 5-8 lines in a page.

Amṛitaghaṭikā, an astrological calendar, ap-
parently pointing out the auspicious moments
in the days of the week throughout the year.

It begins with the following mongrel verses
of general rules, in which special importance
seems to be assigned to agricultural pursuits:
अथ अमृतघटकी(!) लिख्यते ।

न वारं तिथिनक्षत्रं न योगकरणं तथा ।
शिवस्याज्ञां समादाय दैवकार्यं विचिन्तयेत् ॥
ज्योतिषग्रन्थसमाप्तानि चारंभं(!) कृषियत्नतः ।
क्रियते श्रीनिहिरेण नृणां यात्रादिमङ्गलं ॥

माहेन्द्रं अमृतं वक्रं शून्यं क्षयचतुष्टयं ।
जन्मयात्राविवाहादि कृषिं तत्र समाचरेत् ॥
फलं ॥ माहेन्द्रे विजयो नित्यममृते कार्यशोभनं ।
वक्रे हतिविलसः स्यात् शून्ये च मरणं भुवं ॥

तस्य प्रकारमाह ॥ माघफाल्गुनचैत्रवैशाखश्रावणभाद्रपदमासे
एकपर्यायः ॥ रवि दिवा । माहेन्द्र द० २ अमृत ६ वक्र १०
सून्य ६ अमृत २ एवं ३० दशः ॥ * ॥ रवि रात्रौ । ० etc.,
tables for each day. Fol. 2b: ततः ज्यैष्ठ आषा-
ढद्वयो एकपर्यायः ॥ tables as before. Fol. 3b: ततः
आश्विन(r.आश्विन) कार्तिक अग्रहायन पौष एकपर्यायः ॥ ...

It ends: शनि दिवा । सून्य ४ वक्र ४ माहेन्द्र ६ अमृत ६
वक्र ६ अमृत ४ एवं ३२ दशः ॥

शनि रात्रौ । सून्य ४ वक्र ६ अमृत ६ वक्र ६ शू ४ एवं ३२
दशः ॥

इत्यमृतघटिका समाप्ता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

3034.

981a. Foll. 62; size 14½ in. by 4½ in.;
modern Bengali handwriting; 8-10 lines in
a page.

Rājamārtanda, a compilation of astrological
rules as applied to the performance of religious
ceremonies and daily observances of domestic
life, ascribed to *Bhojuleva*.

It begins: यच्छास्त्रं सविता चकार विपुलैः स्कन्धैस्त्रि-
भिर्न्योतिपं० see Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Camb.,
p. 62.

Colophon: इति मानवराजाधिराजकलिकन्दर्पसरस्वती-
कण्ठाभरणस्य वि(कवि)राजमार्तण्डमहाराजाधिराजश्रीमन्नोजदेव-
विरचितो राजमार्तण्डः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3035.

2299. Foll. 31 (paged 1-61); size quarto,
13 in. by 9½ in.; fair, modern Devanāgarī
writing; 28 lines in a page.

The same work. Transcribed from the
preceding MS., or derived from the same
source. [CALCUTTA.]

3036.

2528b. Foll. 30; size 9½ in. by 5 in.; good Devanāgarī writing of 1597 A.D.; 11-14 lines in a page.

Vivāhapaṭala, or astrological rules respecting the best time for marriage ceremonies, being a section of the *Śūraṅgīya-Śārasamuccaya*, by *Śūraṅgapāṇi dvija*, son of *Mukunda*.

It begins:

सुरासुरैर्वैदितपादपत्रं

शिवात्मजं भक्तजनस्य सिद्धिदं ।

तं विम्वराजं प्रणतो ऽस्मि नित्यं

वागीश्वर्यो देवगुरुं हरिं तं (? r. तथा) ॥ १ ॥

विश्वरूपयः साक्षाच्छ्रीविष्णुं ब्रह्मविह्वलं ।

द्विचितकस्य (!) सुखदं मुकुदं तं नमाम्यहं ॥ २ ॥

अर्कैर्दुषितमृनुचन्द्रतनयादित्यज्य (? त्य) शुक्रार्कज-

स्वभातू [त्र] शिखिनीं गणं च शिरसा नत्वा मुकुन्दा-

[त्मजः ।

आलोकोद्बहनश्रुतानि मुनिभिः प्रोक्तानि गर्गादिकैर्

दिव्यैस्तन्मत्संग्रहं वितनवै श्रीशार्ङ्गपाणिर्द्विजः ॥ १ ॥

दैवज्ञे (० ज्ञो) लग्नदानेन हि भवति विभुः शास्त्रमेकं

[विज्ञानञ्च

आधीयते ऽथ सर्वाख्यतिबहुदिवसैरप्यमृत्युस्यधीभिः ।

तस्मात्सन्निविष्टम्यद्विजवररचितयं यवृक्षान्यमुष्मिन्

ग्रंथे धार्याणि शेषाख्यणि न निजधिया कल्पितं किं-

[चिद्वच ॥ २ ॥

नानाशास्त्रोद्धृतं सारं वैद्यनाथेन यत्कृतं ।

अन्यैश्च यद्वहीतं तं वक्ष्ये सारसमुच्चयं ॥ ३ ॥

मीनाब्जाक्षयपूर्वा चर्याः कन्योत्तमो वरं श्रेष्ठः ।

मध्यस्थः समवर्णो नीचो हीनोद्भवः पुरुषः ॥ ४ ॥

अथ राशीनां रूपाणि कथ्यन्ते । ०

Besides standard authorities on the subject quotations are found from the following astrological authors and works: *Gadādhara*, fol. 6b; *Trivikrama*, fol. 17a; *Bādarāyaṇa*, fol. 24a; *Bhojadeva*, fol. 2a; *Maheśvara*, fol. 6b; *Māṇḍavya*, fol. 9a; *Mukunda*, fol. 8a; *Yavana*, fol. 10a; *Yogajātaka*, fol. 21a; *Ratnakōśa*, fol. 28a; *Ratnamālā*, fol. 27a; *Vāmadeva*, fol. 4a; *Vedimandapanirṇaya*, fol. 27b; *Vyava-*

hārasāra, fol. 7a; *Sanyasūri* (*Satya* ०?), fol. 10b; *Saptarshayaḥ*, fol. 12a, etc.; *Vṛiddhila-Saptarshi* or *Saptarshi-mukhyadvija*, foll. 1b, 21b; *Horideva*, fol. 3b; *Hārīta*, fol. 2a; *Horāprakāśa*, fol. 23b.

It ends:

विवाहवेदीगृहमं [इ] पस्य ईशानपूर्वोत्तरदिग्विभागे ।

सौभाग्यकन्या धनपुत्रयुक्ताः शेषैर्विभागैर्विधवा भवन्ति ॥

गृहे तु पश्य मे (? पश्चिमे) द्वारे तथैवोत्तरमेव (? ० र एव) च ।

विवाहे वेदिका कार्या गृहान्निर्गमदक्षिणा ॥

इति श्रीसारंगीये विशेष [i.e. *āśeṣa*, cf. 1b, 7] सार-
समुच्चये विवाहपटं (० पटलं) समाप्तं ॥ संवत् १६५४ वर्षे पौषशुद्ध
१५ गुरौ वासरे लिखितं ॥ then by a different hand
जोसीरामगुहे ॥ [GAIKAWAR.]

3037.

2528c. Foll. 16; size 10 in. by 3½ in.; good Devanāgarī writing of 1397 A.D. (?); ten lines in a page.

Vivāhavrindāvana, a treatise on auspicious times and seasons for marriage, in 17 *adhyaṃyas*, by *Keśava* (also called *Keśavārka*), son of *dai-vajña Rūṇiga*, grandson of *Śrīyāditya*, and great-grandson of *Janārdana*.

It begins: श्रीशार्ङ्गपाणिः सृजतु वो नवसन्निवेशः ०

See Berl. Cat., no. 673; Oxf. Cat., no. 791.

Adhyāya XVII. and the colophon run as follows:

अभूद्भरद्वाजमहर्षिवंशे विश्वावर्तमे श्रुतिस्त्ववेदी ।

उदीच्यचारित्रपथप्रवर्तो जनार्दनो याज्ञिकचक्रवर्ती ॥ १ ॥

अस्ति श्रियादित्य इति स तस्य

सूनुः श्रियादित्य इव द्वितीयः ।

त्रिस्कंधपारंगमरंगमल्लस्य

तदात्मजो राखिग इत्युदीये ॥ २ ॥

श्रीकेशवः सुकविरध्ययनाब्धनीन-

ब्यूहानितर्पे (? ० निवर्त) यितुमर्थापयः प्रवाहैः ।

दैवज्ञराखिगसुतः सुतपःश्रेयो ऽस्मिन्

वृंदावने मुनिगवीनिवहं दुदोह ॥ ३ ॥

अवहुदृष्टयः क्रियदम्पदः पद्मभीरमधीरभिरस्यते ।
विशदशास्त्रविदस्त्वदमेकदा श्रुतिगतं रसनासु निवस्यति
[॥ ४ ॥

इति श्रीविवाहवृंदावने वंशवर्णनं नाम सप्तदशमोऽध्यायः
समाप्तोऽयं ग्रंथः ॥ वृत्तसंख्या सप्तचत्वारिंशदधिकशतद्वयं २४७ ॥

The first two verses of this epilogue occur likewise in *Keśava's Kṛishṇakṛīḍita*, where they are followed by another verse, in which the author states that he was the second of three sons of *Rāṇiga* and *Śrī*, his elder brother being *Jayāditya* and the younger *Kṛishṇa*.

The first three of these verses also occur at the end of a MS. of the work accompanied by a commentary, *Vivāhadīpikā*, in Prof. Bhandarkar's Rep. 1882-3, p. 373, where they are not however commented upon, and where the author's name is first spelled *Rāṇaka*, and the second time *Rāṇaga*.

संवत् १४५५ वर्षे शाके १३२० प्रवर्त्तमाने श्रावणशुदि १०
भौमे ऽब्दे श्रीनंदपद्रे महाराणाश्री उदयसिंहविजयराज्ये महं
श्री वीरमदेवप्रतिपत्तौ काविचज्ञातीयेन नारदेनात्मार्थे लिखि-
तमिदं वृंदावनं ॥

The date was probably that of a former MS., it being apparently at least a century too early for the present MS.

[GAIKAWAR.]

3038.

742a. Foll. 8; size 12½ in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; ten lines in a page.

Bhuvanadīpaka, or *Grahabhāvaaprakāśa*, a short treatise on planetary influences, by *Padma* (or *Padmaprabhu*) *Sūri*. [A.]

It begins :

सारस्वतं नमस्कृत्य महः सर्वतमोऽपहं ।

ग्रहभावप्रकाशेन ज्ञानमुन्मील्यते मया ॥

ग्रहाधिपा उच्चनीचा (० नीचैः B.) अन्योन्यं मित्रशत्रवः ।
राहोर्गृहोच्चनीचानि केतुर्वैवावतिष्ठते ॥

स्वरूपं ग्रहचक्रस्य वीक्ष्य द्वादशवेश्मसु ।
निर्णयोऽभीष्टकालस्य यथालग्नं विचार्यते ॥

ग्रहो विनष्टो यादृक् स्याद् राजयोगचतुष्टयं ।

लाभादीनां विचारश्च लग्नेशावस्थितं (लग्निशावस्थितेः
[B.] फलं ॥ ०

It ends :

सिंहे सिंहांशके चन्द्रे सूर्ये तत्रैव संस्थिते ।

मृगलग्नोदये जाते तद्दिनेऽप्यसिन्ना वधः ॥

दन्तुरवदनः कृष्णो विज्ञेयो राहुदर्शने प्राणी ।

पष्ठे ऽष्टमेऽथ जीवः कथयति तत्संनिपातरुजं ॥

धनव्ययगतः शुक्रो भो मारकेण दोषकृत् ।

वामदक्षिणतः सुस्थे वृष्टिदोषकरः क्रमात् ॥

ग्रहभावप्रकाशाख्यं शास्त्रमेतत् प्रकाशितं ।

जगद्भावप्रकाशाय कृतं श्रीपद्मसूरिणा ॥

इति भुवनदीपकः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3039.

2049d. Foll. 14; size 10½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; seven lines of text in the page.

Bhuvanadīpaka, with an interlinear paraphrase in Gujarātī. [B.]

This MS. contains 170 verses, numbered consecutively. In the last 20 verses its text is almost entirely different from that of the preceding MS.

It ends : दन्तुरवदनः कृष्णो ० रुजं ॥ १६५ ॥ पृच्छत्याः
पितृमदिरे (1) ० ॥ १६६ ॥ यदीदुशुक्रसौमान्या ० ॥ १६७ ॥ चंद्रो
लग्नपतिर्वापि ० ॥ १६८ ॥ लग्नस्यचंद्रजं ० ॥ १६९ ॥

ग्रहभावप्रकाशाख्या (० ख्यं) शास्त्रमेतत् प्रकाशितं ।

जगद्भावप्रकाशाय श्रीपद्मसूरिभिः ॥ १७० ॥

इति श्रीभुवनदीपकशास्त्रं संपूर्णं ॥

[GAIKAWAR.]

3040.

2464e. Foll. 33; size 10½ in. by 4½ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1781 A.D.; fourteen lines in a page.

Yuddhajayārṇavatāntra, discussions on astrology between *Śiva* and *Pārvatī*, in 10 *paṭalas*.

It begins :

शिवं च शिवसंस्थानं सर्वलोकपतिं प्रभुं ।
आद्यंतम[ध्व]रहितं योगिनां ध्यानगामिनं ॥ १ ॥
त्वं नाथः सर्वभूतानां निराकारो निरंजनः ।
सृष्टिस्थितिलये हेतुर्भस्मधूले नमो ऽस्तु ते ॥ २ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

त्रैलोक्ये यस्मिन्निभिः कालैर्व्यवहारो हि यत्र ते ।
कथं जानासि देवेश त्रिकांडं ज्योतिषां गतिं ॥ ३ ॥
प्रश्नव्याहारिकं स्कंदं व्यवहारद्वितीयकं ।
गमनं सर्वखेदानां कथयस्व वृषाकपे ॥ ४ ॥
स्वरचक्रं वरीचक्रं ग्रहराशिस्तथैव च ।
प्रश्नचक्रं ततो ब्रूहि शतपदस्तम्भयुतं ॥ ५ ॥

I. *svaravarṇodayavidhāna* ; II. *grahavibhāga*, *rāśivicāra* ; III. *vividhāpraśnakathana* ; IV. *śalākācakrabheda* ; V. *kūrmasevācakra* ; VI. *jūtakavicāra*, *kālacakra* ; VII. *śūlacakranirṇaya* ; VIII. *trivargapakṣhitārāviraṇcīcakra* ; IX. *saṃgrāmaṇijaya* ; X. without any particular title.

It ends : अथ सेवाचक्रं । सीरे सप्तद्वय सप्त द्वयि(१)
च हस्तौ चत्वारि पादयोश्चत्वारि सेवाचक्रक्रमः ॥ अथ फलं
शिरसि समानं वक्ष्यस्थले विचे द्विद सर्वस्वहस्तपादौ आशा-
त्यागः ॥ इति सेवाचक्रं ॥

इति श्रीयुद्धजयाणीवे तंत्रे उमामहेश्वरसंवादे खरोदयानुसारेण
युद्धजयाणीवतंत्रं संपूर्णं ॥ ०

[GAIKAWAR.]

3041.

1995. Foll. 20 ; size 4 in. by 8 in. (bound on the narrow side); fairly good, modern Devanāgarī writing ; 16-29 lines in a page.

[*Jyotiṣavidhā*], a compilation of scraps of astrological information, mixed with rules concerning religious observances supposed to avert evil influences.

It begins : अत्र यात्राप्रक ० ।

अर्ककेशमनर्थकं च गमनं सोमे २ च वंधुप्रियं
अंगारा ३ नलतस्कराज्जरभयं प्राप्त्यमर्थं बुधः ।
क्षेमाराग्यसुखं करोति गुरुणा ५ शुक्रेण ६ लाभस्तथा
सर्वं व्यर्थमनर्थकं च गमनं मंदे ७ दिने गम्यतां ॥ १ ॥
न षष्ठी न च द्वादशी नाष्टमी नो
सिताद्यो तिथिः पृथिमा ३० न रिक्ता ४ । ९ । १४ ॥
हया १ दित्य ७ मित्रे १७ दुपजीवा ६ त्व २७ हस्तै १३ः
अथो २२ वासवै २३ रेव यात्रा प्रशस्ता ॥ २ ॥ ०

सूर्यादिग्रहैरुत्तमज्ञानमाह fol. 2b ; अथ सूर्योदयाहिनप्र-
माणमाह fol. 3a ; अथ ग्रहाणां माससंख्या fol. 4b ; नक्षत्र-
प्रकरणप्रारंभः fol. 5a ; अथ देवकोत्पापनशास्त्रं fol. 7a ;
प्रस्थानदिनसंख्यामाह fol. 8b ; अथ शुभशकुनं ib. ; अथ
प्रस्थाने अपशकुनानि fol. 9a, etc. ; अथ पंचगव्यकेन
कर्मप्राशनमुक्तं fol. 19a ; आद्यप्रकरणप्रारंभः fol. 19b ;
अथ कुंडप्रमाणमाह fol. 20b (2 verses) इति कुंडाकोक्तं ॥
ib. ; 2 verses (पंचाशत्प्रमिते ०) ॥ रामबाजपेय्युक्तं ॥ after
which it concludes with a verse : एकः शिवे तु
द्वौ विष्णौ ०

The above title is the one under which the MS. was entered in the old Catalogue.

[DR. JOHN TAYLOR.]

3042.

1058. Foll. 30 ; size 14½ in. by 4½ in. ; Bengali character ; seven lines in a page. No date.

Pratyantar(a)daśāsamgraha, a manual of divination with reference to certain moments within a man's lifetime (*antardaśā*) for which the horoscope is ascertained.

It begins :

प्रणम्य जगतामीशं ज्योतिःप्रत्ययकारकं ।
संगृह्यते वराहेण प्रत्यन्तरदशाफलं ॥
२० २० २० दी० । ६ । फलं ।
स्वप्रत्यन्तरगते(?) प्रत्यन्तरगते) भानौ लाभो द्रव्यव्ययस्तथा ।
वियोग(२०गो) वन्धुभिः सार्धं चिन्तापीडा तनौ नृणां ।
रत्नादी । १६ ॥
भानो[ः] प्रत्यन्तरे कुर्याच्चन्द्रः शत्रुपराजयं ।
वित्तलाभं सुखं देहकार्यसिद्धिं परस्परं ॥

ररन० दि० । १० । फलं ।

भौमप्रत्यन्तरे भानोः सुवर्णमणिभूषणं ।

नृपा (र. नृपः) सौख्यं प्रचक्षते च कुर्वन्पुंसो जयं रणे ॥

Thus, each horoscope having first been expressed in a formula composed of syllables and numbers, the practical consequences supposed to result from it are then expressed in a *śloka*. How the horoscope is obtained is not explained and does not come within the scope of this treatise, but it may be remarked that the formulas completely differ from *Utpala's* mode of calculation proposed in his commentary to *Varāha Mihira's Bṛhajjātaka*, viii., 4 and *Laghujātaka*, vii., 6.

It ends: सुरावृमाहः । ४ । १० । फलं ।

योगवृद्धिं नृपा (?) नृणां सौख्यं व्याधिशुचुविनाशनं ।

धर्मे सति करोत्येवं राहुप्रत्यन्तरे गुरु (?) ॥

इति प्रत्यन्तदेशासंग्रहः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3043.

2049b. Foll. 80; size 11 in. by 4½ in.; excellent Devanāgarī writing of 1631 A.D.; nine lines in a page.

Āthāvis-nakṣatraphala (i.e. *Ashāvimsati-n.*), or treatise on the influence of the 28 *nakṣatras*; being a collection of meagre astrological decrees without any pretence to scientific deduction.

Whilst the first portion (foll. 1-9) is composed in a rather barbarous kind of Sanskrit, displaying a poor knowledge of astronomical and astrological terms; the latter part, containing prophecies concerning the weather and other events of public import for the Samvat years 1670-1700 are expressed in plain Gujarātī, occasionally with Sanskrit inflections, though with a vicious orthography for both languages alike.

Of localities for which these meteorological predictions were destined, we find the following mentioned: Śrinagara (explained as synonymous with Ahmadābād), Ayodhyā, Agra, Dhili, Kaśmīr, Lahore, Multān, Gujarat, Malva, Koṅkaṇamaṇḍala, Laṅkā (Sigaladeśa, fol. 21a, l. 2) and others.

It begins:

अथातः [.] संप्रवक्ष्यामि शनिचारस्तु (शनिश्चरं तु) [विस्तरात्.] ।

द्वादशराशिचक्रेण रुक्माला निर्याण च ॥ १ ॥

शनिश्चरे मेमे निष्पन्ति बहुमंडले (!) ।

अहिच्छत्रं विहारं च कल्याणा हरिपणस्तथा ॥ २ ॥ ०

It ends: इति रेवतीनक्षत्रफलं समाप्तं ॥ २८ ॥ इति अठावीसनक्षत्रफलं समाप्तं ॥ संवत् १६८८ (!) वर्षे चैत्रशुदि ९ भगुवासरे भद्राश्वीगोकुललिपितमिदं ॥ [GAIKAWAR.]

3044.

1781. Foll. 175 [numbered 1-65; 1-49 (marked 66-114 by later hand); 38 numbered leaves (the first 12 marked 115-126 by later hand); 12 ll. marked 66-77; 11 unnumbered leaves]; size 17½ in. by 5 in.; modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Viśvapradīpa, a cyclopædia of (chiefly astronomical) knowledge, by *Bhuvanānanda*, son of *Śāntidhara Rāmabāla* (or *Rāma Khān*) and *Jivani*, and younger brother of *Kṛishṇānanda*.

On the first 10 leaves there are occasional short lacunæ marked by yellow ochre.

It begins (with the figures supplied):

कलयति परिनिष्ठां यत्र विद्यासमूहः

श्रुतिवचसि यदर्थे संगतिं गाहमानः ।

श्रुतिरपि यदसङ्गं लक्षणासंश्रयेण

प्रकटयति तुरीयं नाम तद्वाम वन्दे ॥ १ ॥

---० गरीयसि (!) वशीभूतप्रभृतावली-

पालः क्रीडति को ऽपि गोपितमहामन्त्रो महेन्द्रोपनः ।

दोस्तम्भद्वयजुभमाणगरिमारम्भैरगम्भीरताम्

अम्भीधीनपि लम्भयन् नयन्तम्भाव्य (!) विश्वभरां ॥ २ ॥

प्रत्यङ्गं पटुतां गता सुभगता वीजैरपायैः परं
निःसापत्यसुपेयुषी गुणगणैर्गोढं हरन्ती मनः ।
शक्त्या रञ्जनसञ्जनन्यकलिता दोषैर्मतः (-) - न
अप्येका सिद्धिसमीह्यानवरतं यं नीतिरालङ्घ्यते ॥ ३ ॥

अनवेद्यवलङ्गनया ० ॥ ४ ॥

श्रुत्वा यत्कटकोद्भवा ० ॥ ५ ॥

यस्मिन् दिक्क्रवालप्रथितपृथुभुजा विक्रमे स्वर्णभावं
कारुष्येनाविरामं वितरति विलयं हेमशैलो जगमिषत् ।
गुञ्जापुञ्जप्रतीतिं प्रति शिखरचरकिन्नरोद्गीततद्दोस्-
तेजो द्वेषा यशोभिः शरलतनुतया तत्र चेन्नाभविष्यत्
[॥ ६ ॥

रणचतुरङ्गं खोदितस्त्रीणिधूलौ-
मिलदतुलदुकूलच्छायसंवोतनूतिः ।
कलितवलिरयोध्या मध्यदेशे विलासोद्-
भटकटकपटयस्याश्रिता यं जयश्रीः ॥ ७ ॥

तस्यानुग्रहसंय - ००० - वागीश्वरस्यात्मजो
धीरः शान्तिधरो धरासुविदितः श्रीरामवालाख्यया ।
आशान्ते प्रसरन्त्यलंकृतधियां दारिद्र्यकूलं कषा
यद्दानोदकनिर्झरा ००० - ००० - कनिरा-
[हियः ॥ ८ ॥ ० १२ ॥

कृष्णानन्दः समजनि ततो मेधवित्तैरयोध्या-
काशीवासिद्विजपरिषदां कल्पितानस्यवृत्तिः ।
गौडस्त्रीणीपरिवृद्धदृढप्रेमसंदर्भपात्रं
विद्यानद्यामनुगुणनिकाशानपूतानरा (1) ॥ १३ ॥
मन्त्री गौडविजोऽसः कविसभासंभाषणे कंचन
स्थेमानं दधुदुर्भूव भुवनानन्दो ज्ञुजातस्ततः ।
ग्रन्थः सूक्ष्मविचारमन्यमथिताद्विस्तीर्णविद्याणीवान्
सारः प्रीतिसमीहया सुमनसां तेनायमभ्युद्धतः ॥ १४ ॥
इह तावदखिलपुंसां पुरुषार्थैः केवलं काम्यः ०

Of the author's ambitious scheme of a general survey of the whole field of Hindu knowledge and science, this volume offers only a small instalment, by far the greater portion of which is devoted to astrological subjects. The author in the first place draws up an elaborate scheme of divisions and subdivisions — viz. : *śikhā*, *āloka*, *skandha*, *aṃśa*, *adhyāya* — under which he proposes to treat of the

different subjects, but which, owing to the fragmentary (and apparently disordered) state of the MS., it is not always easy to trace.

The 18 *vidyās* (fol. 2b, ll. 4-6) are divided into 7 *śikhās* ('flames of his *pradīpa*'), viz. : *aṅga*, *siddhānta*, *vyavahāra*, *vijaya*, *rasa*, *artha* and *prakīrṇa*; each *śikhā* containing a number of subjects, called *āloka*.

Thus in the *aṅgaśikhā*, beyond which the MS. does not go, we find the following : 1. *śikshā* etc., fol. 8a, l. 3; 2. *kalpasūtra*, fol. 9b; 3. *vyākaraṇa*, fol. 20a, l. 8; 4. *nairukta*, fol. 21a, l. 8; 5. *jyotiṣa*, with many subdivisions, to fol. 154b, l. 3 (numbered fol. 67), called '*jyotirmayālokana*' in the colophon; 6. *chhandas*, left unfinished on fol. 165b (numbered fol. 77); the next ten leaves being devoted to the subject of *śākuna*, forming the 3rd *aṃśa* of the *śākhāskandha* in the *aṅgaśikhā*; of the 7th *āloka*, on Prākṛit grammar we have nothing more; the last leaf belonging again to the 5th *āloka*.

Of the *Jyotiṣhāloka* (5th) there are the following subdivisions :

I. *Gaṇitaskandha* in 7 *adhyāyas* : 1. *grahamadyādhikāra* (fol. 23b, l. 1); 2. *sphuṭādhikāra* (fol. 27b, l. 2); 3. *candragrahaṇavivarāṇa* (fol. 28a, l. 3); 4. *sūryagrahaṇavivarāṇa* (fol. 28a, l. 8); 5. *prakīrṇa* (fol. 29a, l. 1); 6. *grahayuddha* (fol. 31a, l. 7); 7. *golādinirūpaṇa* (fol. 35b, l. 4).

II. *Śākhāskandha* in 5 *aṃśa* : A. *praśnanirūpaṇa*, in 11 sections : 1. *praśnāvatāra* (fol. 36a, l. 4); 2. *lagnanirṇaya* (fol. 36b, l. 7); 3. *grahasvarūpanirūpaṇa* (fol. 38a, l. 2); 4. *bhāvavijñāna* (fol. 38b, l. 3); 5. *phalajñāna* (fol. 47a, l. 1); 6. *jaladalakṣhaṇa* (fol. 48a, l. 6); 7. *sadyo-ṃśīṣṭīlakṣhaṇa* (fol. 49a, l. 1); 8. *śasyajātānirṇaya* (fol. 49a, l. 8); 9. *dravyaniścaya* (fol. 49b, l. 8); 10. *arghanirṇaya*, or *svaṇṇanirṇaya* (fol.

50a, l. 8); 11. *jalārgala* (fol. 53a, l. 6). B. *svarādīnām vivekaḥ*, treating of *arcana* (*cakra*) to be practised by the powerful of the earth (*vasudhādhipa*), foll. 53b-65b. Here should follow C. on *śākuna*, which seems to be wanting; whilst the 4th and 5th *aṃśa* have been transferred to the end of the volume (fol. 122a, 1 seqq.), viz.: D. *adbhutanirūpaṇa*, on miracles, in 4 *adhyāyas*: 1. *divyādbhūtāni* (fol. 137b, l. 2); 2. *antarīkṣhādbhūtāni* (fol. 143b, l. 2); 3. *bhāu-mūdbhūtāni* (fol. 144b, l. 6); 4. *miśrādbhūtāni*, breaking off with fol. 152, but resumed on the last leaf. E. *vāyunirūpaṇa*, on the artificial regulation of the breath for magic purposes.

III. *Horāskandha* (foll. 66-122) of 9 *adhyāyas*: 1. *sūryādivārādinirūpaṇa* (fol. 37b, l. 6); 2. *candratārāśuddhyādinirūpaṇa* (fol. 77a, l. 7); 3. *śāntikādinirūpaṇa* (fol. 81b, l. 6); 4. *śud-dhyādinirūpaṇa* (fol. 85a, l. 7); 5. *ādhānādinī karmāṇi* (fol. 86b, l. 2); 6. *jātakāninirūpaṇa* (fol. 102b, l. 5); 7. *jātakarmādinirūpaṇa*, including *cūḍākaraṇa*, *rājadarśana*, *vivāha* (fol. 109b, l. 2); 8. ceremonies to be observed in putting on a new dress, mounting a horse, commencing a dramatic performance, entering a new house, setting up an idol, etc. (fol. 114b, l. 3); 9. *yātrādinirūpaṇa* (fol. 122a, l. 1).

As a specimen of the ends of chapters, we have on fol. 8a:

यं कदाभरणं कवीन्द्रसदसां श्रीरामखानापर-
ख्यातेः शान्तिधरादसूत भुवनानन्दं सुतं जीवनी ।
विद्याष्टादशकेन तद्विरचिते विश्वप्रदीपे स्फुटं
संप्राप्यज्ञातान्ते परिणतिं शिक्षाख्यमालोकनम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3045.

1122a. Foll. 29; size 11½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1800 A.D.; ten lines in a page.

Tājika (also called *Tājikakaumudī*), a manual of general astronomy (derived from Muhammadan sources), compiled, in 1587 A.D., by *Nilakaṇṭha* of Kāśī, son of *Ananta* and *Pad-māmbā*, and grandson of *Cintāmaṇi*.

The work consists of two parts, entitled *Samjñātānttra* (or *saṃjñāvivēka*) and *Varsha-tānttra* (or *saṃvivēka*). It begins:

प्रथम्य हेरसमथो दिवाकरं

गुरोरनन्तस्य तथा पदाञ्जुजम् ।

श्रीनीलकण्ठो विविनक्ति सूक्तिभिस्

तत्ताजिकं सूरिमनःप्रसादकम् ॥ १ ॥

Cf. Weber, Berl. Cat., no. 876. The work has been repeatedly published in India. See also Weber's Ind. Stud., ii., p. 253 seqq.

The term *Samjñāvivēka* (occurring in the final *śloka* of the first part) is also sometimes improperly applied to the whole work, probably owing to the fact that, in the last but one *śloka*, the second part is referred to as '*saṃāvivēka*,' whilst in the last *śloka*, giving the date, it is called '*saṃātānttram*.'

[H. T. COLEBROOKE.]

3046.

2306. Foll. 22; size 4to, 13 in. by 10 in.; fair Devanāgarī writing of 1800 A.D.; 26 lines in a page.

Nilakaṇṭha's Tājika, copied from the preceding MS. [CALCUTTA.]

3047.

2692. Foll. 27; size 7½ in. by 9½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1766 A.D.; 20-22 lines in a page.

The same work.

Dated: संवत् १८२२ शाके १६८८ पौषमासे शुक्ले द्वितीयायां समाप्तं दरबारिब्राह्मणेन लिपितं श्रीद्विजधर्मपरायणविश्व-भरतपुत्रवत्सगोत्रोद्भवब्राह्मणकान्यकुब्जखगोलरस्येयं पुस्तकं शुभम् ॥

[MACK. COLL.]

इति श्रीदिवाकरदैवज्ञात्मजविश्वनाथदैवज्ञविरचिते नीलकण्ठ-
ज्योतिर्विंशतसंज्ञातंत्रे सहमाध्यायस्य व्याख्योदाहृतिः समाप्ता ॥

अकारि विश्वनाथेन संज्ञात्रप्रकाशिका ।

टीका टीकाकृतां कुर्यात्सज्जा लज्जानुबन्धनं ॥ १ ॥

चंद्रबाणशरचंद्रसंमिते

हायने नयति (? r. नृपति) शालिवाहने ।

मार्गशीर्षसितपंचमीतिथौ

विश्वनाथचिदुषा समापितं ॥ २ ॥

इति श्रीनीलकण्ठताजिकटीकासोदाहरणा समाप्ता ॥ श्री-
संवत् १८५३ मितोफाल्गुणशुक्लादशम्यां सौम्यवासरे जिनदत्तविंशा
लिषापितं स्थाप्यहेतवे ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 200.

[H. T. COLEBROOKE.]

3051.

2491. Foll. 97; size 10½ in. by 5 in.;
indifferent, modern Devanāgarī writing; nine
lines in a page.

Viśvanātha's commentary on the *Samjñā-
tantra*, with the text of the latter.

This MS. does not contain the verse giving
the date of the commentary.

[GAIKAWAR.]

3052.

2182. Foll. 57; size 11 in. by 6½ in.; no
date; eleven lines in a page.

Viśvanātha's commentary (*ṭīkā*) on *Nīla-
kaṇṭha's* *Varshatantra*, omitting the text of
the latter after the first two verses.

It begins :

यथादपन्नं सुरसिद्धदैत्या

अभीष्टसिद्धौ प्रणमति नित्यं ।

तं विम्वराजं मनसा स्मरामि

भक्तप्रियं नागमुखं गणेशं ॥ १ ॥

Again *Viśvanātha* mentions his father and
his brothers, as well as his native place, al-
though in different terms from those used in
the first part. Cf. Rāj. Mitra, Notices, viii.,
p. 201.

Of both parts there are several Indian
editions, with this commentary; whilst the
supplementary part of *Nīlakaṇṭha's* *Tājika*,
the *prāśnaprakaraṇa*, does not seem to have
been commented upon by *Viśvanātha*.

[GAIKAWAR.]

3053.

590 b. Foll. 94 (numbered 19 + 28 + 3 +
22 + 22); size 11½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī
writing of 1751 A.D.; 9-11 lines in a page.

Śiśubodhinī, or *Śiśubodhavatī*, another com-
mentary on *Nīlakaṇṭha's* *Tājika*, by *Mādhava
jyotirvid*, son of *Govinda jyotirvid*, and grand-
son of the author of the original treatise.

The MS. is incomplete, the latter portion
of the first and the earlier portion of the
second part being wanting.

I. *Samjñātantra*, sections 1-3, begins :

हेरंबं भुवनस्थशीर्षमधुलिटसंस्तपादांजुजं

गौरीहृत्कमलप्रकाशतरणिं विम्वटवीपावकं ।

जृम्भद्वैरिकुलांतकं सुमनसां श्रीसिद्धिबुद्धिप्रदं

सिंदूरारुणगंडयुग्ममनिशं भालौपथीशं भजे ॥ १ ॥

प्रभाकरं सर्वजगत्प्रभाकरं

चयीतनुं ब्रह्महरीश्वरात्मकं ।

लोकस्य सृष्टिस्थितिनाशकारकं

वन्दे ग्रहाधीशमभीष्टसिद्धये ॥ २ ॥

श्रीचिंतामणिदैवविज्ञानुभवोऽन्तो द्विजन्माग्रणीर्

भूमीमंडलशोभिभूषतिकुलैः संमानितः सादरं ।

सर्पाधीशगवोविचारचतुरो गगौ मुनिज्योतिषे

देशादेव विदमेतो बुधवरो वाराणसीमावसत् ॥ ३ ॥

तत्सूनुर्गणितार्थवैकतरणिः श्रीनीलकण्ठो बुधो

भूदेस्मृतितर्कशास्त्रनिपुणो भूमीपमालाचितः ।

ज्योतिःशास्त्रमिदं त्रिधा समकरोद्यष्टोड(?) ह्यष्टोड?) रानंदं

श्रीशेषाहिसरस्वतौ सविकृतिं शिष्यान् सदाभ्यापयत्

गोविंदं एकरदपादसरोजभृगम्

[॥ ४ ॥

तस्मादभूज्जगराजगवीप्रवीणः ।

ज्योतिर्नैयप्रचुरप्यण(?) पारण) कृष्णुतिष्ठः

श्रीगार्ग्यवंशतिलको गणकावतंसः ॥ ५ ॥

तस्माद्भूवन्निबुधेज्यकल्यास्

त्रयः सुता ज्योतिषशास्त्रनिष्ठाः ।

ज्येष्ठो ह्यनंतो ज्ञानमाधवाख्यश्च

चिंतामणिस्तत्परतो विप्रश्चित् ॥ ६ ॥

तेषु श्रीगणनाथभक्तविलसद्विद्यागणो माधवः

शिष्यप्रार्थनयोररुक्तावचाः संक्षिप्तटीकाकृतौ ।

श्रीगोविंदगुरोः प्रणम्य चरणांभोजं प्रकुर्वे ततो

लब्ध्वा बोधलवं पितामहकृते सत्ताजिके व्याकृतिं ॥ ७ ॥

जीर्णास्ति टीका महतीति मूलं

तत्स्य विचारं मुनिसंमतिं च ।

हत्वाहमस्यां शिशुबोधिनौ तां

संज्ञाविवेकस्य करोमि टीकां ॥ ८ ॥

तत्र तावत्सकलमुनिश्रेष्ठगार्ग्यवंशतिलको निखिलविद्वद्देवज्ञ-
मुकुटहरीरो ज्ञानज्योतिर्विज्ञानुजः श्रीनीलकण्ठज्योतिर्विज्ञानुजः संज्ञातत्र-
वर्षप्रश्नतंत्ररूपप्रकरणचयात्मकस्य जीर्णताजिकशास्त्रस्य प्रथमं
प्रकरणं संज्ञाविवेकनामकं °चिकीर्षुः °प्रतिजानीते । प्रणम्येति °॥
श्रीनीलकण्ठः ° समरसिंहादिनिर्मितं ताजिकं ताजिकनामकं
शास्त्रं विविनक्ति ° । भेदप्रतिपादनं च पितृचरणकृतायां वृहट्टी-
कायां रसालाभिधायी (thus also foll. 4b, 23b, 29b,
etc., not सरला °) द्रष्टव्यं ° ।

The first two sections of Part I.—*graha-
prakaraṇa* and *śoḍaśayogāḥ*—conclude (*mutatis
mutandis*):

विद्वद्विधिज्ञगणसेवितपादपद्म-

गोविंदसंज्ञसुतमाधवनिर्मितायां ।

संज्ञाविवेकविवृतौ शिशुबोधवत्याम्

आगात्समाप्तिमिह (षोडशयोगसंघः) ॥

इति श्रीविद्वद्देवज्ञमुकुटभूषणश्रीगोविंदज्योतिर्विज्ञानुमाधव-
ज्यातिर्विद्विरचितायां संज्ञाविवेकविवृतौ शिशुबोधिन्यां (ग्रह-
स्वरूपदृष्टिगणितषोडशयोग)प्रकरणं समाप्तम् ॥

The third section (on *sahamāni*) is incom-
plete.

II. *Varshatantra*, only the last two chapters:

a) *bhāvaphalāni*, begins:

गणनायकं हृदयवर्धितदं

प्रणिपत्य तातपदपद्ममपि ।

बुधमाधवः प्रकुरुते विवृतिं

प्रमिताक्षरां शरविभावतते ॥ १ ॥

अथ द्वादशभावफलाध्यायं वक्तुकामः °

b) *māsadinapraveśaphala*, begins:

गणेशाग्नियुग्मं नमस्कृत्य ° माधवो ऽहम् ।

समाविवेके दशाध्यायमासप्रवेशादिटीकां करोमीष्टुष्ये ॥ १ ॥

These two sections end (*mut. mut.*):

विद्वद्विधिज्ञ ° माधवनिर्मितायां ।

श्रीवर्धतत्रविवृतौ शिशुबोधवत्याम्

स्याय मासदिनवेशफलं प्रपूर्तिम् ॥

इति ° समाविवेकटीकायां शिशुबोधिन्यां मासप्रवेशदिनप्र-
वेशफलप्रकरणं समाप्तिमागात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3054.

2308. Foll. 81; size 4to, 13 in. by 10 in.;
good, modern Devanāgarī writing; 23 lines
in a page.

The same work; copied from the preceding
MS.

[CALCUTTA.]

3055.

1122b. Foll. 19; size 11½ in. by 4 in.;
fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; ten lines
in a page.

Nīlakaṇṭha's Prāśnaprakaraṇa, or *Prāśna-
karmudī*, a code of rules for the guidance of
sooth-sayers and fortune-tellers when profes-
sionally consulted by people regarding the
events of every-day life; forming a supple-
mentary part to the author's *Tājika*.

It begins: अथ प्रश्नप्रकरणं निरूप्यते ॥ अथ प्रश्नवि-
चारमाह वराहः । दैवज्ञस्य हि देवेन °

The treatise is included in the Benares
edition (1865) under the title of *Prāśnatāntra*,
notwithstanding the fact that a *Prāśnatāntra*
(*Tājakoktaprāśnatāntra*) is quoted in it, e.g. fol.
3b, l. 9; fol. 4a, l. 8; fol. 13a, l. 5.

Of other authorities, besides *Varāha* and
Utpala, may be mentioned: *Caṇḍeśvarapraśna-
vidyā*, fol. 2a, l. 4; *Cintāmaṇi*, fol. 2a, l. 7;

Jñānamuktāvalī, fol. 2a, l. 6; *Tājika-Samarasimha*, fol. 8b, l. 6; *Trailokyaprakāśa*, fol. 11a, l. 3; *Prithvyaśas* (? his *Praśnakoshthī*, see above no. 2993), fol. 16a, l. 4; *Praśnacintāmaṇi*, fol. 11b, l. 3; *Praśnadīpaka*, fol. 4a, l. 5; 10a, l. 2; *Praśnapradīpa*, fol. 12b, l. 8; *Bhuvanadīpaka*, fol. 3a, l. 2; 12b, l. 15; 14b, l. 6.

A fragment of this work is described in Weber's Berl. Cat., no. 883, which breaks off at fol. 8b, l. 6 of the present MS.

In the colophon (except date and scribe's name) every second syllable is left blank, no doubt to have been filled up in red ink, after the fashion of some calligraphers. With the blanks filled up, it would read as follows: इति श्रीनीलकण्ठविरचितताजिककौमुदी प्रश्नप्रकरणं समाप्तं प्रश्नकौमुदी ॥ संवत् १८५६ मुलचंद लिखितं ब्रह्मण (!) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3056.

2305. Foll. 17 (numbered 18, no. 15 having been passed over); size 4to, 13 in. by 10 in.; fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; 26 lines in a page.

The same work; copied from the preceding MS., or from the same original.

[CALCUTTA.]

3057.

2041b. Foll. 35 (fol. 29 and fol. 30a of which are left blank); size 11 in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing of 1800 A.D.; 9 or 10 lines in a page.

Tājikālamkāra, a treatise on astrology, composed, in 1780 A.D., by *Śambhurāma*, an adherent of the Saura creed, the son of *Gokula*, a native of Gujarat and resident of Dhavalapura, on the banks of the Suranadī, near the shrines of *Harapīṭha* and *Oaṇḍīmātha*.

It begins :

श्रीसूर्यं त्रिगुणं सर्वशगणपं सांगं हरिं विश्वसूम्
संबां चादिभवं शिवं ग्रहणैः पंचायतानां गुरुं ।
ग्रहम्याभिकबोधनाय सुगमं कुर्वे ह्यहं ताजिका-
लंकारं ननु शुभुराम अखिलं लोकाय श्रेयस्करं ॥ १ ॥
धात्रा चादियुगे कृतं दृढतरं व्यासे[न] तत्रातुगे
गर्गेणागममथ्यमानविमलं शास्त्रं कृतद्वयापरे ।
लोकायापि कलौ युगे सपदि यद्वयं त्वभयं फलं
शास्त्रं यावनयुक्तिमत्कृतमिदं सत्यं सदा दृश्यते ॥ २ ॥

The work is divided into 12 chapters, viz.:

I. (fol. 5b) *varsheśanirūpaṇa*; II. (fol. 15a) *grahabhāva-prayojana*; III. (fol. 17b) *munthā-prayojana*; IV. (fol. 18b) *rājayoga*; V. (fol. 20b) *śoḍaśayogāḥ*; VI. (fol. 22b) *miśrabhāva*; VII. (fol. 23a) *grahayoga*; VIII. (fol. 26a) *yogisvapna*; IX. (ib.) *sahamāni*; X. (fol. 31a) *māsapraveśa*; XI. (fol. 33a) *dinapraveśa*; XII. *dinacaryāgranthanirūpaṇa*.

It ends :

श्रीसूर्यसेवानुगतस्तु गोकुलम्
तस्यांगजो ऽसौ त्रिगुणात्मसेवकः ।
श्रीशुभुरामो ह्यकरोतु ताजिका-
लंकारमौदीच्यकुलोद्भवो द्विजः ॥ १४ ॥
दीनो ऽथवा नीचकुलोद्भवो गेके (!)
सूक्तो ऽपि यो ऽलंकरणं विधायते (? विधारयेत्) ।
शशेन तुल्यो ऽपि गजेषु केसरी
तथैव भूम्यां स नरो विराजते ॥ १५ ॥ ० १६ ॥
नागाहिशैलेदुमिते तु विक्रमात्
करेणुषु १६५२ शकगे तपस्यके ।
मासे सिते पक्षगते विधूदये
तिथौ भृगौ पूरौमभूदयं श्रमात् ॥ १७ ॥
धरणिमलवरिष्ठे गुर्जराख्ये हि देशे
सुरनदीहरपीठे (!) चंडिनाथे समीपे ।
भवत्पुरनिवासी शुभुरामो ऽकौसेवी
विधिवन्न (? ० मत) युतालंकारकं चाकरोद्धे ॥ १८ ॥

इति श्रीमहेश्वरगोकुलात्मजशुभुरामकृतौ ताजिकालंकारे
दिनचर्याग्रंथनिरूपणं नाम द्वादशः प्रकाशः ॥ १२ ॥

नवनवमुनिचंद्रे विक्रमाब्दकाले
निगमरसनृपाख्ये शालिवाहान्त्रयाते ।
इषसितस्मरतिथीमीज्यवारैवुपेभे(!)
धवलपुरनिवासी शुभुरामो ऽलिखडै ॥ १ ॥ ०

The MS. would thus seem to have been copied from one written by the author himself in 1742.

For the sake of the references contained therein we extract the following verses :

इतीरितं गोकुलसूनुशुभुना
मिश्रं फलं वा ग्रहयोगजं फलं ।
हिज्जाजमत्यानुगतं(!) तु हायन
मासे ऽथवा सङ्ग्रिदिं विचिंतयेत् ॥ fol. 23a ;
इतीरितं भूपजनाय हेतवे
सिंहावलीतो हिरलाजताजिके ।
नरस्य कंडानुगतः स ताजिका-
लंकारको देवविंदा(देवविदा) चिराजते ॥ 34b.

[GAIKAWAR.]

3058.

2541b. Foll. 20; size 10 in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; fifteen lines in a page.

Tājikasāra, a treatise on astrology, especially horoscopy, by *Haribhaṭṭa*.

It begins :

श्रीरामस्य पदार्थविंदयुगलं नत्वाय वागीश्वरीं
हेरंबं तपनादिकं ग्रहगणं रुद्रं यशोदासुतं ।
वक्ष्ये ताजिकसारमत्यसुगमं रम्यं सुबोधप्रदं
नानाताजिकतो विलोक्य रचितं देवहर्षप्रदं ॥ १ ॥
यत्पूर्वाजितमात्मदेहजनितं देवं शुभं वाशुभं
तत्सर्वं हि विपाकमेति नियते वर्षादिके निश्चितं ।
सर्वैः संमतमत्र जन्मनि परं जंतोः स्फुटं सूरिभिस्
तस्मात्तत्परिचितं वर्षजनितं वक्ष्ये फलं स्फूर्तिमतः ॥ २ ॥
यातो वर्षगणो हि जन्मसमयात्स्याप्यश्रुतार्था क्रमात्
पंचांगाग्निभि ३६५ रिद्रियेदुभि १५ रिलारामैः ३९ खरामै-
[३० हैतः ।
जन्माहर्गणनाडिकापलयुतः स्यादिष्टवर्षादिके
यातो ऽह्नां निचयः स यो [५]जनि दिने यद्ग्रथतः
[साधितः ॥ ३ ॥ ० १५ ॥

सूर्याभागतवत्सराश्च सहितास्तत्कर्णेशाके ११०५ ततो
मासाशेषमिता हि वर्षसमयो ह्येवं निरुक्तो बुधैः ।
कर्तव्याः खचरास्ततः स्फुटतराभावाद्बुधदाज्ञतो
दृक्पश्चाद्विचरिणामिह ततो विर्याणि (!) संधारयेत्
[॥ १६ ॥

It ends :

आलोक्य नानामुनिनां (!) मतानि
सम्यक्कृतं ताजिकसारमेव ।
स्वल्पं विचित्रं हरिणा सुखायं
ज्योतिर्विदां तद्विचरिणैः सुपद्यैः ॥ १७ ॥

इति श्रीहरिभट्टविरचिते ताजिकसारे दिनप्रवेशप्रकरणं संपूर्णं ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, viii, p. 238.

[GAIKAWAR.]

3059.

2541c. Foll. 20; size 10 in. by 4½ in.; fair, small Devanāgarī writing of 1673 A.D.; 21 lines in a page.

Tājikasāraṭīkā Kārikā, a commentary on the preceding work, composed, in A.D. 1620, by *Sumatiharsha* (surnamed *Sāmanta*?), under *Vishṇudāsa* (? of *Khairābād*).

It begins :

श्रीमूयैचंद्रारुधेदपूज्यान्
भृग्वार्किमुल्यान् प्रणिपत्य खेटान् ।
हृन्मानसस्वर्णसुबोधपस-
प्रबोधने तिग्मकरं गुरुं खं ॥ १ ॥

श्रीशारदीयं शरदिंदुशुभं
तेजोज्ञताख्यात इवैकदीपं ।
निधाय चित्रे विवृणोमि ताजि-
कसारतंत्राशुकरान्मदाद्यान् ॥ २ ॥

वि[लि]ख्यादौ बृहस्पतैर्मालावृत्तिमद्योद्यतः ।
कर्तुं च कारिकां मेतां शिष्यबोधकृते कृती ॥ ३ ॥

इह शिष्टा इष्टे वस्तुनि प्रवर्तमाना ० मंगलाचरणमभिधेयं
चाह । श्रीरामस्य ०

It ends :

वर्षे शैलहयांगभूपरिमिते १६७७ मासे तथा फाल्गुने
पक्षे शुक्लतरे तिथौ दशमिने श्रीपेरवापुर्वरे (!) ।
राज्ये श्रीमति विष्णुदासनृपतेवैरीभ(?) र. खरीभ =
[sherif] वृदे हरे[र]
वृत्तिं श्रीगुरुहर्षरत्नकृपया सार्मतनामाकरोत् ॥ २ ॥

गुरुवाधवरत्नाह्दीधौयुर्धनराजयोः ।

निरंतराग्रहादेवा रचिता तनुताच्चिरं ॥ ३ ॥

इत्यांचलिकमहोपाध्याय - श्री५ श्रीवदयराजगणिकुंजराणां
शिष्योपाध्यायश्रीहर्षरत्नगणिकादौलानां शिष्यपंडितवादिराजश्री-
मुपतिहर्षगणिकृता ताजिकसारटीका कारिका नास्ती ॥

For other copies of this work see Rāj. Mitra,
Notices, iii., p. 348; viii., p. 239.

[GAIKAWAR.]

3060.

2372a. Foll. 7; size 10½ in. by 5 in.; fair
Devanāgarī writing of 1649 A.D.; eight lines
in a page.

Tājikapaddhati, a short treatise on astrology,
by *Keśava Daivajña*.

It begins :

यतस्ताजकोक्तं फलं हायनोत्थं

क्रमाबोक्तमन्यैर्यतो दुर्गमं तत् ।

क्रमाद्विच्य तत्पद्धतिं प्रस्फुटोक्त्या

गणेशं नमस्कृत्य बालावबोधां ॥ १ ॥

It ends :

इति वर्षफलस्य पद्धतीं समृतेर्शास्त्रियुगप्रसादतः ।

बहुशिष्यजनप्रबोधिनीमकरोद्भिप्रवरिष्ठकेशवः ॥ ३४ ॥

इति श्रीकेशवदैवज्ञविरचितायां ताजिकपद्धतिः संपूर्णा ॥
स्वस्ति श्रीराजदुर्गे वास्तव्यगिरिनारायणाज्ञातीयजोशीश्री५-
नारायणसुतमुकुंदजोकेन लिखितं ॥ ० संवत् १७०६ वर्षे चैत्र-
वदि ७ शुक्ले लि ० ॥

See Berl. Cat., no. 872; also published, with
Viśvanātha's commentary, at Benares, in 1869.

[GAIKAWAR.]

3061.

2529c. Foll. 6; size 9½ in. by 5½ in.;
good Devanāgarī writing of about 1700 A.D.;
ten lines in a page.

[*Tājikamatānusāra*-] *Manitthagrantha*, a treatise
on divination in 70 *upendravajra* stanzas,
apparently supposed to be derived from, or
to embody the views of, *Manittha* (*Manetho*).
Rather incorrect.

It begins :

पूर्वं प्रणम्येश्वरपादपद्मं

ततो भवान्नीं गणनायकं च ।

करोमि सम्यक्फलमत्र हायनं

भवेति तज्ज्ञा विदितेन येन ॥ १ ॥

गताब्दवृत्ता मुनिखाधर्चद्वै १००१२

निघ्नात्रभोव्योमगजैश्च ६०० भक्तात् (? भक्ताः) ।

त्रिधा फलं वारघटीफलानि

स्युर्जन्मवारादियुतानि तानि ॥ २ ॥

द्विस्था गताब्दा गुणयेच्च रुद्रै ११२

अथः खसमक्षिति १७० लभ्ययुक्ताः ।

युक्तास्तथा जन्मगतैर्दिनैश्च

खराम ३० भक्तास्तिथिरत्र शेषा ॥ ३ ॥

ततश्च लग्नं गतराशियुक्ताः

स्पष्टाश्च कार्याः सकलाश्च खेटाः ।

द्विचंद्रभक्तैश्च गताब्दपिंडैः

शेषैरपिहा स्यादयजन्मलग्नतात् ॥ ४ ॥

क्रमेण युक्ता मुखहा पुराणैः

श्रुभाश्रुभस्यापि निरूपणाय ।

दिवा विलग्ने रविनायको ऽपि

रात्रौ शशी लग्नपजन्मपश्च ॥ ५ ॥ ० ७ ॥

ततः प्रवक्ष्ये यवनानुसारं

बलाबलं यद्ब्रह्मसंभवं च ।

त्रिकोणसंस्थे फलमत्र पादं

हीनं दलं स्वे भवनेऽधमात्रे ॥ ६ ॥ ० १६ ॥

वृथाफलं हायनमत्र यस्मान्

न जीवितं हायनमत्र योगात् ।

रिष्टानि योगात् प्रवदं (?) प्रवक्ष्ये

मणित्यपूर्वैः [?] कथितानि यानि ॥ १७ ॥ ० ॥

लग्नाधिनाथे मृतिभावसंस्थे

भौमे क्षिते तस्य च भौमसंस्थे ।

अस्तंगते वा भृगुजे बुधे वा

शस्ताभिधातो बहुधापदश्च ॥ १८ ॥ ० ॥

It ends :

तदा फलज्ञानविधौ मुनीन्द्राः

सविस्मयाः संचकिता महातः ।

गुर्वेदुसौम्ये खसुराशिपूज्याः

सोच्चंगताः स्वांशगताश्च वापि ॥ ६९ ॥

लग्ना चिकोणाय गता स्वमित्रैर्
दृष्टांश्च युक्ता निजवर्गयुक्ता (!) ।
गजाश्च रत्नांतरदेशलाभं
स्त्रीपत्रलाभं विविधं च सौख्यं ॥ १० ॥
यच्छंति खेदाः परमर्दनं च
कुर्वन्ति सर्वे बलिनो न संयत् (!) ॥

इति श्रीताजिकमतानुसारं मणित्यग्रंथं स्माप्ताः ॥

[GAIKAWAR.]

3062.

2359a. Foll. 42; size 10½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1753 A.D.; 11 or 12 lines in a page.

Tājikakaustubha, an elementary treatise on astrology, by *Bālakrishṇa Bhaṭṭa*, son of *Yā-dava Bhaṭṭa*, whose parentage again is traced through *Rāmakrishṇa* and *Nūrāyaṇa* to *Rāmajit Paṇḍita*, a native of the town of *Prakāśā* on the northern bank of the river *Tāpī* (Tapti).

According to a various reading of another MS., the author himself lived at *Jambūsaras*.

It begins: श्रीगुरुशक्तये नमः ॥

ध्यात्वा तत्सपयःपयःप्रदनिर्भं विंध्याद्रिसंस्थं महो
यश्चासीत्सकलागमार्थकलनः श्रीरामजित्पण्डितः ।
तद्वंशोद्भवभट्टयादवसुतः श्रीबालकृष्णाभिधः
कुर्वे ताजिककौस्तुभं सुललितं विद्वत्सदाभूषणं ॥ १ ॥

सत्ये विधिः शास्त्रमन्त्रान् तन्मुधा
चेतायुगे यन्मुनिवादरायणः ।
यद् द्वापरे वर्गकृतं यथाभवत्
तिथ्ये तथा ताजिकशास्त्रजं फलं ॥ २ ॥

स्थूलकालफलदं हि जातकं
तत्र धीर्न वरिवर्त्ति धीमतां ।
ताजिकं विशदमादिताजिकात्
ताजिकज्ञसुखदं वदाम्यतः ॥ ३ ॥

समरसिंहकखिन्न(न्द)करोमक-
प्रभृतिभिर्गदिता बहुताजिकाः ।
य इति ते सुगमा न भवन्ति मे
स्मरन्ति धी रचने सुगमस्य वै ॥ ४ ॥

ललितपदपराणां चित्रवृत्तादराणां
फलविधिचतुराणां कीर्तये [s]दो नराणां ।
विमलमतिविचार्ये पंडितैश्चापि धार्यं
सततमपरिहार्यं बालकृष्णोक्तकार्यं ॥ ५ ॥

The following are the divisions that occur: *varshapraveśādi-dṛṣṭisādhanaṁtādādhikāra*, fol. 7a; *dvādaśābhāvādhyāya*, fol. 10a; *sūryādi-grahamunthahāphalādhyāya*, fol. 16b; *bālādhyāya*, fol. 18b; *varsheśaphalādhyāya*, fol. 20a; *śho-ḍaśayogādhyāya*, fol. 24a; *daśāphalādhyāya*, fol. 26b; *antardaśāphalādhyāya*, fol. 30b; *māsa-bhāvaphalādhyāya*, fol. 38a; *māseśaphala*, fol. 39a; *dinacaryāyām tanvādibhāvāmśāphala*, fol. 41a; *bhojyādivicāra*, fol. 41b.

It ends:

या ताप्युत्तरतीरसंश्रयवती स्थाता प्रकाशी (०शा Bh.)
[पुरी

यश्चासीदिह याज्ञवल्क्यतिलकः श्रीरामजित्पण्डितः ।

षट्शस्त्राध्ययनाधिराट् समभवन्नारायणस्तत्सुतम्
तत्सूनुर्नयवेदवित् समभवद्वो रामकृष्णाभिधः ॥ १५ ॥

तदंगो यादवभट्टनामा

नानागमार्थकलितो बभूव ।

साहित्यपीयूषसुपोषितांगः

श्रितः प्रकाशो जगति प्रसिद्धः ॥ १६ ॥

इह यादवभट्टजातजन्मा

जनकांश्च्युजषट्पदस्ततान्* ।

स हि ताजिककौस्तुभाभिधानं

कमनीयं भुवि बालकृष्णभट्टः ॥ १७ ॥

श्रीनारायणशंकरस्तवनके स्तोत्रं शिवायास्ततो

यंचोद्धारयुतं महागणपतेः स्तोत्रं त्रिवेण्यास्ततः ।

योगिव्यष्टदशाक्रमः प्रतरण्येः संक्रांतिजे निर्ययः

पक्ष्या यस्य विराजते कृतिरियं पांडित्यचिंतामणिः ॥ १८ ॥

एनं नरस्ताजिककौस्तुभं यः

कंठे विदध्यात् सुमनीषिमान्यं ।

सर्वे महीर्मंडलमंडनाय

भवेन्नरेशाज्ञगजाश्वपत्निः ॥ १९ ॥

* कृतजंबूसरस्त्रालयस्ततान् । Bhand.

नाभ्यर्थे चंद्रिकायां चकोराशु
चंद्रेणार्थी कल्पपुष्पैर्न भृंगः ।
तद्वत्स्यादस्मिन् गुणोक्तवैलेशात्
काश्चिन्नूनं पंडिताः संतु सक्ताः (?) ॥ २० ॥
यादृशो मम मतेः परिपाकस्
तद्विदानवशतोऽयमकारि ।
शोधयन्तिह बुधा यदशुद्धं
प्रायेनां सफलंयंतु समैतां ॥ २१ ॥

इति श्रीभट्टयादवात्मजबालकृष्णभट्टविरचितं ताजिककौस्तुभं
संपूर्णतामगमत् संवत् १८१० वर्षे शाके १६७५ मति आवणमित १२
शुक्रवासर इति श्रेयःश्रेणी बसूव । लिखितं रामकृष्णेन मुनिना
श्रीभीलैडानगरे नेदपाटदेशे श्रीचित्रकूटाचलपार्श्ववर्तिनि ॥

Cf. Bhandarkar, Report 1882-3, pp. 33, 218.
In Dr. Bühler's Cat. of Gujarāt MSS., iv.,
p. 142, treatises of the same title by *Yādava*
and *Rāmakrishṇa* are mentioned besides the
present. Perhaps, however, these titles may
be due to some mistake, the names of their
alleged authors being also those of the father
and grandfather of *Bālakrishṇa*, the author of
the present treatise. [GAIKAWAR.]

3063.

2359b. Foll. 26 ; size 10½ in. by 4½ in.;
fair Devanāgarī writing of 1733 A.D.; twelve
lines in a page.

Tājikabhūṣaṇa, by *Ganeśa Gaṇaka*, son of
Dhruṇḍhirāja, and a native of Pārthapura, on
the Godāvari.

It begins:

भक्तिर्भक्तजनस्य यस्य भवति प्रीतिग्रही(प्रती)तिप्रदा
क्नेहो वंशपरंपरापरिगतः सर्वभिलाषप्रदः ।
सोऽयं सर्वसुरासुरेन्द्रनिकराराध्यस्तु लंबोदरो
धीरो दुर्जनविघ्नतर्जनकरः श्रेयस्करः स्तात्सदा ॥ १ ॥
तूयं यत्करुणाकटाक्षकणिका संपूर्णसिद्धौ भवेत्
तां वाणिं प्रणिपत्य सत्यनिरतं श्रीदुंदिराजं गुरुं ।
सारं ताजिकवारिधेर्निरवधेः प्रोद्भूय पीयूषवत्
कुर्वे ताजिकभूषणं गणपतेर्भक्तो गणेशः सुधीः ॥ २ ॥

गंगाद्यैवैनैश्च रोमकमुखैः सत्यादिभिः कीर्तितं
शास्त्रं ताजिकसंज्ञितं निरवधिं तद्वारिधिं दुस्तरं ।
एतत् ताजिकभूषणं नवतरा तर्तुं समर्था तरिर्
युक्तायामलकोमलोक्तिविलसत्कणानुकीर्णा भृशं ॥ ३ ॥
ब्रह्मेद्वेषि गुरुव्यसंभवमिदं तार्तीयकं वर्तते
शास्त्रं यद्यपि सङ्घिजैरपि तथाप्यधेतुमर्हं भवेत् ।
यस्माद्यत्सदसफलं निगदितं सत्यं हि किं पंकजे
शंका पंकभवाथवा क्षणिकणोत्पन्ने मणौ दूषणं ॥ ४ ॥
धात्रा शास्त्रमकारि यत्कृतयुगे तत्सर्वथा नान्यथा
त्रैनायामपि बादरायणकृतं तच्चानृतं नाभवत् ।
यद्गर्भेण विनिर्मितं कृतचमत्काराय तद् द्वापरे
कालेऽपि प्रबले कलेरविकलं तार्तीयकोक्तं फलं ॥ ५ ॥
शाको(?) के जन्म शशे(शो)निते भवति यच्छेषं गताब्दव्रजो
ऽथोऽथः संगुणितः शरैश्च युगस्तेनार्धैर्गुणैश्चर्माजितः ।
लब्धं तज्जननोत्पवारषट्काद्येनान्वितं समभिः
पूर्वैकै(के) विद्वत् सच शेषकमितो वर्षप्रवेशे भुवः ॥ ६ ॥

The topics treated in it are: *varsheśanir-
nayādhyāya*, fol. 4a; *munthahāphalādhyāya*, fol.
5a; *varsheśaphalādhyāya*, fol. 6b; *dvādaśabhāva-
vicārādhyāya*, fol. 12a; *grahabhāvaaphalādhyāya*,
fol. 17b; *sahamādhyāya*, fol. 19b; *mishṭakā-
dhyāya* (? *miśra*ka), fol. 20a; *daśādhyāya*, fol.
22b; *antardaśādhyāya*, fol. 24b; *māsaphala-
vicāra*, fol. 25b; *bhojanāddivicāra*, fol. 26b.

It ends:

श्रीमद्देवगिरिशदेशविलसन्नोदावरीसत्तरित् -
तीरे पाथैपुरं वरं विजयते विश्वभराविश्रुतं ।
ज्योतिःशास्त्रविचारसारचतुरैर्मैतृवजैः संश्रितं
तेषां पुण्यफलं किलेदममलो मे वाग्विलासो मते ॥ २२ ॥
श्रीमन्मंगलमूर्तिपादकमलद्वंद्वान्तिसेवोद्भवः
स्फूर्त्वा कोमलवाग्विलासविलसत्पद्यानवद्यैर्भृशं ।
एतत् ताजिकभूषणं सुगणकः प्रीत्यै चकारादराद्
आलोकादिकृतीन् (!) गणेशगणकः श्रीदुंदिराजा-
[त्मजः ॥ २३ ॥

इति श्रीदुंदिराजात्मजगणेशकविरचिते ताजिकभूषणे भोज-
नादिविचारः समाप्तः ॥ ० ॥

Cf. Rāj. Mitra, Bikanor MSS., p. 343;
Notices, ii., 20 (from v. 6). [GAIKAWAR.]

b. *Horoscopy.*

3064.

834a. Foll. 28; size 12½ in. by 4 in.; good Bengali handwriting of 1806 A.D.; eight lines in a page.

Bṛhajjātaka, a manual of rules for casting nativities, by *Varāhamihira*, son of *Āditya-dāsa*. [A.]

It consists here of the following 25 chapters: 1. *rāṣiprabhedādhyaṃya*; 2. *grahayonibhedādhyaṃya*; 3. *viyonijanmādhyaṃya*; 4. *nishekādhyaṃya* (thus also B. C.); 5. *jātakādhyaṃya* (*sūtikādhyaṃya*, B.; *janmavidhir nāmādhyaṃyaḥ*, C.); 6. *sadyomaraṇādhyaṃya*, 12 vv. (*ariṣṭādhyaṃya*, B., cf. next no.; *वृत्तौषरिष्टाध्यायः* C., but *सद्योमरणमरिष्टाध्यायः* in summary at the end); 7. *āyurdāyādhyaṃya*; 8. *daśāpākādhyaṃya* (A. B.; *daśantar-daśādhyaṃya*, C.; *daśāvibhāga*, in summary); 9. *ashṭakavargādhyaṃya*; 10. *karmājīvādhyaṃya*; 11. *rājayogādhyaṃya*; 12. *nābhasayogādhyaṃya*; 13. *candrayogādhyaṃya*; 14. *dvigrahādhyaṃya*; 15. *pravrajyūyogādhyaṃya* (A. B. C.); 16. *rāṣi-śīlādhyaṃya* (अथ राशिफलं । वृक्षातासदगुणशाकलघु ० 33 vv. A.; B. C., see next MS.); 17. *drisṭi-phalādhyaṃya*; 18. *bhāvādhyaṃya*; 19. *āśrayayogādhyaṃya*; 20. *prakīrṇādhyaṃya*; 21. *anishṭādhyaṃya* (A. B. C.); 22. *strījātakādhyaṃya*; 23. *niryāṇādhyaṃya* (A. B.; *nairyaṇādhyaṃya*, C.); 24. *nashṭojātakādhyaṃya*; 25. *drekkanādhyaṃya* (*dreshkanādhyaṃya*, C.).

Then follow 6 additional *śloka*s, the first 4 of which contain a list of the chapters; after which:

आदित्यदासतनयस्तद्वामबोधः

कापिष्ठलः (1) सवितृलब्धवरप्रसादः ।

आवन्तिको मुनिमतामवलोक्य सम्यक्

होरां बराहमिहिरो रुचिरां चकार ॥

पृथु विरचितमन्यैः शास्त्रमेतत्समस्तैस्
तदनु लघु मयैतत्तत्रवेशार्थमेव ।
कृतमिह हि समस्तं धीविशालैर्मतं चेन्
मम यदिह दुरुक्तं सज्जनैः क्षम्यतां तत् ॥

See Berl. Cat., no. 857; Oxf. Cat., no. 779. The treatise has been variously published in India.

[H. T. COLEBROOKE.]

3065.

2520b. Foll. 37 (4 of which are wanting; and no. 7 being passed over); size 10½ in. by 5 in.; legibly written in Devanāgarī, about 1750 A.D.; eleven lines in a page.

The same work, imperfect. [B.]

The MS. wants foll. 19, 29-31, and the end of the last chapter after v. 11.

This copy presents some peculiar features: *Adhy.* 6. (a) *riṣṭādhyaṃya*, 22 vv., is followed by another chapter of 16 vv., beginning:

सर्वानिमानतिवलः (1) स्युरदंशुजालो

लग्नस्थितः प्रशमयेत्सुरराजमंत्रो ।

एको बहूनि दुरितानि सुदुस्तराणि

भक्त्या प्रयुक्त इव मूलधरे प्रणामः ॥ १ ॥

with the colophon: इत्यन्योक्तोरिष्टमगाध्यायः ॥ No notice is taken of these verses in *Bhaṭṭotpala's* commentary.

For *Adhy.* 16 of MS. A. (33 vv.) this MS. has two chapters, viz.: 16. *nakshatrajātakādhyaṃya*, beg. प्रियभूषणः सूर्यः ० 14 vv. (which are wanting in A.); and 17. *sarvarāṣi-phalādhyaṃya*, beg. वृक्षातासदगुण ० 33 vv. As commented upon by *Utpala*, these two form one chapter of 47 verses (the leaves containing vv. 13-27 being however lost in next MS.), with the title *rāṣi-śīlādhyaṃya*. The colophons of the next four chapters are lost; but *adhy.* 21-24 of A. are here counted 22-25.

[GAIKAWAR.]

3066.

435. Foll. 158; size 11 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing; 11-13 lines in a page.

Bṛhajjātaka *vivṛiti*, composed, by *Bhaṭṭotpālā*, in 966 A.D.; with the text of the original treatise given in full between the commentary. [C.]

The final *śloka*s and colophon being wanting in this MS., the special titles of the commentary, *Jagaccandrikā* and *Cintāmaṇi* (Rāj. Mitra, Not., ii., p. 165), do not occur in it.

It begins :

ब्रह्मजज्ञंकररवीन्दुकुञ्जजीव-

शुक्रार्कपुत्रगणनाथगुरुनृणाम्य ।

यः संग्रहो ऽर्कवरलाभविवृद्बुद्धेर्

आवृत्तिकस्य तमहं विवृतोमि कृत्स्नं ॥ १ ॥

यच्छास्त्रं सविता चकार विपुलैः स्तुतैस्त्रिभिर्ज्योतिषं

तस्योच्छिन्निभयात्पुनः कलियुगे संश्रित्य यो भूतलं ।

भूयः स्वल्पतरं वराहमिहिरव्याजेन सर्वं व्यधाद्

इत्थं यं प्रवदंति मोक्षकुशलास्तस्मै नमो भास्वते ॥ २ ॥

वराहमिहरोदधौ सुबहुभेदतोयाकुले

ग्रहर्षगणयादसि प्रचुरयुक्तिरनोज्ज्वले ।

अमंति परितो यतो लघुधियो ऽर्थैर्लुब्धस्ततः

करोति विवृतिर्ब्रह्म निजधियाहमत्रोत्पलः ॥ ३ ॥

इह शास्त्रे कानि संबंधाभिधेयप्रयोजनानि भवन्तीत्युच्यते ॥

वाच्यवाचकलक्षणः संबंधः । वाच्यो ऽर्थो वाचकः शब्दः । ०

-- (fol. 2a, l. 2) तदयमावृत्तिकाचार्य(यो) वराहमिहरो मगध(?r. नाम) द्विजो ऽर्कालम्बरप्रसादो ज्योतिःशास्त्रसंग्रह-
कृद्भूयित[स्त्रधादनंतरं होरा]स्तुतं चिकीर्षुरशेषविमोषशान्तये
भगवतः सूर्योदात्मगामिनीं वाक्सिद्धिं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥
सूक्तिं ०

The MS. seems to be derived from two different copies. The first portion, numbered 1-110 (with duplicate leaves for foll. 4, 43, 45, 56; whilst fol. 53 is apparently wanting, and no. 92 passed over in the pagination), was written by different hands in the latter part of last century; foll. 51, 53-58, 60-62, 65-73 being, however, somewhat older and

probably forming all that is left of the original MS. of this portion, the lost leaves being afterwards supplied by other hands. The second portion, written uniformly (with the exception of the last leaf) about 1770 A.D., is numbered 120-168; leaving a gap before it of 14 verses (xvi. 13-27 see preceding MS.). The last leaf, numbered 170, containing the colophon only, has been supplied, in 1800 A.D., by a different hand.

The work here consists of 25 *adhyāyas*, and an additional *upasaṃhārādhyāya*, in the comment on v. 4 of which (प्रश्नास्तिचिर्भे दिवसः क्षणश्च ० Berl. Cat., no. 857) the last but one leaf of the MS. breaks off.

Adhy. xvi. *rāsīśīlādhyāya*, as here commented upon, consists of 47 verses : प्रियभूषणः ०

The chapters end : 1. fol. 13a; 2. fol. 24a; 3. fol. 27a; 4. fol. 36b; 5. fol. 44a; 6. fol. 47b; 7. fol. 60b; 8. fol. 76a; 9. fol. 82a; 10. fol. 84a; 11. fol. 90a; 12. fol. 96b (without colophon); 13. fol. 104a; 14. fol. 106a; 15. fol. 108b; 16. fol. 127b; 17. fol. 130b; 18. fol. 134b; 19. fol. 138a; 20. fol. 140a; 21. fol. 146a; 22. fol. 150b; 23. fol. 155b; 24. fol. 162b; 25. fol. 168a.

Several editions of this commentary have been published in India. Cf. Aufrecht, Oxf. Cat., no. 780. [H. T. COLEBROOKE.]

3067.

2091c. Foll. 14; size 8½ in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of 1740 A.D.; 9-13 lines in a page.

Laghujātaka (or *Sūkshmajātaka*), another, shorter manual of horoscopy, by *Varāhamihira*; in 13 *adhyāyas*.

It begins : यस्योदयास्तसमये ० Berl. Cat., nos. 858-860.

The text of the work has been published, from the Berlin MSS. (with a German translation), by A. Weber, Ind. Stud., ii., 277 seqq.; and by H. Jacobi, De Astrologiæ indicæ Horæ appellatæ originibus (Bonn, 1872). The present MS. contains rather more verses in nearly all chapters.

Dated : संवत् १७९७ वर्षे आशाढशुदि ७ शुक्ले अष्टमे
नूतनपुरे वास्तव्यश्रीगिरीनारायणभट्टमुकुन्दजीतत्सुतप्रभुजीकेन
लिखितं ॥ चिरंजीविभाईजीवरता तथा वल्लभजी तथा मोरारजी
तथा भवानिपठनार्थं ॥ ज्ञानश्रीतमांजीजीविजयराज्ये लेखक-
पाठकयोः कल्याणं भूयात् ॥ ० [GAIKAWAR.]

3068.

834d. Foll. 10; size 12½ in. by 4½ in.; clear, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Laghujātaka; resembling more closely the text of the Berlin MS. and of *Bhaṭṭotpala's* commentary. The verses are not numbered in this copy. [H. T. COLEBROOKE.]

3069.

1519c. Foll. 14; size 10½ in. by 5 in.; good Jaina Devanāgarī writing, of about 1750 A.D.; 26 lines to a full page.

Varāhamihira's Laghujātaka, or *Sūkṣma-jātaka*, in 13 *adhyāyas*, with *Bhaṭṭotpala's* commentary, *Laghujātaka-vṛitti* (or *ṭikā*).

The text begins: यस्योदयास्तसमये ० सूर्ये ॥ १ ॥
होराशास्त्रं वृक्षैर्मया ० संप्रवक्ष्यामि ॥ २ ॥ यदुपचितमन्यजन्मनि
शुभाशुभं तस्य कर्मणः प्राप्तिं व्यंजयति ० ॥ ३ ॥

The commentary begins: अथ श्रीलघुजातक-
ज्योतिःशास्त्रं सूत्रवृत्तिपुक्तं लिख्यते । यस्योदयास्तसमयेति । स
सूर्यो जयतु । कीदृशः सूर्यः । धाता निधिः ० -- सुरमहर्षे-
यश्चावश्यमेव कुर्वतीत्यर्थः ॥ १ ॥ होराशास्त्रं वृक्षेति सुगमार्थः ॥ २ ॥
यदुपचितेति । व्याख्या । यत् शुभाशुभं कर्म अन्यजन्मनि संचितं
एतत् होराशास्त्रं तस्य कर्मणः प्राप्तिं व्यंजयति प्रग(र. प्रक)टी-
करोति । कस्मिन् काले शुभफलं ०

The text of the commentary thus seems to differ considerably from that of the Berlin MS., no. 859.

In the colophons of the *Jātaka*, the latter work itself is throughout ascribed to *Bhaṭṭotpala*. [H. T. COLEBROOKE.]

3070.

2520c. Foll. 31; size 9½ in. by 4½ in.; fairly good, small Devanāgarī writing of 1600 A.D.; 12 or 13 lines in a page.

Laghujātaka, with *Bhaṭṭotpala's* commentary, *Sūkṣmajātakavivṛiti*, or *Śiṣhyahitā*.

The commentary seems rather compressed in this copy.

The MS. begins: यस्योदयास्तसमये ० १ ॥ होरा-
शास्त्रं ० २ ॥ सुगमं ॥

होराशास्त्रं व्यंजयति प्रकटीकरोति । कस्मिन्काले शुभफलं ।
यदुपचितमन्यजन्मनि शुभाशुभं तच्च कर्मणि प्राप्तिं व्यंजयति
शास्त्रमेतत् । तमसि द्रव्याणि दीप इव ॥ ३ ॥

Colophon : इति भट्टोत्पलविरचितायां सूक्ष्मजातकविवृत्तौ
शिष्यहिताभिधायं नष्टजातकाध्यायस्त्ययोदशमः ॥ ०

[GAIKAWAR.]

3071.

1122c. Foll. 36; size 11½ in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of 1799 A.D.; 6-11 lines in a page.

Laghujātaka, with a gloss called *Laghujātakadīpikā* by *Īśvara*, who gives no account of himself. Rather incorrect.

The commentary begins: इह खलु निर्विघ्नपरि-
समानिप्रचयपरिपंथिप्रत्यूहनिवहर्षसार्यमाचार्यः ० ग्रंथादौ नि-
वध्नाति । यस्येति ॥ सुराणामिन्द्रादीनां ०

It ends:

लघुजातकभावार्थदीपिका त्वीश्वरोदिता ।

आधानप्रसवारिष्टयोगादीनां प्रकाशिका ॥ १ ॥

इतीश्वरविरचितायां श्रीलघुजातकदीपिकायां नष्टजातका-
ध्यायः सप्तदशः समाप्तः ॥ लिखितमिदं अग्निहोत्रीशिवदत्तेन ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3072.

2295. Foll. 33; size quarto, 13½ in. by 10 in.; fair Devanāgarī writing of 1813 A.D.; number of lines varying.

The same works; copied from the preceding MS., with corrections by another hand.

[CALCUTTA.]

3073.

2330. Foll. 282; size 11 in. by 5 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Vṛiddha-Yavanajātaka, or *Mīnarājajātaka*, a comprehensive work on horoscopy and other kinds of prognostication, ascribed to *Mīnarāja Yavanācārya*.

It begins (cp. Aufrecht, Oxf. Cat., no. 781):

सृष्टेर्विधाने जगतां शिवाय
संहारकाले स्थितये ज्युताय ।
तुभ्यं नमः सर्वगताय नित्यं
त्रयीमयायामलभास्कराय ॥ १ ॥
यदुक्तवान्पूर्वमुनिस्तु शास्त्रं
होरामयं लक्षणितं मयाय ।
तन्मीनराजो निपुणं खबुद्ध्वा
विविच्य चक्रे षष्ठसहस्रमात्रं ॥ २ ॥
या पूर्वकर्मप्रभवस्य धात्री
धात्रा ललाटे लिखिता प्रशस्तिः ।
तां शास्त्रमेतत्प्रकटं विधत्ते
दीपो यथा वस्तु घर्नेधकारे ॥ ३ ॥
आद्यः स्मृतो मेघसमानमूर्तिः
कालस्य मूर्धा गदितः पुराणैः ।
सोऽजाविकासंचरकंदराद्रिश्च
तेनाग्निधात्वाकररत्नभूमिः ॥ ४ ॥
वृषाकृतिस्तु प्रथितो द्वितीयः
स चक्रकंठायतनं विधातुः ।
वनाद्रिसानुर्द्धिपगोकुलानां
कृषीवलानां च विहारभूमी ॥ ५ ॥

वीणागदाभृन्मिथुनस्तृतीयः

प्रजापतेः स्कंधभुजप्रदेशः ।

प्रनतैको गायनशिल्पिकः स्त्री-

क्रोडारतिद्युतविहारभूमिः ॥ ६ ॥

कर्को कुलीराकृतिरंबुसंस्थो

वस्त्रःप्रदेशो विहितश्चतुर्थः ।

केदारवापीपुलिनानि तस्य

देवांगनानां च विहारभूमिः ॥ ७ ॥

सिंहस्तु शैले हृदयप्रदेशः

प्रजापतेः पंचममाहुराद्याः ।

तस्याटवीदुर्गगुहावनाद्रि-

वाद्यावहाभूमिचनप्रदेशाः(?) ॥ ८ ॥

प्रदीपिकां गृह्य करेण कन्यां

नौस्थ्यां जले पश्यमिति ब्रुवन्ति ।

कालार्धधाराजठरं विधातुः

सराङ्गैलस्त्रीरतिशिल्पभूमिः(?) ॥ ९ ॥

वीथ्यां तुलापण्यधरो मनुष्यः

स्थितः स नाभीकटिवस्तिदेशे ।

शुद्धार्धवीणापणपन्ननाय

सर्वाधिवासो नभसस्य भूमिः ॥ १० ॥

श्वभ्रे षष्ठो वृश्चिकविग्रहस्तु

प्रोक्तः प्रभोर्मेद्वगुदप्रदेशः ।

गुहाविलश्वभ्रविस्त्राश्मगुप्ति-

वल्मीकक्रीडाजगरा हि भूमिः ॥ ११ ॥

धन्वी मनुष्यो हयपश्चिमार्धे

तमाहुरुर्भुवनप्रणेतुः(?) ० रुह भु०) ।

समस्थितव्यस्तसमस्तवाजी-

कृतास्त्रभृङ्गजराश्च भूमिः ॥ १२ ॥

मृगार्धपूर्वो मकरोऽबुधे

जानुप्रदेशं तमुशंति धातुः ।

नदीवनारण्यसराज्यभूप-

स्वभृतवासो दशमः प्रदिष्टः ॥ १३ ॥

स्कंधे तु रिक्तः पुरुषस्य कुंभो

जंधोरुमेकादशमाहुराद्याः ।

तस्योदकाधारकुशस्य पक्षी

स्त्रीशौंड(?) ० डिक) द्यूतनिवेशदेशाः ॥ १४ ॥

जले तु मीनद्वयमंतराशिः

कालस्य यादौ कथितौ वरिष्ठौ ।

स पुण्यदेवद्विजनीर्धभूमिर्

नदीसमुद्रांबुधराधिवासः ॥ १५ ॥

इदं जगत्सावरजंगमाख्यं

सर्वं रवीन्द्रात्मकमाहुराद्याः ।

तस्योद्भवो ऽन्नापचयश्च दृष्टो

भूमंडले ऽप्येव तदात्मकं तत् ॥ १६ ॥

तस्याद्यमाकं विहितं मयादि

सार्पादिचांद्रं विहितं परार्थं ।

क्रमेण सूर्यः प्रददौ ग्रहाणां

व्यस्तेन ताराधिपतिस्तथैव ॥ १७ ॥ ०

prathamodhyāyaḥ, fol. 4b; *grahayonibhedadhyāya*, fol. 6b; *ādhānādhyāya*, fol. 9a; *janmādhyāyaś caturthaḥ*, fol. 10b; *āyurdāyādhyāyaḥ pañcamah*, fol. 12a; *daśādhyāya*, fol. 14b; *antardaśādhyāya*, fol. 19a; *raver aṣṭakavargaphala*, fol. 21a; *candrāṣṭakavargaphala*, fol. 22a; *bhāuma*-, fol. 23a; *budha*-, fol. 24a; *śukra*-, fol. 26a; *śani*-, fol. 27a; *sūryadarśanacārāphalāni*, fol. 31b; *candradarśanacāra*, fol. 36a, etc.; *śukradarśanacāra*, fol. 53b; *śanaiścaradarśanacāra*, fol. 58b; *sūryacāra*, fol. 69a, etc.; *śanaiścaracāra*, fol. 95a; *tanusthānacintā*, fol. 100a; *dhanasthānacintā*, fol. 101b; *sukhasthānacintā*, fol. 105b; *sutasthānacintā*, fol. 108a; *ripusthānacintā*, fol. 110a; *kalatrasthānacintā*, fol. 112a; *mṛityusthānacintā*, fol. 113b; *dharmaasthānacintā*, fol. 115b; *karmasthānacintā*, fol. 117a; *lābhassthānacintā*, fol. 119a; *lagnadarśanacāra*, fol. 121a; *anaphāyogādhyāya*, fol. 123a; *sunaphāyogādhyāya*, fol. 125a; *durdharāyogādhyāya*, fol. 137a; *lagnāśrayayogādhyāya*, fol. 146a; *dhanāśrayayogādhyāya*, fol. 153b; *śahajāśrayayogādhyāya*, fol. 161b; *sukhāśrayayogādhyāya*, fol. 169a; *sutāśrayayogādhyāya*, fol. 177a; *śatrubhāvāśrayayogādhyāya*, fol. 184b; *kāmāśrayayogādhyāya*, fol. 192a; *dharmaśrayayogādhyāya*, fol. 207a;

karmāśrayayogādhyāya, fol. 214b; *lābhāśrayayogādhyāya*, fol. 222a; *vyayāśrayayogādhyāya*, fol. 229b; *tanubhāvādiphala*, fol. 230b; *sutabhāvādhiphala*, fol. 233b, etc.; *dvādaśābhāvasthānacintādhyāya*, fol. 247b; *raśmicintādhyāya*, fol. 251a; *iti rājayogādhyāyaḥ*; *atha strījātakādhyāyaḥ*, fol. 255a; *strījātake lagnaphalam*, fol. 256a; *strījātake nakshatraguṇādhyāya*, fol. 259a; *sūryaphalam*, fol. 259b, etc.; *lagnacārādhyāya*, fol. 269b; *mṛityuḥjñānādhyāya*, fol. 272b; *anishṭasūcanādhyāya*, fol. 274b; *śubhasvapnādhyāya*, fol. 277a; *svapnādhyāya*, fol. 279a; *kākarutādhyāya*, fol. 281a; *svaceshṭitādhyāya*, fol. 282a.

It ends :

युग्मं प्रसूतानि युगोपनाशं

प्राप्नोति धत्ते विघ्नं तदेव ।

दारेण सार्धं श्रियते यदा वा

करोति राष्ट्रस्य पुरस्य नाशं ॥ ५ ॥

वत्सान्विता[या] यदि गोः पुरस्तात्

उक्ता विशेषाच्छुभचेष्टिताश्च ।

यातुर्विधत्ते विजयप्रतापं

सुविज्ञलम् हारिसंख्ये च ॥ ६ ॥

इति गोविचेष्टितं ॥ इति श्रीयवनेश्वराचार्यविरचितं मीनराजजातकं समाप्तं ॥ श्रीवृद्धयवनजातकं संपूर्णं ॥

[GAIKAWAR.]

3074.

2339. Foll. 283; size and writing as above.

The same work, copied from the same MS., by the same hand.

The colophon ends with मीनराजजातकं समाप्तं ॥

[GAIKAWAR.]

3075.

2356. Foll. 83; size 10½ in. by 5 in.; good Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; 13 or 14 lines in a page.

Jātakābharāṇa, an astrological work on nativities, by *Dhundhirāja*, son of *daivajña Nṛsiṃha*.

It begins :

अदीं सदाहं हृदयारविंदे
पादारविंदे वरदस्य वंदे ।
मंदो ऽपि यस्य स्मरणेन सद्यो
गीर्वाणवन्द्योपमतां समेति ॥ १ ॥

उदारधीमंदरभूधरेण
प्रमथ्य होरागमसिंधुराजं ।
अदींदिराजः कुरुते किलार्थाम्
आर्थासपर्याममलोक्तिरानैः ॥ २ ॥ ०

It ends :

गोदावरीतीरविराजमानं
पार्थाभिधानं पुटभेदनं यत् ।
सद्गोलविद्यामलकीर्तिभाजां
मत्पूर्वजानां वसतिस्थलं यत् ॥ १ ॥

तत्रत्यदैवज्ञनृसिंहसूनुर्गजाननाराधनताभिधानः ।
अदींदिराजो रचयाम्भूव होरागमेऽनुक्रममादरेण ॥ २ ॥

इति श्रीमहैवज्ञदींदिराजविरचिते जातकाभरणे स्त्रीजात-
काध्यायः ॥

मासवर्षानभर्षाद्वारके चैत्रयोगसहिते हरेर्दिने ।
व्यासवंशजनिताश्च श्रीपतिजातकाभरणमालिखन्तुम् ॥

See Berl. Cat., no. 866; Aufrecht, Flor. MSS., no. 292. It was printed at Bombay in 1861.

[GAIKAWAR.]

3076.

998. Foll. 74; size 12½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; ten lines in a page.

Dhundhirāja's Jātakābharāṇa.

The two verses at the end of the last MS. are here followed by eight more verses, the last four of which contain an *anukramanīkā*.

[H. T. COLEBROOKE.]

3077.

2839. Foll. 26; size quarto, 6½ in. by 8½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 22-24 lines in a page.

A fragment of the *Jātakābharāṇa*, comprising from fol. 39a, l. 9 to fol. 75a, l. 9 (75b, 4) of MS. 2356. [MACK. COLL.]

3078.

2546. Foll. 87; size 10½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1714 A.D.; fifteen lines in a page.

Dhundhirāja's Jātakābharāṇa, interspersed with extracts from the *Kāmadhenupādhati*.

It begins: विधिहरीशदिनेशगजाननं° see next no.

The text of the *Jātakābharāṇa* begins on fol. 3a.

Dated: संवत् १७७१ वर्षे शाके १६३६ प्रवर्तमाने वैशाखविदशगुरौ नलिनगरे लिपितं (here some words are obliterated). [GAIKAWAR.]

3079.

2457. Foll. 71; size oblong, 9 in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing; 13-17 lines in a page.

Jātaka-kāmadhenu, or *Kāmadhenupādhati*, a compendium of astrology, especially horoscopy, by *Bhaṭṭa Jayarāma*.

It begins:

विधिहरीशदिनेशगजाननं
दुहिणजागुरुपादसरोरुहं ।
सकलशास्त्रविवोधनकारणं
परमकारुणिकं तुलजां भजे ॥ १ ॥
नानार्थया जातकोत्याः प्रशस्तास्
तेभ्यः सारं संगृह्णन्वाविशेषात् ।
कुर्वे ऽहं तां पद्धतिं कामधेनुं
यस्यां सम्यग् निर्वहः स्यात्फलानां ॥ २ ॥
संवत्याकौ (r.° ज्ञाको) वैष्वज्जायनतू
मासाः पक्षौ तिथ्यहर्षानि योगाः ।
तिथ्यर्धानंदोश्च राशिर्नवांशा
योनिर्वर्णो वर्गहंसौ गणश्च ॥ ३ ॥

स्त्रीपुंसोर्भे सूर्यसंक्रांतियातं

योगाः सूर्येन्द्रोस्तथा काललग्ने ।

ज्ञातेराख्या मातृपितृस्वनामा-

न्येवं सद्भिर्जन्मपत्नी विधेया ॥ ४ ॥

शालिवाहनजः शाकः पंचविंश १३५ समन्वितः ।

ते गताद्यास्तु विज्ञेया राज्याद्विक्रमभूपतेः ॥ ५ ॥

कर्कीदक्षिणमयनं मकरादुत्तरायनं ।

मेघादावुत्तरो गोलस्तुलादौ दक्षिणः स्मृतः ॥ ६ ॥ ०

इति पंचांगपत्रील्लेखनानुक्रमः fol. 1b; अथ ग्रहस्पष्टीकरणं fol. 2a; अथ भावसाधनं fol. 2b, etc. इति श्रीजातकपद्धते (? ० तौ) संवत्सरफलं fol. 7a; इत्ययनफलं - मासफलं - पक्षफलं etc. पंचांगफलानि fol. 13b; इति जातकभावफलाध्यायः fol. 19a; इति श्रीजातककामधेनौ ग्रहभावफलाध्यायः fol. 24a; इति श्रीकामधेनौ जयरामविरचितपरस्परग्रहदृष्टिफलानि fol. 36b; इति रविराशिफलं fol. 37a, etc.; शनिराशिफलं fol. 39b; इति तनुपतिफलं - धनभावशफलं - etc. व्ययेशफलं fol. 45b; इति द्विग्रहयोगाः - त्रिग्रहयोगाः - etc. अष्टग्रही fol. 49b; इति कामधेनौ निषेकाध्यायः fol. 50a; इति जन्माध्यायः fol. 51a; इति ० रिष्टाध्यायः fol. 52a; इति ० रिष्टभंगाध्यायः fol. 53a; इति ० राजयोगाध्यायः fol. 54a; इति राशिस्वरूपं - ग्रहस्वरूपं fol. 55a; इति होराफलं - द्रष्टव्याफलं etc. त्रिंशशफलं fol. 56a; इत्यष्टकवर्गाः - मैत्रीचक्रं - रविकलानलचक्रं etc. सर्पकलानलचक्रं fol. 57b; इति ० सामुद्रिकाध्यायः fol. 58a; इति राजयोगभंगाध्यायः fol. 58b; इति रश्मिफलानि - सामान्यफलं - विशेषफलानि - चंद्रदशाफलं etc. राहोर्दंतदशाफलानि । इति ० दशांतदशाध्यायः fol. 66b; इति ० नाभसयोगाध्यायः fol. 68b; इति ० नियोगाध्यायः fol. 70a; इति ० जातकाध्यायः fol. 70b; इति ० नष्टजातकाध्यायः fol. 71a. Then follow some verses containing a general list of contents.

It ends:

अलिंद्रसंस्थो विजयी गुणादः

श्रीभासुतो ज्यं जयरामनामा ।

श्रीकामधेनी जनिजातकस्य

विशेषतस्तद्रचनां चकार ॥ ६ ॥

धनसे (r. धनाप्रये) चेदनुभाजनेच्छा

पूर्वाजितानां सदसत्फलानां ।

ज्ञातुं यदीच्छा नृपसेवनेच्छा

चेदस्ति सत्कामदुष्टां पदस्य ॥ ७ ॥

असंपत्कलजंतूनां अजन्मफलतद्विदां ।

दुसान्नीयालये कामधेनुश्चितास्ति (!) का क्षिती ॥ ८ ॥

इति श्रीकामधेनी जातके भट्टजयरामनिबद्धं समाप्तम् ॥

अध्रपंचनृपशाकसंमिते

मार्गेशिरे सितपंचमी रवौ ।

तद्दिने चमति कामदूधाद्ये (!)

पूर्यकृत् च भयरामयथापिंतः (!) ॥ १ ॥

इलंपुरे ब्राह्मणनागरोत्तमः

सत्कर्मधर्मा खलु शास्त्रवेत्ता ।

तस्याभिधं च भयरामचराणो (!)

संपूर्यकृत् शास्त्रनिदं सुधीभिः ॥ २ ॥

As Dr. Bühler, Cat. of Gujarāt etc. MSS., iv., p. 118, mentions a MS. (*Kāmadhenupaddhati*) dated Samvat 1707, the date (? Śaka 1650) given in the first of these *ślohas* could only refer to the MS., which looks at least as old as that.

Cf. Aufrecht, Flor. S. MSS., no. 281.

[GAIKAWAR.]

3080.

2372b. Foll. 7; size 11 in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of 1664 A.D.; eleven lines in a page.

Jātakamuktāvalīpaddhati, or simply *Muktāvalīpaddhati*, a treatise on nativities, composed, in 1478 A.D., at Brahmapura, on the Tāpī, in Gujarāt, by Śiva Jyotirvid, son of *Dhūṇḍhi*, and younger brother of *Divākara*.

It begins:

यत्कल्याणपरं पराप्रणमनं विघ्नौघविध्वंसनं

दारिद्र्यैकानिकृंतनं निगादितं ब्रह्मैव यत्तारकं ।

सद्यः पापमपाकरोति च पुनात्युच्चारणादेव यज्

ज्ञानोद्बोधविधायकं विजयते श्रीरामनामामृतं ॥ १ ॥

श्रीदुर्द्वीजनकं नत्वा विलोम्बाखिलपद्धतिं ।

मुक्तावलीमहं वक्ष्ये शिषो जातकपद्धतिं ॥ २ ॥

स्पृष्टो यन्त्रादिना जन्मसमयो यस्य वर्तते ।

तस्येयमुपकाराय जायते लघुकर्मयुक् ॥ ३ ॥

शार्दूलविक्रीडितके मदीये करणे ग्रहाः ।

दूगैक्यं याति तेनान्यैर्वा तान्कुर्वीतल्लग्नकान् ॥ ४ ॥ ०

The names of the 7 chapters (*adhyāya*) — viz.: *bhāva*, *drishṭi*, *śadbala*, *iṣṭakāṣṭa*, *āyurādāya*, *daśāntadarśa*, *daśāpraveśasya sādhanam*—show the usual divisions of the subject (cf. Oxf. Cat., no. 794; Ind. Stud., ii., 256).

It ends :

भारद्वाजकुले कलंकरहिते त्रिस्त्रिंशद्वारंगमः

श्रीतस्मान्निविचारसारचतुरः स्वाचारशीलः सुधीः ।

श्रीरामार्चनलब्धधर्मविभवः श्रीदुर्दिरस्यात्मजौ

ख्यातौ गुञ्जरराजसंसदि सुधीमुख्यौ धरामंडनौ ॥ १ ॥

ज्येष्ठस्तत्र दिवाकरस्तदनुजो विद्वान् शिवो दैववित्

वेदाधीनगमामकोद्धमहिमासारः सदाचारवान् ।

तापोतीरपुरे ऽभवत्तदधुना श्रीब्रह्मसंज्ञे शके

पूर्णां चेद्वर्षान्ते १४०० व्यथायि सुगमा मुक्तावलीपद्धतिः

[॥ २ ॥

इति श्रीदैवज्ञचूडामणिश्रीदुर्दोसुतशिवज्योतिर्विद्विरचितायां
(१०००) मुक्तावलीपद्धतिः समाप्ता ॥ सं १७२९ वर्षे शाके १५८६
प्रवर्तमाने माघशु २ रवौ लिखितं ज्योतिर्विद्वत्भटनारायणसुतमु-
कुंदजीकेन लिखितं । सुतविश्वनाथपुत्रपौत्रपदनाथं वा स्वयमेव
पठनाथं ॥ [GAIKAWAR.]

3081.

1618. Foll. 6 + 13; size 16 in. by 3½ in.
(folded to half the length); small, modern
Bengali handwriting; 6-10 lines in a page.

Jātakārṇava, a treatise on horoscopy, by
Mahādeva Śarman.

It begins :

प्रणिपत्य शिवं गौरीं श्रीमहादेवशर्मणा ।

बालकानां हितायैव ज्ञातकार्येव उच्यते ॥

तत्रादौ जातकस्य स्वरूपमाह कल्याणशर्मा । शीर्षोदये सूर्यो
प्रसवो न्ययोदये चरयोः । उभयोदये हस्तैः शुभं दृष्ट्वा शोभना-
न्यथा कष्टं । अथैः । कर्कटवृश्चिकशीर्षोदया वृषभेषपृष्ठोदया
मीन उभयदः । वृषभेषधनुःकर्कटमकराः पृष्ठोदयाः । सिंहवृश्चि-
ककुम्भकन्यातुलाः शीर्षोदयाः । मीनमिथुनौ उभयोदयौ । ०

Kalyāṇasārman is again quoted on fol. 2b,
l. 3.

The MS. seems to contain only the first
portion of the work, which runs on without
any division—except such as अत्र पितृरिष्टं fol. 3b;
अथ नष्टकोट्योपक्रिया ib.; अथ नक्षत्रज्ञानं fol. 4a; इति
गुरुनक्षत्रज्ञानं fol. 4b; अथ शुभदशानिर्णयः fol. 5b;
इति स्त्रीणां विशेषफलनिर्णयः fol. 6a — to fol. 6b,
where it ends : अस्याः प्रत्यनतरमपि अन्तर्देशावत्फलमूह-
नीयं ॥ after which another hand has added the
colophon: इति श्रीमहादेवशर्मणा विरचितज्ञातकार्ये पञ्च-
मपरिच्छेदः समाप्तः ॥

The last 13 leaves are taken up with astro-
logical diagrams of various kinds.

[H. T. COLEBROOKE.]

3082.

1162a. Foll. 6; size 13½ in. by 4½ in.;
fairly good, modern Bengali handwriting;
seven lines in a page.

[*Varāhamihirya*] *Jātakārṇava*, a practical
manual of horoscopy.

It begins :

कल्याणवृत्तगणः प्रभाकरवृत्तश्चैवाद्यमासैर्भूतम्

विषयः खादि १० हतामयुक् सुर ३३ हतो लब्धाधिमासैर्भूतः ।

खवि ३० मः सतिपिड्विधा शिव ४९ युतस्त्रिच्योमशैलो १० हतो

हीनो लब्धदिनावमैः सितनिशार्थं सावनो ऽहर्गणः ॥

The MS. contains the following 6 chapters
(only the first two of which are numbered):

1. *śiḡhramadhyādhikāra*, fol. 2b;
2. *sphuṭati-
thyādhikāra*, fol. 4a;
3. *chāyādhikāra*, fol. 5a;
4. *astodayādhikāra*, fol. 5b;
5. *candragrahaṇā-
dhikāra*, fol. 6a;
6. *sūryagrahaṇādhikāra*.

It ends : स्पर्शदण्डे च कर्तव्यं साहितं समलक्षणं ॥ इति
वराहमिहिरिये ज्ञातकार्ये सूर्यग्रहणाधिकारः ॥

Then follow two more verses: स्युः क्रान्तिखण्डानि
यमाङ्गरामाः ३६२० with the colophon इति क्रान्तिसाधनं ॥
पदपत्रो लिखिता ज्ञातकार्येवाख्यस्य केनचित् ॥

The designation '*varāhamihirya*' only occurs
in the one colophon, and seems to indicate
merely that the treatise is based on *Varāha-*

mihira's methods. His name is quoted on fol. 5a, l. 4, in a passage which seems to show that the fragment described in Aufrecht's Cat. Trin. Coll. Camb., p. 71, belongs to the present work; the chapter there mentioned (*grahasphuṭādhikāra*) being the same as ch. 2 of this MS. It is strange, however, that the beginning of that fragment does not occur in this MS.; but perhaps there is a lacuna somewhere in this MS. (see next no.).

[H. T. COLEBROOKE.]

3083.

1162b. Foll. 31; size 13½ in. by 4½ in.; cursive, modern Bengali handwriting (different from that of the last MS.); seven lines in a page.

Jātakārṇavaṭīkā, with the special titles *Artharatnaprabhā* and *Arthaprabhāvatī*, a commentary on the preceding work (?), by *Govindānanda Kavikaikāṇa* (who perhaps also wrote the original treatise).

It begins rather abruptly: अवमसाङ्गतैर्दिनैर्हीनो षपरभागः कार्यः एषो ऽङ्कः सितनिशार्थे शुक्रवारनिशार्थमारभ्य सावनः सूर्योदयसंबन्धी अहर्गणः स्यात् । °

The titles of the chapters (which do not agree with those of the above text) are: 1. *sphuṭādinirṇayo nāma prathamō 'dhyāyaḥ*, fol. 11b; 2. *vakrāstanirūpaṇa*, fol. 13b; 3. *tri-praśnādhyāya*, fol. 20a; 4. *khaṇḍādhyāya*, fol. 24a; 5. *candrasūryanirṇaya*, fol. 29b; 6. *cheda-kādhyāya*. It would thus seem that this commentary is based on a different version of the text from that contained in the preceding MS. At the beginning of all but the first and third chapters the commentary requires a different text, and as it also does at the end. Thus ch. 5 of the text begins: चक्रशुद्धतमोऽर्काभ्यां योगादस्यो ऽङ्गराशिभिः । ° and the commentary begins: इदानीं चन्द्रसूर्यग्रहणं श्रीमद्ब्राह्मिहिराचार्येणोपेक्षितं रचितं

वा देशे अस्मिन् प्रचुरदृष्टं (!) मया परिशिष्य स्वयमेव विविच्यते । आलोच्य सूर्यरचितं सिद्धान्तं जातकार्णवग्रन्थे परिशिष्यते प्रयत्नात्तत्रोविन्दानन्दधीमता ग्रहणं । स्पष्टार्थं । अत्र कदा ग्रहणं भवतीति योगमाह । षष्टाष्टके वाप्यत्र सप्तमे वा °

It ends: उपसंहारमाह । देवेति । स्पष्टार्थं ॥

कविकङ्क्षेण रचितां श्रीमद्ब्राह्मिहिराचार्यकृतायां जातकार्णवटी-

अधिगच्छत प्रमोदं सदैरत्नप्रभां प्राप्य ॥

इति श्रीगोविन्दानन्दकविकङ्क्षणाचार्यकृतायां जातकार्णवटी-
कायामर्थरत्नप्रभायां छेदकाध्यायः षष्ठः ॥ समाप्तेयं जातकार्णव-
टीका ॥

In the colophons of the other chapters the commentary is called *Arthaprabhāvatī*.

[H. T. COLEBROOKE.]

3084.

1162c. Foll. 27; size 12½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; 9-11 lines in a page.

Jātakacandrikā, a practical manual of horoscopy, without any pretence of scientific method, by *Prāṇadhara Mīśra*.

It begins: अथ जन्मपत्रीलिखनक्रमो लिख्यते । पूर्वं गणेशादिदेवानामाशिषः । संवत्शकाौ चैवादिमास अयनं गोलः । चतुः दिनगणः । एतस्मिन्मासे पक्षे तिथिवैरः । °

आदौ अयनफलं fol. 2a; अथ चतुफलं ib.; अथ पक्षफलं - तिथिफलं fol. 3a; अथ वारफलं fol. 4a; अथ नक्षत्रफलं fol. 4b; अथ योगफलं fol. 6a; इति जन्म-
राशिफलं । अथ नवांशफलं fol. 9a, etc.; इति जातक-
प्रकरणे नवग्रहारिष्टं संपूर्णं fol. 17a; इति जातकचंद्रिका
समाप्ता (!) ॥ श्रीरामो जयति ॥ जयति किरणमाली पद्मिनी
कलिकारो निशचरसुखहारी खंडितादुःखकारी । ° fol. 18b;
अथ रविभावफलं fol. 19a, etc.

It ends:

मेघे शशी भूमिसुतो वृषस्यो

भृगुवैवतां वणिजे दिनेशः ।

कीटे शशांको मकरभृगुश्च

मीने बुधो नीचग्रहः प्रसिद्धः ॥

भृगुभूमिज[जी]वाकेशनिजीवमहीभुजान् ।

रविजेन्द्रकौसौम्यानां मेघाद्याः क्रममैदिरन् ॥

इति श्रीप्राणधरमिश्रेण विरचिता जातकचंद्रिका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3085.

216. Foll. 89; size 14½ in. by 5 in.; clear, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Jātakadarpana, a compendium of horoscopy, compiled by *Mādhava*.

It begins:

प्रणम्य सच्चिदानन्दं परमात्मानमोश्चरं ।
 श्रीमाधवो व्यातनुते यत्नाज्जातकदर्पणं ॥
 वराहमिहिरादीनां मतान्यालोक्य विस्तृतं ।
 विशेषतः समासेन संचिनोति यथामति ॥
 नाधीत्य ये ज्योतिषपुस्तकानि
 चिवित्सवो जातशुभाशुभं च ।
 पश्यन्तु ते जातकदर्पणं मे
 भवेद्यतो ज्ञानतमो निरासः ॥

मेव इत्यादि राशयः कथिताः ।

सप्तविंशतिभैर्योतिषश्रृङ्गे स्तिमितवायुगं ।
 तदकींशो भवेद्वाशिर्नैव खरचनाङ्कितः ॥

राशिनक्षत्रविभागकथनं । क्रियतावुरिजितुमकुलीरलेय-
 पाथोनजूककौषीख्याः (*Bṛhajjātaka* 1, 8) । °

The end is wanting, one leaf being lost, acc. to a note by Colebrooke's Paṇḍit on fol. 1a.

[H. T. COLEBROOKE.]

3086.

1999. Foll. 8; size 8½ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Jātakapaddhati, also called *Subodhā*, a manual of horoscopy, in six *adhyāyas* of 42 verses, by *Keśava daivajña* of Nandigrāma.

It begins: नत्वा विमलपशारदाच्युतशिवब्रह्मार्कमुख्यग्रहान्
 (thus MSS.)° see Berl. Cat., no. 869; Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Camb., p. 71; Bhandarkar, Report 1882-83, p. 30. [DR. JOHN TAYLOR.]

3087.

2076a. Foll. 13; size 9½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1649 A.D.(?); six lines in a page.

Keśava's Jātakapaddhati.

Dated: अष्टमे श्रीराजकोटे वास्तव्यपंढ्याजोशीश्रीनारा-
 यणसुतमुकुन्द २० केन लिखितं ॥ सु १७०६ वर्षे मागशीर्षे शुदि
 २ रवौ लिखितं ॥ This may have been the date of a former MS. [GAIKAWAR.]

3088.

1546a. Foll. 6; size 10½ in. by 4½ in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work, here consisting of 43 verses; the additional verse (द्विस्थो द्युपिंडो°) being inserted between vv. 8 and 9 of the other copies.

[H. T. COLEBROOKE.]

3089.

2684b. Foll. 5; small 4to, size 8 in. by 7 in.; modern Telugu writing; nineteen lines in a page.

The same work.

[MACK. COLL.]

3090.

2151. Foll. 57; size 11 in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Keśavapaddhatyudāharaṇa, a commentary on *Keśava's* manual, with copious examples, tables, and extracts from other writers; composed, in Saka 1540 (A.D. 1618), by *Viśvanātha*, eldest son of *Divākara*.

It begins:

श्रीगणेशं नमस्कृत्य केशवीनामपद्धतेः ।

गणितं विश्वनाथेन क्रियते बालबुद्धये ॥ १ ॥

नत्वा विमलपशारदाच्युतशिवेति । अहं केशवः जातकपद्धतिं
 कुर्वे। जातस्येदं जातकं । जातस्य बालकस्य जन्मांतराजितसद-
 सत्कर्म्मजनितशुभाशुभफलनिरूपकं शास्त्रं जातकमित्युच्यते । °

See Weber, Berl. Cat., no. 871; and esp. Aufrecht, Oxf. Cat., no. 794, where a list of authorities quoted is given.

Colophon: इति श्रीदिवाकरदैवज्ञात्मजविश्वनाथविरचिते
श्रीकेशवदैवज्ञविरचितपद्म्युदाहरणे दशाध्यायोदाहरणं ॥

गोलग्रामनिवासिभूसुरमणिगोदावरीप्रांगणे
दैवज्ञेषु दिवाकराह्वयमहाज्योतिर्विदासीद्भुधः ।

तत्पुत्रोत्तमविश्वनाथरचितं तत्पूर्यमासीज्जनुः-

केशव्या गणितं सुबुद्धिभणितं ज्योतिर्विदां संमतं ॥

गगनवेदशरदुमिते ॥

[GAIKAWAR.]

3091.

2076b. Foll. 45; size 9 in. by 5 in.;
fairly written in Devanāgarī about 1700 A.D.;
13-15 lines in a page.

The same work. Incomplete at the end,
the MS. breaking off abruptly in the middle
of the page, in the comment on v. 37.

It has also suffered in some parts from the
sticky condition of the ink, in consequence of
which the writing has in places been torn off
one page.

[GAIKAWAR.]

3092.

1546b. Foll. 47; size 10½ in. by 4¾ in.;
good Devanāgarī writing of 1796 A.D. (by *Jina-*
datta rishī); fifteen lines in a page.

[*Keśava*-] *paddhatyudāharaṇa*, another, rather
more detailed, commentary on *Keśava*'s manual,
likewise composed (at Benares), in A.D. 1618,
by *Viśvanātha*, son of *Divākura* of Golagrāma.

It begins: नत्वेति ° अहं केशवो जातकपद्धतिं कुर्वे
इत्यन्वयः । जातस्येदं जातकं । यद्यपि इह वृद्धाच्चेति जातो-
यमिति भाव्यं तथापि नायं शैविकप्रत्ययांतः किंतु स्वाधिक-
कप्रत्ययांत एवोपचारात्तदीये वर्तते । गोपस्य स्त्री गोपीत्या-
दिबह् । स्पष्टं चैतत्पुंयोगादाख्यायमिति सुवे कैयटपटादिग्रंथेषु (?)
जातस्य बालकस्येदं पूर्वजन्मांतराजितं [सद] सत्कर्मजनितशुभा-
शुभफलनिरूपकं शास्त्रं जातकमित्युच्यते ° ।

This second commentary would seem to be
intended for more advanced students; the
other version having been written for begin-
ners (*bālabuddhi*).

It ends: इति श्रीदिवाकरदैवज्ञात्मजविश्वनाथदैवज्ञविर-
चिते पद्म्युदाहरणे अंतर्दशाध्यायोदाहरणं ॥

गोलग्रामनिवासिभूसुरमणिगोदावरीप्रांगणे

दैवज्ञेषु दिवाकराह्वयमहाज्योतिर्विदासीद्भुधः ।

तत्पुत्रोत्तमविश्वनाथरचितं तत्पुनमासीज्जनुः (!)

केशव्या गणितसुबुद्धिभणितं (!) ज्योतिर्विदां संमतं ॥

गगणवेदशरदु १५४० मिते शके

नभसि शुक्लवृधे भगमे (!) तिथौ ।

गगनयेहि (? ° ह) कृतं सुखदं सतां

विततपारमगाद्धरसत्पुरे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3093.

2001. Foll. 25, two of which (13 and 14)
are wanting; size 8½ in. by 4 in.; legibly
written in Devanāgarī about 1750 A.D.; 12 or
13 lines in a page.

Jātakapaddhatyudāharaṇa, or *Gaṇitātuttra-*
cintāmaṇi, by *Divākara*, son of *Nṛsiṃha*; being
a course of practical illustrations to the author's
manual of horoscopy, *Jātakapaddhati*, appa-
rently composed in 1584 A.D.

It begins:

कांतं नितान्तं शिवपादयुग्मं

चित्रे निधायाय दिवाकराख्यः ।

सच्छिष्यतोषाय निजप्रणीतं

ग्रंथं वरेण्यं विचरोकरोति ॥ १ ॥

अथ विघ्नविघाताय निजगुरुप्रणामपूर्वकं मंगलवाचरति ।
श्रीमच्छिवाख्यमिति । स्पष्टं ॥ चिकीर्षितं प्रतिजानीते । श्री-
केशवेति ॥ ग्रंथांतरसाध्यमिति कर्तव्यतामाह । तावदिति ॥
इदानीं चतुर्थभावं साधयति । संविधायेति । अत्रोदाहरणं ।
संवत् १६४९ शके १५०६ सोमवारान्विते भाद्रपदशुक्लत्रयोदशी-
घटी ५२ पल ४ प्रमिता । °

The treatise consists of seven chapters: 1.
bhāvādhyāya, fol. 3b; 2. *ḍṛisṭyādhyāya*, fol. 4b;
3. *balādhyāya* (fol. 13 or 14); 4. *iṣṭakāshṭā-*
dhyāya, fol. 15a; 5. *āyurdāyādhyāya*, fol. 21a;
6. *daśāntaradaśādhyāya*, fol. 24b; 7. *riṣṭabhāṅgā-*
dhyāya.

It ends: शुक्रस्य हिताहितसंख्ये १५।११ अनयोरंतरे
शेषं हितात्मकं शुक्रस्य ४ अथ द्वयोरपि हितात्मकं शेषमतो
रिष्टमंग एव ॥

इति श्रीनृसिंहसुतदिवाकरविरचिते खोक्तपञ्चमुदाहरणे
गणिततत्त्वचिंतामणिस्तोत्रे रिष्टमंगाध्यायः समाप्तः ॥

नाकर्तुंभूतमितशाककाले
तपस्यशुद्धे ऽद्रिसुताकैवारे ।
व्यलेखि काशीपतिर्नन्दनेन
सोदाहृतिजातकमार्गपत्रः ॥ १ ॥

समाप्तमिदं जातकमार्गोदाहरणं ॥

ज्योतिर्विदा द्रोणपुरे सूरिनागेंद्रसूनुना ।
नरसिंहेन लिखिता जातकोदाहृतिश्च सा ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

3094.

1052c. Foll. 16; size 16½ in. by 3½ in.
(folded half length); modern Bengali hand-
writing; six lines in a page.

Jātakapaddhati, a manual of horoscopy, in-
complete.

It begins: अथ जातकपद्धती (१.०तिः) ।

सप्तविंशतिभैर्योतिश्चक्रं स्तिमितवायुगं ।

तदकींशो भवेद्राशिर्नैवर्क्षचरणाङ्कितः ॥

स्तिमितवायुः स्थिरवायुविशेषस्तस्याकींशो द्वादशांशः नव-
भिर्नक्षत्रपादैर्भिन्नः । नक्षत्राणि यथा । अश्विनी भरणी
कृत्तिका ०

Shadvarga, fol. 3b; *grahasamjñāh*, fol. 4b;
gocarasuddhi, fol. 5b; *kujasyāshṭavarga*, fol. 6a;
jyēāshṭavarga, fol. 6b; *śukrāshṭavarga*, fol. 7a;
yogāh, fol. 11b; *yamaghanīhayoga*, fol. 12b;
śatapādacakra, foll. 11a, 13a; *Sarvatobhadra-*
cakra, fol. 13b; *anabālādicakra*, in the descrip-
tion of which it breaks off abruptly on fol. 16b,
l. 1.

[H. T. COLEBROOKE.]

3095.

2359c. Foll. 12; size 10½ in. by 4½ in.;
fairly good Devanāgarī writing of about 1650
A.D.; 14-16 lines in a page.

Janmapaddhati, or *Janmakunḍalikā* (?), a
fragmentary sketch of directions for casting
nativities. Rather incorrect.

It begins (after the Jain signet): स्वस्ति श्री-
चुद्धिवृद्धिजययो मंगल ० ॥ १ ॥

वर्षे च २ मासे तिथिश्चवारश्चक्षुषं

योगं च करणं च गणचंद्रमं (!) ।

सूर्यादिलेखे समपादयोगाः

दिशा च वेला पुत्रमातृलेपं ॥ २ ॥ ०

इति द्वादशराशिचक्रं संपूर्णं ॥ अथ अंशकफलं । नवांशफलं
fol. 3b; ... इति वारराशिफलं । जन्मजातकविचारफलं ॥
अथ महादशा । अंतरदशा लिप्यते । fol. 6b; अथ नवग्रहाणां
दशास्तर्दशानयनोपायमाह fol. 11a; अथ तात्कालवर्षफलं
fol. 11b; जन्मकुंडलिका (lucky and unlucky times
of birth) संपूर्णा fol. 12a; after which a few more
slokas, ending:

माघे धनाढ्या शुभगा च फाल्गुने

वैशाखज्येष्ठे पतिवत्सभा च ।

आषाढकन्या कुलनंदना च

शेषाश्च मासा अशुभा विवाहे ॥

The first of the two titles has been written
by another hand on the margin of the blank
page of the last leaf.

[GAIKAWAR.]

3096.

2528d. Foll. 18; size 10 in. by 5 in.;
clear Devanāgarī writing of about 1600 A.D.;
thirteen lines in a page.

Janmapattrikāpaddhati, another treatise on
nativities, apparently compiled in 1576 A.D.

The latter portion (from fol. 13a) is specially
devoted to the nativities of women (*strījātaka*)
and purports to have been extracted from the
Vṛiddhajātaka. Rather incorrect.

It begins (after invocations): अथ जन्मपत्रिका-
पथितमाह (१. पद्धतिमाह) ॥ स्वस्ति श्रीजैयोलैगलायभ्युदयस्य (!) ।

आदिताद्या यहा सर्वे सनक्षत्राः सराशयः ।

सर्वान् कामान् प्रयच्छतु यश्चैवा (? व ०) जन्मपत्रिका ॥ १ ॥

गणाधिपो गुरुः ॥ २ ॥ नमयाधारितं शंकु ॥ ३ ॥ लल्लाटपट्टे
 लिपिता (!) विधाता ॥ ४ ॥ श्रीमन्पुष्पविक्रमाकैसमयातीतसंवत्त
 १६३३ वर्षे शाके १४ . . प्रवर्तमाने । अमुकनाम्नि संवत्सरे ।
 अमुक अयने । अमुक चतुर्त्तौ । ०

Fol. 13a: अथ स्त्रीजातकमाह । प्रथ[मं] तिथिफलं ॥

नंदायां जायते बाला सदा आनन्ददायिनी ।

किंतु ज्ञेशवती चैव स्वसुरपक्ष्येजयी (?) सदा ॥ १ ॥ ० ५ ॥

इति तिथिफलं ॥ अथ वारफलं ॥

मृगाक्षी गौरवर्णी च तीक्ष्णभाषा गुणान्विता ।

दीर्घकेशा तथा रक्ता रविवारे यदाभवत् ॥ १ ॥ ० ७ ॥

इति वृज्जातके स्त्रीणां वारफलं ॥ ० इति ० जन्मरूपफलं
 fol. 15a; इति ० स्त्रीणां जन्मयोगफलं fol. 15b; इति
 ० स्त्रीणां स्वराशिफलं fol. 16a; इति ० स्त्रीणां जन्मलग्नफलं
 fol. 17a; इति ० स्त्रीणां भवनगतग्रहफलं fol. 17b; इति
 वृज्जातके स्त्रीणां राजयोगफलं स्नातः ॥ अथ स्त्रीणां सूर्य-
 स्त्रियाकारनक्षत्रमाह । शिरे (!) त्रिंशु मुखे सप्त स्तनौ द्वौ च
 चतुश्चतुः । ० २ ॥ १/२ śloka after which the MS. termi-
 nates with: इति स्त्रीरुख स्नातः ॥

[GAIKAWAR.]

3097.

1122 f. Foll. 45; size 11 1/2 in. by 4 in.;
 fair, modern Devanāgarī writing; nine lines
 in a page.

Horāmakaranda, a work on horoscopy, by
 Guṇākara. Not very correct.

It begins:

उदयशैलमुज्जंगफलागणित्

दिवसभूरुहनूतनपल्लवः ।

दिशतु मे स गिरं महसां निधिर्

द्युसरसीसरसीरुहमुल्लसन् ॥ १ ॥

जयति विबुधशंसन्मानसावासहंसी

वचनमयशरीरा भारती हारगौरी ।

तदनु च विजयते सूर्यमुख्या ग्रहेन्द्राश्च

तदनु च पदपद्मद्वन्द्वसद्गुणा ॥ २ ॥

यो बादरायणवसिष्ठपराशराद्यैर्

होराविधिर्विरचितो विविधस्तदर्थान् ।

विज्ञाय सम्यग्धुना वयमप्यविज्ञा

यत्कुर्महे किमपि भोग्य गुणास्तदीयाः ॥ ३ ॥ ० ५ ॥

स्वतातपादां बुजचंचरीको

गुणाकरः सांप्रतमुच्चिनोति ।

द्वयं हि होरामकरंदमाद्या-

ऽनवद्यहोरासुमनश्चयेभ्यः ॥ ६ ॥ ०

It contains the following chapters (*adhyāya*):

1. *rāśibheda*, fol. 3b; 2. *grahasvarūpabalanirū-
paṇa*, fol. 5b; 3. *viyonijānma*, fol. 6b; 4. *ni-
sheka*, fol. 8b; 5. *janmaśādhī*, fol. 10b; 6. *riśṭa*,
fol. 13a; 7. *candrādiśṭa*, fol. 14b; 8. *sarva-
grahārishṭabhaṅga*, fol. 15b; 9. *āyurdādhy.*, fol.
16b; 10. *daśādhy.*, fol. 18b; 11. *daśāntardaśā-
riśṭabhaṅga*, fol. 20a; 12. *aśṭavarga*, fol. 21b;
13. *karmajīva*, fol. 22a; 14. *rājayoga*, fol. 24b;
15. *nābhasayoga*, fol. 26a; 16. *vośiveśipraka-
raṇa* (!), fol. 26a; 17. *candrayoga*, fol. 27a; 18.
dvigrahappravrajyā, fol. 28a; 19. *nakshatraphala*,
fol. 28b; 20. *rāśiphala* (1), fol. 30a; 21. *rāśi-
phala* (2), fol. 32a; 22. *raśmijātaka*, fol. 33a;
23. *drishṭiphala*, fol. 34a; 24. *bhāvaphala*, fol.
35b; 25. *āśrayādhy.*, fol. 36a; 26. *kārakayoga*,
fol. 36b; 27. *anishṭādhy.*, fol. 38a; 28. *strijā-
taka*, fol. 39b; 29. *niryāṇa*, fol. 41a; 30. *drīk-
kāśasvarūpa*, fol. 43b; 31. *nashṭajātaka*.

According to Prof. Bhandarkar, Rep. 1882-3,
 p. 30, the work is quoted in *Keśava's Jātaka-
paddhati*.

Colophon: इति श्रीगुणाकरविरचिते श्रीहोरामकरंदे
 जातके नष्टजातकाध्याय एकविंशतितमः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3098.

2304. Foll. 30; size 4to, 13 1/2 in. by 10 in.;
 clear, modern Devanāgarī writing; 26 lines
 in a page.

The same work. A careless copy, imper-
 fectly corrected in the margin.

[CALCUTTA.]

3099.

2541d. Foll. 17; size 10 in. by 4 $\frac{3}{8}$ in.; fair, small Jaina Devanāgarī writing of about 1600 A.D.; seventeen lines in a page.

Lagnacandrikā, a treatise on nativities, by *Kaśmīlā*.

It begins:

तन्निश्चाजगरयस्तं यो जीवयति भूतलं ।

तं ददे परमानन्दं सर्वसाक्षिणीश्वरं ॥ १ ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 257. A lithographed edition of the treatise was published at Benares in 1867. [GAIKAWAR.]

3100.

2520a. Foll. 32; size 10 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; good Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 9-11 lines in a page.

Bālābodhajātaka, by *Haridatta*; preceded and followed by extracts on the influence of the planets on the fate of man.

It begins: अथ श्रीयवनजातकोक्तफलानि लिख्यंते ॥
अथ अयनफलं ।

श्रिया युतः सौख्यगुणान्वितस्य

दीर्घायुराचार्यमतिप्रवीणः ।

देवद्विजाचार्यपदानुरक्तः

सौम्यायने जातनरः सुखी सन् ॥ १ ॥

रूपवान् गुणशीलश्च प्रतापी सुजनेश्वरः ।

सर्वसौख्यसमायुक्तो जायते चोत्तरायणे ॥ २ ॥

इति उत्तरायणफलं ॥ अथ दक्षिणायनफलं ॥ ०

इति चतुर्फलं । अथ मासफलं fol. 2a; इति यवनजातके मासफलं । अथ पक्षफलं fol. 2b; अथ तिथिफलं fol. 3a; अथ वारफलं fol. 4a; अथ नक्षत्रफलं fol. 4b; अथ योगफलं fol. 6a; अथ शुभयोगाः fol. 7b.

Then follows the *Bālābodhajātaka*, in two(?) chapters, beginning:

गुरुपादाञ्जयुगलं नत्वा जातकशास्त्रतः ।

वक्ष्ये इह सारमुद्भूतं बालानां बुद्धिवर्धनं ॥ १ ॥

इष्टकाला ग्रहः(!) पूर्वं यस्मिन् रुद्धे प्रवर्तते ।

यद्यस्ताः षष्टितः ६० पात्याः संस्थाप्या हवशेषतः ॥ २ ॥ ०

1. (42 verses): इति श्रीहरिदत्तविरचिते बालबोध-
जातके ग्रहस्पष्टीकरणं fol. 10a.

2. (52 verses) *lagnabhāvaparakarṇa*, ending fol. 13a:

कुंडलज्ञातिविशेषेण हरिदत्तेन धीमता ।

द्वितीये भपरिच्छेदं भावानां साधनं कृतं ॥

(3.) अथ श्रीश्रीपद्माचार्येण द्वादश भावाः fol. 13a; अथ श्रीजन्मवेत्तोपयोगी भावाध्यायः fol. 13b; अथ श्रीग्रहाणां दृष्टयो लिख्यंते fol. 22a.

इति ० बालबोधजातके निचशनुसमसप्तकवर्गप्रकरणं 25b.

अथ स्वाभाविकमैत्रीचक्रं fol. 26a, etc.; ending with an extract from the *Rudrayāmala*, fol. 29b and the *daśākrama* from the *Uurijātaka*, fol. 30a.

Fol. 1a contains the following title written by another hand: भट्टप्रभुजीजीवराजनीप्रतिःजन्मजातकपांग(?) पंचांग) ३२ ॥

[GAIKAWAR.]

3101.

1528c. Foll. 5; size 10 in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Yogasāra, or *Yogarāja*, the nomenclature of 80 astronomical conjunctures, compiled for purposes of horoscopy.

It begins:

सुरासुरनतां देवीं वाचं सर्वार्थदायिनीं ।

योगसारमहं वक्ष्ये वीक्ष्य शास्त्राख्यनेकशः ॥ १ ॥

जन्मलग्नग्रहैर्योगाः संख्याता मुनिभिर्बुधैः ।

अशीतिसंख्यया संति गुप्ताश्चाप्ये ह्यनेकशः ॥ २ ॥

गजाज्जाश्वज्जमालाधिसिंहासनवरासने ।

इंद्रबाहुमहापद्मो ह्यनफामुनफास्तथा ॥ ३ ॥

Colophon: इति ज्योतिःशास्त्रसारे योगराजः समाप्तः ॥
श्रीरामभाषवेन लिखितं परार्थतः ॥

[H. T. COLLEBROOKE.]

3102.

3176. A scroll, 30½ ft. by 8 in.; good Bengali handwriting.

Janmapatirī, a horoscope prepared for the son of *Śivanātha Vidyābhūṣaṇa* of Balarāma-mitra, on June 20, 1748. It is beautifully executed, with the several *cakras* and *vargas*, in seven different colours, on thin paper of yellow underground, mounted on linen cloth.

It begins: *विश्वोत्पीयशकाब्दाः ११४६ जुनमासस्य २० विंशतिदिनसे १० दशघटीसमये जातसुतो ऽस्मद्देशीयशकनरपते-रतोताब्दाः १६१०।२।६।५।४६ ॥ तत एव विवरणं ॥ ० ॥*
श्रीशिवनाथविद्याभूषणभट्टाचार्येण श्रीयुतवल्लभरामनिबन्धपुरस्या-यिना जन्मपत्राय लेखनीयेति ॥ विचार्ये ज्ञापितव्या आदित्य-चन्द्रधरणीसुतसौम्यजीवशुक्लार्कनन्दनतमः शिखिनो ग्रहेन्द्राः।०
 [?]

3103.

3219. A scroll, 62 ft. by 9 in.; fairly good Devanāgarī writing.

A horoscope, executed in four different colours; on paper, partly torn, and not mounted. The beginning is wanting.

It commences: *अथ सुतभवने कुंभाभिधानं ०*
 [?]

c. Prognostication of various kinds.

3104.

712. Foll. 121 (foll. 1-20 wanting); size 16 in. by 5 in.; modern Bengali writing, from fol. 35 by another hand; eight lines in a page.

Adbhutasāgara, a compilation on omens and portents, their effects and means of averting them, by king *Vallāla Sena* of Bengal, whose *Dānusaṅgāra* was composed in A.D. 1097; cf. p. 545b (right). Incomplete at the beginning and end.

The MS. (fol. 21) begins: *अथ पृथक्कारा ग्रहाणां च परिवेषफलं ॥ पराशरः।०*

Iti - indradhanurādbhutāvartah, fol. 24a; *raśmimaṇḍalāvartah*, fol. 24b; *ganḍharvanagarādbhuta*, fol. 26a; *nirghātādbhutāvarta*, f. 1. 27a; *saṃdhyādbhutāvarta*, fol. 28b; *digrahāvarta*, fol. 30a; *chāyādbhuta*, fol. 30b; *tamo-dhūmarajonihārādbhuta*, fol. 31b; *ulkādbhuta*, fol. 42a; *vidyulādbhuta*, fol. 43a; *vātādbhuta*, fol. 44a; *meghādbhuta*, fol. 46a; *meghagarbhādbhuta*, fol. 48a; *pravaraṣaṇādbhuta*, fol. 49b; *ativṛṣṭyādbhuta*, fol. 50b; *ṛṣṭyādbhuta*, fol. 52a; *iti - - kavanilādbhutāvartah*; *iti - - pratisūryādbhutāvartādyantarīkṣāśrayaḥ sa-māptaḥ*; *atha bhūmyāśraye ...* fol. 52b; *iti - bhūkampādbhutāvartah*, fol. 62a; *julāśayādbhuta*, fol. 64b; *agnyādbhuta*, fol. 67b; *dīpādbhuta*, fol. 68a; *(deva)pratimādbhuta*, fol. 71b; *śakra-dhvajādbhuta*, fol. 72b; *phalapushpādbhuta*, fol. 75b; *ṛṣikṣādbhuta*, fol. 78a; *grihādbhuta*, fol. 81b; *vastropānadāsanaśayanādbhuta*, fol. 84a; *vastrādbhuta*, fol. 85a; *divyāstrīpurushadarśanādbhuta*, fol. 86a; *mānushākṛita*, fol. 82a; *nikatādbhuta*, fol. 89a; *svapnādbhuta*, fol. 97a; *kāyikārishṭādbhuta*, fol. 109b; *danta-janmādbhuta*, fol. 110b; *śakunādbhuta*, fol. 117a; *nānāmṛgavihaḡādbhuta*°; *atha gajādbhutāvartah*, fol. 119a.

It ends:

भूपती मन्त्रिणि वाद्ये ज्ञानिकस्याखकारिणी ।

देवतानां ग्रहाणां च भूतिः प्रीतिः सदा भवेत् ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजश्रीमद्भालसेनविरचितायामद्भुत-सागरे भूपतेर्मेहाविषुवसंक्रान्तिरताहुतावर्तैः समाप्तः ॥ अथ महासंक्रान्तिचतुष्टयेषु नृपाणां स्वनक्षत्रशीर्षादौ पतनगुणदोषा-हुतावर्तौ लिख्यते ॥ आदौ च वराहः।० two more lines.

[H. T. COLEBROOKE.]

3105.

717. Foll. 109; size 15½ in. by 5 in.; modern Bengali writing; eight lines in a page.

Adbhutadarpaṇa (or *Adbhutasamgraha*), a similar treatise based on the preceding work, by *Mādhava Śarman* of the *Budhavāla* family, son of *Raghunātha*.

The author had an elder brother *Nātha*, and a younger brother *Govinda*.

It begins :

संन्यने हरिणा हृते कुतुकिना नीर्वी करेण श्रया
भृत्वा मुग्धितवामबाहुलतया चावेष्ट्य वक्षःस्थलीं ।
किञ्चित्कुञ्जितमध्यमञ्जुलतरं पञ्चाङ्गजल्प्याः शनैर्
द्वादौलायितचक्षुषो ऽमुधितुरः काकूक्तयः पालु वः ॥ १ ॥

कन्यादातरि संप्रयोक्तारि तपोरन्योन्यवीक्षाविधेर्
नक्षे देवपुरोधसा मुखविधौ देव्याः समुद्गीक्षते ।
अनतः कन्दलितस्मृहं दिविषदामभ्यर्णमित्याकुसं (?)
प्रेम्णा पल्लविताः पुनस्तु शिवयोर्ब्रीडावलीढा दृशः ॥ २ ॥

दैतेष्वेष्टसिवल्लयः स्मररिपोः शृङ्गारपुष्पसजो
भक्तानां सुरधेनवो दिविषदानुक्तं सरलत्विषः ।
यद्वप्राज्यधिया (?) युद्धं फलप्रतिभुवोऽनङ्गस्य जीवातवो (?)
विघ्नान्ननुघमर्षणा च्च इवास्तेयाः (?) ग्नेयः कटा-
मुनुना रघुनाथस्य बुधबालकुलोद्भूतेः । [स्त्रीमेयः] ॥ ३ ॥

श्रीकृष्णाराधनव्यग्रमतिनाथानुजन्मना ॥ ४ ॥
महामहोपाध्यायस्य गोविन्दस्वयजन्मना ।
क्रियते माधवेनासौ संक्षिप्याद्भुतदर्पणः ॥ ५ ॥

अग्रामाख्यस्य शङ्कापि नेह कार्या सुधीजनैः ।
यथा सागरमालोक्य बहून्ग्रन्थान् विलिख्यते ॥ ६ ॥
दिव्यानां लिखनं पूर्वमिह सम्यग्विवृत्यते ।
नाभसानां ततः पश्चाद् भौमानां तु ततः परं ॥ ७ ॥

किञ्चित् पौष्टिकमप्यत्र समासेनाभिधास्यते ।
शान्तिके ग्रहपूजादिपद्धतिः प्रथमं कृता ॥ ८ ॥

मयूरचित्रलिखितं नवग्रहसमाश्रितं ।
किञ्चिद्भुतमालिख्य सूर्यादीनां ततः क्रमात् ॥ ९ ॥

अथाद्भुतनिरूपणं । वृद्धगर्गः । ०

Iti mayūracitrakam, fol. 6a; *saṃkrāntya-*
bhutam, fol. 10b; *candrādbhutam*, fol. 13b;
kujādbhutam, fol. 15b; *badhādbhutam*, fol. 16a,
etc.; *itī divātārādīdarśanādyadbhūtāni*, fol. 43a;
pratisūryādbhutam, fol. 44a; *pariveśādbhutam*,

fol. 46a; *rasmidanḍādbhutam*, ib.; *gandharva-*
nagarādbhutam, fol. 46b; *nirghātādbhutam*,
fol. 47b; *indradhanurādbhutam*, fol. 48b; *san-*
dhyādbhutam, fol. 49a; *digdāhādbhutam*, fol. 50a;
chāyādbhutam, fol. 50b; *tumodhūmarajonī-*
hārādbhutam, fol. 51a; *ullkādbhutam*, fol. 54b;
vidyudādbhutam, fol. 55a; *vātādbhutam*, fol. 56a;
meghādbhutam, fol. 56b; *meghagarbhādbhutam*,
fol. 58a; *varshaṇādbhutam*, fol. 58b; *atīvrishṭi-*
kavandhādbhutam; इति ० श्रीमाधवशर्मेविरचिते अद्भुत-
संग्रहे नाभसाद्भुतविषयः समाप्तः ॥ fol. 59b; *bhūkāmpā-*
bhutam, fol. 65a; *julāsāyādbhutam*, fol. 66a;
agnyādbhūtāni, fol. 68a; *pratimādbhutam*, fol.
70b; *śakraadhvajādbhutam*, fol. 71b; *grihādbhu-*
tāni, fol. 74b; *vātujopaskarādbhuta*, fol. 75a;
vrīkshavallīśasyādbhūtāni, fol. 77b; *divyāstri-*
purushadarśanādbhutam, fol. 78a; *vastropāna-*
dāsunaśāyādbhūtāni, fol. 79a; *purādbhūtāni*,
fol. 79b; *mānushādbhūtāni*, fol. 80a; *strīpra-*
thamarajo'dbhutam, fol. 80b; *prasavādbhutam*,
fol. 83a; *ekīyaparīśiṣṭādbhūtāni*, fol. 85a;
nānāvīhangādbhūtāni, fol. 87a; *gajādbhutam*,
fol. 81b; *asvādbhutam*, fol. 82a; *khañjarīṭā-*
bhutam, fol. 90b; *pīpīlikādyādbhūtāni*, fol. 91b;
grihagodhikādbhutam, fol. 92b; *vrīśabhādbhutam*,
fol. 93a; *śṛīgālādbhutam*, fol. 94a; *krishṇapeṇi-*
kādbhuta, fol. 95a; *vāyasādbhuta*, fol. 100a;
svapnādbhūtāni, fol. 103a; *mīśrakādbhutam*,
fol. 106b; *janmadīnādbhutam*; *athāviruddhā-*
bhūtāni, ib.

It ends : यथासंख्यं माससंख्यया पाकसमया बोध्याः ॥
इति पाकसमयाः ॥ दिव्यनारोक्षभौमाद्भुतविषयः ।

सागरादतिसंक्षिप्तं [१] बहुभ्यस्त्वतिविस्तरः ।

आतनोतु सता मोदं संपूर्णोऽद्भुतदर्पणः ॥

अन्यथा यदि कुचापि प्रयादादुपलक्ष्यते ।

संशोध्यं तत् सुधीजनैः ॥

इति बुधबालकुलोद्भूतमहासदुपाध्यायश्रीरघुनाथाम्बज - श्री-
माधवशर्मेविरचितो अद्भुतदर्पणः संपूर्णः ॥

[H. T. COLLEBROOKE.]

3106.

2186. Foll. 97; size 11½ in. by 5 in.; well written in the Devanāgarī character, in the former part of the last century; eleven lines in a page.

Śākunam, also called *Śakunārṇava*, a work on omens and divination in twenty chapters, by *Bhaṭṭa Vasantarāja*, son of *Bhaṭṭa Śivarāja*, and younger brother of *Vijayarāja*.

It begins:

विरचिनारायणशंकरेभ्यः

शचीपतिस्त्वंदविनायकेभ्यः ।

लक्ष्मीभवानीपति(मति B, पति R. M.)देवताभ्यः

सदा नवभ्योऽपि नमो ग्रहेभ्यः ॥ १ ॥

बुद्धिं वो नरपक्षिणो द्विचरणा यच्छंतु हस्तादयो
माहात्म्यं च चतुष्पदा रतिसुखं भृंगादयः षट्पदाः ।

उत्साहं शरभादयो षष्ठचरणाः खजूरकाद्यास्तथा
श्रेयो स्नेकपदा महातमपदा भोगं भुजंगादयः ॥ २ ॥

भट्टश्रीशिवराजाहोषोऽभिरुतमूर्तेरतितेजस्वी ।

सूर्ये इव सत्यवत्याः समजनि सूनुर्विजयराजः ॥ ३ ॥

पूर्णेकलो ऽप्यकलंको जातो वसुधातले सुधाकिरणः ।
तत्पादसमुपजीवी वसंतराजो ऽनुजस्तस्य ॥ ४ ॥

अभ्यर्थितो गतियत्नात् कृतबहुमानेन वंगदेवेन ।

व्यरचयदसौ तदर्थं शाकुनमन्योपकृतये च ॥ ५ ॥

द्विपदचतुष्पदषट्पदमष्टापदमनेकपदमष्टदं ।

यज्जंतुर्वृंदमस्मिन् वक्ष्यामस्तस्य शाकुनानि ॥ ६ ॥ ०

The chapters (*varga*) are as follows: I. *pratishṭhitaśākunam*, fol. 3a; II. *śāstrasamgraha*, fol. 4a; III. *vicāritārcanavidhi*, fol. 6a; IV. *miśrakam*, fol. 10a; V. *śubhāśubham* (end of this and beginning of next omitted); VI. *nareṅgitam* (4 sections), fol. 13a; VII. *potakirutam* (21 sections), fol. 38b; VIII. *pata-triṇah*, fol. 42a; IX. *cāshavicāra*, fol. 42b; X. *khañjanavicāra*, fol. 44a; XI. *karāyikāvicāra*, fol. 44b; XII. *vāyasavicāra*, fol. 56a; XIII. *piṅgalāvicāra*, fol. 69a; XIV. *catuspadavicāra*, fol. 72a; XV. *śaṭpadādivicāra* (vermin), fol.

73a; XVI. *pipilikāvicāra*, fol. 74a; XVII. *pallikāvicāra*, fol. 76a; XVIII. *śvaceshṭitam* (12 sections), fol. 90b; XIX. *śivārutam* (6 sections), fol. 96a; XX. *śivārutaprabhāra-kīrtanam*, ends:

इति श्रीवसंतराजशाकुने सदागमार्थेशोभने समस्तसत्यकौतुके
शिवारुतप्रभावकीर्तने विंशतिमो वर्गः ॥ २० ॥ इति श्रीभट्ट-
वसंतराजविरचितं । सर्वशाकुनद्रव्यप्रकटीकरणनामशर्वशाकुनं
समाप्नोति ॥

Cf. Weber, Berl. Cat., nos. 896, 897; Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 8. [GAIKAWAR.]

3107.

1849. Foll. 109; size 12 in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī; 8 or 9 lines in a page; modern.

The same work.

It ends: इति वसंतराजे सत्यकौतुके कृते प्रभावकीर्तने
विंशतिमो वर्गः ॥ इति वसंतराजविरचिते दार्ष्टिचिद्रावणं
नाम सर्वशाकुनं समाप्तं ॥

On the front page the work is called *Śākunanirṇaya*. [DR. JOHN TAYLOR.]

3108.

2051. Foll. 78 (numbered 77, two leaves being marked 19); size 11 in. by 8 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Sarvārtha-cintāmaṇi, a treatise, in verse, on omens and astral influences, by *Veṅkaṭa-śarman*, son of *Appaya*.

It begins:

श्रीमच्छेषगिरेस्तटादिनिलये श्रीवेङ्कटेशं गुरुं

नत्वा वेङ्कटनायकं त्वनुदिनं जातो ऽप्य[या]शैत्युषीः ।

ज्योतिःशास्त्रमहाभिपारगमने वक्ष्यामि पोतात्मकं

ज्योतिःशास्त्रविवेकविदुषां सर्वार्थचिन्तामणिं ॥ १ ॥

नीलांबुजरुचिं देवं सकृच्छांति मनोरथं ।

देवाः प्रणम्य ये सर्वे तं नमामि गजाननं ॥ २ ॥

वाग्विभूतिप्रदा देवी या श्रेताबुरुहास्थिता ।
 गोक्षीरधवलाकारा स्वयं तिष्ठतु वाचि मे ॥ ३ ॥
 मेवादिशयः सर्वे दिनेशप्रमुखा ग्रहाः ।
 ये च लोकोपकर्तारः पातु मामिह ते सदा ॥ ४ ॥
 यज्जातके निगदितां भुवि मानवानां
 तन्नाशिके अपि सकलं कथयन्ति तज्ज्ञाः ।
 प्रश्नो जपि जन्मसदृशो भवति प्रभेदः
 प्रश्नस्य चात्र न जननस्य न किञ्चिदस्ति ॥ ५ ॥

The work, as far as contained in this MS., consists of sixteen *adhyāyas*, in the final verse of most of which the author names himself Venkaṭeśvara, Venkaṭeśa or Venkataśarman; c.g. fol. 13b:

ग्रहयोगेक्षणान्तां बलाबलवशादपि ।
 लग्नस्यैवं फलं प्रोक्तं मन्त्री (र. मया) वेकटशर्मणा ॥

Fol. 20a:

सर्वेषामुपकारार्थं रहस्यार्थप्रकाशकः ।
 धनभावफलाध्यायो वर्णितोऽप्ययमुना ॥

Fol. 35a:

इति सप्तमभावस्यो निश्चितोऽर्थविचित्रयुक् ।
 मन्त्राध्यायो मया प्रोक्तो वेकटेश्वरशर्मणा ॥

The 10th and 11th *adhyāyas* are apparently wanting between foll. 48b (end of 9th) and 51a (end of 12th).

The colophon of *adhy.* 16 (fol. 77a) is followed by 11 more *ślokas*, ending:

एवं चिन्तामणौ प्रोक्तं वेकटे — — तौ ।
 नीचभागादियोगार्थं राजयोगादिजं फलं ॥ ११ ॥
 १३ ॥ संपूर्णं ॥

For other MSS. of this work see Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 304 (anonymous); Bhandarkar, Cat. Deccan MSS., p. 241 (*Vyankaṭeśa*), p. 406 (*Ṭyankaṭaśarmā*); Burnell, Tanjore MSS., p. 78b (*Venkaṭeśakavi*). [GAIKAWAR.]

3109.

2445. Foll. 77; size 12 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Narapatijayācaryā-Svarodaya, a work on prognostics—esp. in regard to warlike operations and adventurous enterprizes—by means of magic diagrams (*cakra*) marked with mystic letters or syllables; by *Narapati*. [A.]

According to a MS. described by Prof. Bhandarkar, Rep. 1882-83, pp. 35, 220, the author was the son of *Amradeva*, of Dhārā, the capital of Mālava, and wrote his work at Anahilapattana, in the reign of *Ajayaapāla* (1174-1177 A.D.) of the *Caulukya* line of *Gujarat*, completing it in 1176 A.D. At the beginning of his own commentary, entitled *Jayalakṣmī* (Rāj. Mitra, Notices, v., pp. 126, 271), on the present work, the author calls himself by the epithet *Harivamsakavi*.

The treatise is mainly based on *Tantric* works, especially on “the seven *Yāmala*s.”

The following collation of the first section will show the condition and relative position of these MSS. (cf. Aufrecht, Cat. Trin. Coll. Cambr., p. 68):

अव्यक्तमव्ययं शान्तं नितान्तं योगिनां प्रियम् ।

सर्वानन्दस्वरूपं यत्तद्वन्दे ब्रह्म सर्वगम्¹ ॥ १ ॥

विविधविबुधबन्ध्यां भारतीं वन्दमानः

प्रवरचतुरभावं दातुकामो जनेभ्यः ।

नरपतिरिति लोके ख्यातनामाभिधास्ये

नरपतिजयाचर्यानामकं शास्त्रमेतत् ॥ २ ॥

कृते जयाक्षयं नाम चेतायां ब्रह्मयामलम् ।

द्वापरे विजयं ख्यातं (विजयाख्यातं B) कलौ चैव

[स्मरोद्दयः² ॥ ३ ॥

ब्रह्मयामलनादौ स्याद् द्वितीयं विष्णुयामलम् ।

रुद्रयामलमाख्यातं चतुर्थं चादियामलम्² ॥ ४ ॥

स्कान्दं च यामलं चैव षष्ठं कूर्माख्ययामलम् (कूर्मस्य या^०B¹)

सप्तमं यामलं देव्या इति (देवस्येति A) यामलसप्तकम्² ॥ ५ ॥

¹ MSS. E, F, Camb. add here the verse:

मोहान्धकारमग्नानां जनानां ज्ञानरश्मिभिः ।

कृतमुद्धरणं येन तं नौमि शिवभास्करम् ॥

D has it likewise, but makes it the 1st verse; whilst A gives it as the 1st verse of the 2nd chapter (fol. 6a).

² MSS. C, D, E, F, Camb. omit vv. 3-5.

श्रुत्वादौ यामलात्मन् तथा युद्धजयार्णवम् ।
 कौमारीकौशलं चैव योगिनीजालशस्त्रम् ³ ॥ ६ ॥
 रक्षोघ्नं च त्रिमुष्टं च खरसिंहं ⁴ खराण्यवम् ।
 भूवलं गारुडं ⁵ नाम लम्पटं खरभैरवम् ॥ ७ ॥
 शास्त्रं रणहृदाख्यातं ⁶ सिद्धान्तं जयपद्धतिम् ।
 पुस्तकेन्द्रं च टौकश्रीदर्शनं ⁷ ज्योतिषं तथा ⁸ ॥ ८ ॥
 मंत्रयन्त्राख्यनेकानि कूटयुद्धानि यानि च ।
 तन्त्रयुक्तिं च विज्ञाय विज्ञानं वडवानलम् ⁹ ॥ ९ ॥
 एतेषां सर्वशास्त्राणां (खर^० B) दृष्टपारो ¹⁰ ऽहमात्मना ।
 सारोद्धारं प्रवक्ष्यामि ¹¹ सर्वसत्त्वानुकम्पया ॥ १० ॥
 पन्थश्वरजभूपालैः ¹² संपूर्णा यदि वाहिनी ।
 तथापि भङ्गमायाति नृप हीनखरोदये ॥ ११ ॥
 तावन्नरानि ते वीरा (धीरा B, C) दोभ्यामाहवसागरम् ।
 यावत्पतन्ति नो चक्रे खरास्ते वडवानले ॥ १२ ॥
 कथंचिद्विजयी ¹³ युद्धे खरज्ञानं विना नृपः ।
 घुणवर्णोपमं तन्नु यथान्धचटकग्रहः ॥ १३ ॥

³ Thus C; ^०सस्रं A; संवरं B; योगिनीयोगसम्भवं F; योगिनीजयसंभवं E; योगिनां जयसंभवं D; योगिनां योगसंभवं Camb.

⁴ खरसिद्धिं A; रक्षाघ्नं तन्त्रमुख्यं च^० D; रक्षाघ्नं च त्रिमुष्टं च^० E, F; रक्तत्रिमुष्टिं^० कं चैव^० Camb.

⁵ भैरवं B; भूपालगारुडं D, E, F.

⁶ तन्त्रं रणाद्धयं ख्यातं B; शास्त्रं रणहृदाख्यं च C; तन्त्रं रणाद्धं दाक्षं च D; तन्त्रं रणाद्धदास्य E; तन्त्रं रणाद्धदाख्यं च F; तन्त्रवलं चताख्यं च Camb.

⁷ च टौकं च श्री^० A; टौक^० C; पटौक^० D, Camb.; पटौकं^० E; पटौपं^० F.

⁸ ज्योतिषां तथा C, D; ज्योतिषार्णवं E, Camb.

⁹ विज्ञाय bis A; वडवानले B; च बलावलं C; वलवानलं D; वनवाननं F.

¹⁰ दृष्टपारो C, D, E, F; ज्ञातपारो Camb.

¹¹ भरिष्यामि B; भतिष्यामि D, F; ^०सर्वमंत्रानुकम्पया Camb.

¹² पन्थश्वरय^० C; हस्तश्वरयपादातैः पूर्णा यद्यपि^० Camb.

¹³ न भवेद्विजयी A; क्वचिद्विजयते C.

यस्यैको ऽपि गृहे नास्ति खरशास्त्रस्य (^०शास्त्रार्थे C) [पारगः ।

रम्भास्तम्भोपमं ¹⁴ राज्यं निश्चितं तस्य भूपतेः ॥ १४ ॥

खरशास्त्रे कृताभ्यासी ¹⁵ सत्यवादी जितेन्द्रियः ।
 तस्यादेशस्य यः कर्ता जयश्रीस्तं नृपं भजेत् ¹⁶ ॥ १५ ॥

दशैकेन शतं तैश्च सहस्रं शतसंख्यया ¹⁷ ।
 खरोदयवली राजा ¹⁸ दशमं हनि लीलया ॥ १६ ॥

पुष्पैरपि न योद्धव्यं नृपैर्हीनखरोदयेः ¹⁹ ।
 खरोदयवले प्राप्ते योद्धव्यं शस्त्रकोटिभिः ²⁰ ॥ १७ ॥

खरज्ञः शकुनज्ञश्च दैवज्ञो मंत्रपारगः ।
 केरलीचित्तथा राज्ये ²¹ कीर्तितं रत्नपञ्चकम् ॥ १८ ॥

आदौ खरवलं वक्ष्ये चक्रनामान्यतः परम् ²² ।
 भूवलानि बलान्यत्र ज्योतिषाङ्गं तु शकुनम् ॥ १९ ॥

यानलेषु च सर्वेषु यान्युक्तानि खरोदये ।
 सधुना तानि वक्ष्यन्ते खरचक्राणि विंशतिः ²³ ॥ २० ॥

मात्रावर्णो ग्रहो जीवो राशिर्भे ²⁴ पिण्डयोगकौ ।
 द्वादशाब्दोदयं चक्रं ²⁵ वर्षायनर्तुमासिकम् ॥ २१ ॥

¹⁴ रम्भासारोपमं D, E, F.

¹⁵ खरशास्त्रकृताभ्यासः A; सदाभ्यासी C.

¹⁶ लभेत् A, D; व्रजेत् C.

¹⁷ शतं हनि सह^० A; सहस्रशत^० B, E.

¹⁸ ^०बलो राजा C; ^०बले प्राप्ते D, E; ^०वशे प्राप्ते E; खरोदये बलो नैव B.

¹⁹ नृपे हीनखरौयये C, D; यावद्धीनः खरोदयः B, C.

²⁰ शतकोटिभिः A; शास्त्रकोटिभिः B; शस्त्रकाटिषु F.

²¹ राज्ञां B, C; राज्ञः E, F; केरलीचित्तसावैज्ञः D; ^०कथितं E.

²² खरनामा^० B; ^०न्यशेषतः E; खरचक्राणि चक्राणि भूवलानि बलानि च । ज्योतिषां शकुनं चैव षडंगान्यत्र वक्ष्यमहं C.

²³ षोडश E; अशीतिखरचक्राणि तन्नामानि ब्रवीम्यहं C.

²⁴ राशिर्भे A, F; राशिभे D.

²⁵ द्वादशाब्दं तथाब्दं तस्याधिमृतु^० A; द्वादशाब्दिकचक्रं च D, E, F; द्वादशाब्दोदयं चक्रं C; ^०षट्ठीखरसमन्वितं । D.

पक्षं दिनं घटीचक्रं तिथिवारस्त्रियोगजम्²⁶ ।
तत्कालद्युफलाद्यादिचक्रं दिक्स्वरसंयुतम्²⁷ ॥ २२ ॥

इति स्वरचक्रनामानि ॥

I. col.: इति नरपतिजयचर्याखरोदये शास्त्रसंग्रहाध्यायः ।
fol. 6a.

II. beg.: मोहान्धकारमग्नानां^० ॥ १ ॥ अथातः संप्रव-
क्ष्यामि प्रोक्ता ये ब्रह्मयामले ।^०

ends: इति दिनफलस्वरचक्रम् ॥ इति नरपतिजयचर्या-
खरोदये पंचस्वरविवरणं नाम द्वितीयोऽध्यायः (!) ॥ fol. 15b.

गुह्या[द्] गुह्यतरसारमप्रकाश्यं प्रकाशितं ।^०

इति नरप^० ब्रह्मयामले हंसचारो द्वितीयोऽध्यायः ॥ fol. 18b.

III. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि चक्रं त्रैलोक्यदीपकं ।^०

ends: इति स्थानबलचक्रम् ॥ इति नरपतिजयचर्या-
खरोदये चतुरशीति चक्राणि समाप्तानि ॥ fol. 68a.

The present MS. lacks the last four short chapters (in regard to which MSS. differ very considerably); the last portion of the MS. belonging to different works.

After another section on *cakras*, beginning:
अथ लंघटागमोक्तमाखेटचक्रं ।

खेचरं भूचरं वक्ष्ये मृगयासिद्धिदं नृणाम् ।

पापारिष्टकरैर्योगैर्मृगयासिद्धिरुत्तमा ॥^०

इति आखेटकप्रस्तावे स्थानचक्रम् ॥ fol. 71b; followed
by another incomplete section:

प्रवक्ष्यामि नारदोक्तं लघुप्रश्नं प्रयत्नकम् ।

अजादिचरभादीनां नामानि प्रवदाम्यहम् ॥

it gives, from fol. 72a, l. 10 to the end, the

²⁶ पञ्चाहनाडिकं चक्रं^० B; पञ्चाहनाडिकाचक्रं C; एका-
दशादिकं चक्रं^० D, F; एकादशाहिकं चक्रं^० E; ^० योगकं
B, C.

²⁷ Thus D; तत्कालद्युफलं काष्ठा स्वरं देहोद्भवं तथा ॥ B;
तत्कालद्युफलं काष्ठास्वरदेहोद्भवं तथा C; तत्कालद्युफलाद्याश्च^०
E; तत्कालद्युपनाद्यादि^० संयतं F; दिशि तत्कालं जातं च
वक्ष्ये दिनफलाफलम् A.

concluding portion of the *Mukundavijaya*,
corresponding to foll. 51b-56b of MS. 2417 of
that work.

This MS., as well as B and C, is illustrated
by many curious diagrams of *cakras*.

[F. BUCHANAN.]

3110.

745. Foll. 59 (numbered 58; no. 21 being
double); size 12½ in. by 4½ in.; fairly good
Devanāgarī writing of 1799 A.D.; 10-13 lines
in a page.

Narapati-jayācaryā-Svarodaya. [B.]

This MS. wants the last two chapters.

I. इति नरपतिजयचर्याखरोदये षडंगे सप्ताध्याये शास्त्र-
संग्रहाध्यायः प्रथमः । fol. 4a.

II. इति यामलीये खरोदये हंसचारो नाम द्वितीयो-
ऽध्यायः । fol. 10b.

III. [इति श्रीब्रह्मयामलीये नरपतिजयचर्यायां खरोदये
सर्वतोभद्रचक्रं fol. 14b] इति श्रीनरपतिजयचर्यायामलीय-
खरोदये चक्रबंधाख्यस्तृतीयोऽध्यायः । fol. 44a.

IV. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि भूबलानि समासतः ।^०

ends: इति नरपतिजयचर्याखरोदये षडंगे सप्ताध्याये
भूबलाध्यायश्चतुर्थः । fol. 51b.

V. beg.: पुनरन्यत्रवक्ष्यामि मंत्रयंत्रादिकं बलं ।^०

ends: इति श्रीनरपतिजयचर्यायां यामलीखरोदये मृतुं-
जयनामयंत्रविधिः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3111.

2297. Foll. 58; 4to, size 13 in. by 10 in.;
good Devanāgarī writing of 1813 A.D.; twenty
lines in a page.

The same work. A reproduction of the pre-
ceding MS., with later corrections by another
hand.

[CALCUTTA.]

3112.

1984. Foll. 120; size $8\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; clear, modern Devanāgarī writing (European paper); nine lines in a page.

Narapatijayacaryā-Svarodaya. [C.]

Like the following three MSS., this copy omits the three verses enumerating the seven *Yāmalas*.

I. इति चलानि । (differing considerably at the end) fol. 4b.

II. इति नरपतिजयचर्यायां खरोदये खराध्यायो द्वितीयः । fol. 17a.

III. इति न० ख० चतुरशीतिचक्राणि । fol. 88a.

IV. इति नरपतिजयचर्याखरोदये भूबलाध्यायो द्वितीयः(1) । fol. 101b.

V. [इत्याभिषेकविधिः fol. 102a, etc.; इति मृत्यु-
न्नययन्तं fol. 118a;] final colophon: इत्युपधातः ॥
इति श्रीनरपतिजयचर्याखरोदये षडंगसन्नाध्याये बलाबलाध्यायः
पंचमः समाप्तः ॥

घोरे गूढे सूर्यकालानलाख्ये

चांद्रे चक्रे कालचक्रे ऋषीशे ।

युद्धे योद्धा जन्मसूर्येदुहोतः

कौमारे वा मूनि युद्धं विदध्यात् ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

3113.

744. Foll. 33; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; modern Bengali writing; 10-17 lines in a page.

The same work. [D.]

I. wants the last 17 *ślokas* and colophon on fol. 7b.

II. [इति शुभाशुभदिनफलचक्रं fol. 6a, corresp. to *dinaphalacakram* of A;] इति नरपतिजयचर्याखरोदये
खरचक्रं प्रथमाङ्कं ॥ fol. 9.

III. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि चक्रं त्रैलोक्यदीपकं । ०

ends: इति नरपतिजयचर्यायां खरोदये श्येनचक्रम् ॥
fol. 28a.

IV. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि भूबलानि समाप्तः । ०
considerably compressed; 16 sections (*odri-bhūmih*, etc.) of 1 or 2 verses each; ends: इति
ब्रह्मयामले भूबलानि समाप्तानि ॥ fol. 28b.

V. beg.: अथौषध्य उच्यते ॥ चन्द्री चक्री तथा वक्र्री
त्रिभूलौ मुहुरी तथा । ०

ends: इति मृत्युन्नययन्तं ॥ इति नरपतिजयचर्यायां
खरोदये यन्त्रबलानि समाप्तानि ॥ fol. 21a.

VI. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि तत्कालेन्दुं परिस्फुटं । ०

ends: इति नर० ख० अर्धकाण्डं fol. 32a.

VII. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि यदुक्तं ब्रह्मयामले । ०

It ends:

एवं कृत्वा विधानेन भक्तियुक्ताः प्रयत्नतः ।

दृष्टास्तुष्टाः प्रजायन्ते ग्रहाः सर्वेषु सर्वदा ॥

एवं सर्वप्रकारेण कृतं यस्याभिषेचनम् ।

तदादि तस्य पुंसस्तु ग्रहपीडा न जायते ॥

ग्रहास्तुष्टा न कुर्वन्ति दुष्टारिष्टादिचेष्टितम् ।

यतो ग्रहमयं सर्वं नराणां तु शुभाशुभम् ॥

इति श्रीनरपतिजयचर्यायां खरोदयः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3114.

936. Foll. 98; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; modern Bengali handwriting; 6 or 7 lines in a page.

The same work. [E.]

I. इति खरोदये शास्त्रसंग्रहो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ fol. 5b.

II. इति पञ्चखरोदयचक्रम् ॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥
fol. 18b.

III. इति ० श्येनचक्रम् ॥ इति नरपतिजयचर्यायां खरोदये
षडङ्गसन्नाध्याये चतुरशीतिचक्रविवरणं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥
fol. 70b.

IV. इति खरोदये भूबलविवरणं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥
fol. 81a.

V. beg.: चन्द्री चन्द्री च रद्री च(1) त्रिभूलौ मुहुरी
तथा । ०

ends :

उद्याने च नदीतीरे शुभे देशे शुभे दिने ।
कृते शान्त्युत्तरे काले तल्लिङ्गं निक्षिपेद्भुवि ॥

इति मृत्युञ्जययन्त्रं ॥ fol. 88b.

VI. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि तत्कालेन्दुं परिस्फुटं । °

ends: इति स्वरोदये अर्धकाण्डः ॥ fol. 94a.

VII. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि यदुक्तं ब्रह्मयामले । °

It ends, after the above 3 ślokas : इति नर-
पतिजयचर्यायां स्वरोदये अभिषेकविधिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3115.

1043. Foll. 44; size 16½ in. by 3½ in.;
folded half-length; small, indifferent, modern
Bengali handwriting; eight lines in a page.

Narapatijayacaryā-Svarodaya. [F.]

I. इति स्वरोदये शास्त्रसंग्रहाध्यायः ॥ fol. 3b.

II. इति नरपतिजयचर्यायां स्वरोदये ब्रह्मयामले स्वरचक्रं
प्रथमाङ्कः ॥ fol. 9b.

III. इति °संवत्सरचक्रं ॥ इति चतुरशीतिचक्राणि
समाप्तानि ॥ fol. 34a.

IV. Nearly the whole of this, and the be-
ginning of the next chapter (corresponding
to MS. 936, fol. 72b, l. 5 to end of fol. 81a),
are wanting between fol. 35a, ll. 3 and 4.

V. beg.: उद्याने च नदीतीरे° तल्लिङ्गं निक्षिपेद्भुवि ॥
ends: इति नर° स्व° यन्त्रबलानि समाप्तानि ॥ 39a.

VI. beg.: अथातः संप्रवक्ष्यामि तत्कालेन्दुं परिस्फुटं । °
ends: इति स्वरोदये अर्धकाण्डप्रकरणं ॥ fol. 41a.

VII. ends, after the above 3 ślokas : इत्य-
भिषेकमण्डनविधिः ॥ इति नरपतिजयचर्यायां स्वरोदयः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3116.

2701. Foll. 27; size 10 in. by 4½ in.;
legibly written in Devanāgarī, in A.D. 1796;
10-14 lines in a page.

Sarvatobhadracakra, a section of the *Nara-
patijayacaryā*; with a commentary, called
Jayaśrīvīlāsa, by *daivajña Gokulanātha*.

The commentary begins :

चक्रपाणे मम धियं निर्मलीकुरु सांप्रतम् ।

यथा भवेयं चक्रेषु कुशलस्तत्त्ववर्णने ॥

इह विजिगीषोर्दिग्विजयः परमः पुरुषार्थः । स एवास्मिन्नि-
रूपणीयतया विषयः तत्प्राप्तिश्च दैवदेशकालाधीना ॥ तत्र
दैवज्ञानं जातके राजयोगादिना प्रतिपादितम् । तत्प्राप्तिश्चापि
दशातर्दशादिनावगम्यते । यस्य च जन्मकालो न ज्ञायते तस्य
शुभाशुभकालज्ञानार्थं शास्त्रे ऋत्विक्सर्वतोभद्रादीनि निरूप्यते ॥
ज्ञाने च शुभे दैवे यात्राकालज्ञानाय राहुकालादीनि चक्राणि
प्रतिपाद्यते । देशज्ञानाय च भूबलादीनीति ॥ तत्र शुभाशुभ-
ज्ञानायादौ सर्वतोभद्रं निरूपयितुं प्रतिजानीते ॥

अथातः संप्रवक्ष्यामि चक्रं त्रैलोक्यदीपकं ।

विख्यातं सर्वतोभद्रं सद्यः प्रत्ययकारकं ॥ १ ॥

अथशब्दो मंगलवाचकः । अतो हंसचारनिरूपणानन्तरं । °

ऊर्ध्वगा दश विन्यस्य तिर्यग्नेखास्तथा दश ।

एकाशीतिपदं चक्रं जायते नात्र संशयः ॥ २ ॥ °

This description of the mystic diagram
called *sarvatobhadracakra* occurs at the be-
ginning of the 3rd chapter — *caturaśīticakra-
viveka*, Cat. Trin. Coll. Camb., p. 70 — of the
Narapatijayā, and is apparently extracted
from the *Brahmayāmala*, that section having,
in MS. 745 (fol. 14b), the special colophon :
इति श्रीब्रह्मयामलीये नरपतिजयचर्यायां स्वरोदये सर्वतोभद्रचक्रं
समाप्तं ॥

The commentary ends : सर्वतोभद्रचक्रस्यावश्यज्ञेय-
तामाह ॥

दीपो यथा गृहस्थांतरुद्धोत्पति सर्वतः ।

तथेदं सर्वतोभद्रचक्रं ज्ञानप्रकाशकम् ॥

जगदंतः सर्वतोज्ञानप्रकाशकत्वाद्भद्ररूपमेतत् । अत एव
सर्वतोभद्रमिति समाख्यायते ॥

व्याख्यानं सर्वतोभद्रे यथामति मया कृतम् ।

वीक्ष्य तुष्यतु गोविंदो विदन् गा मम शोभनाः ॥ १ ॥

गोवर्धनमनुभूत्य वारयन्मलसंततिम् ।

गवामासी रक्षणं श्रीगोविंदः कर्तुमर्हति ॥ २ ॥

इति दैवज्ञगोकुलनाथविरचिते जयश्रीविलासे सर्वतोभद्रचक्रं
समाप्तम् ॥ राम ३ बाण ५ वसु ६ भू ९ प्रमितेन्द्रे भाद्रमाससितपक्षे
दिक्रित्यौ सर्वतः शुभदचक्रटिप्पणं वैद्यनाथतनयः प्रलिलेख ॥

The front and back pages bear the title
Sarvatobhadraṣṭkā in Telugu. [MACK. COLL.]

3117.

1122h. Foll. 36; size 11½ in. by 4 in.;
fair Devanāgarī writing of 1796 A.D.; 5-9 lines
in a page.

Samarasāra(-saṁgraha), a versified treatise
on supernatural devices (esp. by means of the
letters of the alphabet) supposed to ensure
success in warfare; by *Rāmacandra vājapegin*,
son of *Sūryadāsa*, and grandson of *Śivadāsa*
of the family of *Vatsa Munīśvara*; with a
commentary, entitled *Saralā*, by the author's
brother *Bharata*. [A.]

I. The text begins:

नत्वा गुरुन् समालोच्य (० लोच्य B, C, D) खर-
[शास्त्राणि भूरिशः ।
वक्ष्ये युद्धजयोपायं धार्मिकाणां महोभृतां (० श्रितां B,
[C, D) ॥ १ ॥

बहुधा विदधे सदाशिवो ऽत्र

खरशास्त्राणि तदेकवाक्यानि तु ।

भगवानयमेव वेद सम्यग्

गुरुमागानुगतो ऽपरस्तु (० गतः य० B, C) लोकः ॥ २ ॥

वक्ष्याम्यहं यदिह किंचन सर्वसारम्

एतावदेव परिचिंत्य नृपः प्रवृत्तः (प्रवर्तः B) ।

एको ऽपि कोटिभटलोलपतंगदीप-

लोलां मुदानुभवतु स्फुटकौतुकेन ॥ ३ ॥

नैतद्देयं दुर्विनीताय जातु ज्ञानं

गुप्तं तद्धि सम्यक्प्रलाय ।

अस्थाने हि स्थाप्यमानैव वाचां

देवी कोपाग्निदैहेनो चिराय ॥ ४ ॥

विनयावनताय दीयमाना

प्रभवेत्कल्पलतेव सप्तलाय ।

उपकृत्यनुचितकानि (० चिंत्य० B; ० चिन्त० D) शास्त्रा-

ख्युपकारस्य पदं हि साधुरेव ॥ ५ ॥

It ends: इति शकुनं ॥

सकलखरशास्त्रसारमेतत्

परिसंक्षिप्य मया न्यगादि सर्वम् ।

गुरुभक्तिजुषो ऽथ धर्मवृत्ते:

स्फुरतादेतदभीप्सितार्थसिद्धे ॥ ६ ॥

वंशे वत्समुनीश्वरस्य शिवदासाख्यादुरुत्थातितः

सप्ताङ्गिनिचिदाप यस्य जनकः श्रीसूर्यदासो जनिं ।

यन्मानुर्येशसा दिशो दश विशालाख्या (० ख्या B)

[वलक्षा व्यथात्

स प्राज्यखरशास्त्रसारविरचितं रामो वसन्नेनिषे ॥ ६ ॥

इति श्रीरामवाजपेयविरचितः समरसारख्योऽयं ग्रंथः समाप्तः ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 204; Weber,
Berl. Cat., no. 914; Aufrecht, Florentine MSS.,
no. 341.

II. The commentary begins:

नत्वा देवं गणेशानं सारदां गुरुनाम्नः ।

कुर्वे समरसारस्य व्याख्यां सम्यक् समासतः* ॥ १ ॥

अभिवन्द्य रामचंद्रं गुरुं तदुक्तखरग्रंथं ।

विवृणोमि यथाप्रज्ञं तदपिहिताधीनुसारेण ॥ २ ॥

तत्र श्रीरामचंद्रनामा ग्रंथकृत् प्रारोक्षितग्रंथपरिसमाप्तिपरि-
पंथिप्रसूहापोहाय शिष्टाचारपरिपालनाय गुरुं प्रणम्यैश्वरीक्षितं
प्रतिजानीते । नत्वेति । अहं रामवाजपेयी धार्मिकाणां महोभृतां
भूपानां युद्धजयोपायं वक्ष्ये कथयिष्ये । किं कृत्वा । गुरुत्वा
नमस्कृत्य । पुनः किं कृत्वा । भूरिशः बहुशः बहूनि खरशास्त्राणि
समालोच्य सम्यग्विचार्ये ॥ १ ॥ बहुतरखरग्रंथविरोधं गुरु-
मतमनुसृत्य परिहरति । सदाशिवः महादेवः ०

The colophon of some of the chapters runs
thus: इति समरसारसंग्रहटीकायां भरतविरचितायां (or
० कृतायां) [जयपराजयचिंता समाप्ता] .

It ends: अथ ग्रंथसमाप्तौ प्रचयगमनाय मंगलप्रत्युपयोगाच्च
गुरुत्वात्सारं संक्षिप्य मया पदगादि (?? न्यगादि) उक्तं ॥ ६ ॥

अथ ग्रंथकृत् स्वगोचोत्कीर्तनपूर्वकं स्वपूर्वजनामकथनपूर्वकं
च संबंधमाह वंशे ० । वत्समुनीश्वरस्य वंशे उरुत्तरप्रसिद्धः
शिवदासाख्यात् यस्य जनकः सप्ताद् बृहस्पतिर्षर्वगर्भवाजपेयया-
जित्वात् अग्निचित् सुवर्णचित्कारित्वात् श्रीसूर्यदासनामा

* B reads this line thus: कुर्वे ऽहं खरशास्त्रस्य व्याख्यां
सुसमासतः ॥

जनिं जन्म यन्नाप्तवान् । यन्मातुर्विशालाख्या यशसा पाति-
व्रताङ्गतेन दश दिशो चलक्षिता धवलिताः स रामचंद्रनामा
सोमयाजी कविः नैमिषारण्ये वसन् प्राज्यं यत् खरशास्त्रं तस्य
यः सारो ऽभ्युपयुक्तांशस्तस्य विचितिं संचयं व्यधादकरो-
दित्यन्वयः ॥

गुरुदितार्थस्य सुबोधिताय

परोपकाराय तथा व्यधाद्यं ।

अमं समित्सारसुसंग्रहस्य

टीकाकृतौ तं हरये ऽर्पयामि ॥

ग्रंथकृतो रामस्य भ्राता भरतो लघुर्विद्वान् ।

टीकामेनामकरोत्तद्व्याप्यैप्रकाशिकां सरलां ॥

इति श्रीरामचंद्रसोमयाजिविरचितसमरसारटीका भरतकृता
समाप्ता ॥

There are several diagrams in which the letters of the alphabet are arranged in peculiar ways with a view to their serving as charms. [H. T. COLEBROOKE.]

3118.

2091a & b. Foll. 6 + 15; size 8½ in. by 5½ in.; legibly written in Devanāgarī, in 1679 A.D.; twenty lines in a page.

Samarasāra, with *Bharata's Saralā*. [B.]

The two concluding verses of the commentary, given by A, are wanting in this MS., which was copied by *paṇḍyā Śivadeva*, son of *paṇḍyā Harikṛishṇa*. [GAIKAWAR.]

3119.

2301. Foll. 28; 4to size, 13 in. by 10 in.; fair, modern Devanāgarī writing; number of lines varying.

Samarasāra, with commentary. [C.]

In the colophon of the commentary, as well as on the title-page, some other hand has altered the title *Samarasāra* into *Samara-simha*; whilst in the text it is left unchanged.

[CALCUTTA.]

3120.

1519b. Foll. 7; size 10½ in. by 5 in.; clear, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Samarasāra, without the commentary. [D.]

This MS. omits the last verse of the text, and consequently the author's name and account of himself.

Colophon: इति श्रीसमरसारं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3121.

854. Foll. 93; size 12½ in. by 6½ in.; good Devanāgarī writing of 1805 A.D., enclosed in coloured lines after the Kāśmīr fashion; ten lines in a page.

Candronmālana, or *Mahāśāstrārṇava*, a *Tantric* work on fortune-telling in the different circumstances of daily life.

It begins:

हेरंबं च नमस्कृत्य विश्वरूपं त्रिलोचनं ।

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च (? ब्रह्मविष्णू च रुद्रं च) शब्दरूपां
[सरस्वतीं ॥ १ ॥

खरसंख्या गणाः सर्वे अनिलः सूर्यचंद्रमाः (!) ।

पृथिव्यां पंचतत्त्वानि खरान्महिषमर्दिनीं ॥ २ ॥

सन्नार्थपीठदेव्यास्तु चतुःषष्टिस्तु योगिनी ।

नमस्कृत्या मया सर्वे दर्शनाद्गुरुवंदितां (!) ॥ ३ ॥

यामलं ब्रह्मरुद्रस्य विष्णोर्यामलमेव च ।

उमाया यामलं ज्ञानं पंचमं युद्धयामलं (बुद्ध° R. M.;
[बुद्धि° F.) ॥ ४ ॥

आदिचूडामण्योः सारं स्वयं जिनेन्द्रभाषितं* ।

तच्च दृष्टं मया ज्ञातं ग्रंथभेदमनेकधा ॥ ५ ॥

सारात्सारतरं सारं क्षीरे सर्पिर्मेया स्थितं ।

समुद्रे च यथा रत्नं पुष्पमध्ये मधुर्येया (r. यथा मधु) ॥ ६ ॥

* जैनेन्द्रभाषितं R. M.; जीवेन्द्रभाषितं Flor.; ? *Jivānātha's Svaratattvodaya*, Oxf. Cat., no. 793.

पाषाणान्निसृतं सर्वं हिरण्यादि यथाक्रमं ।
 तथा हि सर्वशास्त्राणां सारभूतं मयोद्धृतं ॥ ७ ॥
 दृष्ट्वा चक्राख्यनेकानि कोटिभेदशतानि च ।
 तेन दृष्टेन मार्गेणैदं चन्द्रोन्मीलनं कृतं ॥ ८ ॥
 अतीतमागतं (r. अतीताना^०) चैव वर्तमानं शुभाशुभं ।
 लाभो हानिर्जयो युद्धे अत्यमृत्युर्थेनागमं (r. उप^० गमः) ॥ ९ ॥
 मनोमध्मे तु या चिन्ता मुष्टिभेदमनेकधा ।
 लूका (!) च द्रव्यशर्ल्यं तु ग्रामनाम च तस्करं ॥ १० ॥
 दिशो भागं (निशाभोगं R. M.) तथा ज्ञेयं संख्या च
 [दिनमेव च ।
 - - - गमनं चैव यादृशं कर्ममेव हि (!) ॥ ११ ॥
 आतुरे व्याधिरूपं च गर्भं च प्रसवं स्त्रियां ।
 मैथुनं च तथा रात्रौ अहि स्वादं च भोजनं ॥ १२ ॥
 छत्रभंगं नरेन्द्राणां राष्ट्रभंगस्य लक्षणं ।
 कोटिभंगं च दुर्भिक्षं प्रावृषे जलदागमं ॥ १३ ॥
 वापीकूपजलोद्देशं उद्यानं मंढमंदिरं ।
 त्रिशतं षष्टिसंयुक्तं अर्धकांडस्य निश्चयं ॥ १४ ॥
 गजादिसर्वजीवेषु वाणिज्यं क्रयविक्रयं ।
 परोक्षे मंत्रभूतानां पत्रलेखं च मुद्रितं ॥ १५ ॥
 पारधी रमते (?) यत्र जीवमृत्युमुपेक्षया ।
 नृपस्य संधिं युद्धं च उद्वाहं नष्टजातकं ॥ १६ ॥
 भूमिभागं तु ज्ञातव्यं सफलं निष्फलेति च ।
 मैत्रीभावं तथा राज्ञां पुरुषस्त्रीविशेषतः ॥ १७ ॥
 अन्यजन्मस्थितो योनिः स्वर्गपातालमेव च ।
 मृतो ऽपि गच्छते यत्र मोक्षं स्वर्गं च नारकं ॥ १८ ॥
 अन्यच्च त्रिषु लोकेषु वर्तते सुरदानवैः ।
 उद्धृतं तु मया ज्ञानं ज्ञातव्यं तु चराचरं ॥ १९ ॥

एते स्पष्टार्थाः ॥ इति चन्द्रोन्मीलने महाशास्त्रार्णवे विनिर्गते
 मूलतन्त्रार्थसंबन्धे प्रथमं प्रकरणं समाप्तम् ॥

The treatise is accordingly divided into the following chapters (*paṭala*):—

1. *mūlatantrārthasambandha*, fol. 2a; 2. *akṣharodāharaṇam*, fol. 2b; 3. *svarākṣharāṇayanam*, fol. 11a; 4. *praśnāvātāra*, fol. 11b; 5. *aṣṭakshipramuddhāra*, fol. 15a; 6. *atītapāṭalam*, fol. 16a; 7. *vartamānāgatam*, 17a; 8. *lābhālā-*

bhājīvitamarāṇajayaparājāyajayadhanāgamanir-
dhanajñānam, fol. 19a; 9. *jīvadhātumūlapra-*
karaṇam, fol. 24b; 10. *mūlayonivivaraṇam*
jīvadhātumūlajñānam, fol. 40a; 11. *cintālūkā-*
musṭhisamkhyāvastuvivaraṇam, fol. 42a; 12.
(sarva)vargāṇayanam, fol. 48a; 13. *akṣharā-*
nayanam, fol. 59b; 14. इति चन्द्रार्णवे (!) महाशास्त्रे
śalyoddhārācakram, fol. 67a; 15. *taskarāṇaya-*
nam, fol. 73a; 16. *nashṭajanmapatrīkaraṇam*,
 fol. 73b; 17, 18. *jīvanamarāṇajñānam*, fol. 75a;
 19. *garbhāgarbham*, fol. 77a; 20. *maithunavi-*
cāra, fol. 77b; 21. *bhojanacintū*, fol. 78b; 22.
chattrabhaṅga, fol. 80b; 23. *rāṣṭranirṇaya*,
 fol. 82b; 24. *koṭibhaṅga*, fol. 84b; 25. *subhī-*
kṣhadurbhīkṣhavicāra, fol. 85a; 26. *prāvṛṭṭikāla-*
jālādāgamanaprakaraṇam, fol. 86a; 27. *vūpī-*
kūpajaloddeśa, fol. 86b; 28. *ārāmavicāra*, fol.
 87a; 29. *prāsādapāṭala*, ib.; 30. *grihasubhā-*
subhāvicāra, fol. 88a; 31. *arghakūṇḍapāṭala*,
 fol. 89a; 32. *parokṣhamantrabhūpater guhya-*
jñānam, ib.; 33. *patralekhanajñānam*, fol. 89b;
 34. *pārādhīnapāṭala* (पारधीनां प्रवक्ष्यामि भूपतेः कौतुकं
 परं ।^०), fol. 90a; 35. *sandhimīlanavīgraha*, ib.;
 36. *vivāhapāṭala*, fol. 90b; 37. *nashṭajātaka-*
pāṭala, ib.; 38. *bhūmisaphalanishphalavicāra*,
 fol. 91a; 39. *maitrībhbhūvapāṭala* (numbered 40),
 ib.; 40. *anyayonipāṭala* (numbered 39), fol. 91b;
 41. *anyajanmajñānam* (numbered 40), ib.; 42.
kāryākāryam (numbered 43), fol. 92a; 43.
jñānamirṇaya (from here not numbered), ib.;
 44. *śikṣhāpāṭala*, fol. 92b; 45. (*vidyodayapra-*
karaṇam) ends:

रुद्रेण भाषितं पूर्वं ब्रह्मणा मधुसूदनं* ।

तमुद्दिष्टं (?) तदु^० महाज्ञानं भाषितं तत्त्वनेकशः ॥ ८ ॥

द्वाविंशद्गुणिता रेखा षट्त्रिंशच्च पुनः पुनः ।

अष्टभिस्तु हरेद्भागं कृष्णं चोन्मादिशेत् ॥ ९ ॥

* It is probably on the strength of this passage that the Candronmīlana-tantra (cf. Cat. Cat.) is in some lists attributed to Madhusūdana.

दाडिमस्य सुपक्षस्य रेखा च त्रिगुणं गुणेत् (!) ।
 पुनश्चतुर्गुणं कृत्वा पञ्चगुणं बीजमादिशेत् ॥ १० ॥
 दाडिम सुपक्ष बीजं ० ॥ इति चंद्रोन्मीलनं संपूर्णं समाप्तं ॥
 संवत् १८६१ ॥

आषाढे कृष्णपक्षे तु नवम्यां भृगुवासरे ।
 समान्निभगमद्वयो द्विरसष्टैकसंमिते ॥

From chapter 3 onwards, the text is accompanied by a commentary (*ṭīkā* or *dīpikā*).

Cf. Rāj. Mitra, Notices, i., p. 281; Weber, Berl. Cat., no. 903; Aufrecht, Florentine MSS., p. 116. [H. T. COLEBROOKE.]

3122.

2528g. Foll. 20; size 9½ in. by 4½ in.; clear, large Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; six lines in a page.

Svarodaya, a description of the different modes of respiration and their magic effects; in the form of a dialogue between *Īśvara* and *Pārvatī*.

It begins :

ज्ञाते श्रुद्धे सदाचारे गुरुभक्तैकमानसे ।
 दृढचित्ते कृतज्ञे च देयं चैव खरोदयः (० यं F) ॥ १ ॥
 दुष्टे च दुर्जने क्षुद्धे अज्ञाते गुरुलोपके ।
 हीनसस्त्रे दुराचारे खरज्ञानं न दीयते ॥ २ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

देवदेव महादेव कृपां कृत्वा ममोपरि ।
 सर्वसिद्धिकरं ज्ञानं कथयस्व मम प्रभो ॥ ३ ॥
 न तित्थिनै च नक्षत्रं न वारो ग्रहदेवता ।
 न विष्टिनै (वृ०) व्यतीपातो विरुद्धाद्यास्तथैव च ॥ ४ ॥
 कुयोगेनापि देवेश प्रभवन्ति कदाचन ।
 तन्मे कथय देवेश सर्वकामफलप्रदं ॥ ५ ॥

ईश्वर उवाच ॥

शृणु त्वं कथितं देवि देहस्यं ज्ञानमुत्तमं ।
 येन विज्ञातमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रणीयते ॥ ६ ॥
 खरे वेदाश्च शास्त्राणि खरे गांधर्वमुत्तमं ।
 खरे च सर्वत्रैलोक्यं खरमात्मस्वरूपकं ॥ ७ ॥

खरहीनश्च दैवज्ञो नाथहीनं च यद्वहं ।

शास्त्रहीनश्च यद्वक्ता शिरोहीनं च यद्वपुः ॥ ८ ॥

देहमध्ये स्थिता नाड्यो बहुरूपाः सुविस्तराः ।

ज्ञातव्याश्च बुधैर्नितं खरदेहेज्ञानहेतवः (? खरविज्ञानहे-
 [तवे F) ॥ ९ ॥

नाभिस्थानककंदोत्थं चंद्रोदयनिर्गताः ।

द्विसप्ततिसहस्राणि देहमध्ये व्यवस्थिताः (!) ॥ १० ॥

तिर्यग्ूर्ध्वं च मध्यस्थानं (० स्थं) वा सुदेहं समंततः ।

चक्रवर्तस्थिता देहं सर्वप्राणसमाश्रिता ॥ ११ ॥ ०

The MS. counts 179 verses, but nos. 29, 77, 150 and 176 have been skipped, or the respective verses omitted.

It ends :

अरुंधती भवेज्जिह्वा नासाग्रे ध्रुवमुच्यते ।

ध्रुवे विष्णुपदं प्रोक्तं तारुका मातृमंडलं ॥ [१]७८ ॥

नव ध्रुवौ सप्तधोषाभ्यां (!) पंच तारा त्रिनासिका ।

जिह्वामेकदिनं प्रोक्तं चित्तं मानवो ध्रुवं ॥ [१]७९ ॥

इति श्रीयवनबीजग्रंथखरोदय ईश्वरपार्वतीसंवादः संपूर्णः
 समाप्तः ॥

For another MS. of this treatise see Aufrecht, Florentine MSS. (F.), p. 116 (117 verses, attributed to *Īśvara*); for a different treatise of the same title Rāj. Mitra, Notices, i., p. 276. Cf. *Jivanātha's Svaratattvodaya*, Oxf. Cat., no. 793.

MSS. 1042 (foll. 44) and 1510f (foll. 23) contain a Bengali commentary—entitled *Svarodayabhāṣāhāvinyāsa*, by *Anantadhana*, son of *Khaḍgadhana* (?)—on a treatise on necromancy, forecasting the future by certain combinations of the letters of a man's name with the positions of the stars; one of its practical calculations being made for the Śaka year 1450. The different *svaracakras* described in separate sections of that treatise, relate to *graha*, *rāśi*, *yoga*, *abda* and *ayana*, *paksha* and *tithi*; and finally there are a *śoḍaśacakra* and a *dvādaśābdacakra*. [GAIKAWAR.]

3123.

2618d. Foll. 8; 4to, size 10 in. by 8 in.; modern Telugu writing; 25-28 lines in a page.

Svarodaya, or *Svarasūtra*, another treatise on omens derived from sounds and respirations; with a Telugu explanation. Incorrect.

The text begins:

नाभिस्थानं कुंडलींश्च भुजंगाकाररूपिणी(!) ।

पूर्वाशाधारणाद्यस्तु दशावयवतः पुनः ॥

द्वे द्वे(?देहे) तिर्यै[ग्]गता नाद्यः चतुर्विंशति वायवः ।

भू[त्]सूक्ष्ममुखानादि(?मुखादीनि) सप्त सप्त शतानि च००

There is no colophon.

[MACK. COLL.]

3124.

1388d. Foll. 5; size 13½ in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; five lines in a page.

Pañcapakshīśakuna, a short treatise on sooth-saying by means of the five vowels, *a*, *i*, *u*, *e* and *o*, which are represented as so many different birds, and, by skilful combination, are made to reveal the unknown future; (here apparently ascribed to *Śaṅkara*).

It begins:

अधिगम्य(?अभि०) महादेवं सर्वशास्त्रविशारदं ।

भविष्यदर्थज्ञानार्थं पप्रच्छुर्मुनयो मुदा ॥

तेषां वचनमाकर्ण्य निजगाद महेश्वरः ।

त्रिकालज्ञानबोधार्थं पञ्चपक्षी प्रदृश्यते ॥

अनेन शास्त्रसारेण लोकैः कालत्रयं प्रति ।

बलाबलानि दृश्यन्ते सर्वकार्येषु निश्चितं ॥ ०

It ends:

तावन्नर्जन्ति शास्त्राणि शकुनानामनेकशः ।

यावन्न श्रूयते पक्षिशकुनं शङ्करोदितं ॥

इति पञ्चपक्षिशकुनं समाप्तं ॥

For a *Pañcapakshī* ascribed to *Śaṅkara* cf. Cat. Cat.

[H. T. COLEBROOKE.]

3125.

834b. Foll. 18; size 12½ in. by 4½ in.; large, modern Bengali character; 5 or 6 lines in a page.

Nihārādīlakṣhaṇa-jñānamāñjarī, or simply *Jñānamāñjarī*, a treatise on prognostication by means of the letters of the alphabet, which are represented as having some mysterious connection with good and evil fortune.

The letters are obtained from the question put to the soothsayer, though the way in which they are selected is not stated in this work. The combination of these letters with the particular constellations at the time of the question, according to the rules of the art, determines the answer as to the fate of particular events and enterprizes.

The MS., which is rather incorrect, begins:

त्रिलोचनं नमस्कृत्य जगदीशं निरञ्जनं ।

नीहारादिमया(?०देमया) प्रोक्ता ज्ञानालंकृतमञ्जरी ॥

अथ नीहारादिभिः कालावेदने युगपद्बहुभिः प्रश्ने कृते विषयपार्थक्यज्ञानाय चूडामणिः प्रश्नाक्षरेण नानाशास्त्राणि पर्यालोच्यार्याचतुष्टयमाह ॥

अकचटतपवर्गा(!) रविकुजसितसौम्यजीवसौरीणां ।

चन्द्रस्य [च] निर्दिष्ट[त्] याद्यष्टौ वर्गाः प्रत्येतव्याः ॥

लग्ने प्रश्नोद्भवं वर्णं ज्ञात्वा तस्मात्लग्नं शुभाशुभं वदेत्प्रभुः(!) ।

वर्गादिमध्यचरमैवैर्णैः प्रश्नोद्भवं विषयं [॥]

राशिं लग्नं प्रवदेच्छेवैर्णैः कुजज्ञजीवानां [॥]

सितरविजयोश्च नैवं रविशशिनोरेकराशित्वात् [॥]

तस्मात्प्राग्वात्प्रवदेत्पृच्छासमये शुभाशुभं सर्वं [॥]

कालस्याविज्ञानादेतच्चिन्तनीयं(?चिन्तं) बहुप्रश्ने ॥

अस्यार्थः । रविकुजसितसौम्यजीवसौरीणां क्रमेण अकच-टतपवर्गाः । चन्द्रस्य यवर्गेशवर्गौ । अविज्ञाते प्रश्नलग्ने प्रश्नोद्भवं द्वैवसूचितफलपुष्पादिनामोद्भवं वर्णं कृत्वा प्रश्नाक्षरेण लग्न-मानयेत् । यस्माद्वैवसूचितफलपुष्पाद्या वर्णैर्भ्यस्तात्कालिकलग्नं वक्ष्यमाणप्रकारेण संगृह्य प्रभुः शुभाशुभं वदेत् ॥ अत्र हेतुमाह । यस्य वर्गस्य यो ग्रहः अधिपत्यस्य यस्मिन् राशावाधिपत्यं तदेव लग्नं त्विवश्याधिपत्य(!) तु अकचटतपवर्गाणांमादिमध्यचरमैर-

जीवाश्रितनिरूपणं fol. 3b; अथ धातुनिरूपणं fol. 4a; अथ मूलनिरूपणं fol. 5a; अथ चौरनिरूपणं fol. 5b; अथ नामानयनं fol. 6a; इदानीं लघुप्रकरणं वक्ष्ये । ib.

It ends:

पूर्वकृतपिण्डाङ्गं अष्टभिर्गुणयेत् त्रिभिर्हरेत् । एकेन दिनसंख्या
द्वाभ्यां माससंख्या शून्ये वत्सरसंख्या ॥

इति चूडामणिकेरली समाप्ता ॥

संदेहोच्छेदकृता गुरुणा यदि सरणेन समुपदिष्टः ।

भ्यात्वा हृदि सर्वज्ञं खैरं सर्वज्ञतां तदा तनुतां ॥

For a *Divyacūdāmaṇi*, by *Keralācārya*, see Rāj. Mitra, Notices, i., p. 245.

[H. T. COLEBROOKE.]

3127, 3128.

448, 449. Foll. 179 (the first six of which are missing; with duplicate leaves 85, 100, 111, 177), and 202 (180-381); size $9\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; Devanāgarī writing (by 3 or 4 different hands) of 1787 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Ramalarahasya-Sārasaṃgraha, an extensive work on fortune-telling in all the relations of daily life, by *Bhayabhaṅjana Śarmaṇa*, son of *Bhābhaṅjana* (?). Rather incorrect.

The subject is treated in four sections (*prakaraṇa*) each of which is subdivided into chapters (*adhyaīya*), viz. :—

I. 1. (introductory on *ramalavidyā*) ends fol. 7a (foll. 1-6 being wanting); 2. *bindūnām praśnaḥ*, fol. 8a; 3. *śoḍaśarūpiṇām utpattiḥ*, fol. 11b.

II. 1. *ramalajñānilakṣaṇam*, fol. 16a; 2. *rūpiṇām prakṛitīkramaḥ*, fol. 21a; 3. *avajāda-krama* (letters a, v, j, d), fol. 22b; 4. *avadaha-krama*, fol. 24a; 5. *vajadahakrama*, fol. 26b; 6. *saṃkhyākrama*, fol. 38a; 7. *kṣetākrama*, fol. 41b; 8. *varṇākrama*, fol. 51a; 9. *griha-vicārāṃśa*, fol. 62a; 10. *grihānām cintanam*, fol. 67b; 11. *grihānām sākṣābhūtāni*, fol. 75b;

12. *ramalāvṛitti*, fol. 77a; 13. *rūpiṇām nāma*, fol. 78a; 14. *rūpiṇām cihnakathanam*, fol. 79a; 15. *rūpiṇām prakṛitiḥ*, fol. 82a; 16. *rūpiṇām svarūpam*, fol. 86b; 17. *rūpiṇām nānāvidhikaathanam*, fol. 99b; 18. *rūpiṇām parasambandha-sthānasya vyākhyānam*, fol. 106a; 19. *rūpiṇām dṛiṣṭījñānam*, fol. 108a; 20. *prashṭur mano-bhiprāya-mūkapraśnakathanam*, fol. 124a; 21. *pratyekadeśīyānām ramalācāryānām sammatena praśnakathanam* (*varvaradeśīyānām-misira-hin-dūka-rūma-tarāvalūsa-aparapaścimadeśīyānām prakāraḥ*, 126-135), fol. 156b.

III. 1-12 *tanvādi-dvādaśabhāvākramaṇa praśnakathanavyākhyānam*; 1. (*prathamagrihasya*) *tanusthānasya praśnakathanam*, fol. 163a; 2. (*dvitīyagrihasya*) *dhanasthānasya pr.*, fol. 179b; 3. (*trītiyagrihasya*) *praśnakathanam* (*bhrātrādīnām vicāraḥ*), fol. 185b; 4. (*pitur vicāraḥ*), fol. 211b; 5. (*santāna-vicāraḥ*), fol. 229b; 6. (*dāsī-dāsūnvucarāṇām vicāraḥ*), fol. 254a; 7. (*strīnām vicāraḥ*), fol. 286a; 8. (*mṛityvādībhayasya vicāraḥ*), fol. 292b; 9. (*dūrataḥ pravāsasya vicāraḥ*), fol. 301a; 10. (*rājyasya vicāraḥ*), fol. 313a; 11. (*bhāgyodayādī-āśāyā vicāraḥ*), fol. 316a; 12. *dvādaśagrihasya praśnakathanam* (*dushtānām vicāraḥ*), fol. 322b.

IV. *Mīśrakaparakaraṇam*, treating (? in two chapters) of *mushṭipraśnādīkam*, and *caurādīnām nāmotpādanam* (and other subjects).

The author frequently refers to the author of the *Ramalārṇava*.

The leaves are numbered consecutively up to 233, after which there are several portions with separate numeration, or not numbered at all.

It ends:

भारद्वाजकुलोद्भवो हि मतिमान् स्यात् सदा कीर्तिमान्
शिष्याचारयुतः [ॐ] पुरश्चितस्तस्यात्मजो भक्तिमान् ।

शैवे मंत्रविधौ सदाशिवसुधीर्भिक्षनो नमःधोः

सूनुस्तस्य महद्दिलासगणिते शास्त्रे कृतान्तिश्रमः ॥ २६ ॥

प्रणवादिगुरोरंहिकञ्जे भ्रमररूपभृत् ।

परागगन्धानुरक्तो द्विजानां भक्तिनृत्यरः ॥ २७ ॥

समामर्दनधानोश्च युक्तं पूर्वभयेति हि (!) ।

पुटुप्रयेत्त्वनादेशे शर्मणा रस्तेतस्त्रिद्विदम् (!) ॥ २८ ॥ ० २९ ॥

याकुत्रापि परिश्रमं (? r. ० नो) यदि भवेत् पन्थे (? पन्थे)

[विशाले त्वहो

शब्द[१] वापि मनोविकारवशतस्तच्छोध्यतां सादरात् ।

ये शिष्टा हि परोपकारनिरताः स्वात्मावबोधस्तथा

विज्ञप्तिर्मम सावधानमनसा तेषां तु पादांबुजे ॥ ३ ॥

इति श्रीभयभञ्जनशर्मकृतौ रमलरहस्ये सारसंग्रहे (thus always) मिश्रिकप्रकरणं समाप्तम् ॥ ०

[H. T. COLEBROOKE.]

3129.

2256. Foll. 31; size 5 in. by 6½ in. (European fashion); indifferent, modern Devanāgarī writing; 15-25 lines in a page.

Ramalaṅkāna, a treatise on geomancy. Incorrect.

It begins: ओं स्वस्ति श्रीगणेशाय नमः ॥ ओं नमो वाग्देव्यै ॥ ओं नमस्तूयादिनवग्रहेभ्यो । ओं

दशमनृतीये सौरा त्रिकोनेति बृहस्पतिः ।

चतुर्थोष्टमयौ भीमः पोशापष्यत्तिसप्तमौ (?) ॥

अथ फलानि लिख्यन्ते ॥ आत्मा प्रथमः । धनं द्वितीयः । भ्रातृस्थानं तृतीयं । पितृमित्रस्थानं ४ । सुतस्थानं ५ । शत्रुस्थानपरिजनद्विपदचतुष्पदाद्यपहारितवस्तुस्थानं ६ । भार्याविवाहप्रेषितस्थानं ७ । मृत्युमारपीडास्थानं ८ । प्रस्थानमन्त्रतन्त्रादिधर्मस्थानसुप्रस्थाः ९ । नृपामात्यकर्मस्थानं १० । आयुर्नित्रलाभस्थानं ११ । व्ययवैरिविनाशस्थानं १२ । पृच्छास्थानं १३ । अभिवाञ्छितस्थानं १४ । सर्वस्थानं १५ । शुभवस्तुदर्शनस्थानं १६ । इति षोडशस्थाने शुभाशुभग्रहा ज्ञातव्याः ॥ अथ शुभाशुभविचारः । ०

The last seven leaves have been supplied by a different hand.

It ends fol. 30a: षोडशगृहेषु फलव्युत्पत्तिस्तम्पूया ॥ इति रमलज्ञानं सम्पूर्णं समाप्तम् ॥ अथ रमलज्ञाने तपायः (!) । आदौ सुज्ञेया विदूनां चतुर्थी कुर्वोच्चायाः (!) ० 20 lines,

ending: पञ्चदश पुनः प्रथमाद्वा पञ्चदशादेकं कथणीयम् चेति कोष्टकः षोडश सम्पन्ना भवति । रमलज्ञानं समाप्तम् ॥

[R. JOHNSON.]

3130.

1519a. Foll. 23 (and two additional leaves after foll. 8 and 10); size 10½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing, by two or three different hands, for the most part of about 1700 A.D.; eleven lines in a page.

Ramalenduprakāśa, another treatise on geomancy, in 16 chapters (*ullāsa*), apparently adapted from some Persian work, by *Tripāṭhin Rudramani*, surnamed *Vālmiki Kavīcakravartin*, son of *Gaṇḍatripāṭhin Bhagavat*.

The author would seem to have been born in 1658 A.D.; a *Rāmacaritam* having been written by him, besides the present work which was composed in his 25th or 26th year of age (A.D. 1683). [A.]

It begins: साक्षमवलम्बे ।

जेयाजेयान् जयति दितिजान् यत्प्रसादेन विष्णुर्

जिष्णुर्लोकानवति सकलान् यत्प्रदात्वाप्रसादात् ।

सद्यः (? r. सृष्टेः) सष्टा हरति च हरः प्रान्तकाले च सांवा विम्लेशांवा हरतु दुरितं मे सुसिद्धिं विधत्ताम् ॥ १ ॥

गौडत्रिपाठभगवद्भगवत्सुतो भूद्

वाल्मीकिनामविशदो विशदो गुणौघैः ।

वाल्मीकिनाममुनिवत् (वाल्मीकिवज्जगति यः B)

[कविचक्रवर्ती

श्रीमज्जिवाचरणलभवरप्रसादः (० सेवकपार्श्ववर्ती B)

[॥ २ ॥

प्राचि प्रागभिवेलां वरुणदिशि तथा पश्चिमां बोधिवेलां याम्यायां याम्यशैलं तुहिनदिशि हिमं यावदभ्यो न [तादृक् ।

सर्वज्ञेद्रो ऽस्ति तेन स्वगुणसमगुणः काश्वरत्नेन रुद्रः

श्रीमद्वाल्मीकिनाम्ना स्वजनिमुदितेनेव दीपेन

[दीपः* ॥ ३ ॥

* A abbreviates this stanza, giving only प्राचीप्रागभिवेलेत्यादि ॥

ज्योतिर्विदां सुबोधाय रमलाम्बोधिसारतः ।

रमलेंदुप्रकाशो ऽयं शकलैस्तेन तन्यते ॥ ४ ॥

सन्सुहूर्तमहिते स्वहर्मुखे दुर्दिनादिरहिते दिने तथा ।

निश्यपि स्वमृतवाग्विभूषितः खेष्टदेवपदरम्यभूषितः ॥ ५ ॥

अथ प्रथमोल्लासो मन्त्रादिज्ञाने । ०

The figures (शकल *i.e.* شکل) by means of which the art is practised, are 16 in number, the same as in the Turkish epitome of the art analyzed in Flügel's Catalog der Handschriften der K. K. Hofbibliothek zu Wien, ii., p. 585. They also have preserved their Arabic names, identically the same as those quoted from the رسالة, with the exception of two or three. Instead of the ثَبَتَ (12) and قائمه (13) we find here an अतवे खारिज and an अतवे दाखिल, and the حيان (1) is altered to लह्या (*i.e.* الحیان?). Regarding the origin of these signs the author says: हज्रहानियालो [*i.e.* حضرت دانيال] दैववशाद्यवनधर्मपद्धतिमाचरिष्यमाणः पित्रा तर्जितो वनं प्राप्य हा कादिर् [*i.e.* ها قادِر] इति शब्दमकरोत्तदा हजिरत जवईल [*i.e.* حضرت جبرائیل]स्समेत भूमौ विंदुं प्राकल्पयत् । एवं चतुर्वारसंगेन तरीक [طریق] संशकशकलो जातः । अस्य ग्रंथस्य धूलौ निहतत्वादमलसंज्ञा ॥

That this art is illustrated by many treatises amongst Muhammadans, we know from *Hājī Khalfah* (see Flügel's edition, iii. 478, 479), and that the present work is not the only attempt to introduce the subject to the Hindus is proved by the existence of several other works of this kind in MS., and of a *Ramalanavaratna* by *Paramasukhopādhyāya*, printed at Benares in 1869.

It ends: अथ वर्षाप्रश्ने ।

यद्यावीशकलानि कंदकगतान्यवुस्थितान्येव वा

भूत्वा भूरिपदेषु वारि बहुलं कुर्वन्ति नो चेद्यदा ।

भूरिस्थानगतानि तानि लघुवर्षाकंदके चेच्चराम्

तूर्णं वारि शुभाश्च वारिति करं वैलोम्यतो नो जलं

[॥ २२ ॥

अथ भोजनप्रश्ने ।

चरद्वांगस्थिरे लग्ने भोजनं भूरि भूरिशः ।

गच्छतः संमुखे को ऽस्ति मिलित इति ।

स्त्रीपुंनपुंसकैंगे स्त्रीपुंमंडाः संमुखे क्रमात् ॥ २३ ॥

अथ चौरप्रश्ने ।

विप्रो राजानुज्ञविदं (!) शूद्रः पामरः स्त्रीसुतानुजाः ।

लग्नखेटवशास्तेनवयोवर्षादिकं वदेत् ॥ २५ ॥

कोटभंगः केन मार्गेण भविष्यतीति प्रश्ने ।

निर्बैलकेंद्रदिशा वै कोटविभंगाय कीर्तिता यवनैः ।

बहु बहुविस्तरभयतो न मया लिखितो ऽत्र बुद्धितो ज्ञेयः ॥

नवनगतिथि१५९९शकसमये जातो ऽयं [भास्करप्रमैरवैः ।

रामचरित्रं रचितं रचितो ऽयं तत्त्वसंज्ञकैरवैः ॥

पुत्रवतीत्यवनी विशदाभूद्येन सती भवतीह वसंती ।

तेन विधाय समर्पित ईशायाः पदयोरयमाचिरमास्तां ॥

इति श्रीत्रिपाठीरुद्रमणिकल्पितो रमलेंदुप्रकाशः संपूर्णः ॥
supplied in the margin].

[H. T. COLEBROOKE.]

3131.

2255. Foll. 36; size 5½ in. by 7 in. (in European fashion); fair Devanāgarī writing of 1747 A.D.; nineteen lines in a page.

Ramalenduprakāśa. [B.]

This MS. ends thus: वर्षाप्रश्ने ।

यद्यावीशकला° (differing somewhat) जलं ॥

एवं वादोष्वनुजलं विश्रामप्रश्ने

चरादिष्वंगेषूक्ता विश्रामा भूद्विवहयः ।

चरस्थिरद्विस्वभावा मेवाद्याः क्रमतो मुहुः ॥

अथ वोदश उल्लासः सुरातप्रश्ने ।

वृद्धस्तगे ऽर्के हिमगौचराला (वृद्धास्त° वाला A)

बुधे कुमारौ च गुरौ (हिमगौ A) प्रसूता ।

स्वरूपिणी (सुरूपिणी A) दैत्यगुरौ स्वरूपा (सु° A)

शनौ कठोरा वधिरा च राहौ* ॥

गुणोज्जिता [भूमि] सुते ऽस्ति याते

सुतेजसा [स्था] तयशः - प्रसारा† ॥

* This is v. 15 in A.

† A has this half-verse after v. 15, it being followed by a complete *anushṭubh śloka*.

नवनगतिप्रशिक्षकसमये जातो ऽहं भास्करप्रमैरब्दैः ।
 रामचरित्रं रचितं रचितो ऽयं तत्त्वसंज्ञकैरब्दैः (!) ॥
 पुत्रवतीत्यवनी विशदाभूद्येन सती भवतीह वसंती ।
 तेन विधाय समर्पित ईशायाः पदयोरयमाचिरमास्ताम् ॥
 इति श्रीरुद्रमणित्रिपाठिकल्पितो रमलेन्दुः संपूर्णः ॥ विजयते
 जगद्वा ॥ संवत् १८०४ मार्गशुक्ल ६ गुरौ ० ॥

The revelation of the art is here ascribed to Adam first, then to Idrīs (Enoch), and only then to Daniel and Gabriel from whom MS. A starts. [R. JOHNSON.]

3132.

92c. Foll. 24; size 10 in. by 4 in.; fairly written in Devanāgarī, towards the end of last century; twelve lines in a page.

Ramalaprāśnasamgraha, another treatise on geomancy, by *daivajña Cintāmaṇi*, pupil of *Cūḍāmaṇi daivajña*.

It begins :

गजास्यं सिंदूरारुणितवदनं विभ्रदमनं
 स्वकार्ये वृंदारैर्नमितचरणं शीर्षकमलैः ।
 तथा देवीं वंदे मुजनमुखदात्रीं त्रिभुवने
 हृदीयं चक्रस्य सकलदुरितौघार्दनमजम् ॥ १ ॥
 विलोक्य यामलं शास्त्रं रमलप्रश्नसंग्रहं ।
 चिंतामणिः करोत्येवं रमलोल्लेखमद्भुतम् ॥ २ ॥

अथ पाशकशाधनं । ०

It ends :

घटे रोगयुतश्चैव सप्तमे स्त्रीयुतो भवेत् ।
 एवं वर्धेष्टु खंडेषु पुनरुक्तं फलं वशात् ॥ [५]६९ ॥
 तत्त्वस्थानभवं तेभ्यो रमले च विचक्षणैः ॥

इति श्रीचूडामणिदैवज्ञश्रीमन्महाराजपदांबुजशिष्यजनानंददा-
 यकसर्वविद्याकुशलसर्वशास्त्रेषु कृतम्रमचिंतामणिपंडितविरचिते
 ज्योतिःशास्त्रे रमले प्रणतं (प्रश्न ०) संपूर्णम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3133.

2345c. Foll. 13; size 10 in. by 5½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1753 A.D.;

fol. 1b and 2a in a large sprawling hand, 17 lines in a page; the rest in a small hand, 13-25 lines in a page.

Ramalaśāstra, another treatise on geomancy, by *Rāma*, son of *Rāma Rudra* of the *Bharad-vāja* family, and younger brother of *Kṛishṇa*.

It begins* : अथ रमलशास्त्रं लिख्यते ॥

वंदे तत्पदपंकजं गणपतेर्घेड्डीक्ष्य रक्तांबुजं
 गंडस्था भ्रमरावली मधुधिया भाति स्पृशंती मुहुः ।
 मंजीरध्वनिदत्तचित्तजमहान्प्रोड्डीय किंचित्पदान्
 मंजूलप्रतिशब्दितं विदधती सत्रांडवे कालिका ॥ १ ॥
 परं वरं तद्गगनाद्भियुक्तं
 न विश्वमेयो दिवि चंद्रयुक्तः ।
 अगारमाद्यं विजहाय भूमौ
 करोति यद्यं नरगो (? तरणे) शिवं वः ॥ २ ॥
 विलोक्य यावनं शास्त्रं† तद्वाख्यातृगिरस्तथा ।
 श्रुत्वा तनोमि विमलं रमलोल्लेखमद्भुतम् ॥ ३ ॥

अथ पाशकशाधनं ॥

सायने मेघगे सूर्ये पाशान् धातुमयान्कुरु ।
 व्ययने तेषु शून्यानि कर्तव्यानि यथोदितं ॥ ४ ॥

It ends : इति रमलतंत्रे प्रश्नतंत्रं समाप्तं ॥

[त]त्वाद्वावादुगाहकं पंच सप्तमखंडकं ।
 मुख्यभावफलं ज्ञेयमुवाह बलतोपितं ॥
 नाजीरबलतो ज्ञेयमुगाहस्य बलाबलं ।
 नाजीरोगाहयोः खंडयोगेन खंडकद्वयोः ॥
 तस्माद्वत्खंडकं पाति तेन वाच्यं शुभाशुभं ।
 विश्वप्रथमयोः सूर्यशक्रयोश्च समागमयो (!) १५।७ ॥
 नृपाशयोश्च १६॥१०। योगजानि केद्रखंडानि तानि वै ४ ।
 तेभ्यः शुभाशुभं वाच्यं रमलेषु विपश्चिता ॥
 षोडशशकलानां (!) शून्यानि गणयेत्सुधीः ।
 त्रिगुणान्यद्विभक्तानि लघुगणे भवेत् (!) ॥

* The top margin of the first page contains the verse गजास्यं सिंदूरारुणितवदनं for which see the preceding work.

† Here the gloss रमलप्रश्नसंग्रहं has been added in the margin, the sign = referring to it, being placed over तद्.

भारद्वाजकुलावतंसगणकश्रीरामरुद्राह्यम्
तत्सुनुर्मेतिमान्महद्विधिविदां श्रेष्ठस्तु कृष्णाभिधः (lin-
चक्रे रमलवैचित्र्यं बद्धं शकलघोडशैः । [complete])
दृष्ट्वा यवनशास्त्रोक्तं बद्धं गीर्वाणभाषया ॥

इति रामविरचितं रमलशास्त्रं समाप्तं ॥ संवत् १८१० आ०
सु० १ रवौ ॥

For a fragment of the same, or a similar work (*Ramalagrantha Yavanokta*) see Aufrecht, Florentine MSS., p. 109. Neither verse 3 nor the last verse (which ought to be on fol. 5a of this MS.) of that fragment is found in our MS., whilst verse 4 is here verse 7.

[GAIKAWAR.]

3134.

1057b. Foll. 2; size 15½ in. by 3 in.; folded half-length; careless, modern Bengali handwriting; five lines in a page.

Svapnādhyāya, a short treatise on oneiro-mancy.

It begins :

स्वप्नाध्यायं प्रवक्ष्यामि यथोक्तं मुनिभाषितं ।
येन विज्ञानमात्रेण ज्ञायते च शुभाशुभं ॥
स्वप्नस्तु प्रथमे यामे फलं संवत्सरे लभेत् ।
द्वितीये चाष्टभिर्मासैस्तृतीये च चतुर्थके ॥
चतुर्थे चार्धमासेन दृश्यते नात्र संशयः ।
अरुणोदयवेलायां दशाहेन फलं लभेत् ॥
दुःस्वप्नं चापि सुस्वप्नं कथनादेव पश्यति ।
वातिकं घैत्रिकं श्लैष्मं चिन्तितं परिवर्जयेत् ॥

आरोहणं गोवृषकुञ्जराणां

प्रासादशैलाग्रवनस्पतीनां ।

आरुह्य नौकां प्रतिगृह्य वीणां (?)

भुक्त्वा रुदित्वा भुवमर्थलाभः ॥ १ ॥

There are 26, or, including the first four, not counted in the treatise, 30 verses.

It ends :

रक्तचन्दनकाष्ठानि घृतेनाग्नौ जुहोति यः ।

गायत्रीशतसहस्रेण (!) तस्य ज्ञानिर्विधीयते ॥ २५ ॥

रामत्रयं त्रीणि पदानि विष्णोर्
अग्नित्रयं त्रीणि च पञ्चाणि (r. पुष्कराणि) ।
हरं त्रिनेत्रं त्रिपथां च गङ्गां
स्मरामि दुःस्वप्नविनाशनाय ॥ २६ ॥

इति स्वप्नाध्यायः समाप्तः ॥

Cf. Berl. Cat., no. 902; Oxf. Cat., no. 808.

[H. T. COLEBROOKE.]

3135.

890b. Foll. 3; size 9½ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Svapnādhyāya, rather incorrect, and differing considerably from the last MS.

It begins :

स्वप्नाध्यायं प्रवक्ष्यामि यथोक्तं मुनिभिः पुरा ।
एतद्विज्ञानमात्रेण स्वप्ने बोध्यं शुभाशुभं ॥ १ ॥
अष्टेन प्रथमे यामे वरुणासैश्च द्वितीयके ।
तृतीये तु त्रिभिर्मासैः स्वप्नस्य फलमाप्नुयात् ॥ २ ॥
चतुर्थे चार्धमासेन दृश्यते नात्र संशयः ।
अरुणोदयवेलायां दशाहेन फलं लभेत् ॥ ३ ॥
अत उर्ध्वं प्रवक्ष्यामि शुभाशुभफलं शृणु ।
आरोहणं गोवृषकुञ्जराणां

It consists of 41 verses, ending thus :

आसने शयने याने त्वरिते वाहने गृहे ।
पायमानो विबुध्येत तस्य श्रीः सर्वतोमुखी ॥ ३५ ॥
यस्तु मध्ये तडाकस्य भुङ्क्ते च दधिपायसं ।
निर्मले यज्ञपत्रे वा पार्थिवो नात्र संशयः ॥ ३६ ॥
द्विजगीर्वाणपितरो देवाः सिद्धादयस्तथा ।
यदा ते न वरं स्वप्ने तद्वैव (?) तद्वैव भविष्यति ॥ ३७ ॥

कुङ्दा च देवतां दृष्ट्वा क्रोशन्तीं रुदन्तीं तथा ।
प्रस्फोटयन्तीं धावन्तीं देशोरण्यं भविष्यति ॥ ३८ ॥

अग्नित्रयं त्रीणि च पुष्कराणि

रामत्रयं त्रीणि पदानि विष्णोः ।

हरं त्रिनेत्रं त्रिपथां च गंगां

स्मरामि दुःस्वप्नविनाशनाय ॥ ३९ ॥

गंगां गंगाधरं गौरीं केशवं नंदिकेश्वरं ।

यः स्मरेत् प्रातरुत्थाय दुःस्वप्नं तस्य नश्यति ॥ ४० ॥

स्वप्नाध्यायमिदं पुण्यं प्रातरुत्थाय यः पठेत् ।

इक्षितं(?) इक्षितं लभते लोके बृहस्पतिकृते यथा ॥ ४१ ॥

इति श्रीइतिहासपुराणे बृहस्पतिकृते स्वप्नाध्यायः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3136.

2345b. Foll. 29 (of which 8-12, 16, 17, 19, 20 are wanting); size 7½ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1630 A.D.; 11-15 lines in a page.

Svapnacintāmaṇi, a Jaina(?) treatise on the interpretation of dreams, by Jagaddeva, son of Durlabharāja.

It begins:

कविभिः करकलितमिव त्रैलोक्यमिदं विलोक्यते सद्यः ।

आसाद्य यत्प्रसादं सा जयति सरस्वती देवी ॥ १ ॥

कृतिभिः(कविभिः eds.) कृतानि खंडोद्देशेन स्वप्न-
[लक्षणान्यग्रे ।

तान्येकस्यानानि(r.°स्यानि शुभा)शुभानि संक्षेपतो
[वक्ष्ये ॥ २ ॥

धर्मरतः समधातुर्यैः स्थिरचित्तो जितेन्द्रियः(यते° eds.)
[सदयः ।

प्रायस्तस्य प्रार्थितमर्थं स्वप्नः प्रसाधयति ॥ ३ ॥

स्वप्ननिदा[ना]नि नवश्रुतमनुभूतं प्रदर्शयन्तु रूपं(प्रदर्श-
[नमनूपः eds.) ।

चिंताप्रकृतिविकारो दैवात्(देवाः eds.) पुण्यानि
[पापानि ॥ ४ ॥

आद्यं षड् तेषां शिवमशिवं चापि निष्कलं तेषां(नि-
[ष्कलं भवति eds.) ।

अंतं चिक्कं च तेषां(ज्ञेयं eds.) शुभाशुभं सूचयत्यचिरात्
[[शुभाशुभं तच्च यच्छति त्वचिरात् eds.) ॥ ५ ॥

ज्ञेयः प्रज्ञेन(प्राज्ञेन eds.) दिवा दृष्टः कृतपरिचयस्ततो
[[तथा eds.) अभिहितः ।

आधिव्याधिभवो वा माला स्वप्नस्य(स्वप्नो ऽपि eds.)
[फलविहीनः ॥ ६ ॥

अतिहास(रतिहास eds.)शोककोपोत्साह[जुगुप्सा]भ-
[याद्भुतोत्पन्नः ।

चिंताशुधापिपासामूत्रपुरीषोद्भवः(वितथः क्षुधा° eds.)
[स्वप्नः ॥ ७ ॥

It ends :

किं बहुना शुभमशुभं निमित्तमुक्तं पुरापि यन्निगमे ।

तस्यापि तथा स्वप्ने दर्शनमिष्टं ह्यनिष्टं च ॥ ६३ ॥

अंत्यस्त्री पुष्पवती स्पर्शं त[द्]द्यूतेषु मैथुने पचने ।

स्वप्ने दिने ऽपि जाते स्यात् पुण्येतरौ नरः स्वप्नात्*॥६४॥

ये भट्टवाग्भट्टवाचस्पतिचरकसुश्रुतरत्नकोशेषु† ।

उक्ताः स्वप्नविशेषाः शुभाशुभास्ते मयाप्युदिताः ॥ ६५ ॥

कर(पर)द्वयविभ्रायं परगदितार्थस्य वेत्ति यस्तत्त्वं ।

सत्यं भुवने दुर्लभसंभूतिः स कविरेवैकः ॥ [९]६६ ॥

इति महत्तमश्रीमदुल्लेभराजान्मज्जीजगदेवविरचिते (thus also eds.) स्वप्नचिंतामणौ दुःस्वप्नाधिकारो द्वितीयः ॥ संवत् १६६७ वर्षे जेष्ठवदि २ द्विती रविदि लि. सामिहरिसंकर-गिरि ॥ श्रीरामपद्मापठनाथं ॥

A lithographed edition of this little work (of which an incomplete copy is in the India Office Library) was published in India in 1848 (cf. R. Pischel, Zeitschr. d. D. Morg. Ges., xl., p. 114); another, printed edition, at Ratnagiri, in 1873. The text seems to be identical in the two eds., but they are accompanied by different Marāṭhī commentaries. In the latter edition, the text consists of two chapters (*adhyāya*), treating of lucky and unlucky dreams, and consisting of 150 and 162 *śloka*s respectively. Our MS. has 166 verses in part II., and at least 153 in part I., fol. 15 terminating at the end of the 3rd *pāda* of v. 153 (150 eds.) with शुभं त्यक्त्वा (मुक्ता eds.), after which two leaves are missing. The missing leaves of the MS. contained I., 71-120a (119 in eds.); II., 1-20a (16 in eds.), 31b-54 (27b-50 eds.).

* The ed. reads this verse thus :

अंतःस्त्री पुष्पवती सङ्गिस्तस्यां च मैथुने वपने ।

स्वप्ने दिने ऽपि चेत्स्यात् पुण्यजो ऽतो नरः स्नायात्॥६५॥

After this the edition adds another verse :

चांडालस्पर्शो ऽपि स्वप्ने शीघ्रं भयप्रदो राक्षः ।

गदिता नेष्टाः स्वप्नाः प्राचां ग्रंथान्विलोक्य यत्नेन ॥

† ये भट्टबाहुसुश्रुतवाचस्पतिचरकरत्नकोशेषु ed.

In this MS. it is preceded by a treatise on palmistry (*sūmudraka*) in Hindi, comprising 12 leaves.

For another MS. see Rāj. Mitra, Bikaner Cat., p. 340. [GAIKAWAR.]

3137.

1681a. Foll. 43; size 9½ in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing of 1798 A.D.; eight lines in a page.

Meghamālā, a course of meteorological observations on clouds and rain, and astrological predictions derived from the form and colour of clouds, and their appearance in different seasons.

Whilst in the colophons of the Oxford MS. (Hultsch Coll.), kindly collated by Dr. Macdonell, the treatise is throughout called *Raudrī Meghamālā* (इति श्रीरौद्रोन्मेषमालायां^०), in the present MS. the same title (or rather *Raudrimeghamālā*) is given to it in the colophons on fol. 24a and from fol. 28b; whilst in the others it is either called (*śrī-Mahādeva-kṛitā*, fol. 4a) *Māheśvarī Meghamālā*, or simply *Meghamālā*. According to the Oxford MS., the treatise would seem to form part of the *Gargasamhitā*.

Like Tantric works, it is composed in the form of dialogues between *Śiva* and *Pārvatī*, whilst *Garga* and *Indra* also appear as interlocutors. Rather incorrect. It begins:

नीत्या तावदमी नराधिपतयः पाल्याः प्रजाः पुत्रवत्
तावन्नीतिविदः स्वधर्मनिरतास्तावन्मुनीनां तपः ।
तावन्मित्रकलत्रपुत्रपितरः स्नेहेन तिष्ठन्त्वहो
यावत्सं प्रतिवत्सरं जहधरे (r. जलधर) क्षोणीतले
[चर्वति (? चर्वसि) ॥ १ ॥
यं देवा न जानन्ति (! A., Oxf. MS.) तं प्रपद्यति
[मानुजाः (? तं पृच्छन्ति हेलया लोकाः O.) ।
स्खलिते हास्यं कुर्वन्ति मितेन (मिलिते O.; ? मृतेन) [न
[च विस्मयः ॥ २ ॥

एकं ज्योतिषशास्त्रं कलियुगकालेषु गर्वमुद्वहति (० ते O.) ।
पश्यैकं (यस्यैकं O.; ? r. एकं) तार्किकनिवहैर्न शक्यते
[चालनं कर्तुम् ॥ ३ ॥

सुद्रे पाषण्डधूर्ते च रिक्तहस्तोपहासके ।
ज्ञानं न तथ्यतामेति यदि शंभुः (शंभु O.) स्वयं वदेत् ॥ ४ ॥
इति प्रश्नोत्तरम् (श्रीगर्ग उवाच O.) ।

कैलासशिखरासीनं भैरवं परमेश्वरं ।
गणैश्चाप्सरसोभिश्च (! A., O.) गीतगन्धर्वनादितैः
[(r. ० ते) ॥ ५ ॥

गणकोटिसमायुक्तं विद्याधरनिषेवितं ।
मालाधरैस्तथा चृक्षैर्वानराद्यैश्च संयुतम् (संवृतं O.) ॥ ६ ॥
अर्धाङ्गे ललिता देवी वामभागे व्यवस्थिता ।

शिरसि चन्द्रमाश्रयं वासुकिः कण्ठमाश्रितः ॥ ७ ॥

त्रिलोचनं पंचवक्त्रं दशबाहुव्यवस्थितम् ।

प्रणम्य तं सुरैर्दिव्यः (सुरैः सर्वैः O.) सिद्धगंधर्वकिन्नरैः ॥ ८ ॥

मुनिभिर्गीतमाद्यैश्च वसिष्ठप्रमुलैस्तथा ।

दृष्ट्वा तं देवं देवेशं पार्वती परिपृच्छति ॥ ९ ॥

देव्युवाच ॥

देवदेव सुरेशान् अनादिपरमेश्वर ।

मेघाश्च कीदृशा देव कथं विन्दुः प्रजायते ॥ १० ॥

शरीरं वर्णरूपं च लक्षणं कीदृशं तथा ।

स्वर्गलोके स्थिता ये च मृत्युलोके व्यवस्थिताः ॥ ११ ॥

पाताले चैव ये मेघास्त्रैलोक्ये च व्यवस्थिताः ।

यन्मया देव पृष्ठस्त्वं कथयस्व प्रसादतः ॥ १२ ॥

ईश्वर उवाच ॥

ऋणु देवि परं गुह्यं मेघमाला तु यादृशी ।

कार्तिके चैव मासे तु मेघानां पुष्पसंभवः ॥ १३ ॥ ०

The treatise is divided into 24 sections (*adhyāya*, foll. 13a, 40b, and throughout the Oxf. MS.), which are not numbered in the present MS., but are so in the Oxf. one, viz.:

1. *kārttikādishaṇmāsagarbhalakṣhaṇam*, fol. 4a;
2. *arghakāṇḍam*, fol. 10b;
3. *gurunakshatraphalam*, fol. 11b;
4. *meghagarbhasamudbhava*, fol. 13a;
5. *aṣṭādighvāyulakṣhaṇam*, fol. 13b;
6. *utpātadarśanam*, fol. 17b;
7. *utpātajñānaphalam* (*utpātaphalam*, O.), fol. 18a;
8. *garbhānirṇaya* (*garbhāniścaya*, O.), fol. 20a;
9. *vidyulakṣhaṇam*, fol. 21a;
10. *kūrmacakraṇam*, fol. 24a;

At the end of ch. 17 (fol. 34b) the present MS. gives two vernacular (Gujarati) verses, introduced by **अथ भट्टलिकावलि**, which are wanting in the Oxf. MS.; and these are again followed by three verses introduced by **गरी उवाच**.

[H. T. COLEBROOKE.]

XI. Architecture and Technical Science (Śilpaśāstra).

3139.

2601. Foll. 77; size 12½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; nine lines in a page.

Viśvakarmaparakāśa, or *Vāstuśāstra*, a course of directions, in 13 chapters, on the building of houses, the making of roads, tanks, etc.; and the rites to be observed on such occasions, purporting to be founded on the revelation of *Viśvakarman*, still further traced back successively to *Bṛihadratha*, *Parāśara* and *Śambhu*. [A.]

It begins (as collated with B):

जयति वरदसूतिर्मङ्गलं मङ्गलानां
जयति सकलवन्द्या भारती ब्रह्मरूपा ।
जयति भुवनमाता चिन्मयी मोक्षरूपा
दिशतु मम महेशो वाङ्मयः शब्दरूपे ॥ १ ॥
आब्रह्मभुवनालोका[ह] गृहस्थाश्रममाश्रिताः ।
यतस्तस्माद्गृहारम्भप्रवेशसमयं त्वहं ॥ २ ॥
प्रवक्ष्यामि मुनिश्रेष्ठ शृणुष्वैकाग्रमानसः ।
यदुक्तं शम्भुना पूर्वं वास्तुशास्त्रं पुरातनं ॥ ३ ॥
पराशरः प्राह बृहद्रथाय
बृहद्रथः प्राह च विश्वकर्मेणे ।
स विश्वकर्मा जगतां हिताय
प्रोवाच शास्त्रं बहुभेदयुक्तं (विविधं प्रयत्नात् B) ॥ ४ ॥

विश्वकर्मावाच ॥

वास्तुशास्त्रं प्रवक्ष्यामि लोकानां हितकाम्यया ॥ ५ ॥
पुरा चेतायुगे ह्यासीन्महाभूतं व्यवस्थितं ।
व्याप्यमानः शरीरेण सकलं भुवनं ततः ॥ ६ ॥
तं दृष्ट्वा विस्मयं देवा गताः सेन्द्रा भयावृताः ।
ततस्ते भयमापन्ना ब्रह्माणं शरणं ययुः ॥ ७ ॥
भूतभावन भूतेश महद्भयमुपस्थितं ।
ऋ यास्यामः ऋ गच्छामो वयं लोकपितामह ॥ ८ ॥

मा भयं कुरु भो (वो A) देवा विगृह्येत महाबलं (वि-
[गृह्येतम्महा B) ।

पातयाधोमुखं भूमौ निर्विशङ्का भविष्य ॥ ९ ॥

ततस्तैः क्रोधसंतप्तैर्गृहीत्वास्त्रमहाबलं (त्वा तं महाबलं B) ।

विनिक्षिप्तमधोवक्त्रं (विनिःक्षिप्तमधोवक्त्रा A) स्थिता-

[स्तत्रैव ते सुराः ॥ १० ॥

तमेव वास्तुपुरुषं ब्रह्मा समसृजत्प्रभुः ।

कृष्णपक्षे तृतीयायां मासि भाद्रपदे तथा ॥ ११ ॥

शनिवारे भवच्छान्म नक्षत्रे कृत्तिकासु च ।

योगस्तस्य व्यतीपातः करणं वृष्टिसंज्ञकं (विष्टिः B) ॥ १२ ॥

भद्रान्तरे भवच्छान्म (भद्रान्ते चाभ B) कुलिकेषु तथैव च ।

क्रोशमानं महाशब्दं (क्रोशमानवम B) ब्रह्माणं शममुद्यतं

[(समुद्यतं A) ॥ १३ ॥

चराचरमिदं सर्वं त्वया सृष्टं जगत्प्रभो ।

विनापराधेन च मां (भो B) पीडयन्ति सुरा भृशं

[(सुरामुरं B) ॥ १४ ॥

वरं तस्मै ददौ प्रीतो ब्रह्मा लोकपितामहः ।

ग्रामे वा नगरे (संगरे B) वापि दुर्गे वा पत्तने (पर्वते B)

[उपि वा ॥ १५ ॥

प्रासादे च प्रपायां च (प्रासादकरणे चैव B) जलोद्याने

[तथैव च ।

यस्त्वा (यो वा B) न पूजयेन्मार्तो मोहाद्वास्तुनर प्रभो

[(नरं भ्रुं B) ॥ १६ ॥

अश्रियं मृत्युमाप्नोति विघ्नस्तस्य (विघ्नं तस्य A) पदे पदे ।

[इत्युक्त्वानर्दधे सद्यो देवो ब्रह्मविदां वरः (A omits

[this line]) ।

वास्तुपूजां प्रकुर्वीत गृहारम्भे प्रवेशने ॥ १७ ॥

द्वाराभिवर्तने (द्वारं च वर्तते B) चैव त्रिविधे (त्रिविधे B)

[च प्रवेशने ।

प्रतिवर्षं च यज्ञादौ तथा पुत्रस्य जन्मनि ॥ १८ ॥

व्रतबन्धे विवाहे च तथैव च महोत्सवे ।

जीर्णोद्धारं तथा शत्यन्यासे चैव विशेषतः ॥ २० ॥

वज्राग्निदूषिते (दूषिते B) भग्ने सपैचाखडालवेष्टिते ।

उलूकवासिते सुभ्रात्रौ (सभ्रा B) काकाधिवासिते ॥ २१ ॥

मृगाधिवासिते रात्रौ गोमाजाराभिनादिते (रादिवि-

[वासिते B) ।

वारणाश्वादिविरुते स्त्रीणां युद्धाभिदूषिते ॥ २२ ॥

कपोतकगृहावास(का० B) मधूना(व०) निलये तथा ।
अन्यैश्चैव महोत्पातैर्दूषिते शान्तिमाचरेत् ॥ २३ ॥

अथ भूमिदर्शनं ॥

अथातः(अथान्यत् B) संप्रवक्ष्यामि लोकानां हितका-
[न्याय] ॥

श्वेता रक्ता तथा पीता कृष्णवर्णानुपूर्वशः ॥ २४ ॥

सुगन्धा ब्राह्मणभूमौ(शुभगन्धा० भू B) रक्तगन्धा तु
[क्षत्रिया(क्षत्रिणी B) ।

मधुगन्धा भवेद्वैश्या मद्यगन्धा(मद० B) च शूद्रिणी ॥
[२५ ॥ ० १२६ ॥

I. इति वास्तुशास्त्रे भूम्यादिपरीक्षालक्षणं प्रथमोऽध्यायः ॥
fol. 7a.

II. अथ स्वप्नविधिः ॥

गणेशं लोकपालांश्च पृथिवीं च विशेषतः ।

ग्रहांश्च कलशे पूज्य यथामंत्रं यथोदितं ॥ १२९ ॥

यथाकल्पमुपस्कृत्य(० क्रम्य B) शुचौ देशे कुशाननः
[[० ने B) ।

भूमौ शुद्धेन वस्त्रेण शीर्षे संपूजयेत्क्षिप्रं ॥ १३० ॥ ० ३२६ ॥

इति वास्तुशास्त्रे समयगृहादिनिर्माणे द्वितीयोऽध्यायः ॥
fol. 17b.

III. अथातः संप्रवक्ष्यामि गृहकालविनियोगं ।

यथाकालं शुभं ज्ञात्वा तदा भवनमारभेत् ॥ ३२७ ॥

मृदुधुवस्वातीपुष्यधनिष्ठाद्वितये रवौ ।

मूले पुनर्वसौ सौम्यवारे प्रारम्भनं शुभं ॥ ३२८ ॥ ० ३९५ ॥

इति वास्तुशास्त्रे तृतीयोऽध्यायः ॥ fol. 21a.

IV. चतुर्दशविधाः प्रोक्ता गृहाश्चोत्तममध्यमाः ।

निन्दिताश्च प्रमाणं च कथयामि समासतः ॥ ३९६ ॥

गृहं तद् द्विविधं प्रोक्तं शरीरं तु पृथग्विधं ।

शरीरं तु गृहं नाम शय्या शयनचक्रके ॥ ३९७ ॥ ० ४५६ ॥

इति वास्तुशास्त्रे गृहादिनिर्माणे चतुर्थोऽध्यायः ॥ fol. 24a.

V. प्रोक्तं यज्ञवता सम्यक् प्रासादानां यथाक्रमं ।

अधुना श्रोतुमिच्छामि वास्तुदेहस्य(० देवस्य B) लक्षणं ॥

[४५७ ॥

पुरा स भगवान् वास्तुपुरुषः परिकीर्तितः ।

पूर्वोत्तरमुखो वास्तुपुरुषः परिकीर्तितः ॥ ४५८ ॥

देवैरिन्द्रादिभिस्तस्मिन्काले(देवैः सेंद्रा० A) भूमौ नि-
[पातितः ।

अवाङ्मुखो निपतित ईशानदिशि संस्थितः ॥ ४५९ ॥

शिरोभागे स्थितो वह्निर्मुख आपः स्तने यमः ।

उरस्तस्यापवत्सश्च सव्यमार्गे समाश्रितः ॥ ४६० ॥ ० ७१९ ॥

इति शिलाव्यासे पंचमोऽध्यायः ॥ fol. 39a.

VI. अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रासादानां विधानकं ।

देवो रुद्रस्तथा विष्णुरिन्द्राद्याः(विष्णुर्वैष्णवाद्या A)

[सुरसत्तमाः ॥ १ ॥

प्रतिष्ठाप्य शुभे स्थाने अन्यथा ते भयावहाः ।

गतादिलक्षणा धात्री गन्धस्वादेन या भवेत् ॥ २ ॥

वर्णेन च सुरश्रेष्ठ सा मही सर्वकामदा ।

पितामहस्य पुरतः कलान्यष्टौ तु यानि तु ॥ ३ ॥

तारयेदात्मना साधं विष्णोर्मेदिरकारकः ।

अपि नः स्वकुले कश्चिद्विष्णुभक्तो भविष्यति ॥ ४ ॥

ये ध्यायन्ति सदा भक्त्या करिष्यामि हरेर्गृहं ।

तेषां विलीयते पापं पूर्वजन्मशतोद्भवं ॥ ५ ॥ ० ६ ॥

प्रासादे मृन्मये पुण्यं मयैतत्कथितं पुरा ।

तस्माद्दशगुणं पुण्यं कृते शैलमये भवेत् ॥ ७ ॥

ततो दशगुणं लोहे ताम्रे शतगुणं ततः ।

सहस्रगुणितं रौप्ये तस्मादुक्ते(० द्रौक्ते; B blank

[for दुक्ते) सहस्रकं ॥ ८ ॥

अनन्यफलमाप्नोति रत्नचित्रे मनोहरे ।

कनिष्ठं मध्यमं श्रेष्ठं कारयित्वा हरेर्गृहं ॥ ९ ॥ ० ४१ ॥

इति षष्ठोऽध्यायः ॥ fol. 46a.

VII. अथातः शृणु विप्रेन्द्र द्वारलक्षणमुत्तमं ।

द्वाराणां चैव विन्यासं पश्चाः पञ्चदश स्मृताः ॥ ४२ ॥ ० १६२ ॥

इति द्वारविधिः प्रोक्तो मया ब्रह्ममुखोदितः ।

यः करोति विधानेन स सुखी पुत्रवान्भवेत् ॥ १६३ ॥

इति वास्तुशास्त्रे द्वारनिर्माणे सप्तमोऽध्यायः ॥ fol. 52b.

VIII. अधुना कथयिष्यामि वापीकूपक्रियाविधिं ।

तंडागपुष्कपोद्धानमण्डपानां यथाक्रमात् ॥ १ ॥ ० ३४ ॥

इति वास्तुशास्त्रे जलाशयादिकरणे अष्टमोऽध्यायः ॥ 54b.

IX. अथातः शृणु विप्रेन्द्र दारुणां छेदने विधिं ।

सुरदारुचन्दनसमी(शमी)मधूकतरवस्तथा ॥ ३५ ॥ ० ८५ ॥

इति वास्तुशास्त्रे वृक्षच्छेदनविधौ नवमोऽध्यायः ॥ 57b. .

X. अथ प्रवेशो नवमदिनस्य
सौम्यायने जीवसिते वलाट्ये (जीवसिते वलाटा B) ।
स्याद्देशनं ज्येष्ठतपोत्तमाधवे (? ज्येष्ठतपोत्तमाधवे A)
मार्गे शुचौ मध्यफलप्रदं स्यात् ॥ ६६ ॥ ० २०६ ॥
इति श्रीवास्तुशास्त्रे गृहप्रवेशविधिप्रकरणे दशमोऽध्यायः ॥
fol. 63b.

XI. अथातः शृणु विप्रेन्द्र दुर्गाणां करणं तथा ।
येन विज्ञानमात्रेण (? विज्ञात^०) अवलः सबलो भवेत् ॥
[२०७ ॥ ० २३३ ॥
तादृक्पुराणि सर्वाणि कारयेत्स्थपतिः क्रमात् ।
अथातः संप्रवक्ष्यामि यदुक्तं ब्रह्मयामले ॥ २३५ ॥ ० २६३ ॥
इति वास्तुशास्त्रे कोटवास्तौ एकादशोऽध्यायः ॥ 67a.

XII. अतः परं प्रवक्ष्यामि शल्यज्ञानविधिं पुनः ।
येन विज्ञानमात्रेण गृहेशः सुखमाप्नुयात् ॥ २६५ ॥ ० ३३३ ॥
इति वास्तुशास्त्रे शल्योद्धारविनिर्णयो नाम द्वादशोऽध्यायः ॥

XIII. अतः परं प्रवक्ष्यामि गृहाणां वेधनिर्णयं ।
अन्धकं रुचिरं चैव कृत्यकानां च धीरकं (धारकं B)
[॥ १ ॥
दिग्बलं (दिग्बन्धं B) चिपिटं चैव व्यङ्गजं मुरजं तथा ।
कुटिलं कुदकं चैव समं (? सप्तं A, सुप्तं B) च शङ्खपालकं
[॥ २ ॥ ० १०७ ॥

यद्द्वारमार्गे पूर्वोक्तो ध्वजः षोडशहस्तकः ।
स्तम्भोऽस्य विधिवत्स्थाप्यः सधराढाभरणीकृतः ॥ १०८ ॥
पुष्पमालान्वितः स्थाप्यो द्वारमार्गेऽथ दक्षिणे ।
इति प्रोक्तं वास्तुशास्त्रं पूर्वं गंगाय धीमते ॥ १०९ ॥
गंगात्पराशरः प्राप तस्मात्प्राप बृहद्रथः ।
बृहद्रथाद्विश्वकर्मा प्राप्तवान् वास्तुशास्त्रकं ॥ ११० ॥
स विश्वकर्मा जगतो हितायाकथयत्युनः ।
वासुदेवादिषु पुनर्भूलोकभक्तितोऽब्रवीत् ॥ १११ ॥
इदं पवित्रं परमं रहस्यं यः पठेन्नरः ।
न स्यादवितथा वाणी [तज्ज्ञे] सत्यं वदाम्यहं ॥ ११२ ॥
अथ स विमलविद्यो विश्वकर्मा महात्मा
सकलगुणवरिष्ठः सर्वशास्त्रार्थवेत्ता ।
सकलसुरगणानां सूत्रधारः कृतात्मा
भवननिवसतां सञ्ज्ञास्त्रमेतच्चकार ॥ ११३ ॥

इति ब्रह्मोक्तविश्वकर्माप्रकाशे विश्वकर्माशोक्ते वास्तुशास्त्रे
त्रयोदशोऽध्यायः ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 17.

[MACK. COLL.]

3140.

2038b. Foll. 52 (and an unnumbered leaf between 40 and 41); size 13½ in. by 4 in.; good Bengali handwriting (European paper, watermark 1808); eight lines in a page.

The same work.

This MS., though its readings may often be less acceptable, is written more accurately. It is however less easily consulted, the verses not being numbered. The last page, having thin paper pasted over it, is illegible in some places.

[DR. F. BUCHANAN.]

3141.

3014. Foll. 472 (one page of each of which is left blank); folio, size 11 in. by 7 in.; Devanāgarī writing of 1830 A.D.; 16 or 17 lines (each line a half-*śloka*) in a page.

Mānasūra Vāstuśāstra, an extensive work on the same subject. Fragmentary. Very incorrect.

The first few pages are quite fragmentary, the original MS. having apparently been very much worm-eaten or full of lacunæ.

It begins: पतनं चैव शिविरं वहनीमुखं । सानिधदोणकं चैव प्रोक्तं दुर्गे च सप्तकं । ० this would seem to belong to the 16th or 17th *adhyāya*.

Fol. 8:

तच्च संयुक्तसंधिश्च सर्वतोभद्रमोरितं ।

रत्नसंधिविधिं चाग्रं यदायुक्तिं (r. यथा^०) यथाबलं ॥ ०

The following chapters (*adhyāyas*) are marked:

XVII. *sandhividhānam*, ends fol. 13: इति मानसारे वास्तुशास्त्रे संधिर्विधानो (1) नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥

XVIII. *vimānalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 13 : विमानलक्षणं चैव संक्षेपाद्व्यस्यते ऽधुना । ० after 69 ślokas, a fresh numeration begins with śl. 2 : गलोच्चाद्यधुनं वा ० ; ends : ० एतद्व्यस्य विधं प्रोक्तं चैकभूमि-विधानके ॥ ७७ ॥ विमानं ॥

XIX. *bhūmividhānam*, beg. fol. 30 : विमानं समयं हन्ये चायं वासहिष्म्यकं (!) । ० 72 vv. ; इति ० वाक-भूमिविधानो नाम एकोनविंशोऽध्यायः ॥

XXII. *catuṣṭhalavidhānam*, beg. fol. 39 : द्वितलानामलंकारं वक्ष्ये संक्षिप्यते ऽधुना । ० 93 vv.

XXV. *saptatalavidhānam*, beg. fol. 49 : पंच-भूमिविधानस्य लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ० 16 vv.

XXVI. *ashtatalavidhānam*, beg. fol. 51 : अष्ट-तलप्रमाणं स्यात् - । ० 36 vv.

XXVII.(?) *navabhūmividhānam*, beg. fol. 55 : नवभूमिविधानं स्यान्नलक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ० 19 vv. ; इति मानसारे वास्तुशास्त्रे -

XXVIII. or XXX. *vimānavidhānam*, beg. fol. 57 : - ज्ञानपंचशालां ० 62 vv. ; इति ० विमान-विधानो नाम द्वाशतलत्रिंशोऽध्यायः ॥

XXXI. (?), beg. fol. 65 : बल्यर्थे परिवारार्थे शो-भार्थे लक्ष्यार्थकं । ० 86 vv. ; without colophon.

XXXII. *parivāraavidhānam*, beg. fol. 75 : विष्ण्वालयपरिवारलक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ० 25 vv.

XXXIII. ? *gopuralakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 78 : तैत्तलानां नृपाणां च गोपुराणां च लक्षणं । ० 192 vv. (after v. 182 to end of vol. the verses are not numbered); without colophon.

XXXIV. *maṇḍapavidhānam*, beginning wanting, see below.

XXXV. *śālāvidhānam*, beg. fol. 110 : सुराणां भूसुराणां च वर्णानां वासयोग्यकं । ० see Burnell, Tanjore MSS., p. 62a (adhy. 35-47).

XXVIII.(?) *rājanyāyavidhānam*, beg. fol. 124 : द्विजातीनां च सर्वेषां वर्णानां वासयोग्यकं । ० ; इति ० राज-न्यायविधानो नाम चत्वारिंशोऽध्यायः (!) ॥

XXXIX.(?) *rājagṛhavidhānam*, beg. fol. 127 : अथ वक्ष्ये विशेषेण भूपानां लक्षणं परं । ० ; ends : इति राजगृह (corr. into राजन्याय) विधानो नाम नवत्रिंशोऽध्यायः (the number was scored out, and चत्वारि written after it, but then again scored out).

XL. *rājalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 130 : भूपतीनां च सर्वेषां सर्वांगं वक्ष्यते ऽधुना । ० ; ends : इति ० राजलक्षणविधानो नाम चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

XLVII. (?) *kalpavṛkṣavidhānam*, beg. fol. 134 : अथ वक्ष्ये विशेषेण भूपानां लक्षणं परं । ० ; ends : इति ० कल्पवृक्षविधानो नाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

XLV. (?) *maulilakṣaṇa* and *toraṇavidhānam*, beg. fol. 140 : मौलिलक्षणं । देवानां भूपतीनां च मौलि-लक्षणमुच्यते । ० ; ends : इति ० तोरणविधानो नाम पंच-चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ the beginning and end probably belong to two different chapters.

XLVI. *madhyaraṅgavidhānam*, beg. fol. 151 : मध्यरंगस्थानं । देवानां च नृपाणां च तानकासनयोग्यकं (!) । ०

XLVII. or XLVIII. *abhishekaavidhānam*, beg. fol. 154 : देवानां तु कवत्तौदि (!) भूपालानां तु योग्यकं । ० ; ends fol. 165 ; इति अभिषेकविधानो नाम अष्टचत्वारि-ंशोऽध्यायः ॥

LIV. *lakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 166 : देवानां भूपतीनां च भूषणार्थं (?) चैव तु लक्षणं । ० - - fol. 184 : जैनलक्षणं । स्थावरं जंगमं जीनलक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ०

LV. *bauddhalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 186 : बौद्धस्य लक्षणं वक्ष्ये सम्यक् विधिनाधुना । ०

LVI. *muni* (?) *ṛishi* *lakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 187 : पंचकृषिलक्षणं । ऋषीणां लक्षणं वक्ष्ये शास्त्रे संक्षिप्यते ऽधुना । ० ; ends : इति ० मुनिलक्षणविधानो ०

LVII. *yakṣavidyādharaavidhānam*, beg. fol. 192 : यक्षलक्षणं । यक्षविद्याधराणां च लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ०

LVIII. *bhaktalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 193 : अधुना वक्ष्यते सर्वे भक्तानां लक्षणं क्रमात् । ० ; end wanting.

LIX. *vāhanavidhānam*, beg. wanting ; see below.

LX. *garuḍalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 200: हंसवाहनराजस्य लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना ।

LXI. *gopuravidhānam*, beg. fol. 205: वृषस्य लक्षणं सम्यक् वक्ष्यते विधिनाधुना । °

The following chapters are here numbered consecutively, the place for the numbers in the resp. colophons being left blank.

1. *maṇḍapavidhānam*, beg. fol. 214: सर्वेषां मंडपानां तु लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ° cf. above XXXIV.

2. *śālāvidhānam*, beg. fol. 241: सुराणां भूपतीनां च वर्णानां वासयोग्यकं । सर्वेषां शांलानां लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना ॥

3. *grihamānasthānavinyāsa*, beg. fol. 263: द्विजातीनां च सर्वेषां वर्णानां वासयोग्यकं । गृहाणां मान-विन्यासं स्थापनं वक्ष्यते ऽधुना ॥

4. *grihapraveśanavidhānam*, beg. fol. 268: अथ वक्ष्ये नराणां च गृहवेशस्य लक्षणं । °

5. *dvāravidhānam*, beg. fol. 274: द्वारस्थापन-विन्यासलक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । °

6. *dvāravidhānam*, beg. fol. 276: द्वारमान-विधिं वक्ष्ये लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । °

7. *rājālakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 293: भूप-तीनां च हन्याणां लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । °

8. *rathalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 301: देवभूसुरभूपानामारोहणाद्यैयोग्यकं । °

9. *toraṇalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 311: देवानां च द्विजातीनां वर्णानां शयनादिकं । ° cf. above, XLV.

10. *madhyaraṅgavidhānam*, beg. fol. 326: देवानां च नृपाणां च चरास्तासनयोग्यकं । ° this corresponds to XLVI. above, though clearly derived from a different MS.

11. *abhishekalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 328: देवानां भूपतीनां च मौलिलक्षणमुच्यते । ° this corresponds to the beginning of XLV. above, but differs soon after. The latter part, on the other hand, corresponds to that of XLVII.

12. *lingavidhānam*, beg. fol. 341: देवानां भूप-तीनां च भूषणानां तु लक्षणं । ° corresponding to LIV. for the first few verses.

13. *pīṭhalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 354: सर्वेषां लिङ्गानां वक्ष्यते पीठलक्षणं । °

14. *śaktividhānam*, beg. fol. 359: शक्तीनां च हतवर्णलक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । सरस्वती चैव सावित्री लक्ष्मी च नही तथा ॥ °

15. *jīṇalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 370: सुगतिस्नातिकं धूनलक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ° different from the *jainalakṣaṇam* in LIV.

16. *bauddhalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 376: बौद्धस्य लक्षणं वक्ष्ये सम्यक् च विधिनाधुना । °

17. *ṛishīlakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 377: ऋषीणां लक्षणं वक्ष्ये शास्त्रे संक्षिप्यते ऽधुना । ° this corresponds to LVI. above, but it has some more matter following it (? a different chapter, *munīlakṣaṇam*).

18. *yakṣavidyādhārālakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 378: यक्षविद्याधाराणां च लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ° this corresponds to LVII. above.

19. *bhaktalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 380: अधुना वक्ष्यते सम्यग् भक्तानां लक्षणं क्रमात् । °

20. *vāhanavidhānam*, beg. fol. 394: अथ वक्ष्ये त्रिमूर्तीनां वाहनानां तु लक्षणं । °

21. *garuḍalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 397: विहंगराजस्य मानं च लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । ° the first half corresponds to that of LX., the latter part different.

22. *pratimālakṣaṇam uttamam daśatālavidhānam*, beg. fol. 401: वृषस्य लक्षणं सम्यग् वक्ष्यते विधिनाधुना । °

23. *strīmānamadhyamam daśatālavidhānam*, beg. fol. 418: -- बुध्नीयात् -- सर्वशक्तिशतगुलं । °

24. *madhūcchīṣṭalakṣaṇavidhānam*, beg. fol. 423: सर्वेषां देवदेवीनां लक्षणं वक्ष्यते ऽधुना । °

25. *aṅgadūṣhaṇavidhānam*, beg. fol. 426 :
आलपाद्यंगसर्वेषां हीनाधिकं भवेद्वादि । ०

26. *aṅgabhūṣhaṇavidhānam*, beg. fol. 431 and
again fol. 457 : देवानामपि देवीनां भक्तानां नेत्रमोक्षणं ।
लिङ्गानां लक्षणोद्धारं वस्त्रादीनां यथाक्रमं ॥ ०

This would seem to be the last chapter of
the work, as it concludes as follows, fol. 464 :

[स्व]हृदयकमलमध्ये दीपवत्तपरं स्यात्
कमलजहरहरादिदेवतानां च सर्वं ।
विधिभिर्ह सकलरूपचक्षुस्मूलनं च
कृतिमिति रखिलमुक्तमानसारं पुराणैः ॥
पितामहेन्द्रप्रमुखैस्समस्त-
देवैरिदं शास्त्रपरं पुरोदितां ।
तस्मात्समुद्भूतं ति (र. हि) मानसारं
शास्त्रं कृतं लोकहिताय वै यथा (क्रमात्) ॥

After a blank leaf (465) there are the fol-
lowing additional sections :

27. *liṅgalakṣhaṇavidhāna*, beg. fol. 466 :
उत्तरायणमासे तु शुक्लपक्षे शुभोदये । ०

28. (?) beg. fol. 470 : अथ वक्ष्ये इहं स्फटिकं (लिङ्गं)
नीचमधोत्तमं क्रमात् । ० breaks off abruptly on
fol. 472.

The title *Mānavasāra* (Burnell, Tanjore
MSS., p. 62) is not met with in this copy.

Goldstücker, in his dictionary, s.v. *abhisheka*,
p. 284, refers to the work as reputedly the
most complete Hindu work on architecture,
but of more than doubtful antiquity.

The fly-leaf contains the following note :—
“This portion of the *Śilpaśāstram* was copied
from a very ancient manuscript, in the old
Tamil character, discovered at Trichinopoly.
It was imperfect both at the beginning and
at the end. It was written out under the
directions of Charles Philip Brown. 1830.”
From various indications it would, however,
rather seem that the volume was copied from

two different MSS., one a Grantha, the other
a Telugu MS. (? Grantha MS. no. 1987, and
Telugu MS. no. 525 in Taylor's Cat. Rais., I.
71 ; II. 355). This would account for certain
repetitions, as well as for certain orthographic
peculiarities (such as *yeka* for *eka*, *vuttara* for
uttara) pointing to a Telugu source.

[C. P. BROWN.]

3142.

1291. Foll. 24 ; size 12½ in. by 5 in. ;
good, clear Devanāgarī writing of 1800 A.D. ;
twelve lines in a page.

Rājavallabhamaṇḍana (or *Bhūpativallabha*)
Vāstuśāstra, a work on the architectural dis-
position of houses, palaces, temples, etc., and
the rites to be performed at their inauguration,
in 14 chapters, by *Maṇḍana*, an architect in
the employ of King *Kumbhakarna* of *Medapāṭa*.

According to Tod, a King *Kumbho*, who had
a taste for arts and built many temples and
strongholds, ruled over the country of *Mevād*
from 1419 to 1469 A.D. (cf. Bhandarkar, Re-
port 1882-83, p. 37).

I. *miśrakalakṣhaṇam*, begins :

आनन्दं वो गणेशार्कविष्णुगौरीमहेश्वराः ।

देवाः कुर्युः श्रियं सौख्यमारोग्यत्वं गृहे सदा ॥ १ ॥

देवं नमामि गिरिजात्मजनेकदेवं

सिंदूरचर्चितवपुःसुविशालसुंदुं (१. शुंडं) ।

नागेन्द्रमंडिततनुं युतसिद्धिबुद्धिं

सेव्यं सुरोरगनरैः सकलार्थसिद्धे ॥ २ ॥

या ब्रह्माद्यैरलक्ष्या विभुवननमिता ब्रह्मपुत्री शिवाद्या

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रः प्रथमति बहुशो यां सदानंदरूपां ।

वाणी चैतन्यरूपे वसति च सकले प्राणनिद्राक्षुधातृद्

सा नित्यं सुप्रसन्ना वितरतु विभवं विश्वरूपा च लोके ॥ ३ ॥

कं वा सूत्रांबुषावं वहति करतले पुस्तकं ज्ञानसूत्रं

हंसारुढस्त्रिनेत्रः सुरमुकुटशिरःसर्वतोवृद्धकायः ।

त्रैलोक्यं येन सृष्टं सकलसुरगृहं राजहर्म्यादिहर्म्यं

देवो ऽसौ सूत्रधारो जगदखिलहितः पातु वो विश्वकर्मा ॥ ४ ॥

स्त्रीपुत्रादिकभोगसौख्यजननं धर्मार्थकामप्रदं
जंतूनां लयनं सुखास्पदमिदं शीतांबुधर्मोपहं ।
वापीदेवगृहादिपुण्यमखिलं गेहात्समुत्पद्यते
गेहं पूर्वमुशंति तेन विबुधाः श्रीविश्वकर्मादयः ॥ ५ ॥

सिद्धे गृहारंभमुशंति वृद्धा
यथोदिते मासि वल्लभपक्षे ।
शशांकवीर्ये सुदिने निमिजे
शुभे रवी सौम्यगते प्रवेशः ॥ ६ ॥

चैत्रे शोककरं गृहादिरचितं स्यान्माधवे उच्चप्रदं
ज्येष्ठे मृत्युकरं शुक्ले पशुहरं तद्वृद्धिदं श्रावणे ।
मूल्यं भाद्रपदे ऽश्विने कलिकरं भूयस्त्रयं कार्तिके
धातुं मार्गसहस्रयोदैह नभोमीषे श्रियः फाल्गुने ॥ ७ ॥
[० ४० ॥

सुशीलशत्रुरो दक्षः शास्त्रज्ञो लोभवर्जितः ।
क्षमापुक्तो द्विजश्चैव सूत्रधारः स उच्यते ॥ ४१ ॥

II. *vāstulakṣhaṇam*, begins fol. 3b :

संग्रामे ऽन्धकरुद्रयोश्च पतितः स्वेदो महेशाखिली
तस्माद्भूतमभूच्च भीतिजननं द्वावापृथिव्योर्मैहत् ।
तदेवै रभसा विगृह्य निहितं भूमावधोवक्रकं
देवानां वसनाच्च वास्तुपुरुषस्तेनैव पूज्यो बुधैः ॥ १ ॥
प्रासादे भवने तडागखनने कूपे च वापीवने
जीर्णोद्धारपुरे च यागभवने प्रारंभनिवर्तने ।
वास्तोः पूजनकं सुखाय कथितं पूर्जां विना हानये
पादौ रक्षसि कं शिवेऽङ्गिकरयोः संधी च कोणद्वये
[॥ २ ॥ ० ३६ ॥

III. *āyādīlakṣhaṇam*, fol. 5a :

आयर्क्षव्यतारकांशकविधून् राशिर्ग्रहाद्यं तथा
धान्यं सौख्ययशो ऽपि वृद्धिरधिका यस्मादतः कथ्यते ।
आयास्तु ध्वजधूमसिंहपुनका गौरासभेयाः (१०भाः) क्रमात्
ध्वाङ्गस्त्वष्टम आयकेषु विधमाः श्रेष्ठाः सुराणां गृहे ॥
[१ ॥ ० २३ ॥

IV. *prākārayantravāpikūpatādāgalakṣhaṇam*,
fol. 6a :

वापीकूपतडागदेवभवनायारामयागादिकं
तीर्थानामवगाहनं च विविधवत्कन्याप्रदानादिकं ।
सर्वं पुण्यमिदं नृपः स लभते यः कारयेत्पर्वते
दुर्गे सर्वजनाय शर्मजननं विश्राममेकं परं ॥ १ ॥ ० ३६ ॥

V. *rājagrihaniveśādīlakṣhaṇam*, fol. 8a :

अथो नृपाणां भवनानि वक्ष्ये
चैकातपत्रावनिपालकस्य ।
शतं च हस्ताष्टसमन्वितं च
व्यासे गृहे चोत्तममेव तस्य ॥ १ ॥ ० ४७ ॥

VI. *ekaśāladvīśālagrihalakṣhaṇam*, fol. 10a :

अथैकशाला द्विगुणा द्विशालं
प्रस्तारतो लक्षणमेव तेषां ।
यथोदितं वास्तुमते तथैव
ब्रवीमि राज्ञामथ मानवानां ॥ १ ॥ ० ३५ ॥

VII. *dviśālatriśālacatuṣśālagrihalakṣhaṇam*,
fol. 11b :

द्विशालगेहानि च षोडशैव
वास्तुदधेः सारतरं पुनश्च ।
वक्ष्याम्यलिंदोख(ब)णका लघुश्च (!)
द्वौ त्रिदुकाख्यौ कथितावलिंदौ ॥ १ ॥ ० ३० ॥

VIII. *śayanasiṃhāsanaacchatragavākṣha-
bhāṣṭakavedīkācatuṣṭayadīpalakṣhaṇam*, 13a :

शयनमथ नृपाणां त्वंगुलानां शतैकं
नवतिरपि सुतानां मंत्रिणः षड्विंशतिं ।
चलपति गुणहस्तं च्यंगुलोनं गुरोश्च
तदनु युगलहीनं ब्राह्मणादेः प्रशस्तं ॥ १ ॥ ० १८ ॥

IX. *rājagrihādīlakṣhaṇam*, fol. 14a :

गृहा वास्तुशास्त्रोदधौ राजयोग्या
अनंता हि संयच तेभ्यः किर्यतः ।
मयोक्ताश्च योग्या नृपाणां समृद्धे
सुशोभान्वितास्ते च कल्याणदाश्च ॥ १ ॥ ० ३९ ॥

X. *māpitakṣhetrādībhūtalakṣhaṇam*, fol. 15b :

छाया चाणू रेणुकेशायलिखा
यूकाः प्रोक्ता स्यान्मन्त्रवर्गुलं हि ।
छायादिभ्यो ऽष्टाष्टमानस्य वृद्धिः
प्रोक्तो हस्तो जैनसंख्यागुलेश्च ॥ १ ॥ ० २४ ॥

XI. *dinaśuddhigrihaniveśagrihapraveśavivāha-
muhūrtalakṣhaṇam*, fol. 17a :

नंदा तिथिः षट् प्रतिपच्च रुद्रा
द्विज्जिह्वादशी सप्तमिका च भद्रा ।
जया तृतीयाष्टमिका च विश्वा
रिक्ता चतुर्थी नवमी च भूता ॥ १ ॥ ० ३६ ॥

XII. *gocaradinarātrimānasvarodayakoṭacakra-mātrikālakṣhaṇam*, fol. 18b:

प्राक्पक्षे धवले शशी यदि शुभः पुंसां स पक्षः शुभः
कृष्णे चेदशुभस्तदाशुभकरो व्यत्यासतो निष्कलः ।
तापवीर्यवशात् शशी विधुबलादिष्टो रवेः संक्रमः
शस्ता भानुबलाद्भवति खचरा दुष्टाः स्थिता गोचरे ॥
[१ ॥ ० ३२ ॥

XIII. *jyotishalakṣhaṇam*, fol. 20a:

पूर्वात्रयं सायंयमाग्निधिष्णम् (र. धिष्ण्यम्)
अधोमुखं मूलमघा विशाखा ।
खाते च भूम्यां निधरोपणे च
तथोग्रकार्ये मुनयो वदन्ति ॥ १ ॥ ० ३१ ॥

XIV. *śakunalakṣhaṇam*, fol. 21b:

तिथिवारर्क्षयुते ऽपि गुणौघे
किमपि न कार्यं शकुनं विरुद्धे ।
तेषामनुकूले ऽपि च दोषे
शकुने सिद्धिमुपैति सदैव ॥ १ ॥ ० ३२ ॥

दुर्गा गतिः पिंगलिकारुतं च
चेष्टा शुनः स्थानकमेव काके ।
दिशः शिवा या शकुने मुनीन्द्रैर्
एतद्विशेषात्कथितं बलिष्ठं ॥ ३२ ॥

अग्निदपाटे नृपकुंभकर्णस्
तद्विहाराजीवपरागसेवी ।
स मंडनाख्यो भुवि सूत्रधारस्
तेन कृतो भूपतिवल्गो ऽयं ॥ ३३ ॥

गणपतिगुरुभक्त्या भारतीपादतुष्ट्या
मुनिमतमिदमुक्तं वास्तुशास्त्रं सुवृत्तं ।
गणितमपि च सारं शाकुनं सारभूतं
भवतु चतुरयोग्यं विश्वकर्माप्रसादात् ॥ ३३ ॥

इति श्रीवास्तुशास्त्रे राजवल्लभभंडने (thus always)
शकुनलक्षणं नाम चतुर्दशमोऽध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3143.

826. Foll. 28; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1800 A.D.; twelve lines in a page.

Rājavalḥḥabhamāṇḍana.

This MS., though far less correct than the preceding one, was apparently copied from the same original.

[H. T. COLEBROOKE.]

3144.

2046a. Foll. 48; size 11½ in. by 5½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work.

Colophon: इति श्रीमंडनसूत्रधारविरचितो राजवल्लभः
समाप्तोऽयं ॥

[GAIKAWAR.]

3145.

2046b. Foll. 38; size 11 in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Another copy of the same work, apparently derived from the same original as the preceding one.

[GAIKAWAR.]

3146.

2204. Foll. 39; size 11½ in. by 5½ in.; Devanāgarī writing of 1809 A.D.; eleven lines in a page.

Rājavalḥḥabhamāṇḍana. A rather careless copy.

Colophon: इति श्रीवास्तुशास्त्रे राजवल्लभभंडने शकुन-
लक्षणं चतुर्दशमोऽध्यायः ॥ संवत् १८६६ ना भाद्रपदमासे
शुक्लपक्षे तिथौ ५ पंचम्यां श्रीगुरुवासरे लिखितं नविनपूर-
वास्तव्य श्रीदिच्यज्ञातीयः दवेप्रेमजिलिखितो राजवल्लभः समाप्तो
ऽयं संपूर्णः ॥

[GAIKAWAR.]

3147.

2253. Foll. 41; oblong, size 6½ in. by 5 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1811 A.D.; nine lines in a page.

Prāsādamāṇḍana Vāstuśāstra, in eight chapters, by *sūtradhāra Maṇḍana*. Very incorrect Sanskrit, largely mixed with *bhāṣā* forms.

It begins: विश्वकर्मा उवाच(!) ॥

तस्मै निविम्विसिद्धिहेतवे ।

आदिगवरी समा भूता ।

तेजससंभवाय चै महामातेति या गीता ॥ १ ॥

चिन्मये मुनीसत्तमौ करोति वागविलास मे ।

जीह्वाया सा सरस्वती प्री(श)स्तेष्टसूत्रधारस्य ॥ २ ॥

प्रासादा विश्वकर्मानेः प्रासादमंडणं धत्ते ।

सूत्रधारेषु मंडणं ग्रहेषु जो विधि प्रोक्तं ॥ ३ ॥ ०

I. *miśrakalāśa* (42 vv.), fol. 4b; II. *jagati dṛishṭidoshā āyatanādihikāra* (45 vv.), fol. 9a; III. *bhīṭṭapīṭhamāṇḍovara*(!) *garbhagrihaudumbarapramāṇa* (66 vv.), fol. 15a; IV. *pramāṇa-dṛishṭipadasthāna-śikharakalāśalakṣaṇapūṇyādhikāra* (49 vv.), fol. 19a; V. *rājyādi(prā)sāda-paṇcavimśatyadhikāra* (36 vv.), fol. 22a; VI. *keśaryādiprāsādajātīlakṣhaṇa-paṇcakṣetrapaṇcavimśatyadhikāra* (46 vv.), fol. 26b; VII. *maṇḍapavalāṇaka*(!) *saṁvaranādihikāra* (49 vv.), fol. 30b; VIII. (*jīrṇoddhāra-bhīṇmadoshā-sthāvarapratishṭhā-sūtradhārāpūjā-jinapratishṭhā-vāstupurushavinyāsa*), 116 vv.

It ends: इति वास्तुपुरुषविन्यासः ॥

एकेन शास्त्रेन(०) गुणाधिकेन

विना द्वितीयेन पदार्थसिद्धिः[.] ।

तस्मात्प्रकारांतरतो विलोक्य

मणिगुणाद्गो पिरुहायकाक्षी(!) ॥ ११५ ॥

सविश्वकर्मागणनायमहेशचंडी-

श्रीविश्वरूपनगदीश्वरसुप्रादवः(?सूर्यदेवः) ।

प्रासादमंडनमिदं रुचिरं चकार

श्रीमंडनो गुणवतां भुवि सूत्रधारः ॥ ११६ ॥

इति श्रीसूत्रधारमंडनविरचिते प्रासादमंडने वास्तुशास्त्रे
इहो ध्यायः ॥ ०

[F. BUCHANAN.]

3148.

3012. Foll. 276; folio, size 11½ in. by 7 in.; fairly good Devanāgarī writing; sixteen lines in a page.

Śilpaśāstra, consisting of *paurāṇic* extracts on idols, shrines, etc., ascribed to *Kāśyapa* and *Āgaṣṭya*.

It is written out in half-*śloka*s, on one side of the leaves. Very incorrect.

It begins:

अथ वक्ष्ये विशेषेण विनायकं सुलक्षणं ।

पादाद्युष्णीषपर्यंतं चतुर्ध्वजं भवेत् ॥ १ ॥

मूर्ध्नात्मस्तकनिम्नं(!) तु अंगुलद्वयमुच्यते ।

तस्माद्वेकेन सूतं च तु मान्त्रमुदाहृतं(!) ॥ २ ॥

हृदयात्ताभिमूलं तु शोडशांगमुच्यते(०. षोडशांगुल०) ।

नाभ्यादिमेदमूलान्तं षडंगुलमुदाहृतं ॥ २ ॥ ०

इत्थंशुभान्भेदे काश्यपे परिवारलक्षणपटलः fol. 22;

० उमास्केदसहितलक्षणपटलः fol. 26; ० चंद्रशेखरसूक्तिपटलः

fol. 34; दक्षिणामूर्तिलक्षण० fol. 40; कालमूर्ति० fol.

42; लिंगोद्भवलक्षण० fol. 43; नृत्तमूर्ति० fol. 55;

गंगाधरमूर्ति० fol. 56; विपुलांतकमूर्ति० fol. 62; कल्याण-

मूर्ति० fol. 65; अर्धनारीश्वरमूर्ति० fol. 66; गजभारमूर्ति०

fol. 68; पाशुपतमूर्ति० fol. 69; भक्तलक्षण० fol. 73;

भूमानपटलः fol. 77; ग्रामादिलक्षण० fol. 80; (ध्यान-

पटलः) fol. 93 :—

शुक्लावरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजं ।

प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥

विश्वकर्मायाति(?)दिलक्षणं ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण आयादीनां च लक्षणं ।

नृपकर्तुश्च वास्तूनां सर्वसंपत्कार्थकं ॥

आयातिरूपभेदं स्यात् मानं तत् श्रीपदं भवेत् ।

अभेदं सर्वदोषं स्यात् तस्मादायातिसंयुतं ॥ ०

इत्यागस्थे सकालाधिकारे(?)सकला० मानसग्राहविशेषाणां

प्रथमोध्यायः fol. 151; इति पंचविंशतिरूपभेदः fol. 181;

इत्थंशुभान्भेदे काश्यपे तालभेदपटलः fol. 251; ० काश्यपे

उत्तमदशतालपटलः fol. 266; ० गौरीलक्षणपटलः ॥ अथा-

धनदशतालप्रमाणं ॥ fol. 274; the MS. terminates

abruptly at the end of *śloka* 14 of this chapter.

Foll. 1-72 are marked at the top शिल्पशास्त्रं (sometimes शिल्पि°); foll. 73-150, 251-276 शिल्प-शास्त्रं काश्यपेयं; foll. 151-250 शिल्पशास्त्रमागस्त्यं.

This copy was transcribed, for Mr. Charles Philip Brown, from a Telugu MS., at Masulipatam, in June 1832.

Cf. *Aṃśumānakalpa*, Burnell, Tanj. MSS., p. 62b. [C. P. BROWN.]

3149.

2578b. Foll. 36 (paged 1-71); folio, size 12 in. by 8 in.; modern Telugu handwriting; 21-36 lines in a page.

Śilpīśāstra, a metrical treatise on house-building, with a Telugu commentary.

Extremely incorrect, and written in a very cursive hand, difficult to read.

It begins: गतौ खनिता प्रतिपूरयिता मृद्भूतेकदं(!) भवेत्समष्टे । ० ॥ १ ॥ टीका । ०

तत्कूपपश्चिमस्थाने खनय पुत्रमात्रकं ।

निशीदा(?) या तारयेत्यादः प्रभाते मविभाकयेत्(?) ॥ ०

No colophon is to be found, either in the body of the work, or at the end; but there are several lacunæ in the latter part of the MS.

The above title is written on the fly-leaf in Telugu and Mārāṭhī, with 'Vaustoo' (*Vāstuśāstra*) added underneath.

This MS. is preceded, in the same volume, by two sections of the *Nāgarakhaṇḍa* of the *Skandapurāṇa*, viz.: *Viśvakarmopākhyāna* and *Viśvakarmavamśānuvārṇana*. [MACK. COLL.]

3150.

2579. Foll. 64; 4to, size 12 in. by 8½ in.; modern Telugu writing on rough paper; 19-29 lines in a page.

I. *Śilpīśāstravidhāna*, or *Mayamata*, a work on images, in five chapters; with a short Telugu commentary by *Gannama*(?).

It begins:

ब्रह्मविष्णुमयो(यमो B) वायुपृथ्वीनक्षत्रतारकः ।

सर्वसू(भू)न्यं निरालंबं विश्वकर्म्मसुदैवतैः ॥

ब्रह्म । विष्णु । [यम B] । वायु । भूमिनक्षत्रतारकादुलु । ०

मानसारं तु गार्गेयं दीप्तं मरीचि[म्] अन्नमं ।

वैखानस्सर्वशास्त्रेषु सारं मयमातागमं ॥

मानसारं । गार्गेयं । दीप्तं । मरीचि अन्नमं(!) सनत्कुमारं । ०

मृत्तिका वृक्षपाषाणं लोहद्रव्यं सनातनं । ०

The MS. being written in a cursive hand, and very incorrect besides, it is not very easy to make out the text.

Ch. 1 ends: इति गंत्रमाचार्यैर्विरचितायां आग्निभाषा-टीकायां मयमते शिल्पिशास्त्रविधानो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ fol. 30b; 2. इति गंत्रमा° मयमते शिल्पिशास्त्रविभागो नाम नवमाऽध्यायः (thus corrected) ॥ fol. 33b; between foll. 36 and 37 some leaves seem to be wanting, there being only a blank-leaf with the title of the work in Telugu and English (the latter written by F. Mountford), and the leaves from 37 onwards not being numbered); 3. ends: इति गंत्रमा° मयमते शिल्पिशास्त्रविधानो नाम दशता[ल]-लक्षणचित्रितोऽध्यायः ॥ fol. 40b; 4. इति गंत्रमा° मयमते शिल्पिशास्त्रविधानो नाम नवताललक्षणं ॥ fol. 42b; 5. ends: एतत्सामान्यमुद्दिष्टं युक्तायुक्तं प्रयोजयेत् ॥ ० इति° मयमते शिल्पिशास्त्रानामा(!) अष्टतालविधानं पंचमोऽध्यायः ॥ 45b.

II. *Pañcarātrapradīpikā*, or *Mantradīpikā*, consisting of five(?) chapters of verses on images—professing to form part of the *Pāḍma-tantra* of the (*Nārada*)-*Pañcarātra*—with a Telugu commentary, by *Peḍḍanācārya*.

It begins fol. 45b, l. 5 (immediately after the last colophon of the preceding work): ब्रह्मोवाच ॥

भगवन्देव देवेश प्रतिमालक्षणं मम(!) ।

सुविस्तरं यथाभूमि श्रोतुमिच्छामि तत्परः ॥

Ch. 1. इति पेडुनाचार्यैर्विरचितायां मंत्रदीपिकायां शिला-संग्रहलक्षणं नाम प्रथमोऽध्यायः fol. 47a (Pagain 49b); 2. इति पंचरात्रप्रदीपिकायां महोपनिषत्प्राप्ते(!) प्रक्रियापादे

दारुसंग्रहणं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ fol. 51a; 3. इति पंचरात्रं त्रिपादे (क्रिया^०) प्रतिमालक्षणं नाम त्रितीयोऽध्यायः ॥ fol. 53b; 4. इति पेडुनाचार्यविरचितायां पंचरात्रप्रदीपिकायां मंत्रदीपिकायां नाम तृतीयो (चतुर्थो) अध्यायः ॥ fol. 56a; 5. ends again with the latter part of the second chapter: इति पंचरात्रं त्वात्ते तत्रे क्रियापादे दारुसंग्रहणं नाम द्वितीयोऽध्यायः fol. 58a; 3. fol. 58b; 4. fol. 62a; 5. (?) इति श्रीपेडुनाचार्यविरचितायां पंचरात्रप्रदीपिकायां प्रतिमासंग्रहे जलाधिवासनं ऋद्धमोऽध्यायः (!) ।

[MACK. COLL.]

3151.

2680. Foll. 197; 4to, size 10 in. by 7 in.; cursive, modern Telugu writing; 25-27 lines in a page.

I. *Silpiśāstravidhāna*, or *Mayamata*, with *Gannama's* Telugu commentary; chapters 1 and 2. Ch. 1 ends p. 5; 2. *āyurlakṣaṇam*, p. 7.

II. pp. 7a, l. 5 to 30b, l. 8. *Vedāntasāra*, consisting of *śloka*s bearing on the size of images, the proper time for commencing to build, and similar subjects (apparently extracted from a work of that title); with a Telugu commentary.

It begins: यक्षराक्षसपन्नैः (!) ।

सिद्धवारणचंद्रार्कविद्याधरण्ये हि मे ।

वाराही गतर्नोद्गाणी (!) कौमारी गृहस्तथा ॥

टीका । ०

तथैव मध्यमेनैव दुर्गा लक्ष्मीः सरस्वती ।

मध्यमं नवतालं^० उत्तमं दशतालं^०

Colophon: इति श्रीगाल्लपाटलक्ष्माचार्यविरचिते (!)-भिन (? न) जीवभट्टे (? द्वे) कप्रतिपादके वेदांतसारे वचनव्याख्यानं ॥

निगमागमवेदांतसिद्धांतं प्रदि (ति) पादितं ।

विवृणोति शिवाज्ञैः (?) त्वै कं लक्ष्मार्थयै (० शै) वतोषकृतं ॥

This new chapter (or treatise), being without a colophon, is perhaps incomplete. Moreover, pp. 57-79 are written on paper of different

size from the preceding portion, and between pp. 56 and 57 a blank leaf is inserted, with 'Vishvacurma Vastoo' and notes in Telugu and Marāṭhī written on it.

III. pp. 1-42. *Sanatkumāra-Vāstusāstra*, with a brief Telugu commentary.

It begins:

यं ब्रह्मवेदांतविदो वदंति

परं प्रधानं पुरुषं तथान्ये ।

विश्वोद्वतेः कारणमोश्चरं वा

तस्मै नमो विघ्नविनायकाय ॥

या कुंदेदुधुषारहारध्वला या लुभ्यवस्त्रावृता

यद्वीणावरदंडमंडलकरा या श्वेतपद्मासना ।

या ब्रह्माच्युतशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा पूजिता

सा वो यातु सरस्वती भगवती निश्चेष (?) निःशेष-

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वोपायानामुपक्रमे । [जाज्ञापहा ॥

यं नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं नमानि गजाननं ॥

महेश्वराय नमः ॥

ब्रह्मा इंद्रो यमश्चैव भार्गवागोरसा उभौ (र. ० वागिरसा-गौतमश्चैव गार्ग्यश्च मनुर्चासो भृगुस्तथा ॥ [बुभौ) ।

विश्वकर्मादिभिश्चैव वास्तुविद्याविशारदैः ।

सर्वेषां यत्कृतं शास्त्रं सारमुद्धृत्य यत्नतः ॥

सनत्कुमारो मतिमान् नमस्कृत्य स्वयंभुवे ।

वस्यते यत्नतः शास्त्रं वास्तु शोभनमुत्तरं ॥

ब्रह्म । इंद्र ० -- वास्तुशास्त्रं ॥

सर्वपापहरं चैव पुण्याहवाचकमैशं (!) ।

यथाशक्ति तथा विप्रा भूतिपात्रं (?) महीयते ॥ ०

Colophon: इति सनत्कुमारवास्तुशास्त्रसर्वाधिका [र]-

स्तनामः ॥

IV. pp. 1-26 (*Viśvakarmasampradāya*), an account of the race descended from *Viśvakarma*. Cursive writing, rather incorrect.

It begins:

तत्तन्नोवाणि चैवंते विश्वकर्मेकुलजितः (?) ।

पंचविंशतिसंख्यानि शितामानं (?) तदुत्तरं ॥ ०

विश्वकर्मेकुलानां च शाखामात्रं च कथ्यते ।

तद्वंश ऋषयो युक्तां गोत्रप्रवरमुच्यते ॥

इति सनातनसंप्रदायः p. 16; no final colophon.

V. pp.1-59a. *Viśvaravidyābhāraṇa*, a treatise on the duties of artisans, especially members of the carpenter (*rathakara*) caste, compiled by *Basavācārya*.

It begins :

वदे ऽस्मत्कुलदैवतं यदुत्कलानदैकसंदोहदं
-- भूतसुराधिनाथविभवं मंदेदुहासासनं (?) ।
नंदानंदसुखप्रदं व्रजभुवां वृदैकलीलारतं
वंदारुश्रितपारिजातमधुनाभावे (?) मुकुंदं हरिं ॥

विश्वकर्मकुलजातनराणां शश्वदागमसुकर्मविस्तरः । विश्वसे-
व्यदिमनोविद्या (?) गुणश्वेच्छरो भवति । तस्य सुखाप्त्यै

विश्वकर्मकुलीनानां विश्वलोकोपकारिणां ।
श्रुतिस्मृ[ती]तिहासैश्च वैदिकत्वं निरूप्यते ॥

ननु रथकाराणां वैदिककर्मोपकारोऽस्ति वा न वा । आद्ये
अस्ति चेत्तत्र वक्तव्यं । किं त्रैवर्णिकांतःपरिगणनेन वा तदस्येन
वा । आद्ये आधानानुकूलपृथक्कालविधानं न स्यात् प्रयुत वसंते
ब्राह्मणं ग्रीष्मे राजन्यं शरदि वैश्यमिति । ०

इति श्रीपरमेश्वरप्रसादलभामितशिल्पिविद्याप्रभृत्यशेषवै-
दिकविद्याप्रवीणविश्वकर्मचार्यसारसत्तारुणाख्यवीररायमान-
भूमिधराचार्यकुलजलधिसोमायुतकनुपति(?) कानुवर्ति(?) वसवाचार्य-
निरूपितं विश्वविद्याभरणं संपूर्णं ॥ p. 59.

According to a note on the fly-leaf, this is only the first book of the work. Its scope is limited to the religious duties of the *rathakāra*, who claims *Viśvakarman*, *Viśvarūpa* and *Tvasṭṛi* as his divine guardians.

It consists largely of quotations from *Purāṇas*, the epics, *Sūtras* and other works. Of other authorities may be mentioned *Rudra-datta's* commentary on the *Āpastambasūtra* (p. 3); the '*Shāḍgurbhāṣya*' on the (*Āśvalāyana*!) - *Sarvānukramanikā*, p. 4; *Vidyāranya*, pp. 4, 11 (on the formula तक्ष्मो रथकारेभ्यश्च नमो नमः ॥); *Vijñāneśvaravyākhyānakṛita-Sarasvatī-vilāsanāmagranthe*, p. 11.

VI. pp. 59a-96. The second chapter of the preceding work, or another treatise on the same subject.

It begins :

कनति कनकर्मचे कामनीयं कवीनां
करधृतशुकवीणालीलया लालयंतं ।
अरुणमखिलभूषालंकृतं चंद्रचूडं
दलितविनमितातिं (?) दक्षिणामूर्तिमोक्षे ॥

श्रीकन्वर्तिकुलांबुधौ विधुरिन(० व) श्रीगीरवास्यांबुजात्
ज्ञात्वा शेषमतं मितेन वचनं श्रीतंत्रलोपरि ।
आकर्तुं निजवंशजातसुहृदां श्रीभस्वनामार्थकः (?)
श्रीटंकाश्रयकारयत्सुकृतिना श्रीदक्षिणामूर्तिना ॥

वचनाद्रथकारस्याधानस्य सर्वशेषत्वात् वसंते ब्राह्मणोऽग्नी-
नादधीत ग्रीष्मे राजन्यः शरदि वैश्य इति विधाय श्रुतं । ०

It breaks off abruptly at the end of a leaf.

[MACK. COLL.]

3152.

1603b. Foll. 5; size 6 in. by 9½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; twenty lines in a page.

Śilpāgrantha-, or *Aparājita-Vāstusāstra* (*Aparājita-pricchā*). Apparently the first two chapters of a larger work on architecture, ascribed to *Bhuvanadevācārya*, in which *Paramēśvara*, at the request of *Aparājita*, reveals the theory of the constructive art, from the creation of the mundane egg down to the erection of a town gate, and the measurements of banners, water-pots and bells in sanctuaries.

It begins : वास्तुपुरुषाय नमः ॥ श्रीविश्वकर्मणे नमः ॥
अथ शिल्पग्रंथं प्रारभ्यते ॥

चतुर्मुखसुखभोजवनहंसवधूम ।

मानसे रमतां नित्यं सर्वशुक्ला सरस्वती ॥ १ ॥

आद्या श्रीमैहती भोगपर्वते गंधमादने ।

विचित्रशिखराकीर्णे चित्रस्फटिकशोभिते ॥ २ ॥

चंद्रकांतशिलारम्ये चतानृतनिवासिनि ।

सिद्धामकरकपा(० गणा)कीर्णे क्रीडामणिगुहागृहे ॥ ३ ॥

हंसकारंडवाकीर्णे चक्रवाकोपशोभिते ।

नीलजोमूतसंकाशे तरुणादित्यसंग्रहे ॥ ४ ॥

उच्छ्रयाकाशशिखरे रत्नधातूपशोभिते ।
 संतर्गृहाश्रमे रम्ये सरितां तटवासिनि ॥ ५ ॥
 इदं चात्र वनं रम्यं पर्वतं गंधमादने ।
 भूर्भुवःस्वःस्वरं देवं तच्छिलापृष्ठशायिनं ॥ ६ ॥
 नद्युद्गममहानदि - - - पलामलं ।
 आश्रयाद्यगोपतिभिर्महाशिखरमूर्धनि ॥ ७ ॥
 गंगा सरस्वती पुण्या देवी मधुमती तथा ।
 पारा सिंधुश्च कावेरी गोमती चंद्रतारिका ॥ ८ ॥
 मञ्जन्मातंगकुंभच्युतमदमदिरामोदमत्तल्लिमालं
 स्नानैः सिद्धांगनानां कुचयुगविगललुंकुमासंगर्भिणं ।
 सार्यप्रातर्मुनीनां कुशकुसुमचयैश्छन्नतीरस्पनीरं
 पायाब्जो गांगमभः करिकरभकराक्लृप्तंरहस्तरंगं ॥ ९ ॥
 [० ११ ॥
 कश्यपो अगस्त्यकश्यपश्च याज्ञवल्क्यो ऽथ कौशिकः ।
 भारद्वाजो वैश्वश्रवणो वशिष्ठो नारदस्तथा ॥ [१२] ॥ ०
 शिखिभञ्जो महाकांतिर्महात्मा चंद्रशेखरः ।
 जयो विजय आख्यातः सिद्धायैश्चापराजितः ॥ [२२] ॥

अत्रातः ग्रंथस्य चूटिर्ज्ञेया ॥

अथाश्च (!) किलकिलायते प्रपलाति (!) मुहुर्मुहुः ।
 इदं दिव्यं च भुवनं शुद्धस्फटिकसंनिभं ॥
 वज्रवैडूर्यैश्चित्रं रत्नप्राकारशोभितं ।
 तोरणैर्दिव्यमाख्यातं पूर्वयाम्यपरोत्तरं ॥
 तन्मध्ये दिव्यपर्यंकं सिंहव्यालैरलंकृतं ।
 हंसगुल्फसमाख्यातं (शितं*) सर्वैशस्तविशारदं ॥
 सर्वविज्ञानसंभूतं सर्वज्ञं च महाशिवं ।
 चतुर्भुजं महाशुभं तत्त्वकांचनसंनिभं ॥
 दीर्घकुंडलशोभाढ्यं त्रिनेत्रं चंद्रशेखरं ।
 अक्षसूत्रं करे वामे दक्षिणे ऽस्य कर्मडलं (१.० लुः) ॥
 पुस्तकं वामहस्तार्थं सुकसरोजं तु दक्षिणे ।
 ज्ञानदं मोक्षदं चैव विश्वसंसृष्टिकारकं ॥
 तिष्ठंतं च विनोदेन कौतूहलसमन्वितं ।
 विश्वकृद्विश्वकर्मै च त्वष्टा स्याद्वेदवर्धनः ॥
 भूर्भुवभुवनेशश्च सर्वदेवेषु विश्रुतः ।
 पुनराचार्यनामाक्ष (!) प्रभासे वसुधा [तले] ॥
 - - - प्रणतो भूत्वा जानुभ्यां धरणीतले ।
 भक्तिमांश्च महातानं पृच्छते त्वपराजितः ॥ [३१] ॥ ०

* Perhaps there is an omission here.

यद्यनृच्छामि त्वामहं सूत्रशास्त्रप्रयोजकं ।

तत्र ज्ञानप्रसादेन यथा तारा तमोहरं ॥ [३४] ॥

इति सूत्रसंतानगुणकीर्तिश्रीभुवनदेवाचार्योक्ते अपराजित-
 पृच्छायामंथाधिकारे प्रथमं सूत्रं ॥ १ ॥

अपराजित उवाच ॥

सृष्टिकौतूहलं देव ब्रूहि मे महदादिभिः (!) ।

ब्रह्मांडं च कथं तत्र का च संख्या प्रमाणतः ॥ [१] ॥

कया युक्त्या समुत्पन्नं वर्धितं केन हेतुना ।

विकाशं केन संजातं केनाधारेण धार्यते ॥ [२] ॥ ०

रुचं सिंहसंनं यानं भवेच्च विविधायुधं ।

वैदिका (?) रत्नधातूश्च तथा मरकत [त]ोद्भवं ॥ [२४] ॥

एतत्सर्वं प्रसादेन कथय (स्व) परमेश्वर ।

भक्तः स्याद्वत्सलं (!) देव प्रसादं कुरु मे प्रभो ॥ [२५] ॥

इति सूत्रसंतानगुणग्रंथाधिकारे द्वितीयः ॥

Dr. Bühler, in his Cat. of Gujarāt etc. MSS.,
 iv., p. 276, mentions an *Aparājītavāstusāstram*
 (foll. 24, 15 ślokas in a page) ascribed to
Viśvakarman, which, as well as an *Aparājīta-
 pricchā*, by *Bhavadeva* (? *Bhuvanadeva*), men-
 tioned in Prof. Bhandarkar's Report 1883-84,
 p. 276 (incomplete, foll. 29, 15 lines), may be
 identical with the present work.

[H. T. COLEBROOKE.]

3153.

2614. Foll. 74 (paged 1-148); 4to, size
 9½ in. by 7 in.; modern Telugu handwriting;
 23-25 lines in a page.

Viśvakarma-purāṇa (?), or life of *Viśvakar-
 man* (?); with a Telugu commentary.

The title here adopted is that given to the
 volume on the fly-leaf, no colophon of any
 kind being met with in the MS. Nor is it
 easy to form an opinion of the contents—
 except that they are similar in nature to those
 of the preceding work—as the MS. is so in-
 correct that one seldom feels quite sure as to
 whether one has to deal with Sanskrit or not.

It begins: नमस्कारमात्रं । नमो विश्वकर्मेण स उ पात्य-
स्माननन्यास्यो मयामन्यां प्राणस्य विद्यास्थनमरेनधिर एतश्चकु-
वास्म(?)ह्रीबद्ध एषा तं विश्वकर्मेमानसं वै प्राजापत्यं पवित्रं
मानसे मनसा साधु पश्यति मानसा चक्षुषः प्रजा असृजंत
माने सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मान्मानसं परमं वर्दति । संकल्पादि(?)
अथ पंचमुखब्रह्मपुरुषस्य जोतिषा जोतिरुत्तमादिब्रह्मस्य अचिंत्य
परिमिते अनेक अनंत बहुरुपावतादे(?)रूपावतारे विश्वरूपाय
विरु(ह)पास्तंतो बहुभैकरूपस्यादि यं ब्रह्मपरायरा वस्तुस्वरूपे
सदात्रेयमानस्यदं संभूते(!) । ०

वरघासु रथकारो[५]गनीनादधीत वर्षासु वरघुरुतुमयं० p. 2.

अयस्कर्म मनुनां च मयनां(?) दारुकर्म च ।
त्वष्टा कास्या लोहर्न(?) कास्यानां लोहानां कर्ता शूरस्स
[पंडितः ॥

शित्पी सर्वशिलाभेदी ब्रह्मादिसुरकल्पकः ।
देवज्ञ हेमकृद्भोगी(?) नानाभूषणनैपुणः ॥
एतानि पंच कर्माणि विश्वकर्मेत्येह(?)मैत्रहं प्रभु ।
विधाय चैकमेकं च सुरेभ्यः प्रददामि च ॥
मुखेभ्यस्तस्य पंचभ्यः कुमारः पंच जज्ञिरे ।
वदनेभ्यो धनेभ्यो भवं तेषां पंच पंच(!) कुमारकाः ॥
शतं विंशतिः पंचा(r. पंच च) वंशजा विश्वकर्मेणः ।
जायते [५]नुयुगं लोके सृष्टिसंज्ञा[त]त्पराः ॥० p. 4.

It ends with the following, partly corrupt,
verses :

कन्यां कनकसंपन्नां ययासंभवदक्षिणैः ।
अंगुल्यमुद्रवराभ्यां दास्यामि तज्जयैव च ॥

गोत्रप्रवरचक्षुषीणां च त्रिपुरुषोद्देशनं तथा कन्या वु(कन्यामु)
दकपूर्वं च कन्याप्रतिग्रहे वरान् देवस्य त्वेति मंत्रेण राजा त्वा
वरुणे न तु मुहूर्तेति । कन्यादृष्टं वरस्स च । अथोरचक्षु[रि]ति
मंत्रेण मधुर्यै(?) पावनस्य च भूपुत्रस्तु धृवंते(!) च अंगारक
नमो नमः ॥ [MACK. COLL.]

3154.

1365b. Foll. 26; size 10½ in. by 3½ in.;
legibly written in Devanāgarī about 1550 A.D.;
nine lines in a page.

Kuṇḍanirmāṇa (also called *Kuṇḍākrīti*), a
treatise of some 70 verses, on the shape and
dimensions of sacred fire-places, sacrificial

sheds, etc.; composed in Samvat 1506 (A.D.
1449) by *Rāmacandra Vājaapeyin*, or *Rāma*
Naimishastha, a Mālava Brāhman of Ratnapura,
son of *Sūryadāsa* (and *Viśālākshā*), grandson
of *Śivadāsa*, and great-grandson of *Śrīdhara-*
mālava. With a prolix commentary, *Kuṇḍa-*
lakshyavivṛiti, by the same author, supplying
additional details on the subject.

It begins :

सूनोः श्रीधरमालवस्य शिवदासाख्यादुरुख्यातितः
सम्राडग्निचिदाप यस्य जनकः श्रीसूर्यदासो जनिं ।
यन्मातुर्वैशसा दिशो दश विशालास्या वल्लभाः सृज-
त्येष स्वाहितकुंडलस्यविवृतिं रामो वसन्तैर्मिषे ॥

शिव्यबुद्धानुकूलनाय प्रयोजनं वर्षेयंश्चकीर्षितं प्रतिजानीते ।

इष्टापूर्तेष्वंगमाद्यं यदाहुर
यस्योनत्वाधिक्यतो भूरिदोषाः ।
कुंडं सांगं भूरिभेदं तदत्र
ब्रूते रामो नैमिषस्यो विचार्य ॥ १ ॥

इष्टानि श्रुतिस्मृतीरिता यज्ञाः । पूर्तानि वापीकूपतडागा-
रामादिविधयः ०

For the text of this treatise (with a diffe-
rent commentary in *bhāṣhā*) see Weber, Cat.
Berl., nos. 1086 (*Kuṇḍavarṇana*), 1087 (*Kuṇḍa-*
maṇḍapalakṣhaṇa). For text and commentary
see Rāj. Miṭra, Notices, vii., p. 14; Weber,
Berl. Cat., nos. 1086, 1087. The text has also
been printed, along with other works on the
same subject, described in subsequent MSS.,
in the *Kuṇḍāgranthavimśati* (Cat. Cat.).

The introductory stanza of the commentary
corresponds to the second stanza of the same
author's *Ādhānapaddhati*, Aufrecht, Cat. Bodl.,
p. 358b (cf. ib., p. 341b, note).

This and other treatises by the same author
(*Vājaapeya-paddhati*, above, no. 427, *Prāyaścitta-*
paddhati, no. 446) seem to form part of a
general manual of the sacrificial ceremonial
(*Karmapradīpikā*).

The author quotes constantly from the *Śāradātīlaka*, the *Kāmika*, *Kātyāyana* (*kalpakṛit*) and the *Śulva* (*-sūtra*, *-kāra*).

Besides several *Purāṇas*, the following authorities are also referred to: *Kātyāyana-vyākhyā*, fol. 21; *Kālottara*, foll. 22, 26; *Kuṇḍapamaṇḍapa*, foll. 4, 6; *Nāradya*, fol. 24; *Pañcarātra*, fol. 6b; *Piṅgalā*, fol. 26; *Piṅgalā-mata*, foll. 22b, 23; *Bhūpālāpaddhati*, foll. 20b (twice), 21b; *Vāstuśāstra*, fol. 8b (twice); *Vijñānalalita*, foll. 17b, 18b; *Vaidyakam*, fol. 25b; *Śāradātīlakatṛitīyapaṭalātīkā*, fol. 11b; *Śāradātīlake* ('*smatkrītaṭīkānusareṇa*, om. B), fol. 13b; *Śulvavārttika*, fol. 11b; *Śrīdhara*, foll. 10b (twice), 11a, b; *Hemādri*, foll. 6b, 7a, b, 23.

The treatise ends: ग्रंथकरणप्रसंगमाह ।

श्रीमद्रत्नपुराधिपेन महितः श्रीरामचंद्रेण यो

भारद्वाजकुलानुधेविधिरिव श्रीमज्जटामवृजः ।

बंधूनां परिणीतये ऽभ्युपगतो ऽसौ मालवो नैमिषं

तेनगर्वेदविदेरितेन रचिता रामेण कुंडाहितिः (! A.B.)॥

षोडशमहादानादिदात्रा रत्नपुराधीश्वरेण रामचंद्रभूजना
पूजितचरणो भारद्वाजमुनिकुलसमुद्रचंद्रमा ऋग्वेदपारदृष्ट्वा
मालवीयद्विजकुलकमलबंधुरस्त्वदेवचतुर्वेदिपुत्रः श्रीमज्जटानां
दासचतुर्वेदी रत्नपुराज्ञैमिषारण्यं निजबान्धवानामुद्वाहेन सहा-
यासीत्तेन प्रेरितो रामचंद्रो नैमिषस्थः कुंडानामिमामहितिं (!
A.B.) निमैष्यं व्यरचयत् । ग्रंथोत्पत्तिकालमाह ।

रसगणतिथिप्रमाणवर्धे

गतवति विक्रमभूमिपस्य कालात् ।

क्रतुविधिफलदायके मखेज्ये

कृतिरियमस्तु समापिता सुरेशे ॥

विक्रमार्ककालार्थचदशशतेषु षड्विधिकेषु गतेषु अयं ग्रंथो
भूतः । स च यज्ञफलदे यज्ञभोक्त्रि परमपुरुषे सुराधीशे नारायणे
ऽर्पितो ऽस्तु । प्राकृतमप्यर्पणं पुनः क्रियत आदरातिशयात् ॥
इति नैमिषस्थरामवाजपेयिकृता स्वकृतकुंडनिमैष्यश्लोकविवृतिः
समाप्ता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

3155.

1459b. Foll. 64; size 8½ in. by 4½ in.;
legibly written in Devanāgarī, in 1728 A.D.;
8-10 lines in a page.

Kuṇḍanirmāṇa, with the author's commen-
tary. A less correct copy. The *śloka*s are
numbered as far as 66.

Colophon: इति नैमिषवास्तव्यरामचंद्रकृता स्वकृतकुंड-
निमैष्यश्लोकटीका समाप्ता ॥ शके १६५० किलकसंवासरे
दक्षिणायने हेमंतर्तौ मार्गशीर्षमासे कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां तिथौ
सौम्यवासरे तद्दिने इदं पुस्तकं मोरेश्वरेण लिखितं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3156.

1705c. Foll. 13; size 8½ in. by 8½ in.;
legibly written in Devanāgarī, about A.D. 1700;
10-13 lines in a page.

A fragment of the same work, comprising
about one half of the whole (vv. 1-37).

[H. T. COLEBROOKE.]

3157.

1722a. Foll. 108; size 8½ in. by 4½ in.;
good Devanāgarī writing of 1588 A.D.; nine
lines in a page.

Kuṇḍaratnākara, another treatise on the
preparation of sacrificial fire-places, by *Viśva-
nātha dvivedin*, son of *Śrīpati* (a resident of
Kāśī) and *Tejasvinī*, grandson of *Jugannātha*,
and younger brother of *Viśṇuḥ Kavindra*.

It consists of 84 verses of text, accompanied
by the author's own commentary.

It begins:

अंभोजे खलैरभा तदुपरि पुलिनं तत्र कूपो ऽत्र रिङ्गत्-

कालिंदी तत्र मेरुस्तदुपरि च शशी तत्र गाढांधकारः ।

तत्रोद्भासूर्यकोटिस्त्रिनयनविधृतार्थगमव्याजमव्याह्

अन्यद्भस्मोर्गां च सुकृतनरशिरोरत्नमालाभिरामं ॥ १ ॥

वेधा द्वेधा विभाव्य श्रुतिनिचयमुखानिद्विधावदान्यः

खर्गे श्लोखां निधातुं त्रिदशपतिगुरुश्रीपती पात्रयुग्मं ।

कृत्वा धृत्वा तुलायां सपदि निरचिनोत् श्रीपतिस्तत्र पात्रं

भूमिं यातं गुणाढ्यं त्रिदशपतिगुरुश्लोषवाद्भस्मगम ॥ २ ॥

तस्मान्नेजस्विनी सा द्विजकुलकुमुदानंदसंदोहचंद्रं
 प्रासावीद्विजनाथं गुरुचरणरजःपुंजसौंदर्यभाजं ।
 यस्या दानांबुराशेः प्रबलतरतरतुंगरिगर्जरंगे
 दारिद्र्यं मग्नमद्यापि च किल न पुनर्दृश्यते याचकानां ॥३॥
 उपचक्रम्यते तेन कुंडरलाकरः स्वयं ।
 व्याख्यातुं मुनिवाक्यानां दर्शनाय स्वनिर्मितः ॥ ४ ॥
 अथ स्वकृतकुंडरलाकरं व्याचिख्यासुर्निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं
 विशिष्टेष्टदेवतानुस्मरणलक्षणं मंगलं शिष्यशिष्यार्थमुपनिबध्नाति ।
 चंचच्चारुनिबद्धचंद्रशकलस्योत्तुप्तुधामिश्रिताः
 स्फूर्जद्भूर्जटिना जटासु निभृता मंगातरंगालयः ।
 साक्षाद्भजपदप्रदायिपदवोचूडामणिश्रेणयस्
 त्रैलोक्यं विधिवत्पुनर्न नयनानंदैककंदोदयाः ॥ १ ॥ ०

Of authorities referred to may be mentioned:
Amnāyarahasya (fol. 45a), *Kātyāyana* (foll. 4a, 6a, 95b), *Kāmika* (foll. 47a, 66b), *Kriyāsāra* (foll. 33a, 34a, 35a) *Chandogopariśiṣṭha* (fol. 6b), *Jayapricchādhikāra* by *Viśvakarman* (fol. 91b), *Jñānaratnāvali* (fol. 45b), *Trailokyāsāra* (fol. 89b), *Pañcarātra* (foll. 7b, 33a, 34b), *Padārthādarśa* by *Rāghavabhaṭṭa* (fol. 56b), *Piṅgalāmata* (fol. 39a), *Pratiśṭhāsārasaṃgraha* (fol. 42b), *Prayoga-sāra* (fol. 13b), *Baudhāyana* (fol. 4a), *Mantramuktāvali* (fol. 34b), *Mahākapiḷapañcarātra* (fol. 21a, b), *Rājavallabhākhyam Vāstusāstram* (fol. 102b), *Rāmavāṇajapeyin* (foll. 62a, 78a, 87a, 102b), *Lakṣaṇasaṃgraha* (fol. 87a), *Līlāvatī* (foll. 38b, 96b), *Vaśiṣṭhasaṃhitā* (fol. 104b), *Vāyavyāsaṃhitā* (fol. 104b), *Vāstusāstra* by *Viśvambhara* (foll. 22a, 33a, 34a, 38b), *Vijñānalalita* (fol. 77b), *Śāradātīlaka* (fol. 6b, etc.), *Śulva* (foll. 28a, 31b, 97a), *Śulvapariśiṣṭha* (fol. 10b), *Sārasaṃgraha* (fol. 44a), *Siddhāntaśekhara* (foll. 21b, 34b), *Hayasīrshapañcarātra* (foll. 4a, 13a).

It ends: स्वकृतिं परमेश्वरायर्पयति ।

अस्ति त्रैलोक्यवंद्या परमकरुणयापांगसंदर्भमुक्तिः
 काश्यपः श्रीपतिर्यो व्यजनयदतुलं विश्वनाथं स्वसूनुं ।
 तेजस्विन्यां च तेन स्वमतिमनुकृतः कुंडरलाकराख्यः
 शंभुः प्रीणातु तेनाप्यखिलजनयिता बालवाचेव तातः

त्रैलोक्यस्यप्राणिजातैर्ब्रह्मेन्द्रादिभिर्वेद्या परमकरुणायुक्तापांग-
 वीक्षणमात्रेण सम्यक्प्रकारेण दत्ता मुक्तिर्यया तादृशी वाराणसी
 अस्ति । अत्रास्यां काश्यां श्रीश्रीपतिद्विवेदी अस्ति । ० यथा
 कथंचिदस्पष्टोक्त्यापि बालकस्य वाचा पिता नृप्यति तद्वत् ।

नानाशाखीयश्रुत्वागमनिपुणमतिर्वेदवेदाथैवेत्ता
 ज्योतिःसिद्धांतपाटीगणितसुगणकः कश्चिदेव श्रमं मे ।
 विज्ञायांगीकरोतु त्यजतु कृतिमिमां वाजलिर्वेद एषो
 ज्ञेयं नात्राधिकारः पिकखरविरुतं बद्धकर्णस्य
 [तुल्यं ॥ १ ॥

ज्योतिःसिद्धांतवेत्ता यदपि निजमनस्तुष्टिपुष्टिं न धत्ते
 नो धत्ते वागमज्ञः क्रतुरसनिचयक्लिन्नतवागविविधः (?) स-
 [वैगयष्टिः] ।
 नो धत्ते ऽस्मच्छ्रमे चेत्सुकृतचयवशात्सर्वविद्याविनोदी
 धत्ता धत्ते च नेष्यैचयनिचितश्रद्धचूडो दधातु ॥ २ ॥

वेदत्रय्यामधीती गुणिगणगणनारंभगणायगणयो
 वेदव्याख्यानविख्यापितचतुरचमकारकारिस्वकीर्तिः ।
 मीमांसान्यायवैशेषिकफलिभणितोभोधिस्तारपोतो
 जीयाच्छ्रीश्रीपतिर्यो जगति गुरुगुरुः श्रीजगन्नाथसुनुः
 [॥ २ ॥

तत्सूनुर्विष्णुजी यः श्रुतिनिकरशिरःसिद्धिसिद्धांतवेत्ता
 मीमांसान्यायदीक्षागुरुखिलकलाधारभूतः कवींद्रः ।
 तस्याज्ञापालको यो ऽनुज इह कथितो विश्वनाथः
 [कवींद्रस्

तेनेयं कुंडरलाकरवरविवृतिः संवधापि स्वबुद्ध्या ॥ ३ ॥

इति श्रीमत्सकलविद्याविशारदश्रीश्रीपतिद्विवेदिसूनुविश्व-
 नाथद्विवेदिकृता स्वकृतकुंडरलाकरटीका समाप्ता ॥ संवत् १६४५ ॥
 वर्षे श्रावणशुद्ध ११ गुरौ अष्टौह श्रीवेजग्रामे लिखितं ॥ नीरुरस्थाने
 अग्निहोत्रो धनेश्वरसुतः ० रघुनाथेनार्यः (!) पुस्तकं लिखितं ॥ ० ॥
 Another hand has added the following note:
 संवत् १६५६ वर्षे भाद्रपदसुदि ६ भट्टगोविंदने हस्ते पोथि आधि-
 क्षोति(?) ॥

This work, though later than the preceding one (1449 A.D.) whose author it quotes, must have been composed prior to 1619 A.D., as it is quoted in *Viṭṭhaladīkṣhita's Kuṇḍamaṇḍapa-siddhi* (Oxf. Cat., no. 798).

3158.

2419. Foll. 63; size 8½ in. by 6½ in.; dated 1793 A.D.; twelve lines in a page.

Kuṇḍamaṇḍapakaumudī, another work on the same subject, in 103 verses, composed, with a commentary (*vivaraṇa*), by *Viśvanātha-deva*, son of *Śambhudeva*, grandson of *Mukunda*, great-grandson of *Purushottama*, and younger brother of *Rāmadeva*.

The text begins:

जगति जयति रानो जानकीजानिरेको
दशरथकुलदीपः सच्चिदानंदरूपः ।
दशमुखमुखशत्रुच्छेदविच्छेददक्षो
भृगुकुलतिलकोद्यन्मानहानिप्रवीणः ॥ १ ॥
सूनोः श्रीपुरुषोत्तमस्य जनयः श्रीमन्सुकुन्दस्य यः
शंभुः शंभुस्त्रिवापरो दृढमतिः श्रीरामसंचितने ।
तत्सूनुर्विविधागमेषु निपुणः श्रीरामदेवानुजो
ब्रूते कुंडमिहागमभेदसहितं श्रीविश्वनाथः सुधीः ॥ २ ॥
यद्यपीदमुदितं बहुधाद्यैर्दूषितं तदतिमंदबुद्धिभिः ।
आशयानवगतैरिति तेषां हर्दमात्रमिह वक्ष्यते मया ॥ ३ ॥
भूमिं परीक्ष्य परिगृह्य निजोचितां तां
शस्यं निरस्य महाकपिलोक्तमार्गात् ।
हस्तोच्छ्रितां प्रकृतितो ऽधिकरोच्छ्रितां वा
संपाद्य यंत्रमुखतो ऽयं समां विदधात् ॥ ४ ॥ ०

It ends:

स्वपंचमांशेन च गंधपुष्पैः
सुभूषिता आयुर्धचिह्नयुक्ताः ।
कायैः पताकाः परितश्च मंडपे
निवेशनीया बहिरेव मंत्रैः ॥ १०३ ॥

The commentary begins: श्रीपुरुषोत्तमस्य सूनो-
र्मुकुन्दस्य यस्तनय इत्यन्वयः । विविधागमा ह्यश्रीविमहाकपिल-
पंचरात्रादयः । इह ग्रंथे । अंगानि कंठमेखलायोनिनाभिखन-
नानि । भेदाः योग्यैर्धचिह्नयुक्तैर्वृत्तपञ्चसिपसाष्टासिरूपाः । तत्स-
हितं च । उपलब्धमतेनैतदुपयोगिमंडपवेदिकाकलशशस्त्रपताकादि-
सहितं च । स्पष्टमन्यत् ॥ नूतननिर्माणस्य वैयर्थ्यमाशङ्क्य निरा-
करोति यद्यपीदमिति । आद्यैः शारदातिलकरामबाजपेयिप्रमुखैः ॥ ०

It concludes with quotations from *Sāra-samgraha* and *Somaśambhu*, ending: पताका

आयुर्धकाश्च गंधपुष्पसमन्विता इति ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ इति
श्रीमच्छंभुदेवतनयरामदेवानुजविश्वनाथदेवविरचितं कुंडमंडपकौ-
मुदीविवरणं समाप्तं ॥ संवत् १८५० नावर्गे आश्विनवदी ३ चारभौमे
चास अभेरामेण लिखितं ॥

To the authorities quoted by the author, as mentioned in Oxf. Cat., no. 798, may be added the *Nārāyaṇīya* (?tantra), fol. 59b; *Vāya-viśvasaṃhitā*, foll. 51b, 57a; *Viśṇudharmottara*, fol. 61b; *Hayasirśhapancarātra*, fol. 5b, etc.

Burnell, Tanjore MSS., p. 63a, mentions a *Kuṇḍamaṇḍapakaumudī*, by *Śivasūri*, with the author's own commentary (*vyākhyā*, or *āloka*). [GAIKAWAR.]

3159.

1254b. Foll. 8; size 9¼ in. by 4¼ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Kuṇḍamaṇḍapakaumudī, without the commentary.

The date Samvat 1686 of the copyist *Vaidya-nātha* must have belonged to a former MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

3160.

610b. Foll. 36; size 9¾ in. by 3¾ in.; clear Devanāgarī writing of 1791 A.D.; 9 or 10 lines in a page.

Kuṇḍasiddhi, also called *Kuṇḍamaṇḍapa-siddhi* or *Maṇḍapakūṇḍasiddhi*, another treatise of the same kind, composed, in 1619 A.D., by *Viṭṭhaladikṣita*, son of *Vīvaśarman*; and accompanied with the author's own commentary (*vyākhyā*).

It (comm.) begins: मन्त्रमंतगजवदनं ० १ ॥ ० ३ ॥
इह हि ० मंगलमाचरति शार्दूलविक्रीडितेन । गाढं श्वातमनेक-
भानुजटरे ० १ ॥

Cf. Aufrecht, Oxf. Cat., no. 798; Weber, Berl. Cat., no. 1088. [H. T. COLEBROOKE.]

3161.

1254c. Foll. 42; size 9½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Maṇḍapakundamaṇḍana, a treatise, in 60 verses, on the same subject, composed, for *Viśvambhara Paṇḍita*, by *Nṛhari* or *Narahari Bhaṭṭa daiivajña*, surnamed *Saptarshi*; with the author's own commentary, *Prakūśikā*.

It begins :

श्रीहरिं चिन्मयं चिंतयित्वा चिरं ।

मंडने प्रसृष्टा व्याकृतीरुच्यते (व्याकृति ०) ॥

चिकीर्षितस्याविष्मपरिसमाधिप्रचयगमनफलकं स्वकृतं मंगलं
संप्रदायाविच्छेदाय निबन्धनादूलविक्रीडितेन तदारभं प्रति-
जानीते ॥

कूर्मानंतधरामृताशीवमणिद्वीपे ऽथ कल्पद्रुमा-
धश्चिंतामणिमंडपे सुविलसद्भद्रत्ववेद्यां विभुं ।

इष्टातः सुमनोरथोपरचितैः स्वर्गोपसादिभिः

समर्धिनैर्नृहरिर्वैर्विहितनुते सन्मंडपाद्यचित्नु ॥ १ ॥

सप्तविः सप्तर्ष्युपनामकः नृहरिनामकः विभुं व्यापकं नृहरिर्वैहिः
(? नृहरिं बहिः) अचित्नु मंडपादि मंडपा आदियस्य तत् मंडपं
वेदिकुंडमिति समासार्थः । ० मणिद्वीपमध्ये कल्पद्रुमस्तदधः
चिंतामणिमंडपे ० ॥ १ ॥

अजद्वये करवये वसुद्वयोत्तरावये ।

स पुष्यपौष्णमित्रभे शुभे ऽहि चंद्र आरभेत् ॥ २ ॥

अजो ब्रह्मा ० उत्तरावये उत्तरा फल्गुन्युत्तराषाढोत्तरा
भाद्रपदा ०

The relative age of the work is fixed by its quoting *Viśvanāthadeva* (fol. 16a) and the *Kuṇḍasiddhi* (fol. 21b, 30b, 33a). Of other authorities may be mentioned: *Jaimini-muni* (fol. 31b), *Tantrarāja* (fol. 24b), *Nāradaśaṃhitā* (fol. 10b, 13a, 36b), *Nigamaparīśiṣṭa* (fol. 40b), *Prayogasāra Śārasvata* (fol. 31a), *Vishṇudhar-mottara* (fol. 18a), *Śāradātīlaka* with *Rāghava-bhaṭṭa's* commentary (fol. 2a, etc.), *Siddhānta-rahasya* by *Gaṇeśadaiivajña* (fol. 8a), *Svāyam-bhuva* (fol. 21a, 33b, 36a).

It ends :

प्रकाशिताशेषविशेषमुज्ज्वलं

सदाकरं मंडपकुंडमंडनं ।

अकारि विष्मभरपंडिताज्ञया

तदस्तु कंठाभरणं विपश्चितां ॥ ६० ॥

विष्मभरपंडिताज्ञया मंडपकुंडमंडनं अकारि सप्तर्ष्युपाख्य-
नरहरिभट्टदैवज्ञेनेति शेषः ॥ अत्र पंडितशब्दप्रयोगात्सर्वशास्त्रेषु
नैपुण्यं ध्वनितं । तथा च महतामाज्ञया अनुसंधनोपयता दर्शिता ।
मंडपकुंडे मंडयति भूषयति वा मंडपकुंडयोर्विषये मंडयति तदभि-
ज्ञान्दध्यतीति मंडपकुंडमंडनं । ० (no mention of *Kuṇḍa-
maṇḍapamaṇḍana*) ॥ एवं चाद्यश्लोके विभुमिष्टेति स्वेष्टात्
प्रस्वरूप(?) श्रीनरहरेरनुसंधानात्मकं मध्ये ऽपि विलसति (रि ०
MS.) सदृशश्रीमंडपे श्रीनृसिंह इति तदनुसंधानात्मकमेव तदंते
चाशीर्वादात्मकं मंगलं कृतं ग्रंथप्रार्थनार्थं शिष्टाचार[र]प्रदर्शनार्थं
च तन्निबन्धनम् ॥ ६० ॥

इति श्रीसप्तर्ष्युपाख्यनरहरिदैवज्ञविरचिता मंडपकुंडमंडन-
प्रकाशिका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3162.

1521g. Foll. 9; size 10½ in. by 5½ in.; clear Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; six lines in a page.

Kuṇḍoddyota, another treatise on the measure-
ments of sacrificial fire-places and sheds, by
mīmāṃśaka-Bhaṭṭa Nīlakaṇṭha, son of *mīmāṃ-
śaka-Bhaṭṭa Śāṅkara Śarmaṇ*, and younger
brother of *Nṛsiṃha*.

It begins :

देवर्षिरक्षःसंघानामवाङ्मनसगोचरं ।

प्रत्यक्षमपि तज्ज्ञानं सदैवा समुपास्महे ॥ १ ॥

द्विजराजैकमूर्धन्यं वृषाभ्यर्क्षं शिवान्वितं ।

काश्यां सर्वोपदेशारं भावये शंकरं गुरुं ॥ २ ॥

विरोधिमागोद्वयदर्शनार्थं द्वेषा बभूवात्र परः पुमान्यः ।

श्रीशंकारो भट्ट इहैकरूपो मीमांसकाद्वैतमुरीचकार ॥ ३ ॥

कुंडमंडपनिर्माणकारिका उपकारिकाः ।

नीलकण्ठकृताः संतु कंठे ताः कर्मठैः कृताः ॥ ४ ॥

The MS. concludes with the following three verses, the last two of which, according to the commentary, do not belong to the original treatise, but have been added from another source as a useful supplement:

कुंडाभावे स्थंडिलं स्याद्वेदासं हस्तमानतः ।
 द्वित्रिवेदांगुलोत्सेधं सैकतं दर्पणोन्नतं ॥ ७१ ॥
 एकांशस्य कलांशकेन रहितान्मादोनवेदांशकान्
 संवर्धोभयतस्तदर्थगुणतः पंचासवृत्तं भवेत् (१. चरेत्) ।
 वृत्ते तत्र विभागपंचकमिति सूत्राणि पंच क्रमाद्
 दद्यान्नेन भवेत्समानभुजकं कुंडं तु पंचास्रकं ॥ ७२ ॥
 इष्टं यच्चतुरस्रकं भवति तन्मध्यस्य सूत्रं लव-
 ङ्गद्वेनाय लवस्य चाधेलवतः संवर्धो वृत्तं चरेत् ।
 कृत्वांशान्मुनिसंमितात्तदधि सत्सूत्राणि सप्त क्रमाद्
 दद्यान्नेन मनोहरं समभुजं सप्तास्रकुंडं भवेत् ॥ ७३ ॥

after which the copyist has inadvertently put the colophon of *Śaṅkara Bhaṭṭa's* commentary: इति श्रीमन्मीमांसकभट्टनीलकण्ठात्मजभट्टशंकरकृतौ पितृ[कृत]-कुंडोद्योतविवृतिः कुंडभास्कराख्या समाप्तिमप्राण्योत् ॥

For another verse (श्रीमीमांसकभट्टशंकरतनूजन्मा^०) inserted by one of the commentaries before these two additional verses, see no. 3164.

[H. T. COLEBROOKE.]

3163.

2667a. Foll. 40 (two of which, 15 and 30, are wanting); size 11 in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 8-16 lines in a page.

Kuṇḍabhāskara, a commentary (*vivṛiti*) on *Nilakaṇṭha's Kuṇḍoddyota*, by his son *Śaṅkara Bhaṭṭa*; with the text of the original treatise in the middle of the page.

It begins:

यतः सर्वं विश्वं भजति जनिस्तत्कालयमिदं
 य आत्मा सर्वेषां स्थिरचरजडानामपि विभुः ।
 तमेतं भास्वं विधिहरिमहेशानवपुषं
 नमस्यामः कामं परमकमनीयं सुकृतिनी ॥ १ ॥

तमो[७]ज्ञानग्रहणार्थं कर्तारं द्युतिसंविदः ।
 आनंदामृतदातारं सवितारं भजामहे ॥ २ ॥
 श्रीभट्टनीलकण्ठं पितरं परिचिंत्य शंकरः काश्यां ।
 पितृकृतकुंडोद्योतं व्याचष्टे मूलमालोच्य ॥ ३ ॥

श्रीभास्करतेजउपासनारूपं मंगलमाचरन् शिष्यशिष्यार्थमनु-
 वंगतो व्याख्यातुश्चोतृप्रतिपक्षये च ग्रंथे निबध्नाति । देवर्षिरक्षसां
 समूहानामवाङ्मनसगोचरं वाङ्मनसयोरविषयं । यतो वाचो
 निवर्तते अप्राप्य मनसा सहति श्रुतेः । प्रत्यक्षमपि तद्वान श्री-
 भास्कराख्यं तेजः सर्वदा त्रिकालं समुपास्महे चिंतयामहे ।
 वाङ्मनसविषयत्वप्रत्यक्षत्वयोर्विरोधे ऽपिशब्दः । तत्परिहारस्तु
 निर्गुणत्वसगुणत्वाभ्यां विधेयः ॥ १ ॥

In this copy the original text is made to end with the following verse (only the first half of which is, however, commented upon):

द्वित्रिवेदांगुलोत्सेधं सैकतं दर्पणोन्नतं ।

कुंडोद्योतममुं भट्टनीलकण्ठो व्यचीकृतं ॥ ७० ॥

The commentary then proceeds: अथ प्रसंगात्पंचा-
 ससप्तमसे उच्यते । एकांशस्येति ॥ ०

It ends: इदमुदाहृतं विज्ञानललिते ।

दशमांशं बहिर्यस्य कृत्वा वृत्तमिह भ्रमात् ।
 भक्ता स्तेनं चतुःपक्षा तद्भागेस्त्रिंशता त्रिभिः ॥
 संमाय सूत्रं तादृक्षात्सप्तमसं सूत्रसप्तमात् ।
 अभिचारोपशान्त्यर्थं होमे कुंडमिदं स्मृतमिति ॥

इति श्रीमन्मीमांसकभट्टनीलकण्ठात्मजभट्टशंकरकृतौ पितृ-
 कृतकुंडोद्योतविवृतिः कुंडभास्कराख्या समाप्तिमगमत् ॥

A few diagrams are given in illustration of the text.

[H. T. COLEBROOKE.]

3164.

610a. Foll. 19; size 16 in. by 3½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 13 lines in a page.

Kuṇḍoddyotadarśana, a second (and later) commentary, by *Śaṅkara Bhaṭṭa*, on his father's *Kuṇḍoddyota*; composed, at Benares, in 1671 A.D.

The original treatise is given in full along with the commentary.

It begins :

यतः सर्वं विश्वं भजति जनसत्तालयमिदं ० ॥ १ ॥
 तमो[ऽ]ज्ञानप्रहर्तारं कर्तारं द्युतिसंविदः । ० ॥ २ ॥
 ध्यायति यत्पदीभोजनपहस्यै भवांबुधेः ।
 योगिनः संयतात्मानस्तं नमामि रघूद्वहम् ॥ ३ ॥
 श्रीनीलकण्ठपितरं परिचिंत्य काश्यां
 वर्षे गजद्वि(also B ; ? द्वय)हयैकयुते महार्घ्ये ।
 व्याख्या कृता सगणितं सफलं च कुंडो-
 द्योते मया पितृकृते किल भास्कराख्या ॥ ४ ॥
 गणितं ये न जानन्ति न जानन्ति च तां तु ये ।
 तेषां ज्ञानाय कुर्वे ऽहं कुंडोद्योतस्य दर्शनं ॥ ५ ॥

श्रीभास्करतेजउपासनारूपं मंगलमाचरन् शिष्यशिष्यार्थमनु-
 षंगतो व्याख्यातृश्रोतृप्रतिपक्ष्ये च ग्रंथे निबध्नात्यनुष्ठुभमविपुल्या
 देवर्षीति ॥ तत्सूर्याख्यं धाम तेजः सर्वदा रात्रिदिवं उपासहे
 चिंतयामहे ॥ कीदृशं । प्रत्यक्षमपि देवर्षिरक्षसां संघाः समूहा-
 स्तेषामवाङ्मनसगोचरं । वाङ्मनसयोरविषयमित्यर्थः । यतो
 वाचो निर्वर्तते अप्राप्य मनसा सहेति श्रुतेः । वाङ्मनसाविषयत्व-
 प्रत्यक्षत्वविरोधे ऽपिशब्दः । यद्वा । अपिशब्दस्य देवर्षिरक्षः-
 संघानामपीत्यत्रान्वयः । विरोधपरिहारस्तु निर्गुणत्वसगुणत्वाभ्यां
 विधेयः ॥ १ ॥

As here commented upon, the text ends thus:

कुंडाभावे स्पंडिलं ० ।
 द्वित्रिचवेदोगुलोत्सेधं ० ॥ ६५ ॥
 प्रकाशकं हि सर्वेषां विलोचनमनोहरं ।
 कुंडोद्योतममुं भट्टनीलकण्ठो व्यचीकरत् ॥ ६६ ॥

अथालंकारशार्दूलविक्रीडितेनाह ।

श्रीमीमांसकभट्टशंकरतनूजन्मा नृसिंहानुजः
 कुंडोद्योतमचीकरत्सुविततं श्रीनीलकण्ठः कृती ।
 तं दृष्ट्वा विबुधाः प्रहृष्टमनसः कुर्वन्तु सन्नन्दये
 कुंडे संगणकास्तथा च सुहृदः शार्दूलविक्रीडितम् ॥ ६७ ॥

Without commenting on this last verse, the
 commentator then proceeds to explain the two
 additional verses: अत्र प्रसंगान्मूलानुक्ते ऽपि क्वचिदुपयुक्ते
 पंचासप्तमात्रे शार्दूलविक्रीडिताभ्यामुच्येते । तत्रादौ पंचासं ।
 एकांशस्य ० ॥

The commentary ends :

इह पंडितदुर्विगाहशास्त्रे यदलेखि स्वधिया मया तु किंचित् ।
 अवलंबनमेकमेव तस्मिन् मम गंगायुतनीलकण्ठपादौ ॥

इति श्रीमन्मीमांसकभट्टनीलकण्ठात्मजभट्टशंकरविरचितं कुंडो-
 द्योतदर्शनं समाप्तिमप्ताणीत् ॥

The following is a list of authorities quoted
 by the commentator: *Āmnāyarahasya*, *Kātyā-*
yana, *Kāmika*, *Kuṇḍaratnākara*, *Kuṇḍalakshma-*
vivṛiti, *Kriyāsāra*, *Trailokyasāra*, *Pañcarātra*,
Piṅgalāmata, *Baudhāyana*, *Bhaviṣhyapurāṇa*,
Bhāskarācārya, *Madanaratna* by *Nārada*,
Matsyokti (i.e. *Matsyapurāṇa*), *Rāghava*, *Rāma-*
vājaapeyin, *Līṅgapurāṇa*, *Vaśiṣṭhasaṃhitā*,
Vāyavyāsaṃhitā, *Vijñānalalita*, *Śāradaṭīlaka*
 (most frequently quoted), *Śulba*, *Śrīdharaācārya*,
Siddhāntaśekhara, *Sūtasāṃhitā*, *Skandapurāṇa*,
Hayagrīvapañcarātra, *Hemādri*.

Śaṅkara Bhaṭṭa was himself the author of
 an independent work on the same subject,
 entitled *Kuṇḍārka*, which was commented upon
 by *Raghuvīra*, son of *Viṭṭhala*, of the *Kṛishṇātri*
 family (cf. *Rāj. Mitra*, Notices, ii., p. 121).

[H. T. COLEBROOKE.]

3165.

1810. Foll. 31 (two of which, 16 and 17,
 are lost); size 9 in. by 3½ in.; indifferent,
 modern Devanāgarī writing; nine lines in a
 page.

Śaṅkara Bhaṭṭa's Kuṇḍoddyotadarśana, with
 the original text of *Nīlakaṇṭha's Kuṇḍoddyota*
 between the commentary.

[H. T. COLEBROOKE.]

3166.

617b. Foll. 47; size 9¼ in. by 4 in.; in-
 different Devanāgarī writing of 1802 .A.D.;
 eight lines in a page.

Kuṇḍoddyotadarśana, with the original text
 in the middle of the page.

[H. T. COLEBROOKE.]

3167.

2720. Foll. 123 (with a supplementary leaf to fol. 33, while fol. 96 is wanting); size 7½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1761 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Kuṇḍakalpalatā, a digest of directions regarding the preparation of sacrificial fire-places, compiled by *Dhruṇḍhirāja* (ab. 1560–70 A.D.), son of *Purushottama*, grandson of *Rāmakṛishṇa*, and pupil of *Rāma Paṇḍita* and *Nanda Paṇḍita*.

It begins: कुंडकल्पलता लिख्यते ॥

सिंधुरवदनं कदनं सर्वस्या संकल्पकल्पवृक्षे(?) ।

निगमसमर्धं भजेद्व्याध्वजम्(?) ० मुद्रामद्य ० MS.) ॥

गुरुस्थानप्रदानाय(?) समुन्नतकरद्वयं ।

चुडिसिद्धिद्वयोपेतं वंदे श्रीगणनायकं ॥ २ ॥

लंबोदरं विप्रविघातदधं

अर्धं समर्धं सकलश्रुतानां ।

मन्त्रालिपिः परिपूर्णगंडं

श्रीवक्रतुंडं विभुमानतो जस्मि ॥ ३ ॥

यननीलमुदारकौस्तुभां कजननीचित्रसरोजसं ।

अवनोत्तरिगणं सदा तं नवं नीतिग्रहिलं(?) नवनीत ०

[शिष्टं भजामः ॥ ४ ॥

सरस्वतीमुखोभोज(० जं) नखकोटिचिनादिकः(!) ।

योगावाणीपटुत्वं मे दिशत्वस्मिन्मुखमे ॥ ५ ॥

अष्टादशापि नृत्तं विद्या यद्रनाग्रतः(?) यद्रद ० ।

धर्माधिकारिणं रामपंडितं तं गुरुं भजे ॥ ६ ॥

तत्तनयं विदितनयं गुरुकृतनयं गुणैकसंनिलयं ।

शत्रुविमुहापनयं वंदे श्रीनंदपंडितं सद्यं ॥ ७ ॥

शैवान्ये भूत्सुकृतैकसिंधुः

परोपकारे जगदेकबंधुः ।

श्रीरामकृष्णस्तिपुरारिभक्तो

यः सर्वदा वैदिकमार्गसक्तः ॥ ८ ॥

तत्पुत्रः पुरुषोत्तमः समभवत्काव्यप्रबंधादिकृत्

तर्कादिकैरिति श्रुतिस्मृतिवचोवीचीषु वाचस्पतिः ।

श्रीकंठाग्निरोजसस्तद्वदयः शैवान्याभोरुहो-

द्वोधोक्तेपुरतीत[वाक् ? worn] पथमतिर्विद्वद्रोष-

[ग्रणीः(?) विद्वद्वरेष्वग्रणीः) ॥ ९ ॥

विचार्य विविधान् ग्रंथान् पुं(हुं)दिराजस्तदात्मजः ।

कुंडकल्पलतामेतां कुरुते गुणिगुह्ये ॥

इह खलु श्रीतस्मात्तैष्वग्निषु साध्येषु कर्मसु अग्न्यायतनस्या-
वश्यकतया तन्निर्णयोऽवश्यपेक्षणीयस्तत्र श्रीताग्न्यायतननिर्ण-
याय तत्तच्छाखासु प्रतिनियतान्येव शुल्बसूत्राणि तत्तद्भाष्याणि च
प्रवृत्तानि । स्मात्ताग्न्यायतनानि तु कुंडस्थंडिलादिरूपेणानेकवि-
धानि तन्निर्णयाय नानाविधस्मृतिरसंहितापुराणागमादीनि प्रवृत्तानि
परस्परं विप्रतिपन्नानि दृश्यन्ते । तदेकवाक्यतार्थं चानेके ग्रंथ-
काराः प्रवृत्तास्तेषामपि परस्परं विस्वादोऽतस्तन्मतानां समूल-
त्वोद्भावनेन तत्तन्निर्णयायास्माकमुद्यमः । ०

Besides *Purāṇas*, the following works and authors are quoted: *Aparājita-pricchā*, foll. 44a, 46b, 52a; *Kapilapañcarātra*, foll. 7a, 8b, 9b, 13a, 42b; *Kātyāyana*, as the author of the *Śulbapariśiṣṭa*, fol. 31a, and of the *mahā-Kapilapañcarātra*, fol. 22b; *Kādimata*, fol. 17b; *Kālottara*, fol. 115b; *Kuṇḍarāṭṇākara*, fol. 44b; *Kriyāsāra*, often; *Gaṇeśavimārsinī*, foll. 33b, 102b; *Gāutamīyatantra*, foll. 9a, 26a, 27b, etc.; *Trailokyasāra*, fol. 26b; *Pingalāmata*, foll. 40a, 42b, 45b, 46a, 120b; *Pratishṭhāsārasaṃgraha*, foll. 6a, 32a; *Prapañcasāra*, fol. 102b; *Pra-yogasāra*, foll. 102b, 113a; *Bahvṛicagrihya*, fol. 121a; *Bahvṛicapariśiṣṭa*, fol. 52a; *Baudhāyanamata*, fol. 122a; *Mantramuktāvalī*, foll. 31b, 42a, 46a, 47b, 53a; *Maya*, foll. 21a, 26b; *Mohaśūrottara*, foll. 103a, 109a; *Yoginīhṛidaya*, fol. 102b; *Rāmavājapeyin*, fol. 3b, 6a; *Rudra-yāmala*, fol. 101b; *Lakṣhaṇasaṃgraha*, fol. 108a; *Vaśiṣṭhasaṃhitā*, foll. 22a, 33b, 120a; *Vāya-vīyasamhitā*, foll. 4b, 108a, 120a, 123a; *Vāstu-śāstra*, foll. 19a, 40a, 41a, etc.; *Vijñānalalita*, foll. 25a, 98b; *Śīradātīlaka* or simply *Śīradā*, often; *Śulba*, foll. 19b, 21b = *Śulbapariśiṣṭa*, foll. 18b, 31a, or *Śulbasūtra*, fol. 22b, or *Śulba-kārikā*, fol. 30b(?); *Sārasaṃgraha*, fol. 48a; *Sārasvata(tantra?)*, fol. 102b; *Siddhāntasāekhara*, foll. 5b, 8a, 9b, 13a, 15b; *Sūtasamhitā*, foll. 120a, 122a; *Somaśambhu*, foll. 13b, 42b, 43b, 54b, 60b, 108a; *Svāyambhuva*, fol. 112a; *Haya-śīrshapañcarātra*, foll. 9a, 15b, 16a, 17a, 31b, 32b; *Hemādri*, foll. 33a, 36b.

It ends : संहितायामपि ।

पलाशपत्रे निश्चिद्रे रुचिरे मुक्कुवौ मुने ।

विदध्याद्वाश्रयपत्रे संक्षिप्ते होमकर्मणीति ॥

शैवेन दुर्दिराजेन पुरुषोत्तमसूनुना ।

तोषाय विदुषामेवा कुंडकल्यलता कृता ॥

विज्ञापना तु क्रियते मयेयं

बुधात्ममस्तांस्त्रिखनं मदीयं ।

मात्सर्यैमुत्सार्य विवेचनीयं

कश्चिद्गुणश्चेत्परिशीलनीयं ॥

इति कुंडकल्यलता समाप्ता ॥

सं १८१८ खरसंवत्सरे कात्तिककृष्ण ६ सोमे आर्द्रानक्षत्रे
शंकरमुक्तेन लिखितमिदं पुस्तकं स्वार्थं परार्थं च ॥

[MACK. COLL.]

3168.

1274a. Foll. 17; size 13 in. by 4½ in.;
indifferent, modern Bengali handwriting; seven
lines in a page.

Krishipaddhati, a manual of agriculture,
ascribed to *Parāśara*.

It begins:

जयति पराशरनामा मुनिवरः कृषिकर्माणि यो वेद ।

कृषिकालस्य तत्त्वज्ञा वसुधां फलयन्ति सर्वैरत्नानि ॥

चतुरो वेदान् यो ब्रूयाद् ब्रवीति कृपणं वचः ।

अलक्ष्या गृह्यते सो ऽपि प्रार्थनालाघवान्वितः ॥

एक एव नरः कृष्यां प्रार्थको नैव जायते ।

कृष्यान्वितो हि लोके ऽस्मिन् भूयादपि च भूपतिः ॥

सुवर्णमणिमाणिक्यवसनैरपि पूजितः ।

तथापि प्रार्थयत्येष कृषकान् भक्ततृष्णया ॥

हस्ते कश्ये च कर्णे च सुवर्णं विद्यते यदि ।

उपवासस्तथापि स्यादन्नाभावेन देहिनां ॥

अन्नं प्राणा बलं चान्नमन्नं प्राणस्य धारणं ।

देवासुरमनुष्याश्च सर्वे चान्नोपजीविनः ॥

अन्नं हि धान्यसंजातं धान्यं कृष्या विना न च ।

तस्मात्सर्वे परित्यज्य कृषिं यत्नेन कारयेत् ॥

कृषिर्धन्या कृषिर्मेध्या जनूनां जीवनं कृषिः ।

हिंसादिदोषयुक्तो ऽपि मुच्यते ऽतिथिपूजनात् ॥

तेनार्चितं जगत्सर्वमतिथिर्येन पूजितः ।

अतिथिः पूजितो येन स एव पुरुषोत्तमः ॥

वृष्टिमूला कृषिः सर्वा वृष्टिमूलं हि जीवनं ।

तस्मादादौ प्रयत्नेन वृष्टिज्ञानं समाचरेत् ॥

ततो वत्सरराजानी मन्त्रिणं मेघमेव च ।

आढकं सलिलस्यापि वृष्टिं ज्ञानेन साधयेत् ॥

अथ राजानयनं ।

शाकस्तु त्रिगुणं कृत्वा त्रियुतं मुनिनाहरेत् ।

भागशिष्टो नृपो ह्येवो नृपान्मन्त्री चतुर्थकः ॥

तथा च । राजा मन्त्री जलस्वामी शस्याधिपतयस्तथा ।

वर्षेशो मेघनाथश्च मासनाथो दिनाधिपः ॥

राजफलं । चित्रितार्के नृपे वृष्टिवृष्टिरूपा निशापतौ ।

वृष्टिर्मेन्दा सदा भीमे चन्द्रजे वृष्टिरुत्तमा ॥

सुरेज्ये शोभना वृष्टिर्भागवे वृष्टिरुत्तमा ।

पृथिवी धूलिसंपूर्णा वृष्टिहीना शनौ नृपे ॥

चक्षुर्विशेषफलमाह । °

Cf. Aufrecht, Cat. of Trinity Coll. MSS.,
p. 25; Rāj. Mitra, Notices, i., p. 179.

अथ माघे वृष्टिज्ञानं fol. 3b; अथ फाल्गुनवृष्टिज्ञानं fol.
4, etc.; अथ कृष्यवेक्षणं fol. 7b; अथ वाहनविधानं ib.;
अथ गोपर्वकथनं fol. 8b; अथ हलप्रशारणं fol. 9b; अथ
बीजस्थापनं fol. 11b; अथ बीजवापविधिः fol. 12; अथ
जलरक्षणं fol. 14; अथ मार्गे मुष्टिग्रहणं fol. 15, etc.;
अथ धान्यस्थापनं fol. 17.

It ends:

बृहत्सुधान्यं कुरुते समर्थं

जघन्यधिष्ठाभ्युदितो महार्घ्यं ।

समेधु धिष्ठेभु समं हिमांशुर्

वदन्त्यसंदिग्धमिदं महान्तः ॥

संक्रान्तिष्वर्क्षं त्रिधिवारयुक्तं

द्रव्याक्षरं रामद्वतसमस्तं ।

एके समर्थे समताद्वितीये

भूय्ये महार्घ्यं मुनयो वदन्ति ॥

इति पराशरमुनिकृता कृषिपद्धतिः समाप्ता ॥ लिखितं श्री-
कृष्णमोहनशर्मेणा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

